ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 1
SAMEDI
1er JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·939 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.939

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յունիս 28-ին Սթրազպուրկի Խորհրդարանական ժողովը Հայաստանի (եւ Ազրպէյճանի) անդամակցութեան ի նպաստ քուէարկած էր :

Հայաստան 123 քուէ ստացած էր թեր, 0 դէմ եւ 7 ձեռնպահութիւն : Ազրպէյճան՝ 120 թեր, 1 դէմ եւ 5 ձեռնպահութիւն :

«Մոնտ» (Յունիս 30) կարճ արձագանգ մը կուտար եւ կը յայտնէր, որ սկզբունքով, Հայաստան եւ Ազրպէյճան Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ պէտք է դառնան Նոյեմբերին :

Այս առթիւ, թերթը կը յիշէր որ Ազրպէյճանի հողամասին վրայ գտնուող Լ· Ղարաբաղը, իր անկախութիւնը հռչակած է միակողմանի 1991-ին : Ազերի բանակի եւ հայկական ուժերու միջեւ տեղի ունեցած հակամարտութիւնը 20 հազար մեռեալ պատճառած է մինչեւ 1994-ի հրադադարը :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան Փարիզ ժամանեց Յունիս 30-ի վաղ առաւօտեան : Նոյն օրը տեսակցութիւններ կ'ունենար նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Ժոսփէնի հետ :

Աւելորդ չենք նկատեր նշել որ վերոյիշեալ տեղեկութիւնները առած ենք բոլորովին անուղղակի ձեւով, քանի Հայաստանի դեսպանատունը հայ մամուլը տեղեակ չէր պահած նախագահին ժամանումին : Ֆիկառօ-էն (Յունիս 30) կ'իմանանք որ Շիրաքի հետ տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար ժամը 12·45-ին, որուն կը յաջորդէր ճաշ մը, Էլիզէ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԻՒՄՐԻՆ ԿԱՐՍԻ ՔՈ՞ՅՐՆ Է, ԹԷ ԿՈՅՐ ԱՂԻՔԸ

Կարսի մէջ կովկասեան կայունութեան ուխտի մը համար նախապատրաստական ժողով կը գումարուի, շրջանի երկիրներուն մասնակցութեամբ : Ռուսաստանէն, Վրաստանէն, Նախիջեւանէն, Ազրպէյճանէն, նաեւ Հայաստանէն պատուիրակութիւն կ'երթայ ներկայ ըլլալու : Չէ՞ որ Գիւմրին Կարսի հետ «քոյր» քաղաք հռչակուած է քանի մը տարի առաջ, թուրք եւ հայ գործի շրջանակներուն ջանքերով :

Սակայն, այս անգամ նախաձեռնութիւնը զուտ քաղաքական է ու շուկայիկ նպատակներով գործ յաջողցնելու մեթոտը բանի չի ծառայեր : Հոն են Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահը, Արտաքին գործերու նախկին նախարարը, եւլն· : Ու Հայաստանի պատուիրակութիւնը շուկայ-քաղաքական մարզ չփոթին մեղքը կը քաւէ հազիւ Կարս հասած, առօք-փառօք վտարուելով ժողովէն ալ, երկրէն ալ : Իրենց կ'ըսուի որ ո՛չ հրաւիրուած են, ո՛չ ալ հանդուրժելի մասնակից : Աւելին պէտք չկայ հասկնալու համար թէ շուկայ – առեւտուր – շահ երբորդութիւնը քաղաքականին լծորդելու հայաստանեան աւանդութիւնը ամէն դուռ չի բանար, յատկապէս երբ այդ դուռը գտնուած է Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ :

Կացութիւնը փրկելու թուրք պաշտօնատարներու, գործի դէմքերու միջամտութիւնը ոչ մէկ արդիւնք կու տայ : Նոյնն է պարագան Գիւմրեցիներուն որոնք իրենց պատիւը փրկելու ճիգով գործի կը մղեն վերջին տարիներուն գրպանի մանրուքի վերածուած բարեխիշը թէ «անցեալը խնդրոյ առարկայ չենք ըներ»··· :

Նոյն անցեալը, նաեւ ներկան շատ իրաւատուն մեկնաբանութեամբ առարկայ կ'ըլլան սակայն Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահին ելոյթին մէջ· «քող հաշտուի՛ն Ազրպէյճանի հետ» կը հրահանգէ ան, վստահաբար մատն ալ թափ տալով· ապա որպէս վեհանձն հոգիի «նուէր», կը խոստանայ՝ «անցեալին առընչուած ոչ մէկ հարց կ'արծարծենք»··· :

Պատահարը «գայթակղութիւն» որակուած է թուրք այլ նախկիններու կողմէ· լուրին աղբիւր թրքական թերթը «ամօթ» խորագրած էր զայն : Իսկ անոր մէկ լրագրողը այդ ամօթը «դարմանելու» համար կրկին տաքցուցած ու սեղան բերած էր հաւասարութեան վարկածը· թո՛ղ վանի մէջ, կամ Արարատի ստորոտը երկու յուշարձան կառուցուի, մէկը հայ, միւս ալ թուրք զոհերուն համար··· :

Հակառակ «ամօթ»ին, «մեղայական»ին, ընդունելիին, անընդունելիին, պէտք է խոստովանիլ որ ճիշդ ժամանակին հասաւ վտարումի միջադէպը· աւելորդ տոպրակներու պէս թուրքեւվրացական սահմանին Փոսոֆի անցքին վրայ ձգուած գիւմրեցիները մինչեւ Թիֆլիս, անկէ մինչեւ իրենց քաղաքը, անշուշտ բաւական ժամանակ ունեցան խորհրդածելու անցեալը խնդրոյ առարկայ ընել – չընելու, «քոյր» քաղաքներու եւ անոնց քաղաքացիներուն, վերջին շրջանի նորոյթ հայեւթուրք երկխօսութեան «բարիք»ներուն մասին··· :

Թ· ԱՐՓԻ

ՄԱՄՈՒԼ

«EUROPA 40 PLUS»

Aznavour déclare que l'adhésion au Conseil de l'Europe aidera à préserver l'Arménie

Սթրազպուրկ լոյս տեսնող պարբերականը հարցազրոյց մը հրատարակած է Շ· Ազնաւուրի հետ : Խմբագրական ծանօթութեան մը մէջ կը յիշուի որ 1998 Դեկտեմբեր 7-ին Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան շրջանը երկրաշարժի մը ենթարկուեցաւ որուն հետեւանքով 25 հազար մեռեալ կար, տասնեակ հազարաւոր վիրաւոր եւ մօտ 500 հազար անօթեւան : Ազնաւուր անձնական նախաձեռնութիւն մը ունեցաւ օգնելու համար Հայաստանին :

Սկիզբէն, Ազնաւուր կ'ըսէ որ հայկական ծագումով Ֆրանսացի մըն է, բայց իր ծագումը խոր զգացումներ կ'առթէ իրեն : Երբ Հայաստան երթայ ինքզինք օտար չի զգար : Լեզուն գիտէ, կը խօսի, բայց Ֆրանսայի մէջ, աւելի իր տունը կը զգայ : Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անդամակցութեան Եւրոպայի Խորհուրդին, կարեւոր կը նկատէ, քանի շրջապատուած է երկիրներով ինչպէս Թուրքիա եւ Ազրպէյճան որոնք ախորժակներ ունին : Թերեւս շատ մեծ չեն, բայց՝ կան : Կողմնակից է նաեւ Ազրպէյճանի անդամակցութեան, պէտք է այդ ձեւով խաղաղութիւն հաստատուի երկու երկիրներու միջեւ, մանաւանդ Ղարաբաղի մասին :

Ազնաւուր կը գտնէ որ եթէ Թուրքիա ալ անդամակցի Եւրոպական Միութեան, թերեւս վերջապէս, ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, որուն ընթացքին ինք մօրենական ծնողքը կորսնցուցած է :

Թուրք մամուլը հակազդած է այն պատճառաւ որ Եւրոպայի Խորհուրդին բանբերը նկատուող թերթ մը առանց չակերտելու կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան («Հարցումներէն մէկն է՝ Հարազատներ կորսնցուցի՞ք ցեղասպանութեան ընթացքին») :

«ԱՌԱՒՕՏ»

(Յունիս 29 / 30)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Մ· ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԱԼ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՉԷ

Նախքան Յունիսեանը Հոկտեմբեր 27-ի սպանդին դրդած ըլլալու մեղադրանքով ամբաստանուած էր երեսփոխան Մ· Մովսիսեան ալ : Յունիս 28-ին զինուորական դատախազութիւնը փակած է անոր թղթածրարը եւ դադրեցուցած քրէական հետապնդութիւնը, քանի որ մեղադրանքը հիմնաւորելու ապացոյց չէ գտնուած : Մ· Մովսիսեան ազատ արձակուած է, քաղաքէն չբացակայելու յանձնառութեամբ :

ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

ԼՂՀ դատախազութիւնը յայտնած է թէ աւարտած է նախագահ Ա· Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին գործուած մահափորձին նախաքննութիւնը : Հաւանական կը նկատուի որ թղթածրարը ամբողջանայ ու դատարան յանձնուի մինչեւ Յուլիսի կէսը :

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունիս 29-ին Ստեփանակերտի յուշահամալիրին մէջ անյայտ կորսուած ազատամարտիկներու նուիրուած հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է : Մասնակցած են Ազգային Ժողովի նախագահ Օ· Եսայեան, վարչապետ Ա· Դանիէլեան, երեսփոխաններ, կառավարութեան ներկայացուցիչներ, Հայաստանէն հիւրեր : Բացման խօսք արտասանած է Պաշտպանութեան նախարար Ս· Օհանեան : Օծուած է յուշաքար մը որուն տեղ յետագային պիտի կանգնի յուշասիւն մը :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՐՈՒՄԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ «ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆՕԹԻ ՀԱՅԵՐԸ»...

Հայաստանի պատուիրակութեան Կարսէն վտարումի խնդիրը կը շարունակէր արձագանգ գտնել թուրք մամուլին մէջ, Յունիս 30-ին ալ : «Միլլիյէթ» տեղ կուտար կարսեցի գործի մարդոց հարցումին թէ «Թուրքիա չորս Հայէ՞ն վախցաւ» ու Արտաքին գործերու նախկին նախարարին արտայայտութեան· «ցնցիչ բան էր եղածը· կարեւորը այն չէ թէ ո՛վ որո՛ւ հետ պատերազմած է, այլ՝ խաղաղութիւնը» կ'ըսէ ան : Թերթին քրոնիկագիրներէն Սամի Քոհէն ալ խորհրդածելով պատահարին մասին, կ'ըսէ թէ պէտք չէ անտեսել Անգարա – Երեւան յարաբերութիւններու բնականոնացումին հայկական սփիւռքին վրայ ունենալիք ազդեցութիւնը եւ ԱՄՆ-էն մինչեւ Ֆրանսա, զանազան երկիրներու մէջ տարուած ժխտական գործունէութեան կանխումին մէջ կատարելիք դերը :

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ը կրկին լայն տեղ տուած է նիւթին· Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պաշտօնատար մը ըսած է թէ իրենք հրահանգած են որ չարտօնուի հայկական պատուիրակութեան մասնակցութիւնը եւ թէ եթէ պէտք ըլլայ կը կրկնեն նոյն ընթացքը : Ան Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն բնականոնացման համար իրենց ակնկալութիւններն ալ երեք յստակ կէտով ներկայացուցած է· Ա) Երեւան պէտք է հրաժարի ցեղասպանութեան պնդումէն եւ վերջ տայ զանազան երկիրներու մինչեւ երկրորդական, երրորդական իշխանութիւններուն կողմէ անոր ճանաչումին հետամուտ ըլլալու ջանքերուն : Բ) Պէտք է հրաժարի նաեւ Թուրքիայէն հողի իր պահանջէն : Գ) Պէտք է քաշուի Թուրքիոյ «բարեկամ եւ եղբայր Ազրպէյճան»ի հողերէն զորս գրաւման տակ կը պահէ :

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է Կարսի զանազան պատասխանատուներուն ամօթի զգացումին, Ազրպէյճանի Անգարայի դեսպանին արտայայտութեան ու Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան հակազդեցութեան : Ազրպէյճանի դեսպանը շատ տեղին դատելով Հայերու վտարումը, ըսած է· «Մէկ միլիոն անօթի Հայ ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ Թուրքիոյ եւ Կարսի : Հայերը հրաւիրողը գործի մարդ մըն է եղեր· ան Հայերը թող առնէ իր տունը տանի» :

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Գ· քարտուղարն ալ հերքելով թրքական լրատու գործակալութեան մը, յայտնած է թէ վտարուած պատուիրակութիւնը պետական ներկայացուցիչ չէր ու պատահարը երկու երկիրներուն միջեւ տագնապի մը պատճառ պիտի չըլլայ : Կրկնած է նաեւ թէ իրենք երկկողմանի յարաբերութիւններու կողմնակից են :

«Թիւրքիյէ» ալ անդրադարձած է պատահարին տեղ տալով Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան վճռականութեան :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԹԹՈՐԻՕ ԿԱՍՄԱՆ իտալացի մեծ դերասանը, բեմի եւ շարժանկարի, մեռաւ Յունիս 29-ին, 77 տարեկանին : Մարչելլօ Մասթրոյեանիի մահէն չորս տարի ետք, Կասմանի մահը ձեւով մը վախճանն է իտալական շարժարուեստի մեծերու սերունդին : Ծնած էր Ճենովա 1922-ին, Վիթթորիօ Կասմանի հայրը աւստրիական ծագում ունէր : Կանուխէն բեմ բարձրացած է, քաջալերուած մօրմէն, որ իր մէջ տեսած էր դերասանի տաղանդը : Թատերական ասպարէզը սկսած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ԲԱԶՄՈՒԹԵՆԷՆ ՄԵԾԵՐ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐ

Բ.

Լուսանցքայիններու փոքրերու խումբը գլխաւորաբար կը բաղկանայ ծնողազուրկ, ընտանեզուրկ երախաներէ: Հետեւելով պարբերաբար անոնց ակնարկող մամուլի հրապարակումներուն, կարելի է լման շրջանակը գծել երկրին արագ ու անհակակշիռ զարգացումներուն ու անոնց պատճառած բազմակողմանի վնասներուն:

Հարցը այն չէ որ այսօր անտէր ու նաեւ լքուած երախաներ կան Հայաստանի մէջ ու անհրաժեշտ է անոնց ապաստան տուող հաստատութիւններու գոյութիւնը· ոչ ալ հիմնականն են այդ հաստատութիւններուն անբաւարար միջոցները, ոչ գոհացուցիչ մակարդակը, եւլն.: Ամէն ընկերութիւն, մինչեւ ամէնէն բարօրն ու զարգացածը, ունի դժբախտներու իր զանգուածը, իր զոհերը: Առիթներու, կարելիութիւններու հաւասարութիւնը ցնորական որակ է ընկերային կեանքին մէջ որ ամէն տեղ կ'ընթանայ բաւական անհաւասար ոտքերով:

Հայաստանի համար հարցը անհաւասարութեան աչք ու սիրտ ծակող բնոյթն է որ հակակշռի գրեթէ կամաւոր բացակայութեան նպաստով օրէ օր կը շեշտըւի: Քանի մը տարի առաջ կատարեալ անփութութեան մէջ ձգուած որբանոցներու ամօթալի նկարագրութիւնը, լուսանկարները, քանի՛ քանի էջեր գրաւեցին տեղական մամուլին մէջ: Յետոյ, թուեցաւ թէ նախկին նախագահին կինը իր հոգածութեան, հովանաւորութեան տակ առած է այդ ոլորտը· տխուր, ընդվզեցնող մատնանշումներն ալ դադրեցան մամուլին նիւթ ըլլալէ: Այսօր, շատ յայտնի չէ թէ տիկին Տէր-Պետրոսեան կը շարունակէ՞ հետաքրքրուիլ իր հովանաւորութեան տակ առած այդ օճախներով, թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեան հետ այդ հովանաւորութիւնն ալ աւարտին հասած է: Կամ, արդեօք ներկայի նախագահին կինը կը շարունակէ՞ նոյն դերը կատարել:

Վերջին շրջանին հայաստանեան մամուլին նիւթ եղաւ Խարբերդի մանկատունը ուր պատսպարուած են 5 – 18 տարեկան մտային կերպով թերաճ երախաներ: Ապրիլին կատարուած պաշտօնական –Առողջապահութեան նախարարութեան– տեղեկատուութիւնը կ'ըսէր թէ անոր վարչութեան մէջ անմարդկային գործարքը երախաներու համար մահացու հիւծումի եւ թերսնումի պատճառ եղած էր: Նոյն նախարարութեան հետախուզական աշխատանքով ձերբակալուած էին հաստատութեան տնօրէնը եւ պահեստապետը: Անոնք շարք մը խարդախութիւններով երախաներու իրաւունքը գրպանած ու կարեւոր գումարներ իւրացուցած էին: Առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ հոն կատարուած ստուգումները կ'ուզէին գիտնալ թէ 1996 Դեկտեմբերին հրդեհի մը պատճառով ութ երախաներու մահուան մէջ թերսնումը մեծ դեր ունեցա՞ծ էր: Աւելորդ է ըսել որ այդ մահերէն ետք դիազննութիւն ալ կատարուած չէր:

Նիւթին անդրադարձած է Յունիս 7-ի «Հայոց աշխարհ» օրաթերթը: Վրէժ Ահարոնեանի գրութիւնը կը բանայ Թղթածրարը, մատնանիշ ընելու համար բաւական մայլ տուեալներ: Ութ երախաներու մահուան առնչութեամբ Գերագոյն դատարանը 1997 Յունիսին վճիռ արձակած է, մեղաւոր հռչակելով տնօրէն Սեդրակ Յովհաննիսեանն ու տեղակալ Սամուէլ Մկրտչեանը: Առաջինը 6, երկրորդը 4 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են: Այս վերջինը դատարանի սրահէն իսկ ազատ արձակուած է... ներումի պատճառաբանութեամբ: Տնօրէնն ալ միայն 2 տարի բանտը մնալէ ետք ներումի արժանացած է: «Նրանք լուրջ, ազդեցիկ հովանաւորներ են ունեցել» կ'ըսէ Վ. Ահարոնեան· կ'ամփոփէ նաեւ երկու գործակիցներու արարքները· կեղծ ստացագրեր, օտար դեսպանատուներու, կամ բարեսիրական ընկերութիւններու կողմէ մանկատան յատկացուած գումարներու իւրացում, եւլն.:

Տրուած օրինակէ մը հետաքրքրական է տեսնել թէ ի՛նչ ճամբաներով կարելի է գրպան լեցնել նման հաստատութեան մը մէջ: 1992-ին երկրին երկաթուղիի ղեկավարութիւնը հեղուկ վառելանիւթի երկու ընդունարան կը նուիրէ մանկատան: Նախկին տնօրէնը այնպէս կը թուի թէ կը մոռնայ զանոնք արձանագրելու մուտքի տոմարին մէջ· յաջորդը կը նշմարէ այդ մոռացումը ու ալիմինիոմէ 30 թոննոց ընդունարանը 1998-ի վերջերուն կը կտրտուի ու որպէս մետաղի ջարդօն կը բռնէ Թուրքիոյ ճամբան: Այդ «արտագաղթ»ը, կ'ըսուի թէ չորս հազար տոլարի շահ ապահոված է ներկայիս ձերբակալուած տնօրէնին:

Այսուհանդերձ, Վ. Ահարոնեանի ամէնէն ցնցող տողերը ուր մտավախութիւններ կ'արտայայտուին, տեղ գտած են գրութեան վերջին մասին մէջ: Մանկատունէն ոչ շատ հեռու, լքուած, անտէր ու մեծ մասով անանուն 27 շիրիմներ կան, գոյացած՝ վերջին տարիներուն: Ինչո՞ւ դիազննութիւն չէ կատարուած, հարց կու տայ յօդուածագիրը, կասկածներուն ալ տեղ տալով· «ո՞վ կարող է վստահ ու երաշխաւորուած ասել որ այստեղ ինչ-ինչ բժշկական փորձեր, երեխաների օրգանների վիրահատման ու յետագայ վաճառքի դէպքեր չեն եղել»: Ու պատասխան ունենալու համար կը սպասէ քննիչներու հրապարակային լուսաբանումին, քանի որ լռութիւնը կասկած կը յարուցանէ· արդէն «շշուկներ են շրջում թէ ձերբակալուած տնօրէնը ազատելու համար ինչ-ինչ մարդիկ խոշոր (մի քանի հարիւր հազար տոլարի հասնող) գումարներ են ուզում "պտտցնել"»:

Երախաներու աշխարհին լուսանցքէն երկրորդ էջ մը տուած է Յունիս 9-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը: Գայեանէ Գասպարեան այցելած է «Զատիկ» մանկատունը, ուր պատսպարուած փոքրիկները, 7 – 18 տարեկան, «ո՛չ մայրաբար ապտակող ունեն, ո՛չ էլ արցունքը սրբող»: Երկրին տարբեր շրջաններէն 132 երախայ ապաստան գտած է հոն. անոնցմէ զինքը ամէնէն աւելի կը տպաւորէ այն մէկը որ իրմէ կը խնդրէ քիչ մըն ալ մնալ, ըսելով· «Գայեանէ՛ քոյրիկ, մի՛ գնա. ես թխուածք չեմ ուզում, քեզ ցոյց կը տամ նկարներս»: Ան մէկն է այն 132 մանուկներէն որոնք նախարարութեան որոշումով կը փոխադրուին մանկատուն, ըլլալով՝ բանտարկուած, մտային խանգարումի տէր, կամ աղքատ ծնողներու զաւակներ: Բոլորն ալ մարմնով առողջ են ու մտային բնականոն կարողութեան տէր. կան միայն 2–3 հաշմանդամներ: Այդ տղաքը ցրուած են, ծուլութեան հակամէտ ու սորվելու նկատմամբ՝ դժկամ: Պատճառներուն գլխաւորը եւ հասկնալին այն է բնականաբար որ ամէն երախայ մանկատունէն ներս կը մտնէ հոգեբանական իր խնդիրներու ծանրութեան տակ. իսկ հաստատութիւնը միջոցները չունի այդ կացութեան իւրայատուկ ջանքեր գործադրելու:

Նախարարութիւնը որ պաշտօնապէս հոգատարն է այդ հաստատութեան, միայն աշխատավարձքները եւ սննդեղէնը կը վճարէ. ջեռուցումի, ուժանիւթի ու այլ ծախքերու փոխարէն տրուածը պէտք եղածին 10%-ն ալ չի կազմեր. դեղ գնելու համար օրինակ, հինգ տարուան մէջ մէկ դրամ իսկ չեն ստացած: Ատիկա մեծ պարտքեր կուտակած է «Զատիկ»ին գլխուն որ լոթոյէն 2 միլիոն 200 հազար դրամի պարգեւ մը շահելով, յաջողած է նախորդ տարուան երեք միլիոնի պարտքին մէկ մասը փակել: Հագուստ եւ կարասի հոգը ստանձնած է «Բարեշաւիղ» բարեսիրական «միաբանութիւն»ը, «Յանուն քրիստոնէական սիրոյ Արեւելքի մէջ» գերմանական բարեսիրական կազմակերպութեան հետ: Պարբերաբար սըննդեղէն նուիրելով կ'օգնէ Հայ Օգնութեան Ֆոնտն ալ. իսկ շէնքին նորոգութիւնը իր միջոցներով ըրած է «Օգնուսերվ» կազմակերպութիւնը:

Գայեանէ Գասպարեան իր գրութեան մէջ ծանրացած է նման շրջանակի մը դաստիարակչական հարցերուն վրայ, այդ շրջանակը ժխտական կազմաւորումներու մեկնակէտ նկատելով: Չէ՞ որ ամբողջ աշխարհի մէջ խոտորածներու լուրջ մէկ տոկոսը մանկատուներէ դուրս եկածներէ կը բաղկանայ: Իր գտած դարմանը մասնակցութեան կոչ է. եթէ ամէն մարդ կարենայ «մի կաթիլ ջերմութիւն, ուշադրութիւն, սէր» բաժին հանել, հարցը կը կարգադրուի:

Յօդուածագիրը ակնարկութիւն չունի այդ մասին, բայց օժանդակ երկու կազմակերպութեան անունները –«Բարեշաւիղ» եւ Յանուն քրիստոնէական սիրոյ Արեւելքի մէջ— մտածել կու տան նաեւ աղանդաւորական ներկայութեան մը մասին: Այդ հատուածը որ քանդող ազդեցութիւն կը ծաւալէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի մէջ, իրենց ծնողքին անմիջական գուրգուրանքէն, հոգողութենէն զուրկ անչափահասներու մօտ պիտի չըգտնէ՞ր իսկական հանք մը. հանք որ վաղուան փափաքելի չափահասները կը տրամադրէ աղանդաւորական շարժումի տէրերուն: Հետաքրքրական է այս առումով, օրինակ՝ գիտնալ թէ այդ երկու կազմակերպութիւնները ինչո՞ւ նաեւ չեն օգներ Խարբերդի մանկատան ուր միտքով թերաճ երախաները խմբուած են, ամէն տեսակ շահագործումի դէմ անպաշտպան, իսկ «Զատիկ»ի պատսպարեալները անտէր, կամ ծնողազուրկ ըլլալով հանդերձ, «ֆիզիքապէս առողջ են, ունեն նորմալ մտաւոր կարողութիւններ»:

Իսկապէս բարդ է հայաստանեան իրականութիւնը ուր հայերէնի ամէնէն պարզ հասկացողութիւններն անգամ նորովի մեկնաբանութեան կարօտ են, ինչպէս՝ հովանաւորութիւն, անտիրութիւն, բարեսիրութիւն, եւլն., եւլն.:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ԻՐԱՔ

ՄԱՅԻՍ 23 - 27, 2000

Վերջին ամիսներուն Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ տեղի ունեցած Մերձաւոր-Արեւելքի նախագահներու հանդիպման ընթացքին, որոշուած էր նաեւ յատուկ պատուիրակութիւն մը ղրկել Պաղտատ, մօտէն տեղեակ ըլլալու համար Իրաքի ժողովուրդին եւ յատկապէս եկեղեցիներու դիմագրաւած դժուարութիւններուն, համապատասխան մարդասիրական օժանդակութիւն ընծայելու համար անոնց: Այս գծով Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ պիտի ունենար Իրաքի քրիստոնեայ կրօնապետներուն եւ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն հետ:

Տարիներէ ի վեր թէ՛ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը եւ թէ՛ Միջին-Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդը մարդասիրական օժանդակութիւններ կը կատարեն Իրաքի ժողովուրդին, առանց խտրութեան:

Միջ-Եկեղեցական Պատուիրակութիւնը Պաղտատ ժամանեց Մայիս 23-ին, Երեքշաբթի երեկոյեան եւ իջեւանեցաւ Ռաշիտ պանդոկին մէջ: Պատուիրակները ցամաքի ճամբով Պէյրութէն, Դամասկոսէն եւ Ամմանէն հասան Պաղտատ:

Պատուիրակութեան անդամներն հետեւեալներն էին. –

1. – Քիրիլլոս Սելիմ Պուտրոս Եպիսկոպոս, Յոյն Կաթողիկէ համայնքէն, Առաջնորդ Պաալպէքի (Լիբանան): Նախագահ:

2. – Ղրիգորիոս Եուհաննա Եպիսկոպոս, Ասորի Ուղղափառ համայնքին Առաջնորդ Հալէպի:

3. – Վեր. տոքթ. Ռիատ Ժարժուր, Ընդհ. քարտուղար ՄԱԵԽ-ի:

4. – Վարդան Արքեպիսկ. Տէմիրճեան, ներկայացուցիչ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսին:

5. – Տոքթ. Լուքա Խուրի Եպիսկոպոս, Յոյն Ուղղափառ համայնքէն, Դամասկոս:

6. – Հայր Ֆարիտ Իլիէս էլ Հաշէմ Վրդ. Մարոնի Եկեղեցիէն, Լիբանան:

7. – Անպա Մըրքոս Եպիսկոպոս, Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցի, Գահիրէ:

8. – Անպա Պուտրոս Եպիսկոպոս, Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցի, Գահիրէ:

9. – Տոքթ. Աուտա Քուտս, Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցի, Ամման:

– 10. – Տոքթ. Ուտա Սուխ, Լատին Եկեղեցի, Ամման:

11. – Վեր. Տոքթ. Նուհատ Թոհմէ, Աւետարանական Եկեղեցի, Պաղտատ:

12. – Հայր Խալիֆէ, Մարոնիներու Անտոնեան Միաբանութենէն, Լիբանան:

Սոյն Պատուիրակութեան խորհրդակցական ժողովներուն պարբերաբար իրենց մասնակցութիւնը բերին Քաղդէացիներու Պատրիարքը՝ Պիտաուիտ Արք., Պաղտատի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Աւագ Արք. Ասատուրեանը, եւ Պաղտատի Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Իգնաթիոս Հաւաւ Եպիսկոպոս:

Պաղտատ ժամանած Պատուիրակութեան առաջին խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 23-ի երեկոյեան, Ռաշիտ պանդոկի ժողովասրահին մէջ, ուր ճըշդուեցան յաջորդ օրերուն քրիստոնեայ եկեղեցիներու Առաջնորդներուն տրուելիք այցելութիւնները, միաժամանակ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց եւ այլ վայրերուն տրուելիք այցելութիւնները: ՄԱԵԽ-ը տարիներու ընթացքին օժանդակած էր Իրաքի քրիստոնեայ եւ իսլամ համայնքներուն զանազան նպաստներով եւ այս առիթով ալ անգամ պատուիրակներ այցելած էին Պաղտատ եւ Իրաքի այլ քաղաքները: Ներկայ Պատուիրակները նախորդներուն հետ բաղդատելով ամէնէն բազմամարդն էին եւ կը փափաքէին իրազեկ դառնալ նոր կարիքներուն եւ կատարուելիք օժանդակութիւններուն:

Մայիս 24-ին, Չորեքշաբթի օր, Պատուիրակութիւնը այցելեց Քաղդէացիներու Պիտաուիտ Պատրիարքին, որ շրջապատուած էր իր համայնքին քահանաներով եւ աշխարհական ներկայացուցիչներով, ապա Հայոց Ազգային Առաջնորդարան այցելեց, ուր դիմաւորուեցաւ Աւագ Արքեպիսկոպոսէ, որ իր կողքին ունէր Թեմի քահանայից դասը: Այցելութիւն տրուեցաւ երկու եկեղեցիներու Մայր Տաճարներուն, այցելութիւն տրուեցաւ նաեւ Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը, ուր ընդունուեցաւ Իգնաթիոս Հաւաւ Եպիսկոպոսին եւ Թեմի քահանայից դասին եւ ժողովականութեան կողմէ:

Նոյն օրը երեկոյեան Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Կարմիր Մահիկ բարեսիրական պետական հաստատութեան Նախագահ Զօրավար Տոքթ. Հիշամ էլ Սաատտինին, որ մեծապէս գնահատեց Պատուիրակութեան այցելութիւնը եւ ցարդ կատարած օժանդակութիւնները Իրաքի ժողովուրդին: Ան խնդրեց Պատուիրակութենէն, որ ՄԱԿ-ի միջոցաւ եւ այլ միջոցներով աշխատանք տարուի, որպէսզի Իրաքի համար տրուած շրջափակման որոշումը վերջ գտնէ, որպէսզի իրաքեան կառավարութիւնը կարենայ առաւելագոյնս օգտակար հանդիսանալ Իրաքի ժողովուրդին եւ յաջողի բաւարարել ժողովուրդին կարիքները: Ինը տարիներու շրջափակումը շատ ծանր արժած է իրաքեան ժողովուրդին վրայ:

Պատուիրակութիւնը գնահատեց Իրաքի ժողովուրդին համբերատար եւ պայքարող ոգին, ղեկավարութեան ներքեւ Նախագահ զօրավար Սատտամ Հիւսէյնին: Պատուիրակութեան անունով խօսեցին Քիրիլլոս եւ Եոհաննա Եպիսկոպոսները եւ Վեր. Տոքթոր Ռիատ Ժարժուրը, որոնք խոստացան ՄԱԵԽ-ի օժանդակութիւնները հաւասարապէս տրամադրել քրիստոնեայ եւ իսլամ համայնքներուն, անխտիր կերպով: Այս օժանդակութիւնները կը կատարուին Իրաքի Կարմիր Մահիկի հովանաւորութեամբ: Լուքա Եպիսկոպոս ալ նոյնը հաստատեց:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8.20-ին Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Վաքըֆներու Կազմակերպութեան Նախագահ Զօրավար Հասանին, որ թելադրեց որ Իրաքի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան հետ կապ հաստատուի Պատուիրակութեան առաքելութեան մասին իրազեկ պահելու համար:

Մայիս 25, Հինգշաբթի օր Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Արտաքին Յարաբերութեանց Պաաս Ընկերվարական Կուսակցութեան պատասխանատու Զօրավար Ալիին, որուն եւս անհրաժեշտ տեղեկութիւնները տրուեցան ՄԱԵԽ-ի առաքելութեան մասին: Ապա Պատուիրակութիւնը այցելեց Սատտամ պետական մանկական հիւանդանոցը եւ շրջագայեցան երկու յարկերը եւ տեղեակ եղան փոքրիկ հիւանդներուն դարմանումի շատ խղճալի վիճակին եւ պատասխանատու բժիշկներու հաղորդած տաժանելի տեղեկութիւններուն: Վեց տարի առաջ Պաղտատի արուարձաններէն Ամերիէի մէջ Ամերիկեան ռմբաձիգներու կողմէ ռմբակոծուած շէնքին ներքնայարկը այցելեց, ուր մահացած էին 2000 Իրաքցիներ, մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ:

Երեկոյեան ժամը 8-ին Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Տեղեկատուութեան նախարար Զօրավար Մոհամմէտին, որ լայնօրէն անդրադարձած էր իրաքեան մամուլին, ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին միջոցաւ ՄԱԵԽ-ի պատուիրակութեան այցելութեանց հանդիպումներուն:

Ան ատեն, եղաւ պատուիրակութեան առաքելութեան եւ խոստացաւ զօրավիգ հանդիսանալ այսուհետեւ եւս կարելիք օժանդակութեանց անխափան բոլորին տարածման եւ բաժանման:

Մայիս 26, Ուրբաթ օր Պատուիրակութիւնը այցելեց Ուղղափառ Ասորիներու համայնքին կառուցման մէջ եղող նոր Մայր Տաճարը, որ պիտի կոչուէր Մար Գաբրիէլ եւ Մար Մաթթա, որուն օծումը պիտի կատարուէր ընթացիկ տարւոյ Հոկտեմբերին, ձեռամբ Զաքքա Իվաս Պատրիարքին: Ապա Պատուիրակութիւնը այցելեց Քաղդէացիներու Պատրիարքարանը եւ Մայր Տաճարին մէջ միջ – եկեղեցական աղօթաժողովի մը ներկայ գտնուեցաւ, ապա պատրիարքարանի սրահին մէջ խորհրդակցութիւն ունեցաւ Իրաքի Հոգեւոր պետերու մասնակցութեամբ, որուն ներկայ եղան Պիտաուիտ Պատրիարքը, Աւագ եւ Հաւա Սրբազանները: Նկատուեցաւ որ որոշ թերիմացութիւն յառաջացած էր ՄԱԵԽ-ի պաշտօնեաներու գործունէութեան եւ Քաղդէացի Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հայրերուն միջեւ: Պետութեան հարկ եղած ճշդութեամբ չէին փոխանցուած ՄԱԵԽ-ի առաքած դումարներուն արդար բաժանման մասին, հակառակ այն իրողութեան, որ Քաղդէական Եկեղեցին ամէնէն շատ բաժինը ձեռք բերած էր զրկուած նիւթական թէ անհատական օգնութիւններէն: Այս հարցը պիտի քննարկուի Պէյրութի Կիպրոսի մէջ յառաջիկայ ամիսներուն:

Պատուիրակութեան անդամները ապա հաւաքուեցան սիրոյ ճաշասեղանին մօտ, հրաւէրովը Պիտաուիտ Պատրիարքին: Բոլոր քրիստոնեայ համայնքներու եկեղեցականներ եւ հոգեւոր քոյրեր եւ Քաղդէացիներու Աստուածաբանական Ճեմարանին աշակերտները, գլխաւորութեամբ Իրաքի Կաթողիկէ համայնքներու Պապական Նուիրակին եւ իր քարտուղար եպիսկոպոսին:

Մայիս 27, Շաբաթ, Պատուիրակութեան անդամները ժամադրութիւն մը խնդրած էին Իրաքի փոխ – վարչապետ՝ տոքթոր Թարէք Ազիզէն, այս առաքելութեան մասին յարգելի նախարարը իրազեկ պահելու համար. սակայն Պր. Նախարարին բազմազբաղ ըլլալուն պատճառով այս այցելութիւնը չեղեալ համարուեցաւ:

Աւագ Արք. Պատուիրակութեան անդամները Հինգշաբթի գիշեր հրաւիրած էր Ազգային Առաջնորդարան, ընթրիքով մը պատուելու զիրենք, սակայն յայտագրին ծանրաբեռնուած ըլլալը, պատճառ եղաւ որ ընթրիքի այս հրաւէրն ալ չիրագործուի:

Շաբաթ երեկոյեան Պատուիրակութեան անդամները Ռաշիտ պանդոկին մէջ խորհրդակցական վերջին հանդիպում մըն ալ ունեցան:

Պատուիրակութեան շատ մը անդամներ Շաբաթ առաւօտեան կանուխ ժամերուն, ինքնաշարժներով վերադարձան ցամաքի ճամբով Ամման, Դամասկոս եւ Լիբանան: Պաղտատ մնացող պատուիրակները Շաբաթ եւ Կիրակի օր ցամաքով Ամման անցան, ապա օդանաւով փոխադրուելու համար Գահիրէ եւ Պէյրութ:

Վարդան Արք.ի համար Պաղտատին դրուած այս այցելութիւնը առիթ մը եղաւ մօտէն իրազեկ դառնալու Իրաքի Հայոց նիւթական անմխիթար վիճակին եւ արտադրելու փափաքին: Ազգային Առաջնորդարանը նախաձեռնած էր Թանգարանի մը պատրաստութեան եւ բացման, միաժամանակ Առաջնորդարանին մօտ գտնուող դարաւոր Ազգային գերեզմանատան շիրիմները փոխադրել քաղաքէն դուրս գտնուող նոր գերեզմանատունը, ցարդ փոխադրելով 20 առ հարիւրը դամբարաններուն, իսկ շարք մը ազգայիններ ընդդիմանալով Ազգային Առաջնորդարանի այս ծրագրին, պետութեան մօտ բողոքած եւ դատ բացած են, պահանջելով իրենց հանգուցեալներու շիրիմներուն փոխադրութիւնը: Թեմական Խորհուրդը կը ծրագրէ հին գերեզմանատան վայրը վերածել ինքնաշարժներու կանգառի եւ գեղեցկացնելու Առաջնորդարանին շրջապատը:

Թեմական Խորհուրդը եւ Աւագ Արք. յատուկ նամակով դիմում ղրկած են Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, 150.000 տոլարի օժանդակութիւն խնդրելով, հին շէնքերու նորոգութեան եւ գրասենեակներու յատկացնելու Հայերէնի դասընթացքներու եւ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու դասարաններուն:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Մայիս 30, 2000
Աթէնք

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 11 ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Յունիս 25-ին, առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7.30, Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, Ազգային Միութեան անդամները քուէարկեցին ընտրելու համար իրենց Վարչութեան 11 նոր անդամները: Ընտրութեան մասնակցեցան 133 հոգի:

Պարոններ՝ Փօլ Ադըլեան, Ժագ Աստուածեան, Գուրգէն Աղուեան, Արման Պահատուրեան, Սերժ Մանուկեան, Վարուժան Սարգիսեան, Դանիէլ Մկրտիչեան, Լեւոն Մարկոսեան, Յակոբ Օհաննէսեան, Արմէն Իւլիւզեան եւ Տիկին Էմմա Տօնիկեան, ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ 4 տարուան համար, ընտրուեցան վարչական:

Յառաջիկայ քանի մը օրերու ընթացքին նորընտիր վարչութիւնը պիտի կազմէ իր դիւանը:

Նոր վարչութիւնը յառաջիկայ 4 տարուան գործունէութեան իր ծրագիրը կը ներկայացնէ հանրութեան ամառնային արձակուրդներէն անմիջապէս ետք:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԱՆԵԱՑ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ ՊԱՐՈՆ ՌՈՊԷՐ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախագահի կուրծքը զարդարուեցաւ Ռեմոն Պառի կողմէ

Դէպքերու զուգադիպութիւն: Այն պահուն երբ Պ. Ռոպէր Տօնիկեան կը պատրաստուէր առիթ տալ ուրիշներու որպէսզի նախագահ դառնան Ազգային Միութեան, եւ ասոր համար ալ Յունիս 25-ի ընտրութեան չներկայացաւ որպէս թեկնածու, ահա այդ թուականէն երեք օր առաջ, Լիոնի Քաղաքապետարանի շքեղ դահլիճին մէջ, Ռեմոն Պառի ձեռամբ ըստացաւ Արժանեաց պատուանշան: Պատիւ մը որ կ'արտայայտէ կրկնակի երախտագիտութիւն մարդու մը հանդէպ որուն գործունէութիւնը անկախ միութենական յանձնառութիւններէ, գործի բերմամբ արձանագրուած է նաեւ առողջապահական նուիրաբերումի ծիրէն ներս:

50-ական թուականներուն վկայուելով որպէս դեղագործ, Ճնաթիթի Մերիէօյի պատուաստի բաժանմունքի տնօրէն կը նշանակուի. մասնագէտ՝ առողջապահական միջազգային կազմակերպութեան մօտ, Ռոպէր Տօնիկեան իր ժամանակին աղատ մասը կը յատկացնէ իր հայկական արմատներուն: Իր կնոջ՝ Էմմայի հետ Սանթրը տ'Էթիւտ Արմէնիէնի Լիոնի մասնաճիւղը կը հիմէ, 1988-ի երկրաշարժի վաղորդայնին Ֆրանսահայ Բժիշկներու Ազգ. Միութեան նախագահ կ'ընտրուի, իսկ 20 տարի Լիոնի Հայ Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչական կազմին մէջ կը գործէ որուն յաջորդաբար նախագահի պաշտօնը կը ստանձնէ այս վերջին ութ տարիներու ընթացքին: Զարմանալի չէ, երբ չքանչանի տուչութեան պահուն Ռեմոն Պառ կ'ողջունէր իր մէջ՝ «յարգանքի արժանի մարդը»:

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, իր կարգին կ'ընդգծէր մեծարեալի հաւատարմութեան արժանիքները: Հաւատարմութիւն՝ ընտանեկան սրբութիւններու հանդէպ, իր ասպարէզին, իր յանձնառութիւններուն, հայ ժողովուրդի՝ որմէ սերած է, եւ ապա կը հաստատէր. – «Ինծի համար բախտ մը եղաւ հանդիպիլ Ռոպէր Տօնիկեանին: Առաքելութեանս ճամբուն վրայ արժէքաւոր օգնական մը եղաւ ան»:

«Մնունդով հայրենազուրկ», ինչպէս ցեղասպանութեան զոհերու բոլոր յաջորդները, Ռոպէր Տօնիկեան առաջնորդուեցաւ իր կեանքին մէջ երկու սկզբունքներով.– Պարտականութիւն եւ գիտակցութիւն: Պարտականութիւն՝ Ֆրանսայի հանդէպ, իր որդեգրած հայրենիքին, իսկ, գիտակցութիւն՝ իր ծագումին հանդէպ, իմաստ տալու համար իր գոյութեան եւ իր գործունէութեան:

Ան իր երախտագիտութիւնը յայտնեց նաեւ բոլոր անոնց որոնք բարիք ըրին իրեն, յատկապէս Շառլ եւ Ալէն Մերիէօյի: Ճնաթիթի Մերիէօյէն տոքթ. Փիէր

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Օ.Մ.-Ի ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ «ԱՐԱՐԱՏ» ՏԱՆ ՄԷՋ

Լոս-Անճըլըսի «Արարատ» հանգստեան տան սրահին մէջ, Յունիս 6-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ կազմակերպուած ճաշը: Արդարեւ, վերջին տարիները Հ.Օ.Մ.-ը գեղեցիկ աւանդութեան մը վերածած էր Յունիսի առաջին երեքշաբթին հանգստեան տուն այցելութիւնը եւ գեղարուեստական յայտագրով եւ նիւթական օժանդակութեամբ պատսպարեալ ծերունիներու մխիթարութիւնը: Ներկայ եղած են գանազան մասնաճիւղերէ 300 Հ.Օ.Մ.-ուհիներ եւ բազմաթիւ այլ հիւրեր: Խօսք առած են Մարի Յարութիւնեան, Հրանդ Քհնյ. Երէցեան, Մարօ Զալեան եւ Տան հոգաբարձութեան ատենապետ Ժան Եալտըզեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս-Անճըլըսի «Եունիվերսըլ» ամփիթատրոնին մէջ, Յունիս 4-ին տեղի ունեցած է «Վարդան եւ Սիրանոյշ Գէորգեան» միջազգային պարերու դպրոցի երեկոյթը, որուն մասնակցած են նաեւ «Նայիրի», «Արեւիկ», «Զարթօնք», «Գառուն» եւ «Ժպիտ» պարախումբերը: Հանդիսութիւնը վարած է Նունէ Աւետիսեան: Յայտագրին մասնակցող շուրջ 500 հայ մանուկներ եւ պատանիներ հանդէս եկած են հայկական, ամերիկեան, յունական, ռուսական եւ մոլտովական պարերու ներկայացումով:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ 8 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐՈՎ

Փասատինայի Պրուքսայտ Փարքին մէջ, Մայիս 28-ին տեղի ունեցած է Փերիայի Մշակութային Կեդրոնի կազմակերպութեամբ Համբարձման տօնախմբութիւնը, մասնակցութեամբ շուրջ 8 հազար հոգիի: Դաշտահանդէսին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, պար, դհոլ-զուռնա եւլն.: Պարսկաստանի Փերիա գաւառի տարազներով աղջիկներու շքերթը, գաւառը եւ անոր կեանքը ներկայացնող խորհրդանշական կրպակները մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են: Խօսք առած են Կեդրոնի նախագահ Մասիս Պաղտասարեան, Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ իրաւաբան Արմէն Զանոյեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԴՈՂԱՒԹԷ ԴՈՂԱՒ

ՊՈԼՍՈՅ «Ճէմիլ Թօփուզօղլու» բացօթեայ թատերասրահին մէջ, Յունիս 15-ին, Պոլսոյ Միջազգային Գ. Փառատօնի բացման համերգը տեղի ունեցած է եւ որու իր մասնակցութիւնը բերած է Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբը: Կարգախօսը եղած է «Հանդուրժողութեան կայսրութիւն»: Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ատրուշան Հալաճեանի երգած է Կոմիտասի «Սուրբ Սուրբ»ը, Բարսեղ Կանաչեանի «Տալիլօ»ն որոնք շատ գնահատուած են: Երգչախումբը նաեւ մասնակցած է Ճէմալ Րէշիտ Րէյի երիտասարդաց երգչախումբին մեկնաբանած Մոցարթի Ռէքուիէմին եւ Վէրտիի «Նապուքօ»ին:

Ռուիթոն մի քանի բառերով ելոյթ ունեցաւ Շառլ Մերիէօյի անձնական նամակէն հրապարակաւ քանի մը հատուած կարդալով:

Աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ ներկայ գտնուեցան այս ուրախալի հաւաքոյթին, ուր ներկայ էին Վիլէօրպանի քաղաքապետ՝ Ժիլպէր Շապրու, Ժան-Միշէլ Տիւպէրնար եւ Ժերար Քոլոն:

ԼԻՈՆՑԻ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 18-ին Կիրակի օր, Իսիի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քրիստոնէական դասընթացքի աշակերտութեան տարեվերջի հանդիսութիւնը:

Այո. Հայ լեզուն եւ հայեցի դաստիարակութիւնը անհրաժեշտութիւն են իւրաքանչիւր Հայու համար:

Լեզուն իրական հայելին է այն ժողովուրդին որ իրեն ծնունդ տուած է, եւ արմատները այնքան հին են ու խոր՝ որքան այդ խօսող ժողովուրդը:

Ճիշդ է որ լեզուն սորվիլն ու մանաւանդ խօսիլը կարեւոր է, սակայն նոյնքան կարեւոր է հաղորդակից դառնալ ազգային ու եկեղեցական պատմութեան:

Ահաւասիկ վերոյիշեալ գաղափարներով, մտահոգութիւններով ու նամանաւանդ հեռանկարներով գործած ու կը շարունակեն աշխատիլ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Կրթական Մարմինն ու Հոգեւոր Հովիւը, որոնք ահա քանի տարիներէ ի վեր չխնայեցին բարոյական, հոգեկան ու նիւթական զոհողութիւն, որպէսզի Իսիի, Գլամարի եւ Մըտոն – Մըտոն Լա Ֆորէի եւ շրջակայքի հայ մանուկները ստանան հայեցի դաստիարակութիւն:

Աշակերտները յաջորդաբար երգեցին «Սուրբ Աստուած Սուրբ եւ Հզօր» եւ «Հայր Մեր» շարականները եւ աղօթեցին «Իմաստութիւն Հօր Ցիսուս» եւ «Պահապան Ամենայնի» Շնորհալիի աղերսանքները:

Ուսուցչուհիներ՝ Հռիփսիմէ Աֆարի եւ Սեդա Հէլվաճեանի եւ դաշնակահարուհի՝ Կարինէ Սահակեանի ղեկավարութեամբ կատարեցին 8 երգեր եւ տասը արտասանութիւններ նուիրուած Էջմիածնին ու հայրենիքին, դրօշին ու հայ ընտանիքին:

Ծնողները ինչպէս միշտ պատրաստած էին համեղ հայկական ճաշեր ու կարկանդակներ, միաժամանակ կատարեցին նիւթական նուիրատուութիւններ, ի նպաստ Եկեղեցւոյ ձեռնարկներուն:

Ներկայ էր Պր. Անտրէ Սանթինի եւ շուրջ 220 ծնողք, կրթասէր հասարակութիւն եւ աշակերտութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան ելոյթ ունեցան հայ երաժշտութեան եւ պարի խումբը ինչպէս միշտ բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծեցին ու արժանացան ծափերու, քանի Միշէլին Ասլանեան երկար տարիներէ ի վեր մեծ աշխատանք տարաւ հայ նոր սերունդին ծանօթացնելու հայ երաժշտութիւնն ու պարը:

Հոգաբարձութիւնը ծրագրած էր հանդիսութիւնը աւարտել ժամը 3-ին, որպէսզի ներկաները կարելիութիւնը ունենան մասնակցելու ցոյցին ու կատարելու միաժամանակ իրենց ազգային պարտականութիւնը եւ խաչաձեւում չկատարեն:

Հոգեւոր Հովիւի գնահատական խօսքով ու «Պահպանիչ»ով վերջ գտաւ շատ կարճ, շատ հաճելի եւ չինիչ հանդիսութիւնը:

Բոլորս ուրախ էինք ու գոհունակ, քանի Լուսաւորիչի հաւատքն ու Մեսրոպի լեզուն, այս օտար ափերուն կը շարունակեն հրաշք գործել եւ օդի, ջուրի եւ հացի չափ ու աւելի անհրաժեշտութիւն մըն են մեր հայկականութիւնը պահելու եւ մեր գոյութիւնը ապահովելու համար:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Publications Reçues

PRIERE POUR DEMANDER A DIEU LE BON USAGE DES MALADIES

ՊԱՍՔԱԼԱՑ ԳԱՂՂԻԱՑՒՈՅ ԱՂՕԹՔ ԵՒ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ Ի ԲԱՐԻՆ ԳՈՐԾ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

BLAISE PASCAL

Edition à l'occasion de l'anniversaire dix-sept fois séculaire de l'Arménie chrétienne

Paris, 2000

(Շար. Ա. էջէն)

է 1943–ին Միլանօ եւ անմիջապէս յաջողութիւն արձանագրած: Այդ շրջանին է որ կը հանդիպի Վիսքոնթիի ու կը նետուի նաեւ շարժանկարի ասպարէզին մէջ: 1952–ին կը հիմնէ թատերական իր խումբը՝ «Թէաթրօ տ'Առթէ Իթալիանօ»: Կը սիրէր Շէքսփիրի աշխարհը, բայց, խաղացած է բազմաթիւ հեղինակներ, ինչպէս՝ Սարթր, Իպսէն, Տիմա, եւ այլն: 140 ֆիլմ դարձուցած է. մղձաւանջն ունէր մահուան, երբեմն կը փորձէր կատակել. «պիտի ուզէի մեռնիլ ելակի անմարսողութենէ մը», բայց կար նաեւ դերասանին երազը՝ «մեռնիլ Մոլիէրի նման, բեմին վրայ»:

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ տրամադիր չէ քրտական հարցը թաղելու, Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն: Վերջերս Ապահովութեան պետական խորհուրդին քարտուղարութիւնը խստօրէն հակազդած է հրապարակուած կառավարական տեղեկագրի մը ուր թեումը եղած էր Գոփընհակի չափանիշները պատշաճելու համար առնուելիք միջոցներուն, յատկապէս մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան մարզերուն մէջ: Խորհուրդը մանաւանդ ընդդիմացած է քրտական ինքնութեան եւ մշակոյթի իրաւունքին ճանաչումին: Յայտարարուած է որ Եւրոպացիներու որոշ պահանջները չեն պատաշճիր «Թրքական իրականութեան»: Այս կեցուածքը կը սպառնայ պաղ ջուր լեցնել Անգարայի ու Պրիւքսէլի յարաբերութիւններուն վրայ:

ԺՈՍՓԷՆ, ի վերջոյ արտայայտուեցաւ Շիրաքի ելոյթին մասին եւ անոր եւրոպական ծրագրին: Եթէ ուղղակի չքննադատեց, ըսաւ սակայն թէ Եւրոպայի ապագային մասին առաջարկներն ու վերլուծումները օգտակար են, եթէ նոյնիսկ միշտ չեն յարմարիր եւ պէտք է ենթարկուին ժամանակի փորձութեան: Աւելի բացայայտ կերպով դէմ արտայայտուած է Մոսքովիչի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դաշնակցութեան Խորհուրդը (Ծերակուտականները, եւ Ռուսաստանի 89 հողամասերու եւ հանրապետութիւններու կառավարիչներն ու ժողովներու ղեկավարները) 13–ի դէմ 123 ձայնով մերժեց այն օրինագիծը որ կը վերցնէր շրջաններու կառավարիչներու իրաւասութիւնները: Այս մերժումը ճակատում մըն է Կրեմլինի հետ եւ Պուտինի առաջին ձախողութիւնը:

ԺՈԶԷ ՊՈՎԷԻ դատը բացուեցաւ Յունիս 30–ին Միյոյի դատարանին առջեւ: Գիւղացիական Համադաշնակցութեան համահիմնադիրը ամբաստանուած է տեղւոյն Մաք Տոնալտին դէմ յարձակման համար 1999 Օգոստոս 12–ին: Ծանօթ է, որ Պովէ համաշխարհային համբաւի տիրացաւ այն օրէն որ Սիաթըլ գնաց պայքար տանելու համար համաշխարհայնացումին դէմ: Քսան հազար հոգի Միյօ ժամանած էր զօրավիգ ըլլալու համար Պովէի:

«ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ» մը պիտի կազմուի – երեք հոգիէ – հսկելու համար Աւստրիոյ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան վրայ, որպէսզի վերջ դնէ ծագած տագնապը Եւրոպական Միութեան ծոցը: Աւստրիոյ վարչապետը դժգոհ է այն պատիժներէն որոնց ենթական է իր երկիրը, այն պատճառաւ որ ծայրայեղ աջը կը մասնակցի իր կառավարութեան: Յայտնեց թէ պատրաստ է գործակցելու երրեակի հետ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ կարգ մը ընկերութիւններ, ինչպէս՝ ԱՕՄ, Էռ – Լիպէրթէ եւ Էռ – Լիթօրալ գործադուլի դիմած էին Յունիս 30–ին, որ արձակուրդի մեկնումի օր է, ինչ որ ծանր կացութիւն մը ստեղծած էր: Ընկերութիւններու ձուլման հարցն է շարժումին պատճառը:

ԺԵՐՄԷՆՆ ՄՈՆԹԷՐՕ, դերասանուհի եւ երգչուհի (Փրէվէր, Մաք Օրլան, Կասսիա – Լոռքա) մեռաւ 90 տարեկանին:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆԸ՝

ՖՐԱՆՍԱ – ԻՏԱԼԻԱ

Ամսթերտամի մէջ, Յունիս 29–ին Իտալիա – Հոլանտա կէս աւարտականի մրցումը, ատեն-ատեն խիկապէս «հերոսական» բնոյթ ստացաւ: 90 վայրկեանէն ետք երկարաձգումը, այսինքն 30 վայրկեանը չկրցաւ յաղթականը որոշել, խաղը ընթանալով միշտ 0 – 0, մինչ Իտալացիները 11–ի դէմ 10 հոգիով կը խաղային ու Հոլանտացիները խաղի ընթացքին արդէն երկու անգամ փենալթիներու շնորհիւ առաջ անցնելու առիթներ կորսնցուցած էին: Խաղացողներու յոգնութենէն անդին սպառումն ալ ակներեւ էր: Երկարաձգումէն ետք ի վերջոյ երբ կարգը եկաւ փենալթիներու, Իտալացիները յաջողեցան 3 – 1 յաղթել եւ որակուիլ աւարտականին համար որ տեղի կ'ունենայ Պրիւսէլ, Կիրակի, Յուլիս 2, ժամը 20–ին: Հոլանտացիք, որոնք իրենց «տունն» էին, յուսալքուած հեռացան դաշտէն:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (261) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Քալէիտոսքոփ
Արուեստասէրի մը օրագրէն — Գր. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Armen Lubin — *SALIM JAY*

Sans rien autour
Transfert nocturne — *ARMEN LUBIN*

La Création poétique arménienne — *CHAKÉ MATOSSIAN*

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի թիւին մէջ, 4–րդ էջի յօդուածին խորագիրը պէտք է ըլլայ՝
UNE PATRIE EN FORME DE MOTS
(եւ ոչ անշուշտ՝ **PARTIE**):

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9–ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :** 7, avenue de Versailles — 78220 VIROFLAY

ԴԱՇՆԱԿ

ԱՆԻ ԿԱՄԷՐ

Հինգշաբթի, Յուլիս 6, ժամը 19.30–ին
Château Royal de Stockholm
Concertos de J.-S. Bach
avec Orchestre de Chambre (clavecin)

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան.– Տիկին Վարդուհի Գայմաքեան 500 Ֆր., Պ. Յովհաննէս Յովհաննէսեան 100 Ֆր., Էրիճա Շտոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեան 500 Ֆր., Տիկին Զապէլ Բաբեռո 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պետեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գրիգորեան 200 Ֆր.: Պ. Լօրան Գոնոթանթէն 500 Ֆր. Դպրոցին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRAN[CE]

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30
Brochette Party
à la Maison de la Culture Arménienne
Ambiance arménienne – Tombola
Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «Lévon Chanth»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
DIMANCHE
2 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 261

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19·940 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.940

Pages d'ARMEN LUBIN

Armen Lubin

poète d'expression française(*)

par
SALIM JAY

Lire pour la première fois Armen Lubin, c'est rencontrer quelqu'un qui vous sera précieux à jamais, quelqu'un dont l'œuvre tiendra désormais une place essentielle au cœur de vos admirations par le biais, loyal, d'une confidence blessée qui, tour à tour, avivera ou cautérisera la plaie, fera foisonner les motifs d'enchantement, suggérera l'allégresse, accompagnera d'une sagesse neuve les tourments et les grâces.

Cette rencontre d'une œuvre arrive comme un cadeau inattendu. Trente ans plus tard, le charme ne s'est pas rompu pour moi. Armen Lubin, l'auteur des **Logis Provisoires**, Editions Rougerie, 1983 (seul ouvrage d'Armen Lubin à être disponible aujourd'hui), demeure un point d'ancrage, et son nom est un signe de reconnaissance qui ne trompe pas : qui l'aime aime la littérature en ce qu'elle a de plus irremplaçable, sa capacité à formuler distinctement l'inexorable fraternité humaine, sans illusions ni élusions.

Poète d'une indépendance royale vis à vis des modes qui affadissent toutes les époques, Lubin pratiquait l'enregistrement méthodique et libre des chansons d'une âme singulière dont les déchirements et les attachements savent témoigner du passage sur la terre.

Le naturel d'Armen Lubin, il faut l'entendre, au fil des épreuves innombrables traversées par un poète qui aurait eu cent ans en 2003, —et nous saurons, je l'espère, célébrer son centenaire—, il faut en accepter la leçon bien vivante.

Gisant, souffrant, d'une fragilité sans cesse réincendiée par la douleur, de sana en salle commune d'hôpital, le voici, Armen Lubin, drôle, libre d'invention, fidèle, polémiste, doué comme pas un pour l'amitié, épistolier facétieux ou déchirant, reporter dont le grabat est le point d'attache et qui gambade, depuis cette misère, qui se promène par la seule force du langage, rejoint chacun au meilleur de tous, non sans observer les lâchetés, les drames, les comédies.

Envoyé spécial permanent de la poésie française à l'hôpital, Armen Lubin sut parler d'autre chose, de toutes les choses, en moraliste roué, non dupe, pour qui la vie et la mort sont des bornes précises éclairées par une intuition augurale.

La générosité, c'est la clé d'une œuvre toute d'attention aux autres :

Personne ne sera réellement appauvri
Par le spectacle de la mort
Si ce n'est un jeune homme au profil d'ange
Pur jeune homme qui prend son or et l'échange
Contre de la petite monnaie, une monnaie locale.

C'est une monnaie vile que les mensonges de l'hôpital
Qui s'échangent d'un lit à l'autre, qui ont cours,
Qui déchiquettent tout, même l'innocence sans détour,
Et le mort reste pris dans ce drap en loques,
Le mort le plus mort reste un peu dans l'équivoque.

On voit bien quelle somptueuse prouesse accomplit Armen Lubin dans **Le Passager clandestin,** paru chez Galli- ►►

Transfert nocturne

Les bêtes fabuleuses montaient les étages successifs, en pointant leurs cornes de taureau et de bélier. C'étaient des quadrupèdes errants qui se mettaient en marche dès le point du jour, pour aller envahir le bâtiment carré et toutes les annexes qui portent un numéro d'ordre. Lourdes, ventrues et gémissantes, toujours les bêtes fabuleuses projetaient un souffle putride qui faisait le vide devant elles, même lorsqu'elles allaient se disperser dans le parc, pour y brouter le gazon qui tue.

Depuis ma couche, je les voyais. J'étais couché dans mon sang, incapable de parler, incapable de me déplacer d'un pouce. Dans la baraque des pugilats sanglants où je me trouvais étendu, une fenêtre basse venait se placer juste en face de moi, chaque fois que mon regard s'allumait. C'était une fenêtre de grand malade, c'est-à-dire escamotable. Je me disais qu'un soldat blessé, lorsqu'il est laissé sur le champ de bataille, doit lancer un regard semblable au mien, un regard embué qui rase la terre, et de voir des brancardiers massifs dans le lointain avec le balancement d'une civière.

C'était cela la bête errante. Cornue devant et cornue derrière, elle allait sur le gazon uni (le regard qui rase ignorait la coupure des allées), et son pas était lourd pour avoir pataugé dans la vase trouble des lampes-veilleuses.

C'est parce que la malade avait perdu toutes ses défenses, même celles qui charment le mal et qui l'endorment, qu'on l'avait déposé dans ce corps d'emprunt, dans ce brancard qui va, lui, toutes défenses dehors. Alors que s'accomplissait cette substitution, des larmes scintillantes se disposaient en une constellation, car le Bélier donnait de la tête comme se ruait le mal, et les dernières sueurs de l'hôpital formaient la constellation de l'hémisphère boréal.

Nuit polaire? Non pas! Sous le signe zodiacal du Bélier, la vie se maintenait sur une position intermédiaire. Ce n'était plus l'hiver, et pas encore le printemps. Sorti de la chaleur suffocante des salles, on pénétrait dans le climat intermédiaire des couloirs, et puis brusquement c'était l'air libre et purifié infiniment. Cette sortie dans le parc, pendant le transfert nocturne, c'était le plongeon salubre dans les eaux limpides d'un fjord, c'était aussi la projection immédiate vers le ciel criblé d'étoiles. Le ciel s'ouvrait au-dessus de moi entre deux bâtiments, qui étaient peut-être deux dépendances, car chaque chose dépendait d'une autre chose, pareillement frissonnante. D'immenses pas sombres découpaient des angles droits, voilant ainsi d'un drapeau noir le pavillon des contagieux. Et moi, couché dans le creux de mon brancard, je me balançais entre mes deux porteurs, le Bélier d'en-haut et le bélier d'en-bas. La semelle pesante des brancardiers sous laquelle crissait l'allée centrale, déroulait une Voie Lactée terrestre, parallèle à celle d'en-haut. Mais cette tentative de relier une dépendance à une autre dépendance montrait bien qu'une substitution ne révèle rien d'autre que deux impuissances, toutes les deux avançant dans une direction parallèle, toutes les deux soumises à un transfert nocturne.

Jamais je n'oublie le silence debout de cette nuit en marche. Au moment de franchir la porte, j'avais entendu la courte intervention d'une infirmière tourbillonnante, qui partait devant nous en éclaireur, je l'avais bien entendue dire: «Vite, vite, bon Dieu!», mais aussitôt après le silence était monté très haut dans la cité mystérieuse. Le balancement qui me portait pas à pas, c'était moi tout entier, comme c'était moi le fleuve sorti de son lit, comme c'était moi le navire qui s'en allait à la dérive là-dessus. Navire rompu, disloqué, désagrégé, je me sentais sous la dépendance totale du courant en désordre. Mais c'est justement à ce moment précis qu'une sensation bouleversante s'emparait de moi. Le bélier d'en-haut et le bélier d'en-bas, naturellement complices, établissaient une harmonie entre eux. Les deux porteurs accordaient leurs pas.

Aussitôt se précisait la direction réelle du transfert nocture. Aussitôt je m'engageais dans la direction unique, à la suite des signaux lumineux qui venaient d'être échangés autour de moi, qui venaient d'être échangés sans souci de moi. Le navire disloqué s'en allait en morceaux, mais dans certaines cabines détachées de moi, mais sur quelques mâts flottants, brillait encore une lumière clignotante. Je n'étais plus maître de ces lumières, puisque le contact direct était interrompu, tout autant que la communication interne, mais toutes ces lumières groupées autour de moi à des distances diverses, descendaient le courant comme moi-même, en un essaim au contour imprécis.

Comment peut-on garder des doutes sur l'identité des deux mondes complices, lorsqu'on est pris dans cette «obscure clarté»? Ce sont les étoiles mortes, celles-là mêmes qui nous envoient leur lumière, après que la communication directe ait été interrompue entre leur corps éteint et l'éclat en marche, ce sont ces étoiles mortes qui se mettaient en harmonie avec mes propres lumières détachées. Non, ce ne sont pas les soleils vivants qui avaient le grand rôle ici, pas plus que les ténèbres; mais tout ce qui est clair-obscur, mais tout ce qui vit d'une vie intermédiaire, prenait l'initiative d'une très vaste fusion au profit d'une harmonie vertigineuse. Entre les rayons de déploiement suprême, toutes sortes de naufrages restaient virtuellement présents. Nous n'étions plus nous deux, le ciel intérieur et le ciel extérieur, qu'un couple de porteurs; et les porteurs accordaient leurs pas, dans le frissonnement unanime et dans l'éclat. Je répétais :

Elle est retrouvée.
Quoi? L'Eternité.
C'est la mer allée
Avec le soleil.

Ame sentinelle,
Murmurons l'aveu
De la nuit si nulle
Et du jour en feu.

J'étais dans le vrai, j'étais dans le faux. Ce n'était plus l'hiver et pas encore le printemps. Durant un laps de temps très long et bien court à la fois, toute chose se soumettait au transfert nocturne, toute chose était ici et s'en allait vers là. Ici, c'était le fleuve de l'écoulement du temps, là-bas c'était le soleil noir et contagieux. L'éternité était retrouvée sous le signe zodiacal du Bélier, en dehors de la vie comme du néant, pendant la nuit d'une désagrégation partielle, au cours des fluctuations d'un état intermédiaire. Ce n'était plus l'hiver, et pas encore le printemps. ■

SANS RIEN AUTOUR

N'ayant plus de maison ni logis,
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Fenêtre encadrant la matière
Par le tracé tendre de son contour,
Elle s'ouvre comme la paupière,
Se ferme sans rien autour.

Se sont dépouillées les vieilles amours,
Mais la fenêtre dépourvue de glace
Gagne les hauteurs, elle se déplace,
Avec son cadre étonnant,

Qui n'est ni chair ni bois blanc,
Mais qui conserve la forme exacte
D'un œil parcourant sans ciller
L'espace soumis, le temps rayé.

Et je reste suspendu au cadre qui file,
J'en suis la larme la plus inutile
Dans la nuit fermée, dans le petit jour,
Ils s'ouvrent à moi sans rien autour.

mard, en 1946 : maintenir en suspension ce qui semble disparu, arraché définitivement.

Or, la terre où naquit Armen Lubin le 3 août 1903, celle de l'enfant Chahnour Kerestedjian, devenu le romancier et nouvelliste arménien Chahan Chahnour, et ensuite le poète de langue française Armen Lubin, c'est le lieu d'une blessure qui ne cautérisera jamais tout à fait, Arménie mentale aussi bien que concrète, inventoriée entre cauchemar et merveille, souffrance collective devenue souffrance dans l'intime de l'intime, écho supplicié par l'amnésie presque universelle, mais écho entêtant, résistant, et qui finira par triompher en manifestant l'inoubli.

Au moment d'évoquer l'œuvre d'Armen Lubin, relisons ces phrases écrites le 30 septembre 1915 par l'ambassadeur d'Autriche par interim en Turquie : **"Il semble que le plan d'extermination des Arméniens ait largement réussi. Talaat (le ministre ottoman de l'Intérieur) m'a dit récemment, poursuit le diplomate, qu'il n'y a plus d'Arméniens à Erzeroum, par exemple .. La Turquie est aujourd'hui en état de démence, pour avoir réalisé impunément l'extermination de la race arménienne."**

85 ans plus tard, on attend encore, hélas, que cette dépêche diplomatique autrichienne convainque le Sénat français. L'Histoire, on le voit, avance lentement. C'est l'une des raisons, sans doute, pour laquelle le poète importe plus que le sénateur, et qui ne donnerait tous les grand-électeurs du Sénat pour un seul Armen Lubin ?

Quelques poètes suffisent à ce qu'un peuple ne meure pas, et l'attachement de la communauté arménienne mondiale à sa langue, à ses langues, ne cesse pas de produire des œuvres. Chahan Chahnour y tient une place qui sera bientôt mieux appréciée par les lecteurs de langue française puisque la traduction de son grand roman **La Retraite sans musique** est ardemment poursuivie par des élèves de l'INALCO qui guident leur professeur Krikor Beledian.

Le dévouement des chercheurs en littérature arménienne à l'œuvre d'Armen Lubin ne s'arrête pas là. La bibliographie des études consacrées en arménien à A.L. - C.C. est considérable.

Un autre professeur, Krikor Chahinian a consacré il y a quelques années une passionnante thèse de doctorat à **Drame et poésie de l'exil dans l'œuvre d'Armen Lubin en particulier et d'écrivains arméniens de France en général.** C'est dire combien les sénateurs pourraient avoir de plus saines lectures que celles des contrats d'armements ou des commandes de stocks de camisoles de force.

Les sénateurs de la République française tiennent-ils pour peccadilles les massacres du 24 avril 1915 où périrent poètes, écrivains et intellectuels arméniens raflés puis assassinés ?

Armen Lubin savait tout des souffrances arméniennes et il communiqua ce savoir, l'offrit en partage à ses amis poètes comme Henri Thomas, lequel ne cessa d'admirer et d'évoquer non seulement l'œuvre en langue française mais aussi ce qu'il avait pu lire de l'œuvre arménienne révélée par les traductions de Krikor Chahinian.

Il y eut toujours, de Max Jacob à Jules Supervielle, d'Henri Thomas à Jacques Réda, des poètes pour saluer l'œuvre d'Armen Lubin.

D'un écrivain d'origine arménienne, né presque un demi-siècle après l'auteur **de Fouiller avec rien,** de Marten Melkonian, dans son nouveau volume de journal **Le Clairparlant** (ed. Au bois d'Orion, 2000), retenons cette remarque : "Chaque génération doit, afin de transmettre, remémoriser la mémoire, elle doit "tout" relire afin de revivifier la lecture."

Lubin lui-même aura été un formidable lecteur, avide et savant, capable de définir comme pas un ce qui valait une œuvre.

Jean Freustié, critique et romancier qui fut, avec son épouse, parmi les amis fidèles, avait salué dans **Le Nouvel Observateur,** le recueil **Feux contre Feux :** "Ses poèmes, Armen Lubin, si on le laissait faire, il les remanierait sans fin. (...) Le "mot" c'est la seule chose avec laquelle il ne plaisante pas. Là est son terrain de bataille. Pour le reste, il est tout sourire, comme s'il avait trouvé sa juste place."

Trouver sa juste place dans la langue d'accueil, —bien que se voyant refuser la nationalité française ! —, illustrer cette place avec un éclat qui conserve, mystérieusement, comme une aura, la trace de la langue maternelle, c'est le tour de force réussi par Lubin. L'exilé, le relégué devient celui qui rejoint, celui qui unit, à force de parler si vrai, d'unique façon.

Avec rien, avec des mots, juste des mots, Armen Lubin installe au centre de l'attention, dès 1941, la solitude des hommes vivant en exil: C'est un poème dédié à Jean Follain. Entendons-en quelques vers :

Le proscrit disait en descendant
l'avenue :
Je vous aime ô grande mademoiselle
avenue !
Le proscrit en marche était
un étranger,
C'était un exilé et j'en connais
de toutes sortes,
Ils ont tous, derrière eux, fermé
une porte
Cette porte n'est visible qu'une fois
franchie —

..

Affreuse nuit que celle où l'ordre
règne
D'une façon par trop absolue
Du fait que les frontières du pays
se sont fermées
Devant nos dignitaires comme devant
nos chardonnerets.

On l'entend, Armen Lubin possède une façon vraiment unique de dire **nous,** il sait fomenter comme personne l'unité de l'émotion d'une nation. Veut-on voir comme l'inspiration d'Armen Lubin se retrouve chez ses successeurs arméniens d'aujourd'hui ?

Relisons d'abord **Sans rien autour,** le premier poème, un recueil d'Armen Lubin **Hautes Terrasses** (1957), un poème dédié à Jean Paulhan, le subtil maître de céans à **La Nouvelle Revue Française** qui fut l'un des plus attentifs alliés d'une œuvre dont il saisissait la force, la nécessité et la grâce.

Lubin écrit :

N'ayant plus de maison ni logis
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Or, si les **Hautes Terrasses** nous émeuvent depuis 1957, écoutez plutôt ceci en écho, d'une poétesse, Mariné Pétrossian, née à Erevan, en 1960, dont l'inlassable Vahé Godel, lui-même poète arménien de langue française, a traduit de l'arménien oriental, un recueil intitulé **J'apporterai des pierres :**

J'ai apporté des pierres
J'en emplirai ma chambre
Rien qu'un peu de réalité
Dans ce chaos hurlant.

Quelle meilleure évocation de la solidarité arménienne que ce pur joyau qu'est **Un petit cœur tendre,** nouvelle de Chahan Chahnour, traduite par Krikor Chahinian(**). La tendresse y triomphe secrétement de l'absurdité et de la tragédie. La compassion promet d'être plus forte, un jour, que le désarroi le plus à vif et l'absurdité la plus décourageante.

C'est la leçon de Chahan Chahnour — Armen Lubin, une leçon de vie par le triomphe de l'art de dire, façon d'aller à autrui comme on rassemble les parts brisées d'un miroir, façon d'advenir en écoutant la vie. A nous, aujourd'hui encore, de lire Armen Lubin pour l'entendre. Ceux qui le découvriront, aujourd'hui ou demain, n'en auront pas fini avec lui : les vrais amis, même jamais rencontrés en vrai, même morts, ne nous quittent plus.

Le lire aujourd'hui, c'est lui rendre sa place parmi les poètes les plus exacts autant que les plus secrets du XXe siècle, ses amis Jean Follain, dont l'épouse, Madeleine, aura reçu les plus belles lettres d'Armen Lubin; ou Armand Robin, qui fustigeait la " fausse parole " et dont le salut à l'œuvre d'Armen Lubin est une de ces preuves heureuses que les meilleurs ne sont pas toujours ceux dont le nom dit quelque chose à tout le monde.

Mais qui le lira entendra Armen Lubin, et ne l'oubliera plus jamais.

S. J.

() Extraits, que nous a remis l'auteur, de la conférence qu'il a faite le 9 Juin 2000 à la Maison de la Culture Arménienne de Paris.*

(**) NDLR.— Une première traduction, faite par Arpik Missakian sur suggestion d'Henri Thomas et préfacée par lui, a été publiée par la NRF en Février 1976.

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մայիս 10

ԱՐԴԻ՝ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ

Անուրանալի է դատաւորման ուղեգիծը իբրեւ պատմական իրողութիւն, բայց բոլորովին կամայական: Ի՞նչու ծանօթ երիտասարդ արուեստագէտներ իրաւունք չունենան ժամանակակից որակումին, մինչ մահացած ուրիշներ արժանի նրկատուին: Տխրո՞ս, թէ փակցուած պիտակ որուն խէժը դատապարտուած կ'երեւի կորսնցնելու իր ուժը:

Երեւոյթը ընդունելի դարձած էր յիսունական թուականներէն սկսեալ երբ վերացական նկարչութիւնը որոշապէս առաջին գծի վրայ կը գտնուէր: Աւարտած է շրջանը: Պատահեցաւ որ յայտնուին յետոյ ութ-տասը նոր շարժումներ, բացայայտ յայտարարութեամբ ու ցուցարար երեւոյթով:

Եւ երբ այսօր Պօպուրի Մշակութային Կեդրոնին նոր սրահները այցելենք, յայտնի կ'ըլլայ թէ գոր օրինակ Ֆրանսական վերացական շրջանը գրեթէ անտեսուած է, ցանցառ բացառութեամբ: Իսկ «Փարիզի դպրոց»ը բոլորովին մոռցուած:

Միւս կողմէ տարկայական փորձառութիւնը որ կերպաւորած կը թուի ըլլալ ժամանակակից կոչուած արուեստը, գիտել տալ կը ջանայ, ձաղկելով զայն, սպառողական ընկերութեան մը ճիրաններուն յանձնուած մարդկութիւնը՝ թելադրական էականի մը փնտռտուքին հոլովումով: Ամէն ինչ արուե՞ստ է:

Նման սակայն ժամանակաւոր բոլոր յայտարարուած շարժումներուն այս վերջինն ալ յոգնութեան նշաններ ցոյց տալ սկսած է: Մնունդը նոր աշխարհէն է որ կ'առնէր, ու օրերս Նիւ-Եորքի ցուցարբած տեսարանը բաւական տարբեր է:

Փխրուն կեանքի հոսանքին դէմ, փորձը կը գոհացնէր նորարար ոգիի սիրահարը, աւելի ճիշդ որեւէ նորութեան սիրահարը, բայց արուեստասէրին աչքը չէր կրնար գտնել տեղափոխեալ տարկայի մը կրկնութեան մէջ, արուեստագէտին փոխաբերական իմաստով ցոյց տալ ուզած սառ իրականութիւնը, քանի չէր կրցած հրապուրել «տարկան» արուեստի «գործի» վերածել: Այդ կարգի մեկուսացումը ո՛չ երազ, ո՛չ յուզում, ոչ իսկ վախ կրնար յառաջացնել դիտողին հոգիին մէջ: Արհամարհոտ նսյուածք մը բնութեան ու մարդոց ժամանակաւոր հետաքրքրութեան մը կրնար ծնունդ տալ միայն: Բայց արուեստի պատմութիւնը ի վերջոյ շեղջակուտում մը չէ՞: Առանց որեւէ յառաջացումի:

Հո՛ս, ինծ համար ուշագրաւ կէտ մը նշմարելի:

Արուեստագէտին աչքը կրկնութեան պէտք չունի, գործն իր անկրկնելի կը մնայ՝ մինչ գիտնականին աչքը անպայման փորձը կրկնելի դարձնելու պարտաւորութիւնը կը դգայ ճշգրիտն ու իրապ սահմանելու ձգտումով իր փորձառութեան ընթացքին: Գիտութեան յառաջացման պայմաններէն մէկն է այդ: Գուցէ առաջինը: Եւ հո՛դ չէ՞ բուն տարբերութիւնը արուեստին ու գիտութեան զուգահեռ բայց աշխատութեան այլակերպ իրենց ուղիներուն միջեւ: Ինչո՞ւ այս բրնական իրողութեան անտեսումը կարգ մը արուեստի երեւելի պատմաբաններուն մօտ, ինչպէս Քլիման Կրինպերկ կամ Արթիւր Տանթօ, որոնք գլխաւորաբար իմաստապաշտ նշանացոյց մօտեցումին մէջ արուեստին պայմանադրական յառաջացումը կը ջանան նշմարել՝ իբրեւ անխուսափելի պատմական իրողութիւն:

Մոռնալ ձեւացնելով էականը. այն է, թէ արուեստին բուն ուժեղ գործօն ըլլալ կը գործին դիմաց յուզում յառաջացնելու կարողութեան մէջ կը կայանայ: Բոլոր արուեստներուն մէջ անշուշտ, նաեւ նկարչութեան՝ որ ժամանակ չունի ճանչնալ: Յառաջացումի հարց չկայ: Կայ՝ ամենահին ժամանակներու յունական թէ եգիպտական, կամ մեր ժամանակներու, նկարչութեան նորարար ոգի ներմուծող Պէքոններու, Ֆէրնան Լէժէներու թէ Փիքասոյի ինքնատիպ արուեստը կրնամ սխալիլ: Մարդիկ տգեղն ու անճոռնին ալ կրնան պաշտել: Բաւ է հաւատալ արուեստին կպչուն արհեստաւորներուն ու անոնց չահակից յորդեանց պաշտպաններուն:

Մայիս 12,
Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՓԱՅԼԱԾՈՒՆ ՆՈՐ ԱՍՏՂԵՐ

Երաժշտական աշխարհն ալ ունի իր յատուկ միգամածային դրութիւնը: Իր տաւառ աստղեր՝ ուրիշներ ալ որ արագօրէն կը սահին կ'անցնին ու կ'անյայտանան:

Առաջին տեղերը գրաւելու իրենց անողոք պայքարին մէջ, վերջին տարիներուն յայտնուած, կան բոլոր գործիական բաժանումներէն շուրջ երեսունի մօտ լուրջ երիտասարդ արուեստագէտներ: Ոչ միայն գերիշխան արհեստավարժութեամբ փայլող, այլ նաեւ ուժեղ տիրող անհատականութեամբ:

Երբեմն կը պատահի որ մէկ երգապնակ, լաւ պատրաստուած ու մանաւանդ լաւ տարածուած՝ բաւ ըլլայ Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէն բերնէ բերան լեցնելու:

Ուրեմն Նիքոլա Լուկանսքի ծանօթ է այլեւս Փարիզի երաժշտասէրին իր առաջին մենահամերգով:

Դաշնակի ռուսական դպրոցի ներկայ

ցայլիչներէն մին: Դիւրաշարժ մատներ, երաժշտական միտք, ուժականութիւն, հրապուրիչ անհատականութիւն:

Լաւագոյնը կրցաւ տալ Շոփէնի էթիւտներուն ընթացքին, որոնց երկրորդ տետրակը ամբողջութեամբ, Իւրաքանչիւրը իր հարազատ շունչով, ստեղծելով յարմար մթնոլորտը:

Մոցարթի սոնաթը որ յայտագրին ընկերնաւորութիւնը կը կազմէր, առանց յուզումնալից պահերու, միապաղաղ, անտարբեր ձգեց: Որքա՞ն դժուար է յայտագիրը սկսիլ Մոցարթով:

Իսկ երկրորդ մասը՝ ամբողջովին յատկացուած Զայքովսքիի, նուազ հետաքրքրական էր, իր երաժշտական խորհուրդով, հակառակ Լուկանսքիի կատարողական բարձր արուեստին:

Տուաւ նաեւ անմոռանալի երկու կրկնութիւններ, մին Տէպիւսիէ, միւսը՝ Ռախմանինոֆէ: Այս վերջնոյն հինգերորդ նախերգանքը, քիչեր պիտի կարենային նոյն վերարտադրիչ կիրքով մեկնաբանել:

Ահա՛, փայլածուն նոր աստղ մը՝ Նիքոլա Լուկանսքի:

Մայիս 14
Շափէլ Սէն Ֆիլիփ տիւ Ռուլ

ԲԱՑՈՒՄԸ ՀԱՄԵՐԳԱՍՐԱՀ

Օրերէն Կիրակի: Փոքր սրահը մատուռին, հարիւրի շուրջ երաժշտասէրներով լեցուեր է:

Մատուռ որ կ'ըսեմ, Փարիզի կեդրոնը կը գտնուի:

Համերգները չարունակելի կը թուին: Գէթ երիտասարդներուն նպատակը ա՛յդ է: Հարց տուին՝ արձանագրուեցայ: Կազմակերպած իրենց առաջին համերգն էր: Անունը ակումբին՝ Մուզիք Աւանթի: Երանաւէտ սկիզբ: Հին օրեր յիշեցի:

Եթէ մատուռին ճայնատարածման կարողութիւնը գոհացուցիչ է, որքա՞ն աւելի հոգեհաճ է մթնոլորտը, մանաւանդ երբ արուեստասէր հասարակութեան մը ներկայութեան է որ կը տրուի համերգը: Այդ Կիրակի մէկտեղուած էին պայմանները եւ ունկնդրեցինք երկու խոստմնալից երիտասարդ ուժեր: Երկուքն ալ ընդածին ձիրքերով օժտուած ու լաւ պատրաստուած:

Ջութակահարուհին՝ Նուրիթ Փակթ. դաշնակահարուհին՝ Գարին Զարիֆեան: Պէթհովէնի Գարնան Սոնաթը կու տան առանց խուճապանքի, վճիտ նախադասութեամբ, համոզիչ շեշտերով յուսածիծաղ իր վերջին մասով: Մեկնաբանութիւն որ կ'ուրախացնէ հոգին: Յետոյ Նուրիթ Փակթ առանձինն Պախի Շաքոնը կը մեկնաբանէ: Քիչ մը արձակունակ, բայց ինքնավստահ, գիտակից՝ երաժշտական խորքին: Դաշնակահարուհին, տաքարիւն բայց զուսպ, կը տպաւորէ յետոյ իր Տէպիւսի ու Լիսթով:

Դժուարին այդ գործերը Գարին Զարիֆեան կու տայ խիստ տպաւորիչ հնչականութեամբ ու Լիսթի պարագային վիրին երկիւղածութեամբ մը տոգորուն: Յայտագիրը տեղ տուած էր նաեւ արդի երաժշտութեան՝ ուր լսեցինք Վեպերնի ու Սթրավինսքիի կարգ մը գործերը նոյն արհեստավարժ մօտեցումով: Գեղեցիկ առաջին համերգ որ կը ներկայացնէր երաժիշտ զոյգ մը իրենց կնճռոտ վերելքի ճամբուն վրայ: Թարմ օդ շնչեցինք:

Մարտ 15
Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՀԵԼԷՆ ԿՐԻՄՕ

Համբաւը իրմէ առաջ հասած էր արդէն, Նիւ-Եորք հաստատուած Ֆրանսուհին:

Սրահը լեցուն, հեղձուցիչ տաք, առանց բարեխառնութիւնը ստուգող սարքաւորումի: Ջրի բաժնուած գեղեցիկ յայտագիրներուն իբրեւ հովահար գործածութիւնը զարմանալի չէր: Բաճկոնաւոր ունկնդիր չկայ սրահին մէջ, մինչեւ սանդուխներուն վրայ խռնուած, առաւելաբար եկած են կարծէք գայլերու սիրահար յորջորջուած գեղեցիկ դաշնակահարուհին ելոյթը տեսնելու քան նուագը լսելու: Չեմ գիտեր ո՛ր դասակարգին կը պատկանիմ. հաւանաբար երկուքին՝ այնքան ուժեղ էր համերգի նախօրեակին կարծիքի ծաւալոյթը:

Հերոսուհին դանդաղ քայլերով կը յառաջանայ դէպի դաշնակ: Ունի իշխող անուրանալի անհատականութիւն:

Աւելի ճշակոն, քանի մակերեսային ու սեթեւեթեալ է նուագը, նմանօրինակ շեշտաւորումներով յաճախ ընդհատուած որ կը կասեցնեն բնական հոսքը խորհրդաւոր գործին: Եթէ Պախ – Պուզոնիի Շաքոնը կը լսենք սկիզբի շարունակուող հետաքրքրութեամբ, Պէթհովէնի վերջինթեր սոնաթը ու հետեւող զոյգ ռափսոտիները Պրահմսի, համոզիչ չեն թուիր իրենց երաժշտական խորութեամբ ու տրկար հնչականութեամբ:

Յայտնի արհեստավարժութեամբ տրրուած այս խրթին գործերը պահանջքն ունին բոլորովին ուրիշ հոգեկան զօրութեան, ու չեն բաւարարուիր խնամեալ նուագով մը միայն:

Ծափահարութիւններու տարափին տակ կ'աւարտի Հելէն Կրիմոյի մենահամերգը: Գայլերու սիրահար դաշնակահարուհին քանիցս բեմ կու գայ խոնարհիլ յուսադրիչ գողտրիկ ժպիտով մը, որուն գաղտնի պատգամն է՝ կրկնութիւն մըն ալ կրնամ հրամցնել: Եւ իրաւամբ շատ յաջող երկու կրկնութիւններ կու տայ: Ռախմանինոֆ՝ աւելի յարմար ու մօտիկ է իր հեշտասէր զգացական աշխարհին քան Պէթհովէն: Հետաքրքրական համերգ:

Մայիս 16
Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՄԱՔՍԻՄ ՎԵՆԳԵՐՈՎ

Զմոռնալ իր անունը: Երրորդ անգամն է որ կը լսեմ զինքը բեմին վրայ: Այս այն երիտասարդ ջութակահարն է որուն վերելքը այնպէս մը տնօրինուած կ'երեւի, որ թէ բնածին ձիրքերուն, թէ՛ լաւ դպրոցի եւ թէ համբաւի մը ծաւալոյթը ապահովող բոլոր լրատեսողական միջոցներուն առաւելագոյն չափով գործածութեան շնորհիւ, կը ներկայանայ օրուան ամենածանօթ երիտասարդ ջութակահարը: Այս գիշեր արժանի էր այդ պատուանդանին:

Ունի իր կախարդ ճպոտին արտակարգ սահունութեան առընթեր, նախադասելու իւրայատուկ կերպ, ջերմ երաժշտականութիւն մը խորունկ, եւ հրապուրիչ անձնական հմայք՝ բեմին վրայ: Մագնիսական շունչ մը տակ, կու գայ յուզումով պարուրել հոգին: Այս եղանակին համերգը յատկացուած էր Պախի ու Իզայիի միայն ջութակի համար յղացուած սոնաթներուն:

Ցանցառ նուագուած սովորաբար, հակառակ իրենց գեղեցկութեան: Կազդուրիչ յայտագիր, ուր շռայլօրէն վայելեցինք արտակարգ այս անհատական իշխող ելոյթը:

Ահա՛ մեծ ջութակահար մը քանիվեց տարու:

Ուրախալի է որ կազմած է նաեւ իր մտերիմ երկու ընկերուն հետ երրեակ մը, խիստ յուսադրիչ իր երաժշտական խմորով: Վահան Պալեան՝ դաշնակ, Վահրամ Սարաջեան՝ թաւջութակ: Ե՞րբ առիթը կ'ունենանք զիրենք լսելու Փարիզի մէջ: Երբ հայ արուեստասէր մեկենասը արթննայ իր թմբիրէն: Եւ ընդհանուր առմամբ, երբ մենք՝ Հայերս իրազեկ դառնանք արուեստին հասնիչ ուժին, որուն գիտակցութիւնն իսկ չունինք, դուրս մնացած ըլլալով անոր տիեզերական արագ գործող, իրար գիրար գտող մենաշնորհեալ շրջանակէն:

Մայիս 18

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ, ՆՈՐ ՏԻՍՔԵՐ

Գիրքերս՝ ստացուած, հապճեպ գնուած, շարուած, զօրահանդէսի պատրաստուող զինուորներու նման անշարժ կը սպասեն: Կարգով պիտի չկարդացուին:

Կան հոն մէկ շունչով աւարտելու պատրաստ արուեստի վերաբերեալ, արագ ընթերցումի յարմարող հրատարակութիւններ: Կան նաեւ մնայուն աշխատանքներ, յուզիչ բովանդակութեամբ՝ որոնք պիտի կարդացուին մաս առ մաս, մինչեւ իսկ էջ առ էջ, դանդաղօրէն: Անոնց կարգին, նախ երկու հատորները Զուլալ Գազանճեանի ձեռամբ պատրաստուած, զարմանալիօրէն յուսադրիչ, քանի կարելիութիւն կ'ընծայեն բոլոր անոնց որոնք պիտի ուզէին գրաբարն ալ սիրել: Այս երկու հատորներով մեր դարերու պատուղ պատմական գրականութիւնը ունինք գրաբար ու աշխարհաբար լեզուով դէմ դիմաց ուսուցող գեղեցկութեամբ: Գիրքեր որոնք նախ կը թղթատուին ու յետոյ յամրօրէն կրնան կարդացուիլ: Օգտակարութիւնը ձեռնարկին ակներեւ է: Կ'ամփոփէ ու կ'իրականացնէ հայ հին գրականութեան ճաշակաւոր մէկ ծաղկաքաղը: Մանրակրկիտ աշխատանք ուր ուշադիր փութկոտութեամբ թարգմանուած է գեղեցիկ աշխարհաբարի մեր հին դարերու գրականութիւնը:

Մինչ իր իսկ բանաստեղծութիւնները, ուրիշ հատորով մը ներկայացուած, ի յայտ կը բերեն Գազանճեանի վիպական դիմագիծը: Բանաստեղծը առանց ծեքծեքումի սէրը կ'երգէ: Զուլալ Գազանճեան ունի թելադրիչ ուժը իր երգած երգին, ուր յուզախնդիր կացութիւններ ստեղծելով ինքզինքը յուլաբար կը յանձնէ հեւքոտ վայելքներու: Հաղորդակից կը դառնաս իր բանաստեղծութեան որ կրնաս սիրել անմիջականօրէն:

Ո՞վ էր ըսած՝ բանաստեղծութիւնը ապակի կամ ադամանդ է:

Զուլալ Գազանճեան ադամանդին սիրահարն է:

Ստացայ նաեւ եռահատոր հրատարակութեան մը առաջին հատորը: Այս մէկն ալ ամբողջական հայ գրականութեան մէկ ծաղկաքաղն է ամենահին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, իր անգլերէն թարգմանութեամբ: Զորս ընկերներ՝ Յակոբ Խաչիկեան, Գաբրիէլ Պասմաճեան, Նուրհան Ուզունեան եւ Խաչար Ֆրանչուք ձեռնարկեր են այս հսկայ թարգմանական գործին: Իւրաքանչիւրը իր ճիւղին մասնագէտ՝ որոնք այդպէսով երկու հազար հինգ հարիւր տարուան անցեալ մը պատկերացնող հայ գրականութիւնը մատչելի կը դարձնեն անգլիախօս Հայերուն, գեղեցիկ ոճով: Ի՛նչ ուրախութեամբ հաստատած պէտք է ըլլան թէ սպառած է առաջինը, պատրաստ է տպագրութեան երկրորդը, ու վերջին՝ երրորդ հատորին կազմութեան կ'աշխատին ընդհուպ աւարտելու համար եռահատոր այս վիթխարի աշխատանքը: Պակաս մը լրացնելէ անդին հայ բանաստեղծութեան ծանօթացման ուղիով, գործը իր ձեռնհաս հոգիներու ընտրութեամբ ու լաւ թարգմանութեամբ կը ձգտի ըլլալ մնայուն վեհաշուք շիրիմ մը հայ գրականութեան:

⁂

Կան նաեւ գրադարանիս միջին դարակին մէջ նոր Սի-Տիներ որոնք չեն տեղաւորուած տակաւին: Մէկ քանին անգամ մը միայն կրցայ լսել: Ինչպէս Նարինէ Սիմոնեանի, Պախի փոքր նախերգանքներուն յատկացուած խիստ հետաքրքրական մէկ երգապնակը, ուր կը վայելենք զինքը իբրեւ կարող դաշնակահարուհի: Արհեստավարժ նուագին կը միանայ խորունկ երաժշտական ըմբռնումը: Ու իր երգէոնահարի նուագախմբային հնչողական մօտեցումը կ'ազնուացնէ ու կը համեմէ այս փոքր նշխարները. ու այս պարզ գործերը լուսապսակ գոհարներու կը վերածուին իր մեկնաբանութեան շնորհիւ:

Օրերս հրապարակ ելան Վարդան Մամիկոնեանի զոյգ նոր Սի-Տիները: Ան ալ անոնցմէ առաջինը յատկացուցած է Պախի. երկու եւ երեք ձայնով յօրինած հնարումներուն: Գործեր որոնց մեկնաբանութիւնը պահանջքն ունի մանրակրկիտ աշխատութեան, կարենալ ճշգրիտ պատկերացումը տալու համար եւ միօրինակ չդարձնելու զանոնք: Մամիկոնեան կը յաջողի կատարելապէս ոչ միայն հետաքրքրական դարձնել այլ նաեւ սիրցնել:

Երկրորդ Սի-Տին ան յատկացուցած է գեղեցիկ երեք քոնչէրթոներու: Ռախմանինոֆ, Լիսթ, Մէնտէլսոնի առաջինները: Երկու առաջինները կը ճանչնայինք իր մեկնաբանութեամբ. երրորդը բոլորովին նոր է: Երեքն ալ շատ յաջող մեկնաբանութիւններու արժանացած են: Իր բոլոր երաժշտական ձիրքերը կրցած է յայտնաբերել: Ունենա՛լ զանոնք:

Կայ նաեւ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի գործերուն յատկացուած Սի-Տի-ն. յաջող երգապնակ ուր տեղ կը գտնեն վերջապէս իր լաւորակ սկզբնական գործերէն Սինֆոնիէթան, գլխիւ իր վերջին մասով ջութակի քոնչէրթօ ու դիւրահոս դաշնակի քոնչէրթինօ, մեկնաբանուած՝ Նարինէ Յարութիւննեանի կողմէ: Եւ ահա՛ օգտակար ուրիշ մը եւս, զոր մտիկ ըրի յուզումով: Փոքր գրքոյկի մը մէջ է պահուըտած, գեղեցիկ փունջ մը հայրենիքի ու Սփիւռքի մէջ երգուած երգերու, բծախնդրօրէն պատրաստուած, իրենց նօթերով միասին բնագրուած, անխոնջ Կոմիտաս Գէորգեանի կողմէ: Ցոլց համար լաւագոյն նուէրը: Ու եթէ մտնէր ամէն հայ տունէ ներս, հայապահպանման լաւագոյն առեւլներէն մին կրնար ըլլալ:

Երգը՝ խորհրդանիշ յաւերժութեան բնական տարերք: Հայ երգը:

Մայիս 19
Պուա-Գոլոմպ, Սալ Ռընուար

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ - ՊԵՐՄԱՆ

Տարիներէ ի վեր կը սպասէի որ սենեկային երաժշտութեան կատարման համար իրեն յարմարող ընկերներու հանդիպի: Փափաքս իրականացաւ այս գիշեր: Եւ ահա՛ Մամիկոնեան գտած ըլլալ կը թուի պէթ այն ջութակահարը որուն հետ պիտի կարենայ երաժշտութեան այդ բնագաւառն ալ լաւագոյնս զարգացնել:

Սենեկային երաժշտութիւնը ամէնօրեայ սնունդ է, թէ՛ լսելու թէ՛ աշխատելու ճամբով, մանաւանդ դաշնակահարին համար, ուր պիտի կարենար նորաբար հնչական արտայայտիչ դրոշմներու հանդիպիլ անոր կատարման ընթացքին եւ լուսարձակել իր իսկ ներաշխարհը նոր հորիզոններով: Բոլոր մեծ դաշնակահարները սիրած ու մօտեցած են սենեկային երաժշտութեան:

Վարդան Մամիկոնեան – Պաւէլ Պերման զոյգը ունի բոլոր բնորոշիչ ազդակները՝ կարենալ տալու այդ մարզին պատկանող կարեւոր գործերը՝ ինչպէս սոնաթները, իրենց նրբին գեղեցկութիւններով:

Ու այս գիշերուան համերգի ընթացքին զոյգը ապացոյցը բերաւ իր –թէեւ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ– կատարած երաժշտական ընդելուզումի հսկայ աշխատանքին եւ անոր լրիւ յաջողութեան:

Մեկնաբանուած գործերը պահանջելով նախ խոր երաժշտական հմտութիւն, անսակարկ արհեստավարժութիւն, զգացական հարուստ գետին, զիրար լաւ ըմբռնելու կարողութիւն եւ նոյն մեկնաբանութիւնը սրահին փոխանցելու ինքնաբուխ եռանդ: Պէթհովէնի Սոլ մաժէօր այնքան նրբամիտ ութերորդ սոնաթը տուին իրեն յատուկ դալարուն առոյգ կշռոյթով, մինչ Սէզար Ֆրանքի պատկառելի սոնաթը իր չորս մասերով, հոսեցուց շռայլօրէն իրենց վառվռուն բայց խոհուն նուագը, երբեմն զարդերից երբեմն յամրաշարժ նախադասութիւններով: Ու յետոյ ի՛նչ ուրուային տեսիլքով մը Տէպիւսիի գլխիւ ջութակ-դաշնակի սոնաթը երազել տուող հնչիւններով: Ու վերջ՝ արհեստավարժութեան գագաթնակէտին վայել գործերով՝ Սէն-Սանսի Հավանէզը ու Պիզէի Գարմէնին վրայ Սարազաթի հիւսած զարմանահրաշ քմայնկարով: Թարմութիւն բերող այս վերջաբանով, աւարտին կը հասնէր գունատիպ յայտագիրը:

Ահա երիտասարդ հաւատաւոր զոյգը որ անտարակոյս ունի աշխարհի բոլոր բեմերուն վրայ շուտափոյթ ելոյթներ ունենալու առաջադրութիւնը:

Յունիս 5

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Երբ բարձրանալ կը սկսի Փարիզի օդակայանէն պողպատեայ թռչունը, բոլոր այն ցուցահանդէսներն ու համերգները զորս մտադրած եմ տեսնել եւ լսել պար կը բռնեն մտքիս մէջ:

Ուրախ վայրկեաններ:

Հասանք Նիւ-Եորք: Յուսախաբութիւն:

Տասը օրերուն ընթացքին պատահեցաւ որ ո՛չ մէկուն ներկայ կարենամ գտնուիլ: Եղան ուրիշներ:

Ուրեմն ա՛յս այն մեծ քաղաքն է համաշխարհային արուեստի կեդրոն, որուն առաջնորդի դերը վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին հետզհետէ զօրացած է, խլելով Փարիզէն ո՛չ միայն նկարչութեան, այլ նաեւ երաժշտութեան, մին- ▶

չեւ իսկ նորաձեւութեան մարզերէն ներս առաջնահերթ գինուորի տիտղոսը:

Նիւ-Եորք..., Նիւ-Եորք է երգուած յանկերգը, որ միշտ ալ համոզիչ չէ, բայց այնպիսի ուժեղ շեշտով մը որուն դժուար թէ դիմադրես: Գերիշխող է տնտեսական ազդակը:

Սա միջոցիս կան չորս-հինգ ցուցահանդէսներ՝ իրապէս տեսնելու արժանի, մօտ վաթսուն սարքուածներուն մէջ: Նախ՝ Վիթնէյ Թանգարանին Պիէննալը ժամանակակից արուեստին յատկացուած, ուր յայտնօրէն տեղքայլ կ'արձանագրէ առարկաներու տխուր տողանցքը իբրեւ արուեստի նշանակալից նոր գործեր, քանի կան հոն նաեւ, առաջին անգամ՝ անոնց իսկ կողքին՝ նկարչութեան սահմանին մէջ գտնուողներ: Բայց ինքնատիպ ոչինչ: Գրեթէ յետքայլ մը: Կերպարանք գդեցած կեղծանոյշ արատներ:

Երբ նայուածքդ կը յառի այդ թափթփածութեան եւ յուզումի նշոյլն իսկ չի յայտնուիր հոգիէդ ներս, զարմանք միայն ի տես առասպելային արժէքներուն՝ անկարելի է որ բողէ մը չխորհիս. «ամէն ինչ արուե՞ստ է», կամ՝ «արուեստին վե՞րջն է», մինչեւ իսկ աւելի դըրական՝ «կ'երեւի արուեստէն եռք փիլիսոփայութիւն պէտք է մարդկութեան»:

Քիչ անդին՝ Մեթրոփոլիթէնի մէջ, տեսնելէ ետք եգիպտական եւ ճափոնական նոր բաժինները, տեսնել անձնական Լեհման հաւաքածոն, ամբողջովին Թանգարանին նուիրուած, պատմական իրաւ արժէքներով, ոչ միայն նկարչութեան, այլ նաեւ արուեստի զանազան կալուածներէն յատկանշական գործերով: Յայտնի կ'ըլլայ թէ ֆրանսական նկարչական դըպրոցը գերիշխող է հոս: Կ'արժէ տեսնել յետոյ, հինգերորդ պողոտային վերեւը, հրէական Թանգարանին յետահայեացը ուր սա միջոցիս, մինչեւ Յուլիսի վերջ, կը ներկայացուին բոլոր այն հրեայ նըկարիչներն ու արձանագործները որոնք դարուս սկիզբը Փարիզ հաստատուած էին: Երկար է ցանկը: Ամենածանօթները՝ Շակալ, Մոտիլիանի, Քիսլինկ, Փիսարօ եւ արձանագործներ Զատքին ու Շանա Օրլով, ինքնատիպ ուժեղ գործերով ներկայացուած են: Ամենահետաքրքրականը սակայն դուցէ Կուկէնհայմի նկարահանդէսն է ուր պատասխանատուները նշանակալից մէկտեղում մը յաջողած են, 1900-ի Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդէսը խարիսխ ունենալով, համախմբել ժամանակուան նկարիչները:

Տարբեր անկիւնէ մը դիտուած, կայ նաեւ մինչեւ Օգոստոսի վերջ շարունակուող ցուցահանդէս մը որ կը ներկայացնէ Փարիզ – Նիւ-Եորք զուգահեռ մը, քսանականէն վաթսունական թուականները նկատի ունենալով: Այս մէկն ալ Արդի արուեստից Թանգարանին կազմակերպածն է, որ դիտումնաւոր մօտեցումով, սկիզբը Փարիզի ֆրանսական դպրոցին փայլը, բայց յետոյ հետզհետէ Նիւ-Եորքի գերակշիռ դիրքը կ'ուզէ փաստել: Մտածել տուող մէկտեղում: Իսկ անձնական ցուցահանդէսներէն կարեւորագոյնը Լաըի Կակոսեան ցուցասրահին Վիլհելմ տը Քունինքի յատկացուցածն էր, որ օրերս աւարտեցաւ, ուր վերացական արտայայտապաշտ վարպետին կարգ մը գործերը հոգեկան խռովք կը պատճառեն միշտ իրենց ներզօրութեամբ ու հրապոյրով: Բեղուն շրջանի մը ներկայացուցիչը: Համերգի սիրահար՝ ոչ մէկ նօթ սա տասը օրերուն ընթացքին: Նիւ-Եորք գրեթէ աւարտած էր իր երաժշտական եղանակը:

Բայց այս այն քաղաքն է տակաւին ուր Հէնրի Գլէյ Ֆրիք, պողպատի արքան, դարուս սկիզբը իր իսկ յարդարած բնակավայրը, փոքր դղեակ մը, Թանգարանի է վերածեր:

Անտարակոյս աշխարհի լաւագոյն երեք կամ չորս անձնական հաւաքածոներէն մին: Պարնս, Կիւլպէնկեան, Զուգիններու կարգին, սա տարբերութեամբ, որ այս մէկը, թիւով նուազ, միայն ու միայն գլուխ-գործոցներէ է կազմուած: Ութերորդ այցելութիւնս է այս տուն – Թանգարանը: Փոփոխութիւններ կան: Եւ յուզումդ միշտ իր գագաթնակէտին կը հասնի դարձեալ, քանիցս քեզ գինովցուցած Ռամպրանթի «Լեհ ձիաւոր»ին, Էնկրի թէ Վելասքեզի կամ Կրեքոյի դիմանկարներուն առջեւ:

Անկրկնելի գեղեցկութիւնները Ֆրիք հաւաքածոյին:

Համախմբուեր են կարծէք գիտակցօրէն այս ճաշակաւոր մեկենասին տան մէջ: Ժամադրութիւն՝ որուն ներկայ էք բաժնելով իր մտերմութիւնը, քանի իրերը նոյն իրենց տեղերն են պահեր: Իսկ գետնայարկը այս տարի յատկացուած էր մեծ գծագրիչներուն, «Միքէլ Անճելոյէն մինչեւ Փիքասօ»: Կարելի՞ է չխոնարհիլ Տիւրէր թէ Ռամպրանթի շըռշող գիծերուն դիմաց: Գերիշխան արուեստը հանճարեղ մարդոց: Այո՛, Նիւ-Եորք ...Նիւ-Եորք կ'երգենք քիչ մ'ալ հեգնական շեշտով, բայց այս քաղաքն է նաեւ ինքնավստահ մարդոց՝ երազայոյս, առատըրնթաց, գործունեայ, որոնք կ'աշխատին անսպառ եռանդով իրենց իսկ իղձերը իրագործելու համար: Եւ կը յաջողին:

Յունիս 15

ՅՈՒՇԱՐԱՐ

Հազար ինը հարիւր քսան հինգ... երկու հազար: Երեք քառորդ դար:

Կարճ ժամանակամիջոց պատմութեան չափերով: Թանձր՝ հայ իրականութեան հաշւոյն:

Յանդգնութիւն պահանջող շրջան:

Քանի մը չարաթ եւս ու «Յառաջ» կը թեւակոխէ իր եօթանասունվեցերորդ տարեշրջանը:

Զոհողութեան ծարաւ թերթս կ'ապրի: Ինքնիշխան:

Եւ ի՛նչ հարուածող տարիներ է ապրեր:

Վէպ մը: Անաւարտ:

Բառեր կու գան դեգերիլ՝ զուգորդէն հզօր՝ ուժականի նման՝ հողին քրքրող՝

Իղձ, զարման, զոհողութիւն, կորով, Սփիւռք, լեզու, պաշտպան: Ինչո՞ւ հարկադիր զգալ շնորհակալութիւն յայտնելու: Քանի պատմութիւնն իր նախ իղձ էր՝ զարման փնտռելու անկազմակերպ ժողովուրդին հոգերուն: Թերահմուտ տառապած գաղթական Հայը իր ապագային գիտակից դարձնելու մտորումով: Անընկճելի կորով սկիզբը. շարունակելի՝ մինչեւ այսօր:

Շուրջը՝ հպարտ քանի մը ուխտագնացներ:

Գրականութեան սիրահար միտքեր:

Ընթացքին՝ գաղափարապաշտ զոյգ հոգիներ՝ պաշտպան կերտուած գործին: Անխախտ սէրը սրբազան անաղարտ լեզուին՝ իբրեւ որմնուած ամուր յենարան: Ու միշտ մշտաբուխ կոյր հաւատարմութիւնը երդման ոգիին: Պարտականութեան բեռը կրեր են լուռ ու մունջ հայր եւ աղջիկ՝ օտար հողին վրայ հայերէն օրաթերթ մը գոյատեւել տալու յամառ կամքով:

Երեք քառորդ դար:

Յաջողա՞ծ են: Հաստատակամ՝ այո՛:

Ահա՛, հո՛ս է: Կ'ապրի՛:

Օրաթերթ մը անկախ, անզարդ, վըստահելի, իրաւասու:

Ա՛յս էր որ տեսայ, կարդացի, զգացի ամէն առաւօտ:

Շնորհակալութի՛ւն Յառա՛ջ:

Գ. Հ.

Փարիզ, Յունիս 15, 2000

Une partie en forme de mots :

la création poétique arménienne

«Canto d'Armenia - Yerg Hayastani
In forma di parole,
sous la direction de
Boghos Levon Zekiyan,
Bologne, Janvier-février-mars 1998,
30.000 Lires (environ 100FF).

Voici deux ans que l'association culturelle italienne **In forma di parole**(1) visant à réunir le poétiser et le penser (poetare e pensare) a publié le beau volume de 282 pages consacré à la poésie arménienne. A la qualité du papier et du format s'ajoutent le raffinement typographique (''Simoncini Garamont'') et le choix d'une dizaine d'illustrations suggestives et parfois floues (c'est le cas du couple 'Paris et Vienne') reproduisant, en noir et blanc, des khatchkars ou des détails d'évangéliaires.

Boghos Levon Zekiyan offre un parcours historico-critique de la poésie arménienne dans une introduction qui constitue pour lui le premier noyau d'un projet en cours qu'il souhaite mener à bien. L'incomplétude, inhérente à l'élaboration d'un recueil, est aussi due ici à la contrainte de la traduction. Les traductions en italien juxtaposées aux textes arméniens ont été effectuées par Claudio Gugerotti, Gabriella Uluhogian, Antonia Arslan et Alfred Hemmat Siraky, Paola Mildonian, Guisto Traina ainsi que Boghos Levon Zekiyan qui ont presque tous ajouté à ce travail délicat celui de la rédaction d'une notice présentant efficacement leur auteur.

L'intérêt de l'essai de Boghos Levon Zekiyan (''Una voce dalla notte dei tempi — la poesia armena tra passato e presente'') réside principalement dans sa capacité à souligner l'importance du contexte dans l'émergence d'un courant poétique, c'est-à-dire de rappeler qu'il n'y a pas de création poétique qui puisse se dissocier d'une situation géopolitique, économique, historique, socioculturelle, soit encore, que nous ne pouvons pas lire ou écouter la poésie arménienne sans tenir compte des courants culturels qui influencent la création et font que toute création digne de ce nom est aussi et toujours déjà marquée par une dimension internationale.

Zekiyan rappelle que l'invention de l'alphabet arménien a engendré un grand travail de traduction qui constitue toujours une ouverture à d'autres cultures et il souligne, par ailleurs, le multilinguisme de nombreux poètes au cours de l'histoire, comme une ouverture indispensable car indissociable de leur situation géographique (Constantinople, Géorgie, Cilicie). A ces raisons, nous pourrions ajouter que le multilinguisme constitue le propre du poétiser, non tant comme maîtrise de langues étrangères nationales mais comme capacité du poète à habiter et abriter la langue étrangère en lui, à dire l'étrangeté, l'extranéité qu'il porte, cette voix en lui dont il est le véhicule, comme Socrate dont le ''Logos'' envoûtant demeure indissociable d'un ''daimon'' qui parle en lui et le pousse à parler. Si les mystiques continuent de nous fasciner, si la poésie de Grégoire de Narek, son ''Logos'', sa parole qu'il appelle ''Ban'', nous semble toujours suffocante de splendeur, c'est bien parce que le dire du mystique parvient à se faire le véhicule d'une parole en lui qui n'est pas lui, n'est plus lui et est plus que lui, qu'il parvient, pour reprendre l'expression d'un Gilles Deleuze, à ''bégayer'' dans sa propre langue, à la faire bégayer. C'est pour cela aussi, et pas seulement parce qu'il réunit les vibrations de diverses cultures (byzantine, syriaque, arabe), que Zekiyan peut voir chez Narek une ''rupture'' relativement aux canons et aux schémas des poètes antérieurs. Ainsi que l'avait montré Bergson(2), la force du mystique, sa puissance impressionnante auprès des hommes ne peut se dissocier de sa manière de s'exprimer, de trouver un langage nouveau qui, par son style même, relance la vie, dynamise, dit quelque chose d'inconnu et par là-même ouvre le monde; et s'il arrive que cette parole soit obscure, qu'elle ne puisse être comprise, littéralement, loin de disparaître dans l'incompréhension elle en devient captée. On ne comprend pas mais on sait qu'il se passe là quelque chose. Il ne faudrait dès lors pas s'étonner d'apprendre, sous la plume de Zekiyan, que malgré son obscurité sublime, Narek, après les Psaumes, ait été le livre le plus lu des Arméniens (p.63).

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Retraçant le parcours du poétiser arménien de l'Hymne à Vahagn aux poètes de nos jours, Zekiyan en propose les balises repérables dans l'émergence d'un style qui marque l'ensemble d'une culture ou devient le révélateur d'une situation dans laquelle se trouvent les Arméniens. Ainsi en va-t-il du ''sharakan,'' poésie sacrée du haut moyen âge où culmine l'hymne à la Vierge Hripsimé composé en 618 par Komitas à l'occasion de la consécration de la cathédrale sainte Hripsimé et dont la forme apparaît comme un magnifique ''contrepoint au chef-d'œuvre architectural'' (p.18). Montrant l'influence tardive des idéaux des Lumières sur une Renaissance arménienne, Zekiyan énonce les changements qui ont suivi la période importante allant de 1840 à la fin du XIXe siècle : l'ouverture vers les masses populaires, l'avènement de l'arménien moderne comme langue de culture, le développement de la presse quotidienne et périodique, l'attention portée à la pédagogie et à l'instruction de base, l'intégration des grands courants de la pensée occidentale. D'où, l'impact du Romantisme auquel se rattache, dans le champ politique, l'émergence de la ''question arménienne'' et auquel appartiennent les intellectuels arméniens formés dans les collèges mekhitaristes de Venise, Padoue et Paris, ainsi que les poètes de Constantinople et de la partie du Caucase rattachée à l'empire russe (Ghevond Alishan, Yeghishe Charents, Daniel Varoujan, Petros Durian, Mikhayel Nalbandian, Hovhannes Thumanian...). Au courant symboliste marqué par Siamantho, Vahan Terian et Misakh Metzarents succède le décadentisme (Sipil, Zarifian). Evoquant un grand nombre de poètes, Zekiyan met en évidence les conséquences du génocide sur la production poétique et les défis d'écriture auxquels sont confrontés les intellectuels d'une patrie en reconstruction, l'Arménie soviétique. Comme la poésie arménienne n'est pas liée à la surface d'un territoire précis mais bien plutôt à l'idée d'une territorialité que marque justement le chant ou la ritournelle, la ''nouvelle littérature diasporique'' peut s'étendre sans problème aux auteurs qui n'écrivent pas en arménien. Ainsi Zekiyan cite-t-il de Los Angeles à Rome en passant par Paris (en oubliant malheureusement Genève et Vahé Godel), William Saroyan, Armen Lubin et Rouben Mélik, Yériché Djergaian et Diana Der Hovanessian, Alicia Guiragossian ou Vittoria Aganoor, tout en signalant, pour le plus grand bonheur du lecteur, l'existence d'une revue nord-américaine, ''Raft'' (radeau) qui regroupe les écrivains d'origine arménienne et de langue anglaise.

Il va sans dire que la traduction de cet ouvrage, avec les excellentes introductions, nous semble essentielle pour la diffusion de la culture arménienne.

(1) L'adresse de l'Associazione culturale «In forma de parole» (l'expression est extraite du *Paradis* de Dante) est la suivante: Via Castiglione 22, 40124 Bologna Italie (fax: 051-234723).

(2) Henri Bergson, *Les deux sources de la morale et de la religion. Paris*, P.U.F., (1932), 1976, pp. 101-102: «Les vrais mystiques s'ouvrent simplement au flot qui les envahit. Sûrs d'eux-mêmes, parce qu'ils sentent en eux quelque chose de meilleur qu'eux, ils se révèlent grands hommes d'action, à la surprise de ceux pour qui le mysticisme n'est que vision, transport, extase. Ce qu'ils ont laissé couler à l'intérieur d'eux-mêmes, c'est un flux descendant qui voudrait, à travers eux, gagner les autres hommes: besoin de répandre autour d'eux ce qu'ils ont reçu, ils le ressentent comme un élan d'amour». ■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
MARDI
4 JUILLET
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.941 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.941

ՇԻՐԱՔ – ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Փարիզ ժամանած օրն իսկ – Յունիս 30, Ուրբաթ – ճաշի հիւրը եղաւ նախագահ Ժ. Շիրաքի որուն հետ Էլիզէի պալատին մէջ գլուխ – գլխի տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ: Ընդունելութեան աւարտին երկու նախագահները նախագահական պալատին պարտէզին մէջ շուրջ քառորդ ժամ յատկացուցին հաւաքուած հայ լրագրողներու խումբին, հակիրճ տեղեկատուութեամբ մը հանդէս գալով, նաեւ պատասխանելով քանի մը հարցումի:

Նախ խօսք առաւ Ֆրանսայի նախագահը, իր ուրախութիւնը արտայայտելով Հայաստանի նախագահին այցին ու իրենց հանդիպումին: Ըսաւ թէ իրեն գոհունակութիւն պատճառած է Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ Հայաստանի ներգրաւումը եւ հաւանօրէն Սեպտեմբերին վերջնական անդամակցութեան առթիւ պատրաստ է Ռ. Քոչարեանը կրկին հրաւիրելու Ֆրանսա: Ասկէ զատ ինք պետական այցելութեան հրաւէր ուղղած է Հայաստանի նախագահին որ Ֆրանսայի հիւրը կ՚ըլլայ հաւանաբար Փետրուարի ընթացքին:

Իրենց տեսակցութեան նիւթ եղած էին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները. քաղաքական յարաբերութիւնները կատարեալ էին, տնտեսական մարզը բարելաւման կարօտ. հարկաւոր էր մշակութային աւելի աշխոյժ կապեր հաստատել: Նախագահ Շիրաք կրկնեց թէ Ֆրանսա զօրակից էր Ղարաբաղի հարցին կարելի եւ փափկելի լուծում գտնելու ջանքերուն: «Շատ հաճելի էր մեր խօսակցութիւնը. այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ նոյն լեզուն կը խօսէինք» ըսաւ Ժ. Շիրաք, շեշտելով Ֆրանքեւհայ խոր, ամուր եւ դարաւոր բարեկամութիւնը:

Ռ. Քոչարեան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած ջերմ ընդունելութեան եւ պետական հրաւէրին: Ամփոփ կերպով անդրադարձաւ իրենց տեսակցութեան նիւթերուն:

Յետոյ երկու նախագահները պատասխանեցին հարցումներու. Ժ. Շիրաք ըսաւ թէ Հայաստանի նախագահը զինք Հայաստան հրաւիրած է, ինք ալ սիրով ընդունած հրաւէրը, կը մնայ ճշդել թուականը:

Այն հարցումին թէ տեսակցութեան նիւթ եղա՞ծ էր ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումը, նախագահ Շիրաք պատասխանեց. «Գիտեմ թէ որքա՛ն կարեւոր է, արդարօրէն, այդ հարցը Հայաստանի իշխանութեան եւ հայ գաղութներուն համար: Աւելորդ է ըսել թէ զիրենք կատարելապէս կը հասկնամ. մանաւանդ որ Ֆրանսայի, նաեւ այլ երկիրներու հայ գաղութները բաղկացած են ուղղակի զոհերու շառաւիղներէն: Սակայն, մեր այսօրուան նիւթը կը կազմէին ապագայի հարցեր, այնպէս որ չանդրադարձանք ճանաչումի նիւթին»:

Վերջին հարցումը առնչուած էր Ղարաբաղի լուծումի նախաձեռնութիւններուն. Նախագահ Շիրաք Ֆրանսայի ամբողջական պատրաստակամութիւնը արտայայտեց կարելի ամէն միջամտութեան դիմելով կարելի ըլլար կողմերէն ընդունելի վերջնական լուծումի մը յանգելու: Հայաստանի Նախագահն ալ ձայնակցեցաւ անոր, ըսելու համար որ ամէնէն յարմարը պիտի ըլլայ գտնել այն լուծումը որ կողմերուն համաձայնութեան պիտի արժանանայ:

Նոյն օրը, Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն մը կ՚ունենար վարչապետ Ժոսփէնի հետ:

Նոյն երեկոյեան ԱՖՓ-ն անդրադարձաւ Ժ. Շիրաք – Ռ. Քոչարեան տեսակցութեան, «Շիրաք "կը հասկնայ" Հայերը» խորագիրով:

«Ֆիկարօ» (Յուլիս 1) քանի մը տողով կ՚անդրադառնար Շիրաք – Քոչարեան տեսակցութեան ու կը գրէր. – Տեսակցութեան աւարտին, Շիրաք յայտարարեց որ «կը հասկնար» այն կարեւորութիւնը զոր Հայաստան կու տայ «իրաւացի կերպով» 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչման (ի դէպ, Շիրաք, անշուշտ ցեղասպանութիւն որակումը չգործածեց, այլ ըսաւ «այդ հարցին»): Նմանօրինակ արձագանգ մըն ալ տուած էր «Լը Մոնտ»ը (Յուլիս 1 – 2):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿԱՐՍԻ ՄԻՋԱԴԷՊԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կարսէն հայաստանեան պատուիրակութեան Թուրք իշխանութիւններու կողմէ վտարումին մասին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Արա Բաբեան յայտնած է թէ իրենց համար ափսոսալի է տեսնել որ Թուրքիոյ իշխանութիւնները պաշտօնապէս հրաւիրուած պատուիրակութիւնը կ՚արտաքսեն երկրէն եւ երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան փոխ-բանբերը ատիկա կը բացատրէ ցեղասպանութեան ճանաչումին պահանջով ու Ղարաբաղի հարցով:

Ա. Բաբեան աւելցուցած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցը եղած է եւ կը մնայ Հայաստանի օրակարգին վրայ: Հայաստան հետամուտ է այդ ճանաչումին, միջազգային մակարդակով ու Թուրքիոյ կողմէ: Այս կեցուածքը ուղղուած չէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու սրումին, այլ՝ ընդհակառակն անոնց մերձեցումին, բարեկամութեան:

Ակնարկելով հայկական պատուիրակութեան վտարումին մէջ Թուրք պատասխանատուներու նշած Ղարաբաղի ազդակին, Ա. Բաբեան ըսած է թէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները չեն կրնար բնականոնանալ, այնքան ատեն որ Թուրքիա շարունակէ զանոնք երրորդ կողմով մը պայմանաւորել:

Ա. Բաբեան նշած է որ Թուրք իշխանութիւններու ընթացքը չի պատշաճիր վերջին շրջանի երկխօսութեան եւ առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու ջանքերուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1/3)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒՄ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունիս 29 թուակիր հրամանագրով մը յայտարարած է ներման խնդրագիրներու քննարկման արդիւնքները: Այսպէս, ներում շնորհուած է երկու դատապարտեալներու՝ ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի շարքերուն իրենց ծառայութիւնը շարունակելու պայմանով: Մասամբ ներումի արժանացած են նաեւ վեց հոգի: Նկատի ունենալով յանցանքին բնոյթն ու ծանր հանգամանքը, երեք դատապարտեալի ներման խնդրագիրը մերժուած է:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով իմացանք որ Յունիս 30-ին, Ֆիլատելֆիոյ հիւանդանոցը (Միացեալ-Նահանգներ) ուր կրկին փոխադրուած էր վերջին 48 ժամերուն, իր մահկանացուն կնքած է Սփիւռքի արեւմտահայ ժամանակակից գրականութեան կարկառուն դէմքերէն՝ Վահէ Օշական: Տարիներէ ի վեր կը տառապէր սրտէն եւ ասկէ վեց շաբաթ առաջ համակերպած էր վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելու, որմէ ետք, բարդութիւններ ճակատագրական եղան:

Վահէ Օշական, զաւակը Յակոբ Օշականի, ծնած էր Ֆիլիպէ (Պուլկարիա) 1922-ին: 1926 – 1934 տարիներուն յաճախած է Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, 1935-ին ընտանիքին հետ կը փոխադրուէր Երուսաղէմ, ուր 1940-ին կ՚աւարտէր տեղւոյն անգլիական Հայ Սքուլը: 1946-ին կ՚անցնէր Փարիզ ու կը յաճախէր Սորպոնի գրականութեան ճիւղը եւ 1951-ին կը ստանար գրականութեան լիսանսը: 1963-ին կը ներկայացնէր իր աւարտաճառը. – «Le roman arménien occidental de 1850 à 1930 et les influences étrangères» եւ կը դառնար գրականութեան տոքթոր: 1975-ին կ՚անցնէր Միացեալ – Նահանգներ: Ըլլայ Պէյրութ, ըլլայ Ամերիկա եւ Աւստրալիա զանազան համալսարաններու մէջ անգլիական գրականութիւն դասաւանդած է: 1996-ի գարնան ալ գնաց Ղարաբաղ ուր մօտ երկու ամիս արեւմտահայ գրականութիւն դասաւանդեց Ստեփանակերտի համալսարանը (նոյն աշնան մամուլին յանձնեց «Ղարաբաղեան օրագրութիւն» մը):

Վահէ Օշական կանուխէն սկսած է գրել: Իր առաջին պատմուածքը «Պիրատէր Յակոբ» կ՚արժանանար Յուսաբեր Գրական Յաւելուածի մրցանակին (1942): 1956-ին լոյս կը տեսնէր բանաստեղծական իր առաջին հատորը «Պատուհանը», ապա յաջորդաբար՝ «Քաղաքը» (1963), «Քառուղին» (1971), «Ահազանգ» (1980), «Խուճապ» (1983), 1987-ին կը հրատարակուէր «Փախստականը» (պատմուածքներ), «Թակարդին շուրջ» (1988, արձակ), «Արուարձաններ» (1991, բանաստեղծութիւն), «Հատընտիր» (Պէյրութ, 1994), «Սերունդներ (1995), «Ցորեկեանի մը առիթով» (1995), «Համբոյր» (Սիտնի, 1996): 1982-ին ալ անգլերէն հատոր մը լոյս ընծայած է՝ անգլիական ազդեցութիւնը արեւմտահայ գրականութեան վրայ 19-րդ դարուն:

Պէյրութ եղած տարիներէն իսկ, Վահէ Օշական սկսած է աշխատակցիլ հայ մամուլին: Ամերիկա հաստատուելէն ետք, մնայուն աշխատակիցն էր «Ասպարէզ» օրաթերթին որու կ՚ապահովէր շաբաթական գրախօսականներ (Գրական կայծեր, Գիրքերու եւ մարդոց մասին): Միշտ աշխատակցած է «Յառաջ»ի, ուր վերջին շրջանին լոյս տեսան նաեւ թերթօնի ձեւով «Կոխը» (1992–1993), «Ահաբեկիչը» (Թատերախաղ, 1994), «Պատուաստը» (1995 – 1996) եւ մանաւանդ խիստ շահեկան յօդուածաշարքը՝ «Հարիւր տարի առաջ, պտոյտ մը անցեալի պարտէզներուն մէջ» (1998 Յունուար 13 – 21):

Կանուխէն անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է Հայ դատի պաշտպանութեան, բեմերէն թէ մամուլի էջերէն:

1991 Ապրիլին «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի թիւը ամբողջովին նուիրուած էր իրեն, շահեկան հարցազրոյցով մը իրեն հետ: 1995–1996 տարիներուն ալ Սփիւռքի զանազան երկիրներու մէջ տօնուեցաւ իր գրական գործունէութեան յիսնամեակը:

Վերջին անգամ Փարիզ եկաւ 1998 Փետրուարին, երբ Լոնտոնէն ետք, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի կ՚ոգեկոչուէր Յակոբ Օշականը անոր մահուան յիսնամեակին առթիւ, ու ինք հրաւիրուած էր որպէս բանախօս: Յատուկ սէր մը ունէր Փարիզի հանդէպ զոր կը կարօտնար շատ յաճախ եւ միշտ խանդավառութեամբ կու գար, նաեւ որոշ թախիծով, երբ այլեւս չէր գտներ իր բոլոր հին ընկերները, որոնց հետ անոյշ ժամեր անցուցած էր Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի օրերէն իսկ:

Վահէ Օշական «խանդարող» մտաւորականն էր Սփիւռքի: Իր նկարագրին ամէնէն յատկանշական կէտը կարելի է նկատել հակասութիւնը: Յաճախ կը պատահէր որ կարծիք փոխէ, ինչպէս եղաւ, օրինակ, մեսրոպեան ուղղագրութեան պարագային, երբ նախ յօդուածով մը ըսաւ թէ հարցը այժմէական չէ, ապա, Հայաստան–Սփիւռք համաժողովին (1999, Սեպտեմբեր, Երեւան) բուռն ելոյթով մը պահանջեց անոր վերադարձը: Հեռու ընթացիկ կաղապարուած բանաձեւումներէ, իր յատուկ գրիչով, յանդուգն եւ համարձակ տեսակէտներով, չէր վարաներ յաճախ գայթակղեցնելէ, բայց, կրնար նաեւ, յանկարծ անսպասելի կերպով պահպանողական դառնալ, զարմացնելով անոնք որոնք զինք լաւ չէին ճանչնար:

Իր մահով, Սփիւռքի արեւմտահայ գրականութիւնը կը կորսնցնէ եզակի դէմք մը, ինքնատիպ գրագէտ մը, որու բացակայութիւնը խորապէս զգալի պիտի դառնայ մեր մշակութային կեանքին մէջ, երբ օրէ օր կը նօսրանայ թիւը անոնց որոնք երկրպագուն էին հայ լեզուին ու մշակոյթին: Հակառակ պարզուած մռայլ պատկերին, ինք անսրբագրելի կերպով լաւատես էր, մերժելով տեսնել դառն իրականութիւնը:

Ի ցիւ թէ ինք իրաւունք ունենար:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Արսինէին, զաւակներուն՝ Հայկին եւ Արային, քրոջը՝ Անահիտ Ոսկերիչեանի եւ զաւակներուն՝ Թալինի եւ Հրաչի:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱԶԻ (Պարսկաստան) դատարանը 4-է 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց 10 հրեայ Պարսիկները, որոնք ամբաստանուած էին Իսրայէլի ի նպաստ լրտեսութեան յանցանքով: Պ. Գլինթըն՝ «յուսախաբ» է, Շիրաք՝ «մտահոգ», իսկ Ժոսփէնի համար վճիռը անընդունելի է:

ՄԻՅՈՅԻ դատախազը 10 ամիս բանտարկութիւն (ինը՝ յետաձգումով) ուզեց Ժոզէ Պովէի համար, որ կը դատուէր 1999 Օգոստոսին Մաք Տօնալտ ճաշարանի մը դէմ կատարած քանդումին համար: Վճիռը պիտի տրուի Սեպտեմբեր 13-ին:

ԱՐՔ-Ի (Խլիրդի Հետազօտութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈԽՈՒՈՂ ԲԱՐՔԵՐ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐ Ա.

Տարին է 1933 կամ 1934. ուրեմն տարիքս է 13 կամ 14:

Ծննդավայրս՝ Իսթանպուլի մէջ, մեծ Պողոտային վրայ, այժմ Հիլթըն պանդոկի գտնուած վայրը, մայթին երկայնքին տարեկից ընկերոջ մը հետ կը քալեմ պլոտոյի քայլերով: Այդ պողոտային մայթերը քալելու յարմար էին. միայն թէ բաժնուող կողմնակի ճամբաներուն անցք տալու համար ընդհատուած մասերուն եզրերը առհասարակ անկանոն եւ չատ բարձր էին: Այդ տեղին վարժ չեղող մէկը դժուարութիւն կրնար ունենալ: Այդպիսի կէտի մը վրայ էր որ գիւղացիի երեւոյթով սակայն մաքուր հագուած եւ քիչ մը կորաքամակ մէկը մայթին վրայ բարձրացած պահուն վար ձգեց ձեռքը բռնած բիրը, զոր կը գործածէր որպէս գաւազան: Մարդը ունէր լեցուն տարիք. արեւէն խանձած երեսին գոյնը եւ մարմնին զգալի կերպով կքած երեւոյթը լուռ կը բաւէին որ զինքը նկատէինք մաքուր հագուած տարեց գիւղացի մը:

Մեր ծնողքէն եւ դաստիարակներէն առած կրթութիւնը կը պարտադրէր օգնել այս ալեւոր ծերուկին: Բան մը, որ մեր մօտ բնազդի չափ բնական սովորութիւն դարձած էր: Ես աւելի մօտ ըլլալով, անմիջապէս մէկ քայլով յառաջացայ եւ ծռեցայ վերցնելու համար գաւազանի ձեւով կանոնաւոր տաշուած այդ փայտի կտորը: Սակայն ի՜նչ զարմանք, ինք ինծմէ աւելի արագ եւ ճկուն շարժումով մը խլեց զայն եւ բարձրացուց գլխուս իջեցնելու սպառնական դիրք մը առնելով: Կարծեցի որ պիտի զարնէր, բայց գոհացաւ պոռալով երեսիս. «մահակս պիտի առնես, հա՞»: Ես շշմած էի. աւելի շուարած քան թէ վախցած:

ՊԱՏԿԵՐ Բ.

Տարին 1957 կամ 1958: Առաջին անգամ ըլլալով պիտի երթամ Փարիզ: Նոյն օդանաւին մէջ կային նաեւ երեք ընկերներ: Չեմ յիշեր թէ ինչու ստիպուած էինք նոյն գիշերը անցընել Միւնիխ քաղաքին մէջ: Չորս ընկերներ ընթրիքէն ետք ուղղակի պանդոկ չգացինք եւ թէեւ ժամը բաւական յառաջացած էր, յարմար դատեցինք քալել դէպի զբօսարան մը եւ խմիչք առնելով հաճելի ժամ մը անցընել: Վայրը չատ կեդրոն տեղ մը չէր եւ եռուզեռ չկար փողոցը: Հրապարակի մը մօտեցած էինք երբ տեսանելի դարձաւ զոյգ մը, որոնք իրարու փաթթուած կը համբուրուէին: Քովս կար մտերիմ մէկ ընկերս, որ ուշադրութիւնս հրաւիրեց եւ յիշեցուց թէ Եւրոպայի մէջ սովոր կը նըկատուի համբուրուող զոյգի մը նայիլ: Ես այդ գիտէի արդէն եւ իմ նայուածքիս կառչած մնալը հետեւանք էր ինծի համար անբացատրելի այն հարցումին՝ թէ ինչու այս երիտասարդն ու երիտասարդուհին իրարու այնքան սեղմ եւ անշարժ կենալ եւ համբուրուելու համար գտած էին հրապարակին ամէնէն աւելի լուսաւոր կէտերէն մին, ճիշդ ելեկտրական լամբարին տակը եւ կռթնած անոր ձողին: Իսթանպուլի մէջ համբոյրի նման գողութեան մը համար ծածուկ եւ կարելի չափով աննկատելի անկիւն մը կը փնտռուէր: Որովհետեւ եթէ տեսնուէր անցորդներու կողմէ անպատկառութիւն կը համարուէր. նոյնիսկ վախ կար ոստիկանատուն առաջնորդուելու: Իսկ եթէ ծանօթ մը ըլլար վկան՝ «աղջկան անունը կ՚ելլէր» որպէս լկտի եւ փողոցային աղջիկ:

ՊԱՏԿԵՐ Գ.

Տարին 1970-ի չուրջ: Տիգրանակերտի մէջ չինութեան մը բերմամբ ծանօթացած էի քիւրտ աղայի մը հետ եւ բարեկամացած: Օր մը զիս հրաւիրեց իր տունը՝ կէսօրուան ճաշի համար: Պատիւ մըն էր որ կ՚ուզէր ընծայել եւ կարելի չէր մերժել: Ժամադրուեցանք Կիրակի համար եւ գացի: Տունը բազմանդամ էր սակայն մենք մինակ էինք իր հետ հիւրասենեակին մէջ: Քանի կը մօտենար ճաշի ժամը սենեակէն դուրսի մասին մէջ երթեւեկ մը յայտնի կը դառնար: Այս ձայներուն վրայ կը բարդուէին նաեւ փոքրիկներունը, որոնք թոռները պէտք է ըլլային: Գիտէի որ ունի երկու մանչ զաւակներ՝ ամուսնացած եւ աղջիկ մը որ տակաւին վարժարան կը յաճախէր:

Առտեն մը ետք կինը եկաւ եւ բարի գալուստ մաղթելով ուրախութիւն հարցուց: Քանի մը վայրկեան ետք մեկնելէ առաջ ամուսնին ըսաւ թէ ճաշը պատրաստ է: Աւելի ետք պիտի սորվէի, որ կնոջ ներկայանալը եւ խօսիլը ինծի ցուցաբերուած մեծ պատիւ եւ վստահութեան արտայայտութիւն ըլլալով պէտք էր ընդունիլ:

Ճաշասրահ երբ անցանք, դիմաւորուեցանք իր մեծ տղուն կողմէ զոր կը ճանչնայի արդէն: Սեղանը լեցուն էր զանազան մսեղէն պաղ կերակուրներու պնակներով, նաեւ տաք խմորեղէններով եւ տունէն պատրաստուած զանազան աղանդերներով: Սեղանին չուրջ չատ հանգիստ կարելի էր ճաշել 10–12 հոգիով, սակայն կային միայն երկու աթոռներ, որոնք դրուած էին ոչ թէ երկու ծայրերը, այլ երկար կողմերուն մէջտեղ, դէմ դիմաց. այսինքն ես եւ աղան պիտի նստէինք դէմ առ դէմ եւ իրարու մօտիկ: Յայտնի դարձաւ, որ մեծ որդիին ներկայութիւնը եւս փափկանկատական վերաբերում մըն էր միայն: Ան հոն էր սպասարկելու համար սեղանին, ի յարգանս իր հօր եւ անոր հիւրին: Ան միշտ ոտքի մնաց եւ առանց հարցնելու եւ առանց հրաւէրի լեցուց պահեց մեր իւրաքանչիւրին ճաշապնակը: Երբ մտերմօրէն փորձեցի առարկել թէ անկարելի է որ այդքան բան կարենամ ուտել, աղան հանդարտեցուց զիս ըսելով. «բնաւ խընդիր չէ, կեր որքան որ փափաքիս, մընացեալը ներսինները կ՚ուտեն եւ կը լըմընցնեն»:

ՊԱՏԿԵՐ Դ.

Տարին է 1984. Մոնրէալ եկած տարիս:

Սկսած էի Պոլսահայ Միութիւն երթալ երբեմն: Իրիկուն մը «պրիճ» կը խաղայի ընկերներով, երբ երիտասարդ մը մօտեցաւ, մտերմաբար բարեւեց բոլորը եւ ձեռքը ուսիս դնելով «Արա՛յ, բարի ես եկեր» ըսաւ: Ապա տեսնելով վարանոտ վիճակս, տուաւ իր անունը եւ յիշեցուց որ աշակերտս եղած էր: Միայն թէ ան իմ չուարումս սխալ մեկնած էր: Ես զինքը ճանչցած էի, թերեւս անունը չյիշէի, սակայն զիս անունովս կանչելը եւ եզակի խօսիլը խորթ եկած էր ականջիս: Նեղացած չէի թէեւ. պարզապէս անսովոր բան մը զգացած էի: Կարծես քովս կանգնած, անուշիկ դէմքով եւ սիրուն ժպիտով զաւկիս տարեկից տղան չըլլար այդ ձայնին տէրը, այլ մէկը՝ որ զիս անարգելու համար դիտումնաւոր կերպով եզակի երկրորդ դէմքով կը խօսէր: Իմացած էի որ Ամերիկայի մէջ աշակերտ մը դասի առտեն ոտքերը սեղանին վրայ դրած դիրքով կրնայ հետեւիլ ուսուցչին ըսածներուն, սակայն պարապը գտնուեցայ. «Հասունութիւն»ը չունեցայ բնական կերպով ընդունելու այս կացութիւնը: Անմիջապէս յիշեցնեմ որ ուրիշ չատ աշակերտներու հանդիպեցայ մոնրէալաբնակ, Թորոնթոյէն կամ ԱՄՆ-ու զանազան քաղաքներէն եկող, որոնց բոլորին համար Պր. Կարմիրեան մնացեր էի: Այս պարագան բաւական տանջեց միտքս, քանի որ եզակի երկրորդ դէմքով խօսող աշակերտը բացարձակապէս անկիրթ մէկը չէր, ընդհակառակն, չատ համակրելի էր եւ ամէն անգամ ալ մօտեցումին առտեն իր մօտ կրցայ գտնել սէր եւ մտերմութիւն: Ես ալ զինքը չատ սիրեցի: Իմ միւս աշակերտներէն տարբերութիւնը այն էր որ իրմէ չատ աւելի առաջ ԱՄՆ հաստատուած այլ ընկերներէն չատ աւելի դիւրին եւ արագ կրցեր էր իսկական Ամերիկացի դառնալ: Ես ալ հոս գտայ Մխիթարեանցի տարեց եղբայր մը, որուն հետ ամբողջ տարիներ Մխիթարեան Սանուց Միութեան առաջին վարչութեան մէջ միասին աշխատած եմ որպէս իր նման հիմնադիր եւ ինծմէ հազիւ թէ տասը տարի աւելի մեծ էր: Գիտէի որ Իսթանպուլի մէջ ժրաջան աշխատող եղած է եւ իրաւագէտի գրասենեակը փակելէ ետք զաւակներուն միանալու սիրոյն Մոնրէալ գաղթել եւ ինքզինքը հանգստեան կոչելէ ետք հոգին խռոված, տրամադրութիւնը խանգարուած էր: Ամէն անգամ որ այցելէի իրեն, աւելի մտերմիկ չեշտ մը տալու համար մեր խօսակցութեան՝ կը ջանայի իր անունովը՝ «Կարպիս» ըսել, եզակի դէմքով արտայայտուիլ եւ մեր տարիքի տարբերութիւնը զգալի չդարձընել: Կը խորհէի թէ իբր մխիթարութիւն ըսելիք խօսքերս եղբայրական յորդորներ կը դառնան: Սակայն չէի յաջողեր, քանի որ ան նախակրթարանի մէջ երկու տարի Ֆրանսերէնի ուսուցիչս, աւելի ետք ալ առտեն մը դասարանի հսկիչս եղած էր:

ՊԱՏԿԵՐ Ե.

Տարի 1990:

Պոլսոյ Պատրիարք երջանկայիշատակ Շնորհք Արք. Գալուստեանի վերջին այցելութիւնն էր Մոնրէալ: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի ստորերկրեայ յարկի սրահին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր: Ընկերոջ մը հետ գացինք ներկայ գտնուիլ եւ մեր յարգանքի տուրքը տալ: Քիչ մը ուշ մնացեր ենք կ՚երեւի, քանի որ Պատրիարքին չուրջ մօտիկ տեղերը գրաւուած էին: Չխանգարելու համար քիչ մը հեռու, սակայն զինքը տեսնելու եւ լսելու յարմար տեղ մը նստեցանք: Հազիւ երկու վայրկեան ետք յանկարծ բարձրաղաղակ ձայն մը լսուեցաւ. «Արա՛յ»: Շուարած ձայնին եկած կողմը դարձայ եւ տեսայ Պատրիարք Հօր ճիչդ քովի աթոռին առջեւ ոտքի ելած Տէր Հայրն էր, որ ձեռքի նշանով աւելի մօտիկ տեղ մը ցոյց կու տար եւ մեզ հոն կը հրաւիրէր: Անբացատրելի զգացում մը, անախորժ տպաւորութիւն մը ունեցայ: Ես տարիներով տեւական յարաբերութեան մէջ գտնուած եմ Շնորհք Արք. եպիսկոպոսին հետ, որ իբր Պատրիարք հիմնադիրն էր նաեւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի: Իմ ատենապետած խնամակալական ժողովները երբ Պատրիարքարանի մէջ ըլլային, անպայման ինք կը նախագահէր: Անկէ դուրս ալ, յաճախ իր հրաւէրով, գլուխ գլխի եւ անպաշտօն անհամար խօսակցութիւններ ունեցած ենք իր աշխատասենեակին մէջ: Ութ տարիներու ընթացքին մէկ անգամ իսկ չէ պատահած որ «Պր. Կարմիրեան»էն տարբեր կերպով խօսք ուղղած ըլլայ ինծի: Սիրելի եւ մեծանուն Պատրիարք Հօր անհատականութեան դէմ յարգանքի պակաս մը ըլլալով տեսայ Տէր Հօր ինծի ձայնելու ձեւը: Ուղղակի ամչցայ եւ նուաստացած զգացի ես զիս այնքան կենցաղագէտ եւ բծախնդիր այս բարձրաստիճան հոգեւորականին դիմաց:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱԳԱՅ ԿԸ ԴԱՌՆԱ՞Յ...

Եթէ ուծացումի այս ընթացքը չարունակուի, պատասխանը այո՛ է:

Աւելի քան երբեք, ինքզինք կը պարտադրէ հաստատումը թէ արեւմտահայուն հիմնական հարցը գոյատեւմանն է: Անհերքելի ճշմարտութիւն է թէ Ցեղասպանութիւնը իր նպատակին կրկնապէս հասած կ՚ըլլայ՝ երբ արեւմտահայը (որպէս անոր գլխաւոր զոհը) դադրի յարատեւելէ: Իր գոյատեւումը կ՚ենթադրէ իր ինքնութեան պահպանումը, որուն արմատները եւ անոր սատարողները լեզուն, մշակոյթը, դպրոցը, դաստիարակութիւնն են եւ ժամանակներուն տակ մըտայնութեան, գործելակերպի, գործունէութեան եւ կառոյցներու անհրաժեշտութիւնը: Պատրանք է կարծելը թէ առանց այս կռուաններու իրականացման, արեւմտահայը պիտի չարունակէ գոյատեւել, չնորհիւ յուշակոթողներու, եկեղեցաշինութեան, Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ լոզունգներու:

Երեւոյթը միայն հայկական չէ: Այս օրերուն տեղի ունեցող ցուցահանդէս մը, եիտիշ հաւաքականութեան փորձառութեան եւ աւանդին նուիրուած (Հրէական Արուեստի եւ Պատմութեան Թանգարան, Փարիզ), խօսուն ապացոյցը կու տայ թէ մշակոյթ մը, հաւաքականութիւն մը կրնան քանի մը տասնամեակի տեւողութեան անհետանալ, եթէ զանոնք պահպանելու ուղղութեամբ արմատական քայլեր չառնուին: Այս ցուցահանդէսին մասին ստորագրած իր յօդուածին սկիզբը, Ժագ Մանտէլպոմ «Լը Մոնտ»ի մէջ կը գրէ. – «Այն պահուն երբ Շոահի յիշատակը որեւէ ժամանակէ աւելի արձանագրուած է հաւաքական յիշողութեան մէջ, գրականութեան, փորձագրութեան, վկայութեան, չարժապատկերի եւ մինչեւ իսկ Պատմութիւնը գրելու ընդմէջէն, խռովիչ է հաստատելը թէ այս իրադարձութեան պատճառով ոչնչացած քաղաքակրթութիւնը միշտ այնքան անծանօթ կը մնայ»: Անոր բազմակողմանի երեւակներէն (մշակութային, ոգեկան, ընկերային, կենցաղային) եւ աւանդութեան ու արդիականութեան միջեւ անոր կիրարկած երկախօսութենէն այսօր ի՞նչ մնացած է, հարց կու տայ ան եւ կը պատասխանէ. «Ցեղասպանութեան օժանդակութեամբ, ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ: Հրէական միջավայրին մէջ՝ ցրուած ժողովուրդ մը, իր կենդանի ակունքներէն կտրուած, մելամաղձոտութեան եւ արդի հանգստաւէտութեան զոհ»: Ապա կը մատնանչէ. «Իրողութիւնը այն է թէ ոչ ոք – սկսեալ Հրեաներէն իսկ – չկամեցաւ եւ կամ չկարողացաւ այս կորուստին տարողութիւնը արժեւորել» եւ ան անտեսուեցաւ, «իբրեւ թէ աղէտին խայտառակութիւնն ու անոր յառաջացուցած ամօթը արտատարէին նախ դայն ժառանգողներուն մշակոյթը»: Այսպէս, Եիտիշը դարձաւ «ոչ ոքի լեզու մը», լեզուն՝ «պարտուողներուն եւ Պատմութեան ուրուականներուն...»:

Եիտիշի նահանջին մէջ, հաւանաբար եւ տարամաօրէն, նկատելի դեր ունին նաեւ Իսրայէլի գոյատեւումը եւ եբրայերէնի վերադարձումը, ինչ որ կը նմանի արեւմտահայ – արեւմտահայերէնի եւ Հայաստան – արեւելահայերէնի պարագային: Արդարեւ, անժխտելի իրողութիւն է որ Հայաստան ներգաղթող արեւմտահայ սերունդը հոն վերջ գտաւ իրմով եւ իր ծոցէն ելած սերունդը եղաւ արեւելահայ, ինչպէս ոեւէ Հայաստանցի: Այս հիման վրայ, եթէ պահ մը պատկերացնենք որ բովանդակ արեւմտահայութիւնը առտենին Հայաստան ներգաղթած ըլլար, այսօր արեւմտահայ գոյութիւն պիտի չունենար...: Այսպէս, արեւմտահայը իր գոյութիւնը աւելի կ՚երկարաձգէ եւ կրնայ երկարաձգել Սփիւռքի մէջ քան Հայաստանի, ի բաց առեալ եթէ Հայաստանի մէջ մտայնութիւնը, գիտակցումն ու պայմանները ստեղծուին արեւմտահայի գոյատեւման, որպէս մշակոյթ եւ ինքնութիւն: Նման կարելիութիւն մը, գէթ ներկայիս, անհնար կը թուի, նկատի առած տիրող կացութեան բարդութիւնն ու երկիրին տաղնապալի վիճակը, մինչ դասական ուղղագրութեան վերադարձին դէմ տակաւին գործող ճակատին յամառութիւնն ու հետապնդած նպատակները աւելի կը կնճռոտեն հարցը եւ լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր: Իրերու այս դրութեան մէջ, արեւմտահայուն «հող»ը, ուր կարենայ իր մշակոյթով, լեզուով եւ ինքնութեամբ գոյատեւել, Սփիւռքի, երկրագունտի բովանդակ տարածութիւնը կը դառնայ եւ համացանցի օգտագործելի անպարագիծ միջոցը:

Հա՞րկ է կրկնել թէ Արեւմտահայուն անկանդ ուծացումն ու ձուլումը կը նշանակեն Ցեղասպանութեան չարունակութիւնը եւ, ի վերջոյ, յաղթանակը, վերջին քառորդ դարու ընթացքին աւելի արագ թափ ստացած: Սփիւռքի կազմակերպութիւններն ու կառոյցները այդ ուղղութեամբ հարկ եղած կամ անոր համապատասխան դերը լրիւ չեն ստանձնած, կամեցողութիւնն ու ուղղումը չեն ունեցած, հակառակը Հայաստանի մէջ իրենց տարած գործունէութիւններուն, չատ աւելի կեդրոնանալով Հայաստանի նիւթական եւ այլ ձեւի օժանդակութիւններ կատարելու, քան Սփիւռքի, վերջինը աւելի տկարացնելով: Առանց այլեւայլի կարելի է ըսել որ եթէ այդ օժանդակութեան եւ յանձնառումին մէկ տասներորդը Սփիւռքին յատկացուէր, այսօր կացութիւնը տարբեր կ՚ըլլար. նախ՝ աւելի տոկուն, ուստի աւելի արդիւնաւոր եւ ձեռնտու՝ Հայաստանին աւելի նպաստելու: Անցեալները, սփիւռքահայ բարերարներ 5 միլիոն տոլարի պատկառելի գումար մը առաջարկած էին Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեան վերադարձին ի նպաստ: Առաջարկը մերժուեցաւ... (*): Ինչո՞ւ, օրինակ, այդ գումարը չյատկացնել Սփիւռքի մէջ գործող եւ ծրագրուող դպրոցներու ինչպէս եւ ուսուցիչներու պատրաստութեան, որպէս անմիջական եւ առաջնահերթ կարեւորութիւն, պահանջք եւ հրամայական:

Այո, Ցեղասպանութիւնը կը չարունակուի՝ արեւմտահայուն արագընթաց ու-

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Հոգեգալստեան աւանդական ուխտագնացութեան, որ կատարուած է Յունիս 18, մէկ չարթուան յապաղումով, յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Մատենադարանին վերանորոգուած սրահին մէջ։ Շիշլիի քաղաքապետութեան նախաձեռնութեամբ եւ ծախքով նոր կերպարանք առած էին թէ՛ Մատենադարանի համարարահը եւ թէ Նարեկեան թատերասրահը։ Սիրոյ սեղանին նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, ներկայ եղած են պետական եւ պաշտօնական թուրք անձնաւորութիւններ։ Օրուան հանդիսավարն էր վարդրչակ Ջիլճեան։ Թաղային Խորհուրդի անդամներէն Յակոբ Սարաֆեան կարդացած է Թաղային Խորհուրդի տեղեկագիրը բացատրութիւններ տալով Պէյօղլուի յարակից բոլոր մարմիններու եւ ժամանակաւորապար Պալըքճեան Հիմնադրամին մասին։ Ներկայացուցած է նաեւ պլուճէն, որ ի տարբերութիւն բոլոր թաղերու պլուճէններուն, ոչ միայն բաց չունէր, այլեւ պատրաստ կոկիկ գումար մը կար մնտուկին մէջ։ Խօսք առած է Շիշլիի քաղաքապետը՝ Մուսթաֆա Սարկիլ, ապա նաեւ Կղզիներու քաղաքապետ՝ ծօչքուն Խօղան, փրոֆ. Շէհիրպայ Ջէքի Ջէլիքէր որոնք չեշտած մշակութային միասնութիւնն ու խորհրդարանը զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը։ Ելոյթներ ունեցած են Թաղային Խորհուրդէն Տոքթոր Արամ Ֆընար, Տոքթոր Վարդ Ծիկահեր։ Յուշանուէրներով վարձատրուած են Աղքատախնամ Մարմինի անդամուհիները, նաեւ խաշան վարժարանի վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Մալէն Ճիմպիշեան։ Հասկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք։

ծագմամբ։ Արդ, մէկ կողմէ Յեղասպանութեան ճանաչման համար արշաւ յառաջ կը տարուի, մինչ միւս կողմէ անոր շարունակութիւնը կ'անտեսուի, անոր հանդէպ անտարբերութիւն եւ կրաւորականութիւն ցոյց կը տրուի..։ Հակասութիւնը աւելի քան ակներեւ է։

Կարելի՞ է աւելի յստակ տեսնել։

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

(*) Տե՛ս. Լեւոն Միրիջանեան, «Բաց նամականի. Կանաչ մանանայ՝ սխալ հասցէով», «Յառաջ», Մայիս 30, 2000։

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Մայիս 31 – Յունիս 2 թուականներու միջեւ Պատ Մինսթէր քաղաքի մօտ Խպէրնպուրկի մէջ գումարուեցաւ արտասահմանցի հոգեւորականներու ժողովը, որուն գերմանահայ Թեմը մասնակցեցաւ յանձին Արմաշ Արեղայ Նալպանտեանի։ Այս տարուան հանդիպումի նշանաբանն էր «Աստուածաչունչը. գիրք մը այսօրուա՞ն համար եւ իւրաքանչի՞ւրի համար»։

Առաջին օրը բոլոր մասնակիցները առանձին խումբերու բաժնուելով քննարկեցին Աստուածաշունչի կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը առօրեայ կեանքին մէջ եւ իւրաքանչիւրի համար։

Յաջորդ օրուան նիւթի նիւթն էր հոգեւորականի ընկերային ու հոգեխնամական պատասխանատուութիւնն ու հոգեւորականի մը անհրաժեշտութիւնը իբր այնպիսին։ Եղան կարծիքներու եւ փորձառութիւններու փոխանակումներ։

Իսկ ժողովի վերջին օրը մշակուեցան ծրագրեր յաջորդ թուականներու համար, որոնցմէ կարեւորագոյնն է 2001 Յունիս 13–17–ին Ֆրանքֆուրթի մէջ կայանալիք հանդիպումը բոլոր օտար եկեղեցական համայնքներու մասնակցութեամբ, որ շատ հաւանաբար տեղւոյն Հայ Եկեղեցւոյ մէջ պիտի իրականանայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 1700–ամեակի շրջագծին մէջ եւ որուն հիւրընկալը պիտի ըլլայ ան։

● Ինչպէս ամէն տարի, Յունիս 15–ին եւս Քէօլնի Սանքթ – Փանթալէոն վանքին մէջ տեղի ունեցաւ հայազգի ծագում ունեցող Սուրբ Թէօֆանու–ի հոգւոյն համար մասնաւոր արարողութիւն, Հայ եւ յոյն եկեղեցիներու մասնակցութեամբ։ Հայ եկեղեցին կը ներկայացնէր Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեան։

Յետ արարողութեան Միւռոն Քհնյ. խօսք առնելով յայտնեց, թէ «Միջեկեղեցական այս հանդիպումներն ու արարողութիւնները պէտք է քրիստոնեայ եկեղեցիները իրարու մօտեցնելու ծառայեն այն ճշմարտութեան ճանապարհով, որմէ Քրիստոս ընթացաւ եւ յայտարարեց, թէ այս է քրիստոնեայի ճանապարհը։ Թէեւ ցաւօք սրտի նոյն ճանապարհով քալող բազմաթիւ քրիստոնեաներ եւ հոգեւորականներ երբեմն զիրար նոյնիսկ չեն ճանչնար, սակայն ճշմարտութեան ճանապարհը կը մնայ նոյնը եւ մենք ի վերջոյ պիտի վերադառնանք անոր եւ ատոր համար պէտք է աղօթենք անդադար»։

● «Էքսփօ 2000» անունով Գերմանիոյ Հանովըր քաղաքին մէջ բացուեցաւ միջազգային ցուցահանդէս մը, որուն մասնակից են 191 երկիրներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ։ Ցուցահանդէսի գլխաւոր նիւթն է՝ «Մարդ, Բնութիւն, Թէքնոլոժի»։ Մասնակից իւրաքանչիւր պետութեան հարցը պիտի ըլլայ ներկայացնել յաջորդ հազարամեակի շեմին իր հայեացքներն ու տեղը համաշխարհային համարկումին մէջ։ Ցուցահանդէսին տեղ պէտք է գտնեն այն նախագծերը, գաղափարները, որոնք իրենց էութեամբ ուղղուած են դէպի յաջորդ հազարամեակ եւ կ'ապահովեն մարդու եւ բնութեան հաւասարակշռուած գոյակցութիւնը Երկիր մոլորակի վրայ։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւս կը մասնակցի այս ցուցահանդէսին «Նոյան Տապանի հետքերով – Նորովի յայտնագործել Հայաստանը» նիւթով։ Հայաստանը հանդէս կուգայ որպէս համայն հայութեան հայրենիք, ներկայացնելով բոլորը, անկախ բնակութեան վայրէն։

Այս առթիւ կազմակերպիչները Յունիս 24–ը յայտարարած էին Հայաստանի Ազգային օր, որուն մասնակցեցան ՀՀ բարձրաստիճան պաշտօնական պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ՝ Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի Նախարար Կարէն Ճշմարիտեանի, նախարարներ, դիւանագէտներ, Հայաստանի եւ Սփիւռքի յայտնի գիտնականներ, գործարարներ, բարերարներ, ինչպէս նաեւ մշակութային գործիչներ։

Ցուցահանդէսին Հայաստանի ազգային օրուան բացումին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայաստանեայց Եկեղեցին գլխաւորութեամբ՝ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, որ իր հետ ունէր Սերովբէ եւ Անուշաւան վարդապետները, Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան եւ Տոքթոր Արման Պօյաճեան։

Ժամը 10.30–ին սկսած պաշտօնական հանդիսութեան ընթացքին արտասանուեցան ողջոյնի խօսքեր ՀՀ կառավարութեան ներկայացուցիչներու կողմէ, տեղի ունեցան Հայաստանի տաղաւարի այցելութիւն եւ համերգներ։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՈԹՈՐԻԿ «ԱՐՄԷՆԻՔՈՒՄ»Ի ՄԱՍԻՆ

Իտալիոյ մեծադոյն օրաթերթ «Լա Ռէփուպլիքա» Յունիս 27–ի թիւով, 40 տող նուիրած է Արմէնիքումի մասին, ուր կը յայտնէ թէ Իտալիոյ Առողջապահութեան նախարարը Ումպէրթօ Վէրոնէզի, մտահոգ է մեծապէս, դէպի Հայաստան ճամբորդող սիտայէ բռնուած հիւանդներուն համար, որոնք մեծ ծախքերու մէջ կ'իյնան, հաւատք ընծայելով «հրաշագործ» դեղի մը, Արմէնիքումին, որուն համար կ'ըսուի թէ Երեւանի խումբ մը գիտնականներ միջազգային մենաշնորհ ապահոված են, սակայն, կ'աւելցնէ նախարարը, ոչ մէկ գիտական վաւերաթուղթ գոյութիւն ունի Արմէնիքումի բաղադրութեան մասին, իբրեւ թէ գաղտնի կը պահուի գիտարարներու կողմէ, եւ ոչ ալ քիմիական քննութիւններ կատարուած են բժշկութեան ենթարկուող անձերու վրայ։ Ուստի, կը հետեւցնէ, Պր. Նախարարը, այս գիւտը ոչ մէկ ապահովութիւն եւ գիտականօրէն դրական ազդեցութիւն կը ներշնչէ, քանի երբեք որեւէ գիտական համագումարի չէ ներկայացուած, ոչ ալ հրատարակուած գիտական լուրջ պարբերականի մը մէջ։ Բաց աստի, միջազգային չափանիշներով, որեւէ գիտական փորձարկութեան չէ ենթարկուած, անոր դրական արդիւնքները փաստելու համար։

Օրաթերթը կը յայտնէ նաեւ թէ Պր. Նախարարը հրահանգած է Իտալիոյ Առողջապահութեան բարձրագոյն հիմնարկին, քննելու Արմէնիքումի խնամքին վաւերականութիւնը։

Թերթը կ'աւելցնէ դարձեալ թէ նախարարին համընկնող վարկածներ յայտնած են նաեւ փրոֆէսէօրներ՝ Ֆէրտինանտօ Այութի եւ Ալեսսանտրօ Կրինձէրի, Միլանօ քաղաքի մեծագոյն հիւանդանոցէն։

Թ. Դ. ԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փոքրիկներու Երգարան
ՓՈՒՆՋ ՄԸ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Հրատարակիչ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Փարիզ, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Ա «խեղը կ'անիծեմ» բացատրութիւնը աչօրը կը ցցէր յանկարծ իր աչքերուն առջեւ. այդ խրտուիլակը հեռացնելու համար Սուրեանի քաջալերական խօսքերուն կը դիմէր, քիչ մը կը կակուղնար, համբերութիւնը անձնատուր կ'ըլլար, կարծես նախատինքի մը կը հաւանէր՝ ապագայ աւելի մեծ վայելքի մը յոյսէն հրապուրուած.

– Անանկ է եա... փոխանակ դէմ խօսելու ու գլխուս փորձանքներ բերելու, կը՛ր ի նպաստ խօսիմ...ու... ի՞նչ կ'ըլլայ... կարելի է մարդը խրատունք ուղէ... ազգային բարերա՛ր...

Իրիկուն մը Մարտիկ աղա, միս մինակ նստած Քաֆէ տիւ Լուվրի պարտէզը, «Ճէրիտէի Շարգիէ»ի թիւ մը կը կարդար. չմոռնանք ըսելու, որ Պոլսոյ հայ բոլոր թերթերուն բաժանորդ էր։ Եթէ կրցածներն ալ չըլլայի՛ն։

Բարեւ մը, անցողակի նետուած, գլուխը խլեց ընթերցումի թմրութենէն։

– Բարի՛ իրիկուն, Մարտի՛կ էֆէնտի...

Գլուխը վեր առաւ։

Սուրեանն էր, որ գլխարկը կը հանէր հեգնական ժպիտով մը ու կ'անցնէր։

– Պարո՛ն Սուրեան, պարո՛ն Սուրեան,

– ճայնեց Մարտիկ աղա։

Սուրեան ետ դարձաւ։

– Բա՞ն մը կը փափաքիք արդեօք, Մարտի՛կ էֆէնտի։

Ան վերջինը, ինքն ալ քիչ մը զարմացած իր անդիտակից շարժումէն, շուարեցաւ այս հարցումին.

– Չէ, սանկ քիչ մը նստեցէ՛ք... տեսնուինք... եթէ գործ չունիք...

– Մեծ հաճոյքով։

Նեղուած, նուաստացած երեւոյթ մը առաւ Մարտիկ աղա. ինքն ալ լաւ չէր գիտեր, թէ ինչու կանչած էր Սուրեանը։

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց յանկարծ՝ սկըսելու համար։

– Ի՞նչ բանի վրայ, Մարտի՛կ էֆէնտի...

– Քաղաքականութեան վրայ, մեր խնդրին վրայ... Հայկական խնդրին մասին ի՞նչ կարծիք ունիք...

– Հայկական խնդիրը լաւ ճամբու մէջ է, Մարտի՛կ էֆէնտի, միշտ կը յառաջդիմէ ան ու օր մը պիտի ունենայ իր յաջող լուծումը։

– Արդեօք Ռուսը, Անգլիացին եւայլն պիտի օգնե՞ն մեզի։

Սուրեան քմծիծաղ մը ունեցաւ.

– Ատ տեսակ յիմարական յոյսերը պէտք է դուրս եւ ձեզի պէտք է ձեր գըլխէն. Հայկական խնդիրը յաջողութեամբ պիտի պսակուի միմիայն յեղափոխականներուն քաջութեան, յանդգնութեան, խելքին շնորհիւ եւ ոչ թէ այս կամ այնինչ պետութեան օգնութեան շնորհիւ։ Հոգ չէ, թէ ժողովուրդը բամբասէ, զրպարտէ անամօթաբար նախատէ այդ հերոսները, որոնք իր փրկութեանը համար ամէն բան զոհած են. կեանք, ինչք, սէր, հանգստութիւն։

Հոս լռութիւն մը. ակնարկութիւնը հասկցաւ Մարտիկ աղա, որ քիչ մը ամօթահար հակառակ իր կամքին, քաջութիւն չէր գտար առարկելու՝ համոզման այդքան ամուր շեշտով արտասանուած խօսքերուն դէմ։

Սաչափ միայն կրցաւ ըսել.

– Շատ աղէկ, բայց... այսքան վնասները, ջարդերը, կողոպուտները... ազգին մեզ չէ՞... ուրիշ կերպ չէի՞ն կրնար ըլլալ... մինչեւ հիմա ի՞նչ օգուտ ըրին ազգին յեղափոխականները...

– Ատոնք, – ընդմիջեց Սուրեան՝ գլանիկին ծուխը արձակելով դանդաղօրէն, – հարկաւոր էին, անհրաժեշտ էին այդ ջարդերը, կողոպուտները։

Աս խօսքին Մարտիկ աղա բորբոքեցաւ։

– Հարկաւո՞ր, ի՞նչպէս հարկաւոր... ի՞նչ ըսել է...

– Այո՛, բացարձակապէս հարկաւոր. չէ՞ք իմացած, Մարտի՛կ էֆէնտի, որ յաճախ հարկ կ'ըլլայ անդամ մը կտրել, նետել ամբողջ մարմինը ապականումէ, նոյն իսկ մահէն ազատելու համար։

– Այո...

– Լաւ, ուրեմն, նոյն բանը նաեւ հայ ազգին համար, որպէս զի ամբողջ հայութիւնը դիակ մը չդառնար, հարկ էր անոր հիւանդ, փտած մասերը կտրել, նետել, ինչ որ եղաւ։ Հասկցա՞ք հիմա։

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա, որ այդ նմանութիւնը համոզած էր կարծես։

Պահ մը մտածկոտ մնալէ վերջ՝ մէկէն ի մէկ անկեղծ զեղում մը ունեցաւ.

– Ինծի նայէ, միւսի՛ւ, չիպ – չիտակ ըսեմ քեզի, ես մինչեւ այսօր իրաւ է, թէ յեղափոխականներուն հակառակ խօսած, վարուած եմ, բայց կը խոստովանիմ, որ անոնց վրայ շատ բան չիյտեմ. ինչ որ կ'ըսուի, կը պատմուի նէ՝ ան գիտեմ. մօտէն յարաբերութիւն ունեցած չեմ ո՛եւէ յեղափոխականի հետ... եկուր քիչ մը ինծի յեղափոխութեան վրայ, վերջին դէպքերուն վրայ խօսէ... դուն խելացի մէկը կ'երեւաս կոր ինծի...

Աննշմարելի ժպիտ մը շարժեց Սուրեանին դիմագծերը։

– Յօժարաւ, մեր պարտքն է փրոփականտ ընել, ժողովուրդին աչքը բանալ, զայն կրթել, լուսաւորել, յեղափոխութեան ճամբուն վրայ դնել զայն։

Սուրեան կռթնեցաւ աթոռին յենարանին, ձախ ձեռքին մատերը բաճկոնին առնութին մէջ անցուց, իրանը թեթեւակի ուռեցուց, ոտքերը խաչաձեւեց ու պահ մը ինքզինքը ժողվելէն, ծուխի շնչառք մը ծուլօրէն արձակելէն ետքը՝ սկսաւ հրապարակախօսի դիրքով ու շեշտով.

– Յեղափոխութիւնը, Մարտի՛կ էֆէնտի, այսինքն ինչ որ րէվոլիւսիոն կ'անուանեն, ժողովուրդներու ընկերական կեանքին մէկ շատ բուռն յանկանչական դրուագն է, որ դերագոյն ժամերուն երեւան կուգայ, կը ցնցէ ամբողջ ազգ մը, անոր ամէն խաւերը մէկ շունչով կը միացնէ ու զայն դիմադրութեան ու ապստամբութեան հզօր ճիգի մը մէջ՝ կը ցցէ հասարակաց թշնամւոյն դէմ...

Մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Մարտիկ աղա այս խօսքերը, որոնց բառերը միայն կը լսէր իրենց անհասկանալիութեամբը արդէն իր ուղեղը տաքցուց։

(Շար. 31)

Այրի Տիկին Արսինէ Օշական (Ֆիլատելֆիա),
Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Ճորճիան Օշական եւ զաւակները (Տիթրոյթ),
Տէր եւ Տիկին Արա եւ Անահիտ Օշական եւ զաւակը,
Այրի Տիկին Անահիտ Ոսկերիչեան (Օշական) – (Ամման),
Այրի Տիկին Արփիկ Օշական եւ զաւակները (Թորոնթօ),
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Թալին Սալիպեան (Ոսկերիչեան) եւ զաւակը (Պոսթըն),
Տէր եւ Տիկին Հրաչ եւ Նորա Ոսկերիչեան եւ զաւակները (Լոս – Անճըլըս),
Տէր եւ Տիկին Պետրոս եւ Ժենիա Զերտելեան եւ զաւակները (Նիւ –Եորք),
Այրի Տիկին Սթելլա Ռստիկեան (Ուէստըրֆիլտ),
Տէր եւ Տիկին Ճորճ եւ Պարպարա Ռստիկեան եւ զաւակները (Ուէստըրֆիլտ),
Տիկին Ճեզի Ռստիկեան եւ զաւակը (Ուաշինկթըն),
եւ համայն Օշական, Ռստիկեան, Ոսկերիչեան, Սալիպեան, Սարգիսեան, Սաչագլեան, Զերտելեան, Մեսրոպեան, Զարգարեան, Պալճեան, Սուքիասեան ընտանիքները կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 30-ին Ֆիլատելֆիոյ մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յուլիս 5-ին, ժամը 13-ին Սուրբ Գրիգոր Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ 8701 Ridge Ave. Philadelphia 19128 իսկ թաղումը կը կատարուի Calvary Cemetery-ի մէջ Conschohoken, PA Uraim Funeral Home-ի միջոցաւ 66 S. State Rd. Upper Darby, PA 19082:

Կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կատարել՝ Hamazkayin Educational and Cultural Society/ Vahe Oshagan Literary Fund, 424 Meadowcroft Rd. Radnor, PA 19087 U.S.A.

(Շար. Ա. էջէն)

Միութեան) նախկին նախագահը՝ Ժագ Գրոզմարի, որու չորս տարի բանտարկութեան պատիժը հաստատուեցաւ Փարիզի վերաքննիչ Ատեանին կողմէ, ձերբակալուեցաւ եւ Սէն – Ռոքի բանտը փոխադրուեցաւ Յունիս 30-ին: Պատրուակելով առողջական պատճառներ, չէր ներկայացած դատարան եւ ոստիկանութիւնը գտած էր զինք ձերբակալելու Պանտոլի իր ապարանքին մէջ: Ժ. Գրոզմարի ամբաստանուած է 300 միլիոն ֆրանքի զեղծարարութեանց: Դատապարտուած է չորս տարի բանտարկութեան, 2-ուկէս միլիոն ֆրանքի տուգանքի եւ 200 միլիոն ֆրանք (հատուցում եւ տոկոս) ալ վճարելի ԱՐՔ-ին: Ձերբակալութիւնը կ'արդարացուի անով որ տեսականօրէն առողջական չինծու պատճառաբանութիւններով, խուսափած է մինչ դատարան ներկայանալէ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ՝ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ինչպէս աննախընթաց խաղ մըն էր որ տեղի ունեցաւ Կիրակի իրիկուն, Յուլիս 2-ին, Ռոթերտամի մարզադաշտին մէջ: Սկիզբէն բոլորը կը նախատեսէին Ֆրանսայի յաղթանակը: Հոն էին Նախագահ Շիրաք, վարչապետ Ժոսփէն եւ տասնեակ հազարաւոր համակիրներ:

Խաղին 90 վայրկեաններու օրինաւոր ժամանակաշրջանը վերջ գտաւ Իտալիոյ 1 – 0 յաղթանակով: Տէլ Վէքիօ, 55-րդ վայրկեանին նշանակած էր Իտալիոյ կէտը եւ ոչ ոք կը կասկածէր այլեւս Իտալիոյ յաղթանակէն, նոյնիսկ երբ յաւելեալ 4 վայրկեան կար խաղալիք, փոխարինելու համար դադարները եւ այդ 4 վայրկեաններուն վերջինին է որ կը պատահէր մեծ անակնկալը, երբ Վիլթորտ կը նշանակէր Ֆրանսայի հաւասարեցնող կէտը, յուսալքելով Իտալացիները: Կարգը եկած էր երկարաձգումներուն, սկզբունքով երկու անգամ քառորդ ժամ, բայց նոր կարգադրութեամբ խաղը վերջ կը գտնէ առաջին նշանակումով: Այդպէս ալ եղաւ, երբ 13-րդ վայրկեանին Թրէզէկէ նշանակեց Ֆրանսայի յաղթական կէտը ու Համաշխարհայինէն երկու տարի ետք, Ֆրանսա դարձաւ նաեւ Եւրոպայի ախոյեան:

Խանդավառութիւնը, անշուշտ, շատ մեծ էր, քանի ոչ ոք կ'ակնկալէր կացութեան նման յեղաշրջում մը: 400 հազար հոգի համախմբուած էր Շան զ'Էլիզէ, ուր ոգեւորութեան կը յաջորդէր անխուսափելի թալանը: Բազմաթիւ խանութներ եւ ճաշարաններ մեծ վնասներ կը կրէին խումբ մը լակոտներու յարձակումներէն: 30 հոգի կը ձերբակալուէր: Նման միջադէպեր տեղի կ'ունենային նաեւ այլուր եւ գաւառի մեծ քաղաքները:

Monsieur et Madame Georges Bellet,
Monsieur et Madame Léon Kébabdjian,
Monsieur et Madame Khatchig Darakdjian,
Monsieur et Madame Jean-Claude Kébabdjian,
Monsieur et Madame Robert Branning
et toute la famille ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Angèle KÉBABDJIAN
(née Moukbirian)

survenu le 30 Juin 2000 dans sa 90ème année.

Les obsèques seront célébrées le Mercredi 5 Juillet à 15 heures en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9-ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ
Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :** 7, avenue de Versailles — 78220 VIROFLAY

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ ՍԹԱՏ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 2-ին, Ֆրանսայի ֆութպոլի հաւաքականին Եւրոպայի ախոյեան դարձած օրը, ՀՄԸՄ-Ֆրանսի ֆութպոլի դպրոցին երախաներէն եւ պատանիներէն բաղկացած 21 հոգինոց պատուիրակութիւն մը առիթը ունեցաւ Սթատ տը Ֆրանսի սքանչելի մարզադաշտին վրայ մարզական մրցումներու մասնակցելու:

Նախապէս առնուած ժամադրութեամբ առաւօտեան ժամը 10-ին, Սթատ տը Ֆրանսի կից դաշտին վրայ պատասխանատուներուն կողմէ կազմակերպուած նախնական զտումի փորձերը յաջողութեամբ աւարտող ՀՄԸՄ-Ֆրանսի ֆութպոլի դպրոցէն 7 եւ պատանիներու խումբէն 11 մարզիկներ իրաւունք ստացան նախ Ֆրանսայի աշխարհի ախոյեան խումբին վէսթիէրը այցելելու, ապա միթոսական դաշտը մտնելու եւ մասնակցելու նոր մրցումներու, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը փէնալթիներու մրցումն էր՝ փորձառու բերդապահի մը դէմ:

Այս քննութիւններն ալ յաջողութեամբ աւարտող ՀՄԸՄ – Ֆրանսի երախաները եւ պատանիները արժանացան կազմակերպիչներուն գնահատանքին ու պատմական օր մը ապրած ըլլալու գիտակցութեամբ անհուն ուրախութեամբ տուն վերադարձան:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Թեկնածուներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէին

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներուն ցանկ:

Տէր եւ Տիկին Գ. Փափիրեան, փոխ. ըէկն Է. Նորշահեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Քէշիշեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փ. Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիկեան, Պր. Պ. Գարօղ... 1000-ական Ֆր., Տիկին Վ. Նորշ... 500 Ֆր., Օր. Ն. Թորիկեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարտիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. – Լըքօք Բշտիկեան 300 Ֆր., Պր. Վր. Ճէրէճեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Այնէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Թորիկեան 500 Ֆր., Պր. Ժ. Կարապետեան 5000 Ֆր., Պր. Շ. Տաքէսեան, Տոքթոր Ա. Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Պօղոսեան 500-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Մեխարեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ե. Եղիազարեան 20.000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Աճէմեան, 11.501,20 Ֆր., Պր. Ս. Մազմանեան, Տիկին Վ. Դանիէլեան 500-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գուփելեան, Միութենական մը 1000-ական ֆրանք:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
MERCREDI
5 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·942

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.942

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 4)

ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄ ՄԻԱՒՈՐՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ

Ինքնորոշում Միաւորման գրասենեակին մէջ Յունիս 30-ին տեղի ունեցած ասուլիսին, Միաւորման ղեկավարներէն՝ նախագահ Ներսէս Զէյնալվանդեան եւ փոխ-նախագահ Նորայր Խանզադեան Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան առթիւ շնորհաւորական խօսքեր արտասանելէ ետք ներկայացուցած են կուսակցութեան վերջին՝ 20-րդ համագումարին ընդունած բանաձեւերը: Անոնց մէջ յատկապէս շեշտուած են Սահմանադրութեան բարեփոխումները շարունակելու անհրաժեշտութիւնը, յատուկ ուշադրութիւն դարձնելով մարդկային իրաւունքներուն, ինչպէս նաեւ արտաքին քաղաքականութեան որոշ դիծերու որդեգրումը: ԻՄ Հայաստանի իշխանութիւններուն կ՚առաջարկէ բանակցութիւններ վարել դաշնակից Ռուսաստանի հետ՝ 1921-ի մոսկովեան ռուս – թրքական պայմանագիրը չեղեալ յայտարարելու ուղղութեամբ: Ըստ ԻՄ-ի, Հայաստան պէտք է դիմէ Ազրբէջանի որպէսզի ան ԼՂՀ-ի հետ որպէս դրացի երկիր վարուի, ինչպէս Հայաստան կը վերաբերի «բոլշեւիկեան բանակի օգնութեամբ Ադրբէջանի ենթակայութեան տակ դրուած եւ հայաթափուած Նախիջեւանին» հետ: ԻՄ-ի կարծիքով, Արցախին պէտք է տալ յատուկ մարզի կարգավիճակ Հայաստանի կազմին մէջ, անկախ միջազգային հանրութեան վերաբերումէն:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

«Ողեղէն ուժ» ընկերային կեդրոն – թանգարանին մէջ Յուլիս 1-ին տեղի ունեցած է արցախեան մարտերուն հաշմանդամ մարտիկներու, զինուորականներու հերթական հանդիպումը: Հոն կ՚ըսուի թէ շուրջ 600 հազար ստորագրութիւն հաւաքուած է Ֆրանսայի մէջ 17 տարիէ ի վեր բանտարկուած Վարուժան Կարապետեանին Հայաստանի քաղաքացիութիւն տալու դիմումին համար: Դիմումը ուղղուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, Ազգային Ժողովի նախագահին եւ վարչապետին որպէսզի անոր շնորհով ան փրկուի ցկեանս բանտարկութենէն: Որոշուած է նաեւ որ Յուլիսի Բ. կէսին մեծ հաւաքոյթ մը կազմակերպուի Վ. Կարապետեանի ազատ արձակումի հարցին մասին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Յուլիս 1-ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ Երեւանի պետական համալսարանի աստուածաբանական ֆաքիւլթէին մէջ սարքուած հանդէսով այս տարուան 50 շրջանաւարտները ստացած են իրենց վկայականները: Ֆաքիւլթէին որուն տեսուչն է Շահէ Արք. Աճէմեան, առաջին 25 շրջանաւարտներ տուած էր անցեալ տարի:

ԱՂԱՆԴԱՒՈՐԸ ՉԻ ՇԵՂԻՐ ԻՐ ՀԱՒԱՏՔԷՆ

Լոռիի մարզին մէջ վերջ գտած են զօրակոչի աշխատանքները: Ի դէպ 20 հազար մայնքապետեր դեռ պատշաճ ձեւով կամ նշեալ պայմանաժամուն չեն ներկայացուցած զօրակոչի վերաբերող փաստաթուղթերը, այնուամենայնիւ խուսափողները յայտնաբերուած են եւ անոնց դէմ համապատասխան քայլեր կ՚առնուին: Անոնց մէջ կարեւոր թիւ կը կազմեն երկրէն բացակայողները, բայց նաեւ աղանդաւորները: Օրինակ, «Եհովայի Վկաներ» աղանդին պատկանող զօրակոչեալ մը, դատարանին առջեւ, մօրն ալ սիրտ զօրակցութեամբ, հրաժարած է զինուորական համազգեստ կրելէ եւ առոր փոխարէն նախընտրած՝ երեք տարի բանտարկութեան պատիժը:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Մալեզիոյ մայրաքաղաք Քուալա Լումբուրի մէջ գումարուած իսլամական երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու ժողովը Ազրբէջանի վերաբերեալ երեք փաստաթուղթ քուէարկած է: Մասնակից պատուիրակները դատապարտած են Հայաստանի կողմէ ազրբէջանական տարածքներու գրաւումը եւ ազրբէջանական պատմական կոթողներու քանդումը: Ազրբէջանի կողմէ իսլամական ժողովին մասնակցած է Արտաքին գործերու փոխնախարար Խալաֆ Խալաֆով:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախագահը Ն. Գրիբկով Յուլիս 3-ին Բաքու հասած է ուր խումբին Ֆրանսայի ու ԱՄՆ-ու նախագահներուն հետ հանդիպումներ ունեցած է Ազրբէջանի նախագահին ու Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Ըստ Ն. Գրիբկովի, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման շատ հետաքրքրական ու լուրջ նախաձեռնութիւններու վրայ կ՚աշխատին ներկայիս: Այդ նախաձեռնութիւնները ծայր աստիճան գաղտնի բնոյթ ունին ու ինք միայն ըսած է թէ կան որոշ տեղաշարժեր: Ռուս դիւանագէտը աւելցուցած է թէ իրենք որպէս միջնորդ հետամուտ են որ կարգաւորումը ապահովէ հաշտութիւնը առանց յաղթողի եւ պարտուողի: Առիկա պէտք է ըլլայ առանց բանի պայմաններու, ըսած է Գրիբկով, որպէսզի անկայուն եւ անհեռանկար չըլլայ:

Նախագահներուն այցին առիթով նախագահ Հ. Ալիեւ յայտնած է թէ Հայաստանի ու Ազրբէջանի միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններ կարելի չէ հաստատել, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի կնճիռը չէ հարթուած: Ան ըսած է նաեւ թէ Մինսկի խումբը գլխաւոր եւ ամէնէն կարող դերակատարն է լուծումի հոլովոյթին, նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ իր տեսակցութիւններուն զուգահեռ: Այսուհանդերձ, Ազրբէջանի նախագահը անդրդուելի մնացած է Մինսկի խումբին հաշտութեան ջանքերուն դէմ, պնդելով որ իրենց համար լուծումի որեւէ տարբերակ առաջին քայլ պէտք է ունենայ ազրբէջանական գրաւեալ տարածքներու ազատագրումը եւ ազրբէջանցի գաղթականներու վերադարձը իրենց բնակավայրերը:

Մինսկի խումբին նախագահները Բաքուէն անցած էին Ստեփանակերտ, անկէ ալ Երեւան:

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՄԱՐԶԻ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Հայաստանի Ուժանիւթի մարզին մէջ 1990-ական թուականներուն կատարուած զեղծարարութիւններուն կապակցութեամբ Հայաստանի Ազգային Ժողովի յատուկ յանձնախումբի զեկուցման հիման վրայ ընդհանուր դատախազը սկսած է հետաքննութիւնը: Դատախազութեան բանբերը ըսած է թէ ուժանիւթի մարզին մէջ չարաշահումներուն եւ զեղծարարութիւններու մասին քննութիւնները սկսած էին 1998 Մայիսին եւ 15 հոգի ոճրային ամբաստանութեան տակ են՝ մէկ միլիոն 168 հազար տոլար եւ 236 միլիոն դրամ արդէն վերադարձուած է կառավարութեան սնտուկը: «Հայոց Աշխարհ» թերթը կը նշէ թէ այդ գումարին 70 հազար տոլարը եւ 132 միլիոն դրամը վերադարձուած է այս տարուան առաջին կէսին: Դատախազութիւնը կը շարունակէ իր հետաքննութիւնները:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԸ ԴԱՇՈՒՆԱՀԱՐՈՒԱԾ

Յունիս 28-ին, հանրակացարանի իր բնակարանին մէջ դաշոյնի երեք հարուածներով սպաննուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան հաշուէչ կեդրոնի բաժնի վարիչ, 36-ամեայ մայոր Արսէն Մանուկեան: Ան երկու շաբաթ առաջ հեռացուած էր իր պաշտօնէն ու կեդրոնն ալ լուծարման սպառնալիքի ենթակայ էր: Յաւելեալ մանրամասնութիւններ առայժմ չկային:

ԵՈՒՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՈՒԶԲԷԿԻՍՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄԱՐԶԻՉ

Ուզբէկիստանի Ֆութպոլի Ազգային հաւաքականի գլխաւոր մարզիչ նշանակուած է Եուրի Սարգսեան, փոխարինելով Պաւէլ Սատիրինը: Անցեալ տարի իր մարզած Նեֆչի Ֆերկանա խումբը մեծ յաջողութիւններ արձանագրած էր Ուզբէկիստանի ախոյեանութեան մրցումներուն:

Իր ղեկավարութեամբ Ուզբէկիստանի ազգային խումբը այս շաբաթ բարեկամական հանդիպում մը կ՚ունենայ Հիւսիսային Կորէայի խումբին հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԵՉԷՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ԿՈՒՏԱՆ

Երկու օր է, Յուլիս 2 եւ 3, մթնոլորտը խիստ լարուած է Չեչենիոյ մէջ եւ Պուտին կրնայ անդրադառնալ որ պատերազմը հեռու է վերջացած ըլլալէ եւ ոչինչ կարգադրուած է: Նշանակուած կառավարիչին՝ մուֆթի Ախմատ Կադիրովի ալ զէնքերը վար դնելու կոչը ոչ մէկ արձագանգ գտած են, ընդհակառակն:

Արդարեւ, Յուլիս 2-էն 3, յաջորդաբար անձնասպանական հինգ ոճրափորձեր գործուած են: Կարելի չէ ճշգրիտ թիւեր ունենալ զոհերու մասին, բայց ստոյգ է որ առնուազն 44 ռուս զինուորներ սպաննուած են եւ 120 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Այս թիւերը տուած է Չեչենիոյ ռուսամէտ արդարադատութիւնը: Չեչէն ուժերու բանբերը, սակայն, 50 մեռեալի եւ 1000 վիրաւորի մասին կը խօսի: Ինչ որ ալ ըլլայ, մէկ կէտը յստակ է որ կացութիւնը շատ ծանր է եւ հիւսիսային Կովկասի ռուսական ուժերու հրամանատարը կրնայ անդրադառնալ որ Յունիս 25-ի իր յայտարարութիւնը՝ «պատերազմը իբր այդ վերջացած է», առնուազն կանխահաս էր:

Տեսերիգի վրայ արձանագրուած եւ սփռուած ուղերձով մը, նախագահ Ա. Մասխադով կը յայտարարէ «ռուսական պարտութիւն մը» մինչեւ երկու – երեք ամիս: Այլ խօսքով, «պատերազմը իբր այդ» հեռու է վերջացած ըլլալէ:

Ոճրափորձերուն ամէնէն ծանրակշիռը տեղի ունեցած է Արգուն որ Գրոզնիէն 10 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք է: Բամիքաղ մը պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառքով մը նետուած ու ջախջախուած է Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան պատկանող շէնքի մը վրայ: Հոն կը քնանային ոստիկաններ, հոս է որ 26 մեռեալ եւ 81 վիրաւոր կար:

Նմանօրինակ, անձնասպանական այլ ոճրափորձեր տեղի ունեցած են Ուրուս – Մարտան, Գուդերմէս եւ Նովոգրոզնենսկի: Չեչէն ապստամբութեան բանբեր մը՝ Ուդուգով կը պնդէ որ մեռեալներու թիւը 500-է աւելի է եւ վիրաւորներն ալ 1000-է աւելի: Կ՚աւելցնէ «ռուս յարձակողները խուճապի մատնուած են»:

Չեչէններուն համար, այս գործողութիւնը առաջին հանգրուանն է լայնածաւալ գործողութեան մը «Չեչենիոյ ազատագրումին համար»:

Ռուսերը միշտ դէմ են որեւէ բանակցութեան նախքան «անձնատուութիւնն ու զինաթափութեան վերջաւորութիւնը»: Միշտ կ՚անգիտանան չեչէն ընտրեալ նախագահ՝ Ա. Մասխադովը: Այս վերջինին համար, Մոսկուայի նշանակած կառավարիչը՝ Կադիրով «գլխաւոր թշնամին է չեչէն ժողովուրդին»: Ըստ «Սեվոդնիա» թերթին, Կադիրով կը պատրաստուի կեանքի կոչելու Չեչենիոյ Խորհրդարանը, որ կրնայ պաշտօնազուրկ ընել Մասխադովը: Այդ պարագային Մասխադով հասարակ մահկանացուի մը կը վերածուի: Յուլիս 2-ին, Կադիրովի բնակարանը կրակոցներու ենթարկուած է, ինչ որ կ՚ապացուցանէ որ Ռուսերու հետ գործակցողները վտանգուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութիւն) Ազգային Խորհուրդը եզրափակիչ յայտարարութիւն մը քըւէարկեց ուր կ՚ըսուի թէ Պաղեստինցիք անկախ Պետութիւն մը պիտի հռչակեն Սեպտեմբեր 13-ին արեւելեան Երուսաղէմն ունենալով որպէս մայրաքաղաք:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ խստօրէն կը հակադրէ Հանովըրի «Մարդը – բնութիւնը – արհեստագիտութիւնը» տօնավաճառին հայկական տաղաւարին ուր «Թուրքերը հայերին ծանր մեղադրանքներ կան»: Այդ մեղադրանքները կը վերաբերին ցեղասպանութեան հարցին: Թուրք մամուլը «դայթակղութիւն» կը կոչէ եղածը, նշելով որ հոն տեղ տրուած է Հիթլէրի ծանօթ խօսքին, տարագրութեան ճամբաներն ու կեդրոնացման ճամբարները ցոյց տուող քարտէսի մը:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ, 1929-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Սահմանադրական յեղափոխական կուսակցութիւնը ընտրական ծանր պարտութիւն մը կրեց Յուլիս 2-ին: Յաղթողն է Վիչէնթէ Ֆոքս, 57 տարեկան, Ազգային Գործունէութեան (աջ) կուսակցութեան պարագլուխը երկրին նախագահը կը դառնայ: Պատահածը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈԽՈՒՈՂ ԲԱՐՔԵՐ

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՏԿԵՐ Գ.

Տարի 2000.

Առաւօտեան 8.30-ի գնացքը առնելու համար կայարանի հարթակին վրայ սպասողներու կարգին եմ: Կառախումբը կու գայ, դռները կը բացուին եւ սպասողները բնական քալուածքով (առանց զիրար հրմշտկելու) կը դիմեն դէպի մուտք: Դիպուածով ճիշդ առջեւէս կը քալէր մեր նախորդ տան դրացի ծանօթ եւ յարգարժան ամոլին տղան: Փոքրիկ էր եւ դըպրոցական երբ ճանչցանք զինք: Բոլորւող տարիներու ընթացքին հաճոյքով հետեւեցանք հետզհետէ հասակ առնելուն: Տեսանք զինք երբ փողոցը կը զետեղէր հոգէի ցանցաւոր բերդ մը եւ մասնաւոր տարազներ հագուած քանի մը ընկերներով վարժութիւնը կ'ընէր գանատացի բոլոր տղոց ամենասիրելի այդ խաղին (մեր տունը հանդարտ թաղամասի մը մէջ էր եւ փողոցը շատ բանուկ չէր): Աւելի ետք մօթօսիքլէթի փափաք ունեցաւ, փողոցին երկայնքին ականատես եւ գիշերով ալ ականջալուր եղանք իր առաջին փորձառութիւններուն: Հաճոյքով կը հետեւէինք իր մեծնալուն: Արդէն իսկ մարզիկի յաղթանդամ մարմին մը առած էր: Ընտանեկան կրթութիւնը պահած էր. ամէն անգամ որ հանդիպէր, մտերիմ եւ տաքուկ բարեւը յարգալիր էր: Այժմ ուսումը աւարտած եւ գործի մարդ դարձած էր:

Ուրեմն բնական էր որ ութ ամիս այդ թաղէն հեռու մնալէ ետք որոշ կարօտով մը թեւին դպէի թեթեւ մը եւ ըսէի «բարեւ, մանչ»: Դարձուց գլուխը եւ առաւ բարեւս: Ներս մտնելէ ետք զգաց որ տակաւին ետեւն եմ եւ վրկին ետ դառնալով «ինչպէ՞ս էք» հարցուց: Երկու քայլ ետք պարապ տեղ մը գտաւ եւ նստաւ: Այդ ժամուն գնացքը խճողուած կ'ըլլայ, որով բնական է որ ոտքի մնացողներն ալ շատ ըլլան: Ինք վերջին բախտաւորը եղաւ նստող. ես եւ ետեւէն տակաւին մտնողները ոտքի ճամբորդեցինք: Ի վերջոյ 15 վայրկեան վերջ տեղ պիտի հասնէինք եւ ես այդ ժամուն ճեպընթացը առնելով այս անպատեհութիւնը կանխաւ աչքի առած էի: Սակայն հակառակ ամէն բանի միտքս թռաւ գնաց դէպի պատանեկան, ապա երիտասարդական տարիներս, երբ հանրակառքին մէջ հազիւ նստարան մը գտած՝ անվարան կը տրամադրէի այդ տեղը երբ յաջորդ կայանէն կին մը կամ տարեց այր մը ներս գար — մեքենաբար, առանց պահիկ մը իսկ խորհելու:

Այս վերաբերումը ինծի յատուկ կրթութիւն մը չէր. տարեկիցներուս ստուար մեծամասնութիւնը այսպէս կը վարուէին: Դէպի 70-ական եւ 80-ական թուականներուն է որ փոխադրամիջոցներու մէջ առհասարակ ոչ դպրոցական տղաք ոտքերնին երկարելով եւ աչքերնին փակելով քնանալ կը ձեւանային, քաղաքավարութեան զոհ չըլլալու համար:

*
**

Զկարծուի որ այս անկապակից պատկերները շարայարելով քննադատական միտում մը ունիմ: Պարզապէս մատնանշել ուզեցի որ գրեթէ բոլոր կարգի բարքերու նման քաղաքավարութեան սկզբունքն ալ փոխուած եւ զանազան նոր տարազներ է զգեցած: Օրինակ՝ հեռաւոր կամ մօտիկ ծանօթ երկու հոգի երբ հանդիպին եւ զիրար բարեւեն, այդ բարեւին մաս կը կազմէ նաեւ անմիջականօրէն յաջորդող «ինչպէ՞ս էք» հարցումը: Նոյնն է պարագան երբ վաճառատան կամ դրամատան մը պաշտօնեան հին բարեկամի մը մտերմութեամբ քեզ դիմաւորէ գոհունակ ժպիտով մը եւ նոյն հարցումով: Հարկաւ թէ պէտք չէ բնաւ սխալիլ եւ հիւանդութենէդ կամ երջանկութենէդ խօսիլ. այդ բաները երբեք զինք չեն հետաքրքրեր: Պատասխանդ անխուսափելիօրէն պէտք է ըլլայ, «շնորհակալ եմ, լա՛ւ» կամ «շատ լաւ եմ, իսկ դո՞ւք»: Որքան ալ գիտնաս թէ իր հարցումին մէջ արտայայտած շահագրգռութիւնը արհեստական եւ կաղապարուած է, ժպիտ մը ընկերացող այդ սովորական բառերը տրամադրութեանդ շատ բան կը շահեցնեն:

Սովորութիւն եղած է ըսել. «մեր ատենը ուրիշ էր»: Մինչդեռ իրենց տղոց համար այսպէս արտայայտուող սերունդը այս նոյն խօսքերը իրենց ծնողքէն լսած են: Կը նշանակէ որ բարքերը սերունդէ սերունդ զգալի փոփոխութիւն կը կրեն. այսինքն 20 – 25 տարուան ընթացքին բարքերու փոփոխութիւնը տեսանելի չափերու կը հասնի: Բայց որքա՞ն իրաւացի է հին աւանդութիւնները միշտ ափսոսանքով փնտռել: Մնաց որ նոյն սերունդի անդամներուն փնտռած հին սովորութիւնները իւրաքանչիւրին ծննդավայրին համեմատ տարբեր կրնան ըլլալ: Այսինքն աւանդութիւնները ոչ միայն տարուէ տարի, այլ ազգէ ազգ եւ նաեւ նոյն ազգի գաւակներուն երկիրէ երկիր, գաւառէ գաւառ, նոյնիսկ գիւղէ գիւղ պատկանելիութեան հետ կրնան տարբերիլ: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ շատ մը գեղեցիկ եւ տպաւորիչ աւանդութիւններու կողքին մեր մեծերը ապրած են շատ մը անիմաստ հրամայականներու տակ ալ:

Խորհիլ որ տունէ մը ներս հարս մը պիտի գայ եւ մունջ պիտի մնայ ընտանիքին տարեց անդամներուն դիմաց՝ մինչեւ մայրանալը, երբեմն անկէ ալ վերջ: Այդ տունը պիտի զրկուի անոր չէնշող ճռուողումէն, կարենալ տալիք հաղորդական զուարթութենէն: Հայր մը իր զաւակը պիտի չկարենայ համբուրել իր ծնողքին ներկայութեան եւ այդ ծնողքը այդ աւանդութեան զոհը ըլլալով պիտի չվայելէ եւ պիտի չկարենայ բաժնել իր սիրական տղուն երջանկութիւնը:

Մեր օրերու սիրատոչոր զոյգերը հետաքրքիր աչքերէ զգոյշ, արեւէն եւ բնութենէն հեռու պահել ստիպուած էին իրենց առաջին համբոյրները՝ նոր փթթող ծաղիկի մը չափ մաքուր եւ սիրուն, գարուն բուրող, երջանկութիւն սփռող:

Համաշխարհային պատերազմները, ապա Կորէայի եւ Վիէթնամի այլակերպ պատերազմները շատ բնական է որ յեղաշրջումներ ըրէին պատանիներու եւ երիտասարդներու հոգեբանական ու սեռային հասկացողութեան եւ ապրումներուն մէջ: Մեծերը առանց վարանելու, «մեծ» շահերու համար եւ համամարդկային «մեծ» նկատումներով կը զինուորագրէին եւ ճակատ կը ղրկէին նորափթիթ տղաքը, պաշտպանելու համար չես գիտեր ինչ հաշիւներու ետին պահուըտած գաղափարականներ: Ցարաբերաբար աւելի խաղաղ վայրերու պարմանները կը նկատէին իրենց տարեկիցներու ճակատագիրը, որ դանոնք դէպի մահ կ'առաջնորդէր տակաւին կեանքի ամէնէն բոյրը եւ ամենէն արդար վայելքները չճանչցած: Այս հոգեկան պայմաններու հակազդեցութեամբ է որ պիտի յաջողէին վերիվայր շրջել սեռային յարաբերութիւններու եւ ամուսնութեան շուրջ յօրինուած աւանդական բոլոր կանոնները: Պիտի ապրէին իրենց կեանքը՝ նոր որդեգրուած ձեւով մը. փոխէին սովորութիւնները՝ բայց յարգելով պետական օրէնքները: Պատերազմներու որոշումը տուող մեծ դիւանագէտներն ու օրէնսդիրները, զէնքի գործարանատէրերը եւ վաճառորդները տակաւին կրօնաւոր կամ աշխարհիկ բոլոր բարոյագէտները ինչպէ՞ս կրնան կարծել իրաւունք ունենալ դատապարտելու եւ ամբաստանելու երիտասարդները որպէս անբարոյ եւ ափսոսանքով փնտռելու հին բարքերը: Ամէն յեղափոխութեան պէս, այս մարզի մէջ ալ առաջին տարիներու անիշխանական վիճակը անցած է եւ սկսած է այն շրջանը, ուր պատանիներն ու պարմանուհիները իրենց ծնողաց գիտակից ցուցմունքով կ'առաջնորդուին, իրենց առաջին սէրերը կ'ապրին մաքուր զգացումներով եւ վայելչութեամբ: Շատ անգամ աւելի պարկեշտ՝ քան Աստուծոյ եւ հարսնեւորներու ներկայութեան հաւատարմութեան երդում ըրած ամուսնալեալները:

Քանի տարիքս յառաջացաւ այնքան աւելցաւ երիտասարդ նոր սերունդներու նկատմամբ գնահատանքս, վստահութիւնս եւ սէրս: Մեզի եւ մեր շրջանին նկատմամբ անոնք աւելի լաւ կ'ուսանին համալսարաններու մէջ, աւելի գիտակից կերպով կը ճշդեն իրենց ապագայ կեանքի յաջողութեան համար ունեցած յարմարութիւնները եւ աւելի լաւ մասնագիտացած կը մտնեն գործի ասպարէզ: Նուազ պահանջկոտ են բոյն կազմելու ատեն. քանի որ անգիտակից եւ կոյր սիրոյ փորձառական ալիքը անցուցած՝ աւելի հանդարտ եւ տրամաբանող դարձած են: Անոնք առաւել հնարամտութեամբ պիտի կարենան պաշտպանել նաեւ երկրին շահերը, վարել միջազգային յարաբերութիւնները՝ եթէ այդ ուղղութեամբ պատրաստուած են անշուշտ: Սակայն ի շահ իրենց եւ առած պատասխանատուութեան պիտի ուզեմ մատնանշել մի քանի նկատումներ եւ ընել անզանցելի յանձնարարութիւններ:

Նախ այն, որ սորվին շուրջերնին նայիլ եւ կարենան տեսնել թէ այդ տարեկից սերունդէն միայն իրենք չեն որ արժանի եղան վայելելու իրենց ծնողաց կամ երբեմն ալ մեկենասներու նեցուկը: Վարժուին այն գաղափարին թէ հարիւր հազարներով կը համրուի թիւը այն երիտասարդներուն որոնք իրենց նման տիրացան եւ կը շարունակեն տիրանալ դարուս նոր գիւտերուն ընձեռած կարելիութիւններուն: Այս նկատումը զիրենք պիտի դարձնէ թէ՛ աւելի կատարեալ եւ թէ՛ աւելի խոնարհ. եւ ոչ մէկ կասկած որ խոնարհութիւնը առաջնագոյն առաքինութիւնն է:

Դիտելով շուրջերնին պիտի տեսնեն նաեւ այն միւս հասակակիցները, որոնք իրենց չափ բախտաւոր չեն եղած. որոնց ծնողքը եւս փափաքած է անկասկած մատղաշ տարիքէն սկսեալ հսկել եւ առաջնորդել զիրենք դէպի լաւ դաստիարակութիւն՝ սակայն կարելիութիւնը չէ գտած, գոնէ նիւթապէս, արգիլել անոնց բարոյական անկումը: Պէտք է կարենան ըմբռնել որ այդ տղաքը իրենց յօժար ընտրութեամբ չէ որ մղուած են դէպի այդ անփառունակ կեանքը, մատնուած են ամէն կարգի մոլութիւններու: Այդ բարեացակամ հայեցուածքը պիտի օգնէ նաեւ որ նոր երիտասարդութեան ընտրանիները խորհին թէ անձնապէս ինչեր կը պարտին իրենց ծնողքին եւ պաշտպաններուն, որոնց շնորհիւ անսայթաք կրցան անցնիլ փորձութեան քանի մը կամուրջներէ: Այդ կերպով աւելի պիտի հասուննայ իրենց սէրը դէպի անոնք՝ որոնք կեանք տուին իրենց եւ յարգանքը հանդէպ անոնց՝ որոնց շնորհիւ ծնունդ առին եւ ուռճացան այն միւս արժէքաւոր տարեկիցները:

Մեծերու հանդէպ սէրն ու յարգանքը մեր պապերէն եկած համբուրելի ժառանգ է. պէտք չէ ժլատ ըլլալ այդ սիրոյ եւ յարգանքի բաշխումի մէջ: Թախանձագին կը խնդրեմ բոլոր երիտասարդներէն, ի սէր Աստուծոյ, մի դաւաճանէք ժառանգուած այս ազգային գեղեցիկ յատկանիշին: Ջանացէք գուրգուրանքով եւ գորովով պահել գոնէ այս մէկ աւանդութիւնը:

Մոնրէալ
Յունիս 9, 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՑԻՆԻԿ ՄՈՐՄՈՔ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆ ԱՊԱՐԱՏԻ ՋԱՆՔԵՐԸ՝ ԿՈՅՐ ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵԼ ՆԱԽԿԻՆ «ՄՈՍԿԱՆԵՐԻ ՈՒ ԹԱՓՕՆՆԵՐԻ» ՆԿԱՏՄԱՄԲ, ՃԻՇԴ Է, ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ Է ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼ, ԲԱՅՑ ՆԵՐԿԱՅ «ՉՄՈՍԿԱՅ ՈՒ ՉԹԱՓՕՆ» ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ԴԱՐՁԱԾ ՏԵՍՆԵԼՈՒ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆ ԱՅԴ ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆԸ ՈՋՆՉՈՎ ՉԻ ԶԻՋՈՒՄ

Կարճ ասած՝ հասարակական գիտակցութիւնը այնքան «բթացած» է ատելութեամբ, որ առհասարակ այլեւս ոչ մի պահանջ չունի: Ինքն իր համար ասում է, անիծում է, հայհոյում է՝ ու գոյութիւն քարշ տալիս: Ու մինչ հասարակութիւնը, իր թոյնի մէջ տապակուելով, գոյութիւն է քարշ տալիս, Ռոպէր Քոչարեանի «մարգարէական» խօսքերը, որ խորհրդարանական կոտորածը «ուչաստկովի» մակարդակի գործ է՝ այլեւս չի էլ քննարկւում («մոսկաների ու թափօնների» վրայ գործ սարքելը այս դէպքում ոնց որ թէ ուշացած է, նախկինների գըլխին սարքած շոու-դատավարութիւնները, սպասուածի հակառակ, հասարակութեան դատարկ ստամոքսները չեն լցնում, բայց այդ՝ առաւել քան յայտնի է, թէ որ միջավայրից է առհասարակ ոճրագործների պարագլուխը):

Եւ այսպէս՝ հոկտեմբերեան մի շատ սովորական օր, անարգել Խորհրդարան ներխուժեցին աւտոմատաւոր մի քանի թափթփուկներ, գազանաբար սպաննեցին այս ազգի ամենաազդեցիկ գործիչներին, «ժողովրդի ընտրեալներին» մեծահոգաբար թոյլ տուեցին, որ իրենց սրտի ուզածի չափ թալալուեն գետնին, ստիպեցին, որ այս երկրի նախագահն այդ թափթփուկներից մէկի հետ նստի դէմ-դիմաց ու բանակցի, յետոյ էլ՝ առօք-փառօք ճամբայ ընկան բանտախուց ու սպասում են որեւէ «ուչաստկովի», որ դնայ էդ երես առած լակոտների ականջները քաշի:

Դէ, ջղայնացած, տաքգլուխ ջահելներ են, ինչ են արել որ. լեփլեցուն Խորհրդարանից ընդամէնը ութ հոգի են զոհուել, էլի՛, ինչո՞ւ ենք էսպէս մանրանում: Ամօթ էլ է, քանի հազարամեակի պատմութիւն ունեցող ազգ ենք, դարի գլխին, դարի պոչին՝ հարիւր հազարներով, միլիոններով կոտորուել ենք: Յետոյ ի՞նչ. միեւնոյն է՝ միշտ պնդերեսաբար փիւնիկի պէս մոխիրներից վեր ենք յառնել չէ: Այնպէս ենք յառնել, այնպէս ենք թափռշացել, որ էլ չենք սպասում ուրիշները գան՝ մեզ կոտորեն: Մենք իրենցից ի՞նչով ենք պակաս: Համ էլ ինչ է եղել որ՝ հայրենասէր, ֆանատիկոս երիտասարդներ են (ոնց որ Վազգէն Մանուկեանը «իրաւացիօրէն» ասաց), իրենք էլ էին ուզում իշխանաւոր դառնալ, որ իրենց սիրելի երկիրը ծաղկեցնէին, բայց հա չէր ըստացւում՝ համբերութիւնները հատաւ: Մեզ պէս անվախտ-բեվախտ կոտորուող ժողովրդի համար դա հօ մի մուշտի է:

...Այսպիսի բաներ: Մեզ է՛լ ի՞նչ է սպասում: Արտառոց ոչինչ: Օրերից մի օր ամն պետական քարոզիչ կ'այցելի Յունանեան-ոճրագործին, «անհատի ողբերգութեան» մասին մի ցնցող ռեպորտաժ կ'անի, ու ազգս Հայոց հոնգուր-հոնգուր լաց կը լինի՝ ոնց որ օճառային սերիալներ դիտելիս: Յետոյ... Յետոյ ութ նահատակներին կը յիշեն ծնունդից ծնունդ: Յետոյ, եթէ Նայիրի Յունանեանի ցուցմունքներով, Վազգէն Սարգսեանին յետմահու չդատեն, Վազգէնի նախկին գրող ընկերներից մի քանիսը սրտաճմլիկ պոէմ ու յուշեր (անշառ պոէմ ու անշառ յուշեր) կը գրեն Վազգէնի մասին ու հոնորար կը ստանան: Մի քանի, հեռուստաէկրանին սեփական «պատկերքը» տեսնելու ակնյայտ թուլութիւն ունեցող, տիկին ու պարոն քաղաքական գործիչներ՝ «ջրալի» յիշատակի խօսքեր «կը գեղգեղան» Սպարապետի մասին...

Ու քանի դեռ անբարոյականութեան ճահճում ճխլտացող այս հասարակութիւնը անցեալ չի դարձել, ու պատմութեան դատին չի յանձնուել այս մղձաւանջային էջը, Աշոտ Բլէեանի խօսքը դառը ճշմարտութիւն կը մնան. «Ո՞վ կը մտածէր, որ Վազգէնը այսքան անպաշտպան է»:

Աւելացնեմ՝ ո՞վ կը մտածէր, որ Վազգէնն այսքան մենակ է...

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

«Առաւօտ», Յունիս 15

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Ալեքսանդր Մուցոս պատմագիտական ընկերակցութեան» Ապրիլի տեղեկատուն (թիւ 13) երկու ուշագրաւ մատնանշումներ ունի ֆրանսական շրջանակներէ Թուրքիոյ ընծայուած ընդունելութեան մասին:

Առաջինը առնչուած է Լուվրի թանգարանին մէջ Մայիսին տեղի ունեցած ցուցահանդէսի մը որ յատկացուած էր օսմանեան գեղագրութեան: Նոյն առիթով վաճառքի հանուած են այդ գեղագրութեան բնագարդերով (մոթիֆ) պատրաստուած փողկապներ, ծածկոցներ, վզնոցներ եւ այլն: Ցուցահանդէսին համար պատրաստուած հատորին մէջ ըսուած է թէ այդ բնագարդերը առնուած են Ապտուլ Համիտի Բ.ի մէկ հրամանագրէն:

Ամսագրին խմբագրութիւնը ակնարկելով անոր Հայերու կոտորածներու հեղինակի հանգամանքին, կ'ըսէ թէ Լուվրը աւելի տեղին քայլ մը առած կ'ըլլար, եթէ

կարմիր սուլթանէն ուրիշ մը ընտրած ըլլար որպէս գեղագրական բնագարդերով այդ առարկաներու ներշնչարան: Նոյնայդ գրգռութեան պարագայ մը կը նշմարէ այդ ընտրութեան մէջ, երբ ցուցահանդէսին կը զուգադիպէին Հայերու ցոյցերը Ծերակոյտին առջեւ, Թուրքերու կողմէ կատարուած իրենց ցեղասպանութեան ճանաչումին պահանջով: Անհաւատալի կը նկատէ որ իրենց խոր հմտութեամբ ծանօթ Լուվրի պատասխանատուները անտեղեակ ըլլան այդ «մանրամասնութեան»: Ապա կը յիշէ Թուրքիոյ դեսպանատան առատաձեռն նուէրը թանգարանին ու հարց կու տայ թէ ինչպիսի՞ գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ այդ նուէրին ետին. Լուվրի մէջ արդեօք յաջորդային Թրքական գաղթատիրական կայսրութեան արուեստին նուիրուած սրա՞հ մը կը բացուի: «Օսմանեան կայսրութեան յատկացուած ամպիոնէն ետք, Լուվրի սրահի մը անխուսափելի բան է» կ'ըսուի հոն, ապա կը նշուի. «Ֆրանսայի մէջ հիացում կայ թրքական պատմութեան կարգ մը էջերուն նկատմամբ, որոնց հիանալ արգիլուած է սեփական պատմութեան մէջ»:

Ակնարկը կ'աւարտէ հետեւեալ պարբերութեամբ. «Մինչ Ֆրանսայի մէջ հետապնդումի առարկայ են համացանցին վրայ նացիական կայքէջերու տէր տուողները, Լուվրի թանգարանը յարգանքով կ'ոգեկոչէ այն որ հրահանգած է Հայերու առաջին կոտորածները: Կոտորածներ որոնց յաջորդեց աւելի կանոնաւոր ձեւով ու յատկապէս ծրագրուած ուրիշ մը՝ 1915-ի ցեղասպանութիւնը զոր կիրարկեցին Երիտթուրքերը. անոնք որոնք գահընկեց ըրին Ապտիւլ Համիտը իր բռնակալութեան ու վայրագութեան պատճառով…»:

Նոյն թիւին մէջ «Ֆոթինի Միթրու» իր խորագրով հարց կու տայ. «Ո՞վ է Անգարա փողոցի ուղեցոյցը»: Իրաւամբ ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ թէ վերջին տասը տարուան ընթացքին Թուրքիան աշխարհի կեդրոնին վերածուած է. փաստը կու գայ «Մոնտ»էն. 1984 – 1998 այդ թերթին մէջ ամէնէն շատ յօդուածի նիւթ եղած աւելի քան 200 երկիրներու 9-րդ տեղը կը գրաւէ Թուրքիան: Այդ նախընտրութեան մէջ յօդուածագիրը կը տեսնէ միջազգային դրական պատկեր մը տալու համար Անգարայի յատկացուցած լայն միջոցները ու անոնցմով վարձուած ուղեղները որոնց շարքին հաւանական կը նկատէ ժագ Աթալիի մը գոյութիւնը: Մանաւանդ որ 1994-ին լոյս տեսած անոր «Եւրոպա(ներ)» հատորին մէջ կը թելադրուի. «Եւրոպա (ներ) պէտք է ընկալուի ո՛չ որպէս քրիստոնէական ակումբ մը, այլ առանց սահմանի միջոց մը որ կը տարածուի Իրլանտայէն մինչեւ Թուրքիա»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՂԻԿ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ «ԵՐԿԻՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանի պաշտօնաթերթ՝ «Երկիր»ի պատասխանատու խմբագիրը՝ Շ. Մարուխեան (ողբացեալ Հրայր Մարուխեանի աղջիկը) Յունիս 19-ին հեռացուած է իր պաշտօնէն Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի որոշումով: Այս առընչութեամբ, ի պատասխան Առաւօտ օրաթերթի հարցումին, Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ Գեղամ Մանուկեան ըսած է թէ ըստ կանոնագրի Գերագոյն Մարմինը կ'արձակէ ու կը նշանակէ իր պաշտօնաթերթին խմբագիրը ու իրենք օգտուած են այդ իրաւասութենէն: Աւելցուցած է՝ «որեւէ այլ մեկնաբանութիւն չի լինի»: Ներկայիս թերթը կը խմբագրէ «Երկիր»ի պատասխանատու քարտուղար՝ Համլէթ Դաւթեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Նարեկեան սրահին մէջ, Յունիս 18-ին, սիրոյ սեղանէն ետք, տեղի ունեցած է Յակոբ Մամիկոնեանի երգչախումբին ելոյթը ի պատիւ Մեսրոպ պատրիարքին եւ Արամ Եպիսկոպոսին: Ներկայացուած է շատ յաջող համերգ մը որ խորապէս տպաւորած է ներկաները: Նոյն սրահին մէջ, աւելի ուշ տեղի ունեցած է Ժիրայր Ասլանեանցի աշակերտներու տարեկան ելոյթը: Եօթնէն մինչեւ հասուն տարիքի երիտասարդներ դաշնակի, կիթառի, երգարուեստի մարզերէն ներս մեկնաբանած են Պախի, Հէնտէլի, Շուպէրթի, Փէրկոլէզի, Շոփէնի եւ Ռիմսքի – Կորսակովի գործերէն:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 17-ին, ճաշով մը փակումը կատարուած է եղանակին մշակութային ձեռնարկներուն: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետուհի՝ Նաթալի Տէմիրճիօղլու: Հաւաքոյթը անցած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Եղած են ելոյթներ, երգ եւ նուագ:

ՁԷԹԸ

Գրեց՝ ՏՈՔԹ. ՏՈՉ. ՎԱՀԷ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Այսօր կ'ուզեմ խօսիլ բնութեան կողմէ մեզի տրուած նուէրին՝ ձէթի մասին: 20-րդ դարու մինչեւ կէսերը, բժշկական աշխարհը բնաւ չէր անդրադարձած ձէթի բարերար յատկութիւններուն: 1960-ական թուականներուն պրպտումի ենթարկուեցան վիճակագրական տուեալները, որոնք ցոյց կու տային աշխարհի զանազան հողամասերու վրայ սրտի կաթուածի դէպքերը: Այս տուեալներու հիման վրայ նկատելի դարձաւ որ սրտի կաթուածը բոլոր երկիրներու մէջ միեւնոյն յաճախականութեամբ չի պատահիր: Օրինակ՝ Ճափոնի, Չինաստանի կամ Հեռաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ, ուր կարմիր միս երբեք չուտուիր, նաեւ կենդանական իւղ եւ կաթ չօգտագործուիր, անոր փոխարէն առատօրէն ձուկ կ'ուտուի, սրտի կաթուածի ենթարկուողներու համեմատութիւնը նուազ էր: Նկատելի դարձաւ որ Ֆրանսայի մէջ եւս, ուր կարմիր գինին առատ սպառում ունի, սրտի կաթուածի դէպքերը հազուադէպ են: Ուշադրութիւն գրաւեց այն պարագան, որ Միջերկրականեան երկիրներու մէջ, ուր ամէն ճաշի ընթացքին ձէթ կ'օգտագործուի, սրտի կաթուածի պարագաները նուազ համեմատութիւն կը կազմեն: Բոլոր այս պարագաները նկատի առնելով, ձէթը ուսումնասիրութեան նիւթ դարձաւ:

ՁԷԹԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ձէթը գրեթէ բնաւ քոլեսթերոլ չի պարունակեր: Իր ամբողջութեան մէջ թրիկլիսերիտ կոչուած իւղի տեսակն է: Ո՛չ միայն ձէթին եւ այլ բուսական իւղերուն, այլ կաթի իւղին (կարագ) եւ կենդանական իւղերուն մէջ թրիկլիսերիտ կը գտնուի: Սակայն այդ թրիկլիսերիտներուն բաղադրութիւնն է որ տարբեր է:

Ամէն տեսակ թրիկլիսերիտի մէջ, կլիսերինի մէկ մոլեքիւլին երեք իւղի ասիտ շղթայ փակած է: Բնութեան մէջ իրարմէ տարբեր իւղի ասիտներ կը գտնուին: Թրիկլիսերիտները իւղի ասիտի տեսակին համաձայն փոփոխութիւն կը կրեն եւ մասնայատուկ յատկութիւններ կ'ունենան:

Իւղի ասիտները կը բաղկանան շղթայանման օղակումներ ձեւացնող քարպոնի ատոմներէ: Շղթային վրայ տեղ գրաւող քարպոններուն թիւը կը տարուբերի 4-ի եւ 24-ի միջեւ: Այս քարպոններուն ջրածինէ (հիտրոժէն) ատոմներ կցուած են: Շղթայի ամենավերջին քարպոնին, բացի ջրածինէ, երկու ատոմ ալ թթուածին կցուած է:

Իւղի ասիտի շղթայ մը եթէ ամբողջովին լեցուն ըլլայ ջրածինով, այդ իւղի ասիտը կը կոչուի «յագեցած» իւղի ասիտ:

Կարագն ու կենդանական իւղերը յագեցած ասիտներէ կը բաղկանան: Յագեցած իւղերը հաստատուն վիճակ կ'ունենան: Ասոնք պատճառ կը դառնան որ արեան մէջ վնասակար քոլեսթերոլի համեմատութիւնը (էլ – Տէ – էլ) աւելնայ: Այդ պատճառաւ ալ նմանօրինակ իւղեր ժամանակի ընթացքին ենթակային մօտ պնդերակութիւն կը յառաջացնեն: Եթէ ենթակային մարմինը թոյլատու ըլլայ այդ իւղերը կուտակելու, պնդերակութիւնը արագօրէն կը գործէ իր աւերը: Իսկ այն իւղի ասիտները, որոնք ջրածինով լեցուն չեն ամբողջովին, կը կոչուին «ոչ – յագեցած» իւղի ասիտներ: Ձէթի եւ բուսական միւս իւղերու, նաեւ ձկան իւղի մէջ գտնուող թրիկլիսերիտը ոչ – յագեցած վիճակ ունի: Ոչ – յագեցած իւղերը հեղուկ վիճակ կ'ունենան: Ասոնք վնասակար (էլ Տէ էլ) քոլեսթերոլի համեմատութիւնը կը նուազեցնեն եւ օգտակար քոլեսթերոլի (Աչ Տէ էլ) համեմատութիւնը կ'աւելցնեն: Այդ պատճառաւ անոնք մեր երակներու բարեկամն են: Ձէթը կը պարունակէ նաեւ առատ քանակութեամբ է կենսանիւթ (վիթամին) եւ կարգ մը այլ հակա-օքսիտան նիւթեր: Է կենսանիւթը ամէնէն զօրաւոր հակա – օքսիտան մարմինն է: Հակա – օքսիտան կը կոչուին այն նիւթերը, որոնք կը կանխեն իւղի ասիտներու վնասակար նիւթերու փոխակերպումը:

ՄԱՐԿԱՐԻՆՆԵՐԸ

Մարկարինները կը պատրաստուին հեղուկ իւղերէն: Հեղուկ իւղերը յագեցած վիճակ կը ստանան, երբ անոնց առատ քանակութեամբ ջրածին տրուի: Մարկարինները հակառակ որ բուսական ծագում ունին, վնասակար են առողջութեան, որովհետեւ յագեցած վիճակ ստացած են: Վերջին շրջաններուն յագեցումի գործողութիւնը կիսովին կը կատարուի եւ հրապարակ կը քշուին կակուղ մարկարիններ: Այս մարկարինները նուազ վնասակար են:

ՁԷԹԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՅԼ ԱՍՊԱՐԷԶՆԵՐԷ ՆԵՐՍ

Ձէթը մազերու ալ բարեկամն է: Քացախի հետ կէս առ կէս համեմատութեամբ խառնելով, կարելի կ'ըլլայ այդ ձէթը մազերուն քսել: Աղիքներու պնդութիւնը կանխելու համար ալ կարելի է ամէն առաւօտ ապուրի դգալ մը ձէթ խմել: Բայց որովհետեւ ձէթը բարձր համեմատութեամբ ուժանիւթ (քալորի) ունի, կրնայ գիրութիւն յառաջացնել: Ձէթը կ'օգտագործուի նաեւ այրուածներու դարմանումի ընթացքին:

Ձէթը կարելի է օգտագործել նաեւ լամբարներու մէջ: Եկեղեցիներու մէջ կրօնական արարողութիւններու ընթացքին ալ գործածութեան լայն դաշտ ունի: Ցածորակ ձէթէն կարելի է պատրաստել բնական օճառ:

ՁԻԹԱՊՏՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ստուգուած է որ վեց հազար տարի առաջ ձիթենիներ նշմարուած են Արեւելեան Միջերկրականի ծովեզերքներուն մօտ, այսինքն Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի մէջ: Երկու հազար տարիներ անցնելէ ետք է միայն որ մարդիկ ըրին ձիթապտուղէն օգտուելու գիւտը: Չորս հազար տարի առաջ Փիւնիկեցիները միջոցը գտան օգտուելու ձիթապտուղէն եւ իր իւղէն: Անոնք ձիթապտուղը ախորժահամ գտան եւ ձիթենիի ճիւղերը պատուաստելով այլ հողամասերու մէջ աճած ձիթենիներու հետ, կրցան ձիթենիներու որակը բարելաւել: Փիւնիկեցիները, որոնք ծովարնակ ժողովուրդ էին, իրենց կողմէ արտադրուած ձէթը տարին Միջերկրականի ծովեզերքները եւ ծախեցին: Աւելի ետք, ձիթենիներ տարին եւ տնկեցին Եգէականի ծովեզերքները՝ Յունաստան, Իտալիա եւ Սպանիա:

Այսօր Միջերկրականեան գրեթէ բոլոր ծովեզերքներու մէջ ձիթենիներ նշմարել կարելի է: Աշխարհ ձիթապտուղի իր պահանջքի երկու երրորդը Սպանիայէն կ'ապահովէ: Երկրորդ կարգի վրայ կու գայ Իտալիան, իսկ երրորդ կարգի վրայ՝ Յունաստանը:

Միջերկրականեան շրջանին մէջ եղինձը եւ դդմաճը ներառեալ, գրեթէ բոլոր ճաշերը ձէթով կը պատրաստուին: Ձէթը սալաթներու վրայ ալ կ'աւելցուի: Նախաճաշերու ընթացքին հաճոյքով կարելի է ուտել զուտ ձէթի մէջ թաթխուած կարմրցուած հացը: Ձիթապտուղներու բազմաթիւ տեսակներ կը կազմեն մեր սեղաններուն գլխաւոր ուտելիքը: Մինչդեռ Հիւսիսային Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ, ձէթի փոխարէն, առատ քանակութեամբ կը սպառեն կարագ եւ իւղոտ պանիրներ:

«Ս. ՓՐԿԻՉ»

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

– Բայց, – ըսաւ Սուրեան, – մեր յեղափոխութեան վրայ խօսելէ առաջ, նախ յեղափոխականներուն վրայ խօսիմ ձեզի… Ինչպէս, Մարտի՛կ էֆէնտի, պէտք է ընտրողութիւն մը հաստատել, անջատում մը դնել մեր յեղափոխականներուն մէջ. գիտէք, թէ երկու կուսակցութիւններ կան մեր մէջ, Դրօշակեան ու Հնչակեան:

– Այո՛…

– Լաւ, կը հաւաստեմ ձեզ, թէ ասոնցմէ երկրորդը, այսինքն Հնչակեան կուսակցութիւնը, արժանի է ձեր ատելութեան, ձեր զայրոյթին, ձեր արհամարհանքին: Աս կուսակցութիւնն է գլխաւոր պատասխանատուն այն ահռելի աղէտներուն, որոնք մեր ազգը ծայրատեցին, թշուառացուցին: Աս կուսակցութեան դէմ կրնաք ուզածնուդ հայհոյել, կատղիլ, իրաւունք ունիք, կատարեալ ազատութիւն ձեզի:

– Ի՞նչ, – ըսաւ ուրախութեամբ պոլսեցի վաճառականը, որ կը տեսնէր, թէ բոլորովին արգիլուած չէ եղեր իրեն յեղափոխութեան դէմ զայրանալ ու առիթը ձեռքէ փախցնել չուզելով՝ – ի՞նչ, – ըսաւ, այդ Հնչակեան ըսուած խաբեբանե՞րն են, որ ազգը այս վիճակին հասցուցին:

– Այո՛, Մարտի՛կ էֆէնտի, անոնց ուսերուն վրայ է, որ կը ծանրանայ պատասխանատուութիւնը հայ ազգին վրայ խուժած աղէտներուն:

– Բայց, – բողոքեց Մարտիկ աղա… – անոնք Պապը Ալիի ցոյցը ըրին միմիայն, որ մեծ վնաս մը չտուաւ ազգին… մինչդեռ դրօշակեանները ըրին Պանքային ցոյցը… որ այնքան ջարդերու դուռ բացաւ…

– Պանքային ցոյցին պատճառ տուողները նոյն ինքն Հնչակեաններն են:

– Ի՞նչպէս…

– Հապա՛… եթէ Հնչակեանները Պապը Ալիին ցոյցը ըրած չըլլային, մենք ալ Պանքայինը չէինք ըներ… մեզի համար անպատուութիւն պիտի ըլլար ցոյց մը չընել… Հասկցա՞ք հիմա:

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա մտածկոտ՝ կարծես ջանալով ըմբռնել այդ երկու ցոյցերը իրար կցող պատճառական հարկաւորութիւնը, տրամաբանական կապը:

Սուրեան շարունակեց խօսիլ Հնչակեաններուն վրայ՝ ցեխի մը քաշելով զանոնք, մեր աղէտներուն պատասխանատուութիւնը անոնց կռնակը բեռցնելով… Մարտիկ աղա քիչ – քիչ ինքզինքը կը գտնէր, իր առջի համարձակութիւնը կը վերստանար, կ'ընկերակցէր անոր խօսքերուն, կը շեշտէր զանոնք, իր խոշոր բառերը մէջտեղ կը հանէր նորէն, ուրախ, որ առիթը ինքնին կը ներկայանար:

Սուրեան տեղեկութիւններ կու տար, դէպքեր կը պատմէր, ճշգրիտ, մասնաւոր:

– Վա՛յ խաբեբաներ, վա՛յ ոճրագործներ, վա՛յ… արդէն իմ ատելութիւնս, շիտակը կ'ուզէք նէ, աւելի անոնց դէմ էր…

Գալով Դրօշակեաններուն, օ՛հ, ասոնք բոլորովին տարբեր մարդեր են: Մեծ մասամբ զարգացած, համալսարանականներ, Ռուսահայեր, Ժընեւ, Գերմանիա ուսում առած երիտասարդներ, ազգին համար զոհուողներ ու աննման հերոսներ: Մահեր կը պատմէր, դիւցազնական դիմադրութիւններ, վսեմ անձնազոհութիւններ, հրաշալի յաղթութիւններ: Ասա՛նկ մարդեր են դաշնակցականները:

– Ի՞նչ կ'ըսես…

Բերանը բաց, Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր իրեն համար բոլորովին նոր այս խօսքերը, որոնք իր ուղեղին վրայ կը կոխուէին, կը տպաւորուէին ինչպէս ոտքի հետքեր կակուղ ձիւնին վրայ:

Բայց դրօշակեաններուն ըրածը բան մը չէ ընելիքներնուն քով: Ազգին փրկութիւնը անոնցմէ է, այո՛: Դաշնակցական կուսակցութիւնը ահեղ կազմակերպութիւն մըն է, Հայաստանի ամէն կողմերը ճիւղաւորուած, տարածուած, գաղտնի գործող:

– Այսօրուան օրս, – յայտարարեց Սուրեան, – քսան հազար դաշնակցական զինուորներ ցրուած են Հայաստանի ամէն կէտերը պէտք եղած ռազմամթերքներով՝ զէնք, վառօդ, թնդանօթ ևլն. կատարեալ զօրագունդներ՝ մարզուած, զինուած, կարգապահ:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, թնդանո՞թ մի, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ աչքերը խոշոր բացած, քիչ – քիչ խանդավառուելով… – քսան հազար զինուո՛ր…

– Օրէ օր շատնալու վրայ. մէկ նշանի կը նային միանալու ու ամբողջ Թուրքիան տակնուվրայ ընելու համար… յարմար առիթին կը սպասեն…

(Շար. 32)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Le stand d'information et de sensibilisation du public et des Sénateurs, installé le 9 mars dernier face au Palais du Luxembourg a fonctionné pendant 114 jours. Après une période d'interruption estivale dûe aux vacances parlementaires, la permanence reprendra dès la prochaine rentrée parlementaire pour rappeler aux Sénateurs les engagements qu'ils ont pris pour la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Le Comité du 24 Avril souhaite adresser un hommage et des remerciements tout particuliers à tous ceux, bénévoles, militants, qui sans compter leur temps ni leur énergie, ont assuré cette permanence. Les responsables tels Achod, Jean, Stéphane, les jeunes et les délégués des diverses organisations, et associations arméniennes de France ont fait signer sur le stand des dizaines de milliers de pétitions adressées au Président de la République, informé les citoyens de toutes origines et cultures mais aussi et surtout les Sénateurs et leurs collaborateurs sur les atrocités commises à l'égard du peuple arménien par la Turquie en 1915-1916.

Ils ont ainsi demandé le respect du devoir de mémoire à l'égard des 1.500.000 victimes arméniennes, fait preuve d'une détermination sans faille et unitaire pour la reconnaissance de ce 1er génocide du 20ème siècle, et donné rendez-vous sur ce même stand, le 2 Octobre aux Sénateurs et au public. Ils y resteront jusqu'à ce que la proposition de loi votée le 29 mai 1998, à l'unanimité, par l'Assemblée Nationale, soit inscrite à l'ordre du jour des travaux du Sénat et votée par les Sénateurs dont la grande majorité se dit aujourd'hui acquise à cette cause. Le plus tôt sera donc le mieux.

Le Comité du 24 Avril souhaite également remercier le Cabinet du Président du Sénat pour avoir facilité la bonne organisation de la permanence et la Préfecture de Police de Paris (DOPC) pour avoir mis en place un système efficace de collaboration concernant les autorisations et la sécurité du stand.

Paris, le 30 juin 2000

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսի Մանանճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Անահիտ Դարբինեանէ ընկերուհի Շաքէ Շիրվանեանի մօրը՝ Հայկուհի Կաղեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմենուհի Գեւոնեան, Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 500 Ֆր., կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց բարեկամին եւ դաշնակցական ընկերոջ գրողէտ՝ Վահէ Օշականի թարմ յիշատակին:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. – Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 փրանք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

Յուլիս 9-ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ
Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՍ Տ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :** 7, avenue de Versailles — 78220 VIROFLAY

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի դիման նուիրատուներու ցանկ:

Վ. Գաթրճեան 2000 փրանք, Տիկնանց Մարօ Մասնաճիւղ 12.364 Ֆր., Կայծ Ն. Ս. Մշակութային Միութիւն 1635 փրանք, Պր. Ժ. Կիրակոսեան, Պր. Ս. Քէշիշեան 500-ական Ֆր., Պր. Յ. Իփէքճի 50 Ֆր., Քօսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ն. Դարլաեան, Միութենական, Պր. Ժ. Փօլատեան, Տէր եւ Տիկին Գիլարճեան, Տոքթոր Ա. Պօյաճեան, Տիկին Վ. Նորշահեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան 1500 Ֆր., Պր. Տէյիրմէնճեան 300 Ֆր., Հ.Մ.Մ. (Գալիֆորնիա) 18.690 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Նաւասարդեան, Տէր եւ Տիկին Սանոսեան 200-ական Ֆր., Պր. Ժ. Փօլատեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան 2000 Ֆր., Թուս Անսամպլը Միութիւն 500 փրանք, Տիկնանց Մարօ Մասնաճիւղ 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. Հայրապետեան 2000 փրանք:

(Շար.)

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով, տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւն, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերական, սկաուտական եւ մարզական շարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

(Շար. Ա. էջէն)

պատմական բնոյթ ունի եւ Մեքսիքայի կառավարական պատասխանատու մը չէր վարաներ նմանցնելու Պէրլինի Պատին անկումին:

ՄՈՆՂՈԼԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն համայնավարները ջախջախիչ յաղթանակ մը տարին Յուլիս 2-ին, 76-ի վրայ 72 աթոռներու տիրանալով: Մոնղոլ ժողովուրդի յեղափոխական կուսակցութիւնը եռապատկեց երեսփոխաններու իր թիւը Ազգային Ժողովի մը մէջ որ տէրն է երկրին իշխանութեան: Մոնղոլիա որու տարածութիւնը Եւրոպայի կէսն է, ունի միայն 2,4 միլիոն բնակիչ: Կուսակցութեան նախագահը որ ինքզինք «մոնղոլ Թոնի Պլէր» մը կը նկատէ, անկասկած, վարչապետ կը դառնայ Յուլիս 11-ի Ազգային տօնին վաղորդայնին:

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Եւրոպական Հիւանդանոցը իր դուռները պիտի բանայ Փարիզի 15-րդ թաղամասը երկու շաբաթէն: 120.000 քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի եւ արժած է 1.792 միլիառ փրանք:

ՊՈՒՏԻՆ խորհրդային փառերգը կը նախընտրէ, ըստ ընդդիմադիր «Սեվոդնիա» օրաթերթին, որ կ'արձագանգէ նախագահին շրջապատին: Ելցինի կարգադրութեամբ Ռուսաստան ներկայիս կը գործածէր ազգային փառերգ մը զոր յօրինած էր 19-րդ դարու ռուս երաժիշտ՝ Միխայիլ Գլինկա: Խորհրդային փառերգը գործն էր Ալեքսանդրովի եւ կը ջատագովէր «Ռուսաստանի շուրջ համախմբուած ազատ հանրապետութիւններու անխախտ միութիւնը»:

ՊԷՐԼԻՆԻ դատարանը 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտած է 24-ամեայ Գերմանացի մը, որովհետեւ սպաննած էր շունը (Փիթպուլ մը) նետել կօշիկ ծախող խանութի մը վաճառորդուհին վրայ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 6
JEUDI
6 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.943 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.943

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ, Շիրաք բաւական մեղմ ելոյթ մը ունեցաւ Յուլիս 4-ին, Եւրոպական Միութեան նախագահութեան ստանձնումին առթիւ: Զկրկնեց Պերլինի մէջ առաջադրած գաղափարները եւ մանաւանդ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրաւ Եւրոպական Սահմանադրութեան մը մասին: Լրատուհանդէսներն դժգոհ ձգեց Ֆրանսայի խորհրդականներ, ինչպէս Փասքուա որոնք նախանձախնդիր են ազգային ինքնիշխանութեան:

ԿԶԱՒԻԷՌ ԹԻՊԵՐԻ, Փարիզի քաղաքապետին կինը քննութեան տակ առնուեցաւ Յուլիս 4-ին, 5-րդ Թաղամասի կեղծ ընտրողներու հարցին կապակցութեամբ: Նոյն ճակատագրին ենթարկուեցաւ 5-րդ Թաղամասին առաջին կցորդը՝ Ան-Մարի Աֆրէ: Նոյն Թաղամասի ընդհանուր քարտուղարն է, Ռեմոն Նանթիէն, որ այլեւս ամէն բան խոստովանած է դատաւորին եւ մանրամասնօրէն բացատրած թէ ինչպէս Տիկին Թիպէրի եւ Ան-Մարի Աֆրէ կը պատրաստէին շինծու ընտրողներու ցանկեր, իրիկուններ, գաղտնի հաւաքոյթներու ընթացքին: Ինչ որ կը նկարագրէ չատ ծանրակշիռ է Թիպէրի զոյգին համար: Ինք հոն եղած է 1990-էն ի վեր եւ կը պատմէ տխրող բաբքերը: Ըստ իրեն, երբ Թիպէրիի ուշադրութիւնը հրաւիրած է կեղծ քարթերուն վրայ, Թիպէրի մերժած է ջնջել եւ ընդհակառակն 1995-էն 1997 գեղծարարութիւնը ալ աւելի ծաւալ առած է: Յունիս 2000-ին ապօրինի կերպով արձանագրուած ընտրողներու թիւը 7228 է 5-րդ Թաղամասին մէջ: Թիպէրի կ'ուրանայ այս ամբողջը եւ այդ առընչութեամբ ալ յօդուած մը ստորագրած է Յուլիս 5-ի «Փարիզիէն»ի մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով ինք ալ խնդրոյ առարկայ է:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ եւ Պաղեստինցիներու միջեւ մթնոլորտը աւելի լարուած երեւոյ օր է, երբ Պաղեստինցիք յայտարարեցին թէ Սեպտեմբեր 13-ին պաղեստինեան անկախ Պետութիւն մը պիտի հռչակեն, արեւելեան Երուսաղէմն ունենալով իբրեւ մայրաքաղաք: Քնէսէթին առջեւ, Արտաքին նախարարը բուռն ելոյթ մը ունեցած է, շեշտելով թէ նման որոշում մը կը նշանակէ որ գործնական գետնի վրայ, Պաղեստինցիք կը կտրեն խաղաղութեան գործընթացէն եւ անկէ բխող պարտաւորութիւններէն: Իրմէ առաջ ալ, Պաշտպանութեան նախարարը բառերը չէր ծամծմած. – «Եթէ Պաղեստինցիք միակողմանի պետութիւն մը հռչակեն, արդէն իսկ կրնամ ըսել որ այդ Պետութիւնը թուղթի վրայ կը մնայ, ինչպէս եղաւ 1988-ին (կ'ակնարկէ Ալժէի յայտարարութեան): Զեմ ուզեր սպառնալիքներ ընել, բայց, կը բաւէ որ համաձայն չըլլանք եւ ոչ դուրսի աշխարհին հետ կապ կ'ունենան, ոչ միջազգային կարգավիճակ, ոչ ալ Այսրյորդանանէն Գազա անցնելու հնարաւորութիւն»: Պաղեստինցիներու այս յայտարարութիւնը կը փաստէ նաեւ որ ծածքի (Արաֆաթի շարժումը) ծայրայեղ թեւը իր տեսակէտը կրցած է պարտադրել:

ԻՍՐԱՅԷԼ Թուրքիոյ համար լրտեսական արբանեակ մը կը պատրաստէ, չահած ըլլալով կատարուած գաղտնի նըրցոյթը: Արբանեակը պիտի արժէ 206 միլիոն տոլար: Նուազուրդին մասնակցած էր ֆրանսական «Ալքաթէլ»ն ալ որուն տուած գինը 350 միլիոն տոլար էր: Թուրքիա Իսրայէլի յանձնարարած է նաեւ 300 միլիոն տոլարի փոխարէն արդիականացնել հրասայլեր, ինչ որ դժգոհութիւն պատճառած է ԱՄՆ-ու:

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ շրջանը, Չէչէնիայէն 100 քիլոմեթր արեւմուտք, ուր կը վարէ համայնավար – ազգայնամոլ Ալեքսանդր Կոնդրատենկօ չատ դէպ վերաբերում կայ որոշ ազգութիւններու դէմ, ինչպէս Թուրք – Մեսխէթ, Հայ, Չէչէն, Հրեայ («Լը Մոնտ», Յուլիս 5):

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ այլախոհութեան խորհրդանիշ՝ «էճափրէս-խրոնիքա» չաբաթաթերթը դադրած է լոյս տեսնելէ նիւթական պատճառներով: 1987-էն ի վեր կը դիմանար շնորհիւ օտար հովանաւորներու (Եւրոպայի Խորհուրդ, Նէշընըլ Էնտովմընթ ֆոր Տեմոքրասի եւ այլն), բայց, այլեւս ստացած նպաստներն ալ չեն բաւած:

ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ անհախընթաց դատ մը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 3-էն ի վեր: Ամբաստանեալն է լրտես մը որու բուն ինքնութիւնը ոչ ոք գիտէ, բացարձակապէս կը մերժէ յայտնել թէ ով է: Ընդունած է իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, Մոսատի (իսրայէլեան գաղտնի ըսպասարկութիւն) անդամ է եւ խոստովանած է որ 1998 Փետրուարին հեռաձայնային ունկնդրութիւններու ցանց մը հաստատած է Պէրնի շրջանը: Թիրախն էր, ըստ իրեն, լիբանանցի մը որ պայթուցիկով ոճրափորձ մը կազմակերպած էր Իսրայէլ: Դատի ընթացքին, դատաւորին նախագահը չգիտնալով ինչպէ՞ս անուանել զինքը որոշած է «Պարոն Մոսատ» ըսել:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը՝ Շիւսըլ որոշած է հանրաքուէ մը կազմակերպել աշնան եւրոպական պատիժներու վերաբերեալ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ ժողովուրդին հաւանութիւնը ստանալ այն մարկածին չուրջ ըստ որուն Աւստրիա կրնայ արգելք հանդիսանալ (վէթոյի իրաւունքով) եւրոպական հիմնարկներու բարենորոգումին, եթէ իրեն դէմ եղած պատժամիջոցները չվերնան:

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ պահանջած են, Յուլիս 4-ին, որ իրենց յանձնուի ռուս սպայ մը որ ամբաստանուած է Չէչէնուհիի մը բռնաբարմամբ եւ սպանութեամբ 72 ժամուան ընթացքին: Հակառակ պարագային նոր յարձակումներու պիտի ձեռնարկեն ռուսական ուժերուն դէմ: Կը պահանջեն նաեւ չէչէն 200 կիներու եւ 250 երախաներու յանձնումը: Ըստ իրենց անոնք ռուսական ուժերու ձեռքն են:

Մ. ՄԱՍԻ (Ընկերվարական) քաշուիլը Մարսէյլի քաղաքապետութեան թեկնածութենէն, առողջական պատճառներով, լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է Պուշ – տիւ – Ռոնի կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Յուլիս 13-ին է որ չարքերը պիտի հրաւիրուին իրենց ցանկերը գլխաւորողը նշանակելու 2001-ի թաղապետական ընտրութեան համար:

ԱՄՊՈՆԻ (Մոլիւք) համալսարանի հըրկիզումին համար, մահմետական եւ քրիստոնեայ զինուոր կ'ամբաստանեն: Հինգ հոգի ալ մեռած են միջկրօնական բախումներու ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հիւսիսային շրջանը ծանր վնասներ կրած է Յուլիս 4-ին, ահաւոր փոթորիկի մը հետեւանքով, Հաւրի նման քաղաք մը քանի մը վայրկեանի ընթացքին ջուրերու տակ մնացած է: Սէն – է – Մառնի նահանգին մէջ երկու հոգի մեռած է:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Կորէացիները բանակցութիւններ պիտի սկսին պատրաստելու համար հիւսիսային Կորէայի նախագահ՝ Քիմ Եոնկի այցելութիւնը Սէուլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 4 / 5)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆԸ

Արամ Ա. Կաթողիկոս ցաւակցական իր գիրին մէջ կը շեշտէ ի մէջ այլոց. –

«Վահէ Օշականի մէջ մենք կը տեսնէինք վաւերական Հայու, հայ գրականութեան նուիրեալ մշակի, հայ դպրոցի վաստակաւոր ուսուցչի, հայ եւ օտար ամպիոններու հմուտ դասախօսի, հայ գիրքի սըրատես ու անկաշկանդ քննադատը:

Հայ մտաւորականներու ու գրասէրներու համար ան միայն Վահէ Օշականը չէր, այլեւ՝ բարախող սիրտը Յակոբ Օշականի: Արդարեւ, Վահէ Օշական եղաւ վերջին չուրջ քառասուն տարիներու մեր մտաւորական ամէնէն զօրեղ ձայներէն մէկը: Զպարփակուեցաւ միայն հայ մշակոյթի սահմաններու մէջ, այլեւ բացուեցաւ դէպի օտար մշակոյթներ եւ ստեղծեց այնպիսի գրականութիւն, ուր կարելի է գտնել ազգային ու համամարդկային մըշակոյթներու ներդաշնակ համանուագը»:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆԸ

«Մեծ ցաւով տեղեկացանք անուանի բանաստեղծ, մշակութային եւ հասարակական գործիչ Վահէ Օշականի մահուան մասին: Նրա բազմաթիւ ստեղծագործութիւնները, հրապարակչական, թարգմանական ու գրականագիտական եռանդուն գործունէութիւնը սփիւռքահայ մշակութային կեանքի ամենավառ դրսեւորումներից էր, եւ որի բացակայութիւնը մեծ կորուստ է նաեւ հայրենի գրական աշխարհի համար: Իմ ցաւակցութիւնն եմ յայտնում մեծ հայորդու հարազատներին եւ նրա բարձր արուեստի երկրպագուներին»:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բաքուէն Ստեփանակերտ, անկէ ալ Երեւան անցած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները: ԱՄՆ-ու նախագահ Գ. Գեւինօ ըսած է թէ այցելած են Ղազախի շրջանի Կարմիր կամուրջը որ Բաքուն կը միացնէ Թիֆլիսի: Մաղթած է որ ան Երեւանն ալ միացնէ այդ երկու մայրաքաղաքներուն, ինչպէս անցեալին: Խօսելով Յուլիս 12-ին Վիէննա տեղի ունենալիք հանդիպումէն ակնկալուած արդիւնքներու մասին, Գեւինօ ըսած է թէ հոն նախագահները զեկուցում կը ներկայացնեն բանակցութիւններու ներկայի փուլին մասին: Ռուսաստանի նախագահ Ն. Գրիբկով պատասխանելով նոր առաջարկներու բնոյթին մասին հարցումներու, չէ ուզած չատ մանրամասնութիւն տալ, միայն յայտնած է թէ «ընդհանուր պետութեան» գաղափարը այլեւս խնդրոյ առարկայ չէ, քանի որ ան կտրուկ կերպով մերժուած է Բաքու կողմէ: Ան նաեւ յայտնած է թէ խումբը կը մերժէ Ղարաբաղ – Հայաստան միացումի գաղափարը որուն խստիւ կը հակառակի Բաքու:

ԼՂՀ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Յունիս 18-ի ընտրութեամբ կազմուած նոր Խորհրդարանը անդրանիկ նիստը կը գումարէր Յուլիս 5-ին: Նախկին Խորհրդարանի 6 երեսփոխաններ կը շարունակեն իրենց քաղաքական գործունէութիւնը: Միւսներուն 11-ը վերադարձած են իրենց հիմնական աշխատանքին, իսկ 16 երեսփոխաններ որոնք այլեւս անձեռնմխելի չեն, առ այժմ աշխատանք չունին:

ԼՂՀ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 3-ի երեկոյեան նախագահ Ա. Ղուկասեան ընդունած է նոյն օրը Ստեփանակերտ ժամանած Մինսկի խումբին երեք նախագահները: Անոնք նախորդ օրուան Բաքուի իրենց հանդիպումներուն, բանակցութիւններուն մասին տեղեկութիւն տուած են, ապա առանձին զրոյց ունեցած նախագահին հետ:

ՀԱՐԿԱԴԻՐ ԷՋՔ

«Հայկական Աւիաուղիներ»ու TU-154 տիպի օդանաւ մը, որ Յուլիս 4-ին կը կատարէր Երեւան – Մոսկուա – Երեւան կանոնաւոր թռիչքը, «Զուարթնոց» օդակայանէն մեկնումէն չուրջ ժամ մը վերջ հարկադիր էջք կատարած է վերադառնալով իր մեկնակէտը: Քաղաքացիական օդուժի գլխաւոր վարչութեան թռիչքներու ապահովութեան պետ Ա. Աբգարեան բացատրելով պատահարին պատճառները ըսած է թէ պատահածը հետեւանք էր օդանաւին ձախ կողմի անիւներուն խանգարումին: Աւելցուցած է թէ միջադէպը մասնագէտներու կողմէ ծայրայեղ կամ արտակարգ իրավիճակներու չարքին չի դասուիր: Աւելորդ չէ նկատուած շեշտել նաեւ թէ օդանաւը 92,3 թոն բեռով բարձրացած էր, մինչ իր տարողութիւնը 100 թոն է: Հետեւաբար, մատնանշուած է, որոշ լրատուիլներու այն լուրերը թէ միջադէպը տարապայման ծանրաբեռնումի հետեւանք էր, չեն համապատասխաներ իրականութեան:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՒ ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՂԻՑԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Ուղղագրութիւնը սոսկ քերականական սահմանում չէ: Ուղղագրութիւնը ազգային լեզուամտածողութիւն է, ազգապահպանիչ այն կարեւորագոյն եւ եզակի միջոցը, որը ժողովրդին տրւում է մէկ անգամ՝ յաւիտենական գործածութեան համար:

Ազգային լեզուամտածողութիւնը պէտք չէ շփոթել ազգային քաղաքականութեան հետ, ինչը յարափոփոխ երեւոյթ է եւ կախում ունի Ազգի ներքին ու արտաքին խնդիրներից, պահի թելադրանքից եւ այլն: Ազգային լեզուամտածողութիւնը պայմանաւորուած է տուեալ ազգի կենսածին եւ կենսատու էութիւնների տեսակով: Դրանով էլ, ինչպէս մարդաբանական տուեալներով, Ազգերը տարբերւում են միմեանցից: Լեզուի ուղղագրութիւնը Ազգի արեան բաղադրութիւնն է: Ինչպէս որ հնարաւոր չէ փոխել այդ բաղադրութիւնը, այնպէս եւ հնարաւոր չէ փոխել ազգային ուղղագրութիւնը:

Խորհրդային իրաւակարգը, բիւր ու բազում ուրիշ ճշմարտութիւնների հետ մէկտեղ, այս ճշմարտութիւնը նոյնպէս չարաչար ոտնահարեց: Բացառիկ երեւոյթ հանդիսացող ուղղագրութիւնը սկսեց դիտուել սոսկ իբրեւ մարդկային հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու միջոց: Այս գաղափարը շրջանառութեան մէջ մտաւ խորհրդային կայսրութեան միջնաբերդ Կրեմլից տրուած, ուրեմն եւ անառարկելի, հրամանների պարտադրանքով: Եղան ժողովուրդներ, որ ենթարկուեցին ու փոխեցին իրենց այբուբենն անգամ՝ անցնելով լատինատառի: Փառք Աստուծոյ, մենք Ալեքսանդր Միասնիկեան ունէինք, եւ լատինատառ այբուբենի վտանգի հողմը մեր գլխի վրայով անցաւ: Եթէ Լուսաւորութեան Նախարար (լուսժողկում) Մակինցեան Պօղոսը եւ լեզուաբան Աբեղեան Մանուկը դիմադրելու հնարաւորութիւն թողնէին, անվթար կը պահպանուէր նաեւ մեր ազգային Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Բայց նրանց տեսական ու գործնական միասնութիւնը, որ կարճատեւ եղաւ, ճակատագրական պահին պարարտ հող ստեղծեց Մոսկուայի որոմի համար: Պիտի ասել, որ երկուսն էլ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, Մակինցեանը՝ նաեւ Մեսրոպեան Գիրը, փոխելու փափաքով լի էին 1922 թուականից տասնեակ տարիներ առաջ: Պատմութեան առջեւ երկուսի էլ մեղքն անքաւելի է: Նրանց պատճառով, այսօր մեր Ազգի գլխին կախուած է դամոկլեան թուր:

Խնդիրը միայն ազգային միասնականութեանն սպառնացող վտանգի ահաւորութիւնը չէ: Դրանից վատթա՛րը կայ, որը բխում է երկու տարբեր ուղղագրութիւնների կիրառումից: Պատահակա՞ն է, արդեօք, որ արդէն տագնապալի ձայներ են հնչում (բանասիրական գիտութիւնների տոքթոր, փրոֆէսէօր Լ. – Գ. Խաչերեան, Լոս – Անճըլըս) այն մասին, որ եթէ այս հակաբնական երկուղղագրութիւնը շարունակուի, ապա անխուսափելիօրէն կը կազմաւորուեն «երկու ազգեր՝ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով»: Փրոֆէսէօրը ահազանգում է, ասելով, թէ «Պատմութիւնը մեզ չի ների րնաւ»:

Ո՛վ զարմանք, հայրենի բոլոր մտաւորականները չէ, որ գիտակցում եւ ըմբռնում են այդ ահազանգի կարեւորութիւնը: Ահա, օրերս հնչած դոկտորական մի ձայն հրապարակաւ («Գիտութիւն թերթ, թիւ 6, Յունիս) սաստում է լՍփիւռքի մտաւորականներին. «Հանգիստ թողէք մեր լեզուն»: «Մե՛ր լեզուն», հասկանո՞ւմ էք: Ասել կ'ուզի՝ ձեր լեզուի հետ ինչ ուզում էք, արէ՛ք, իսկ մեր լեզուն հանգի՛ստ թողէք: Մեր լեզուն է, մենք էլ հետը վարւում ենք մեր ուզածի ու գիտցածի պէս···

Եւ վարւում են:

Ամենահաստատուն կաղնին էլ արմատից կտրուի, երկար չի մնայ: Մեր լեզուն ահա 78 տարի շարունակ արմատախիլ է արւում: Շատ քիչ բառեր են մնացել, որ հայերէն են գրւում: Բոլոր գրողներն ու լրագրողները Հոբինողներ են, այսինքն այնպիսի երեւոյթ են, որպիսին հայկազեան լեզւում ոչ մի կերպ չի նշուած: Եկեղեցին ազատուեց խորհրդային շղթաներից, բայց Աստուած, Հիսուս, Երուսաղէմը, կրօնը, Հոտապետները տակաւին մնում են աբեղեանական ուղղագրութեանը գերի: Ուղղական հոլովից բացի, հայրը, մայրը, եղբայրը եւ հարազատներից շատերը, ինչպէս հազարաւոր բառեր բոլոր հոլովներում, այլեւս հայաբար չեն գրւում: Արմատահան եղած լեզուն ինչքա՞ն կարող է դիմանալ:

1922 թուականից, այսինքն հակամեսրոպեան՝ աբեղեանական ուղղագրութեան հաստատումից ի վեր, սերունդներն աճել են կեղծ – հայերէն գրելով: Չի եղել եւ չկայ Հայոց լեզուից շարադրութեան քննութիւն՝ առանց ծածկագրի օգնութեան: Սա գիտեն բոլորը, բայց չտեսնել են ձեւանում: Մտէք ցանկացած հիմնարկութիւն, պետական կամ հասարակական հաստատութիւն եւ ներկայացրէք ամենապարզ մի նախադասութիւն՝ խնդրելով վերլուծել ըստ խօսքի մասերի: Հարիւրից 95-ը չի կարողանայ բառարմատները, ածանցները բացատրել:

Մեր ժողովրդի գրաւոր լեզուախմացութիւնը գտնւում է անյուսալի վիճակում, ինչպէս ասում են՝ ծովի մակերեւոյթից ցածր մակարդակի վրայ: Եթէ մարդը գրում է հայրենասէր, նրա հայրենասիրութիւնն էլ վտանգուած է: Ի՞նչ խօսք, ժողովուրդը մեղք չունի. մեղաւորները Գիտութիւնների, այժմ՝ արդէն Ազգային, Ակադեմիայի աբեղեանապաշտներն են եւ նրանց հաստատ ընծայող պետական այրերը:

Յառաջամարտիկ աբեղեանականներից մէկը՝ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը, մի քանի օր առաջ, մամուլով («Գրական թերթ», Յունիս 9) յայտարարել է, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութեանը վերադառնալը կը լինէր, իր բառերով ասած՝ «հետընթաց շարժում»: Եւ փիլիսոփայել է այսպէս. «Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ նորից ետ գնան»:

Իր ասածը հաստատելու համար, ակադեմիկոսը բերել է մի քանի բառեր եւ ասել է, թէ այդ բառերը հնարաւոր չէ դասական ուղղագրութեամբ գրել՝ «առանց աղճատելու բառիմաստը»: Նրա նշած բառերն են՝ բոյս, թոզ, կոոպերացիա, կոորդինացիա, դեպօ» եւ այլն»:

Զգիտենք, թէ ամենափրկիչ «եւ այլն»ի մէջ ակադեմիկոսն ի՞նչ բառեր ի նկատի ունի: Իսկ ԲՈՅՍ բնիկ հայ բառը Մեսրոպեան ուղղագրութեանը հակադրելն առաւել քան ծիծաղելի է: Պակաս զաւեշտական չէ օտարամուտ, փոխառեալ բառերի հանդէպ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն անզօր յայտարարելը: Այդօրինակ բառերի շարքում ԹՈԶ բառը յիշատակելը պարզապէս նշանակում է թոզ փչել, «Գրական թերթ»ի ընթերցողների եւ բոլորի աչքերին:

Պր. Ջահուկեանը կարծես թէ որոշել է զարմացնել ու ծիծաղեցնել: Նա յայտարարում է. «Դէմ եմ» «համար» դասանիշ թուականը «թիւ»-ով փոխելուն: (Դա մի քիչ էլ արեւմտահայերէնից է գալիս): Ծաղկի փողոց, թիւ 2-ից: Մենք ԲԱՂՆԻՔԻ, ՀԵՌԱԽՕՍԻ, ԿՕՇԻԿԻ ՀԱՄԱՐ ենք ասում: Թիւ-ով ինչպէ՞ս կ'ասես: Յետոյ ՀԱՄԱՐը գիտէ՞ք որտեղից է գալիս՝ 5-րդ դարից»:

Կ'ուզէինք հարց տալ.

– Իսկ թիւը, թուելեաց երգերը նոյնպէ՞ս Ծաղկի փողոցից են գալիս···

Եւ կ'ուզէինք աւելացնել.

– Ի՞նչ սարսափելի բան կայ նրանում, որ արեւելահայերէնի մէջ մի բառ էլ Ծաղկի փողոցից գայ: Եթէ արեւելահայը միայն արեւելահայերէնն օգտագործի, արեւմտահայն էլ՝ միայն արեւմտահայերէնը, փոխառութիւնները միայն օտարներից անենք, երբեւիցէ կը հասնե՞նք այսօր պետականօրէն որդեգրուած ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՅԹ կարգախօսը կեանքի կոչելուն: Երեւի կենսագործելուն պիտի ասէի, քանի որ կեանքի կոչելը նոյնպէս Ծաղկի փողոցի կողմերից է գալիս···

Պր. Ջահուկեանը հարցադրում է անում. «Կայ որոշում, կայ աւանդոյթ, էգպէս ո՞նց կը լինի»:

Ի նկատի ունի Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան 1922 թուականի Մարտ 4-ի Որոշումը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերացնելու մասին, եւ յետագայ 78 տարիների ողորմելի աւանդոյթը, որը ժողովրդին հասցրել է մայրենի գրաւոր լեզուին խորթանալուն···

Ակադեմիկոսը մոռանում է, որ կայ մի ուրիշ Որոշում եւս. դա Ե. դարում Վռամշապուհ արքայի եւ Ս. Սահակ Վեհափառի համատեղ Որոշումն է՝ Հայոց Աշխարհով մէկ Հայ Գիրը եւ համազգային ուղղագրութիւնը ուսուցանելու մասին: Սոյն Որոշումը 1600 տարիների աւանդոյթ ունի: Այսպիսի Որոշումն ու այսպիսի Աւանդոյթը Մայր Հայաստանում 78 տարի ոտնատակ է տրւում: Էգպէս ո՞նց կը լինի···

Երկար տարիներ Պր. Ջահուկեանը գլխաւորում է Մեսրոպեան ուղղագրութեան նուիրեալ Հրաչեայ Աճառեանի անուան լեզուաբանութեան ինստիտուտը եւ, որպէս այդ ինստիտուտի տնօրէն, առաւել գործնական պայքար է մղում Մեսրոպեան, այսինքն համազգային ուղղագրութեան վերականգնման դէմ: Եթէ պատկան մարմինները պէտք է շարունակեն նրան լսել, ապա արդար կը լինի ժամանակաւորապէս Լեզուաբանութեան ինստիտուտի ճակատից Հրաչեայ Աճառեանի սուրբ անուն – ազգանունը հան[illegible] թէ չէ, էգպէս ո՞նց կը լինի···

Մեր ժողովուրդն իրապէս յարգում և սիրում է երկար տարիներ վարչապետած, միջազգային հեղինակութիւն վայելող ակադեմիկոս, Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանին: Յոյս ունենք, որ նա էլ վերջոյ կը յաջողի պատկան մարմիններին ներկայացնել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերահաստատելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ անկողմնակալ, ըստ ամենայնի գիտական ու համոզիչ առաջարկութիւն: Դա պէտք է արուի առանց նոյնիսկ մէկ օր յապաղելու:

Հասկանալի է, որ աբեղեանականները պիտի ջանան խանգարել: Բայց միեւնոյն է: Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու հարցը պետականօրէն պէտք է դրուի օրակարգի մէջ:

Հայաստանում քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակի կատարումն [illegible] հասկանալի է՝ առանց աստուածաշնչեան եւ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերահաստատելու: 1600-ամեայ մեր քրիստոնէական գրաւոր մշակոյթը, որն անգերազանցելի եւ անսպառելի հարստութիւն է, չէր ստեղծուի, եթէ չլինէր Մեսրոպաստեղծ Հայ Գիրը եւ նրան կենդանի պահող Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Մեսրոպեան այբուբենը մարմինն է, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը՝ Հոգին: 78 տարի շարունակ Հայաստանը զրկուած է այդ Հոգուց: Հայ գրաւոր լեզուին պէտք է վերադարձուի նրա օրինական ու կենսական էութիւնը՝ նրա Հոգին: Եւ դարձեալ եղիցի համազգային Մեսրոպեան ուղղագրութիւն:

Էգպէ՛ս պիտի լինի···

Յունիս 23, 2000

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ, ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Եւ եօթերորդ ամսուն,
ամսուն տասնեւեօթերորդ օրը,
Նոյեան տապանը նստեց
Արարատ լերան վրայ»:

Ճամբորդութիւնները երբեմն մարդուս հաճելի անակնկալներ կը պատճառեն: Մէկ շաբթուան ուղեւորութիւնով կ'այցելեմ Ռուսաստանի երկու մեծագոյն քաղաքները, Մոսկուա եւ Պետերբուրգ:

Մեր ժամանման յաջորդ օրը, մեր ուղեկցուհին մեզ կ'առաջնորդէ կէսօրուան ճաշի համար «Կովկասեան» ճաշարան մը, Մոսկուայի հին թաղերուն մէջ: Երկյարկանի շէնք մը, արտաքուստ անպաճոյճ, – ֆրանսերէն ասացուածքով՝ qui ne paye pas de mine – ճակատին ռուսերէն գրուած «Նոյեւ զովէն» այսինքն՝ Նոյեան տապան: Գողտրիկ ներքնամասը բոլորովին հակապատկերն է արտաքինին. պատերուն վրայ գոյնզգոյն ապակիներով հայկական զարդանկարներ կան, մեծագոյնին Արարատ լեռը՝ Նոյեան տապանով: Անմիջապէս ինքզինքս կը զգամ Հայաստանի մէջ: Սակայն մագնիսի նման ակնարկս կը քաշէ մէկ անկիւնը ամբողջ պատին հասակով զետեղուած եւ նրբօրէն քանդակուած փայտէ խաչքարը, մէջտեղը վերօնշեալ գրութիւնով «···Նոյեան տապանը նստեց Արարատ լերան վրայ»: Աչքիս կ'եռայ երակներուս մէջ. հայերէն գրութիւն եւ ··· Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ, ի՛նչ անակնկալ, եւ ի՛նչ հաճելի անակնկալ: Ուրեմն, հո՛ս, Մոսկուայի մէջ Հայաստանէն 2500 քիլոմեթր հիւսիս, կան (արեւելա)Հայեր, պինդ փարած մեծասքանչին հարազատ ուղղագրութեան:

Փա՛ռք քեզ Աստուած:

Բարձրաձայն կը կարդամ եւ կը կրկնեմ գրութիւնը ի մեծ զարմանք ուղեկիցներուս. (չեն գիտեր թէ Հայ եմ): Շուտով բանից դուրս կուգայ որ Ֆրանսայի զանազան գաւառներէն եկած այդ «զարգացած» մարդիկը (մէջերնին բժիշկ ալ կայ) ԻՍ. գաղափար չեմին «պէ՛ խապեր» են հայութեան, Արարատի, Նոյեան տապանի եւ ցեղասպանութեան մասին: Եւ անշուշտ նաեւ այդ զարմանալի գիրերու գոյութեան մասին: Ճաշի ամբողջ տեւողութեան կը ջանամ լուսաբանել սեղանակիցներս, պատասխանելով անոնց զանազան եւ զարմանազան հարցումներուն: Բայց բան մը կայ որ անոնց չեմ կրնար ըսել, բացատրել: Այն է թէ ուրախութիւնս կրկնապատիկ է այդ գրութեան դասական ուղղագրութեամբ ըլլալուն համար, եւ ոչ՝ Աբեղյանական խեղագրութեամբ: Եւ այդ ուրախութիւնս կ'ուզեմ բաժնել «Յառաջ»ի յարգելի ընթերցողներուն հետ. ահա գրութեանս բուն դրդապատճառը:

Պետերբուրգի հայկական Սուրբ Կատարինէ եկեղեցին կը գտնուի քաղաքին գլխաւոր պողոտային՝ Նեւսկի փրոսփէքթի վրայ: Նոյն շարքին վրայ են լութերական եւ կաթողիկէ եկեղեցիները, եւ այդ հոյակապ պողոտային վրայ գտնուիլն է որ գիրենք փրկած է փլցուելէ: Բաւական ընդարձակ չափերով հայկական եկեղեցին կառուցուած է ԺԸ. դարու առաջին կէսին, Լազարեան իշխանական ընտանիքին կողմէ: Արտաքուստ գեղեցիկ պարոք ոճով, համընթաց է պողոտային ընդհանուր ոճին: Ամբողջ 70 տարի ան գործածուած է այլ անսուրբ նպատակներու, խորանը քարուքանդ եղած: Մուտքին ընդարձակ տախտակի վրայ փակցուած նկարներ եւ ռուսերէն ու անգլերէն բացատրութիւններ կը պատմեն եկեղեցւոյ «քաշած»ին մասին: Այժմ ամբողջութեամբ եւ գեղեցկօրէն վերանորոգուած է, դուրսը կապոյտ եւ ճերմակ ներկուած, իսկ ներսը սպիտակ մարմարէ բեմ ու խորանով՝ կը սպասէ գալ ամիս օծուելու կրկին, եւ պաշտամունքի բացուելու: Մեր ազատ քանի մը վայրկեանները հազիւ կ'արտօնեն մոմ մը վառել եւ աղօթք մը մրմնջելու: Բանկալը կեցող անձէն կը տեղեկանանք թէ այժմ Պետերբուրգի հայութեան թիւը կ'անցնի 30 հազարը: Իսկ Եկեղեցւոյ դրան վրայ փակցուած գունաւոր գեղեցիկ ազդէն կը տեղեկանանք թէ երկու օր յետոյ «Էրմիթաժ»ի հռչակաւոր թանգարանին մէջ տեղի պիտի ունենայ բացումը Էջմիածնի գանձերու ցուցադրութեան, որ պիտի տեւէ ամբողջ ամիս մը: Աւա՜ղ արդէն մեկնած կ'ըլլանք քաղաքէն:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Յունիս 26, 2000

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐԸ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը հովանաւորութեամբ այս վիճակի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազգաշեանի՝ կիրակի, Յունիս 18-ին յետմիջօրէին կատարեց նախակրթարնի հանդէսը, իսկ Շաբաթ, Յունիս 24-ի յետմիջօրէին՝ մանկապարտէզի:

Նախակրթարանի հանդէսը տեղի ունեցաւ Ալֆորվիլի Վոլթէռ սրահին մէջ, իսկ մանկապարտէզի հանդէսը՝ Կրթարանի սրահին:

Երկու հանդէսներն ալ կազմակերպուած էին գեղեցկօրէն: Բացայայտ էր այն գուրգուրանքը եւ ջանասիրութիւնը, որ ունեցած էին ուսուցիչ – ուսուցչուհիները Տիկին Սիրարփի Գոսոյեանի ուշխոյժ տնօրէնութեան ներքեւ: Երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր մանկական շունչով, ուրախութեամբ եւ յոյսով լեցուցին սրահները:

Ալֆորվիլի քաղաքապետ – երեսփոխան Պր. Ռընէ Ռուքէ թէ՛ առաջին եւ թէ երկրորդ հանդէսները պատուեց իր ներկայութեամբ:

Նախակրթարանի վկայականները բաշխուեցան Գիւտ Արք.ի օրհնութեամբ, ու մանկապարտէզի վկայականները՝ ծուխին հովիւ Հօր Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաղդասարեանի:

Յիշատակելի է նաեւ, որ այս տարեշրջանի գրեթէ վերջաւորութեան, տնօրէնութեան առաջարկով խմբավար Պր. Հայկ Սարգսեան յանձն առած էր կազմել փոքրիկներու երգչախումբ մը, որուն երգեցողութիւնը Յունիս 18-ին մեծ յուզումով եւ վայելքով ունկնդրեցին ծնողներ եւ ներկաներ:

ԾՆՈՂՔ ՄԸ

PUBLICATIONS REÇUES

TENDANCES OECUMENIQUES DANS L'EGLISE ARMENIENNE
(Quelques observations)

KAREKINE Ier
Catholicos de tous les Arméniens
(1932 - 1999)

Traduit de l'anglais
par
H. Khatchadourian et R. Thomas

«Momig», Cahier N° 7
Paris, 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՈՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑԸ՝ ԱՂԲԱՆՈՑ

Մէկ ամիս առաջ էր, որ հեռուստատեսութիւնն ու թերթերը ողողուեցին Դրոյի մասին պատմող յուշագրութիւններով: Կրկին մեծարուեց Բաշ Ապարանի ճակատամարտի հերոսը, եւ այս անգամ նրա աճիւնը տեղափոխուեց Ապարան՝ իր տեղը գտնելով Ապարանի յուշահամալիրի բարձրաւանդակում:

Ի պատիւ այդ օրուայ, քաղաքում կազմակերպուեց մեծ տօնախմբութիւն: Այս մասին նոյնպէս խօսուեց, գրուեց: Բայց ափսոս որ ցուցադրական ամէն ինչից յետոյ շատ կարեւոր հանգամանքներ անտեսուեցին:

Արարողութիւնից երկու շաբաթ անց առիթ ունեցայ այցելել հերոսի շիրիմին եւ միանգամից մեծ հիասթափութիւն ապրեցի: Այդքան աստւած-խօսուածի փոխարէն հանդիպեցի չխնամուած ու մոռացուած մի հողաթմբի, որի վրայ դրուած ծաղիկների ու ծաղկեպսակների չորացած կմախքներ, շուրջ-բոլորը վխտացող դատարկ շշերն ու աղբն էին միայն յուշում, որ այստեղ ինչ-որ մի բան այլ է եղել, որ հիմա ամենեւին էլ այն չէ: Մինչդեռ Դրօն չէր երազել լինել Ապարանում այդքան թողտու վիճակում եւ ոչ էլ հաշուի էր առել այն հանգամանքը, որ տեղական համայնքի դոտացիան կ'ուշանայ եւ իր հողաթումբն էլ ուշադրութիւնից դուրս կը մնայ:

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

խմբ. կողմից. – Վերը նշուածը ամենեւին էլ զարմանալի համարուել չի կարող: Թերեւս, սա եւս մէկ ապացոյց է այն կեղծիքի, որի մէջ ներքաշուած է մեր հանրութիւնը, ու որի ջատագովն են իշխող քաղաքական ուժերը: Դրոյի վերաթաղմանը ճոռոմ խօսքեր էին ասում թէ՛ «Երկրապահները», թէ՛ դաշնակցականները: Բայց, թերեւս, այն պարզ պատճառով, որ այդ ամէնը ցուցադրուելու էր հեռուստատեսութեամբ: Իսկ նրանից յետոյ՝ թէկուզ ջրհեղեղ:

«Հայկական ժամանակ»
Յունիս 20

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին, Տեղեկատուութեան համակարգ, Յունիսի 30, 2000 թ. –

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը մեծ գոհունակութեամբ յայտնում է, որ Երեւանի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու շինարարութեան համար ազգային բարերարներ Լուիզ Սիմոն եւ Ռիչարդ Մանուկեան նուիրաբերել են եւս 2 միլիոն տոլար: Հայ եկեղեցու նուիրեալների կողմից սա երկրորդ մեծ նուիրատուութիւնն է տաճարի շինարարութեանը: Իրականացնելով ծնողների՝ երջանկայիշատակ Ալեք եւ Մարի Մանուկեանի խոստումը, նրանք արդէն իսկ կատարել էին 3 միլիոն տոլարի նուիրատուութիւն:

Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին Ամենայն Հայոց երեք Հայրապետների դրոշմն է կրում: Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700-ամեակի առիթով Երեւանում նրման եկեղեցի կառուցելու մտայղացումն ունեցաւ Վազգէն Ա.ը, որի հիմնարկէքը կատարուեց երեք տարի առաջ՝ ձեռամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի: Յունիսի 26-ին Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցաւ նաեւ եկեղեցի խաչերի օծումը: Եկող տարի՝ ի նշանաւորումն Հայ եկեղեցու մեծ յոբելեանի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցում կը մատուցուի առաջին պատարագը:

Մինչ այդ Երեւանի կենտրոնում շարունակւում է իր չափերով աննախադէպ եկեղեցու շինարարութիւնը, որի աւարտի համար անհրաժեշտ կը լինեն ֆինանսական նոր միջոցներ: Ներկայումս կանգուն է եկեղեցու կմախքը՝ գմբէթներով եւ օծեալ խաչերով: Մինչեւ տարեվերջ աւարտին կը հասցուեն նաեւ արտաքին երեսապատման աշխատանքները:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՆԱՏԱՅԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2000 թուականի Մայիս 26 – 28-ին, Թորոնթոյի մէջ գումարուեցաւ Գանատահայոց Թեմի Պատգամաւորական Ժէ. ժողովը, հիւրընկալութեամբ Սբ. Երրորդութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ: Ժողովը, որ կը զբաղէր Թեմի ընթացիկ հարցերով, Շաբաթ, Մայիս 27-ին կայացած իր նիստին, իբրեւ օրակարգի կարեւորագոյն նիւթ ունէր Գանատահայոց Թեմի Առաջնորդի ընտրութիւնը:

Ի մեծ ուրախութիւն Թեմիս հաւատացեալներուն, Պատգամաւորական Ժէ. ժողովը, յիշեալ իր նիստին, քուէներու բացարձակ միաձայնութեամբ Առաջնորդ վերընտրեց Գերաշնորհ Տ. Յովնան Արք. Տէրտէրեանը, երրորդ հնգամեայ շրջանի մը համար: Ընտրութեան արդիւնքներու հրապարակումէն անմիջապէս ետք, վերընտրեալ Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, շրջապատուած Թեմի հոգեւորականներով, «Հրաշափառ»ի հնչիւններուն տակ մուտք գործեց Եկեղեցի, ուր յոտնկայս ծափողջոյններով դիմաւորուեցաւ պատգամաւորներուն կողմէ:

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Գանատահայոց Թեմի հոգեւորականներուն անունով շնորհաւորեց ու սրտի խօսք արտասանեց Գանատահայոց Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Հոգեշնորհ Տ. Արարատ Ծ. Վրդ. Գալթագճեանը:

Կը շնորհաւորենք Գերշ. Տ. Յովնան Արք. Տէրտէրեանը իր Երրորդ ընտրութեան այս գեղեցիկ առիթով եւ կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ՝ եկեղեցաշէն ու հայրենանուէր իր ծառայութեանց մէջ:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԼՈՒՐԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԷ

ՆՈՒՐՀԱՆ ԱՐՄԱՆ ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ Ժ.-Լ. ՓԸԹԻԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՆ ՈՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Նախկին պոլսահայ, ներկայիս գանատաբնակ խմբավար՝ Նուրհան Արման Օգոստոս 8-ին, Փարիզի «Լա Մատլէն» տաճարին մէջ կը ղեկավարէ Ժան – Լուի Փըթիի նուագախումբն ու երգչախումբը, Մոցարթի Ռէքուիէմի յայտագրով մը: Որպէս մենակատար կը մասնակցին սոփրանօ Լիզա Լեւի, մեձձօ սոփրանօ Մարի Քապայաքի, թենոր Ֆրանք Գասար եւ պաս Օլիվիէ Փէյրըպրին:

Ն. Արման, ԱՄՆ-ու, Եւրոպայի ու Գանատայի մէջ ղեկավարած է զանազան նուագախումբեր, ինչպէս՝ «Օրքեսթրա Լոնտոն»ը, «Քիչընըր Ուաթըրլօ Սէնֆոնի»ն, Թորոնթոյի Երիտասարդական սէնֆոնիք նուագախումբը: Երաժշտական ղեկավարն է Նիու Պրոնսուիք Սէնֆոնիին եւ «Սէնֆոնիա Թորոնթօ»ին: Կը դասախօսէ նոյն քաղաքին արքունի երաժշտանոցին մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

– Ի՞նչ կ'ըսես... ըսել է...

– Բիչ առենէն թերեւս, – ըսաւ Սուրեան խորհրդաւոր մը գլուխը երերցնելով:

Հապա՛ Դաշնակցական կուսակցութեան ծրագիրը: Եթէ, ինչ որ անխուսափելի է, ազատութիւն տրուի Հայոց, այդ ծրագիրը գործադրուելով՝ Հայերուն պիտի ապահովէ աշխարհիս բոլոր կառավարական դրութիւններուն մէջ մէկ հատիկ, աննման ընկերական դիրք մը բոլորովին ամկավարական, ընկերվարական, Մարքսի, Լասալի վարդապետութիւններուն վրայ հիմնուած, ձեւուած: Հիանալի ծրագիր մը, որ մէկէն ի մէկ սորուն Հայը պիտի հրաշափոխ ընէ էն ազատ քաղաքացին տիեզերքին: Մինչեւ այդ կէտերը խորհած է Դաշնակցական կուսակցութիւնը, այնքան հեռատես է ու կանխահող:

– Ընկերվարականը ի՞նչ է, իրօք:

– Բա՛ն՝, – շուարեցաւ Սուրեան, – ընկերվարական, այսինքն... հասարակական... սոսիալիսթ կ'ըսեն գաղիերէն, հասկցա՞ք:

– Այո՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա վարանոտ:

Բայց... Դրօշակեան կուսակցութիւնը, հակառակ իր հզօր, ահեղ կազմակերպութեան, իր տրամադրած վիթխարի միջոցներուն, պէտք ունի բարի կամեցողութեամբ զինուած ամէն ճշմարիտ Հայու օգնութեանը, նպաստին, ինչ որ ըլլայ այդ օգնութիւնը: Ամէն Հայ իր կարողութեան սահմանին մէջ, իր ընկերական դիրքին ներածին չափ, իր յատկութիւններուն, ձիրքերուն համեմատ, պէտք է աշխատի ազատութեան սրբազան գործին յառաջխաղացումին, յաջողութեանը: Պարտի յարիլ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեամբ միակ ճշմարտապէս հայրենասէր կուսակցութիւնը: Ան, որ խելք ունի՝ պարտի իր միտքը, ան որ դրամ ունի՝ պարտի իր քսակը, ան որ ուժ ունի պարտի իր բազուկը ի սպաս դնել այդ կուսակցութեան:

Սուրեանին ձայնը կը բարձրանար տաքաւ, կը ձգէր իր կշռուած հանդարտութիւնը, ճարտասանական լայնութեամբ կ'ուռենար, սպառնալից շեշտերով կը խօժոռէր:

– Վայ ու մատնիչ է ան, որ այս երեքէն մէկը ունի ու անգործ կը մնայ: Հայ անուան անարժան է ան, որ թեւերը կը ծալէ ու կը սպասէ, որ տանձը բերանը իյնայ, ու յեղափոխականները կը զրպարտէ... վա՛յ անոնց, որ բան մը չեն ըներ. վա՛յ անոր, որ դրամ ունէր ու զլացաւ, վա՛յ անոր, որ խելք ունէր ու ամլացուց զայն, վա՛յ անոր, որ բազուկ ունէր ու զայն յեղափոխութեան չնուիրեց: Այդպիսիները չարաչար պիտի պատժուին. այդպիսիները պիտի դատուին, անկախութեան հաստատումին մէջ, յեղափոխական ատեաններու առջեւ: Անոնք, որ ստակ ունէին ու զայն արկղներու մէջ ամլացուցին, անոնց բոլոր ինչքերը յարքունիս պիտի գրաւուին, յարքունի՛ս, ու իրենք ալ բանտ պիտի դրուին, բա՛նտ:

Դող մըն է իջաւ Մարտիկ աղային սիրտն ի վար: Արդեօք ասիկա իրեն ուղղուած սպառնալիք մը, ապագայի ազդարարութի՞ւն մըն էր... Զէ՞ մի որ ինք ալ հարուստ էր ու Դաշնակցական կուսակցութեան սատակ տուած չէր:

– Իւրաքանչիւր ոք պէտք է աշխատի արդիւնքի մը համար, որ ամէնունը պիտի ըլլայ, – վերջացուց Սուրեան:

– Է՛, – հարցուց Մարտիկ աղա քիչ մը երկչոտ, – իրենց հարստութիւնը ազգին փրկութեանը յատկացնողներուն ի՞նչ պիտի ընեն...

– Ի՛նչ պիտի ընեն, – կրկնեց Սուրեան, – ազգին բարերարնե՛րը պիտի հրօչակուին անոնք: Ազգին յաւիտենական երախտագիտութեանը պիտի արժանանան անոնք. նորակազմ Հայաստանի մէջ անոնց պատիւներ, սատիճաններ, շքանշաններ, բարձր պաշտօններ պիտի յանձնուին, իրենց արձանները հասարակաց տեղերը պիտի զարդարեն, իրենց անունը ոսկեղէն անջինջ տառերով Հայոց պատմութեան մէջ պիտի քանդակուի ու պիտի երթայ դարուց ի դարս, սերունդէ սերունդ, անշէջ մրմունջ մը արթնցնել հիացումի ու երախտագիտութեան:

Աս «Թուսմն մասանց»էն շլացած՝ Մարտիկ աղա Սուրեանին կը նայէր: Դէմքը կը պայծառանար, կը խրոխտանար: Աս ինչ շքեղ բաներ... իրեն համար ի՛նչ դիւրին բանի մը փոխարէն...

– Իրա՛ւ...

– Հապա՛... Այժմէն արձանագրուած են անունները թէ՛ անոնց, որոնք յեղափոխութեան նպաստեցին իրենց հարստութեամբ եւ թէ՛ անոնց, որոնք բան մը չտուին: Գերագոյն արդարութեան օրը հասնելուն պատիժները ու վարձատրութիւնները պիտի բաշխուին անաչառօրէն:

– Է՛ հապա... ազատութիւնը չհասած մեռնինք նէ...

– Ազատութիւնը անոնց մահէն առաջ կը հասնի, վստահ եղէ՛ք առոր...

– Ի՞նչ կ'ըսես... յո՞յս մը կայ... հարցուց Մարտիկ աղա, վերջին դէպքերէն ետքը՝ քաղաքական կամ յեղափոխական գաղտնիքներուն քիչ – շատ տեղեակ համբաւուած մէկու մը տեղեկութիւն հարցընողներուն միամիտ շեշտովը:

– Աս մասին չեմ կրնար բան մը ըսել, պաշտօնական գաղտնապահութիւնը կ'արգիլէ ինծի խօսիլ, – ըսաւ Սուրեան խորհրդաւոր շեշտով մը, որ հրաշալի ենթադրութիւններու դուռ բացաւ Մարտիկ աղային մտքին:

– Յոյց մը պիտի ըլլա՞յ արդեօք:

– Կարելի է...

– Է նորէն ջարդ ըլլա՞յ նէ:

– Թող ըլլա՛յ, էֆէնտիմ, թող ըլլա՛յ. ջարդուին նէ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր...

Ըսելիք չկար ասոր: Մարտիկ աղա լռեց՝ համոզուած:

«Անանկ է եա՛, – խորհեցաւ ինքնիրեն, – ջարդուին նէ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր»:

– Հասկցաք հիմա անշուշտ, թէ ի՞նչ է յեղափոխութիւնը, – եզրակացուց Սուրեան:

Լռութիւն մը. Մարտիկ աղա իր լսածներուն կը խորհէր՝ բոլորովին տպաւորուած:

– Ներեցէ՛ք, – ըսաւ Սուրեան՝ սրածայր մօրուքը Մարտիկ աղային դարձնելով, դուք «Դրօշակ» կը կարդա՞ք... երբեք կարդացա՞ծ էք:

(Շար. 33)

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Յուլիս 4-ի թիւին Բ. էջի՝ «Արեւմտահայը թանգարանային պարագայ կը դառնա՞յ...» յօդուածին Բ. սիւնակին Ա. տողը պէտք է ըլլայ. – «Խորաշէլի գոյատումը եւ երրայերէնի» (եւ ոչ՝ գոյատեւումը)

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնումի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Զափարեանէ Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ :

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տղեկ մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց տղեկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ: Բնակութեան եւ սնունդի ապահովութիւն, առաւել թոշակ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9-ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire** :
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : **Messe** en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 7
VENDREDI
7 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.944
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.944

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԸ

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, ընկերակցութեամբ Տրդատ Քհնյ. Ուզունեանի, Յունիս 22-ին այցելած է Կեսարիա, ուր ժամանումէն անմիջապէս ետք գացած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Կանոնական աղօթքէ ետք, Պատրիարքը շրջելով եկեղեցին ցաւով նկատած է թէ Ջաւիկ Թոքէրի բարերարութեամբ կատարուած հիմնական նորոգութենէն հազիւ չորս տարի ետք եկեղեցիին կարգ մը պատերը սկսած են դարձեալ խոնաւութիւն առնել: Առաջարկած է առաջքն առնել այդ խոնաւութեան: Ի դէպ, ներկայիս Կեսարիոյ մէջ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին միայն 16 անդամ ունի:

Կէսօրին Պատրիարքը անցած է Իւրկիւբ, որուն քաղաքապետը այցելած է իրեն, իր իջեւանած պանդոկին մէջ: Ապա, Պատրիարքն ու քաղաքապետը միասին շրջած են Իւրկիւբի շուկան եւ զրոյցներ ունեցած խանութպաններուն հետ: Պատրիարքը այցելած է Փանճարլը կոչուած շրջանի վիմափոր եկեղեցիները, տեսած՝ նաեւ Ս. Յովհաննէս Ճգնաւորի մը տունն ու գերեզմանը, ինչպէս նաեւ Ճէմիլ գիւղի վանքին համալիրը:

Մեսրոպ Պատրիարքին ի պատիւ, նոյն իրիկունը, Ալեքս Գարաքուլաքեանի բնակարանին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած է նաեւ Իւրկիւբի քաղաքապետը:

Յունիս 23-ի առաւօտեան, Պատրիարքը օդապարիկով շրջած է Իւրկիւբի վերեւ: Ապա այցելած է քաղաքապետարան, ուր քաղաքապետը խօսք առնելով մաղթած է որ նման այցելութիւններ յաճախակի դառնան, նպաստելով զբօսաշրջութեան եւ ծանօթացման: Պատրիարքն ու քաղաքապետը այցելած են Նեւշեհիրի նահանգապետին:

Կէսօրէ ետք, Պատրիարքը այցելած է Իւրկիւբի իտալական Սան Վալենթինօ Համալսարանութեան տունը եւ մատուռին մէջ Հայերէն աղօթք մը արտասանած: Ապա, անցնելով Կէօրէմէ, Մեսրոպ Արք. այցելած է վիմափոր քանի մը եկեղեցիներ եւ Աւանոսի քաղաքապետարանը: Երեկոյեան, Իւրկիւբի քաղաքապետը, ի պատիւ Պատրիարքին եւ 15 ուխտաւորներու ճաշ մը տուած է:

Յունիս 24-ի առաւօտեան, Պատրիարքը պատարագած է Աւանոսի արուարձանը գտնուող Գ. դարու վիմափոր եկեղեցիի մը մէջ, որուն պատերը զարդարուած են եկեղեցւոյ նախնական շրջանի խաչքարերով: Պատարագին ներկայ եղած են շուրջ 300 հայ ուխտաւորներ՝ Կ. Պոլսէն, Անգարայէն, Նեւշեհիրէն, Մերսինէն, Իսկէնտէրունէն, Վագըֆ գիւղէն, Եոզկաթէն, Ատանայէն, Սեբաստիայէն, Գիւմիւրէն, Թեհրանէն, Ժընեւէն, Փարիզէն, Ֆրանքֆուրթէն եւ Լոս - Անճըլըսէն:

Յաւարտ պատարագի, Պատրիարքը՝ ուխտաւորներու ուղեկցութեամբ, այցելած է Սողանլը կոչուած վայրը, ուր կը գտնուին վիմափոր բազմաթիւ եկեղեցիներ, մեծ մասամբ Դ. - Թ. դարերէն, որոնցմէ քանի մը հատը կը կրեն հայկական ազդեցութեան հետքեր:

Կէսօրէ ետք Պատրիարքը այցելութիւններ տուած է Կեսարիոյ քաղաքապետին եւ նահանգապետին: Երեկոյեան, Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է ժամերգութիւն, Պատրիարքին նախագահութեամբ եւ Կ. Պոլսէն ժամանած «Գողթան» երգչախումբին մասնակցութեամբ:

Յունիս 25-ի առաւօտեան Պատրիարքը պատարագած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Հայերէն եւ Թրքերէն իր քարոզին մէջ Մեսրոպ Արք. ծանրացած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի նկարագրին վրայ՝ իբրեւ հաւատքի, համբերութեան եւ առաքելութեան մարդ:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է հանգուցեալ հոգեւորականներու եւ ուխտաւորներու հանգուցեալ պարագաներու յիշատակին: Ապա, Եկեղեցւոյ բակին մէջ տրուած է սիրոյ սեղան մը, 250 հոգիի համար:

Նոյն իրիկունը, Մեսրոպ Պատրիարք վերադարձած է Կ. Պոլիս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 5 / 6)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբի Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի նախագահները Յուլիս 5-ին Երեւանի մէջ ընդունուած են Պաշտպանութեան եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն կողմէ: Առաջինին՝ Սերժ Սարգսեանի հետ հանդիպումին քննարկուած են Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին կարելի տարբերակները, հրադադարը ամրապնդելու գործնական միջոցները: Նախարարը չեշտած է թէ միջազգային հանրութեան աջակցութիւնը անհրաժեշտ է խնդրին վերջնական կարգաւորման համար:

Մինսկի խումբի նախագահները Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ հանդիպումին ներկայացուցած են Բաքուի եւ Ստեփանակերտի իրենց շրջումները, ծանրացած՝ Հայաստանի ու Ազրպէջանի նախագահներուն տեսակցութիւններուն կարեւորութեան վրայ: Ըսած են թէ փոխադարձ վստահութեան ստեղծման ուղղութեամբ քայլեր անհրաժեշտ են որպէսզի հաշտութեան, կարգաւորման հոլովոյթը յառաջընթաց արձանագրէ:

Նոյն օրը երեկոյեան ընդունուած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Ա. Մարգարեանի կողմէ: Այս վերջինը իրենց հանդիպումին նիւթ ըրած է տարածքի փոխանակումի հարցը, ըսելով որ անընդունելի կը նկատէ այդ մասին խօսակցութիւնն անգամ: Հաստատած է որ երկրին մէջ քիչ թէ շատ քաղաքական կշիռ ունեցող որեւէ ուժ նոյն կարծիքին տէր է: Հայաստան չի պատրաստուիր իրեն համար ռազմավարական նշանակութեան տէր հողեր բանակցութեան առարկայ ընելու: Աւելին, կառավարութիւնը կը մշակէ Մեղրիի ընկերա-տնտեսական զարգացման ծրագիր եւ վճռակամ է երկրին հարաւային այդ գաւառը աւելի կենսունակ դարձնելու:

Ա. Մարգարեան նշած է որ բանակցութեան հոլովոյթը աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլայ եթէ անոր անմիջական մասնակցութիւն բերէ նաեւ Լեռնային Ղարաբաղը: Ամէն պարագայի Հայաստանի ու Ազրպէջանի կողմէ ընդունուած որեւէ որոշում իրագործելի կ'ըլլայ եթէ անոր համաձայն գտնուին Ղարաբաղի իշխանութիւններն ու ժողովուրդը:

Մինսկի խումբին նախագահները համաձայն գտնուած են որ ամէն լուծում ձախողութեան դատապարտուած է եթէ կողմերէն որեւէ մէկուն կարծիքը նկատի չէ առնուած:

ԼՂՀ

Օ. ԵՍԱՅԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Յուլիս 5-ին ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի երրորդ գումարման առաջին նստաշրջանը բացուած է: ԼՂՀ փաերգի ունկնդրութենէն ետք ԼՂՀ Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովի նախագահ Սերգէյ Դաւթեան անգամ մը եւս յիշեցուցած է երեսփոխանական ընտրութեան արդիւնքները, նշելով որ ան կատարուած է 33 ընտրատարածքներուն մէջ: Առաջին այս նիստին ներկայ եղած են բոլոր 33 երեսփոխաններն ալ, որոնցմէ 21-ը կը ներկայացնեն «Ժողովրդական Արցախ Միութիւն»ը, 9-ը՝ Հ.Յ.Դ.-ն, կան մէկմէկ պատգամաւոր Սոցիալ-դեմոկրատական եւ Արմենական կուսակցութիւններէն. կայ նաեւ անկուսակցական մը:

Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արքեպիսկոպոսի օրհնութենէն ետք տեղի ունեցած է Ազգ. Ժողովի նախագահի ընտրութիւնը, որուն թեկնածուներն էին Ժողովրդական Արցախ Միութենէն Օլէգ Եսայեան (որ արդէն կը վարէր այդ պաշտօնը) եւ Հ.Յ.Դ.-էն Մաքսիմ Միրզոյեան: Որոշուած է քուէարկութիւնը կատարել փակ, գաղտնի ձեւով. վիճաբանութիւններ ծագած է ընտրութեան հարցին շուրջ ու Հ.Յ.Դ. երեսփոխանները հրաժարած են քուէարկութեան մասնակցելէ: Քուէարկող 24 երեսփոխաններէն 22-ը իրենց ձայնը տուած են Օ. Եսայեանին, երկու քուէաթերթիկ անվաւեր նկատուած են: Յուլիս 6-ին նստաշրջանը կը շարունակէր իր աշխատանքը:

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ

Յուլիս 1-ին շրջանառութեան դրուած են նոր 5000-նոցներ. նոյն արժէքով հին թղթադրամները գործածելի կը մնան մինչեւ 2005 Յունիս 30: Կը տեղեկացուի թէ նոր 500-նոցներ ալ տպագրուած են որոնք շրջանառութեան կը դրուին քանի մը ամիսէն: Թղթադրամները նորոգելու որոշումին մէջ դեր ունի դրամանենգութիւնը արգիլելն ալ: Նոր 5000-նոցները տպագրուած են Հոլանտա. անոնց գծագրութիւնը ըրած է նկարիչ Աշոտ Մանուկեան: Անոնց վրայ զետեղուած է Յ. Թումանեանի դիմանկարը, իսկ 500-նոցներուն վրայ՝ Ա. Թամանեանի:

ՄԱՀ ԺԱՆՆԱ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Յունիս 28-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Գիւմրիի Վ. Աճէմեան տրամաթիկական թատրոնի երկարամեայ դերասանուհի Ժ. Թովմասեանը: Ծնած էր 1912-ին Կարսի շրջանի Կաղզուան քաղաքին մէջ: Խորհրդայնացումէն ետք հաստատուած Գիւմրի ուր մընացած էր մինչեւ 1929: Այդ թուականին անցած է Միջին Ասիական շրջանը, աշրած նախ Սամարղանտ, ապա Տաշքենդ, տեղի հայկական թատրոնին գործունէութեան մասնակցելով: 1934-ին վերադարձած է Հայաստան ու աշխատած Ալավերդիի, Թիֆլիսի, Արթիկի թատրոններուն մէջ, մինչեւ 1943: Անկէ մինչեւ մահը աշխատած է Գիւմրիի պետական թատրոնին մէջ: Ժ. Թովմասեանի անմոռանալի մարմնաւորումներուն գլխաւորը կը նկատուի Ն. Զարեանի «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» ողբերգութեան մէջ Շամիրամի դերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵՃՄԷԹԹԻՆ ԷՐՊԱՔԱՆԻ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտումը հաստատուեցաւ Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ որ ցկեանս վերջ կը տրուի քաղաքական իր ասպարէզին: Թուրքիոյ իսլամապաշտներու պարագլուխին փաստաբանը պիտի փորձէ «սրբագրել» տալ վճիռը եւ որոշած է Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դիմել ձախողութեան պարագային: Էրպաքան վարչապետ դարձած էր 1996-ին, բայց, բախեցաւ զինուորականներու ընդդիմութեան, 1997 Յունիսին ստիպուեցաւ քաշուիլ, 1998-ի սկիզբն ալ իր կուսակցութիւնը լուծուեցաւ եւ նախագահին ալ արգիլուեցաւ քաղաքական որեւէ գործունէութիւն հինգ տարիներու ընթացքին:

ԳԼԻՆԹԸՆ Քէմփ Տէյվիտ հրաւիրեց Արաֆաթը եւ Պարաքը որպէսզի ելք մը գտնուի կացութեան, Պաղեստինցիներու միակողմանի յայտարարութենէն ետք անկախ Պետութիւն հռչակելու Սեպտեմբեր 13-ին: Իր պաշտօնավարման շրջանին վերջաւորութենէն (6 ամիսէն) առաջ Պ. Գլինթըն կ'ուզէ կարգադրել Միջին - Արեւելքի այս կնճռոտ հարցը: Իսրայէլի մէջ ալ, Ներքին նախարարը՝ Շթչարանսքի որոշած է իր հրաժարականը տալ ի լուր այդ վեհաժողովին (Գլինթըն, Պարաք, Արաֆաթ): Ըսած է «Պարաք ինծի պէտք չունի, քանի որ պատրաստ է կառավարելու փոքրամասնութեան մը հետ, նոյնիսկ Խորհրդարանի մէկ քառորդին: Կը նախընտրեմ մեծամասնութեան հետ ըլլալ»:

ՊՈՒՏԻՆ անակնկալ այցելութիւն մը տուած է Մոզդոկ (Հիւսիսային Օսէթիա, Կովկաս) ու խիստ ազդարարութիւններ ըրած է ռուս զինուորականներուն: Հանդիպում ալ կ'ունենար Չէչէնիոյ ռուս վարչութեան պետին՝ Ա. Կադիրովի հետ:

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ տեղի չի տար եւ կը շեշտէ որ թեկնածու կը մնայ Փարիզի քաղաքապետութեան, այդ «պատուոյ հարց է» իրեն համար: Կը կրկնէ որ ոչ մէկ կապ ունի 5-րդ թաղամասին կեղծ ընտրեալներու ցանկերու հարցին հետ: Իրեն դէմ եղած բոլոր մեղադրանքները «զզուելի յարձակումներ» կ'որակէ:

ԱԼԺԷՐԷՆ 70 քիլոմեթր արեւմուտք, Թիփազայի մէջ, ութ հոգի մորթուած են: Չորս օրուան ընթացքին մեռեալներու թիւը 22-ի հասած է:

ԱՆԳԱՐԱՅԻՆԵՐԸ հանրաքուէով, Օգոստոս 27 պիտի արտայայտուին իրենց քաղաքին խորհրդանշանին շուրջ, վերջ տալու համար տարիներու բանավէճի մը իսլամական թաղապետութեան եւ աշխարհական շրջանակներու միջեւ: Արդարեւ, ներկայ խորհրդանշանը, որ Տէ Ֆաքթօ իւրացուած էր 1995-ին իսլամական թաղապետութեան կողմէ, կը ներկայացնէ շրջուած մահիկ մը որուն տակ զետեղուած է չորս մինարէներով մզկիթ մը. մինարէներուն վերեւ կը պսպղան աստղեր եւ հիթիթական արեւը որ կեդրոնական Անատոլուի առաջին բնակիչներուն խորհրդանիշը եղած է մինչեւ Ն. Ք. ԺԲ. դար:

Ռ. ՊԱՌ յայտարարած է որ «ո'չ» կը քուէարկէ նախագահական հնգամեայ ժամանակաշրջանին, եթէ այդ մասին հանրաքուէ ըլլայ:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. - Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Լոս – Անճըլըսի «Նոր Կեանք» մատենաշարի (թիւ 29) հրատարակութեամբ եւ Պուէնոս – Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան մեկենասութեամբ լոյս տեսած է բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆ. Լեւոն Գ. Խաչերեանի «Հայոց համազգային մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը (Ե. – Ի. դարեր)» հայագիտական աշխատութիւնը, բաղկացած 408 էջերէ:

Հեղինակը իր ծաւալուն ուսումնասիրութեան ձեռնարկած եւ նիւթերը հաւաքած է Երեւանի Մատենադարանին մէջ իր աշխատած տարիներուն եւ զայն ամբողջացուցած՝ Լոս – Անճըլըս հաստատուելէ ետք, Հարաւային Գալիֆորնիոյ համալսարանի հետազօտական գրադարանի հայագիտական ճոխ նիւթերով եւ Միացեալ – Նահանգներու կեդրոնական այլ գրադարաններէ ձեռք ձգած աղբիւրներով:

Իր աշխատութեան սկիզբը հեղինակը տեղ տուած է 1999 Մարտ 30-ին Հայաստանի նախագահ Ռոպէր Քոչարեանին ուղղուած իր «Բաց նամակ»ին, ուր անդրադառնալով մաշտոցեան միասնական ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի անհրաժեշտութեան, իբրեւ Սփիւռք – Հայրենիք միասնականութեան իրականացման երաշխիք, ի մէջ այլոց կը նշէ. «Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւնների սերտաճման ու միասնականութեան իրականացումը, որ չեմ կասկածում, մեծարգոյ Նախագահ, փայփայում էք, հնարաւոր է ո՛չ միայն թելեթոններով, ո՛չ էլ Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետութեան էջմիածնական եւ անթիլիասական թեւերի մեխանիկական միաձուլման կոչերով: ... Հիմա ճի՛շդ ժամանակն է՝ 1700-ամեակի յոբելենական նախաձեռնումներում ՍՐԲԱԳՐԵ՛Լ նաեւ այս պատմական անխոհեմութիւնը եւ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ մաշտոցեան միասնական ուղղագրութեանը համընդհանուր մեր ամբողջ ազգի համար՝ ինչպէս բնաշխարհի, այնպէս եւ սփիւռքահայութեան բուն իսկ կենսական շահերից ելնելով»:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան իր գիրքին «Մուտք» բաժնին մէջ կը յիշէ 1977-ին հրատարակութիւնը՝ Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Ս. Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւնը» աշխատութեան, լոյս տեսած «Հայաստանեան խեղագրու – թեամբ», որուն եզրափակիչ էջերուն մէջ հեղինակը գրած է. «Այսօրուայ հայերէնի ուղղագրութեան ամենախոցելի կողմը երկփեղկուածութիւնն է, ոչ միասնական գրութիւնը: Հայաստանում ընդունուած նոր ուղղագրութիւնը վատ չէ 1940 թըւականի մասնակի բարեփոխումից յետոյ: Վատն այն է, որ մեր սփիւռքահայ եղբայրները յամառ կերպով չեն ընդունում այն» (էջ 4):

Ի պատասխան Ս. Գիւլբուդաղեանի այս կարծիքին, փրոֆ. Խաչերեան կը հաստատէ. «Սփիւռքահայ եղբայրների անուրանալի արժանիքն է դա եւ ո՛չ թէ թերութիւնը, որ կարողացել են այնուամենայնիւ պահպանել մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութիւնը նոյնիսկ դժուարին ժամանակներում» (էջ 5):

Փրոֆ. Խաչերեան հայ եւ օտար աւելի քան 100 հայագիտական հրատարակուած գործերու, Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիր աղբիւրներու, Հայաստանի պետական դիւաններու եւ հայրենի թէ ըՍփիւռքի մամուլին մէջ լոյս տեսած նիւթերու խորազնին ուսումնասիրութեամբ գրի առած է իր աշխատութիւնը, ներկայացնելով մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան պատմութիւնը Ե. դարէն մինչեւ մեր օրերը, համապարփակ քըննութեան եւ վերլուծումի ենթարկելով 1922 Մարտ 4-ի աբեղեանական եւ 1940 Օգոստոս 22-ի հայաստանեան ուղղագրութիւնները, բացայայտելով եւ մերկացընելով անոնց բացասական հետեւանքները:

– 1 –

Հատորը բաժնուած է եօթը գլուխներու:

«ՄԷ՛Կ ազգ՝ մԷ՛Կ միասնական ուղղագրութիւն» խորագիրը կրող առաջին գըլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան գիտել տալով որ հայկական անկախ պետականութեան հիմերու ամրապնդման եւ ազգակերտումի ներկայ պայքարին մէջ հրատապ հարց է «մէ՛կ ազգ եւ մէ՛կ միասնական ուղղագրութիւն» պահանջի իրագործումը, կը նշէ թէ, դժբախտաբար, շուրջ 80 տարի է որ արհեստականօրէն եւ անհեթեթ կերպով հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին՝ ստալինեան բռնադատութեամբ պարտադրուած է աբեղեանական եւ ապա «բարեփոխուած» կիսամաշտոցեան հաշմուած ուղղագրութիւններու խրթացումը՝ ազգային պառակտումի, տկարացման եւ ի վերջոյ համաձուլման նպատակով, որուն կը ձգտէր համայնավար վարչակարգի ապազգային գաղափարախօսութիւնը Հայրենիքի մէջ: Մինչդեռ, կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան, «Հայրենիք – Սփիւռք փոխյարաբերութիւնների սերտաճման եւ հոգեկան – մըշակութային հաղորդակցման առաւել ակնրախ արգելակներից է եղել եւ մնում, հիմնականում, հէնց հայ ազգի ստիպողաբար եւ վարչական կամայականութեամբ կիրարած անտրամաբանական եւ միանգամայն անհասկանալի օրապակաս ուղղագրութիւնը, որ մեծապէս խոչընդոտում է մեր առաջընթացին եւ ազգային միասնականութեան սեւեռուն նպատակներին, մի խօսքով՝ նորմալ ազգ հանդիսանալուն...» (էջ 13):

Մեր մատենագրական աղբիւրներու եւ հայագիտական ուսումնասիրութիւններու խորազնին քննարկումով եւ փաստացի տուեալներու հիման վրայ աշխատութեան հեղինակը կը շեշտէ թէ Մաշտոց ոչ միայն հայերէնի այբուբենական գրահամակարգը ստեղծեց, այլեւ՝ հայագիր մատենագրութիւնը, «որի հիմքում դրեց ուղղագրական իր իսկ սահմանած կանոնները, ամենայն յաջողութեամբ եւ համապարփակութեամբ՝ հայերէնի նոյնիսկ յետագայ զարգացման գրական բոլոր փուլերի մշակման համար նրա արտասանական համակարգերի արտացոլման յուսալի հնարաւորութեամբ» (էջ 15):

Այնուհետեւ ներկայացնելով հայերէն առաջին այբբենարանի բնութագիրը, փրոֆ. Խաչերեան կը նշէ թէ հայերէն այբուբենը ստեղծելու առեն Մեսրոպ Մաշտոց ոչ միայն քննարկած և բացայայտած է դասական հայերէնի հարուստ եւ բարդ հնչիւնաբանութիւնը, այլեւ յատկապէս ուղղագրական կանոնները ճշդելու առընչութեամբ բարբառներով ու ենթաբարբառներով ճիւղաւորուած բազմաթիւ ու այլազան խօսուածքները եւս ըստ էութեան հետազօտած է:

Մաշտոց, իբրեւ իր ժամանակի մեծագոյն լեզուաբանը, խորապէս ուսումնասիրելով մեր լեզուի քերականական կառուցուածքը, ուղղագրական կանոնները, որոշելու ընթացքին հիմնուած է քերականական տուեալներու վրայ եւ յօրինած կատարեալ այբուբէն մը, որ կը գոհացնէ բոլոր դարերու ամէնէն խիստ պահանջները:

Այս գլուխին տակ տրուած են նաեւ հայերէն լեզուի ուղղագրական կանոնները, ստեղծուած Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ:

Աշխատութեան երկրորդ գլուխին տակ հեղինակը անդրադառնալով ուղղախօսութեան եւ ուղղագրութեան համապատասխանութեան հարցին, կը նշէ թէ լեզուաբանութեան գիտութեան մէջ անվիճելի իրողութիւն է որ վաղեմի մատենագրութիւն ունեցող ժողովուրդներու գրական լեզուն պայման չէ որ ուղղախօսութեան եւ ուղղագրութեան բացարձակ համապատասխանութիւն ունենայ: Ծանօթ է որ Ե. դարուն հայերէն լեզուն իր ուղղագրութեամբ եւ ուղղախօսութեամբ ներդաշնակ էր բացարձակ համապատասխանութեամբ. գրութիւնը լիովին կը ցոլացընէր բառերու հնչիւնական արտասանութիւնը: Այս զոյավիճակը յարատեւեց մինչեւ Բագրատունեաց թագաւորութեան աւարտը (ԺԱ. դար), երբ հայերէն լեզուն, եօթը դարերու ընթացքին, հնչիւնական – արտասանական որակական փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ, որով խախտեցաւ ուղղագրութեան եւ ուղղախօսութեան համապատասխանութիւնը: Իսկ ԺԲ. եւ մանաւանդ ԺԳ. դարերու գրաբարը արդէն խօսակցական լեզու չէր, այլ իր գոյութիւնը կը շարունակէր իբրեւ գիտութեան լեզու, առաւելաբար եկեղեցւոյ կամ վանքերու մէջ:

Այս իրողութեան առջեւ, մեր գրաւոր մշակոյթի ներկայացուցիչները՝ վարդապետներ, ուսուցչապետներ եւ վաստակաւոր գրիչներ, ո՛չ միայն չփորձեցին «բարեփոխել» մաշտոցեան ուղղագրութիւնը, այլեւ առաւել երկիւղածութեամբ ու սրբութեամբ փարեցան մաշտոցագիր Հայոց ուղղագրութեան կանոններու անսայթաք գործադրման պահանջներուն, նոյն առեն հայերէնագիտական ու բանասիրական հետազօտութիւններու ձեռնամուխ ըլլալով՝ անոնք գրեցին տեսական աշխատութիւններ, հանգամանօրէն բացատրելով ու հիմնաւորելով ուղղագրական կանոններու կիրառման ճիշդ օրէնքները: Անոնք գիտակից էին որ ուղղագրութիւնը միայն «յարմարագրութիւն» չէր, այլ առաջին հերթին եւ գլխաւորաբար դարերու եւ հազարամեակներու գըրաւոր հաղորդակցութիւններու կապող կամուրջն էր սերունդներու:

Այս բաժնին մէջ փրոֆ. Խաչերեան կ'անդրադառնայ նաեւ ԺԹ. դարուն ծաւալած գրապայքարին, նշելով որ թէ՛ արեւմտահայ եւ թէ արեւելահայ աշխարհաբար գրական լեզուներու դրօշակակիրները՝ գրաբարի ձեւաբանութենէ եւ շարահիւսութենէ հրաժարելու կոչ ուղղելով հանդերձ՝ բնաւ ձեռք չտուին գրաբարի ուղղագրութեան համակարգին, այլ անոնք՝ գրաբարի փոխարէն աշխարհաբարը գրական լեզուի մակարդակին բարձրացնելու ձգտումով պահպանեցին գրաբարի ուղղագրութիւնը:

Աշխատութեան երկրորդ գլուխի շուրջ 80 էջերու մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ ԺԲ. դարուն Արիստակէս Գրիչի պատրաստած Ուղղագրական առաջին բառարանը, անոր կազմութեան սկզբունքները, գրչութեան արուեստը, այդ կարգին, տողադարձի, վանկատութեան, տրոհութեան նշաններու ուսմունքը, գրչութեան արուեստի տեսութեան նուիրուած Յովհաննէս Երզնկացիի, Գրիգոր Տաթեւացիի եւ այլոց աշխատութիւնները:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանի աշխատութեան երրորդ գլուխը յատկացուած է ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն գրուած՝ հայերէն լեզուի բառարաններու եւ քերականական ձեռնարկներու բերած նպաստին, մաշտոցեան ուղղագրութեան կանոններու եւ օրէնքներու ամբողջական բացայայտման եւ սպառիչ բնութագրման: Այս մարզին մէջ հեղինակը վեր կ'առնէ Վենետիկի եւ Վիէննայի հայագիտական կեդրոններու, Մխիթարեան գիտնական վարդապետներու ներդրումը՝ բացատրական բառարաններու եւ քերականական դասագիրքերու հրատարակութեամբ: Անոնք գիտակից էին այն իրողութեան որ Մաշտոցի հաստատած ուղղագրական կանոններն ու օրէնքները ցայտուն դարձնելու համար, իբրեւ մեկնակէտ, պէտք է ձեռնարկէին, առաջին հերթին, դասական եւ յետ – դասական գրաբարի համապարփակ բացատրական բառարան կազմելու ծանր, բայց շնորհակալ աշխատանքներու:

Այդ ուղղութեամբ Մխիթար Աբբայ Սեբաստացի առաջինը եղաւ որ նուիրուեցաւ դասական հայերէնի բառարանի համապարփակ հաւաքման ու մշակման ծրագրի իրականացման: Քառասնամեայ տքնաջան պրպտումներու եւ ուսումնասիրութիւններու արգասիքը հանդիսացող եւ շուրջ հարիւր հազար բառայօդուած պարունակող երկհատոր իր աշխատութիւնը Աբբահայրը վերնագրած է «Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի», որ աւելի ծանօթ է «Հին հայկազեան բառարան» վերնագրով: Այս աշխատութեան արժեւորումը կատարելով հայ բառարանագրութեան պատմութեան հեղինակ Գ. Գասպարեան ի մէջ այլոց գրած է. «Հին Հայկազեան բառարանը փաստօրէն հանդիսացաւ հայ բառարանագրութեան այն հիմնաքարը, որի վրայ յետագայում կազմուեցին հայերէն բացատրական, թարգմանական եւ այլ բառարաններ, միաժամանակ այն դարձաւ Հայոց լեզուի բառային կազմի, քերականական ուսումնասիրութիւնների աղբիւր» (էջ 124):

Հարկ է նշել որ Մխիթարի բառարանը նախօրինակը հանդիսացաւ աւելի ամբողջական եւ անհամեմատ կատարելագործուած ու հայագիտութեան նոյնպէս հանրագիտարանային բնոյթ ունեցող «Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի» ստուար աշխատութեան, զոր իրականացուցին դարձեալ Վենետիկի երեք ներհուն գիտնական վարդապետները՝ յանձինս Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեանի եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի: Արժեւորելով այս բառարանը, փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Հարկ է արձանագրել, մատենագրական այս հիասքանչ Յուշարձանը հայերէնագիտութեան՝ յուսալի եւ ամուր խարիսխ հանդիսացաւ հայագիտութեան զարգացման, ինչպէս եւ իւրաքանչիւր հայագէտի անխախտ ուսուցիչը իր բոլոր ուսումնասիրութիւններում ու նախաձեռնումներում: Նրա շնորհիւ հայերէնի Մաշտոցեան միակերպ ուղղագրութիւնը գիտական հիմունքներով կայունացուեց և, իբրև թանկագին իմացական ժառանգութիւն, փոխանցուեց հայորդի սերունդներին՝ կամրջելով հազարամեակների գրաւոր հաղորդակցումները միմեանց հետ որպէս հոգեւոր անսպառ հարստութիւն..., ինչպէս եւ հայ ժողովրդի բոլոր հատուածներին՝ անկախ տարածութիւնից եւ ժամանակից» (էջ 128):

Այս բաժնին մէջ փրոֆ. Խաչերեան կ'անդրադառնայ նաեւ մաշտոցեան միասնական ու միակերպ ուղղագրութեան կանոնակարգումին նպաստած լեզուի ու քերականութեան դասագիրքերուն, որոնք ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն յաջորդաբար հրատարակուեցան և հայկական դպրոցներու մէջ գործածուեցան, հասնող սերունդներուն ուսուցանելով մաշտոցեան ուղղագրութեամբ գրաճանաչութիւն գրագիտութիւն: Այդ դասագիրքերու մէջ իւրացուեցան ՄԻԱԿԵՐՊ հայերէն գրութեան համար Հին եւ Նոր Հայկազեան բառարաններու ճշգրտած գրապատկերները՝ լեզուա – քերականական կանոններու եւ օրէնքներու ձեւակերպման բնոյթ ստանալով: «Ուսուցման փորձը, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, – ցոյց տուեց սպառիչ կերպով եւ հիանալի յարմարեցմամբ, որ Մաշտոցեան ուղղագրութիւնը հաւասարապէս կիրառելի է ինչպէս արեւմտահայերէնի, այնպէս եւ արեւելահայերէնի համար՝ գրական լեզուների համապատասխան զարգացման անկաշկանդ հոլովոյթով» (էջ 129):

Այնուհետեւ աշխատութեան հեղինակը կ'անդրադառնայ մաշտոցեան համակարգուած միասնական ուղղագրութենէն շեղած խոտորումներուն՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականութեան, դասագիրքերու եւ մամուլի մէջ, նորագրութեան եւ հինագրութեան հարցին, արեւելահայ գրական լեզուի մէջ երկակի գրութեան սկզբունքներու կիրարկման, Ղազարոս Աղայեանի՝ հայերէնի հնչիւնաբանական ըմբռնումներուն, Հրաչեայ Աճառեանի՝ Աղայեանի պնդումներու մասին հերքումներուն եւ վերջապէս Էջմիածնի Աթոռին կողմէ տրուած որոշման, ըստ որուն կը հրահանգուէր ձեռ[illegible] բացառել «նորահնար ուղղագրութեամբ» գրուած դասագիրքերու եւ ձեռնարկներու գործածութենէն դպրոցներու մէջ եւ կ'արգիլուէր Ղ. Աղայեանի «Ուսումն մայրենի լեզուի» դասագիրքը, առաջն առնելու համար մաշտոցեան համակարգուած ազգային միակերպ ուղղագրութեան քանդման վտանգին:

(Շար.)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ»

ՀՆՂ. ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

Այստեղ տասնել ընդգծումով ի յայտ եկած բանաստեղծուհիին խորունկ ներաշխարհը՝ իմացական եւ զգացական լարերով հիւսուած: Այստեղ եւս, դըրաւոր կեանքը՝ անորը, լուսանցքի վըրայ մնացած, քովընտի ակնարկով վերաբերող նկարագրուած երեւոյթ չէ: Բնա՛ւ չէ մակերեսային, քիչիկ մըն ալ բանաստեղծիկ ձեւով հրապարակ դրուած անցեալ – ներկայ իրականութիւն: Ստուգիւ, կեանքը հոն իր պատկերացումը կը գտնէ մակընթացութիւններու եւ տեղատուութիւններու յարափոփոխ ելեւէջներով, ալեկոծումներու եւ խիզախումներու չեչտ թափով եւ, մանաւանդ, հաւատքով պատուաստուած ակնկալիքներու, լուսաղէմ հեռանկարներու ու առա՛ղ պատրանաթափ, փեռրաթափ յոյսերու խուրձով:

Սնունդ եւ Անդունդ: Ապրած մակարդիր:

Արտասովոր ճիգի չի կարօտիր հասատելու համար, թէ այստեղ բանաստեղծուհին գլխագիր կեանքին մայր զգայարանքը Սէրը գոյակոծով կը մնայ մըննելի: Ասիկա անոր գրչին կեդրոնական զգայնութիւնը կը մտնէ, յայտնապէս, երբ սնունդի ճամբով կը տողուցեն սոր փկայութեան ձգտող սրտաչարժ եւ զգածուող խօսքեր: Խորազգաստ ապրումներու փունջով ներկայացուած, բընականաբար: Մայրը՝ վեհածիլ չող է լոյսի, երփներանգ գոյներով ցոլացիկ նըշկար է ան, հոգի է անբասիր եւ, դեռ քիչիկ մը այրբենարան է եւ, դեռ արեւով լեցող նահապետական տուն:

… Ինչքան բերկրանք ցնծածայն ու
գգուանք կայ մեղմօրօր
… խաղաղ տունիդ մէջ որտեղ Սէրը
լուսեղ կը հանգչի:…

«ՄԱՄԱ»

Վեհանոյշ Թեքեանի Տարերքը (հասկըցնալ՝ հողեմտաւոր կայմը) լքած, թէկուզ անզարդ եւ անփայլ, այլ սակայն հայկականութեամբ բաբախուն, արեւելեան ջերմութեամբ թաթաւուն ծուխ ու չէն, չորարձակ բայց անհաղորդ, լուսափայլ բայց պաղերես, մեծղի բայց անսիրտ ոստաններու մէջ, անչո՛ւշտ թէ կը շմորի, կը խռովի, կը վրդովի: Կը ստեղծուին, անչո՛ւշտ, տարամերժ, տարորոշ վիճակներ: Բնականաբար, հոգիներ ծախու հանած ժամանակներն ալ իրենց այլամերժ դերը կը կատարեն: Աւա՛ղ:

… Հրածիր ջրվէժներ կ'աղերսեն,
կը լսեն
հեծկլտուքը ողջակիզուող կեկայ,
հրեշտակներ կ'իջնեն սատափ
աչքերով
լուսնաթեւ դագաղիս վրայ:

Սուրբ պաղատանքի խունկերը
գոտէ՛ք,
կախարդանքը Բանին՝ գնա՛ց.
դիւաշշուկ այրեր լեցուեր են
այստեղ –
ո՛չ լեզուի նարօտ,
ո՛չ կանչող տանիք,
ո՛չ խօսքի աստուծոյ
փսփսուքը մնաց:

«Տեսիլք Վախճանի»

Բոլորիս ծանօթ ափիւռքեան մանրանըկար մըն ալ այս մէկը՝ բանաստեղծուհիին «Հայոց Պատմութիւն» քերթուած – մանրապատումը, – քանի մը տող միայն, –

… խաչաձեւումներ ու ճամբաներ
որ յիշատակ կը դառնան
երբ սերունդէ սերունդ
արմատ կապած արիւնը
առանց հաշիւ տալու
սահմանները հրելով, հրելո՞վ
կը տարածուի:

Այնուհետեւ, –

Քարտը ստորագրելէ առաջ
Վարդաքը տող մը եւս գրեր էր.
«Դժուար է այսքան քոյր –
եղբայրներ թաղել…»

Սիրտերու բաժանում, հողերու աստիճանական այլափոխում, կերպարանափոխում, անուններ տարտղնած, ցանցնուած, հոս – հոն ցանուցիր… Կարճ՝ բաղադրեալ մարմին ստեղծելու սահմանուած սերմի տարրալուծում աչքերու առջեւ…

Ստուգիւ, ժամանակակից ածականով մանրատիպ Պատմութիւն Հայոց:

Վեհանոյշ Թեքեանի լեզուն հաղորդական յանկուցիչ շունչ մը ունի: Եփուն է անիկա: Յստակ եւ որոշ: Արդիական ոճի կիրարկումը՝ զգայական տարրերը, մըտածումի չիթերով կերտուած պատկերները, խոհ ու խոկ կը ծաւալին օղակուած շղթայի տեսքով: Յաճախ պատկերէ կը ծնի այլ պատկեր: Խուսափելով յանգի եւ, յաճախ կենտաղրական կաշկանդումներէ, կը սիրէ տարածուիլ նկարագրական, թելադրական, պատմողական երբեմն ուղիներով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Սնունդ եւ Անդունդ», Հեղինակ՝ Վեհանոյշ Թեքեան, Հր. Վերարք, Միացեալ – Նահանգներ, 2000

ԿԱՐՍԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ

ԽՄԲ. – Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագրապետը Հրանդ Տինք որ պարբերաբար կը հրատարակուի տեղւոյն թուրք մամուլին մէջ, Կարսի համագումարէն հայաստանեան պատուիրակութեան վտարումին առթիւ ստորագրած է այս էջը. ան լոյս տեսած է «Ենի Պինեըլ» («Նոր Հազարամեակ») օրաթերթին մէջ: Ուշագրաւ է մատնանշումը թէ Հայերու վտարումը զուգադիպած է Կարսի «ազատագրում»ի օրուան…:

Անցեալ շաբաթ, երկու երկիրներու քաղաքային կազմակերպութիւններու միջեւ զարգացման փուլին հասած բարենըշան երեւոյթի մը, Թուրքեւհայ երկխօսութեան մասին սկսած էի խանդավառ ու յուսալից բաներ մը գրի առնել եւ անդրադառնալ գոյութիւն ունեցող ցըրտութիւններէն օգտուող գրգռութիւններու, երբ ահա եկաւ վրայ հասնիլ «Կարսէն Հայերը վռնտելու» տխուր միջադէպը, որ կրակ ձգեց սիրտս:

Դէպքը անգամ մըն ալ հոս պատմեմ համառօտակի, բոլոր անոնց համար, որոնք լուրը փախցուցած էին:

Կարսի մէջ կազմակերպուած էր «Նահանգային Համագումար» մը, որուն հըրաւիրուած էին շրջանային երկիրներէն հիւրեր, մաս կը կազմէր նաեւ Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը: Զորս հոգիէ բաղկացեալ այս պատուիրակութիւնը Թիֆլիսի վրայով եւ անցագրերուն վրայ պաշտօնական վիզաներով կուգայ Կարս ու կը հաստատուին Սիւրմէլի պանդոկին մէջ իրենց տրամադրուած սենեակները: Քիչ վերջ, սակայն, պաշտօնեայ մը, որ կ'ըսէր թէ Ապահովութեան իշխանութիւններուն կողմէ կու գար, Արտաքին Գործոց Նախարարութեան եւ Ներքին Գործոց Նախարարութեան հըրահանգով՝ կը պահանջէ, որ ամենակարճ ժամանակամիջոցի մէջ հեռանան երկրին սահմաններէն: Տակաւին, այսքանով ալ չբաւականանալով, տեղւոյն վրայ պաշտօնագիր մը կը պատրաստուի եւ կը պահանջուի որ ստորագրուի հայ պատուիրակներու կողմէ եւ անկէ անմիջապէս վերջ ալ ոստիկանական ինքնաշարժով մը կ'առաջնորդուին դէպի սահմանային դուռը, ուրկէ կ'արտաքսուին:

Պատուիրակութեան հայ անդամները շշմած են ու շուարած: Կը փորձեն առարկել, ըսելով. – «Քանի որ անբաղձալի էինք, ինչո՞ւ մեզի հրաւիրագիր ուղարկեցիք»: Ու ցոյց կուտան Յունիս 19 թուակիր հրաւիրագիրը, որ ուղարկուած է իրենց Կարսի քաղաքապետին կողմէ:

Հոս, ո՛չ միայն ազգաբանական, այլ նաեւ իրաւաբանական լուրջ պարագայ մը կայ: Պահ մը ընդունինք, որ հրաւէր ուղղելու կէտին մէջ սխալ մը գործուած է եւ որոշ անպատեհութիւն մը տեղի ունեցած՝ անոնց Համագումարին մասնակցութեան կապակցութեամբ. բայց պատճառը ի՞նչ է արտաքսումին, երբ անոնք ի ձեռին ունին իրենց պաշտօնական վիզան, ոչ մէկ օրինական յանցանք գործած են եւ առնուազն իբրեւ զբօսաշրջիկ կը գտնուին երկրին մէջ, ուրկէ մէկ վայրկեանէն միւսը կ'արտաքսուին…:

Այս կարգի երթեւեկները այսօրուան բաներ ալ չեն: Պատուիրակութիւնը նախապէս ալ Կարս եկած էր. Կարսի քաղաքապետութեան, կուսակալութեան հետ տեսակցութիւններ ունեցած: Միասնաբար Կարս – Գիւմրի Գործակցական Խորհուրդ մը հիմնած, պաշտօնագրեր ստորագրուած էին կողմերու միջեւ: Կարսն ու Գիւմրին «եղբայր քաղաքներ» յայտարարուած էին: Յետոյ, միայն անոնք չէին որ եկած էին, Թուրքիայէն ալ պատուիրակութիւն մը գացած էր եւ Հայերուն հիւրը եղած…:

Հիմա ի՞նչ եղաւ յանկարծ եւ մէկ օրէն միւսը այսպէս անվայել վերաբերմունք մը ցոյց տրուեցաւ:

Այս հարցումին պատասխանը հետեւեալն է. – Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանը, որ մասնակցած էր այդ համագումարին, Թուրքիոյ Արտաքին Գործավարութենէն, նոյնիսկ՝ երկրին տնտեսութեան պատասխանատու նախարարի մը հովերով՝ քմահաճ յայտարարութիւն մը կատարած էր. – «Միլիոն մը անօթի Հայը ի՞նչ օգուտ ունի որ Թուրքիոյ: Եթէ այդ Հայերը գործարար մը հրաւիրեր է, թող գանոնք իր տունը հիւրասիրէ…»:

«Կամ դուրը, կամ խոզվակը» ասութիւնը, զոր Ազերիները ամէն առթիւ կը սիրեն գործածել Թուրքիոյ պարագային…:

Մենք վարժուած էինք տարին քանի մը անգամ կարդալ նման լուրեր. –

«Քաղաքին թշնամիի գրաւումէն ազատագրման տարեդարձը, այս տարի անշուք անցաւ, որովհետեւ մեր հայրենակիցներէն ոչ մէկը իր արժանապատուութեան ուզեց վայլեցնել Հայու մը դերը: Նկատելով որ Հայը մարմնաւորող մէկը կարելի չեղաւ գտնել, մեր քաղաքացորքերն ալ, առանց բախումի եւ ժողովուրդին խանդավառ ծափահարութիւններով Կարսը թշնամիէն ետ առին»:

Այս անգամ, քաղաքին տնտեսական ազատագրումը նշելու համար կազմակերպուեցաւ «Համագումար»ը:

Մեր մօտ վարժութիւն դարձած է. պէտք է անպայման մէկը վռնտել՝ փրկըւելու համար…:

Ափսո՛ս որ «Խորհրդանշական Հայ» ալ չենք կրնար գտնել: Իսկ ի՞նչ արժէք ունի այսպիսի ազատագրում մը:

Բայց այս անգամ գէ՞շ եղաւ: Իրականնե՛րը կանչեցինք եւ վերջն ալ առօք փառօք վռնտեցինք…:

Շնորհաւոր ըլլայ Կարսի ազատագրումը…:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Զ.

– Չէ, – սախլուեցաւ խոստովանիլ միւսը, գրեթէ ամօթահար:

– Ի՞նչ, «Դրօշակ» չէ՞ք կարդացած երբեք ու կը յանդգնիք գառել Դաշնակցութիւնը, գայն նախատել: Աս ի՛նչ անպըրամաբանութիւն: Ձեմ զարմանար ուրեմն ձեր ապիկարութեանը, մեր կուսակցութեան մասին ունեցած սխալ, անհեթեթ գաղափարներուդ վրայ: «Դրօշա՛կ» կարդացէք ու պիտի տեսնէք ի՛նչ գեղեցիկ յօդուածներ, հայրենասիրական վեհ շունչով, սրբը խանդավառումով ուռած. պիտի տեսնէք մեր կուսակցութեան, մեր անդամներուն կատարած գիւցազնական գործերը ու պիտի սքանչանաք: Եկէ՛ք ինծի տեսէք, ձեզի յանձնեմ «Դրօշակ»ի հաւաքածուն, սկիզբէն մինչեւ այժմ եւ ուրիշ յեղափոխական գրքեր. մեծապէս օգտակար կրնան ըլլալ անոնք ձեր յեղափոխական դաստիարակութեան համար:

Է.

Ամիս մը վերջը, Երկուշաբթի առտու մը, Լուվրի պարտէզին առջեւէն անցնող մը պիտի կրնար տեսնել Մարտիկ աղան, որ 6 – 7 հոգիներու մէջ գահակալած, դէմքը խրոխտ ու ճառագայթող, շարժումը բուռն ու տիրապետական, կը խօսէր մեծ ոգեւորութեամբ:

Աւանդական փէսը ալ գլուխը չէր. անոր տեղ կը լայննար հիմա կէս – գլան խոշոր գլխարկ մը, զոր սակայն, փէսի պէս, ուռած ճակտի ետեւ նետած էր: Գալով իր շուրջը գտնուողներուն, ասոնք բնաւ չէին նմաներ Պոլսո ունեցած ծանօթներուն, ամէնքն ալ չնորհքով, տարիքոտ պատուաւոր անձեր:

Հիմակուանները սանկ – նանկ մարդեր, լաւ բախտի ժողվուած կարծես, աղքատ կամ էնափ դասակարգին պատկանող գաղթականներ, անխնամ հագուած:

– Բայց կարծեմ դուք յեղափոխականներուն դէմ էիք:

– Այո՛, բայց ոչ բոլոր յեղափոխականներուն դէմ… իմ ատելութիւնս, բարկութիւնս Հնչակեաններուն դէմ էր… անխարդախ, խաբեբայ, ոճրագործ մարդերուն, որոնք ազգը…

Կատաղի յարձակում մը Հնչակեաններուն դէմ. Մարտիկ աղա դուրս կը թափէր ինչ որ իր երկարատեւ ծոմապահութեանը միջոցին կուտակուած էր ներսիդին, գայրոյթ ու նախատինք յեղափոխականներուն դէմ, զոր Հնչակեաններուն հետ կը նոյնացնէր հիմա: Երգիծական չքեղ հանդէսի մը մէջէն խարազանահար անցուց բոլոր Հնչակեան պարագլուխները՝ իր պերճախօս բարկութեան փփուրը թափելով անոնց վրայ՝ միեւնոյն ջուրով լուալով ամէնքն ալ:

– Գալով դրօշակեաններուն, անոնք ուրիշ… ամէնքն ալ անձնուրաց, խելացի, զարգացած մարդեր, հերոսներ, որոնք…

Գոռեց, հիացաւ, պատմեց: Իր վառ, դիւրասահ, խոշորացուցային երեւակայութեամբ Մարտիկ աղա Սուրեանին իրեն հայթայթած նախադիծին վրայ կ'աղնագործէր, կ'աչխատէր, հրահանգին վրայ դէզ մը փոփոխութիւններ կը կատարէր:

– Ազգին փրկութիւնը անոնցմէ է… – եզրակացուց ու լռեց:

– Ի՞նչ, բան մը պիտի ըսե՞ն արդեօք, – հարցուց հետաքրքրութեամբ սեւուլիկ դէմքով մէկը, ակնոցաւոր, անիկա իսկ, զոր տեսանք եկեղեցիին մէջ բարձրաձայն հեռագիրները թարգմանող:

– Քիչ առեղէն… կը տեսնէք… – բրաւ գլխու խորհրդաւոր տատանումով մը…

– Իրա՛ւ… յո՞յս մը կայ…

– Աս օրուան օրս Դաշնակցութիւնը, – ըսաւ Մարտիկ աղա արհամարհոտ քմծիծաղով մէկուն, որ շատ բան գիտէ ու կ'արդահատի ազէտներուն վրայ… բայց մէկէն լռեց. ըսելիքը շատ ծանր բան մըն էր. ազգին շահը կը պահանջէր գաղտնապահ մնալ:

– Դաշնակցութիւնը ի՞նչ… – հարցուց ճուռտիկ գիրուկ զաւառացի մը:

– Ոչինչ, ոչինչ… Հա՛, աղէկ միտքս ինկաւ, աս օրուան հեռագիրները ի՞նչ են…

Հեռագիր թարգմանողը մէկէն մէջ նետուեցաւ փութկոտ…

– Վեց մեծ պետութիւնները Բ. Դրան խնթիմաթոմ մը ներկայացուցին…

Հետզհետէ, որ կը թարգմանէր յիշողութեամբ, Մարտիկ աղա ձախ ձեռքով ծունկին վրայ հանգչեցուց աջ ոտքը չփչփելով, խոշոր շունչերով կը ծխէր, հասկցողի, թափանցողի խորհրդաւոր ձեւով մը գլուխը կ'երերցնէր ու քթին տակէն կը խնդար…

– Հը՛… հը՛… վա՛յ չունչանորդի, վա՛յ…

(Շար. 34)

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9–ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ՚ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

*
* *

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :
- **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
- **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

FRANCE INTER

«Le Golgotha de l'Arménie mineure — Le destin de mon père» de Jean-Varoujean Gureghian, éd. L'Harmattan, préface d'Yves Ternon :

Lundi 10 Juillet à 6h20, dans sa chronique, Jean-Marc Stricker parlera du livre de Jean-Varoujean Gureghian.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août au dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ՚ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ՚ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին։

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին ատենական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին։

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամավճարները, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց գրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15
(նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի։ Ֆիլիփ Սինտիրեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Սինտիրեան 400 Ֆր., Պետիկ Մարգարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տէր-Վարդանեան, Պր. Աւետիս Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մարգարեան, ... եւ Տիկին Ժօզէֆ Մէքճեան, Շահինեան ընտանիք 100–ական Ֆր., Տիկին Թամար Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան 100–ական Ֆր., Յարութիւն Արսլանեանի ի յիշատակ։ Լուիզ Անէմեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ ընտանիքը 1000 ֆրանք, Տիկին Մառի Գըլըճեան 100 ֆրանք, Տիկին Սարգիսեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Պօյաճեան 200 ֆրանք։

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՐԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ընտրանք

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF : au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.945 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.945

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24-ԻՆ

ՇԻՐԱՔԻ ԵԼՈՅԹԸ

Յուլիս 6-ի երեկոյեան, նախագահ Ժ. Շիրաք կարճ ելոյթով մը յայտնեց ժողովուրդին թէ որոշած է հանրաքուէի միջոցաւ վճռել նախագահական ժամանակաշրջանը 7էն 5 տարիի իջեցնելու ծրագիրը, զոր Խորհրդարանը որդեգրած է արդէն: Կարելի էր անշուշտ հարցը լուծել Համագումարով (երկու ժողովներ նիստի կը հրաւիրուին Վերսայլ, ինչ որ գոնկրէ կոչուած է), բայց, նախագահը այս ձեւը նախընտրած է: Հարցազրոյցի մը ընթացքին հեռատեսիլի երկու լրագրողներու հետ (ՊՓուավր-տ'Արվոր եւ Գլօտ Սերիյոն) յայտարարած էր. – «Ֆրանսացիները այո՛ կ'ըսեն, շատ լաւ կ'ըլլայ, Ֆրանսացիները ո՛չ կ'ըսեն շատ լաւ կ'ըլլայ», ինչ որ, անհասկնալի տարօրինակ դատում մը նկատուած էր, նոյն օրերուն:

Շիրաք, այս անգամ չեշտեց. – «Որոշած եմ Ֆրանսացիները հրաւիրել արտայայտուելու նախագահական ժամանակաշրջանի կրճատման շուրջ: Այս բարենորոգումը, որու նախաձեռնութիւնը առնեցի նախարարապետին առաջարկին վրայ, փափաքելի է եւ անհրաժեշտ»:

Շիրաք կ'ուզէ որ Ֆրանսացիք ընդունին հնգամեայ շրջանի հաստատումը եւ այդ առընչութեամբ, կոչ կ'ընէ որ բոլոր անոնք որոնք նոյն փափաքն ունին ուրիշները համոզեն այդ ուղղութեամբ: Հարց չկայ, կ'ըսէ, կրկին խնդրոյ առարկայ ընելու հիմնարկներու հաւասարակշռութիւնը, այլ զանոնք յարմարցնելու աւելի կենդանի դարձնելու համար:

Շիրաքի համար, աւելի կարճ ժամանակի ընթացքին նախագահ ընտրելը երկրին աւելի ժողովրդավար շունչ մը պիտի տայ: Թոյլ պիտի տայ որ Ֆրանսացին աւելի յաճախ, անձնապէս եւ ուղղակի մասնակցի հանրային վիճարկումին:

Հանրաքուէի թուական որոշուած է Սեպտեմբեր 24:

Գաղտնիք չէ որ բոլորը համաձայն չեն Ժ. Շիրաքի եւ Ժոսփէնի այս ծրագրին: Գլխաւոր ընդդիմադիրն է Շ. Փասքուա որ որոշած է «հանրաքուէին ո՛չ պատասխանելու ճակատամարտին առաջին կարգին վրայ ըլլալ»: Իրեն համար ընտրուած թուականն ալ խարէութիւն մըն է, քանի որ արգելք կ'ըլլայ որ կազմակերպուած ընթացապայքար մը կատարելու ժամանակ ըլլայ: Փասքուա հիմնարկներու խախտում ալ կը տեսնէ:

Դէմ են համայնավարները որոնք «խեղկատակութիւն» որակեցին այս հանրաքուէն եւ ձեռնպահութեան հրաւէր պիտի տրդան:

Ազգային Ժողովի եւ Ծերակոյտի ընդդիմադիր եօթը խումբերու նախագահները որոշած են միասնաբար աշխոյժ պայքար մը տանիլ:

Ընկերվարականներու քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ կը գտնէ որ հնգամեակի բարենորոգումը ուրիշներ ալ պիտի բերէ, որպէսզի հարկ եղած ատենը կարելի ըլլայ չեզոքացնել Ծերակոյտի ներկայ մեծամասնութեան խոչընդոտը:

Գրիմօ Մեկրէ վրդովեցուցիչ կը նկատէ որ ժողովուրդը հանրաքուէի հրաւիրուի հնգամեակին համար, երբ երբեք խորհրդակցութեան չի հրաւիրուիր զինք չահագրգռող բուն հարցերուն շուրջ:

Ե. Հանրապետութեան 8-րդ հանրաքուէն պիտի ըլլայ: Առաջինը տեղի ունեցած է 1961-ին, Ալժերացիներու ինքնորոշման շուրջ, ապա՝ 1962 Ապրիլին, Էվիանի համաձայնագրերու վաւերացում, 1962 Հոկտեմբեր, նախագահական ընտրութիւնը հանրաքուէով կատարել, 1969, շրջաններու ստեղծում եւ Ծերակոյտի բարեփոխում (մեծամասնութիւնը ո՛չ է եւ տը Կօլ կը քաշուի): 1972, Փոմփիտու հանրաքուէի կը դնէ եւրոպական տնտեսական հասարակապետութեան ընդլայնումի հարցը: 1988, Նովէլ – Գալետոնիի կարգավիճակը եւ 1992 Մաաստրիխտ դաշնագրի վաւերացումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ հարաւային շրջանը, Մարմարա ծովին մէջ, Ուրբաթ, Յուլիս 7, ժամը 0,15-ին երկրաշարժ մը պատահած է 4,2 զօրութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: 30 վիրաւոր կար առաջին տեղեկութիւններու համաձայն: Ցնցումները գլխաւորաբար զգալի եղած են Մեծկզզի ուր խուճապ ստեղծուած է: Աւելի զօրաւոր ցնցումներ ալ (5,9 Ռիխթէրի վրայ) տեղի ունեցած են Նիքարակուա, գրեթէ նոյն ժամուն, չորս մեռեալ եւ վիրաւորներ կան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ խորհրդարանական ժողովին նախագահը՝ Լորտ Ռըսըլ – Ճոնսթըն կը գտնէ որ Թուրքիոյ նախկին իսլամապաշտ վարչապետին՝ Ն. Էրպաքանի դէմ տրուած պատիժներու հաստատումը խորապէս կը վնասէ Թուրքիոյ եւրոպական անդամակցութեան հեռանկարներուն:

ՍՈՐԻԱՅԻ մօտ (հիւսիսային Սպանիա) ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 6-ին, երբ պատանիներ փոխադրող հանրակառք մը ուժգին կերպով բախած է դիմացէն եկող եւ ճամբէն շեղած բեռնակառքի մը: 14 – 15 տարեկան 27 պատանիներ մեռած են, 30 ուրիշներ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ջարդերը նոր թափ առած են եւ վերջին չորս օրերու ընթացքին միայն մեռեալներու թիւը 40-ը կ'անցնի: Յունուար 13-էն ի վեր, այսինքն համերաշխութեան օրէնքին գործադրութեան վերջաւորութենէն, 1200 հոգի սպաննուած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Մարոնի Եպիսկոպոսներու Խորհուրդը դատապարտած է «պահութեան բացակայութիւնը» երկրին հարաւը եւ որու պատասխանատուն կը նկատէ պետութիւնը, ինչպէս նաեւ գրաքննութեան ամրապնդումը եւ տնտեսական անհանդուրժելի կացութիւնը:

ՎԱՏԻԿԱՆ «ծանրակշիռ մեղք» համարեց կրկին, ամուսնալուծուած հաւատացեալներու վերամուսնութիւնը եւ այդ պատճառաւ անոնք զրկուած են հաղորդութենէ: Եկեղեցին կը պնդէ որ «դաւաճանութիւն» մըն է, եթէ նոյնիսկ նման պարագաներ կան եւ այլեւս ոչ ոք կը զարմանայ:

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՕ չքանշան մը տուած է փոքրիկ Էլիանի (որ Ամերիկայէն նոր բերուած է) հօրը զայն որակելով.– «Մեր Հայրենիքին բարոյական հսկան»:

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐԻ 16-ամեայ զաւակը՝ Եւան Լոնտոնի փողոցի մը մէջ գտնուած է, մայթի մը վրայ պառկած, հարբած վիճակի մէջ: Ոստիկանատունն ալ սուտ խօսած է եւ շինծու անուն մը եւ հասցէն տուած է, տարիքին մասին ալ սուտ խօսելով: Այս երկրորդ պարագան աւելի ծանրակշիռ նկատուած է: Վարչապետարանը պարտաւոր զգացած է յատուկ հաղորդագրութիւն մը հրապարակելու: Յուլիս 7-ի անգլիական օրաթերթերու գլխաւորն էր:

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐԸ արգելք դրած են Սիէռա Լէոնէէն եկած ադամանդներուն վրայ: Ապօրինի չահատակութիւնն է որ նիւթական կ'ապահովէ ապստամբ զինեալ ապստամբութեան մը գործունէութեան: Տեղւոյն վրայ կատարուող ջարդը թմրամոլ պատանիներու կողմէ, ահաւոր է:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ Ազգ. Ժողովի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 5-ին: 125 երեսփոխաններէն հարիւրը կ'ընտրուին ազատ ցանկերով, 25-ը՝ կուսակցական ցուցակներով:

ԿԱՍՊԻՑ ծովու քարիւղը արեւմուտք փոխադրելու նոր խողովակաշար մը Եւրոպական յանձնախումբին վաւերացումը ստացած է: Ան պիտի անցնի Թուրքիայէն եւ Յունաստանէն, հասնելու համար Իտալիա: Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին մասին բանակցութիւններու այս շրջանին Թուրքիա յաւելեալ առաւելութիւն կը նկատէ այդ լուծումը, գոհունակութիւն յայտնելով որ Յունաստանի հետ բարելաւուած իր յարաբերութիւնները նպաստած են անոր:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

Երեւանի «Ազգ»ը Յունիս 22-ի թիւով տեղ կու տայ վրացական «Ռեզոնանս» թերթին հարցումին թէ «Որո՞ւ ձեռնտու է Վրացիներու եւ Հայերու դիմակայութիւնը»: Այս անգամ խնդրոյ առարկայ եղած է Ծալկայի կացութիւնը: Ծալկան Թիֆլիսի արեւմուտքը ինկած շրջան է, մայրաքաղաքին ու Ջաւախքի Ախալքալաքի միջեւ: 1990-ին զանգուածային արտագաղթ սկսած է հոնկէ ու 55 հազարնոց բնակչութիւնը գրեթէ կէսի իջած. մնացած շուրջ 25 հազարէն 17 հազարը Հայեր են, հինգ հազարը Յոյներ, մնացած 3 հազարն ալ Ազրպէյճանցիներ ու Վրացիներ: Շրջանի 48 գիւղերէն 20-ը գրեթէ ամբողջովին պարպուած են: Ատիկա պատճառ եղած է որ երկրին այլ անկիւններէն հոն բնակութիւն հաստատելու գալողներ ըլլան: Ասոնցմէ Աջարիայէն հասածները շատ լաւ ընդունելութեան չեն արժանացած տեղացիներուն կողմէ, թէեւ նախագահի լիազօր ներկայացուցիչը մերժած է այդ պնդումները: Ան ըսած է թէ լքուած տուներու տիրացողներ գտնուած են, սակայն ատոր դէմ բողոքողները եղած են զանոնք թալանողները: Արտագաղթին պատճառով շրջանի տնտեսութիւն ալ քայքայուած է եւ կան մարդիկ որոնք կը ջանան կացութենէն օգտուիլ. ատոր համար ձեռնտու է տեղացիներու եւ եկուորներու դիմակայութիւնը:

Այլ հարց մըն ալ հայ եւ յոյն երիտասարդներու զինուորական ծառայութիւն կատարելու մերժումն է: Թերթը տարօրինակ կը գտնէ որ ոստիկանութիւնը այդ ուղղութեամբ ջանք չի գործադրեր, մինչդեռ շրջանին մէջ մեծ է զինուորական տարիքի երիտասարդներու թիւը:

Ներկայիս վերջ տրուած է Աջարիայէն հասնողներու հոն բնակութեան: Սակայն, անլուծելի ուրիշ խնդիրներ կան ու յայտնի է որ իշխանութիւնները կատարեալ ներկայութիւն չեն կրնար ցոյց տալ շրջանին մէջ, կը գրէ թերթը:

«ԱԼՔԱԹԷԼ» ԿԸ ՆՊԱՏԱԿԱԴՐԷ ԾԱՒԱԼԵԼ ԻՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական «Ալքաթէլ» ընկերութեան պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ արեւելեան և հարաւային Եւրոպայի բաժանմունքի ղեկավար Ամպրոճիօ Պանտէքրայի, ժամանած է Երեւան եւ Յուլիս 6-ին մասնակցած Թէքէեան կեդրոնին մէջ «Հայաստանի մէջ "Ալքաթէլ"ի Օր»ուան նշումին:

«Ալքաթէլ» կը գործէ 130 երկիրներու մէջ. ունի 116 հազար պաշտօնեայ: 1999-ին 23 միլիառ Եւրոյի վաճառք ունեցած է, որուն 85 առ հարիւրը հեռա-հաղորդակցութեան մարզին մէջ: «Ալքաթէլ» առաջին անգամ Հայաստան մուտք գործած է 1996-ին, Գիւմրիի եւ Ստեփանաւանի մէջ հեռաձայն հաստատելով:

Թէքէեան կեդրոնին մէջ բացման արարողութեան ընթացքին, Ա. Պանտէքրա ներկայացուցած է ընկերութեան գործունէութեան գլխաւոր ուղղութիւնները, նշելով որ ընկերութիւնը կը հայթայթէ հեռաձայն, հեռացանց, ընդծովեայ և տեսողական արդի հաղորդակցութեան միջոցներ, առձեռն հեռաձայն:

«"Ալքաթէլ"ի Օր»ուան բացման արարողութեան ներկայ եղած են Հայաստանի Փոխադրութեան, Հաղորդակցութեան, Ուժանիւթի, Ճարտարարուեստի, Ներքին, Պաշտպանութեան նախարարները եւ այլ ձեռնարկութիւններու ներկայացուցիչներ: «Ալքաթէլ»ի մասնագէտներ ներկայացնելով իրենց ռազմավարութիւնը համացանցի մարզին մէջ, դիտել տուած են որ ընկերութիւնը հետաքրքրուած է Հայաստանով, որովհետեւ նկատած է հետաքրքրական զարգացում մը երկրի շուկային մէջ, ուր նոր գիտարուեստ, նոր համակարգիչներ հաստատուած են:

Ա. Պանտէքրա թղթակիցներուն հետ խօսելով նշած է թէ ընկերութիւնը նպատակադրած է երկար ժամանակեայ գործունէութիւն ծաւալել Հայաստանի մէջ հաղորդակցութեան նոր կազմածներու հաստատումով: «Մենք պատրաստ ենք համագործակցելու եւ նեցուկ ըլլալու» ըսած է Պանտէքրա: Ինչ կը վերաբերի ներդրումներու, ան նշած է. «Հայաստան պէտք է ըսէ մեզի թէ ինչ տեսակ ներդրումներ կրնանք ընել մենք»:

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ԱՃԻՒՆԸ ՋՐԱՄՈՅՆ ԸԼԼԱԼՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

Թուրքիոյ Կազիանթէպի շրջանին մէջ կառուցուող «Պիրէճիք» ամբարտակը կը սպառնայ Ներսէս Շնորհալիի աճիւններուն: Այս մասին գրած է «Ակօս» (Յունիս 30) շաբաթաթերթը, աւելցնելով որ Կազիանթէպի Ռումքալէ (Հռոմկլայ) վայրին մէջ գտնուող Շնորհալիի գերեզմանը փրկելու համար Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը չարժման անցած է որպէսզի կարելի ըլլայ աճիւնները փոխադրել պատրիարքարանի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին:

Մեսրոպ Պատրիարք այդ շրջանը մեկնելէ առաջ նոյն շաբաթաթերթին հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ Շնորհալի Հայաստանեայց Եկեղեցիին կարեւորագոյն դէմքերէն է որ կողմնակից եղած է այլ կրօնքներու հետ երկխօսութեան եւ յօրինած է Հայերէն զատ շրջանի Քիւրտերէն, Եղիզիներէն, Թուրքերէն: «Անոր աճիւնը ջրամոյն ըլլալէ փրկել, մեզի համար անհրաժարելի պարտք է» ըսած է Մեսրոպ Արք.:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. - Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Բ.

Իր աշխատութեան չորրորդ գլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը ներկայացնէ աշխարհաբարի արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրական լեզուներու միասնական ու միակերպ ուղղագրութեան հարցերու արծարծումները եւ երկփեղկումը Ի. դարուն: Անդրադառնալով արեւմտահայ մամուլին ու գրականութեան, հեղինակը կը նշէ թէ ուսումնասիրութիւնները հաստատօրէն ցոյց տուած են որ արեւմտահայ գրականութեան եւ մամուլին մէջ ԺԹ. դարու կէսերուն բանավէճերն ու տարակարծութիւնները մեծ մասամբ յաղթահարուած էին եւ վերջնապէս ընդունուած եւ ամրապնդուած էր հայերէնի մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութիւնը: Այդ իրողութեան մէջ մեծ եղած է Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան հայագիտական կեդրոններու դերը:

Միւս կողմէ, անդրադառնալով արեւելահայ մամուլի, գրականութեան եւ դասագիրքերու մէջ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած ուղղագրութեան խախտումներուն եւ յախուռն փորձարկումներուն, հեղինակը կը նշէ թէ արեւելահայ գրականութեան եւ մամուլին մէջ տակաւին կը ծաւալէին տարակարծութիւնները եւ թեր ու դէմ վիճայարոյց քննարկումները:

1910-ին Ստ. Մալխասեանց կը հրատարակէ «Մի հնչիւնին մի գիր» խորագրով գրքոյկը, որուն մասին փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Ստ. Մալխասեանցի գրքոյկը սկզբից եւեթ մատնում էր իր առաջադրած հիմնադրոյթի հակագիտականութիւնը՝ հնամենի (եւ ո՛չ թէ նոր դրասուող) հարուստ մատենագրութիւն ունեցող հայ ժողովրդի համակարգուած՝ միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան նկատմամբ: Այն առաւել եւս կիրառելի չէր հայ ժողովրդի միայն մի հատուածի համար՝ ընդդէմ միւս հատուածի օրինականացրած եւ կիրառած Մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան առընչութեամբ: Բնականաբար դա այն վտանգաւոր ճանապարհն էր, որ անխուսափելիօրէն կը տանէր «երկու ուղղագրութիւն՝ երկու ժողովուրդների համար» ազգակործան եզրայանգման...» (էջ 150):

«Ստ. Մալխասեանցի շփոթանքը լեզուի եւ ուղղագրութեան համարժէքութեան ըմբռնմամբ, միանգամայն աններելի է պարզ այն պատճառով, որ լեզուի բնապատմական զարգացումը անկախ է ուղղագրութիւնից» կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, աւելցնելով որ հայերէն լեզուն, իր պատմութեան մէջ, իր գրական բոլոր հանգրուաններու մշակումներուն մէջ, ըստ էութեան, հնչիւնական ուղղագրութիւն ունեցած է, բայց ո՛չ Ստ. Մալխասեանցի պատկերացումով, որ անհեթեթ է եւ անկիրառելի՝ առհասարակ հնագոյն մատենագրութեամբ ամրագրուած լեզուներու համար: Մեր դիտողութիւնը, – կը գրէ հեղինակը, – վերաբերում է նաեւ Ղ. Աղայեանի, առաւել չափով՝ Մ. Աբեղեանին եւ բոլոր միւս «նորարարական առաջարկութիւնների» տենդով բռնուած ուղղագրական չարափոխիչներին, որոնց ընդհանրութիւնն այն է, որ իբրեւ կարգախօս են ընտրել Մաշտոցեան համակարգուած ուղղագրութիւնը քանդելու համար՝ «մի հնչիւնին մի գիր» գայթակղիչ, բայց մեծահարուստ գրականութիւն ժառանգած հայերէնի համար անհեթեթ պահանջը» (էջ 150 – 151):

Այդ օրերուն, ուղղագրական «նորարարութիւններ»ու դէմ բուռն պայքար շղթայազերծած է Հ. Գաբրիէլ Մենեվիշեան, զանոնք որակելով «ուղղագրական վանտալիզմ»: Աւելի՛ն. Հ. Մենեվիշեան անդրադառնալով արեւելահայ մամուլին մէջ հրատարակուող յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ հայերէնագիտական երկերուն, զանոնք թուեթարած է իբրեւ «յիմարական հայերէն»ով գրութիւններ: Իրեն «նզովանք ու զարշանք» պատճառած են նման գրութիւններ կարդալը եւ որոշած է՝ այլեւս անձամբ չկարդալ զանոնք, այլ միայն ուրիշի ընթերցումով ունկնդրել, որպէսզի աչքերը ուղղագրական այդ «անախորժութիւններ»ը չտեսնեն:

Իր խօսքը ուղղելով ինքնահնար ուղղագրութիւն առաջադրողներուն, որոնք իրենց ոտնձգութիւնները կ՚արդարացնեն մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան դէմ «հեշտագրութեան» անցնելու կոչերով, Հ. Գաբրիէլ Մենեվիշեան կը գրէր. «Ո՞րն է այս ուղղագրութիւնը: Վ-ի եւ ւ-ի ուղղագրութիւնը: Այնպիսի կէտ մըն է այս, որուն դէմ ստուգիւ ամէնէն քիչ կը սայթաքի ո՛չ թէ գրողը, ո՛չ թէ գիտնականը, ո՛չ թէ հայերէնագէտը, այլ նոյնիսկ դպրոցական մը, եթէ մէկ անգամ մեկնուի իրեն այս ուղղագրութեան կանոնը. եւ այսպիսի՛ ուղղագրական հաստատուն կանոնի մը դէմ մեղանչելով՝ ապա դուռ կը բացուի «ուզողն ուզածն ընելու»: Եւ ինչո՞ւ այս. որպէսզի հայերէն ուղղագրութիւնը պարզի, դիւրանայ» (էջ 152):

Հ. Մենեվիշեան հայերէն լեզուի ուղղագրական չարափոխումներու տեսութիւններու պատճառը նկատելով գիտակցութեան կորուստը, կը գրէր. «Երբ լեզուի մը գիտակցութիւնը կորսուի, սունկի պէս կը բուսնին նորանոր տեսութիւններ, որոնց պաշտպանները միշտ բարեմիտ ուղղութեամբ կը ջանան իրենց գիտցածին ու չգիտցածին տարապայման մեկնութիւններ տալ: Շեղումներ են անոնք խոտորնակի՝ ուղիղ ճամբէն, այն ճամբէն որ դարերով կտրած անցած է լեզուն՝ առանց այս երեւակայեալ դժուարութեանց բախելու»:

Ակնարկելով մաշտոցեան ուղղագրութիւնը քանդող մոնետիկներու այն պատրուակին, թէ անոնք նման քայլի կը դիմեն, իբրեւ թէ ստիպուած, քանի որ անգրագէտ մանուկները կը զլանան ճիգեր գործադրել իւրացնելու համար ուղղագրական կանոնները, ուստի սխալագրութիւններ եւ խեղագրումներ կը կատարուին, Հ. Գաբրիէլ Մենեվիշեան կը գրէր. «Միշտ մանուկները, ուսանողները յառաջ կը քշուին եւ անոնց անուամբ կը խօսուի, անոնց ըմբռնման անկարողութեան կը վերագրուի հայերէնի ուսման դժուարութիւնը, եւ իբր թէ՝ անոնց օգնական ըլլալու համար կը ստեղծուին նորանոր կանոններ, օրէնքներ, տեսութիւններ...» (էջ 157): Սակայն, իրականութեան մէջ, այդ կարգի չքմեղանքները, ըստ Հ. Մենեվիշեանի, ապացոյց են այն բանի, որ «Լեզուի գիտակցութիւնը հետզհետէ կը պակսի», որուն հետեւանքով կը զլանան թէ՛ վարժապետները ուսուցանել մաշտոցեան համազգային ուղղագրութիւնը, թէ՛ աշակերտները կը ծուլանան դպրոցներուն մէջ ուղղագրական կանոններն ու օրէնքները սորվելու:

Քննարկուող ժամանակաշրջանին արեւելահայ գրական լեզուին եւ մամուլին մէջ փորձեր կը կատարուէին նաեւ «գիտական հիմնաւորումներ»ով, Մաշտոցի ստեղծած այբուբենէն այս կամ այն գիրը դուրս բերելու կամ վերցնելու: Աշխատութեան հեղինակը՝ փրոֆ. Խաչերեան, կը հարցնէ՝ «ապա ի՞նչ երաշխիքներ կը լինեն, որ առանձին «բարենորոգիչներ» չեն առաջարկի նաեւ մի շարք գրեր եւս գործածութիւնից դէն գցելու»: Այս առընչութեամբ հեղինակը կը մէջբերէ նաեւ Հ. Գաբրիէլ Մենեվիշեանի խօսքը. «Եթէ այսօր անհատական ձեռներէցութեամբ այս կամ այն նշանագիրը դուրս պիտի նետենք մեր այբուբենքէն, ո՞վ կ՚երաշխաւորէ որ մնացեալ գրերու վտարումն ալ ուրիշ Մալխասեաններու ձեռօք պիտի չկատարուի...» (էջ 169):

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան նշելէ ետք թէ զարմանալի նախատեսութեամբ ու պայծառատեսութեամբ Հ. Գաբրիէլ Մենեվիշեան նաեւ մարգարէաբար մատնանշած է վերջնական ՋՂՋՈՒՄ եւ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ մաշտոցեան միասնական համակարգային կանոնարկուած միակերպ ուղղագրութեան, իբրեւ համազգային վաւերական իրողութիւն, կը գրէ. «Որքան էլ զաւեշտ – հեգնական է, Մալխասեանցը իր հայագիտական վաստակի գլուխ – գործոցը, որ չորս հատորանոց «Հայերէն բացատրական բառարան»ն է, չկարողացաւ, որքան էլ ցանկացաւ իր կամ Աբեղեանի չարաբաստիկ հնչիւնական գրութեամբ լոյս ընծայել Սովետական տարիներին, հարկադրուեց, իր իսկ թախանձագին խնդրանքով ու պահանջով բացառութեան կարգով, տպագրել մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական համազգային ուղղագրութեամբ 1944 – 1945 թուականներին...» (էջ 169 – 170):

Իր աշխատութեան չորրորդ գլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան անդրադառնալէ ետք այն իրողութեան, որ մաշտոցեան միակերպ ուղղագրութեան հիմերը քանդելու նկրտումները եռանդով ու թափով շարունակուած են արեւելահայ մամուլին մէջ՝ Ի. դարու առաջին տասնամեակներուն, կը յիշատակէ Մ. Նաւասարդեանի խեղագրական քանդիչ առաջարկները, Ա. Նազարէթեանի կատարած՝ «Մէկ հնչիւնին մէկ գիր» մալխասեանական տեսութեան ջատագովութիւնը, ծանրանալով «Ընկեր» շաբաթաթերթի խմբագիր Սեդրակ Թառայեանի արտառոց առաջարկներուն եւ «տեսական» ճամարտակութիւններուն վրայ:

Տանք քանի մը նմոյշ, փրոֆ. Խաչերեանի որակումով, այս «գիտունիկի» ճամարտակութիւններէն: Սեդրակ Թառայեան իբրեւ թէ հանդէս գալով յանուն ժողովուրդի (ռամիկի)՝ նախնեաց ուղղագրութիւնը եւ աշխարհաբար գրական լեզուն կ՚ուզէ գործածութենէ դուրս հանել: Ան զերոյէն սկսելու եւ «ռամիկ»ի արտասանութեան համապատասխանեցնելու կոչ կ՚ընէ իր առաջարկած չարափոխութիւններուն մէջ: Իր կարգախօսն է՝ «Գրիր այնպէս, ինչպէս խօսում ես, խօսիր այնպէս, ինչպէս գրում ես», եւ չափանիշն ալ... անգրագէտ ռամիկն է:

Ս. Թառայեան նաեւ կասկածի տակ կ՚առնէ Մաշտոցի ստեղծած տառերու հեղինակային ինքնութիւնը համակարգային ամբողջութեամբ, Դանիէլեան միայն 22 տառերու հեղինակը համարելով Մաշտոցը: Առանց ճշդել կարենալու այդ 22 տառերը, Թառայեան մնացեալ 16-ը աւելորդ կը նկատէ:

Եւ վերջապէս, փրոֆ. Խաչերեան նշելէ ետք թէ մասնագիտութեամբ փիլիսոփայական գիտութիւններու դոկտոր Սեդրակ Թառայեան նաեւ պատերազմ կը յայտարարէ արեւելահայ գրական լեզուի դէմ, այդ կարգին նաեւ գրական լեզուի քերականական կանոնները սահմանող լեզուաբաններու եւ քերականներու, կ՚աւելցնէ. «Սեդրակ Թառայեանը իր շաբաթաթերթում 1912 թուականի 19-րդ համարում նոյնիսկ կոչ է անում «փշրել կղերամիտ» Զամչեանի գլուխը: Անհաւատալի է, բայց իրա՛ւ, սեւով սպիտակի վրայ գրում է այս վայ փիլիսոփան. «Հարկաւոր է ջարդել հնադարեան քերական Զամչեանի գլուխն, ազատել հայ ազգը խստաւորին քերականական բծախնդիր օրէնսդրութիւնից: Փշրել կղերամիտ ու ֆորմալիստ հոգիների հնացած լեզուական ազգագրական ցանցերն ու շղթաները»: Պարզւում է՝ «ռամկօրէն» կոչուած լեզուի համար նոյնիսկ ո՛չ քերականութիւն է պէտք, ո՛չ էլ ուղղագրութիւն» (էջ 176 – 177):

Մաշտոցեան ուղղագրութեան հիմերը քանդել փորձելէ ետք, Սեդրակ Թառայեան ձեռնարկած է նաեւ համամարդկային կամ համաշխարհային այբուբենի ստեղծման գաղափարի շեփորահարման: Իր կարծիքով, առանձին ցեղերու գոյատեւումը խնդրական ըլլալով, անոնց միախառնումին համար անհրաժեշտ է ազգային այբուբեններէն անցում կատարել ընդհանրական այբուբենի գրահամակարգին: Այս կապակցութեամբ՝ «Ընկեր» շաբաթաթերթի՝ «Համամարդկային ալֆավիտ» խորագրով իր խմբագրականներէն մէկուն մէջ Թառայեան գրած է. «Աւելի մօտ ապագայում (մի քանի տարուց յետոյ) «Ընկեր»ը կը թողնի մեսրոպեան ալֆավիտը՝ հետզհետէ փոխարինելով նրան աւելի գեղեցիկ լատինական շրիֆտով...» (էջ 177):

Եւ փրոֆ. Խաչերեան իր աշխատութեան չորրորդ գլուխը կ՚եզրափակէ արձանագրելով. «Ահա թէ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական ուղղագրութեան խախտումներն ու քանդումները ո՛ւր են հասցնում՝ ի վերջոյ նրա... ամբողջական ժխտման ու մերժման գաղափարին» (էջ 177):

(Շար.)

1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՔԱՌՈՐԴ ՄՆԱՑԱԾ

Հայաստանի քիչ մը ամէն մարզերու օրակարգէն անպակաս ներկայութիւն է քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման մօտալուտ 1700–ամեակը: Կարելի ամէն առիթով առաջ կը քշուի ան, անպայման հպարտութեան շեշտ մը հագած. իսկ առիկա պատճառաբանուած հիմքերէ աւելի, զգացականով խմորուած տպաւորութիւն կը գործէ: Կայ նաեւ ողջունելի այդ հանգրուանին վայել նկատուած շուքը տալու համար ծրագրուածներուն շարքը. այդ ցանկն ալ կը գլխաւորէ Երեւանի մայր տաճարին շինութիւնը: Նախաձեռնութիւն որ ծրագրաւորումի օրէն մինչեւ այսօր կ՚ապրի երրորդ կաթողիկոսի շրջանը:

Բազմամակարդակ հարցադրումի գետին կը տրամադրէին նման յոբելեան ու առոր առընչուած ծրագիրներու ոլորտը եթէ պատմութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, ներկայի, նաեւ՝ հպարտութեան, արժեւորումի, անկեղծութեան նման հասկացութիւններ իրենց ճիշդ պատուանդանները ունեցած ըլլային մեր իրականութեան մէջ: Սակայն, շրջարկի մը մէջ ուր ամբողջ աշխարհի չափանիշները կ՚անգիտացուին, կամ յաճախ կ՚արհամարհուին, անապատի բարբառի վարժընթացի համազօր է յամենալ նման բաներու վրայ: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայ որ տօնելու, նշելու, փառաբանելու ամէն առիթ գրկաբաց ընդունելի է մեր իրականութեան համար:

Խանդավառութեան կանխիկ մթնոլորտին մէջ որ արդէն ստեղծուած է 1700-ամեակին առընչութեամբ, հետաքրքրական է գիտնալ թէ ճիշդ մտահոգութիւնը եղա՞ծ է, անհրաժեշտ քայլերը առնուա՞ծ են առիթը լուսարձակի արժեւորելու համար: Կարելի՞ է ըսել որ նման բացառիկ տուեալ միջազգային ուշադրութեան յանձնելու աշխատանքը տարուած է: Փոքր բան չէ, յատկապէս Հայութեան նման փորձանքներու, վերիվայրումներու ճամբով ընթացած ժողովուրդի մը համար, տէր ըլլալ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած առաջինի համբաւին: Նշումի պատրաստութեան մէջ ընդգրկուա՞ծ են, օրինակ՝ ԻՒՆԷՍՔՕ-ն, եկեղեցական միջազգային աթոռներ, նուիրապետութիւններ, եւլն.: Ծրագրուած նշումներու շրջանակը յաջողա՞ծ է դուրս ձգել ցուցադրականն ու շատախօսութիւնը:

Նման հարցականներու յապաղած թիրախ է Երեւանի մէջ Մայր տաճարի մը կառուցումի որոշումն ալ: Ազգային հպարտութեան ամբողջ բառամթերքը սպառեցաւ տակաւին անաւարտ այդ տաճարը փառաբանելու համար: Սակայն, սկսած՝ նման ծրագիր յղանալու, զայն գործադրութեան դնելու որոշումէն, անպատասխան ձգուած հարցականներու շարան մը կայ որ այդպէս ալ պիտի մնայ հաւանաբար: Իսկական անհրաժեշտութիւն, կամ հարկ կա՞ր նման բանի մը նախաձեռնելու երկրին մէջ որուն տնտեսական վիճակը ծանօթ է, որուն բնակ-

...չութեան կէսը մեկնած է, մնացած կէսն ալ ամէն օր նոր որսեր կու տայ աղանդներու սուր ախորժակին: Մեծղի չափերով նման տաճարի մը շինութիւնը կրնար արդարանալ թերեւս միջազգային հանրութեան հետաքրքրութիւնը դէպի Հայաստան արթնցնելու հանգամանքով: Աշխարհի զանազան անկիւններուն մէջ նման յոբելեաններու առիթով կառուցուած կոթողներու օրինակներ կան որոնք միայն հետաքրքրութեան առարկայ ըրած են իրենց գտնուած վայրը, ինչպէս օրինակ՝ Էյֆէլի աշտարակը: Բայց նման արդիւնքի հասնելու համար նախ պէտք էր այդ աշխարհահայեացքը ունենալ, յետոյ՝ հրաժարիլ նեղմիտ եկեղեցական մտայնութենէն որ «աւանդական հայկական»ին մէջ կը յամառի տեսնել ամէն կատարելութիւն: Կարելի էր օրինակ, առաջին օրէն 1–2 միլիոն տոլար նկատուած պիւտճէն աստիճանաբար 20–30 միլիոնի հասցնելու փոխարէն, անգամ մը համար լրջօրէն շարժիլ: Այդ 20–30 միլիոնը առաջին օրէն տրամադրել ու յատակագիծը բանալ միջազգային մրցումի, անշուշտ որոշ նախապայմաններով: Աւելին կրնար հրապարակել միջազգային չափանիշով ծանօթ ճարտարապետներ որոնց ներկայացուցած յատակագիծերէն ընդունելի ժիւրիի մը կողմէ ընտրուածը կը կառուցուէր, արդի աշխարհին մէջ տեղ մը բանալով Երեւանի:

Ձեղան նման մտահոգութիւններ ու առաջին օրէն վէճերու տեղի տուած վճիռով ընտրուած համարուեցաւ յատակագիծ մը. այսօր բարձրացած են պատերը, կառուցումի գործը առաջ կը տարուի մեծ թափով, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ Հայաստանցիին բարօրութեան համար միակ պակասը այդ տաճարն էր...: Այդ առնչութեամբ էականին արհամարհանքին նորագոյն փաստն ալ Գր. Լուսաւորչի մասունքները Նափոլիէն հոն փոխադրելու լուրն էր: Ճիշդ է որ Երեւանի տաճարը պիտի կրէ այդ անունը, սակայն, եթէ իսկապէս «աւանդութիւն» յարգելու տրամադրութիւնը կար, պէտք չէ՞ր որ սուրբին մասունքը դրուէր եկեղեցիին հիմերուն մէջ:

Նման «մանրամասնութիւն»ներ ամենայն հանգստութեամբ մէկդի ձգած ներկային մէջ, սպասելի ալ չէր որ 1700-ամեակ չեփորողները իրենց շուրջը նայելու եւ հոն բաներ մը տեսնելու հարկը զգային: Ան, այդ ներկան, կ'աղաղակէ սակայն ամէն օր, ուշադրութիւն, միջամտութիւն պահանջելով: Հարցը միայն 1700-ամեակի նշումին համար նախատեսուած ձեռնարկներու, արդէն ձեռնարկուածներու յարմարութիւնը չէ. այլեւ, մանաւա՛նդ, անտեսուածներու բազմութեան սուր հակադրութիւնը այն մթնոլորտին հետ զոր ստեղծելու ջանք կը տանին եկեղեցական իշխանութիւնները եւ անոնց աշխարհական գործակիցները:

Այդ հակասութեան մէջ գլխաւոր դերը վրայ են կրօնական գիտելիքներու, հաւատքի հարցերու մէջ բազմութիւններու անգիտութիւնը եւ այդ պարարտ հողին վրայ աղանդներու անարգել բարգաւաճումը: Ե՞րբ, ի՞նչպէս սկսան անոնք իրենց քանդող ցանցերը հիւսել քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած Հայաստանի արեւմուտքէն արեւելք, հիւսիսէն հարաւ: Այս կարգի հարցումներու պատասխանը գտնելու համար պէտք է տասնամեակ մը ետ երթալ, գտնելու համար անկախութեան առաջին, անորոշութիւններով լեցուն շրջանը. ամէն մարզի մէջ սահմանները ջնջուած, շփոթուած շրջան մը ուր օրինակ մորմոններու պետը շինարարական նախանիւթերու գործատուն մը հիմնելու խոստումը պտտցնելով ինչպէս բարերար յարգանք ու պատիւ կը վայելէ: Շինուա՞ծ է այդ գործատունը, ո՛վ գիտէ: Բայց մորմոնները Հայաստանի նախագահը մինչեւ ԱՄՆ-ու իրենց մայրաքաղաքը այցի տանելու չափ վարկանիշի տիրացած են:

Այդ վարկանիշին պտուղները քաղողներէն կը տարբերին սակայն փոխարժէք վճարողները: Աղանդներու գործունէութեան հետեւանքները կրած առաջին [illegible] մը եղաւ ու կ'ըլլայ բանակը: Նոյնին հարց է զինուորական ծառայութիւն կատարել մերժողներու պարագան: Կայ աւելի ծանրակշիռն ալ. Յուլիս 21-ի «Հայկական Ժամանակ»ը «Տարօրինակ ինքնասպանութիւններ» խորագիրով կ'արձագանգէ անոր: Երեւոյթը ուշադրութիւն գրաւելու սահմանին հասած պէտք է ըլլայ որ, Գեղարքունիքի Լուսակունք գիւղին բնակիչները վերջերս նամակ ղրկած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, պատմելով վերջին երեք տարուան ընթացքին գիւղին մէջ արձանագրուած «տարօրինակ ինքնասպանութիւններ»ը: Բնակիչները կը պնդեն որ անձնասպանները Եհովայի վկայ դարձածներ են որոնց երկնային արքայութիւն խոստացած են քարոզիչները:

Նայիրա Զօհրապեան այդ կարգի չորս պարագայ կը թուէ. գիւղին մէջ առաջին անձնասպանութիւնը գործուած է երեք տարի առաջ: Զոհը ընտանիքի հայր մըն է որուն կինը եհովայական դարձած է եւ ստիպած ամուսնին որ տանը առջեւի եօթը խաչքարերը տապալէ: Խեղճը չէ կրցած ճնշումին ու ո՛վ գիտէ ինչերու հանդուրժել ու վերջ տուած է իր կեանքին: Երկրորդ եւ երրորդ անձնասպանութիւնները գործողները պատանիներ են: Մէկը նոյն աղանդին քարոզչութեան զոհ 14 տարեկան պատանի մըն է, միւսը՝ 13 տարեկան Լուսինէն: Այս վերջինին ծնողները որոնք նոյն ծուղակը ինկածներ են, գաղտնի պահած են իրենց զաւկին արարքին բուն պատճառը, վախնալով քարոզիչներու պատիժէն: Արարատի մարզէն երիտասարդ եհովայական Լուսինէ Առաքելեանով կը լրանայ չորսերու շարքը:

Լուսակունքցիներու նամակը կրօնքի վարչութեան կողմէ յանձնուած է Աստուածաբանական Փաքիւլթէի տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեանին. ան ալ զայն կարգացած է «Հանդուրժողականութիւն ցեղային եւ կրօնական խումբերու նկատմամբ» գիտաժողովին որուն մասնակցած են Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի ներկայացուցիչներ ալ:

Այս կազմակերպութեան անունը հարցը կ'առնչէ արեւմտեան պահանջներու որոնք միջազգային հիմնարկներու Հայաստանի անդամակցութեան պայմաններուն կարգին տեղ կու տան որոշ ազատութիւններու, ինչպէս՝ վերոնշեալ գիտաժողովին նիւթն ալ կը մատնէ: Լուսակունքէն գրկուած նամակին առնչութեամբ եհովայականներու առաջնորդ «ոմն Հրայր» գացած է Կրօնի վարչութիւն եւ պնդած որ նշուած անձնասպանութիւնները իրենց կազմակերպութեան հետ կապ չունին, քանի որ իրենք նման ծէս չունին եւ նման լուրեր տարածելուն նպատակը Եւրոպայի Խորհուրդին առջեւ արդարացնել է եհովայականները պաշտօնապէս արձանագրելու մերժումը:

Նոյնիսկ եթէ պահ մը լուրջի առնուի «ոմն Հրայր»ի պնդումը թէ եհովայականներուն հետ կապ չունին նշուած անձնասպանութիւնները, կարելի՞ է անտարբերութեամբ մատնել երեւոյթը: Ի վերջոյ, բան մը մղած պէտք է ըլլայ Լուսակունքի գիւղացիները, որպէսզի նամակ գրեն Կաթողիկոսին: Կրնա՞յ աւելա եհովայականները պաշտօնապէս չարձանագրելու կեցուածքը արդարացնելու նպատակը հետապնդել իսկապէս, երբ երկրին մէջ տուն-տեղ եղած աղանդաւորական շարժումը միայն Եհովայի վկաներով չի սահմանափակուիր: Կայ լման շարք մը: Երէկ անոնց քարոզչութեան նիւթը թշնամիին դէմ զէնք չբարձրացնելու թելադրանքն էր, այսօր կը խօսուի անձնասպանութիւններու մասին: Ու տակաւին վէճեր կ'ըլլան արձանագրել – չարձանագրելու:

Քրիստոնէութեան 1700-ամեակի պատրաստութեան անհրաժեշտութիւն մը իսկապէս կայ Հայաստանի համար: Անհրաժեշտութիւն որուն շրջանակին մէջ սակայն հազիւ թէ տեղ ունենայ տաճարաշինութեան, ուխտագնացութիւններու, հանդիսութիւններու պերճանքը: Գր. Լուսաւորիչ ու իր յաջորդները տաճար կանգնելէ առաջ հաւատացեալ պատրաստելու մտահոգութեամբ գործի սկսած էին 1700 տարի առաջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅՈՅՍԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ

Յունիսին Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Յոյս Հայաստանի համար բարեգործական կազմակերպութեան հաշուետու ժողովը: Օրակարգի նիւթն էր նաեւ նոր նախագահի ընտրութիւնը, քանի որ ներկայ նախագահը Վեր. Ժիլպէռ Լեւոնեան վերջերս ընտրուած է Եւրոպայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու խորհուրդի ղեկավար, եւ ըստ կանոնադրութեան չի կրնար վարել զոյգ պաշտօնները: Իր հաշուետու ելոյթին մէջ Վեր. Լեւոնեան շեշտեց, որ նախագահի պաշտօնէն իր մեկնումը հրաժարական չէ, եւ ինք պիտի մնայ թէ՛ գործօն անդամ, թէ՛ ընտրուելիք նախագահին օգնական:

Անդրադառնալով կազմակերպութեան գործունէութեան, բանախօսը նշեց, որ Յոյսը օգնութեան ամէնէն օգտակար ձեւը համարած է գործ ստեղծել Հայաստանի մէջ: Եւ այսօր հոն կը գործեն կազմակերպութեան հիմնած զարգապործ արհեստանոցները: Ապրանքը կը վաճառուի Ֆրանսա, եւ շահը ամսականի ձեւով կը վճարուի աշխատողներուն: Այս տարի կը սպասուի 60 հազար ֆրանքի շահ:

Յոյսի գործունէութիւնը կ'ընդգրկէ նաեւ Դանիէլ Սահակեան վարժարանը, որբախնամը եւ ատամնաբուժարան մը: Իսիի եկեղեցիի անդամներէն չորսը ատամնաբոյժ են, եւ անոնք ատամնաբուժական իրենց մասնագիտական օգնութիւնը բերելէ զատ, գործիքներ ու կազմածներ ալ նուիրած են:

Վեր. Լեւոնեան կարդաց երկար շարք մը թիւերու. տրամադրելի գումարներ, կատարուած եւ կատարելիք ծախքեր, նախատեսուող ուղղակի օգնութիւն: Ամէն թիւին ետեւ հայ քրիստոնեաներուս աղօթքը կայ, – ըսաւ ան, – բայց մանաւանդ՝ Աստուծոյ պատասխանը: Մենք չէ, որ կ'օգնենք Հայաստանին, այլ Տէրը՝ մեր ձեռքով:

Նախագահութեան համար առաջարկուեցաւ Մարսէյլցի Վեր. Ժոէլ Միքայէլեանի թեկնածութիւնը: Ինք ելաւ եւ ներկաներուն երախտագիտութիւնը յայտնելով... հրաժարեցաւ՝ իբրեւ պատճառ նշելով դերգրաղ վիճակը եւ իր վայելած չափաթական տարին:

Մէկ ժամ տեւած էր այս ժողովը՝ իր մասնակիցներուն համար որչափ սովորական նոյնչափ արտասովոր հայ իրականութեան համար: Վասն զի մեր մէջ ընդունուած չէ գործ տեսնել, աթոռէն հրաժարիլ, գիշերները լուսցնել կապոցները շարելով, բայց եւ ըսել թէ Աստուած է, որ կ'օգնէ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

«ՅՈՅՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ»Ի 1999-Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Սերժ Քիւրքճեանի տեղեկագրէն կը քաղենք կարգ մը մանրամասնութիւններ կազմակերպութեան 1999-ի գործունէութեան մասին: «Յոյս Հայաստանի Համար» ընկերակցութիւնը ներկայացուած է Ֆրանսայի չորս շրջաններու մէջ՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ: Գործունէութիւնը բազմազան է եւ ընդգրկած է 14 տարբեր ճիւղեր:

Ա. – Երախաներու հոգատարութիւն

Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է ֆրանսահայ թէ ֆրանսացի ընտանիքներու մօտ: Ներկայիս 450 մանուկներ կան որոնց հոգատարութիւնը ստանձնուած է, գործակցութեամբ Իրերօգնութեան եւ Կապի Սպասարկութեան:

Բ. – Քրիստոնէական գրականութիւն

Բանբեր պարբերականի 400 թիւեր կը ղրկուին Հայաստան: Քրիստոնեայ ընտանիքին օրացոյցէն 5000 օրինակներ ղրկուած են: Պատանեկան Արձագանգ ամսաթերթէն 500 օր. կը ղրկուի, մասնաւորաբար պատանիներուն: Ստանձնուած է Սպիտակի Թղթակիցին՝ Սուրէն Մարգարեանի աշխատավարձքը, նաեւ կիրակնօրեայ դպրոցին երկու մոնիթրիներու: Օժանդակութիւն կ'ըլլայ տեղւոյն եկեղեցիներուն:

Գ. – Ամառնային գործունէութիւն Հայաստան

Յուլիս 5-էն 26, գրասանքի բացօթեայ կեդրոն, ուր կ'ըլլան դասընթացքներ, խաղեր եւ կանոնաւոր սնունդ կը տրուի օրը երեք անգամ: Յուլիս 12-էն 19 գրօսաշրջային ճամբորդութիւն մը տեղի ունեցած է 41 հոգիի մասնակցութեամբ (13-էն 75 տարեկան): Օգոստոս 12-էն 31 Իջեւան գրասանքի բացօթեայ կեդրոնի մը մէջ 110 երախաներ օգտուած են Աւետարանի դասաւանդութենէ: Օգոստոս 7-էն 17, զժուար մանկութեան համար բժշկական անձնակազմի պատրաստութիւն Նոր Խարբերդի կեդրոնը:

Դ. – Մարդասիրական օգնութիւն

Ֆրանսա – Հայաստան Բողոքական Զօրակցութեան հետ հիմը դրուած է մարդասիրական ճաշարանի մը Սեփանաւան: Ամէն օր, Դեկտեմբեր 1-էն Մայիս 30 տաք ճաշ հրամցուած է տարեցներու:

Ե. Զ. Է. – 1999 Ծնունդին նուէրներ, բժշկական կազմած, դեղօրայք, հագուստեղէն, դպրոցական պիտոյքներ ղրկուած են: Գրքոյկներ բաժնուած են Ֆրանսայի հայկական եկեղեցիներու անդամներուն, որպէսզի տեղեակ ըլլան ոգեկան գործունէութիւններէն: Յոյս մեծածաւալ գորգեր շինել տուած է, արհեստներու տարկաներ գնուած են Հայաստան, զանոնք վաճառելու համար կազմակերպութեան զանազան ձեռնարկներու ընթացքին:

Ը. – «Յոյս»ին 10-ամեակը

Յուլիս 17-ին, Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին մէջ տօնուած է եպիսկոպոս փոխ. յ'Արմէնիի 10-ամեակը, 1000 հոգիի մասնակցութեամբ: Պրիւսէլ, նուագահանդէս մը տրուած է Արթիւր Ահարոնեանի մասնակցութեամբ: Իսի, Լիոն, Վալանս, Մարսէյլ եւ այլուր ձեռնարկներ տեղի ունեցած են:

Թ. – Հայաստան Հիմնադրամի անդամակցութիւն

Յոյս Հայաստանի Համար անդամ է Հայաստան Հիմնադրամին: Գլխաւոր գործակցութիւնը Սպիտակի Ֆրանքեւհայկական դպրոցի շինութիւնը եղած է:

Ժ. – Մետիաներու հետ

Հեռատեսիլի յայտագրեր, կարճ փաստանկարներ, մամուլի յօդուածներ արձագանգած են կազմակերպութեան գործունէութեան (Ֆրանսայի մէջ՝ Լիւմինեօն, Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազին, ԱՅԲ ԷՖ-ԷՄ, Փարիզէն, Աշխարհ, Յառաջ, Կամք եւլն):

ԺԱ. – Բացումներ Հայաստան

Վանաձորի թռչնաբուծարանին բացումը կատարուած է Յուլիս 16-ին: Ատամնաբուժական բուժարան մը բացուած է նոյն օրը, նաեւ Սպիտակի Դանիէլ Սահակեան դպրոցը: Յուլիս 17-ին, Երեւանի մէջ կեդրոնին ատամնաբուժական բուժարանը բացուած է. նիւթականը ապահոված են ԻՒՄԱՖ եւ եպիսկոպոս փոխ. յ'Արմէնի:

ԺԲ. – Ընտրեալներու այցելութիւն

Կազմակերպութեան հրաւէրով, եռօրեայ (Յուլիս 16, 17, 18) այցելութիւն մը կատարած են Իսիի, Գլամարի եւ Մէօտոնի ընտրեալները:

ԺԳ. – Գործակցութիւն

«Յոյս Հայաստանի Համար» կը շարունակէ իր գործակցութիւնը բազմաթիւ կազմակերպութիւններու հետ:

ԺԴ. – 2000-ի ծրագիրները

Պատուելի Ժորժ Տապպօ այցելած է Հայաստանի Աւետարանական եկեղեցիները: Ապրիլ 20-էն 28 գրօսաշրջային այցելութիւն մը տեղի ունեցած է: Վարդան Մամիկոնեան նուագահանդէս մը տուած է Մարսէյլ Մայիս 12-ին: 100 նոր խնամակալներ կը փնտռուին մանուկներու համար. ԻՒՄԱՖ-ի և Անֆանս-եպիսկոպոսի հետ բուժարան մը կ'իրագործուի Սպիտակ, զանազան բաժանմունքներով, մարդասիրական եւ գրօսաշրջային ճամբորդութիւն մը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 5-էն 13:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. – Ի. ԴԱՐԵՐ)

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսէօր

Լոս – Անճըլըս, 1999
«Նոր Կեանք» մատենաշար թիւ 29

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.

11, Square Alboni — 75016 PARIS

☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝ ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9–ին, Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ
Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամականիշի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց գրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոսթով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամականիշի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅՄ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Տէր եւ Տիկին Պ. Կէնճեան 5000 Ֆր., Տոքթոր Ա. Պօյաճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զ. Գույումճեան 3063,08 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գօսեան 500–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Աճէմեան 7161,38 Ֆր., Պր. Ժ. Կիրակոսեան 1850 Ֆր., Պր. Վ. Աջապահեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գույումճեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Մեխարեան 500 Ֆր., Պր. Ժ. Կարապետեան 10.000 Ֆր., Տոքթոր Ա. Պօյաճեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Փ. Մօքթարեան 500 ֆրանք, Մի Ոմն 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելքոնեան, Տիկին Վ. Մեսթարեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լրքօք Բշտիկեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30 Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de

NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie

avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
MARDI
11 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19·946 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.946

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 8 / 10)

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆԸ

Յուլիս 7-ին, Լրագրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին դատախազութեան պետական չահերու պաշտպանութեան վարչութեան պետ Գէորգ Դանիէլեան ներկայացուցած է 1999-ի ընթացքին պետական գանձին տրուած վնասներու փոխարէն գանձուած հատուցումներուն պատկերը : Այդ հատուցումներուն գումարը կը հասնի 12,5 միլիառ դրամի (2 միլիոն տոլար) : Այդ շրջանին 25 քրէական թղթածրար բացուած է : Անոնց մէկ մասը կը վերաբերի ուժանիւթի մարզի չարաշահումներուն որոնց մասին հետաքննութեան ձեռնարկուած է 1998-ին : Մինչեւ այսօր 15 հոգի դատապարտուած է եւ պետական պիւտճէ վերադարձուած շուրջ 2 միլիոն տոլար :

Ութ քրէական գործ ալ յարուցուած է լրթծներու դէմ · վերջ տրուած է 9 վիճակախաղի գործունէութեան :

Ինչ կը վերաբերի Հրազդանի ելեկտրակայանին 5-րդ մասին վարկի գումարներուն որոնց իւրացումին մասին տարաձայնութիւններ կան, դատախազութեան քննչական վարչութենէն Վարդան Խաչիկեան բացատրած է որ 1996-ին քրէական գործ յարուցուած է : Տրամադրուած 57,4 միլիոն գումարէն 40 միլիոնը գործածուած է · վարկի իւրացում չկայ, բայց կան չարաշահումներ : Հինգ թղթածրար արդէն փակուած է, 7 հոգի արդելափակուած է, պետութեան տրուած վնասէն 250 միլիոն դրամ հատուցած է (շուրջ 400 հազար տոլար) :

Դատախազութեան աշխատակիցները լաւ են թէ երբեմն խոչընդոտներու կը բախին անհրաժեշտ փաստաթուղթերը ունենալու համար երբ իրենց կ'ըսուի թէ պահերու պայմանաժամը լրացած ըլլալով այդ փաստաթուղթերը ոչնչացուած են :

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎԻՆ

Ժընեւի մէջ, Յունիս 26 – Յուլիս 1, ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին 24-րդ նստաշրջանին մասնակցած է Հայաստանի պատուիրակութիւնը, Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ռ· Շուգարեանի գլխաւորութեամբ : Ան ելոյթ մըն ալ ունեցած է, ներկայացնելով երկրին ընկերային վիճակը եւ Գոմըրնհակի վեհաժողովէն ետք ընկերային ու տնտեսական զարգացման ուղղուած միջոցները : Ան նաեւ անդրադարձած է Ատրպէյճանէն վտարուած ու Հայաստան հաստատուած 300 հազար գաղթականներու հարցերուն :

⁂

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Յուլիս 7-ին ստորագրած է նոր հրամանագիր մը, որ կը հաստատէ 1700-ամեակի տօնակատարութեան կազմակերպման պետական յանձնաժողովին նոր կազմը : Համաձայն այս որոշումին, յանձնաժողովը կը ղեկավարէ նախագահը ինք անձամբ : Աշխատանքներու համակարգումը յանձնուած է յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Խոսրով Յարութիւնեանին :

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆՈՐ ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Յուլիս 7 թուակիր այլ մէկ հրամանագրով Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ նշանակած է Լեւոն Մկրտչեանը :

ՄԱՔՍԱՏԱՆ ՄԷՋ ՀԱՒԱՍԱՐ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ

Պետական չահերու պաշտպանութեան գրասենեակի ղեկավար Գէորգ Դանիէլեան գանգատած է որ մաքսատան պաշտօնեաները երկակի վերաբերում ցոյց կուտան ներածուած ապրանքներուն նկատմամբ : Վերաբերումը կախում կ'ունենայ ներածողին անձէն : 1999-ի եւ այս տարուան առաջին հինգ ամսուան տուեալները կը հաստատեն թէ ապօրինութիւններ գործուած են : Անոնց գլխաւոր առիթ տուողը կ'ըլլայ ներածողին կառավարութեան դէմքերու հետ ունեցած կապը : Այն գործի մարդը որ այդ ոլորտին հետ սերտ յարաբերութիւն ունի, միւսներէն նուազ կը վճարէ : Դատախազութիւնը եւ պետական եկամուտներու նախարար Գագիկ Պօղոսեան տեսակցութիւն մը ունեցած են վերջերս, երեւոյթին վերջ տալու նպատակով · մանաւանդ որ նախարարը վճռած է պայքար մղել թեւարկումի նման ընթացքներու դէմ :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(9-10 Juillet)

200 millions de dollars détournés dans le secteur énergétique en Arménie

Թերթը վերոնշեալ խորագրով կ'անդրադառնայ այն չարաշահութեան որ կատարուած է 1992-ի եւ 1995-ի շրջանին ուժանիւթի մարզին մէջ, Հայաստան, երբ երկիրը կ'ապրէր օրական 2-3 ժամ ելեկտրականութեամբ միայն (տե'ս· «Յառաջ», Յունիս 16 եւ 22, Ա· էջ, «Արմէնփրէս») եւ, կը գրէ Լը Մոնտ, բնակչութիւնը Երեւանի ծառերը կը հատէր, կարենալ ջերմութիւն ստեղծելու համար, լուրին որպէս աղբիւր տալով Հայաստանի դատախազութիւնը, որ Յուլիս 7-ին յայտարարած է որ քննութիւն կը բացուի, Զեղծարարութիւնները կը վերաբերէին մասնաւորաբար մազութի կեղծ յանձնումներու հաշուեցոյցներու եւ արտադրուած ելեկտրականութեան քանակին գերագնահատման : Մայիսի վերջ, կ'աւելցնէ Լը Մոնտ, ելեկտրականութիւն հայթայթողներէն կարեւորագոյնին հինգ պատասխանատուները ձերբակալուած են, 1,4 միլիոն տոլարի կաշառակերութեան համար :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պարաք, Յուլիս 9-ին, կորսնցուց խորհրդարանական իր մեծամասնութիւնը, մինչ, Յուլիս 10-ին ճամբայ կ'ելլէր դէպի Ուաշինկթըն, Արաֆաթի եւ Գլինթընի հետ լուծում մը գտնելու համար Պաղեստին – Իսրայէլ կնճիռին : Պարաք ինքզինք տկար չի գտեր, ինք կը յայտարարէ որ Խորհրդարանին ընտրեալը չէ, այլ՝ ժողովուրդին : Գազայի մէջ, ծանր միջադէպ մըն ալ պատահած է եւ պաղեստինցի կին մը մեռած է կառքին մէջ, որու վրայ կրակ բացած էր իսրայէլեան բանակը, վիրաւորներ ալ կան : Իսրայէլեան բանակը ընդունած է իր սխալը եւ ներողութիւն խնդրած :

Լ· ԺՈՍՓԷՆ Պրըթանիի շրջանը այցելեց Յուլիս 8-ին, ապահովութիւն տալով բոլոր անոնց որոնք վնաս կրած են որ 100% հատուցում պիտի ստանան : Ուզեց ցոյց տալ նաեւ որ շրջանին ծովափները մաքուր են եւ կարելի է արձակուրդի երթալ : Առիթէն օգտուելով յայտնեց նաեւ թէ հարկ է այո' քուէարկել Սեպտեմբեր 24-ի հանրաքուէին, նախագահական ժամանակաշրջանի հնգամեակին վերաբերող : Շեշտեց թէ ինք միշտ կողմնակից եղած էր, Շիրաք դէմ էր, հիմա՝ թէր է եւ ուրեմն նախաձեռնութիւն ստանձնած էր ու առաջարկը փոխանցած նախագահ Շիրաքի (ի դէպ, այս հարցը հրապարակ դնողը Ժիսքար տ'Էսթէնն եղաւ, նեղը դնելով բոլորը) :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, Վառի նահանգը եւ Մարսէյլի շրջանը հրդեհներ ծագեցան շաբաթավերջին որոնց պոհ գացին երկու հրշէջներ, մէկը՝ կամաւոր : Հրդեհին ծաւալը պատճառ եղաւ որ երկաթուղիի երթեւեկը դադրի եւ 800 հոգի խռնուած մնան Մարսէյլի կայարանը աւելի քան 24 ժամ : Հովն ալ, միսթրալը, չէր դիւրացներ գործը : Ընդհակառակն հիւսիսային Ֆրանսայի շրջանը, ներառեալ Փարիզ, ցուրտը կը տիրէր, նաեւ անդադրում անձրեւ մը :

ՏՕԹԸ աղէտալի կացութիւններ ստեղծած է կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Թուրքիա, Պուլկարիա եւ մանաւանդ Յունաստան : Թուրքիոյ մէջ 15 մեռեալ կայ, ստրիճանաչափը մինչեւ 48-ի հասած էր Իզմիր : Աթէնք ալ մահեր կան եւ Սամոս կղզին մէջ ալ հրդեհներ ծագած են զորս դժուարութեամբ կարելի եղած մարել : Հեռանկարներն ալ լաւ չեն, Աթէնքի մէջ 40 աստիճան կը նախատեսուէր Յուլիս 11-ի համար :

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ, Յուլիս 9-ին, կէ Փրայտ (միասեռականներու տողանցք) տեղի ունեցաւ, հակառակ Վատիկանի ժխտական դիրքին, 200 հազար հոգիի մասնակցութեամբ : Յուլիս 10-ին, Պապը, անգամ մը եւս դատապարտեց ցոյցը կիրակնօրեայ իր քարոզին մէջ, չեշտելով · յանուն Հռոմի Եկեղեցին, իր դառնութիւնը այն նախատինքին համար որ եղաւ 2000-ի մեծ յոբելեանին եւ աշխարհի կաթողիկէներու սիրելի քաղաքի մը քրիստոնեայ արժէքներուն հանդէպ :

ՓՈՐԹԱՏԱՈՒՆԻ (Հիւսիսային Իրլանտա) բողոքականներու աւանդական տողանցքը տեղի ունեցաւ Յուլիս 9-ին : Ապահովութեան ուժերը խիստ միջոցներ ձեռք առած էին որպէսզի բախում չպատահի կաթողիկէներու հետ :

ՊՈՒՏԻՆ, ելոյթ ունենալով Դումային առջեւ, բուռն կերպով պաշտպանած է զօրաւոր Ռուսաստանի մը գաղափարը : «Միակ ելքը Ռուսաստանի համար, բսած է ան, զօրաւոր եւ ինքնավստահ Ռուսաստան մըն է» : 50 վայրկեան տեւող իր ճառին մէջ, Պուտին առաւելաբար կեդրոնացած է ներքին քաղաքականութեան վրայ :

ՏՈՒՐՊԱՆԻ (Հարաւի - Ափրիկէ) մէջ տեղի կ'ունենայ Սիտայի համաշխարհային 13-րդ համագումարը, որու կը մասնակցին 10 հազար հոգի եւ շուրջ 1000 լրագրող : Իր ելոյթին մէջ Փիթըր Փիոթ Մակ – սիտա ճիւղին տնօրէնը յայտարարած է որ անմիջականօրէն 3 միլիառ տոլար անհրաժեշտ է Ափրիկէի կանխարգելիչ միջոցներու համար :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ջարդերը չեն դադրիր եւ շաբաթավերջին 14 հոգի եւս մորթուած են, երկու հոգի ալ վիրաւորուած է եւ 7 ուրիշներ ալ՝ առեւանգուած :

ԼՕԶԱՆԻ դաշնակցային պատժական ատեանը մէկ տարի յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտեց իսրայէլեան գաղտնի սպասարկութեանց գործակալ մը որ մերժած էր իր անունը տալ եւ մըկըրտուած էր «Պարոն Մասատ» : Ան հեռաձայնային ունկնդրութեան ցանց մը հաստատած էր զուիցերացի քաղաքացիի մը բնակարանը, կասկածելով թէ կապ ունի լիբանանեան Հեզպոլլահին հետ : Պարաք իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս բարեյաջող վճիռին համար :

ՊԵՐԼԻՆԻ լով փարատի ընթացքին, միջադէպեր պատահած են շաբաթավերջին եւ ոստիկանութիւնը 200 հարցաքննումներ կատարած է : Թմրեցուցիչի չահատակութիւնը գլխաւոր պատճառներէն մէկն է :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հարաւը, Չէչէնիոյ մօտ, երկու պայթումներէ 7 հոգի մեռած է Յուլիս 9-ին : Առաջին ռումբը Վլատիկաւկազի շուկան դրուած էր, երկրորդն ալ Ռոստովի վաճառատան մը մէջ :

ՍԱՔԼԷԻ (Լոսի նահանգ) տարեցներու բուժարանի մը մէջ կասկածելի մահեր պատահած են եւ քննութիւն բացուած է : Կը թուի թէ հեշտամահութեան պարագաներ են : Հարցը երեւան հանած են նախկին պաշտօնեաներ, ինչ որ նաեւ հաշուեյարդարի խնդիր մը կրնայ ըլլալ, թէեւ բաւական վկայութիւններ կան :

ՀՌՈՄԻ բանտի մը մէջ է, որ Յուլիս 10-ի առաւօտեան, Յովհ·-Պօղոս Բ· պատարագած է եւ կոչ ըրած որ աւելի գութ ցոյց տրուի արգելափակուածներուն հանդէպ : Շուրջ 60 բանտարկեալներ, այր թէ կին, կրցած են հետեւիլ պատարագին : Պապը շեշտած է որ պատիժը, բանտը իմաստ մը ունին երբ կը ծառայեն մարդուն վերածնունդին, որպէսզի անոնք որ յանցանք գործած են կարելիութիւնն ունենան խորհրդածելու :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Ա· Սէզէր Բաքու կ'այցելէ : Հետաքրքրութեան նիւթ է թէ այս նոր նախագահին օրով ինչ բնոյթ պիտի առնեն Թուրքիա – Ատրպէյճան յարաբերութիւնները : Տեսակցութիւններու գլխաւոր հարցը կը կազմեն Կասպից ծովու քարիւղին փոխադրութեան ճամբաները եւ նիւթական լուծումները :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը եւ տուրքերու պաշտօնատարներ վերջերս

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. - Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Գ.

Իր աշխատութեան հինգերորդ գլուխին տակ վաստակաւոր հայագէտ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը ներկայացնէ 1913 Հոկտեմբերին նախատեսուած՝ Հայկական տառերու գիւտին 1500-ամեակի, ինչպէս նաեւ տպագրութեան 400-ամեակի յոբելենական հանդիսութիւնը եւ այդ առթիւ մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան մէջ «բարեկարգութիւններ» մտցնելու՝ Մանուկ Աբեղեանի նկրտումները:

Արդարեւ, Արեւելահայաստանի մէջ յոբելենական հանդիսաւոր նիստ կազմակերպելու համար 1913-ի կէսերուն կը ստեղծուի կեդրոնական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ բանասէր Գալուստ Տէր - Մկրտչեանի, որ անմիջապէս կը հրաւիրէ մասնագէտ բանասէրներ, լեզուաբաններ, անուանի գրողներ եւ ուսուցիչներ, նախապատրաստական աշխատանքներու շուրջ խորհրդակցելու համար: Իբրեւ գլխաւոր զեկուցողներ նկատի կ'առնուին Մանուկ Աբեղեան եւ Ստեփանոս Մալխասեանց, երկուքն ալ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութիւնը հնչիւնական դրութեամբ վերափոխելու եռանդուն ջատագովներ:

Նախայոբելենական խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենար Հոկտեմբեր 1-ին: Մ. Աբեղեան երկու տեսակ հարցարաններ կը պատրաստէ. մէկը՝ ուղղագրութեան արմատական փոփոխութիւններու կողմնակիցներու, միւսը՝ մերժողներու, որոնք թէր ու դէմ կարծիքներու մշակումով պիտի ներկայանային խորհրդակցութեան:

Անդրադառնալով երկրնոյթ հարցարաններուն մէջ արծարծուած կէտերուն, փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Խօսքը վերաբերում է, առաջին հերթին, սկզբունքների շուրջ համաձայնութեան գալու մասին՝ խորհրդակցութիւնում: Սակայն այնպէս էլ խորհրդակցութիւնը նախատեսուած օրում չի կայանում, հետեւաբար լուրջ քննարկման չի արժանանում, ժամանակակից պատմաբան Լէօյի հաւաստմամբ, քանի որ Յանձնաժողովի անդամները աւելի հետաքրքրուած են եղել եկեղեցական - տօնական հանդիսութիւններով եւ ուխտագնացութիւններով, իսկ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած ուղղագրութիւնը վերատեսութեան ենթարկելը, որ գերազանցապէս ակադեմական բնոյթ պէտք է ունենար, պարզապէս իրենց ուժերից վեր էր» (էջ 185):

Արմատական փոփոխութիւններու կողմնակիցներուն ուղղուած հարցարանի կէտերուն ընդմէջէն Աբեղեան արդէն յառաջ կը մղէ հայկական այբուբենի կարգ մը տառերէն հրաժարելու առաջարկը, զոր յետագային պիտի իրականացնէր՝ 1922 թուականին բռնադատուած բարենորոգութեամբ:

Ուղղագրական վէճերու եւ տարաձայնութիւններու, ինչպէս նաեւ յատկապէս Մ. Աբեղեանի յախուռն առաջարկութիւններու մասին իր բացասական կարծիքը կը յայտնէ Ալ. Ծիրվանզադէ, «Մշակ» թերթին մէջ գրելով. «Աւելի գեղեցիկ, աւելի քաղաքակրթական ուղղագրութիւն, քան այն, ինչ որ տուել է մեզ հին գրականութիւնը, չէ կարող տալ այժմեան եւ ո'չ մի ժողով, այն պարզ պատճառով, որ մենք կատարելապէս գիտականօրէն պատրաստուած լեզուագէտներ չունենք...: Ունենք միայն մեծ ազգերին նմանուելու յաւակնութիւն, որ այնչափ ծաղրելի է...»: Իսկ Էջմիածնի հանդիսաւոր նիստի կազմակերպիչներուն իր խօսքը ուղղելով Ծիրվանզադէ կը գրէ. «Տեղ բան կը լինի Սահակի եւ Մեսրոպի տօնը կատարելու համար ժողովուել, եւ նոյն Սահակի եւ Մեսրոպի շինած սքանչելի տաճարը քանդել...» (էջ 186):

Յովհաննէս Թումանեան եւս կը նշէ թէ ուղղագրութիւնը գիտութիւն է անոր դէմ կարելի է դուրս գալ կամ զայն փոխել միայն գիտութեամբ, աւելցնելով. «Միօրինակութիւնը եւ միակերպութիւնը պարտադիր պայման են մեր երկու գրական լեզուների համար» (էջ 186):

Գէորգեան Ճեմարանի երբեմնի տեսուչ եւ ծանօթ մանկավարժ Սեդրակ Մանդինեան եւս կը բողոքէ մաշտոցեան ուղղագրութեան դէմ յաճախակի դարձած ոտնձգութիւններու դէմ գրելով. «Ես մերժում եմ ամբողջ ուղղագրութիւնը փոփոխութեանց խնդիր դարձնել, ոչ միայն անժամանակ է, այլեւ անհնարին: Ամբողջ ուղղագրութեան փոփոխութիւնը կը ստեղծէ լատինական գրերի գործածութեան հարցը» (էջ 186):

Վրացի հայագէտ Նիկողայոս Մառ նոյնպէս հայերէնով եւ մաշտոցեան ուղղագրութեամբ պատասխանելով 1913-ի հարցարաններուն, կ'ընդդիմանայ աբեղեանական առաջարկութիւններուն: Ֆրանսացի հայագէտը Անթուան Մէյէ կը գրէ թէ նախընտրելի է պահպանել աւանդականով, քան թէ վտանգաւոր փորձառութեամբ փոփոխութիւններ մտցնելով «անարխիա» ստեղծել:

Եւ այսպէս, 1913 Հոկտեմբեր 14-ին կը գումարուի հայկական տառերու գիւտի 1500-ամեակի եւ հայկական տպագրութեան 400-ամեակի միացեալ հանդիսաւոր նիստը: Օրակարգի վրայ եղած են Մանուկ Աբեղեանի եւ Ստեփանոս Մալխասեանցի զեկուցումները, ինչպէս նաեւ Անթուան Մէյէի, Նիկողայոս Մառի եւ այլ գրողներու, բանասէրներու եւ մանկավարժներու կարծիքներու ընթերցումը: Սակայն, առաջին զեկուցողին՝ Մանուկ Աբեղեանի ելոյթը այնքան երկարապատում եղած է (51 տպագիր էջ), որ միւսներուն կարգ չէ հասած...

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան մանրազնին կերպով կը վերլուծէ Մանուկ Աբեղեանի զեկուցումին ընդմէջէն ներկայացուած սխալ ու հակասական հարցադրումները, ինչպէս նաեւ մաշտոցեան ուղղագրութեան հնչաբանական վերափոխումներու առաջարկները: Նշուած զեկուցումը տպագրուած է «Արարատ» ամսագրի 1913 Նոյեմբեր - Դեկտեմբեր թիւերուն մէջ՝ «Ուղղագրութեան մասին» խորագրով: Փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Փակագծերում տրուած ծանօթագրութիւնում խիկ տպակողմնորոշող պնդում է արուած, որպէս թէ «Համազգային» յոբելենական հանդիսութեան ժամանակ է ընթերցուել, որ ճիշդ չէ ամենեւին: «Համազգային»ը ենթադրում է նաեւ ամբողջ ազգի ներկայացուցիչների, այդ թւում եւ արեւմտահայ մտաւորականութեան ներկայացուցիչների ներկայութիւն ու, մանաւանդ, մասնակցութիւն հանդիսաւոր նիստին՝ նման համազգային հիմնահարցի քննութեան համար...» (էջ 189):

Աշխատութեան հեղինակը մէջբերելով Աբեղեանի խօսքերը, դիտել կուտայ որ Աբեղեան երբ կը խօսի դասական շրջանէն սկսեալ հայերէն լեզուի ուղղագրութեան մասին, դասականի եւ արեւելահայ գրական լեզուի ուղղագրութեան առնչութեամբ կը գործածէ մեր ստացական դերանունը, իսկ արեւմտահայ գրական լեզուի ուղղագրութիւնը կ'որակէ «Մխիթարեաններու գրաբարեան ուղղագրութիւն», այդպէսով ցուցաբերելով խտրականութեան ոգի:

Ի պատասխան ԺԹ. դարու առաջին կէսին արեւելահայ գրական լեզուի մէջ ուղղագրական բազմազանութեան գոյութեան վերաբերող Աբեղեանի հաստատումին, իսկ նոյն դարու երկրորդ կէսին ուղղագրական միակերպութիւն յառաջ բերելու ճգտումի փաստին, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը շեշտէ թէ Աբեղեանի այդ պնդումը պարադայական է եւ խնդրական, որովհետեւ նկատի առնուած ժամանակաշրջանին մէջ ուղղագրական խայտաբղէտութիւնը ոչ թէ արդիւնք է հնչական - արտասանական հարկադրանքի, այլ պարզապէս արեւելահայ գրողներու, խմբագիրներու եւ յօդուածագիրներու քմայքներու, ուղղակի անգրագիտութեան, մաշտոցեան համակարգային միակերպ ուղղագրութեան կանոններու եւ օրէնքներու պահպանման նկատմամբ ցոյց տրուած քմահրանքի ու անփութութեան:

Փրոֆ. Խաչերեան մանրամասն ու բծախնդիր կերպով վերլուծելով Աբեղեանի զեկուցումը, ցոյց կուտայ հոն երեւան եկող խորունկ հակասութիւնները, ցայտուն դարձնելով Աբեղեանի առաջարկներուն մէջ դրական նկատուող տեսութիւնները:

Այսպէս, Մ. Աբեղեան մաշտոցեան ուղղագրութիւնը պարտադիր պահանջ կը նկատէ գրական երկու լեզուներու յառաջացման եւ անոնց յետագայ պահպանման համար: Կ'ըսէ թէ «Թողնել գրաբարի ուղղագրութիւնը՝ կը նշանակէր՝ մի խառնափնթոր գրութիւն ստեղծել», ինչ որ կրնար տխուր հետեւանքներ ունենալ: Աւելի'ն. Աբեղեան մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութիւնը պատմական անհրաժեշտութիւն կը նկատէ եւ կը հաստատէ ուղղագրութեան հնչիւնական դրութեան անցնելու առաջարկներու սնանկութիւնն ու անկարելիութիւնը: Տակաւին, ան իր զեկուցման մէջ կը շեշտէ որ «եթէ մի գրական լեզու պիտի լինէր միակերպ ուղղագրութեամբ, դա պիտի լինէր անհրաժեշտօրէն գրաբարի ուղղագրութեամբ, եւ ոչ մի ուրիշը»: Իսկ անդրադառնալով մաշտոցեան ուղղագրութեան բարերար ազդեցութեան մեր գրական երկու լեզուներու ծննդեան համար, Աբեղեան բարերախտութիւն կը նկատէ գրական երկու լեզուներու համար մէկ ուղղագրութիւն, այն է՝ գրաբարի ուղղագրութիւն ունենալը եւ անոր ժխտման պարագային նախատեսելով համազգային աղէտ մը՝ կ'ըսէ. «Մեծ դժբախտութիւն կը լինէր ազգային տեսակէտից, եթէ մեր երկու գրական լեզուների մէջ ուղղագրութիւնը հիմնուած լինէր ոչ թէ գրաբարի վրայ, այլ տարբեր տեղերի արտասանութեան» (էջ 213):

Եւ վերջապէս, Մ. Աբեղեան իր զեկուցումին մէջ կը զգուշացնէ եւ կը սաստէ բոլոր անոնք, որոնք կը համարձակին քանդել մաշտոցեան ուղղագրութիւնը եւ իբրեւ եզրակացութիւն կը յայտարարէ. «Ուստի միանգամ ընդմիշտ պիտի հրաժարուել ուղղագրութեան մէջ հիմնական փոփոխութիւններ մտցնելու ամէն ծրագրից, որով ցանկանում են մեր ուղղագրութիւնը խիստ հնչաբանական դարձնել, որովհետեւ այդպիսի մօտեցում գործադրութիւնը հաւասարազօր է մեծ ջանքերով ձեռք բերուած գրական լեզուներից հրաժարուելուն, առնուազն՝ գոնէ երկու այնպիսի գրական լեզու ունենալուն, որոնք իրարուց անչափ հեռու կը լինեն» (էջ 215):

Մանուկ Աբեղեանի զեկուցումին մէջ պարզուած տեսութիւնները, միտքերը, առաջարկները մանրազնին ուսումնասիրելէ եւ վերլուծելէ ետք փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կ'ըսէ. «ինքնաճղկման, ինքնամեղադրանքի եւ ինքնադատապարտման առաւել խիստ բանադրումներ դժուար է պատկերացնել աբեղեանական ձախաւեր խեղագրութեան մասին, որ մի քանի տարի յետոյ գիտակցաբար ու գիտումնաւորութեամբ իրականացրեց նոյն ինքը այդ տողերի հեղինակը՝ Մանուկ Աբեղեանը...» (էջ 215): Խեղագրութիւն մը, զոր սրբագրել կը դժկամակին նոյն իսկ այսպէս կոչուած «հեղինակութիւններ» նաեւ մեր օրերուն:

Էջմիածնի մէջ 1913 Հոկտեմբեր 14-ին տեղի ունեցած հայկական տառերու գիւտի 1500-ամեակին եւ հայկական տպագրութեան 400-ամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսաւոր նիստը կ'աւարտի եզրափակիչ որոշում տալու եւ ընդհանուր եզրակացութեան յանգելու Աբեղեանի ժամանակավրէպ եւ խեղուած ուղղագրական հնչական դրութեան անցնելու առաջարկութիւններու եւ կոչերու մասին: Հայեցակէտներու խեղագրումներու գլխաւոր հեղինակը՝ Մանուկ Աբեղեան, թէեւ կը ճանչցնէր իր նկրտումներուն մէջ, սակայն, իր յոյսը չի կտրեր, սպասելով աւելի «նպաստաւոր» ժամանակներու եւ թոյլատու մթնոլորտի:

(Շար.)

ԵՐԿՈՒ ՇԱՒԱՐՇՆԵՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԳԷՍ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Շաւարշ Միսաքեան եւ Շաւարշ Նարդունի: Մեծ Շ.ն ու փոքր Շ.ն, հանրածանօթ ընթերցող հասարակութեան ի սփիւռս աշխարհի: Երկու մտաւորական եւ գաղափարական տիտաններ, որոնք եղբայրական սիրով կապուած էին իրարու:

Շաւարշ Միսաքեան հիմնադիր - խմբագրապետն էր Փարիզի «Յառաջ»ին, թերթի ծնունդէն ի վեր: Հայաթերթ մը որ այսօր ալ իր սեփական դիմագիծը կը պահէ: Թերթ մը որ բառերու նուազագոյն գործածութեամբ կ'ըսէ իր խօսքը:

Շաւարշ Միսաքեանի խմբագրականները հազիւ «Յառաջ»ի մէկ սիւնակը կը գրաւէին, եւ ընթերցողները ամէնէն առաջ կը փնտռէին այդ սիւնակը: Ականջը խօսի մեր այսօրուան խմբագիրներուն, որոնք իրենց մանուածապատ եւ երկարաշունչ կրկնութիւններով, ոչինչ կը փոխանցեն մեր ժողովուրդի ընթերցող հասարակութեան:

Ինչպէս Նարդունին կը գրէր «Շ. Միսաքեան կատարեց հայ լեզուին մէջ, ինչ որ կատարեց Կոմիտաս հայ երաժշտութեան մէջ»: Ու կ'աւելցնէր. «Եթէ արդի արեւմտահայերէնը հասած է մինչեւ այժմ չգերազանցուած բարձրութեան մը, շատ բան կը պարտինք Շ. Միսաքեանին»:

«Յառաջ»ի շուրջ մէկտեղուած էր Ֆրանսայի մտաւորական ընտրանին:

Իմ առաջին հանդիպումը Շաւարշ Միսաքեանի հետ, որ տարաբախտօրէն պիտի ըլլար նաեւ վերջինը, տեղի ունեցաւ 1956-ի Օգոստոսին, երբ Շաւարշ Նարդունիի ընկերակցութեամբ կ'այցելէի «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մեր հանդիպումէն քանի մը ամիսներ յետոյ, 1957 Յունուար 26-ին ան հրաժեշտ կուտար մեր աշխարհին:

Նարդունիին ծանօթ էի արդէն, նախապէս հանդիպած ըլլալով իրեն Կիպրոսի մէջ: Անկէ զատ ան մտերիմ բարեկամն էր հօրս, որուն նուիրած էր գրական գոհարներէն «Կամուրջի վրայ» արձակ-բանաստեղծութիւնը որ յետագային հրատարակուեցաւ իր գրական հաւաքածոյ «Սպիտակ Աստուած» հատորին մէջ:

Մեր այցելութեան ընթացքին ներկայ էին նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի կինը՝ Տիրուհին եւ աղջիկը՝ Արփիկը, որ իր հօր մահուընէ յետոյ ստանձնեց թերթի խմբագրութիւնը:

Շաւարշ Միսաքեան կոչումով խմբագիր էր: Ժողովուրդին տագնապներով գալարուող անձ մը, որ մեր համայնքին շահերը ամէն բանէ վեր կը դասէր: Իր մտածումին, իր գործունէութեան անդաստանը հրապարակագրութիւնն էր: Անձնական հաւատքով մը ու նուիրումով փարած էր մամուլին: Իբրեւ խորաթափանց դիտող ան իր կուռ եւ իմաստալից խմբագրականներով մուտք գործած էր մեր ժողովուրդի սրտէն ներս, իբրեւ անոր ամէնէն հարազատ եւ արժանաւոր զաւակներէն մին: Ունէր սուր իմացականութիւն եւ խուզարկու աչք տեսնելու դէպքերու խորութիւնը եւ էութիւնը, զատ առնմ յանգելով եզրակացութիւններու: Արդէն խմբագրի մը առաքելութիւնը այդ է: Տալ իսկական պատկերը օրուան կացութեան, առանց ծամծմելու բառերը կամ հրահրելու կիրքերը:

Իր կարճաշունչ խմբագրականներով, ան պարզ ու հասկնալի ոճով մը հայ հրապարակագրութիւնը հասցուցած էր նոր բարձունքի մը, բարձրագոյն մակարդակի մը: Ան տիրապետած էր պարզութեան վեհ արուեստին եւ ատոր համար ալ «Յառաջ» փնտռուած թերթն էր գաղթաշխարհի հայութեան:

Կը յիշեմ այդ օրուան մեր խօսակցութիւնը, մանաւանդ ինչ որ ինք պատմեց Կոմիտաս Վարդապետի ողբերգական տարիներու մասին: Շաւարշ Միսաքեանի

սէրը Կոմիտասի հանդէպ պաշտամունքի կը հասնէր:

Ան յաճախ այցելած էր իրեն երբ Կոմիտաս արգելափակուած կեանք մը կ'ապրէր ֆրանսական հոգեբուժարանի մէկ անկիւնը:

«Կոմիտաս որ մոգական գաղտնիքը ունէր ամբողջ բազմութիւնները խռովելու, ալեկոծելու, խանդավառելու եւ կամ լացնելու», խլեակի մը վերածուած էր իբրեւ կենդանի վկայ ցեղասպանութեան կատարած անհաւատալի աւերին: Բայց Կոմիտաս անմահ է իր պանծալի ստեղծագործութիւններով եւ ամէն հայ հպարտութեամբ կը յիշէ իր անունը այսօր:

Յիշատակելի օր մըն էր մեր հանդիպումը որ յիշողութեանս մէջ կը մնայ անփոփոխ: Անձնապէս ինքզինքս յանցաւոր պիտի զգայի Փարիզ գալէս յետոյ չայցելել իրեն, որուն հանդէպ մասնաւոր համակրանք մը կը տածէի:

Շաւարշ Նարդունին կ'ապրէր ճգնաւորի մը նման չէնքի մը հինգերորդ յարկը «գրայի Աստծոյ», ինչպէս ինք կ'ըսէր: Ինք երբեք չամուսնացաւ: Իր սիրուհիներն էին գիրքերը եւ հայ գրականութիւնը:

Տարի մը առաջ վերադարձած էր Միջին – Արեւելք եւ Պարսկաստան կատարած իր շրջապտոյտէն: Գացած էր իր ժողովուրդին հետ հաղորդուելու եւ վերադարձած խանդավառ տպաւորութիւններով:

Իբրեւ գրագէտ, բանաստեղծ եւ բժիշկ, զգայուն միտք եւ շարժուն համայնապատկեր մըն էր որ խարազանը իր ձեռքին կը մաքրագործէր Տիրոջ Այգին փարիսեցիներէն: Ան Ահեղ Վահագնի տիպարն էր իր խիզախ մարտահրաւէրներով: Ինչպէս ինք կ'ըսէր՝ «Նիզակները ձեռքիս մէջ կը կռուիմ Շաւարշանայ դաշտին մէջ, Տղմուտ գետին եզերքը, մերօրեայ դաւաճաններու եւ Մերուժաններու սատամբակութեանց դէմ»:

Իբրեւ խուզարկու միտք յաճախ կը տարածուէր իր փիլեմիքներուն մէջ բուռն հետաքրքրութիւն ստեղծելով իր նիւթին շուրջ, որուն ամբողջովին կը տիրապետէր:

Իր գրութիւններէն դատելով, կը խորհէի թէ ահեղ մարդու մը տպաւորութիւնը պիտի ունենայի երբ իրեն կը հանդիպէի առաջին անգամ Կիպրոսի մէջ:

Զարմանալիօրէն հակապատկերն էր իմ երեւակայածին: Տպաւորութիւնս դրական էր եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ վերջ:

Ան յաճախ կը խօսէր իր հաւատքի մասին պանծացնելով մեր ժողովուրդի ստեղծագործական շնորհները: Իր դասախօսութիւնները կը համեմէր առակներով, մանրավէպերով եւ պատմական օրինակներով:

Այն ամառը Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութեան ուսանողութիւնը լեռ բարձրացած էր Նիկոսիոյ անտանելի տաքէն ազատելու համար: Լերան բարձունքին իրենց առժամեայ բնակավայր «վրանաչէն»ի մէջ ուսանողուհիները գրական հանդէս մը կազմակերպած էին Սիպիլին նուիրուած:

Հաստատութեան փոխ – տնօրէն Ցոլութիւն Այվազեանի հրաւէրով Նարդունին եւ իրեն ընկերացող հոյլ մը գրագէտներս ներկայ գտնուեցանք այս բացառիկ երեկոյթին ուր հայ գրականութիւնն էր որ կը փառաբանուէր: Արձակուրդի եկած ուսանողութիւն մը իր հանգիստի ժամերուն հանդէս էր սարքեր փառաբանելու համար հայ մշակոյթը, լուսնին տակ, լերան հովերուն բերանը, կանաչ բլուր մը թատերաբեմ ըրած, ունկնդիր ունենալով աստղերը...: Խորապէս թելադրական էր պահը ու սրտապնդիչ:

Յայտագրի վերջաւորութեան Նարդունին հրաւիրուեցաւ իր խօսքը ըսելու ներկայ ուսանողութեան: Երկու տեսակ է խօսքը՝ գրական եւ բեմական, ըսաւ Նարդունին: Գրագէտը որ կը ներկայանայ ձեր առջեւ հակառակ իր ցանկութեան պիտի չկարենայ տալ ձեզի գրական խօսքը, որ կը պահանջէ հանդերձանք եւ ըղձաւորում, չաթալթաղը գլխին եւ եպիսկոպոսական գաւազանը ձեռքին՝ սեղան բարձրացող պատարագիչի նման: Այս պահուն ուրիշ միջոց չունիմ ձեզի ներկայանալու այլ միայն լերան քարոզով մը:

Ուրախ եմ որ վերագնահատութեան փորձ մը կը կատարուի պանծացնելով Սիպիլի յիշատակը: Գրական անարդար դատավճիռ մը, զոր կը ծամծմեն վերջերս «ժանեակներու բանաստեղծ» կոչելով Սիպիլը. լաւ է որ քանդուի այլեւս: Սխալ է գնահատել հեղինակները իրենց ընտրած նիւթերու ընդմէջէն: Գրականութիւնը նիւթը չէ, վասն զի իրագիտութեան դաս չէ – գրականութիւնը ի՞նչը չէ, այլ ի՞նչպէս է ըստ դասական բացատրութեան մը: Համըրն սքանչելի կըտոր մը ունի ճանճի մասին, Վիրգիլիոս գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը՝ մժեղի մասին, բայց մենք չենք կրնար Համըրը կոչել «ճանճի գրագէտ» եւ Վիրգիլիոսը «մժեղի բանաստեղծ»:

«Գրական դպրոցներու տեսութիւնը կամ բացատրութիւնը պէտք չէ առնել այնպէս ինչպէս բանաձեւած են այլ ժողովուրդներ: Ամէն փոխառութիւն պէտք է իւրացնել, մարսելով ինքնութեան հասցնել: Այսպէս իրապաշտութիւնը կամ ապրումը Ֆրանսացի ժողովուրդին համար կրնայ ըլլալ գնահատելի, բայց ոչ մեզի համար:

«Ի՞նչ կը նշանակէ ապրիլ, կամ տալ իրականը – մեր ժողովուրդը ապրելով ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, իր կեանքը խառնելով ուրիշ ժողովուրդներու կեանքին, վտանգաւոր է որ գրականութիւն մը տայ լուսանկարիչի մը գործին պէս իրական: Սխալ է շփոթել մեր կեանքը այն կեանքին հետ զոր հայ գրագէտը պարտաւոր է ներկայացնել, համապատասխան մեր ցեղային պրիսմակին, կամ երեւակայելով մեր տոհմային կլիման:

«Ամէն իրական չի կրնար գրական ըլլալ ինչպէս ամէն ապրում ապրանք չէ որպէսզի վաճառքի հանենք: Ապրումը նուրբ թրթիռ մըն է, իրականութենէն վեր զգայնութիւն մըն է, անիրականին մօտենալու տենչ մը»:

Հետզհետէ աւելի խանդավառուած Նարդունի եզրափակեց իր խօսքը.

«Ես կը հաւատամ որ ձեր մէջէն նոր Սիպիլներ, նոր Զապէլ Եսայեաններ, նոր Սիլվա Կապուտիկեաններ, նոր Վարուժաններ, նոր Տէրեաններ, նոր Մեծարենցներ պիտի ծնին.. Ատոր համար պէտք է ունենալ նոր տենչեր, երազներ, խէժեր, կուռքեր: Փականինին տենչաց Լիսթի փառքին եւ ինք եւս բարձրացաւ այս կուռքի աստիճանին: Մեծն Աղեքսանդրի համար կուռք մըն էր Աքիլլէսը եւ ինք եւս հասաւ անմահութեան:

«Մեր ժողովուրդը եւս ընդունակ է անմահներ ստեղծելու, աստուածներ ստեղծելու: Տաղանդաւոր է մեր ժողովուրդը, ստեղծագործ, հանճարածին: Կուտայ, տուեր է, նորէն կու տայ: Յաւիտենական աղբիւր է, կը հոսի, լոյս կը հոսի անընդհատ»:

Ուշ գիշերին, վերադարձանք Նիկոսիա: «Վրանաչէն»ը անմոռանալի վայելքի գիշեր մը պարգեւած էր մեզի: Նարդունին վերացած էր եւ կը խօսէր խանդավառօրէն իր ջերմ տպաւորութիւններու մասին. կարծես աւելի ամրապնդուած էր իր հաւատքին մէջ ականատես ըլլալով պարզուած գեղեցիկ տեսարանին:

Նարդունին բացառիկ երեւոյթ մըն էր: Հակառակ անոր որ կ'ապրէր լոյսի քաղաքին մէջ, հրաժարած էր բոլոր աշխարհիկ վայելքներէ եւ ինքզինք ամբողջովին նուիրած մեր գրականութեան սուրբ տաճարին:

Վ. Ս.

«Նոր Կեանք»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 2-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի շուրջ: Դասախօսուհին էր փրոֆ. Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին կողմէ տոքթոր Սիմա Աբրահամեան, տալով դասախօսին հակիրճ կենսագրականը: Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան նախ տուած է ընդհանուր ակնարկ մը դիւցազնավէպի մը ստեղծման ձեւերու եւ հանգրուաններու մասին, ապա անդրադարձած է «Սասնոյ ծռեր» դիւցազնավէպի չորս գլխաւոր մասերուն՝ «Սանասար եւ Բաղդասար», «Առիւծ Մհեր», «Սասունցի Դաւիթ» եւ «Փոքր Մհեր», ներկայացնելով իւրաքանչիւր բաժնի նիւթն ու գլխաւոր հերոսները: Վերջաւորութեան Տիկին Մինասեան շեշտած է թէ, այսօր տակաւին շատ կարեւոր խորհուրդներ եւ արժէքներ կը փոխանցէ «Սասնոյ ծռեր» դիւցազնավէպը, բաղդատականը ըրած է ներկայ ազգային իրավիճակին:

ՎԻՐՈՆԱՅԻ (Յունաստան) «Թէաթրօ Վրախոն»ի մէջ, Յունիս 19-ին հայկական երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որ արդիւնքը եղած է շրջանի քաղաքապետութեան եւ Հ. Յ. Դ. Աթէնքի կոմիտէութեան: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Սերգօ Երզնկեան: «Նոր դար» համոյթը ճազային ոճով մշակուած ժողովրդական մեղեդիներ ու երգեր ներկայացուցած է:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Յունիս 10-ին եւ 11-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնական Ասիոյ եւ Հարաւային Կովկասի հարցերուն նուիրուած միջազգային ժողով մը, մասնակցութեամբ 32 երկիրներու ներկայացուցիչներու, այդ կարգին նաեւ Հայաստանի պատուիրակութեան, բաղկացած՝ Արտաշէս Թումանեանէ, Րաֆֆի Յովհաննիսեանէ, Իգոր Մուրատեանէ եւ Արշաւիր Գարուճեանէ: Համագումարի ընթացքին արծարծուած են քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան, տարածաշրջանի ապահովութեան, քաղաքական եւ տնտեսական կառոյցներու մէջ փոփոխութիւններու ուսումնասիրութեան, փոխադրութեան, ուժանիւթի, համագործակցութեան զարգացման եւ այլ հարցեր:

ԹԵՀՐԱՆԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է Թեմին նորընտիր առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգսեանի գահակալութեան հանդիսութիւնը: Պատարագի ընթացքին կարդացուած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին նամակը: Առաջնորդը իր անդրանիկ խօսքին մէջ յատկապէս շեշտած է թէ մեծ կարեւորութիւն պիտի ընծայէ նոր սերունդը ներգրաւելուն քրիստոնէական եւ հայեցի դաստիարակութեան մարզին մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԻ Ազգային Առաջնորդարան այցելած է (Յունիս 10-ին) Ռուսիոյ Դումայի փոխ – նախագահ Արթուր Չիլինգարով եւ ընդունուած առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգսեանի, Թեմական Խորհուրդի եւ «Ալիք» օրաթերթի ներկայացուցիչներուն կողմէ: Առաջնորդը ողջունած է հիւրը եւ անդրադարձած Մոսկուայի հայկական գաղութի դերին ազգային զարթօնքին մէջ՝ ԺԸ. դարէն սկսեալ: Արթուր Չիլինգարով ըսած է թէ հպարտ է որ հայ է եւ իբրեւ Դումայի փոխ – նախագահ կարեւոր նըկատած է հայութեան օգտակար ըլլալը եւ խօսելով Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի հայ համայնքներու մասին, շեշտած է հայ եկեղեցւոյ դերը հոգեւոր եւ ազգային կեանքին մէջ:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հ. Մ. Մ. «Արարատ» Միութեան եւ Շահինշահրի «Ս. Վարդանանց» դպրոցի սրահներուն մէջ թատերական ներկայացումներով հանդէս եկած է Էջմիածնի Դրամատիկ Թատրոնի խումբը: Մայիս 21 – 24, թատերախումբը ներկայացուցած է «Իմ տունը քո տունը չէ», «Բաջ Նազար», «Խաչագողի յիշատակարանը» թատերախաղերը, ինչպէս նաեւ «Շունն ու կատուն» եւ «Ագահ մարդը» տիկնիկային ներկայացումները: Թատերախումբին ղեկավարն է Ռոբեր Վարդանեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Երբ միւսը լմնցուց, Մարտիկ աղա ըսկըսաւ բացատրել, մեկնաբանել, հեռագիրներուն թաքուն իմաստը մատնանիշ ընել իր ունկնդիրներուն:

Ի՞նչ պատահեր է:

Մարտիկ աղային առաջին քայլը դէպի յեղափոխութիւնը, տէնօրէն միամիտ վախը ընել տուած էր իրեն:

Բայց այդ բռնի, դժկամակ քայլը արշաւի կրցած էին փոխել Սուրէեանին հետ ունեցած երկրորդ տեսակցութեան այնքան որոշ խօսքերը, որոնք ընդլայնումը, բացատրումը եղած էին արդէն առջի տեսակցութեան մէջ Սուրէեանին ապրեցուցած թելադրութիւններուն:

Այդ խօսքերը իր երեւակայութեան հետապարզած էին ապագայի պատկերը երկու դրուագով. մէկը՝ մութ, ահռելի, սպառնալից, միւսը՝ լուսաշող ու փառապանծ, սոսկալի պատիժները, որոնք կը սպառնային յեղափոխութեան չօգնող հարուստ Հայերուն, ինչպէս նաեւ վարձատրութիւնները, որոնք կը սպասէին միւսներուն: Ասիկա իրեն ցուցուցած էր միակ ճշմարիտ ու երջանկաբեր ուղին, որուն հետեւելով պիտի կրնար իր բնազդներուն գոհացում տալ, փառքի դափնիներ ժողվել, միանգամայն տէնօրէն զերծանիլ, ինչպէս նաեւ ապագայ սպառնալիքներէ, մանաւանդ որ իրեն կատարեալ ապահովութիւն տրուած էր իր հակայեղափոխական խանդին, յարձակողական աւիւնին լայն հոսում տալ դէ՛թ հնչակեաններուն դէմ: Ու այս ամէնքը Մարտիկ աղան իր էութեան էն խորունկէն, ամէն կողմերէն տպաւորած, տիրակալած էին ու իր հակայեղափոխական հաւատքը մեծապէս խախտած:

– Ազգային բարերա՛ր ...պատմութեան մէջ անունս պիտի անցնի՛... պատիւներ, աստիճաններ...

Այս բառերը անդադար կը հնչէին Մարտիկ աղային ականջներուն մոգական թաւալումներով, իր աչքերուն շքեղ տեսարաններ կը պարզէին, ուր ինքզինքը կը տեսնէր իշխանական դիրքերու, փառքի արբշիռ մթնոլորտի մը մէջ, պատիւներով, շքանշաններով բեռնաւորուած, երախտագէտ ժողովուրդէ մը ծափահարուած, ամէնէն ազգային բարերար յորջորջուած, լրագիրներուն մէջ գովուած, եկեղեցիներուն մէջ օրհնաբանուած, ու նոյնիսկ, արձանի ձեւին տակ, մեծ հրապարակի մը մէջտեղ կանգուն, բարձրագլուխ ու խրոխտ:

– Արձա՛ն...

Այս բառը սակայն սոսկում կ'ազդէր Մարտիկ աղային, որ մեռնելէ շատ կը վախնար. իր իմաստասիրական խօսքերէն մէկը Պոլիս, սա էր, կարճ ու վճռաձեւ.

– Մեռնիլը շատ գէշ բան է:

Իր ակնարկը ուրեմն յետամահ փառքի այդ դժնէատեսիլ կոթողէն կամաւ անջատելով, երկարօրէն կը հանգչէր պատկերին միւս դրուագներուն վրայ, որոնց հմայող գեղեցկութեանը, կուրցընող փայլին զօրաւոր շեշտ մը կը դնէր ազգային փրկութեան գործին քսակը ագահօրէն գոց բռնող Մարտիկ աղայի մը սպառնացող ապագայ վիճակը, մինչ Սուրէեանին բանին համեմատ, զոր Մարտիկ աղա չէր ուզեր, չէր կրնար քննադատութեան ենթարկել, տարակոյսին արգելքներովը, հարցականներովը խախտել:

Ազգային բարերա՛ր, պատիւ, աստիճան, պաշտօն, այս մոգական բառերէն բխող փառքի արբշռութիւնը, տենդը Մարտիկ աղային միտքն ալ կը պղտորէր, աչքն ալ կը կուրցնէր, իր ունեցած խելքը կը փակէր շատ մը առարկութիւններու, տարակոյսներու թերահաւատութեանը առջեւ այն խանդավառումին, շլացումին մէջ, զոր կը փոխանցէր իր էութեան ամբողջ կազմող հզօր բնազդներուն:

Բայց իր խախտող հաւատքին տապալումի վերջին հարուածը տուողը, զինքը մէկէն՝ Դաշնակցական կուսակցութենէն ներկայացուած յեղափոխութեան գիրկը նետողը եղաւ շաբաթ մը անդադար տեւող ընթերցումը «Դրօշակ»ի բոլոր թիւերուն, թռուցիկ թերթերուն, յայտարարութիւններուն յեղափոխական հրատարակութիւններուն ահագին հաւաքածոյին, զոր Սուրէեան տուած էր իրեն կարդալու համար: Այդ ընթերցումէն Մարտիկ աղա դուրս ելաւ իբրեւ յեղափոխական դաշնակցական ուղղանէ մը: Ալ հաւատափոխութիւնը կատարուած էր:

(Շար. 35)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Հանչերեան, Տիկին Անի Հանչերեան, Պր. Ժիրայր Հանչերեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝ Հերմինէ Շալեանի Թարմ յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սամուէլեան իրենց մեծ զարմուհիին՝ Տիկին Անժէլ Թէպապեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

(Շար. Ա. էջէն)

անակնկալ քննութիւն մը կատարած են Թրքական դրամատուներու Պէրլինի եւ Ֆրանքֆուրթի մասնաճիւղերուն մէջ ու գրաւած մեծ թիւով փաստաթուղթ: Քննութեան տակ առնուած են գլխաւորաբար տարադրամով տոկոս տուող հաշիւները որոնց տէրերը տուրքի տարեկան իրենց յայտարարութիւններուն մէջ չեն տեղեկացուցած այդ գումարները: Թրքական դրամատուները վստահեցուցած են թէ հաշիւներու խորհրդապահութիւնը կատարելապէս ապահովուած է եւ ոչ մէկ յաճախորդի ունեցածին մասին տեղեկութիւն կը տրուի գերմանական հարկահաւաք գրասենեակներու. այս պատճառով թէ՛ դրամատուները, թէ՛ յաճախորդները կը բողոքեն կատարուած քննութեան դէմ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Օշականի թարմ յիշատակին Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Տէր եւ Տիկին Ե. Եղիազարեան 10.000 Ֆր., Պ. Ս. Համմուտ 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Պեկոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Շիմշիրեան 5.000 Ֆր., Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան 2.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հ. Կէօրտպէկ 400 Ֆր., Պ. Օդեան, Պ. Կարապետեան, Միութենական մը 100-ական Ֆր., Միութենական մը 200 Ֆր., Փոքրիկներ Հ. եւ Կ. Գապելեան 1.000 Ֆր., Պ. Դաւիթեան Պ. Ոսկեան 500-ական Ֆր., Միութենական մը 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Քէչիշեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եթեբեան 500 Ֆր., Պ. Խ. Նաճառեան եւ աղջիկը 3.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Այնէճեան 1.000 Ֆր., Միութենական մը 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Իշխանեան 2.000 Ֆր., Տէր և Տիկին Սապլեան 6.750 Ֆր., Տիկին Ե. Մանուկեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 2000 Յունուարէն Յունիս ամիսներու ընթացքին.–

Տիկին Նուարդ Պօյաճեան, Պ. Էտուար Գըլընճեան, Պ. Ռոժէ Պալեան 1.000-ական Ֆր., Տիկին Մարի-Լուիզ Պօյաճեան, Օր. Սօնա Բարսեղեան, Պ. Ռոժէ Գազեան, Պ. Փիէր Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Շանփիլու 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Ժ. Տամլամեան 100 Ֆր., Պ. Սիրուն Զալիւեան, Պ. Ժագ Տէյիրմէնճեան 300-ական Ֆր., Պ. Ժերար Պուլատեան, Պ. Ժ. Սալմալեան, Պ. Զարեհ Պէրպէրեան 200-ական Ֆր., Պ. Ժան Փէլըթիէ 10.000 Ֆր., Պ. Մարք Չէլմէյեան, Տիկին Լիւսի Շեռոյեան 400-ական Ֆր., Ոմն 2.000 Ֆր.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝ ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

⁂

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30 Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12

MERCREDI
12 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամերիկայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԵ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·947 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75ᵉ ANNEE — N° 19.947

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 11)

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի նախկին հրամանատար, զօրավար Սամուէլ Բաբայեան որ ամբաստանուած է Մարտ 22-ին նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձով, նոր պաշտպան փաստաբան ունեցած է Ժիւռէքս Շաքարեանը: Այս վերջինին առիԹ տրուած է Յունիս 26-էն ի վեր հանդիպելու իր պաշտպանեալին: Մխային ծանօԹացած են մեղադրական 15 հատորներու: ԵԹէ պէտք ըլլայ, դիմում կը ներկայացնեն լրացուցիչ նախաքննուԹիւն պահանջելով:

Ժ. Շաքարեան մտահոգուԹիւն յայտնած է որ զօրավար Ս. Բաբայեան մինչեւ այսօր զրկուած է օրական մէկ ժամեայ զբօսանքէն եւ ենԹակայ եղած է բռնուԹեան արարքներու որոնց հետքերը կը կրէ իր մարմնին վրայ: Ըսած է նաեւ Թէ անկեղծօրէն ուղղակի կ'ըլլայ անմեղուԹեան կանխավարկածը: Ս. Բաբայեանի դէմ ձեռնարկուած վարկաբեկման, վիրաւորանքի արտայայտուԹիւններով: Ան հաւանական նկատած է որ յետագային իր պաշտպանեալը դրպարտուԹեան ամբաստանուԹեամբ դատարան դիմէ:

ԿԵՉԱՌԻՍԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

ԺԱ. – ԺԳ. դարերու կառոյց Կեչառիսի համալիրին մէջ տեղի ունեցած է եկեղեցիի օրհնուԹիւն ու վերաբացում: ԱրարողուԹեան նախագահած է Գարեգին Բ. ԿաԹողիկոսը, մասնակցած են Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն Թեմակալ առաջնորդներ: Օծումէն ետք պատարագած է Կեդր. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան: Եկեղեցական արարողուԹենէն ետք կատարուած է Կոտայքի առաջնորդարանին հանդիսաւոր բացումը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց ԿաԹողիկոսը, Յուլիս 11-ի վաղ առաւօտեան մեկնած է Ս. Պետերբուրգ, ուր Յուլիս 12-ին, իր հանդիսապետուԹեամբ տեղի կ'ունենայ Ս. Կատարինէ Հայոց եկեղեցւոյ վերաօծման արարողուԹիւնը: ԱյցելուԹեան ընԹացքին կը նախատեսուէին նաեւ Ամենայն Հայոց ԿաԹողիկոսին հանդիպումները պետական բարձրաստիճան անձնաւորուԹիւններու եւ տեղւոյն հայ համայնքին հետ: Իրեն կ'ընկերանային կրօնական Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան, Արշակ Արք. Խաչատրեան, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ ՌաֆայէլԳապայեան: Գարեգին Բ. Մայր ԱԹոռ կը վերադառնայ Յուլիս 15-ին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

ԱՐՑԱԽ

Ղարաբաղի Ազգ. Ժողովի նախագահուԹեան Օլէգ Եսայեանի վերընտրուԹեան առԹիւ ծագած տարակարծուԹիւններէն ետք Հ.Յ.Դ.-եան երեսփոխանները հեռացած էին Խորհրդարանէն: Մօտ շաբԹուան մը բացակայուԹենէ ետք Յուլիս 10-ին անոնք վերադարձած են Խորհրդարան ու մասնակցած փոխ-նախագահի եւ խորհրդարանական վեց յանձնախումբերու նախագահներու ընտրուԹեան, գաղտնի քուէարկուԹեան ձեւը ընդունուած ըլլալով: ՔուէարկուԹենէն ետք Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ ընտրուած է Մուշեղ Օհանջանեան, առանց մրցակիցի: Իսկ ԴաշնակցուԹիւնը ձեռք ձգած է յանձնախումբերու երկու նախագահուԹիւն, մինչ իր պահանջը երեք էր:

ԳԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԱՐԱԲԿԻՐԷՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երեւանի Արաբկիր Թաղամասին մէջ Յուլիս 9-ին տեղի ունեցած են երեսփոխանական մասնակի ընտրուԹիւններ. Հ.Յ.Դ. անդամ Գիմ Բալայեան ձայներու մեծամասնուԹեամբ ընտրուած է: Շրջանի ընտրական յանձնախումբին հաղորդած նախնական տուեալներուն համաձայն 6·300 արձանագրուած ընտրողներ մասնակցած են քուէարկուԹեան: Գիմ Բալայեան ստացած է 2·550 ձայն, անկախ Թեկնածու Եղիա Շամչեան՝ 2·208 ձայն, Վազգէն Սաֆարեան՝ 1·014, Զէնիկ Սարգսեան՝ 590: Արաբկիրի երեսփոխանական աԹոռը Թափուր մնացած էր համայնավար Լէոնիտ Յակոբեանի մեկնումով, երբ ան նախարարի պաշտօն ստանձնած էր նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեանի կառավարական կազմին մէջ: Համայնքին մէջ առաջին ընտրուԹիւն մը տեղի ունեցած էր անցեալ Մայիս 21-ին որ պսակուած էր Եղիա Շամչեանի յաղԹանակով, սակայն ընտրական յանձնախումբը ընդառաջելով անկանոնուԹիւններու մասին Գ. Բալայեանի բողոքներուն, արդիւնքը չեղեալ նկատած էր ու նոր ընտրուԹիւն կազմակերպած: Արդիւնքին վաւերացումէն ետք Գ. Բալայեան կը միանայ Ազգ. Ժողովի դաշնակցական խմբակին որ ներկայիս ունի 8 երեսփոխաններ: Մինչ այդ, այս անգամ ալ Ե. Շամչեան եւ Զ. Սարգսեան յայտարարած են Թէ անկանոնուԹիւններու եւ խարդախուԹիւններու համար բողոք պիտի ներկայացնեն:

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն» Յուլիս 10-ի իր Թիւին մէջ կը հաղորդէր Վահէ Օշականի մահը, ազբիւր տալով «Նյուշիէրըա փրէս»ը: Կը գրէ Թէ հայ բանաստեղծը մեռած է Ֆիլատելֆիա, Յունիս 30-ին, 78 տարեկանին: Ան, կ'ըսէ համբաւ շահած էր հայ մտաւորական շրջանակներուն մէջ շնորհիւ բանաստեղծուԹեան ուԹ հատորներուն, վեց վէպերուն եւ բազմաԹիւ պատմուածքներուն, ԹարգմանուԹիւններուն եւ գրախօսականներուն: Իր գործերուն մեծ մասը հայերէն գրուած են, բայց ոմանք Թարգմանուած են: Կ'ողջունուէր նաեւ որպէս մէկ ձայնը հայկական սփիւռքին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Էզէր Վայցման սովուեցաւ, ի վերջոյ, հրաժարիլ: Այս հրաժարականը հետեւանք չէ իր ձախող ղեկավարուԹեան կամ արժանիքներու չգոյուԹեան այլ կաշառակերուԹեան պատմուԹեան մը: Ֆրանսացի գործարար անձէ մը 500 հազար տոլար ստացած էր, զոր չէր ալ յայտարարած հարկային կեդրոնին: Հարցը հրապարակ ելած էր Յունուարին եւ իր ձախաւեր պատասխանները հաւատք չէին ներշնչած: Ան առեն մրճապէս յայտարարած էր. – «Զեմ հրաժարիր, ապօրինի ոչինչ ըրած եմ»: Նախապէս, կը դասուէր երկրին տասը մեծ անհատականուԹեան տէր անձնաւորուԹիւններու խումբին մէջ: Համարձակ խօսող մըն էր եւ միշտ կը յիշուի անտեղի նկատուած իր մէկ ելոյԹը, երբ Թուրքիոյ նախագահը՝ Ս. Տէմիրէլ պաշտօնական այցելուԹիւն կը կատարէր Իսրայէլ եւ անոր երեսին ըսած է. – «Մայրս ծնաւ երբ Պաղեստին դեռ օսմանեան կայսրուԹեան մէջ էր, մինչ իմ պարագայիս, բարեբախտաբար, արդէն Բրիտանական կայսրուԹիւնն էր»: Իր հաւանական յաջորդը կը նկատուի աշխատաւորական նախկին վարչապետ եւ Նոպէլի դափնեկիր՝ Շիմոն Փերէս: Ան ծնած է Վիլնիւս (Լեհաստան) 1923-ին: Վարչապետ դարձած էր Ռապինի սպանուԹենէն ետք, 1995-ին:

ԺՈԼՕ ԿՂԶԻԻ պատանդներու Թիւը 37-ի բարձրացաւ Յուլիս 10-ին, երբ նախորդներուն վրայ, որոնք պատանդ են Ապրիլ 23-էն ի վեր, աւելցան ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայանին 3 Թղթակիցները: Անոնք գացած էին ցոյց տալու համար որ մեռնողները չեն մոռցած պատանդները եւ կը յուսային տեսակցուԹիւն մը ունենալ մահմետական անջատողական ղեկավարի մը հետ: Ապու Սայաֆի խմբակը ուրիշ 13 Փիլիպպեցի պատանդ ալ ունի: Այս ըմբոստները միշտ կը պահանջեն մահմետական պետուԹեան մը ստեղծումը, Փիլիպպեան բանակին քաշուիլը իրենց հակակշռին տակ գտնուող հողամասերէն, 900 հազար տոլար գերման հիւանդ պատանդին ազատ արձակման փոխարէն: Կը Թուի որ կացուԹիւնը անել մէջ է:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ծանր ճարտարարուեստի հսկայ ընկերուԹիւններէն՝ Ուրալ – Մաշ– Զաւոդի տնօրէնը՝ Օլէգ Բելոնենկօ, 50 տարեկան, սպաննուած է Յուլիս 10-ին, երբ բնակարանէն դուրս կ'ելլէր: ԸնկերուԹեան պատասխանատու մը յայտարարած է որ ոչ մէկ վարկած ունի, շեշտելով Թէ չի կրնար տեղական մաֆիայի հետ կապ մը ունենալ: Ճշդած է որ ոչ ինք, ոչ ալ Բելոնենկօ «մաս կը կազմէին Էկատերինբուրգի ոճրագործ խմբակներուն»: Ուրալ – Մաշ – Զաւոդ դիմում կատարած է որպէսզի Պուտին անձնապէս ձեռք առնէ քննուԹիւնը:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ բազմազգեան ուժերու (ՔՖՈՐ) ամերիկացի մէկ զինուորը արկածով սպաննած է 5 տարեկան ալպանացի մանուկ մը: Գնդակները պարպուած են զիպուածով, երբ ՔՖՈՐ-ի զինուորները դպրոցի մը ցանկապատը կը նորոգէին:

ԱԼԻ ԱՂՃԱ, որ ներկայիս Թրքական բանտ մըն է (1981-ին մահափորձ մը գործած էր Պապին դէմ) կոչ ըրած է Պապին որ հրաժարի. – «Սիրելի եղբայրս Պապ, անմիջապէս հրաժարեցէք եւ Լեհաստան վերադարձէք: Լաւ մարդ էք, բայց, տեսականօրէն չէք կրնար Վատիկանի, ՊատմուԹեան այդ աղբանոցին, սատանային այդ կեդրոնատեղիին գլուխը մնալ»: Աղճայի այս գրաւոր կոչը ցրուած են իր փաստաբանները: Անցեալին Աղճա ինքզինք Յիսուս – Քրիստոսի տեղն ալ դրած էր: Ներկայիս վճռած է աշխատիլ պապականուԹիւնը ջնջելու համար: «ՄըշակուԹային միջազգային պատերազմ մը կը հռչակեմ Վատիկանի դէմ» կ'ըսէ, ամբաստանելով Ս. ԱԹոռը որ յարձակում մը կազմակերպած է Յովհ. Պօղոս Բ.ի դէմ, առանց յաւելեալ մանրամասնուԹիւն տալու» դ եւ կ'ըսէ որ Վատիկան խեղաԹիւրած է ՖաԹիմայի գաղտնիքներու պարունակուԹիւնը:

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Մ. ԽաԹամի եօրեկեայ այցելուԹիւն մը կը կատարէ Գերմանիա եւ վարչապետ Շրէօտէր նեղ կացուԹեան մատնուած է: ԽաԹամի Համպուրկի իսլամական կեդրոնը կը ղեկավարէր 1979-ի յեղափոխուԹեան առեն եւ Գերմանիոյ կառավարուԹիւնը որոշած է իր հիւրը առանձնացնել, որպէսզի չհանդիպի տեղւոյն Պարսիկներուն: ԱպահովուԹեան ուժերը չէզոքացուցած են Մուճահետտինի 900 զինուորեալները: Անոնք կ'ամբաստանեն ԽաԹամին որ վաւերացուցած է իրենցմէ 30 հազարին սպանուԹիւնը պարսկական բանտերուն մէջ 1988-ին:

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ յաղԹանակ մը տարաւ Յուլիս 10-ին, երբ Թաղապետական մեծամասնուԹիւնը (աջ) դէմ քուէարկեց ընկերվարական Թեկնածուին Պերթրան Տըլանոյէի առաջարկին, որ Թիպէրիի հրաժարականը կը պահանջէր: Տըլանոյէի կողքին չէին նաեւ «Քաղաքացիի Շարժումին» (Շըվէնըման) անդամները որոնք ձեռնպահ մնացին: Աջը ամբողջովին կողքին էր Թիպէրիի, այդ դիրքը կը բացատրէր սակայն ըսելով Թէ իր քուէարկուԹիւնը Թիպէրիի ի նպաստ չէր, այլ՝ ձախին դէմ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ջարդերը օրէ օր աւելի բուռն համեմատ կ'առնեն եւ շաբաԹավերջին մեռեալներու Թիւը 26-ի բարձրացած էր: Վերջին շաբԹուան ընԹացքին 100 հոգի սպաննուած է:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՏՐՈՒԱԾ

Հոլանտայի Ասսէն քաղաքի քաղաքապետուԹիւնը կրկին արտօնեց որ հայկական ցեղասպանուԹեան ի յիշատակ յուշարձան մը բացուի քաղաքին գերեզմանատան մէջ: Ասսէնի քաղաքապետուԹիւնը աւելի առաջ, ընդառաջելով քաղաքի հայ բնակիչներէն մէկուն դիմումին, արտօնած էր որ գերեզմանատան մէջ նորմանօրինակ յուշարձան մը զետեղուի, բայց աւելի վերջ, նոյն քաղաքի Թուրք բնակիչներու հակազդեցուԹեան դիմաց տեղի տուած էր եւ որոշումը յետաձգած:

ՔաղաքապետուԹեան այս որոշումին վրայ Հայերը յուշարձանը փոխադրած էին Ալմէլօ քաղաքի Հայոց Եկեղեցին: Յուշարձանը Հայաստանի մէջ պատրաստուելով, Հոլանտա բերուած էր: Հայերը ուզած էին զայն քաղաքի գերեզմանատան մէջ զետեղել Ապրիլ 24-ի առԹիւ:

Այժմ քաղաքապետուԹիւնը կրկին արտօնած է որ Հայերը յուշարձանը փոխադրեն քաղաքի հանրային գերեզմանատունը:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. - Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Դ.

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան իր ուսումնասիրութեան վեցերորդ գլուխը յատկացուցած է աբեղեանական խեղագրութեան։ Նախ, յետադարձ հայեացքով ներկայացնելով Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան լեզուական քաղաքականութիւնը, հեղինակը կը նշէ թէ 1918 Մայիս 28-ին ծնունդ առած Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան առաջնակարգ հարցերէն մին եղած է ՀԱՅԱՑՆԵԼ պետական բոլոր հիմնարկները իրենց գրագրութիւններու գործածութեամբ, ամբողջական ընդգրկումով, առանց բացառութեան, կառավարական պաշտօնները տրամադրելով նախ եւ առաջ հայեցի կրթութիւն ստացած մարդոց։ Ապա, ներկայացնելով 1920 Նոյեմբեր 29-ին խորհրդային նոր իշխանութեան վերափոխումով իւրացուած լեզուական քաղաքականութիւնը, յատկապէս հայերէնի ուղղագրութեան կապակցութեամբ, փրոֆ. Խաչերեան դիտել կուտայ թէ Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութեան հաստատմամբ եւ յետագայ շուրջ եօթը տասնամեակներուն՝ ընդհանրապէս նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուեցան հայերէն լեզուի ու գրականութեան հեռանկարներու համար։ Ազգային եկամուտի գրեթէ մէկ երրորդը կը տրամադրուէր ժողովուրդի լուսաւորութեան՝ դպրոցներու, բարձրագոյն կրթութեան կեդրոններու, համալսարաններու եւ ակադեմիայի հիմնարկներու կազմակերպման ու անխափան գործունէութեան։ Զարգացման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց հայ ժողովուրդի իմացական մշակոյթը՝ գրականութեան, արուեստներու եւ գիտութիւններու ծաղկման հետ։ Սահմանադրութեամբ պետական լեզու հռչակուած հայերէնը դարձաւ գիտութեան եւ արուեստներու լեզու և «դարերի խորքից մեզ հասած Հայոց լեզուն իր արեւելահայ գրական տարբերակով առնականանալու, կոփուելու եւ գեղեցկանալու մեծ հնարաւորութիւն ձեռք բերեց», կը գրէ հեղինակը (էջ 263)։

Սակայն այս բոլորը նաեւ գայթակղութիւն յառաջ կը բերեն Հայաստանի պետական ոլորտներու մէջ որոնումներ կատարելու հայերէնի բազմադարեան աւանդական ուղղագրութեան «բարելաւման» այնպիսի ուղիներու համար, որոնք կրնային «դիւրացնել» գրաճանաչութեան եւ գրագիտութեան ընդհանրացման գործը՝ առանց մասնաւոր ճիգերու եւ խիստ կարճ ժամանակամիջոցի նախատեսումով, բացառապէս խորհրդային Հայաստանի տարածքին գործադրելու առաջադրանքով։ Փրոֆ. Խաչերեան այս մասին կը գրէ. – «Զէ որ դա այնքան էլ մեծ բան չէր ստալինիզմի ազգային – մշակութային քաղաքականութեան համար, երբ պարտադրում էին այս կամ այն չափով մատենագրութեան վաղեմութիւն ունեցող ազգերին՝ հրաժարուել իրենց սեփական այբուբենական գրահամակարգերից եւ ընդունել ... ռուսականը» (էջ 264)։

1921 Յունուարին, Հայաստանի Լուսաւորութեան ժողկոմի՝ Աշոտ Յովհաննիսեանի նախագահութեամբ կը գումարուի մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան փոփոխութեան նուիրուած խորհրդակցական նիստ մը, ուր գլխաւոր զեկուցումով հանդէս կուգայ Մանուկ Աբեղեան, նիւթ ունենալով՝ «Ուղղագրութեան ռեֆորմը»։ Աբեղեանի զեկուցումը բաժնուած է երկու մասերու՝ «Անելիք բարեփոխումները» եւ «Ուղղագրական ռեֆորմը գործնական տեսակէտից»։

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան հանգամանօրէն կը ներկայացնէ Մ. Աբեղեանի զեկուցումը, նշելով որ անոր առաջին բաժինը կ'առաջադրէ երեք «ընդհանուր սկզբունքներ»։

1. – Ուղղագրութեան բարեփոխութիւնը պէտք է հիմնուի դպրոցական – գրական արտասանութեան վրայ եւ գրութիւնը մօտեցնի արտասանութեանը։

2. – Փոփոխութիւնը պէտք է այնպէս լինի, որ բացառութիւններ չմնան եւ, ըստ կարելւոյն, քիչ բառերի գրութիւնը տարբերուի եղածից։

3. – Փոփոխութիւնը պէտք է հիմնաւորուած լինի հնչաբանական տեսակէտով եւ պատմականօրէն, միաժամանակ եւ, ըստ կարելւոյն, բաւարարութիւն տայ գաւառական արտասանութեանը։

Փրոֆ. Խաչերեան, շեշտելով Աբեղեանի երեք անյարիր սկզբունքներու անհամատեղելի իրողութիւնը, կը գրէ. – «Եթէ «հնչաբանական» է լինելու իր խեղագրութիւնը, որը միանգամայն բացասումն է մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութեան, «պատմական» լինել չի կարող միաժամանակ. երկրորդ՝ եթէ գրական – դպրոցական արտասանութիւնն է առաջնորդ ընտրելու Աբեղեանը, ապա ... գաւառական արտասանութեանը ըստ կարելւոյն բաւարարութիւն տալու իրաւունք չունի...» (էջ 266)։

Աբեղեանի երեք սկզբունքներուն կը յաջորդեն երեք առաջարկութիւններ։

Ա. – Օ եւ Է տառերը դուրս ձգել այբբենարանէն եւ ամէն պարագայի այդ հնչիւնները արտայայտել ո եւ ե տառերով, որոնց անունները պէտք է արտասանել ոչ թէ իբրեւ վօ եւ յե, այլ սկզբնական ձեւով, իբրեւ օ եւ Է պարզ ձայնաւորներ։

Բ. – Մաշտոցեան այբբենարանէն վտարել Ւ տառանշանը իբրեւ աւելորդութիւն։

Գ. – Յ տառը բառին սկիզբը եւ բառակազմին մէջ փոխարինել հ տառով, իսկ բառին վերջաւորութեան անոր ներկայութիւնը աւելորդ է։

Աբեղեան նաեւ կ'առաջարկէ եա երկբարբառը գրել յա ձեւով, եօ երկբարբառը՝ յո իւ երկբարբառը՝ յու, իսկ բառերուն սկիզբը, երբ ե տառէն առաջ կ'աւելնայ յ հնչիւնը, գրել յ տառը, այսինքն՝ ոչ թէ եզ, երկար, այլ՝ յեզ, յերկար։

Փրոֆ. Խաչերեան մասնագիտական մօտեցումով եւ լեզուաբանական ու գրաբանական խորունկ հմտութեամբ կը հերքէ Աբեղեանի «փաստարկներ»ն ու «հիմնաւորումներ»ը, շեշտելով անոնց խաբուսիկութիւնն ու անբաւարարութիւնը նման խեղագրութեան ընդունման համար։ «Հնչիւնաբանական դատումների այս ամբողջ չեղջակոյտը, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, – կապ չունի, սակայն, ուղղագրութեան հետ. այստեղ եւ միշտ՝ Աբեղեանը չարաչար շփոթում է, պէտք է ասել, հնչիւնաբանութիւնը եւ ուղղագրութիւնը, դրա համար էլ իր «փաստարկումներ»ը... ձեռնածութեան բնոյթ են կրում» (էջ 274)։

«Ուղղագրութեան ռեֆորմը գործնական տեսակէտից» խորագիրը կրող Աբեղեանի զեկուցման երրորդ բաժինը կ'ընդգրկէ իր խեղագրութեան այսպէս կոչուած «մանկավարժական, աշխատանքի տնտեսման եւ ընդունելութեան» երեսները։ Աբեղեան կ'ըսէ թէ մանկավարժութեան պահանջն է դիւրին եւ արագ սորվեցնել անսխալ գրել ու կարդալ, հետեւաբար գրութիւնը պէտք է դարձնել հնչիւնագիր։ «Հասկնալի էր – կ'ըսէ Աբեղեան,– որ այբբենարանի խիստ հնչիւնական դրութիւնը ծայր աստիճանի դիւրացնում է եւ արագացնում գրել-կարդալ սովորողների գործը եւ վերացնում է ամէն ուղղագրական դժուարութիւն» (էջ 277)։

Փրոֆ. Խաչերեան հերքելով նաեւ Աբեղեանի այս տեսութիւնը, կ'ըսէ թէ անոր առաջարկած խեղագրութիւններուն հետեւիլը բազմապատիկ անգամ բարդութիւն եւ դժուարութիւն կը ներկայացնէ պարագայական գրութիւններու իր անկանոնութիւններով ու բացառութիւններով, քան հարիւրամեակներու փորձառութեամբ հաստատուած մաշտոցեան համազգային ուղղագրութիւնը, որ ընդամէնը երկու տասնեակ կանոններու եւ օրէնքներու ուսուցմամբ պայմանաւորուած է միայն։

Աբեղեան կը դանդատի որ հայերէնը 38 տառ ունի, մինչդեռ այլ լեզուներ՝ 24 եւ աւելի պակաս, աւելցնելով. «Մինչդեռ մեր երեխաները պէտք է սովորեն 38 տառ. ուրեմն, աւելի ժամանակ պիտի գործ դնեն եւ աւելի ծախք պէտք է անենք տառերի մայրեր չինելու եւ տառեր ձուլելու համար եւայլն»։ Աբեղեանի համար խիստ կարեւոր նկատուած է իր խեղագրութեան ընդունելութեան հարցը։ Կը մեղադրէ գրագէտները նշելով որ անոնք այնքան կապուած են դժուարութեամբ սորված ուղղագրութեան, որ չեն յօժարիր անկէ կտրուիլ եւ նոր նեղութիւն քաշել՝ նոր բան մը սորվելու։ Ըստ երեւոյթին, արեւմտահայ մտաւորականները պէտք է վերապատրաստուէին Աբեղեանի առաջարկած խեղագրութիւնը «սորվելով», որպէսզի «գրագէտ» նկատուէին։

Աբեղեանի զեկուցումը կը ներկայացուի յատուկ յանձնախումբի մը, որ կ'ընդունի զայն. ապա Հայաստանի լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսար Ա. Յովհաննիսեան տպագրել տալով զայն, կը ղրկէ լեզուաբաններու, գրողներու եւ մանկավարժներու, անոնց կարծիքը ունենալու համար։ Աբեղեան ինք կը վկայէ գրելով. «Որքան գիտեմ, ո՛չ մի տեղից չլսուեց այդ խօսքը» (էջ 283)։

Տարի մը ետք, 1922-ին, լուսժողկոմ կը նշանակուի Պօղոս Մակինցեան, որ շարունակելով իր նախորդին նախաձեռնութիւնը, կը նշանակէ ուղղագրական ռեֆորմի նոր յանձնախումբ մը, որուն մէջ կ'ընդգրկուի նաեւ Ստեփանոս Մալխասեանց։ Աբեղեանի զեկուցումը կը քննարկուի, կը կատարուին դիտողութիւններ եւ եզրակացութիւնը կը յանձնուի լուսժողկոմին, որ ըստ կարգի, պէտք է փոխանցէր Խորհուրդին։ Սակայն, ատոր փոխարէն պարզապէս Աբեղեանի զեկուցումը կը յանձնուի Խորհուրդին եւ ատոր հիման վրայ ալ 1922 Մարտ 4-ին որոշում կը տրուի՝ ողբերգական բոլոր տխուր հետեւանքներով, այդ պատճառով ուղղագրական այդ ռեֆորմը իրաւամբ կը կոչուի հեղինակին անունով՝ «Աբեղեանական ուղղագրութիւն»։

Անդրադառնալով աբեղեանական խեղագրութեան քաղաքական շարժառիթներուն եւ նպատակներուն, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը նշէ երեք հիմնական կէտեր։ Առաջին նպատակն էր, կ'ըսէ ան, մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան վերացումով ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ երկփեղկում յառաջացնել ազգային ամբողջական կառոյցին մէջ, որուն շաղկապող իմացական խարիսխը հայերէն լեզուի մաշտոցեան ուղղագրութիւնը կը հանդիսանար հազարամեակներ շարունակ։ Իսկ երկփեղկումին նպատակն էր ԿՏՐԵ՛Լ Սփիւռքը հայրենիքէն եւ ՄԵԿՈՒՍԱՑՆԵԼ հայրենաբնակ ժողովուրդը արտերկրի Հայութենէն՝ իմացական ընդհանրական մշակոյթի հաղորդակցումի կասեցումով ու արգելումով, որուն տենդագին կը ձգտէր ամէն կերպ ապազգայնացած մտաւորականութիւնը իր իւրացուած ռուսական լեզուամտածողութեամբ ու հոգեբանութեամբ, որ նաեւ տիրական դիրքեր գրաւած էր կուսակցական – պետական եւ մշակութային բարձրագոյն ոլորտներուն մէջ։ «Այս ծրագիրը, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան–, իրագործւում էր համաձայն լենինիզմի եւ ստալինիզմի այն խեղուած գաղափարական պատկերացման, որ իբրեւ թէ «սովետական մշակոյթ»ի ստեղծման համար նախապայման էր, բացարձականացուած դասակարգային պայքարի տեսութեան իսկ թելադրանքով՝ "հերմետիկ" խստապահանջութեամբ նրա անջատումն ու առանձնացումը սփիւռքեան "բուրժուական" ամէն մի ազդեցութիւնից ու ներթափանցումից» (էջ 297)։

Երկրորդ՝ մաշտոցեան ուղղագրութեան վերացումով անջրպետ մը կը յառաջանար նաեւ անցեալի մեր հարուստ իմացական ժառանգութեան եւ խորհրդահայ մշակոյթի միջեւ, որով եւ կը դիւրանար դասական հին մեր ազգի ի սպառ «խորհրդայնացում»ը՝ ռուսացման ձուլումի ամբողջական աւարտով, ըստ «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ սոցիալիստական» կեղծ թեզի ծրագրի պահանջներու իրականացման։

Երրորդ եւ վերջնական նպատակը, կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, «որ առաւել արտառոցն ու անհեթեթն է, խոստովանո՛ւմ է ցինիկաբար ուղղագրական ռեֆորմի նախաձեռնողներից ու իրականացնողներից՝ Խորհ. Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարար Պօղոս Մակինցեանը. "Առանձնապէս ես ոչ մի դէպքում ոչ մի այն ձայն չէի տայ ի նպաստ այդ ռեֆորմին՝ եթէ նրան չհամարէի մի առիթ՝ դէպի լատինական գիրը անցնելու գործը դիւրացնելու համար..."» (էջ 297)։

Արեւմտահայութիւնը բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ աբեղեանական խեղագրութեան։ Վիեննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեան հայագիտական կեդրոնները իրենց բողոքի ձայնը կը բարձրացնեն «աբեղեանական ուղղագրութեան» դէմ՝ տեսական – գիտական առարկութիւններով եւ բացարձակ հերքումներով։ «Բազմավէպ»ի 1924 եւ 1925 թուականներու թիւերուն մէջ Հ. Վարդան Հացունի «Երեւանեան ուղղագրութեան դէմ» խորագրին տակ ստորագրած իր յօդուածաշարքով, հանգամանօրէն գրաբանական քննարկումի կ'ենթարկէ աբեղեանական խեղագրութիւնը եւ ամբողջովին կը մերժէ զայն իբրեւ թիւրիմացութիւն և ...խայտառակութիւն։

1922 Մարտ 4-ի «դեկրետ»ով պարտադրուած «Աբեղեանական ուղղագրութեան» դէմ դժգոհութիւններն ու բողոքները առաջին հինգ տարիներուն հետզհետէ կը սաստկանան՝ մերթ լուռ, մերթ քիչ մը լսելի, նաեւ բարձրաձայն՝ հրապարակաւ, օրինակ՝ Մալխասեանցի քննադատական յօդուածները «Լեզուի հարցեր» վերնագրի տակ։

Մեղմացնելու համար առարկութիւններն ու քննադատութիւնները, 1926-ին կը կազմուի նոր յանձնախումբ մը, բաղկացած՝ Մ. Աբեղեանէ, Հր. Աճառեանէ, Գրիգոր Ղափանցեանէ, Ստ. Մալխասեանցէ, Յ. Մանանդեանէ, Լէոյէ, Ալ. Շիրվանզադէէ եւ ուրիշներէ։ Աբեղեան անակնկալ կերպով կը հրաժարի եւ նիստերուն չի մասնակցիր, նկատելով որ յանձնախումբին մէջ տիրող մթնոլորտը այնքան ալ նպաստաւոր չէ իր յերիւրած խեղագրութեան ռեֆորմի նկատմամբ։

Յանձնախումբը կը քննարկէ Աբեղեանի ուղղագրական այսպէս կոչուած բարեկարգումը, խիստ քննադատութեան ենթարկելով զայն։ Գլխաւոր չորս զեկուցողներ կը կատարեն տարբեր առաջարկներ ձեւով մը «փրկելու» եւ տանելի դարձնելու համար ուղղագրական «բարեկարգում»ը, սակայն թափուած ճիգերը կը մնան ապարդիւն։ Յանձնախումբին առաջարկները կը համադրուին եւ առանձին աղիւսակով ու նամակով կը ղրկուին Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի անուանի մտաւորականներու եւ հայագէտներու։ Նամակին կը պատասխանեն Անթուան Մէյէ, Նիկողայոս Մառ, Նիկողայոս Ադոնց եւ ուրիշներ, բացասական արտայայտութիւններով։

Յանձնախումբին գումարած 35 նիստերու աւարտին կը ներկայացուի ուղղագրութեան տարբերակ մը, որ կը դիտուի իբրեւ նահանջ աբեղեանական խեղագրութեան ծայրայեղութիւններէն եւ մասամբ կը վերականգնէ մաշտոցեան ուղղագրութեան կարգ մը կանոնները։ Այսուհանդերձ յանձնախումբին որոշումը կը մնայ թուղթի վրայ եւ կը շարունակուի գործածուիլ 1922-ի նոր ուղղագրութիւնը։ Կը շարունակուին նաեւ բողոքներն ու գանգատները աբեղեանական խեղագրութեան դէմ։

1932-ին նոր յանձնախումբ մը կազմուելով փորձ մը եւս կը կատարուի աբեղեանական ուղղագրութիւնը «փրկելու» համար, սակայն, այդ ալ ապարդիւն կը մնայ։ Նոյն տարին, դարձեալ դժգոհութիւնները մեղմացնելու նպատակով, երկրորդ փորձ մը եւս կը կատարուի։ Այս անգամ յանձնախումբը քննարկումը կը կատարէ Գրողներու Միութեան մէջ, ուր ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ե. Չարենց, Ա. Բակունց, Մ. Մազմանեան։ Զեկուցում մը կը ներկայացնէ Դրաստամատ Սիմոնեան։ Աբեղեանական խեղագրութիւնը «յեղափոխութեան [illegible] նուաճումներէն» մին նկատելով, անհրաժեշտ կը նկատուի միայն թեթեւ եւ «աննշան» թերութիւններու վերացումը։

Իր ուսումնասիրութեան այս բաժինը փրոֆ. Խաչերեան կ'եզրափակէ գրելով. «Ընդամէնը տասնութ տարի ու կէս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԷՔԵԱ՞Թ

Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մարզը ամէնէն աւելի հեռանկարներ երբնչողներէն ու միեւնոյն ատեն ամէնէն չարչրկուածներէն եղաւ անկախութեան տասնամեակին: Ինչպէս պարտադիր սխալներու տիրակալութեան ենթակայ շատ մը մարզեր, հոս ալ, հեռանկարներու առաջին տեղը գրաւեց սրբագրութեան ակնկալութիւնը: Ոչ ոք կը կասկածէր որ ազատօրէն իր բարիքին ազդութեամբ չարժելու պայմաններուն մէջ գործած Երեւանը պիտի փութար ճիշդ հունի մէջ դնելու իր յարաբերութիւնները, նախընտրութիւնները, գործելակերպը, մտայնութիւնները, նաեւ որոշ վարժութիւններ, եւ այլն:

Այսօր, այդ հանգրուանէն տասնամեակ մը ետք, կարելի չէ ըսել որ չկատարուեցան փոփոխութիւններ: Կան ոլորտներ որոնք այնքան հիմնօրէն տարբեր են սովետական օրերէն, որ փոփոխութիւն բառը բաւական անզօր կը մնայ սահմանելու համար տարբերութիւնը: Այս ոլորտը կը գլխաւորէ շուկայական շրջանակը· ազատական ըլլալու նպատակով ճամբայ ելած ու անիշխանութեան յանգած ազատութիւն կը գործէ ան: Կը հետեւի ընկերայինը որ կը կրկնէ պատկերը: Հիմնովին շրջուած են բարքերը· նիստուկաց, հագուստ – կապուստ, բարոյական չափանիշ, ըմբռնում, փոփոխութեան ու ազատութեան հովերէն տարուած, առանցքէն խուսափած անիւներու նման «կը զարգանան» որեւէ ուղղութեամբ:

Այս պատկերին քով կայ անփոփոխելիներու դաշտն ալ: Հոն տակաւին կարեւոր համեմատութիւն կը գրաւէ ամէն բան իշխանութիւններէ, կամ երկրորդներէ, երրորդներէ սպասելու կեցուածքը, մինչ նախաձեռնութեան օրինակներն ալ օրէ օր կ'աւելնան: Ամէն բան իշխանութիւններէ սպասելու ընթացքին մէջ լուրջ բացառութիւն մը ըլլալ կը թուի Ղարաբաղցիներու շինարարական գործունէութիւնը որ վերջերս յաճախ նիւթ կ'ըլլայ· պատասխանատուներ կ'ըսեն, մամուլը կը գրէ թէ Ղարաբաղի շրջաններու բնակչութիւնը լծուած է իրենց բնակարանները, պարտէզները, գիւղերու ճամբաները բարեկարգելու, շինելու, իշխանութեան կողմէ տրամադրուած շինանիւթով:

Անփոփոխելիներու դաշտին ամէնէն ծանր նստած քարերը կը պատկանին մըշակոյթի բնոյթին, գլխաւորութեամբ լեզուական մարզին· տասը տարուան մէջ ոչ մէկ գործնական քայլ առնուեցաւ լեզուն ռուսականին կապկումի այլանդակութենէն մաքրելու, կամ 1922-ին պարտադրուած ապազգային գրելաձեւը ազգային ուղղագրութեամբ փոխարինելու համար: Միայն այս վերջինին արտածումը խաւարամոլութեան այնպիսի վիրկներու պատճառ կ'ըլլայ որ մարդ կը սարսափի նշմարելով «ակադեմական», «գիտնական», «լեզուաբան», «փրոֆէսօր»ի նման մակդիրներու ծածկած անդամները:

Բարեբախտաբար, սրբագրութեան ճամբան չէ յաջողած բռնել Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մարզն ալ: Իբրեւ թէ բազմացած կամուրջները գրեթէ միայն նետուած են Երեւանէն դէպի դրպաններ, մնացեալ ոլորտները թաղելով անտարբերութեան ու արհամարհանքի լայն շերտերու տակ:

Քիչ բացառութեամբ այս կացութեան մէջ յուսատու բան մը ունէր կարդալը թէ վերջերս 12 կուսակցութիւններ հռչակագիրով մը տեղեկացուցած են «Հայրենիք – Սփիւռք գործակցութիւնը համակարգող մարմին»ի մը կազմութիւնը: Այդ մարմինը Յունիս 20-ին ասուլիսի մը հրաւիրած է. ճեռնարկին մասին Անոյշ Բարայեանի («Ազգ» Յունիս 21) թղթակցութիւնը սակայն, պաղ ջուր կը լեցնէ յոյսի այս պատառին ալ վրայ:

Ասուլիսին կ'ըսուի թէ հայութեան երկու թեւերուն յարաբերութիւնները կարգաւորելու նպատակով, մարմնին ղեկավարները հանդիպում մը ունեցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Նիւթ ըրած են «յատուկ նախարարութիւն, Համահայկական դրամատուն» բաց բաժնետիրական ընկերութիւն ստեղծելու եւ «Հայաստան – Սփիւռք ազգային խորհրդարան» ունենալու հարցերը: Նախարարը պատասխանած է որ պետական կարգավիճակով նըման կառոյցի մը մասին մօտ օրէն հրամանագիր կը հրատարակուի, իսկ նախարարութիւն հիմնելու տարբերակը մեծ ծախքեր պահանջելով, ներկայիս չըռայլութիւն կը նկատուի: Ստեղծուած ներկայի մարմինը պիտի գործակցի ըստեղծուելիք նոյն բնոյթի կառոյցի մը հետ որ պետական կարգավիճակ պիտի ունենայ:

Մեկնակէտէն իսկ երկճիւղ ընթացող այդ մարմինը որոշ է որ հաւատք չէ ներշնչած ասուլիսին ներկայ լրագրողներուն: Ա. Բարայեան կ'ըսէ որ 12 կուսակցութիւններու գլխաւորները արդէն համաձայն չեն Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնները ծրագրուած ձեւով քալեցնելու: ՀՌԱԿ-ը, օրինակ, ըսած է թէ նկատի չեն առնուած Սփիւռքի հոգեբանական առանձնայատկութիւնները եւ գծուած միասնութեան պատկերը իրատեսական չէ: Հ.Յ.Դ.-ն ալ իր կարգին կասկած յայտնած է միասնական խորհրդարան կազմելու համար Սփիւռքի կեդրոններուն մէջ ընտրութիւն կատարելու գաղափարին: Այդ խորհրդարանին կարգավիճակի ու լիազօրութիւններու հարցերը բաւական անորոշ թուած են Հանրապետական կուսակցութեան ալ:

Ինչ որ կը մղէ լրագրողուհին թերահաւատութեան, «Համահայկական դրամատուն» հիմնելու վիճելի նկատուած միտքն է: Մանաւանդ որ ըստ ծրագրին, այդ դրամատան մէջ պիտի կեդրոնանան «համայն հայութեան փինանսական միջոցները». անոնց տէկոններէն որոշ մաս մըն ալ պիտի տրամադրուի վերոնշեալ խորհրդարանին: Այս երկու պարագաներն են որ ծրագիրը կը նմանցնեն «գեղեցիկ ցանկութեան կամ հէքեաթի»:

Իսկապէս, կարելի չէ փոքր քմծիծաղով մը չկարդալ «Համահայկական դրամատան» մը մէջ «Համայն հայութեան» դրամական միջոցները կուտակելու հանճարեղ գաղափարը: Մարդ չի գիտեր թէ ատիկա վերագրէ յղացողներու անգիտութեա՞ն, թէ ճարպիկութեան: Տասը տարիէ ի վեր «կթան կով»ի նկատումին արժանացած Սփիւռքի Հայէն կարելի՞ է լրջօրէն ակնկալել տակաւին որ իր «փինանսական համայն միջոցները» կեդրոնացնէ «համահայկական դրամատան» մը մէջ. յատկապէս առանց մտածելու վըստահութեան դրամագլուխին ամբողջական մխումը զարմանելու, այդ վստահութիւնը վերստին շահելու մասին:

Ա. Բարայեան այս կէտին շեշտումով կ'աւարտէ իր յօդուածը: «Սփիւռքի հետ արժանավայել եւ ոչ թէ նախկինի պէս, ասես ողորմութիւն հայցող եւ ընդունող մեր յարաբերութիւնները սպասում են վերածնունդի» կ'ըսէ ան, իրատեսական ճամբան ալ ցոյց տալով. «Իրական յարաբերութիւնները օդում չեն կառուցւում· որպէսզի համագործակցես, պիտի նախ ճանաչես ու հասկանաս դիմացինիդ»:

Ե՞րբ կը հնչէ արդեօք օդային ամուր գետիններով փոխարինելու պահը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ԼԻՈՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Լիոնի մասնաճիւղը, գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր մեծարանքի ճաշ – հանդիսութիւն մը կազմակերպելու, որուն ընթացքին յատուկ յայտագրով մը յիշատակութիւն եւ յարգանք մատուցանէին, Լիոնէն, Տիկին Մատլէն Պասմաճեանի, որ երկար տարիներ «Լիոնի Տիկնանց Միութեան» որպէս նախագահ ծառայած է: Նաեւ՝ Պր. Սեպուհ Սարեանին, որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Լիոնի հայութեան անխոնջ եւ անսահման ծառայութիւն մատուցանած է եւ գինք կոչեցին, Լիոնի Հայոց նահապետ... Երրորդ գնահատուող անձնաւորութիւնն էր Պր. Սեդրակ Սանճեանը, որ դարձեալ նուիրեալ մըն է հայկական շրջանակներու: Իսկ չորրորդը, Վալանսէն Պր. Անդրանիկ Քէչիչեանն էր, որ, յատկապէս Ֆրանսայի, նաեւ Եւրոպայի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի շրջանակներուն նուիրեալ աշխատանքին համար գնահատուեցաւ:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Լիոնի Մերքիւրի պանդոկի շքեղ սրահին մէջ, Շաբաթ, Յունիս 24-ին, ուր ներկայ էին, Լիոնէն, Վալանսէն, եւ Սէն – Շամոնէն ազգայիններու եւ միութենական – ներու ստուար բազմութիւն մը եւ յատկապէս Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեան եւ Գուրգէն Վրդ. Աղապապեան:

Բոլոր խօսք առնողները, նախ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կողմէ, Նախագահ Ժագ Ադըլեանը, Ժագ Էքմէքճեանը եւ Վազգէն Խաքիճեանը, ապա՝ Դաւիթ Եպիսկոպոս եւ Գուրգէն Վարդապետը, վեր առին ազգային եւ միութենական անսակարկ ծառայութեան ոգին եւ գնահատական արտայայտութիւններ ունեցան մեծարուող չորս անձնաւորութեանց համար:

Մեծարեալներու կողմէ, Գէորգ Ս. Սարեան եւ Ա. Քէչիչեան խօսք առին եւ իրենց երախտագիտութիւնը յայտնեցին կազմակերպողներուն:

Նուագի «Սպիտակ խումբը» միշտ խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր:

Հուսկ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի խրախուսիչ խօսքերով եւ Պահպանիչով վերջ գտաւ այս բացառիկ հանդիսութիւնը, որ նուիրուած էր միանգամայն Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 94-ամեակին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

LIVRES REÇUS

LA VIE MOUVEMENTEE DU CURE JULES CHAPERON

Biographie d'un prêtre social dans la haute vallée de l'Artuby (Var) (1877 - 1951)

ROGER FAUCK

Ed. L'Harmattan, Paris 2000

(«ՅԱՌԱՋ»–Այս վարդապետիին օրագրութեան մասին յօդուած մը ստորագրած է Փրոփ· Ժերար Տէտէեան «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի 1998 Փետրուարի թիւին մէջ):

կեանք ունեցաւ արեւմտեան ուղղագրութեան կիրառութիւնը Խորհրդային Հայաստանում անփառունակ վախճան ունենալով, հայ դպրութեան պատմութեան մէջ, ըստ որում մնալով իբրեւ յաւակնոտ եւ անպատասխանատու մի այլադէտի նախաձեռնած ձախաւեր փորձառութիւն..., որից, սակայն, միանգամից եւ վերջնականապէս ձերբազատուել հնարաւոր չեղաւ, այլ պատապարուեց մասամբ նորից նաեւ միջակայ մի այլ ուղղագրութեան կերպաւորմամբ, որ կեանքի կոչուեց դարձեալ մի այլ կառավարական դեկրետով, 1940 թուականի Օգոստոսի 22-ին, էլի առանձնաբար՝ լոկ իբրեւ արեւելահայ գրական լեզուի եւ մասամբ էլ պետական գրագրութիւնների պաշտօնական գրաձեւ...» (էջ 349::

(Շար·)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա· ՄԱՍ

Է·

Արդէն առաջուընէ, Սուրեանի հետ ունեցած խօսակցութիւններէն արմատապէս տպաւորուած, փառասիրական երազներու տենդէն բռնուած, այդ շաբթուան մը մեքենական, ընկճող, չընչասպառ ընթերցումէն, որուն տեւողութեանը միջոցին պահ մը իսկ խորհած չէր կարդացածին վրայ, որ դրոշմուած էր իր ուղեղին վրայ ինչպէս ձայները ձայնագիրին՝ Մարտիկ աղա դուրս ելաւ «յոտից ցգլուխ» յեղափոխական կազմաւորուած, գլուխը խճողուած այդ չմարսուած, չգտուած ընթերցումին բզքումներովը, երեւակայութիւնը՝ կարդացած դէպքերուն, կռիւներուն, սպանութիւններուն, հայրենասիրական մարտահրաւէր յօդուածներուն արիւնոտ, պատկերներովը, փողաղորդ, փետրուռոյց բացատրութիւններուն, խրոխտահնչակ թմբկահար բառերուն դիւցազներգական բախումներովը, շաչումներովը, գոչիւններովը տակնուվրայուած, տենդոտած, ցնորատեսուած:

– Ասո՛նք մարդեր են եղեր, պէ՛ աս դրոշակեանները, – բացագանչեց, երբ լմնցուց, Մարտիկ աղա, կարծես ջախջախուած այն պատկառազդու, վայրագ մեծութեանը արիւնոտ մութ փառքին առջեւ, որով իր վառ երեւակայութեանը կը ներկայանար Դաշնակցական կուսակցութիւնը՝ իր յեղափոխական բազմամեայ գրականութեան ու գործունէութեան բոլոր գրութիւններէն ու դէպքերէն Յայտնութեան ցնորքի մը վիթխարի ուժովը ցայտող, Սարսափին դժոխայնութեանը մէջ պլլուած, սպանդին ու չարաչուք:

Ան վագրերուն բարեկամութիւնը շահելու էր:

– Աս մարդերուն հետ խաղալ չըլլար· աս ի՛նչ բաներ ըրեր են:

Աս ի՛նչ բաներ գրեր են, աւելցնելու կը մոռնար Մարտիկ աղա:

Ընթերցումը հազիւ լմնցուցած, իր ապշած մօրը ու աղջկանը Դաշնակցական յեղափոխութեան տարօրինակ դասընթացք մը լսըրտեց· անհեթեթ խառնուրդ մը, խելացնոր հրմշտկում մը, իբարանցում մը խճողուած մտքէն բերանը զահավիժող նորստաց բաներուն, երեւակայութեանը մէջ շաչող յեղափոխական խոշոր բացատրութիւններուն, բառերուն, չփոթ, հաշմոտած դէպքերու, կորատուած, մէջտեղէն սկսուած, ըսկիզբէն վերջացած պատմութիւններու, բուռն՝ ծայրայեղ շարժումներով կենդանացուած, որոնք օգնութեան կը հասնէին՝ իր հապճեպին մէջ վիժող, սայթաքող հզօր մարմաջին մեր մարդուն՝ մէկ ցայտով դուրս թափելու շարաթուան մը ընթերցումին իր յիշողութենէն փըրթող ծուէնները:

Քանի մը օր արժանապատուութեան վարանումներու զոհելէն ետքը՝ գացած Սուրեանը գտած ու անկեղծօրէն խոստովանած էր իր նոր «հաւատքը»... ինքզինքը համակրող դաւանած էր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան եւ խոստացած էր իր քսակը անոր տրամադրութեան տակ դնել, չմոռնալով, Սուրեանին առջեւ իսկ, հնչակեանները կատաղի բառագլխատումի մը ենթարկել:

– Իմ բարկութիւնս անոնց դէմ էր, չիտակը կ'ուզէք նէ եւ ոչ ձեզի:

Սուրեան նորէն խօսած էր յեղափոխութեան վրայ, այսինքն հնչակեաններուն ու դաշնակցականութեան վրայ, տեղեկութիւններ հաղորդած էր, մօտալուտ ապագայի մը խորհրդաւոր կարելիութիւնները ըսելաւյն իմացուցած, յոյսեր տուած ու շնորհակալութիւններ յայտնած էր յանուն կուսակցութեան:

Այդ օրէն Մարտիկ աղա, ֆէսը մէկ կողմ նետելով ու անոր հետ նախկին կարծիքները՝ իր աթոռը հաստատած էր Լուվրի պարտէզը:

(Շար· 36)

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10-ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15-ը ներառեալ (Նամականիշի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց գրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (Նամականիշի կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒՀ-ԵՐՈՒՄ* 70 ՏԵՂ Է ՅԱՏԿԱՑՐԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻՆ

Հայաստանի կառավարութեան կողմից ս. թ. Յունիսի 22-ին հաստատուած ԲՈՒՀ-ական ընդունելութեան պետական պատուէրի շրջանակներում 70 տեղ է յատկացուել սփիւռքահայ դիմորդներին:

Այդ տեղերի շրջանակներում ընդունելութիւնն իրականացուելու է «Հայաստանում օտարերկրեայ քաղաքացիների ուսուցման մասին» կարգի համաձայն՝ ՀՀ Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարի կողմից սահմանուող յանձնաժողովի նիստում՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական, արուեստի եւ Սփիւռքի համար առաջնահերթ նշանակութեան այլ մասնագիտութիւններին:

Պետական պատուէրի տեղերից բացի սփիւռքահայ դիմորդները հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ վճարովի համակարգ՝ նոյն կարգի համաձայն:

Հայոց լեզուին բաւարար տիրապետելու եւ կրթական ծրագրերին յարմարուելու նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներն ընդունուելու են նախապատրաստական բաժանմունք՝ մէկ տարի ժամկէտով:

Հայկական դպրոցների շրջանաւարտներին հնարաւորութիւն կը տրուի գիտելիքների ստուգման (հարցազրոյցի) արդիւնքներով ուսումն սկսել առաջին կուրսից:

Դիմորդների փաստաթղթերի ընդունելութեան վերջին ժամկէտը Օգոստոս 1-ն է:

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմում – հարցաթերթիկը ցանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում:

Հասցէն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

(*) Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «Lévon Chanth»
Eglise Arménienne de Chaville.
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

**

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց պաւկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ: Բնակութեան եւ սնունդի ապահովութիւն, առաւել թոշակ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի դրման նուիրատուներու ցանկ:

Պր. Յ. Ապաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. եւ Ն. Ալեքսանեան 500 Ֆր., Պր. Ս. Աւետիքեան 2.000 Ֆր., Պր. Ք. Եղեկէլեան 1.000 Ֆր., Օր. Լ. Մելքոնեան 2.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Գօլոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Խըլօրեան 1.000-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Լ. Հայպէշեան 500 Ֆր., Տօքթոր Գրդեաշարեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Խ. Հայպէշեան 500 Ֆր.:

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
JEUDI
13 JUILLET
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.948 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.948

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 11 / 12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է, ԸՍՏ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ

Մինսկի խումբին նախագահներուն միջեւ տուած այցին, Եւրոպական Խորհրդարանական մեհաժողովին նիստին եւ Հայաստանի ղեկավարութեան կատարած վերջին այցերուն յաղթագուած մամուլի ասուլիսին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան հաստատած է թէ Հայաստանի նկատմամբ վստահութիւնը վերահաստատուած է: Արտասահմանեան հանդիպումներուն առաջին նիւթը եղած է միշտ երկրին տնտեսական զարգացման հարցը, ապա միայն Ղարաբաղի հարցը: Հարկերը նուազեցնելու եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարի անհրաժեշտութիւնը քննարկուած է Համաշխարհային դրամատան եւ Տարադրամի միջազգային հիմնադրամի ղեկավարութեան հետ Հայաստանի պատուիրակութեան հանդիպումին ընթացքին:

Նախարարը անդրադառնալով լրացուցիչ քաղաքականութիւն վարելու կարեւորութեան, ըսած է թէ ան յաջող է, ինչպէս կարելի է դատել արդիւնքներէն: Այդ առումով՝ սխալ է Հայաստանի Ռուսաստանի հետ գործակցութիւնը միայն ռազմական նկատել, իսկ ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնը՝ միայն տնտեսական:

Վ. Օսկանեան խօսած է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն մասին որ անոնք տուժած են իր կարծիքով, Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին պատճառով, բայց յուսալից նկատած է Արտաքին գործերու հովանիին տակ Սփիւռքի հետ կապերու գործադիր քարտուղարութիւն ստեղծելու կառավարական որոշումը: Ինչ կը վերաբերի արտագաղթին, ըսելով հանդերձ թէ տրուած որոշ թիւեր չափազանցուած են, Վ. Օսկանեան միակ լուծումը նկատած է տնտեսական աճի ապահովումը եւ նոր աշխատատեղիներու բացումը:

Նկատել տալով թէ Մինսկի խումբին նախագահները Ղարաբաղի կնճիռին լուծումի նոր տարբերակ չեն առաջարկած, նախարարը յայտնած է թէ Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ կը հանդիպին Օգոստոսին Ղրիմի մէջ, ապա Սեպտեմբերին Նիւ-Եորք, ՄԱԿ-ի վեհաժողովին:

Ասուլիսին նիւթ եղած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ սահմանին փակ մնալու խնդիրը: Վ. Օսկանեան զարմանալի գտած է որ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու բանբերը Հայաստանեան պատուիրակութեան Կարսէն փախուստին առթիւ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն բնականոնացման համար Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումէն զատ յիշած է ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին Երեւանի հետեւողական կեցուածքը: «Մենք քաղաքական իրաւունք չունենք հրաժարուել ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրից, դա իշխանութիւնների որոշումը չէ, ժողովրդի խնդիրն է» ըսած է ան:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Զինուորական դատախազութեան քննիչ խմբի պետը յայտնած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի նախաքննութիւնը աւարտած է: 14 մեղադրեալներուն, անոնց պաշտպաններուն, տուժողներուն կամ անոնց իրաւական յաջորդներուն 50 օր ժամանակ կը տրուի նիւթերուն ծանօթանալու, առարկելու համար: Ապա նոր գործը կը դրկուի դատարան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԲԱՔՈՒ ԱՅՑԸ

Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի անխախտ մտերմութիւնը շարունակելու ապացոյց նկատուած է Թուրքիոյ նորընտիր նախագահ Ահմէթ Նէճտէթ Սէզէրի Բաքու այցը: Անոր առաջին յայտարարութիւնները չեշտած են այդ մտերմութեան մնայուն բնոյթը: Սէզէր ըսած է թէ թուրք-ազրպէյճանական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ նախագահին փոփոխութեամբ կարելի չէ որ տարբեր բնոյթ կրեն: Ապա աւելցուցած է. «Մեր յարաբերութիւնները իրենց արմատները կը գտնեն պատմութեան, եղբայրութեան, արենակցական կապին մէջ: Վստահ եղէք որ անոնք կատարեալ համերաշխութեամբ պիտի շարունակուին, ինչպէս մինչեւ այսօր»:

Երկու նախագահներուն տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է ազրպէյճանական կազին Թուրքիա փոխադրութեան ձեւը եւ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին անյապաղ շինութիւնը:

Բաքուի լրատուները հաղորդած են որ Ալիեւ ու Սէզէր նիւթ ըրած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումն ալ. Թուրքիոյ նախագահը ըսած է թէ իր երկիրը խաղաղ լուծումի կողմնակից է եւ կը պաշտպանէ որեւէ որոշում որուն համաձայն կը գտնուի Ազրպէյճան:

Ա. ԲԼԵԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎԿԱՆԵՐԸ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի մեղադրողները պահանջած էին հրապարակել հարցաքննութեան չներկայացող վկաներու ցուցումները: Յուլիս 11-ի նիստին Ա. Բլէեանի փաստաբանը առարկած է այդ պահանջին դէմ, ըսելով որ դատարան ներկայացած վկաները պնդած են թէ ցուցում տուած են ճնշման տակ, ուստի կրնայ միւսներուն պարագան ալ նոյնը ըլլալ: Դատարանը մերժած է ցուցումները հրապարակելու պահանջը եւ որոշած վկաները բերել տալ:

ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբի գեղարուեստական ղեկավար Լորիս Ճգնաւորեան ներկայացուցած է իր հրաժարականը, որ կը վաւերացուի նախարար Ռ. Շառոյեանի կողմէ, ըստ Մշակոյթի նախարարութեան մամլոյ քարտուղարութեան. քարտուղար Կ. Վարդանեան նշած է, եթէ մէկը աշխատիլ չուզէ, այդ իր ցանկութիւնն է, աւելցնելով թէ այն շշուկները որոնք հրաժարականը կը վերագրեն նախարարութեան եւ Ճգնաւորեանի միջեւ տարակարծութիւններու, իրականութեան չեն համապատասխաներ: Այս մասին «Առաւօտ» օրաթերթը գրած է.– «Հայաստանի թիւ մէկ երաժշտական բիզնեսմէնը վերջապէս որոշել է լքել Հայաստանի սիմֆոնիկ նուագախումբը՝ մասնաւորապէս եւ Հայաստանը՝ ընդհանրապէս: Ըստ որոշ տուեալների, նա պատրաստւում է իր բիզնեսը շարունակել Իրանում՝ "Ռոստամ եւ Զօհրապ" իր անզուգական գլուխգործոցի յանախակի կատարումներով: Բոլոր դէպքերում, իր մեկնելով, Լ. Ճգնաւորեանը անգնահատելի ծառայութիւն մատուցեց ազգային մշակոյթին»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԺՈՍՓԷՆԻ ԳՈՐՍԻՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Յուլիս 10-ին, վարչապետ Լ. Ժոսփէն, Գորսիքայի ընտրեալներուն հետ աշխատանքի նիստ մը ունեցած է, որու ընթացքին կարգ մը նոր առաջարկներ ներկայացուցած է:

Կղզիին ապագայ կարգավիճակին համար, Ժոսփէն կը նախատեսէ կարգ մը լիազօրութիւններ տնտեսական զարգացման, կրթութեան, փոխադրական միջոցներու, շրջապատի եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ:

Գորսիքերէնի ուսուցումը պարտադիր կը դառնայ ««մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու բնական ժամանակացոյցին մէջ» դերձ մնալու կարելիութեամբ: Նախատեսուած է տասը տարիներու փոխանցման շրջան մը հարկային դրութիւնը մօտեցնելու համար հասարակաց կանոնին:

Վիճարկումը բաց կը մնայ սակայն երկու փշոտ թղթածրարներու մասին: Ինչ կը վերաբերի կղզիին հիմնարկներուն, նախընտրութիւն մը կայ երկու հիմնարկներու պահպանման նկատմամբ (տարածքային հաւաքականութիւն եւ միակ նահանգ մը), մինչ բազմաթիւ ընտրեալներ միակ հաւաքականութեան մը ստեղծումը կը պահանջեն, բայց, այդ անհրաժեշտ կը դարձնէ Սահմանադրութեան վերատեսում մը: Օրէնսդրական ձեռնհասութիւններուն փոխանցման մասին, զոր ազգայնականները համաձայնութեան մը որպէս պայման կը դնեն, կառավարութիւնը շատ խոհեմ է: Նման փոխանցում մը անհրաժեշտ չի նկատեր օրէնքները յարմարցնելու համար կղզիին իւրայատկութիւններուն: Բայց եւ այնպէս, չի բացառեր սահմանափակ փոխանցում մը:

Գորսիքայի Ժողովը Յուլիս 12-ին եւ 13-ին նիստ կը գումարէր պատասխան մը բերելու համար այս առաջարկներուն եւ կառավարութեան հետ ալ ժողով մը նախատեսուած է Յուլիս 18-ին: Գորսիքա Նազիոնէի պարագլուխը, «Մոնտ»ին տրուած հարցազրոյցին մէջ, արդէն իսկ կը յայտարարէ որ կառավարական ծրագիրը ազգայնականներու գործին չի գար եւ այժմէն զայն չեղեալ կը համարի: Զի խղեր բանակցութիւնները այն պատճառաբանութեամբ, որ զայն վերջնական չի նկատեր:

Գորսիքական գաղտնի նոր շարժում մը ստեղծուած է Յուլիս 11-ին: «Գորսիքական Ազգ. Յեղափոխական Ճակատը», մամուլի գաղտնի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնեց իր հիմնադրութիւնը, ըսաւ նաեւ թէ, առայժմ, համամիտ է յարգելու Դեկտեմբերին հռչակուած հրադադարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ «գանձանակը» (յաւելեալ մուտք) շատ աւելի է քան ինչ որ կը նախատեսուէր, այսինքն 50 միլիառ ֆրանքի փոխարէն 80 միլիառ ֆրանքի կը հասնի: Ծանօթ է որ իր նախորդը՝ Քրիսթիան Սօթէր նախընտրած էր քօղարկել բուն գումարը, բուն բանավէճի մը դուռ բանալով, Ֆապիուս առաջքն առաւ նման անհաճոյ կացութեան մը: Յայտարարեց թէ այս յաւելեալ 30 միլիառի գումարը պիտի յատկացուի բացը փակելու, թեթեւցնելու համար «հանրային պարտքը»:

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ ՄԷՋ, Յուլիս 11-ին, սկսան խօսակցութիւնները Պարաքի եւ Արաֆաթի միջեւ, հովանաւորութեամբ՝ Գլինթընի: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ բանակցութիւններու ձախողութիւն մը վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ տեղւոյն վրայ:

ՊԱՇԱՐ ԷԼ ԱՍԱՏ, ինչպէս կը սպասուէր, ձայներու 97,29%-ով հաստատուեցաւ Սուրիոյ նախագահի պաշտօնին: Հանրաքուէն տեղի ունեցաւ Յուլիս 10-ին, Խորհրդարանը պիտի վաւերացնէ Յուլիս 17-ին:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Նուրսուլթան Նազարպայեւ վերջերս Պրիւքսէլ գացած է եւ այդ առթիւ «Ֆիկառօ» հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ: Ղազախստանը ՀԱՊ-ի երկրորդ Պետութիւնն է իր տարածութեամբ եւ հարստութեամբ: Նախագահ Նազարպայեւ կ'ըսէ թէ իրենց գլխաւոր հարցն է քարիւղը փոխադրել դէպի համաշխարհային շուկան: Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն, Ղազախստանի նախագահը կը շեշտէ որ Ռուսաստան պէտք ունի Ղազախստանի որ իր կարեւոր հայթայթիչն է կենսական նիւթերու համար եւ ընկերակից մը հաւաքական ապահովութեան դրութեան ծոցէն ներս:

ՆԻԺԵՐԻՈՅ հարաւը նաւթուղիի մը պայթումը պատճառ եղած է նուազագոյն հարիւր հոգիի մահուան:

ՄԱՆԻԼԻԱՅԻ մօտ (Փիլիպպեան) լեռնակուտակ աղբերու փլուզումը պատճառ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով Յուլիս 10-ին մամուլի ասուլիսով մը հրապարակած է իր երկրին արտաքին քաղաքականութեան նոր ուղղութիւնները: Ան ըսած է թէ ԱՄՆ-ու տնտեսական եւ զինուորական ճնշումը միաբեւեռ աշխարհ մը ձեւաւորելու հակում ցոյց կուտայ որուն իրենք հակառակ են: Ատոր համար Մոսկուա գարկ պիտի տայ Ռուսաստան – ԱՄՆ գործակցութեան, սակայն համաձայն չէ որ մինչ ինք հիւլէական հրթիռները նուազեցնելու պատրաստ է, Ուաշինկթըն այդ մարզը զօրացնելու քայլերու ձեռնարկէ:

Իվանով դիտել տուած է որ աշխարհի նորովի ձեւաւորման մէջ ՕԹԱՆ-ի դերը կ'աւելնայ, իսկ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդինը կը պակսի: Այս կացութիւնը կրնայ միջազգային բեմին վրայ նոր լարումներու, ապառազինման, ազգային ու կրօնական հակամարտութիւններու պատճառ ըլլալ. այդ առումով Ռուսաստան վճռած է փոխադարձ շահերու վրայ հիմնուած բազմաբեւեռ արտաքին քաղաքականութիւն մը վարել եւ կ'ուզէ որ միջազգային յարաբերութիւններու ծանրութեան կեդրոնը շարունակէ մնալ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. - Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին Մաս)

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան հայագիտական իր լուրջ ուսումնասիրութեան եօթներորդ եւ վերջին բաժնին մէջ կը ներկայացնէ ուղղագրութեան երկրորդ՝ 1940-ի մասնակի խեղագրութիւնը, որ կը կոչուի «հայաստանեան ուղղագրութիւն»:

Հեղինակը կը նշէ թէ 1940 Օգոստոս 22-ին հրամանագրուած խեղագրութեան «նոր» համակարգը կը գործէ մինչեւ այսօր Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան տարածքին, միայն մասամբ վերականգնելով դասականի օրէնքները, որով, սակայն, այնուամենայնիւ պահպանուեցաւ անջրպետումը թէ՛ դասականի, թէ՛ նախասովետական արեւելահայ – արեւմտահայ, եւ թէ Սփիւռքի հայ գրաւոր մշակոյթին հետ:

Այսպէս կոչուած հայաստանեան ուղղագրութեան նախագիծը մշակած է լեզուաբան Գուրգէն Սեւակ: Նախագիծի նախաբանին մէջ կ'ըսուի թէ յանձնախումբը՝ 1922 Մարտ 4-ի հրամանագրով «արեղեանական ուղղագրութեան» ընդունումը «առաջադիմական խոշոր քայլ» կը նկատէ, իբրեւ թէ մաշտոցեան «հնացած» ուղղագրութեան «անճշդութիւններ»ը սրբագրելու եւ աշխատաւոր զանգուածներու գրագիտական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ: Սակայն, «բարեկարգում»ի գործադրութեամբ ձեռք ձգուած փորձառական արդիւնքները յանձնախումբի մասնագէտները յանգեցուցած են այն եզրակացութեան, որ «արեղեանական ուղղագրութեան» բարեկարգումը եւս ունի կարգ մը թերութիւններ, որոնց «բարելաւման» համար ձեռնարկուած է երկրորդ «բարեկարգում»ը:

Փրոֆ. Խաչերեան բնութագրելով «Հայաստանեան ուղագրութիւն»ը, կ'ըսէ թէ իրականութեան մէջ անիկա «խառնուրդ» մըն է՝ մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան եւ արեղեանական հընչիւնական գրութեան միջեւ եւ այդ պատճառով ալ ձայնաւորի քանի մը տառեր իրենց նախկին հնչիւնական արժէքները ստացան՝ ինչպէս բուն, այնպէս ալ պատմական հնչիւնափոխութեամբ տարբերակուած արտասանութեամբ:

Այսպէս, արեղեանական խեղագրութեան մէջ այբուբենէն վտարուած օ տառը կը վերականգնի ու կը վերահաստատուի գործածութեան իր լրիւ իրաւունքներով: Նախապէս, բառին սկիզբը Ե գիրէն առաջ, ինչպէս նաեւ օժանդակ բայերու առջին ձայնաւորէն առաջ (օրինակ՝ գրելու յեմ...) անտեղի գործածուող J կիսաձայնը դուրս կը հանուի արեղեանական խեղագրութենէն: Ե տառը դասական արժէքով կը պահէ իր տեղը բառին սկիզբը եւ մէջտեղը, իսկ վերջաւորութեան կ'իրացուի արեղեանական խեղագրութեան կանոնը, այսինքն՝ փոխանակ Է-ի, կը գրուի Ե: Է գիրը եւս կը գրաւէ իր տեղը մաշտոցեան այբուբենի համակարգին մէջ: Կը վերցուի ո գիրէն առաջ վ տառի անպէտ ու անիմաստ գործածութիւնը: Այս եւ քանի մը այլ կանոններու փոփոխութենէն զատ, արեղեանական խեղագրութեան մնացեալ կանոնները նոյնութեամբ կ'ընդունուին 1940 Օգոստոս 22-ի երկրորդ «բարեկարգում»ին մէջ, մասամբ միայն մօտեցնելով արեւելահայերէնի բառապատկերները իրենց նախկին՝ աւանդական կերպարներուն:

Փրոֆ. Խաչերեան կը նշէ թէ ուղղագրութեան երկու «բարեկարգում»ներու պատճառած խեղումներու հետեւանքով, հայերէն լեզուն, պատմա – մշակութային քաղաքակրթական առումով լիովին կ'արժեզրկէ իր միջազգային նշանակութիւնը: Հայագիտութեան արտասահ – մանեան ամպիոններուն մէջ կարեւորութիւն չի տրուիր ո՛չ արեղեանական, ո՛չ ալ հայաստանեան խեղագրութիւններուն:

Ապա, հաստատելով զոյգ խեղագրութիւններու յարուցած խոչընդոտը ընդհանրապէս լեզուաբանական, բանասիրական եւ բառարանագրական աշխատանքներու անկաշկանդ ծաւալումին, հեղինակը կուտայ հետաքրքրական օրինակներ:

Այսպէս, փրոֆ. Խաչերեան կ'ըսէ թէ մեծանուն հայագէտ Հրաչեայ Աճառեան, հակառակ իրախուսուող եւ պահանջուող արեղեանական խեղագրութեամբ, իր հետազօտութիւնները երբեք չփորձեց գրել պաշտօնական ընդունուած կանոններով: Իր բոլոր ձեռագրերը մաշտոցեան ուղղագրութեամբ գրուած էին: Տպագրութեան համար Պետհրատը (որ նոյնն է՝ Կենտկոմը) երկու պայմաններ կ'առաջադրէ՝ առաջին «մարքս – լենինեան մեթոդոլոգիայի ոգով» քննադատական խօսք յառաջաբանին մէջ՝ հայագիտական իւրաքանչիւր ուսումնասիրութեան համար, նկատի ունենալով իբրեւ «հին սերնդի մտքի արգասիք» ըլլալը, երկրորդ՝ մաշտոցեան ուղագրութիւնը պէտք էր փոխել, վերածել պաշտօնական կանոններու: «Հայագէտների շրջանում, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, – յայտնի էր դարձել Աճառեանի «համաձայնութիւն»ը՝ իր իւրովի իմաստաւորմամբ. «Եթէ մօրս էլ հայհոյեն, ընդունում եմ ուզածդ քըննադատութիւնը, միայն թէ... տպագրուեն գործերս»: Հարկ է արձանագրել՝ այնուամենայնիւ չափազանց մեծ է երախտիքը իր տաղանդաշատ եւ բազմաշնորհ աշակերտի՝ Էդուարդ Աղայեանի, որ «ձեւը գտել» էր «տպագրութեան անցագիր» ապահովելու եւ հայագիտութեան համար փրկելու Հրաչեայ Աճառեանի բազմահատոր աշխատութիւնները գիտական շրջանառութեան մէջ դնելով դրանք նաեւ յետմահու հեղինակի» (էջ 356):

Հոս հարկ է յիշել որ փրոֆ. Խաչերեան, իբրեւ «գիտատեխնիկական օգնական», ինք կատարած է այդ բոլոր հատորներու ձեռագրային վերածումները մեքենագրականի պաշտօնական գրականոններով՝ տասնամեակներ շարունակ, բանասիրական – լեզուաբանական բարձրագոյն կրթութեան ձեռք բերման եւ ասպիրանտական ուսումնառութեան ընթացքին, ինչպէս Աճառեանի ողջութեան, նոյնպէս եւ յետմահու, նաեւ բնագրային համեմատութիւններով:

Փրոֆ. Խաչերեան անդրադառնալով Հրաչեայ Աճառեանի հայագիտական աշխատութիւններու գլուխ – գործոցին՝ եօթհատորեայ «Արմատական Բառարան»ի հրատարակութեան, կը նշէ արեղեանական խեղագրութեամբ զայն հրատարակելու անկարելիութիւնը: «Արեղեանական խեղագրութեան անկարողութիւնն այն էր, որ ոչ միայն բոլորովին պիտանի չէր այդ առհասարակ մեր ազգային գրական լեզուների հին մատենագրութիւնները արտացոլելու, այլապէս «բարելոնեան խառնակչութիւն» եւ քաոս կը ստեղծէր իրենով՝ այս կամ այն պատմական հետազօտութիւնը լեզուաբանական աշխատութիւնների գրառնել եթէ հարկ լինէր» կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան ու կ'աւելցնէ. «Այդ փաստական իրողութիւնը ընդունում էր նաեւ արեղեանական եւ յետ – արեղեանական երկու ղեկավարներն էլ միաժամանակ, յօժարելով եւ հարկադրաբար առաջարկելով գրաբարեան բնագրերը հրատարակել մաշտոցեան ուղղագրութեամբ» (էջ 358):

Բայց եւ այնպէս Աճառեանի «Արմատական բառարան»ը գրաբարեան վկայութիւններ պարփակելով հանդերձ՝ գրաբարեան բնագիր կամ աղբիւր չէր, ուստի հեղինակը պարտաւոր էր հպատակիլ չոր օրէնքին: Սակայն, մեծ գիտնականը չխոնարհեցաւ եւ հրաժարեցաւ բառարանը արեղեանական խեղագրութեամբ հրատարակել: Փոխարէնը, ան տասը տարիներու ընթացքին (1926 – 1935) մեծ հատորները ապակետիպ հրապարակեց (եօթներորդը յետագային տպագրուեցաւ): Անիկա միայն բողոք չէր ուղղագրական «բարեկարգում»ի դէմ, այլեւ պատգամ նաեւ Հայաստանի մտաւորական յետագայ սերունդներուն համար:

45 տարի ետք, Երեւանի պետական համալսարանի գիտական խորհուրդի որոշումով հրատարակուեցաւ բառարանը չորս հատորներով՝ մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեամբ, հակառակ «հայաստանեան ուղագրութեան», որ տակաւին կը շարունակուի գործածուիլ մինչեւ այսօր:

Մաշտոցեան ուղղագրութեամբ լոյս ընծայուելու առաջին բացառութիւնը արուած է 1944–1945 թուականներուն, ակադեմիկոս Ստեփան Մալխասեանցի «Բացատրական բառարան»ի չորս հատորներուն, այն ալ յատուկ ձօնով եւ «ի նշան երախտագիտութեան Մեծ Մարշալ Ի. Վ. Ստալինին»: Եւ ըսել թէ տարիներ շարունակ Ստ. Մալխասեանց բանիւ եւ գործով պայքարած էր նոյն այդ մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան դէմ:

Նկատի առած այն որ Մալխասեանցի բառարանը կ'ընդգրկէր ոչ միայն արդի հայերէնի բառերն ու բառակապակցութիւնները, այլեւ գրաբարի եւ միջին հայերէնի, մասամբ, նաեւ արեւմտահայերէնի ու բարբառներու բառաձեւերը, փրոֆ. Խաչերեան կ'ըսէ թէ թէքնիք տեսակէտէ անկարելի էր «արեղեանական» կամ «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ զայն հրատարակել: Մալխասեանց, սակայն, լիովին չէ յաջողած իր բառարանը մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեամբ հրատարակել, քանի որ, փաստօրէն, բառարանը սղրդումներով տպագրուած է, խառնուրդ՝ աւանդականի, արեղեանական եւ նախապէս իր իսկ առաջարկած խեղագրումներու:

Փրոֆ. Խաչերեան մէկ առ մէկ վերլուծումի կ'ենթարկէ Մալխասեանցի Բառարանի յառաջաբանին մէջ արտայայտուած միտքերը՝ բառարանին բնոյթին, ծրագրին եւ կազմութեան սկզբունքներուն մասին, անոնց ընդմէջէն ցայտուն դարձնելով հեղինակին զգջումներն ու խոստովանութիւնները:

Այսպէս, Մալխասեանց բացատրելով թէ ի՞նչ հիման վրայ իր բառարանը տպագրել կուտար մաշտոցեան ուղղագրութեամբ, կը նշէ. «Բառարանը, ինչպէս իր բովանդակութեամբ նպատակ ունի տալ լեզուի զարգացման պատկերը, այնպէս էլ նրա ուղղագրութիւնը պէտք է տայ բառերի գրութեան պատմական պատկերը, այսինքն պէտք է տայ բառերի գրութեան այն ձեւը՝ որ նրանք ունեցել են 1500 տարի»: Այս և այլ նման խոստովանութիւններ ամբողջովին կը հակասեն տարիներ շարունակ իր ջատագոված եւ քարոզած խեղագրումներուն: Աւելի՛ն. Մալխասեանց գոհունակութիւն կը յայտնէ, որ սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը թոյլ տուած է իրեն հրատարակել իր բառարանը մաշտոցեան ուղղագրութեամբ:

Շուրջ 40 տարի Հայաստանի մէջ Հրաչեայ Աճառեանի, Արարատ Ղարիբեանի, Գուրգէն Սեւակի, Էդուարդ Աղայեանի նման եւ այլ հայագէտներու հետ գործակցած փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան, երբ 1981 Յունուարին ընտանեօք Ամերիկա տեղափոխուելու առիթով հրաժեշտ կուտայ ակադեմիկոս Էդուարդ Աղայեանին, այս վերջինը երկու խնդրանք կը ներկայացնէ. «Առաջինը՝ նամակ չգրես ինձ Լոս – Անճըլըսից» – հասկանալի մտավախութիւնն իր յայտնելով՝ ԿԳԲ-ին ի նըկատի ունենալով – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան: «Երկրորդ՝ արտասահմանեան մամուլում կը պաշտպանես մեր հայաստանեան ուղղագրութիւնը»:

«Առաջին խնդրանքը, – կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան, – միանգամայն սրբութեամբ կատարեցի, բայց երկրորդի կապակցութեամբ՝ գիտակցաբար... դրժեցի: Վերջինիս դէպքում՝ անձնական ցանկութիւնը, սակայն, բախւում էր համազգային շահերին՝ խորապէս համոզուած լինելով, որ «Ազգի տուն»ը կարգի բերելու համար պիտի գոհաբերութեան գնալ» (էջ 374):

Աշխատութեան հեղինակը նշելէ ետք թէ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութեան վերադառնալուն անհասկնալի յամառութեամբ ընդդիմացողներու կարգին Հայաստանի մէջ, տարօրինակ կերպով անըմբռնելի է Մաշտոցի անունը կրող հիմնարկութեան՝ Մատենադարանի ղեկավարութեան դիրքորոշումը, որ զարմանալիօրէն ջատագովը դարձած է հայաստանեան խեղագրութեան պահպանման եւ յարատեւման, կը հաստատէ թէ այդ ղեկավարութիւնը իր բարձրութեան վրայ չի գտնուիր, դժբախտաբար, ու կ'եզրակացնէ. «Երբ էլ լինի վերադառնալու ենք մաշտոցեան միասնական համազգային եւ աւանդական ուղղագրութեանը՝ տէր դառնալով հազարամեակների մեր անցեալի իմացական հարուստ ժառանգութեանը...: Սփիւռքահայ դպրութեան եւ գրականութեան երախտարժան ներդրումն ենք համարում եւ այն, որ հաւատարիմ մնաց դասական՝ մաշտոցեան ուղղագրութեան համակարգի նկատմամբ եւ այն ի բոյն, իբրեւ ազգային ինքնութեան փաստականութիւն, սկզբունքային անդրդուելիութեամբ կիրառեց եւ պահպանեց այն: Բնաշխարհի մեր ժողովրդի ազգային – քաղաքական գիտակցութեան ներկայ բացառիկ զարթօնքն ու հասունացումը հրամայաբար թելադրում են ՀՐԱԺԱՐՈՒԵ՛Լ ստալինիզմի պարտադրած աքեղեանական ժամանակավրէպ վերջին ուղղագրական համակարգից... հասնելու համար ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷ՛Կ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՄԷ՛Կ ՄՇԱԿՈՅԹ ԳԵՐՆՊԱՏԱԿԻՆ...» (էջ 376):

Մեր օրերուն, հայագիտութեան մարզի ամէնէն վաւերական գիտնականներէն մին հանդիսացող փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան այս ծաւալուն ուսումնասիրութիւնը, նուիրուած մաշտոցեան ուղղագրութեան պատմութեան, շարաչուն ապտակ մըն է բոլոր այն լեզուաբաններուն եւ բանասէրներուն ուղղուած, որոնք՝ դասական ուղղագրութեան վերադառնալու պարագային, պարզապէս յետագայ սերունդներու կողմէ չհարդացուելու մտավախութենէն մղուած, չկամութիւն կը ցուցաբերեն հայաստանեան խեղագրութենէն ձերբազատելու մարզին մէջ, անհիմն պատրուակներ եւ փաստարկներ առաջադրելով:

Փրոֆ. Խաչերեան իր աշխատութեամբ կը ներկայացնէ 1922-ի եւ 1940-ի ուղղագրական բռնադատումի ապազգային բնոյթը, անոր դաւաճանական դրդապատճառներն ու հետեւանքները, բացայայտելով բռնադատման պատմութեան մութ էջերը եւ հրապարակելով Հայաստանի պետական դիւաններուն մէջ պահուած փաստերը:

1991-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախացումով յուսալի պայմաններ կը ստեղծուէին դասական ուղղագրութեան վերականգնումին համար: Տակաւին 1988-էն վերսկսած մաշտոցեան ուղղագրութեան պաշտպանութեան դըրօշակակիրը կը հանդիսանար Ռաֆայէլ Իշխանեան, որուն կը ձայնակցէին այլ մտաւորականներ: 1991-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին մէջ քննարկման նիւթ կը դառնային լեզուի մասին օրէնքի նախագիծեր, որոնցմէ մին՝ որ հիմք դարձաւ օրէնքի համար, կը պարունակէր ուղղագրութեան նուիրուած յատուկ յօդուած մը, ուր կ'ըսուէր. «Հայաստանի Հանրապետութիւնում գրաւոր հայերէնի համար կիրառւում է մէկ միասնական ուղղագրութիւն՝ աւանդական (դասական) ուղղագրութիւնը»: Սակայն, խորհրդարանական ընդդիմութեան ջանքերու հետեւանքով այդ ձեւակերպումը փոփոխութեան ենթարկուելով կը դառնայ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման»:

Այնուհետեւ լեզուի պետական տեսչութիւնը կը փորձէր կազմակերպել ուղղագրութեան միասնականացման հարցի քննարկումներ, որոնք կը մնային ապարդիւն: Ապա կը կազմուէր լեզուաքաղաքականութեան մշակման խորհուրդ մը՝ ընդգրկելով նաեւ դասական ուղղագրութեան քանի մը կողմնակիցներ:

Սակայն, մաշտոցեան դասական ուղղագրութեան վերականգնումի համար ստեղծուած յոյսերը ի դերեւ կ'ելլէին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի իշխանութենէն հեռանալէն ետք, երբ «հայաստանեան ուղղագրութեան» պահպանման կողմնակիցները կ'անցնէին յարձակողականի, լուծելով Խորհուրդը, պահանջելով Հայաստանի մէջ արգիլել դասական ուղղագրութեամբ գիրքերու, թերթերու հրատարակութիւնը եւ ծաղրի ու հալածանքի ենթարկելով դասական ուղղագրութեան ջատագովները: Աւելի՛ն. մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան պաշտպանները գործէ ազատ կ'արձակուէին:

Յոյժ փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի յոբելեանին առթիւ, որուն իրականացումն էր մաշտոցեան միասնական ազգային գիրերու ու գրականութեան ուղղագրութեան ներկայ հեղինակումը, Հայաստանի

Օրուան Հարցեր

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԱՏԱՒՈՐԸ ԻՍՐԱՅԷԼ - ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԴԷՄ

1992-ին Փարիզի մէջ, երկու անծանօթներու կողմէ սպաննուեցաւ ՊԱԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) ապահովութեան պետը Ա. Պսէիսօ: Ան յաջորդներէն էր պաղեստինցի ահաբեկիչներուն ղեկավար Աբու Իյատի որ սպաննուած էր նախորդ տարին: Պսէիսօ իսրայէլեան թիրախներու դէմ կազմակերպուած բազմաթիւ յարձակումներու մասնակցած էր. իսկ վերջին շրջանին պարտականութիւնը ունէր ՊԱԿ-ի պատասխանատուներուն ապահովութեամբ զբաղելու, երբ անոնք Եւրոպա այցելէին: Կը վարէր նաեւ օտար լրահաւաք գործակալութիւններու հետ յարաբերութիւններու մարզը: 1992ին Փարիզ եկած էր հանդիպում ունենալու համար ֆրանսական գաղտնի կազմակերպութեան իր խօսակիցներուն հետ:

Այս վերջինները երբ անոր մահուան տեղեկացան, անմիջապէս դիմեցին դատաւոր Ժան - Լուի Պրիւկիէրի որ հարցաքննութիւն բանայ այդ մասին: Նոյն դատաւորը որ արդէն Գարլոսի, Աբու - Նիտալի, Մ. Քատաֆիի թղթածրարներուն, ներկայիս շատ փափուկ կէտի հասած է պաղեստինցի ղեկավարին սպաննութեան հետաքննութեան մէջ: Ցանցած է այն եզրակացութեան որ Ա. Պսէիսոյի մահափորձին մէջ ամբաստանելի դերին վրայ է Իսրայէլը եւ մասնաւորապէս անոր գաղտնի կազմակերպութիւն Մոսատը:

Պաղեստինցի ղեկավարը 1992-ին Փարիզ հասնելէն ութ ժամ ետք սպաննուած էր իր պանդոկին մուտքին, երկու հոգիի կրակոցներով: Ականատեսները ըսած էին որ անոնք եւրոպացիի արտաքին ունէին, կարճ մազ եւ մարզական զգեստներ: Կրակոցներէն ետք վազելով կորսուած էին մութին մէջ: Գործածուած զէնքերը ձայնարգել սարք ունէին եւ յատուկ տոպրակ մը որուն մէջ կ'իյնային փամփուշտներուն պարկուճները, որպէսզի կարելի չըլլար այդ ուղղութեամբ որեւէ քննութիւն կատարել:

Դատաւորը հետաքննութեան սկսած է, նախ ջանալով գիտնալ թէ ո՛վ տեղեակ էր Պսէիսոյի Փարիզ գալուն. մանաւանդ որ անոր ծրագրին մէջ նախատեսուած չէր Փարիզ գալ ու ատիկա միայն չորս օր առաջ որոշուած էր: Փարիզի մէջ ալ ան ՊԱԿ-ի շարքայիններուն սովորական իջեւանը մնացած չէր: Միայն երեք հոգի ծանօթ էին անոր ծրագրին: Մէկը կինն էր, երկրորդը՝ ՊԱԿ-ի անդամ մը որուն անմեղութիւնը հաստատուեցաւ յետագային եւ երրորդը՝ ՊԱԿ-ի ներկայացուցիչներուն ճամբորդութիւնները կազմակերպող, ներքին ապահովութեան փոխղեկավար Ա. Եասինը: Պրիւկիէրի կասկածները կը կեդրոնանային այս վերջինին վրայ:

1993-ին սկիզբը դատաւորը ՊԱԿ-էն ուզեց որ մահափորձէն 24 ժամ առաջ Եասինի Թունուզէն ըրած խօսակցութիւններուն ցանկը տրուի իրեն, բայց մերժուեցաւ: Այսուհանդերձ, քննիչները յաջողեցան ձեռք ձգել Եասինի Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ ձգած բերանացի պատգամներուն արձանագրութիւնները: Զանոնք մանրամասնօրէն քննելէ ետք քննիչները ունեցան այն վստահութիւնը թէ Եասին Իսրայէլի գործակալ էր:

Դատաւորը տեղեակ է թէ Մոսատը շատ մօտէն կը հետեւի իր հետաքննութեան, մեծ մտահոգութեամբ: Կ'ըսէ թէ փաստեր ունի թէ այդ կազմակերպութիւնը աշխատանքի իր մեթոտներուն մէջ լուրջ փոփոխութիւններ ըրած է, իր պրպտումներուն արդիւնքներուն վրայ: Դատաւորին կասկածները կ'առաջնորդեն Եասինի Թունուզի մէջ ձերբակալութեան, 1993ին: Մամուլին համաձայն, Եասինի 1998էն Մոսատի հետ գործակցութիւնը տարիներով խոցելի ըրած է ՊԱԿ-ի ղեկավարութիւնը իսրայէլեան գաղտնի կազմակերպութիւններուն դէմ: Այդ գործակցութեան յայտնութիւնը այնքան ցնցող տպաւորութիւն գործած է Ե. Արաֆաթի վրայ որ անձնապէս գացած է Եասինի բանտին խուցը, լսելու համար անոր խոստովանութիւնները:

ԲԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ համալսարանականներու ընդհանուր Միութեան կեդրոնատեղին, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է մանկական գիրքերու ցուցահանդէս - վաճառք: 11-րդ տարին ըլլալով կազմակերպուած ցուցահանդէսին ներկայացուած են հայերէն, պարսկերէն եւ անգլերէն լեզուներով գրական, գիտական եւ մտային խաղեր բովանդակող գիրքեր:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Մայիս 21 - 22-ին, տեղի ունեցած է պարսկերէն դրչագրերու նուիրուած գիտաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Իրանի Խորհրդարանի գրադարանին, Թանգարանին եւ վաւերագրական կեդրոնին: Մասնակցած են Իրանի զանազան քաղաքներէն շուրջ 150 ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին Լեւոն Մինասեան, Նոր Ջուղայէն: Այս առթիւ նաեւ ցուցադրուած են պարսկերէն եւ արաբերէն գրչագրեր: Առանձին բաժնով մը՝ պարսկերէն բացատրութեամբ՝ ցուցադրուած են Նոր Ջուղայի մէջ Խաչատուր Վրդ. Կեսարացիի ձեռամբ 1638-ին տպագրուած գիրքերու էջերէն լուսապատճէններ, հին մետաղեայ տառեր, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղայ գրուած գիրքերու մասին հրատարակուած հայերէն գիրքեր, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն առթած են:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Յունիս 8-ին եւ 9-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. «Արարատ» կազմակերպութեան «Արփա» երգչախումբին համերգը, նուիրուած՝ խումբին տասնամեակին: Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ռազմիկ Օհանեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Արթին Տ. Մինասեանի եւ Անի Շիրվանեանի, մեկնաբանած է երգեր Կոմիտասէն, Եկմալեանէն, Կանաչեանէն, Տիգրանեանէն եւ Մոցարթէն: Ցայտագիրի աւարտին շնորհաւորական եւ գնահատանքի խօսքեր արտասանած են «Արարատ» կազմակերպութեան Կեդր. վարչութեան նախագահ Վարուժան Առաքելեան եւ առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեան:

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 27-ին, նշուած է եկեղեցւոյ Սրբոց Մանեայ - Նունեայ Տիկնանց Կազմի անուան տօնախմբութիւնը: Պատարագած է Մինաս Քհնյ. Ծիհանկիւլեան: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք անդրադառնալով Նունէ եւ Մանէ կոյսերու կեանքին ու վարքին: Պատարագի աւարտին ժամանած է Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան, որ Էջմիածնէն վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպած էր Կ. Պոլիս: Երկու պատրիարքները նախագահած են յարակից սրահին մէջ սարքուած սիրոյ սեղանին եւ գնահատանքի խօսքեր արտասանած Տիկնանց Կազմի աշխատանքներուն նկատմամբ: Ապա, երկու պատրիարքները ճամբորդած են Գնալը կղզի, այցելած՝ եկեղեցւոյ եւ պատրիարքական ամարանոցի համալիրը, բարձրացած են Յունաց Մեթամորֆոսիս վանքը: Նոյն օրը, երեկոյեան, Թորգոմ Արք. վերադարձած է Երուսաղէմ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան «ՄԷԿ» մշակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Յունիս 11-ին, Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Գէորգ Պաղճեանի, Վահէ Քէթլիի, Ֆիլիբ Էմոքեանի եւ Արթօ Նշանեանի: Հանդիսավարուհի Անի Էվէրէկլեան բանալով երեկոյթը տուած է ողբացեալ չորս դէմքերու կենսագրականները, անդրադառնալով անոնց ծառայութիւններուն ազգային եւ մշակութային մարզերուն մէջ: Ապա, Նուրհան Ուզունեան խօսած է Գէորգ Պաղճեանի հանրային, կրթական, մշակութային եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին, շեշտելով Հայ Դատի մարզը: Հերման Օտապաշեան ներկայացուցած է Վահէ Քէթլիի ծառայութիւնները Մոնրէալի հայկական գաղութի կազմաւորման, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, Պոլսահայ Միութեան, Թ. Մ. Մ.-ի, Ռ. Ա. Կ.-ի, «Ապագայ» շաբաթաթերթի եւ «Հայաստան» հիմնադրամի աշխատանքներուն մէջ: Իրմա Աչըճեան խօսած է նկարիչ Ֆիլիբ Էմոքեանի արուեստին, ինչպէս նաեւ մշակութային ձեռնարկներու կազմակերպութեան մէջ անոր մատուցած ծառայութիւններուն մասին: Դուրիթ Էվէրէկլեան ներկայացուցած է Արթօ Նշանեանի բեմական արուեստը: Փակման խօսքը արտասանած է Միութեան ատենապետ՝ Սարգիս Սարգիսեան:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ Համազգայինի «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը ներկայացուցած է Յակոբ Օշականի «Մինչեւ ո՞ւր» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Վարուժան Խտըշեանի: Թատերգութեան մէջ իրարու կը բախին երկու հսկաներու՝ Յակոբ Օշականի եւ Կոստան Զարեանի հակադիր աշխարհահայեացքներն ու համոզումները, վերարծարծելով մարդկութեան հետ ծնունդ առած յաւիտենական հակասութիւններ: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Յովհաննէս Հէլվաճեան, Շողիկ Բարիքեան, Ռուպէր Գրիգորեան եւ այլն:

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից «Գազազ Արթին Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 25-ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնական Վարժարանի տարեվերջի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ վարժարանի Շնորհաց Միութեան: Նախ, շրջանաւարտ 62 աշակերտները, տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեանի եւ ուսուցիչներու հետ այցելած են Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի շիրիմը, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու վարժարանի հիմնադրին: Ապա, սրահին մէջ յայտագիրը վարած են աւարտական դասարանէն երկու աշակերտներ: Յանուն շրջանաւարտներու սրտի խօսք արտասանած են Ալին Օզինեան եւ Նայեաս Էրմէն, խոստանալով շարունակել պահել Կեդրոնականի անունը: Վկայականներու բաշխումէն ետք Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէնուհին:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Յաջողած էր բազմաթիւ ունկնդրութիւն մը ճարել, ըստ բախտին կամքուած, այլասեռ, անհեթեթ: Ատիկա գլուխն եղած էր իրեն. մէկուն՝ «Լրագիրը լմընցնես նէ՝ ինծի տուր» ըսելով, միւսին հեռագիրը հարցնելով, ուրիշի մը «փոսթային եկած կամ չեկած ըլլալը», անգլիինին եւրոպական լրագրէ բան մը թարգմանել տալով խօսքի բռնած, յարաբերութեան մտած, հրաւիրած էր նըստիլ, սուրճ մը առնել, սկսած էր բացատրել, խօսիլ օրուան դէպքերուն վրայ, ասանկով նոր ծանօթներ վաստկած քանի մը օրուան մէջ: Անգործ մարդեր ամէնքն ալ, որոնք աւելի չէին խնդրեր, քան խօսիլ ու մտիկ ընել, որոնց արժանապատուութիւնը կը փայփայուէր Մարտիկ աղային պէս մեծ վաճառականի մը հետ յարաբերութեան մէջ տեսնելով ինքզինքնին, մանաւանդ որ միջակ կերպով ալ գոհ չէին իրենց սուրճերուն ձրիութենէն՝ շնորհիւ պոլսեցի վաճառականին առատաձեռնութեանը:

Տէօրին վախէն բոլորովին ազատագրուած, քանի որ դրօշակեաններուն բարեկամ, խօսքի ու գործքի ազատութիւնը վերադտած, ազգային բարերարի երազէն շլացած, հլու ունկնդիրներու դարպասէ մը շրջապատուած՝ Մարտիկ աղա հիմա իր ջուրին մէջ կը լողար, իր տարրին մէջ կը շարժէր, կը ճառախօսէր, կը տիրապետէր, իր անսպառ պերճաբանութեան սահանքները լայն բացած, առտուընէ մինչեւ իրիկուն կը խօսէր ու կը խօսէր, գրեթէ ամէն բանի վըրայ, արհամարհոտ ատելութեան պոռթկումներով ծածկելով հնչակեանները ու գովեստի դափնիներով դրօշակեանները՝ քաղաքականութիւն դասախօսելով, օրուան հեռագիրները մեկնելով, Աղեքսանդրիոյ թաղականներուն վարմունքը քննադատելով եւ մօտալուտ հրաշքներ խոստանալով յանուն Դաշնակցական կուսակցութեան, որուն էն գործօն փրոփականտիսթը կը դառնար քաղքին մէջ:

Իր փառակազմ պատկառազդու մարմինին վրայ երերացող խոշոր ճառախօսող դէմքովը, աշխոյժ շարժականութեամբը, շեշտուած առատ ու բուռն խօսուածքովը, տիրապետական անտարակոյս շեշտովը Մարտիկ աղա միջակ ազդեցութիւն մը չէր գործեր իր ունկնդիրներուն վրայ, զորս արդէն տեսակ մը դարմացական յարգանքով կը նախապաշարէր առ նորօրինակ երեւոյթը՝ յեղափոխութեան յարած վաճառականի մը:

— «Դրօշակ»ը կարդացի՞ք, — կը հարցնէր ամէն նոր եկողի... — ա՛ռ կարդա ... Նայէ՛ մարդիկը ի՛նչ հիանալի բաներ գրեր են...

Ու յեղափոխական ու բարոյական բոլոր առաքինութիւններով հիւսուած չքեղ պատմուճան մը կը հագցնէր դրօշակեաններուն, հերոսութեան դափնեպսակը կը դնէր անոնց գլխուն ու ձեռուընին կուտար հայ ազգին ազատութեան դրօշակը՝ մօտաւոր ապագայի մը մէջ ծածանելիք Մայր Հայաստանին բարձունքներուն վըրայ:

— Ռուսը, ան շունշանորդի Ռուսը, ան է որ Կրետէի խնդիրը յարուց... որպէսզի...

Կ'անցնէր քաղաքականութեան, ուր այնքան զօրաւոր էր: Ատոր ապացոյցը աս է, որ իր ունկնդիրները՝ բոլորովին տղէտ այդ կողմէն, իրեն հետ տեսնուելնէն ի վեր քիչ - շատ կը հասկնային ու կը խօսէին այդ ճիւղը: Քաղաքականութեան այբուբենը հեգել չգիտցողը իսկ՝ Մարտիկ աղա կարող էր շուտով զարգացնել. բոլոր դիւանագիտական գաղտնիքներուն կը ծանօթացնէր, քաղաքական դէպքերուն թաքուն զսպանակները, ընտրերկրեայ տրընչութիւնները մատով շօշափել կուտար, անցեալ պատահարներուն վրայ կը տեսարանէր, ներկաներուն կը բերէր, կը կապէր զանոնք, կը մեկնէր, ու առջափով չզոհանալով, անկասկած ապահովութեամբ, անվերապահ վըճռականութեամբ քաղաքական ապագան կը գուշակէր, գալիք պատմութիւնը լայն գծուագներով կը նախագծէր, կը ցուցնէր դէպքերը, կնճիռները, որոնք պիտի ծնին, պատերազմները, որոնք պայթին, փոփոխութիւնները, որոնք ազգերու քարտէսները յեղափոխեն:

(Շար. 37)

ՆԻՍ

Կէտիկ, Մերտինեան, Զիֆթճեան, Թերզեան, Պօղանեան, Տէր – Յակոբեան, ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐՎԱՐԴ ԿԷՏԻԿԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Մերտինեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 10–ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Յուլիս 13, Հինգշաբթի, ժամը 15–ին, Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ՝

281, Boulevard de la Madeleine

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է աւելի քան 100 միլիոններու, 150 հոգի ալ անհետացած է:

ԱԼՊԵԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒ երկու կիրճեր (Իզերան եւ Կալիպիէ) փակուած են առատ ձիւնի պատճառաւ: Յուլիս 11–ին, 20 սանթիմեթր ձիւն տեղացած է ճամբուն վրայ:

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ հանրակառք մը որ մանուկներ կը փոխադրէր ծանր արկած մը ունեցած է Օրլէանի մօտ: Երկու մեռեալ կայ եւ 36 վիրաւոր, կը թուի որ վարորդը յոգնած էր եւ քունը տարած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ապահովութեան հիւանդութեան բաժանմունքը (ՔՆԱՄ) բաց ունի միշտ եւ հաւասարակշռելու համար պիւտճէն կամ առնուազն զեղչելու համար բացը կոչ կ'ընէ կարգ մը բժիշկներու որ ուշադիր ըլլան: Ութ մասնագիտութիւններու, սպառնալիք կայ, պիտի պարտաւորուին զեղչելու իրենց սակերը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ծանօթ դերասաններէն՝ Ժերար Տըփարտիէօ, 51 տարեկան, սրտի կամրջման մը ենթարկուած է, առանց բարդութեան: Նոյն ատեն տղան՝ Կիյոմ հիւանդանոցն է թըմբըցուցիչի օվըրտոզի մը հետեւանքով, նախկին կինն ալ յարձակման ենթարկուած է իր ապարանքին մէջ եւ գողերը 900 հազար ֆրանքի գոհարեղէն, դրամ եւ խղանկարներ տարած են:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section «**Dirouhie Sérengulian**» d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մատոյեանի, որոնք 1500 ֆրանքի իրենց նուէրով գնումը ապահովեցին փինկ – փոնկի սեղանի մը Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին համար:

Ալֆորվիլի Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արթին Եշիլթէփէի մահուան առթիւ. –

Պր. Ադմանօղլու, Արէտ Օհանեան, Գարմէն Օհանեան, Սեւան Տէմիրճեան 200–ական Ֆր.:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արշալոյս Ֆանարճեանի մահուան առթիւ. –

Վարդուհի Շահպազ, Միհրան Գալաբաք, Նազենի Մազաքեան 200–ական ֆրանք, Տօքթոր Ալպէր Մուքօֆեան 300 ֆրանք, Արշալոյս Պատուականեան 500 ֆրանք:

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 1[illegible]**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շավիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէին
Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդները պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 14
VENDREDI
14 JUILLET
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.949

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.949

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, ինչպէս ամէն Յուլիս 14-ի, Ելիզէի աւանդական ընդունելութեան ընթացքին պիտի պատասխանէ լրագրողներու հարցումներուն։ Հեռատեսիլի երեք կայաններու (Ա. կայան, Ֆրանսա Բ. եւ Էլ – Սէ – Ի) լրագրողներէն պիտի չմասնակցի Գլօտ Սերիյոն (Բ. կայանէն) որու ներացուցիչ հարցումներէն Շիրաք դժգոհ է եւ հրահանգած է որ ան փոխարինուի եւ Պէաթրիս Շէօնպերկին է որ Սերիյոնի տեղը պիտի անցնի։ Միւս կողմէ անձրեւը կը սպառնայ թէ տողանցքին, թէ Ելիզէի բացօթեայ ընդունելութեան եւ թէ փիք-նիքին, որ նախատեսուած է Փարիզի միջօրէականին երկայնքին եւ որ չորս միլիոն հոգի պիտի համախմբէ։

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ բանակցութիւնները կը շարունակուէին Յուլիս 13-ին, Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ, աւելի ճիշդ՝ Արաֆաթի եւ Պարաքի, բայց, գաղտնապահութիւնը պարտաւորիչ է, առձեռն հեռաձայններն իսկ արգիլուած են։ Քննուած հարցերը շատ փափուկ են. – Երուսաղէմի կարգավիճակը, պաղեստինցի գաղթականներու վերադարձը, սահմանագլուխի ճշդումը երկու ժողովուրդներու միջեւ։ Ամերիկացիք կը յուսան համաձայնագրի մը յանգիլ Յուլիս 19-էն առաջ։

Հ. ՎԷՏՐԻՆ եւ գերման իր պաշտօնակիցը՝ Եոշքա Ֆիշէր Մանիլիա գացին Յուլիս 13-ին, համոզելու համար տեղւոյն իշխանութիւնները որ ուժի չդիմեն ազատելու համար Ժոլօ կղզիին պատանդները, որոնց վրայ աւելցան Ֆրանսա Բ. հեռատեսիլի կայանի երեք լրագրողները։ Վէտրին, ապա, կարճ այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փեքին։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ջարդերը ալ աւելի սաստկացան վերջին օրերուն։ Առջի օր, Տուպանի մէջ (Ալժէէն 600 քիլոմեթր արեւելք) 7 զինուորականներ սպաննուած են, իսկ Յուլիս 12-ին ալ Թիփազի ծովափին վրայ, 6 պատանիներ, որոնք կը քնանային վրաններու տակ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը, ընկերվարական երեսփոխաններու ճնշումին տակ, կը նախատեսէ հեռատեսիլի տուրքին ջնջումը։ Մշակոյթի նախարարուհին՝ Գաթրին Թասքա դէմ է։ Ջնջումը եթէ որոշուի տեղի կ'ունենայ 2001-ին, անոնց համար որոնք զերծ են եկամուտի տուրք վճարելէ եւ 2002-ին բոլորին համար։ Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ 11% չյայտարարուած հեռատեսիլ կայ։ Եւրոպայի մէջ, հեռատեսիլի բարձրագոյն տուրքը Դանիան ունի (1618 Ֆր.) եւ ամէնէն ցածը՝ Յունաստան (240), իսկ Սպանիա գոյութիւն չունի։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, Ռուսերը անկախապաշտներու շուրջ տասնեակ մը գիւղեր քարուքանդ ըրած են եւ ութ ռումբեր ալ խայծատած են։ Միւս կողմէ, Չէչէնիոյ նախագահութեան համաձայն շուրջ 20 ռուս զինուորներ սպաննուած են։

ՏՈՒՐՊԱՆԻ ՄԷՋ (Հարաւի Ափրիկէ) սիտայի 13-րդ միջազգային համագումարին յայտնութիւնները սարսափազդու են, մանաւանդ Ափրիկէի պարագային, ուր վարակուածներու թիւը 26 միլիոն է։ Աշխարհի մէջ, մօտ մէկուկէս միլիոն մանուկներ վարակուած են եւ տարին 500 հազար մահ կայ, համաճարակի սկիզբէն ի վեր մեռած մանուկներու թիւը 3,8 միլիոն է։ Երիտասարդ աղջիկներու վարակումն ալ շատ աւելի մեծ է քան տղոց։ Մանուկներու վարակումը անմիջական հետեւանք է նաեւ, երբ մայրը կը դիեցնէ։ Շատ դժուար է կանխամիջոցներու կիրարկումը։ Բազմակնութիւնը, բռնաբարումները մեծ դեր կը խաղան։ Ամերիկացիները բանաձեւ մը ներկայացուցած են Ապահովութեան Խորհուրդին, ուր սիտան «խաղաղութեան եւ միջազգային կայունութեան» սպառնալիք մը կը հռչակեն։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ մէկ ընթացիկ քննութիւնը պատճառ եղած է որ յայտնաբերուին գէշ տպագրուած տասնեակ միլիոններու 100 Եւրոներ։ Կեղծարարութեան դէմ կարգադրութիւններէն մէկը ծուռ վերարտադրուած է տպագրիչին կողմէ Միւնիխի մէջ։ Պունտըսպանքը հաստատած է, Յուլիս 11-ին, որ «թեքնիք հարց» մը կայ, զոր յայտարարած է «Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէ Ցայթունկ»ը։ Այս անախորժ պարագան անմիջապէս հեգնանքի առարկան եղած է գերմանական ժողովրդական «Պիլտ» օրաթերթին, որ ծաղրանքի նիւթ ըրած է այդ դրամատոմսերը զորս ոեւէ մէկը կրնայ կեղծել։

ՆԻԺԵՐԻՈՅ նաւթուղիին պայթումէն մեռեալներուն թիւը զգալապէս բարձրացաւ եւ 300-ի հասաւ, դեռ կան հարիւրաւոր վիրաւորներ ծանր վիճակի մէջ։

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ պատերազմ յայտարարած է քաղաքին 70 միլիոն առնէտներուն դէմ (մարդ գլուխ՝ 9) որոնք կ'աւերեն քաղաքը։ Անցեալ տարի, պատերազմը մժեղներու դէմ էր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՔՐՏԵՐԷՆ ՆՈՐ ՎԷՊ ՄԸ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Յուլիս 12) կը տեղեկացնէ թէ երիտասարդ քիւրտ գրող Տէնիզ Կիւնտիւզ քրտերէնի զազա բարբառով գրի առած է վէպ մը «Ազատնիին երգը» որուն նիւթը Հայերու ցեղասպանութիւնն է։ Մշեցի հեղինակը, ծնած 1976-ին, իր վէպին մէջ ինքնաքննադատութեան ալ տեղ տուած է, ըսելով որ Քիւրտերը որոնք խաղաղ միասնութեամբ կ'ապրէին Հայերու հետ, ցեղասպանութեան ընթացքին որպէս գործիք ծառայեցին Թուրքերու։

Հեղինակին հետ կատարուած համառօտ հարցազրոյցի մը ընթացքին ան կ'ըսէ թէ վէպը գրելու մղուած է տարեցներու պատմածները ունկնդրելով որոնց զուգահեռ կազմած է Պիթլիսի մէջ հողահանքի մը պատճառով յայտնուած ոսկրակոյտը։ «Երախաները մարդոց գանկերով գնդակ կը խաղային։ Այդ կոտորածը մինչեւ վերջին սերունդներուն հասած էր։ Երբ հարց կուտայինք թէ ինչո՞ւ այդ բաները տեղի ունեցեր էին, կը պատասխանէին. «անհաւատ էին, հայ էին»։ Կրնայի ուրիշ նիւթով վէպ մը գրել, սակայն ընտրեցի այս մէկը որ Քիւրտերու համար կը շարունակէ պահել իր արդիականութիւնը» կ'ըսէ Տ. Կիւնտիւզ։

Վէպը խորագրած է «Ազատնիին երգը», մեկնելով քրտական առասպելէ մը։ Ազատնին անիրաւութիւն մը կ'ընէ քրոջը հանդէպ ու կը սպաննէ զայն։ Զղջացած զղջումով կը պաղատի Աստուծոյ որ զինքը թռչունի վերածէ։ Տարածուած է հաւատքը թէ արուին հետ միացումի պահուն «ո՞վ սպաննեց – ես սպաննեցի» ըսելու նմանող ձայներ կ'արձակէ։ Այս առասպելին ու ժողովուրդին ապրածներուն միջեւ սերտ կապ կը նշմարէ հեղինակը, ըսելով որ մարդիկ իրենց ցաւն ու զղջումները նոյն ձեւով կ'արտայայտեն։ Նմանութիւն կը տեսնէ նաեւ նոյն առասպելին ու Հայերու ցեղասպանութեան միջեւ։ Եւ որովհետեւ վէպը կ'արտայայտէ Քիւրտերու զղջումն ալ, այդ խորագիրը յարմար նկատած է։

«Ազատնիին երգը» նիւթ կ'ընէ նաեւ 1895 – 1918 շրջանի հայեւքրտական յարաբերութիւնները։ Անոր մէջ տեղ տրուած է ականատեսներու, Հայերու ապաստան տուած, կամ կոտորածին մասնակցած անձերու պատումներուն։ Տ. Կիւնտիւզի օգնած է Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը, հայաբնակ շրջաններու, բնակութեան թիւերու, եկեղեցիներու, հայեւքրտական յարաբերութիւններու մասին տեղեկութիւն փոխանցելով։

ԱԳՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱԶԱՏԱԳՐԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՎ

Ազրպէյճանի Ազգային դիմադրական շարժումը Ղարաբաղի ազատագրութեան նիւթով հանդիպում մը կազմակերպած է որուն մասնակցած են քաղաքագէտներ, զինուորականներ, պաշտօնատարներ։ Հոն գանազան դէմքեր համոզում յայտնած են թէ Ղարաբաղի ազատագրումը միայն նոր պատերազմով մը կարելի կ'ըլլայ։ Այդ համոզումին՝ տէրերէն եղած է Պաշտպանութեան նախկին նախարար Թ. Մէհտիեւ. ան ըսած է թէ այսօր Ազրպէյճան կրնայ Ղարաբաղը ազատագրել միայն զինուորական միջամտութեամբ։ Իր կարծիքով, Բաքու պէտք է սրբէ պարտութեամբ իրենց ճակտին քսուած մուրը։ Սակայն, ատիկա ընելու համար ան աւելցուցած է թէ ազրպէյճանական բանակը արմատական փոփոխութեան կը կարօտի։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(13 Juillet)

ARMENIE

Թերթը 1997-ի (փոխանակ 1999-ի) թըւականը տալով Հայաստանի Խորհրդարանին ջարդին համար, կը գրէ թէ, ըստ զինուորական դատախազութեան, այդ սպանդը կատարուած է առանց պատուիրատուի, ահաբեկիչները ինքնագլուխ գործած են։ Կ'աւելցնէ թէ, Յուլիս 11-ին, հարցաքննութիւնը վերջ գտած է։ 14 հոգի մեղադրուած են, որոնցմէ հինգը «բարձր դաւաճանութեան», «պետական հարուածի փորձ»ի եւ «ահաբեկչութեան» համար։ Դատավարութիւնը պէտք է սկսի Սեպտեմբերին։ («Յառաջ». — Լուրը տուած էինք Յուլիս 13-ի մեր թիւով)։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՇԻՐԱԿ – ՓԱԹԷ Բորիսով՝ 1 – 1

Եւրոպայի Ախոյեաններու բաժակի զոման խաղերու նախնական փուլին, Հայաստանի ներկայացուցիչ Շիրակ Յուլիս 12-ին երթի մրցումին համար Գիւմրիի մէջ հիւրասիրած է բելառուս ՓԱԹԷ Բորիսով ակումբը։ 2.500 հանդիսատեսներու ներկայ գտնուած մրցումը աւարտած է 1-1 արդիւնքով։ Գիւմրիի Շիրակին կէտը նշանակած է 31-րդ վայրկեանին Օհաննէս Տախմատեան, մինչ մրցակիցները 24-րդ վայրկեանին իրենց նշանակած կէտով 0 – 1 առաջ անցած էին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉՆՉՈՒԱԾ

Յուլիս 9-ին տեղի ունեցած էր Երեւանի Արաբկիր թաղամասին երեսփոխանական ընտրութիւնը եւ ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուած էր Հ. Յ. Դ.-ի անդամ Գիմ Բալայեան, բայց, արդիւնքներու օրն իսկ, պարտուած թեկնածուներէն՝ Եղիա Շամշեան (2.208 քուէ ստացած էր) եւ Ջէնիկ Սարգսեան (590 ձայն) յայտարարած էին թէ բողոք պիտի ներկայացնեն (*)։

Այդ բողոքը ներկայացուած են եւ ընտրական յանձնախումբը չեղեալ համարած է ընտրութիւնը, որովհետեւ 600 քուէ ալ անհետացած է։ Գիմ Բալայեան յայտարարած է որ իր կարգին բողոք կը բարձրացնէ Սահմանադրական Դատարանին առջեւ մեղադրելով ընտրական յանձնախումբը իշխանութեան չահագործման համար։

Արաբկիրի երեսփոխանական աթոռը թափուր մնացած էր համայնավար Լէոնիտ Յակոբեանի մեկնումով, երբ ան նախարարի պաշտօն ստանձնած էր Ա. Սարգսեանի կառավարութեան մէջ։ Առաջին ընտրութիւն մը տեղի ունեցած էր Մայիս 21-ին, որ պսակուած էր Եղիա Շամշեանի յաղթանակով, սակայն ընտրական յանձնախումբը ընդառաջելով Գ. Բալայեանի բողոքին ջնջած էր ընտրութիւնը։

(*) Տե՛ս՝ «Յառաջ», Յուլիս 12։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12 / 13)

Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԷ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՆՈՐ ՕԾՈՒՄԸ

Յուլիս 12-ին, Ս. Պետերսպուրգի մէջ տեղի ունեցած է Ս. Կատարինէ Եկեղեցւոյ վերօծման արարողութիւնը ձեռամբ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ որուն ներկայ եղած է համայն Ռուսաստանի Ալեքսի Բ. Պատրիարքը։

Գարեգին Բ. հայ եւ ռուս ժողովուրդներու բարեկամութեան նոր խորհրդանիշն է նկատած այս նշանակալից իրադարձութիւնը, քաղաքին շուրջ 20 հազարնոց հայ համայնքի կեանքին մէջ։ Ալեքսի Բ., իր կարգին, ընդգծած է որ այդ իրադարձութիւնը նշանակալից է ոչ միայն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին, այլեւ բոլոր հաւատացեալներուն համար, քանի որ «Մենք լի ենք ուրախութեամբ մեր եղբայրներուն համար»։ Ռուսաստանի Պատրիարքը խորհրդանշական համարած է որ օծեալ խաչքարը Էջմիածնի՝ Հայաստանի հոգեւոր կեդրոնի եւ Ռուսաստան վերստեղծուած Ամենափրկիչ տաճարի պատկերն ունի։ Շեշտած է. – «Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը դիւրին չէ եղած, բայց, Ռուսաստանի մէջ, անոնք հայրենիք են գտած, եւ մենք Հայերը կ'ընդունինք որպէս մեր եղբայրները»։

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Օծման արարողութեան աւարտին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մամուլի ա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅՈՒԼԻՍ 14-ի Ազգային Տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ – Կիրակի Յուլիս 15 / 16-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի Յուլիս 18։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ ԵՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ...

Երկրորդ աշխարհամարտին Գերմանիայէն որպէս պատերազմական աւար առնուած ու Մոսկուայի ճամբով Հայաստան հասած հատորներէն ետ տալու հարց մը բաւական վրդոված է նախանձախնդիր շրջանակները։ Հայաստանէն հասած լուրերը յայտնի կ'ըլլար որ [illegible]։ Այսինքն, գերմանական 18 հազար հատորները ետ պիտի տրուէին, [illegible]

Հայաստանէն հատորներու վերադարձին որոշումին մէջ գիր ունեցողներ [illegible]

Հարցը որ [illegible] հաստատուած ու վերադարձի ճամբորդութեան համար ծրարուած էին այդ հատորները։ Մամուլին մէջ տեղ գտած վիճարկումէն ետք հարցին մասին նոր լրատուութիւն չեղաւ. չըսուեցաւ թէ ծրարները դէպի Գերմանիա ճամբայ հանուեցա՞ն, թէ ոչ։ Կամ, եթէ տակաւին կը գտնուէին Երեւան, ատիկա կրնա՞ր նշանակել թէ տրուած սկզբնական որոշումը փոփոխութեան ենթարկուած էր ու որոշումը տուողը միտքը փոխած։ Այս մասին մտահոգութիւն ունեցողները պարբերաբար կ'ուզէին գիտնալ գիրքերուն ճակատագիրը, բայց Հայաստանեան մամուլը մոռցած ըլլալ կը թուէր ծրարներու պարագան։

«Հայկական ժամանակ»ին (Յունիս 30) մէջ Նայիրա Զօհրապեան կարճ էջով մը կրկին կ'անդրադառնայ նիւթին։ Նախ կ'ըսէ թէ 18 հազար հատորները Ակադեմիայի «Ֆունտամենթալ» գրադարանին առաջին յարկէն վերցուած են, ինչպէս հաստատած է տնօրէնը Հ. Ներսիսեան, բայց դեռ Գերմանացիներուն չեն տրըւած, այլ, պարզապէս որպէսզի ոտքի տակ չըլլան, ուրիշ տեղ տարուած են։ «Եթէ դա մեզ իւրայատուկ հաճոյք է պատճառում, մենք կարող ենք ուրախանալ» կ'աւելցնէ Ն. Զօհրապեան։

Գրութեամբ տրուած գլխաւոր տեղեկութիւնը այն է որ Գերմանացիները արդէն քանի մը անգամ Հայաստան գացած են «իրենց» գիրքերը առնել, տանելու եւ ձեռնունայն վերադարձած են։ Հիմա, անընդհատ կը հեռաձայնեն ու կը ջանան իրենց դեսպանատան միջոցով գիտնալ թէ ե՞րբ պիտի յանձնուին անոնք։ Այլ խօսքով՝ անոնք իրենց յոյսը կտրած չեն այդ աւարը ետ առնելէ, եթէ նոյնիսկ տեղեակ են հայկական հանրային կարծիքին այդ նիւթով ունեցած վրդովումին։ Հաւանօրէն, գիրքերուն վերադարձի հաւատիքը բաւական ամուր տեղէ տրուած է իրենց։

Այս մասին մտածելու բաւարար առաջ կայ գրադարանի տնօրէնին արտայայտութիւններուն մէջ որոնք մէջբերուած են Ն. Զօհրապեանի կողմէ։ Հ. Ներսիսեան նախ յայտնի դժգոհութեամբ կը խօսի Աւետիք Իսահակեանի թոռան միջամտութեան մասին։ Գոհ չէ յատկապէս այն պատճառով որ անոր բառերը մամուլի էջերուն մէջ ալ տեղ կը գտնեն։ «Իսահակեանի թոռն ալ այստեղ – այնտեղ ղժժալով բաներ է ասում, դուք էլ վերցնում տպում էք. էստեղ էլ եկաւ, քիթը խոթեց գրքերի մէջ տեսաւ որ իր հօր գրքերը ոչ ոք ոչ մէկին չի տալիս, բայց էլի չի հանգստանում»։ Աշխարհը անձնականին նեղ կանգունով չափող ու ընդհանուրին ամբողջովին արհամարհող այս մօտեցումէն ետք Հ. Ներսիսեան հարց կու տայ. «եթէ այդ գրքերը յանձնելը անօրինական է, ինչու Ազգային ժողովի համապատասխան յանձնաժողովը չի քննարկում այդ հարցը»։ Կը յաջորդէ իր իսկ պատասխանը. այդ յանձնախումբն ալ ժողովուրդին պէս զգացական է ու կը վախնայ յիշեալ նիւթով նիստի հրաւէր ուղղելու, որպէսզի յանկարծ չյայտնուի որ հատորները օրինական ճամբով կը պատկանին Գերմանացիներուն։ Երկրին մէջ ուր տասնամեակէ մը ի վեր հանրապետական ամէն արժէքի թալանը գրեթէ ոչ մէկ պատասխանատու վրդոված է, զարմանալի չէ՞ պայքէն աւելի պայպականի նման կեցուածք։ Կը յաջորդէ «մըշակութային» նեղմտութեան հաղուադէպ փաստարկն ալ. «Դէ, եկէք այդ գրքերը, որոնք մեզ պէտք չեն, պահենք ու վրան նստենք՝ դա մեզ ի՞նչ է տալու»։ Ու միջուկին յարմար վերջաբանով կը փակուի նիւթը. «Եթէ Եղեռնի ժամանակ մեզ կողոպտել են եւ ըստ երեւոյթին, նաեւ Գերմանացիներն են կողոպտել, ուրեմն մենք էլ յայտարարենք որ իրե՞նց ենք թաղանում, ֆաշիստներից վրէ՞ժ ենք լուծում։ Իսկ դուք, Գերմանիայում վերջերս եղե՛լ էք. գնացէք եւ տեսէք՝ ի՞նչ ֆաշիզմի մասին է խօսքը»։

Ն. Զօհրապեանի վերջին տեղեկութիւնը այն է թէ համապատասխան յանձնաժողովի նախագահ Շ. Քոչարեանը «ընդհանրապէս տեղեակ չէ գրքերի ճակատագրից». գիտցածը այն է որ գիրքերը հոն են դեռ, Գերմանացիներուն չեն յանձնուած։ Իսկ այս վերջինները, ըստ Ակադեմիայի գրադարանի տնօրէնին, «այնքան բարեկիրթ են որ իրենց զայրոյթը թաքցնում են», միայն հարց կու տան թէ քանի՞ անգամ պիտի երթան ու գան տակաւին։

Եթէ ա՛յս աստիճան զայրացնող ու վարկաբեկող չըլլար հարցին միջուկը, կրնար երգիծական ժապաւէնի մը նախանիւթ ծառայել ան։ «Ակադեմիա», «Ֆունտամենթալ գրադարան», «տնօրէն»ի նըման եզրերու լրջութեան հետ «գրքերը որոնք մեզ պէտք չեն», «վրան նստենք, դա մեզ ի՞նչ է տալու», «ֆաշիստներից վրէ՞ժ ենք լուծում»ի կարգի արտայայտութիւններու սա չչմեցնող համակեցութիւնը մեղք չէ՞ որ փակուած մնայ թերթի մը էջերուն մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Օրուան հարցեր

ԻՍՐԱՅԷԼ ԻՆՉՈ՞Ւ ՋՈՒՐ ԿԸ ԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներուն մէջ օրէ օր աւելի արժէքաւոր նախանիւթ կը դառնայ ջուրը։ Ծանօթ են այդ հարցով Սուրիոյ վէճերը Թուրքիոյ հետ, այս վերջինին Տիգրիսի եւ Եփրատի վրայ կառուցած ամբարտակներուն պատճառով որոնք կը նուազեցնեն Սուրիա հասնող ջուրի քանակը։ Շրջանին մէջ ջուրի պակասէն տառապող երկիր է Իսրայէլն ալ որ սակայն Անգարայէն վայելած վարկին շնորհիւ ջուր գնելու համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ։

Իսրայէլեան մամուլին ծանօթ անուններէն «Հա՛արէց» կը քննադատէ խորհրդարանին ջուր գնելու որոշումը, զայն բացատրելով հողագործական լոպիին խորհրդարանին ու կառավարութեան վրայ ունեցած ազդեցութեամբ։ Ըսուածը այն է որ հակառակ անապատային կլիմային եւ ջուրը խնայելու պարտաւորութեան, Իսրայէլ հպարտ է իր ձկնարաններով որոնց իւրաքանչիւրը տարեկան 3,4 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը սպառէ։ Ագարակապաններու մեծ ճնշումին պատճառով Իսրայէլ երբեք չէ ձեռնարկած քիչ ջուր եւ արեւ պահանջող մշակումներու զարկ տալու։ Քիպուցները, հողագործական համագործակցութիւնները եւ ագարակապանները այնպէս կը վարուին, որպէս թէ գտնըւէին Նորվեկիոյ մէջ։ Կը մշակեն շատ ջուր պահանջող բուսատեսակներ, ինչպէս՝ բամպակ, եգիպտացորեն, եւ այլն ու կ'արտածեն դէպի Եւրոպա։ Երկրին ջուրի գլխաւոր սպառողը այդ նոյն ագարակապաններն են որոնք մէկ խորանարդ մեթրին համար կը վճարեն անհատներու վճարածին հազիւ մէկ երրորդը։ Միւս կողմէ, ջուր խնայելու հարկադրանքը մղած է ազգային ենթակառոյցներու նախարարը վճռելու որ հանրային պարտէզները ոռոգելու ջուր չծախսուի։ Մեր քաղաքացիները իրաւունք չունի՞ն կանաչապատ միջավայրի մը մէջ ապրելու, հարց կու տայ թերթը ու անդրադառնալէ կը նկատէ որ քաղաքացին բարձր գին վճարէ ջուրին, մինչ քիպուցները, համագործակցութիւնները ամենայն անփութութեամբ շռայլեն ջուրը։ Այդ լուրինները երբ կ'արտայայտուին լրափիւններու մէջ, կը զատապարտեն ամբողջ աշխարհը, առանց բուն հարցին մօտենալու։

Լրագրողին եզրակացութիւնը այն է որ Իսրայէլի ջուրի նեղութիւնը ամբողջովին արուեստական է ու Թուրքիայէն ջուրի ներածումը զուտ կեղծիք։ Եւ եթէ կացութիւնը բարեփոխելու ոչ մէկ քայլ կ'առնուի այդ մարզին մէջ, ատիկա հետեւանք է քաղաքական դէմքերու ուղղակի շահերուն, պետական հովանաւորութեամբ բարգաւաճող հողամշակումի ճարտարարուեստէն։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). – Երկար բացակայութենէ մը յետոյ, Լիզ Սարեան կը գրաւէ դարձեալ բեմը, Փարիզէն Մարսէյլ, մեզ խանդավառելով եւ հաշտեցնելով հայ երգին հետ։

Հակառակ Ֆութպոլի Եւրոպայի Բաժակի մրցակցութեան (Ֆրանսա – Փորթուկալ), Յունիս 28-ին, «Փառք Շանօ»յի ընդարձակ սրահը լայնօրէն լեցուած էր երգչուհին գնահատող հասարակութեամբ մը։

Համերգը կազմակերպեց Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը, ի նպաստ Երեւանի Օփերային, ինչպէս յայտարարեց Լեւոն Զօլաքեան։

Յայտագիրը հաճելի ամբողջութիւն մըն էր, հատընտիր մը հին եւ նոր երգերու, նաեւ Ֆրանսերէն քանի մը կըտորներու եւ տարբեր երանգներով. սիրոյ երգերէն աշուղականը, ժողովըրդականը, տոհմիկը հայրենաբաղձը, [illegible]։ Ուրէն Երեւանցիէն Սայաթ-Նովա, Կոմիտասէն Գուսան Շահէն, Շարլ Ազնաւուր, Եկմալեան եւ նաեւ՝ Ժորժ Կարվարենց, Ա. Հէքիմեան, Պ. Տէօլճեան, Ա. Աճէմեան եւ այլն...։

Լիզ Սարեանի մեկնաբանութեան մէջ կայ շնորհալի քաղցրութիւն մը, խորաթափանց յուզում մը, ազնիւ [illegible] մը որ կը բխի սրտէն։ Իր շրթունքներուն վըրայ հայ երգը կը ծորի հայերէն բառերով, մաքուր առոգանութեամբ, հայեցի շունչով եւ հարազատ երաժշտութեան մը եղանակաւորումներով։ Հաւատարիմ մընալով հայ երգին, հայ երաժշտութեան, նոյնիսկ պատշաճեցումներով, Լիզ Սարեան կը մատուցանէ շատ գնահատելի ծառայութիւն մը։

Լիզ Սարեանի ընտրած, մեկնաբանած եւ եղանակաւորուած երգերուն մէջ կայ հարազատութիւն մը, վաւերականութիւն մը։

Վերջին տասնամեակներու ընթացքին բազմաթիւ հայ երգիչ – երգչուհիներ թեթեւ երաժշտութեան ասպարէզին մէջ դիւրին ճամբայ գտան։ Սահեցուեցան որոշ ոճ մը խառնելով եւրոպականը, արեւելեանը եւ հայկականը տալով անմարսելի, անգոյն եւ անանուն «մեթիսած» մը (խառնուրդ մը)։ Հայ երգերուն մէջ կայ արեւ մը բայց ոչ լափող արեւ Միջին – Արեւելքի անապատներուն։

Լիզ Սարեան յաջողեցաւ գրաւել ունկնդիրներուն համակրութիւնը ստեղծելով սրահէն ներս ոգեւորիչ եւ ջերմ մթնոլորտ մը որուն լայնօրէն նպաստեցին նուագախումբի մեկնաբանները եւ ղեկավարը՝ Ֆրէտէրիք Մանուկեան, բոլորն ալ արժանանալով երկար ծափահարութիւններու։

Յայտագրի սկիզբը Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը հանդէս եկաւ երեք երգերով ղեկավարութեամբ Խ. Երմազեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Ժ. Երմազեանի։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԵՇԻԼԳԻՒՂԻ վարժարանի մէջ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը։ Շրջանաւարտներու անունով հրաժեշտի խօսք արտասանած է Դալար Ալթուն։ Ընթացաւարտ դասարանը ներկայացուցած է անգլերէն պիէս մը։ Հուսկ բանքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Անի Երամեան։ Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Ջաւէն Աճէմեան։ Հանդիսութեան աւարտին, դպրոցին պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը։

ՆԻԿՈՍԻՈՅ «Պասիտի» սրահին մէջ, Յունիս 4-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Օշական» մասնաճիւղի թատերախումբին կողմէ «Լէպլէպիճի Հորհոր աղա» թատերախաղին ներկայացումը, բեմադրութեամբ Ժաննա Թահմիզեանի։ Ներկայ եղած են 400 հոգի։ Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Արթօ Դաւիթեան եւ Վռամ Նալպանտեան։

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ «Գաղազ Արթին Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, տեղի ունեցած է Պէզճեան Մայր Վարժարանի ամավերջի հանդիսութիւնը։ Յայտագիրը վարած է հայերէն լեզուի ուսուցչուհի Ժանէթ Ներկիզ։ Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Տիկին Քըլէմանս Ջէլիք։ Խումբ մը աշակերտներ ներկայացուցած են Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի կենսագրական գիծերը։ Թագային Խորհուրդի փոխ – ատենապետ Սեդրակ Գօնու տեղեկութիւններ փոխանցած է ապագայ ծրագիրներու մասին։ Վկայականներու բաշխումէն ետք շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Ովաննէս Գարագուշ։ Զուգադիպութեամբ մը այդ օր նշուած է Մեսրոպ Պատրիարքին տարեդարձը։ Այդ առթիւ կտրուած է կարկանդակ մը։ Պատրիարքը օգտակար թելադրութիւններ ըրած է աշակերտներուն։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղի «Ժորժ Սարգիսեան» թատերախումբը, Յունիս 10 – 11-ին, ներկայացուցած է Միշէլ Ֆերմոյի հեղինակութեամբ «Ախ Սեդրակ, ախ» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Սեդա Քէշիշեանի։ Նիւթը առնուած է վեց հոգինոց ընտանիքի մը առօրեայ կեանքէն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ...

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԸ՝ ՅՆԾՈՒԹԵԱՆ ԿՆԻՔԻ ՏԱԿ

Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի մանուկները, Զորեքշաբթի, Յունիս 28-ի երեկոյեան, ցնծութեան մէջ էին, Կարպիս Մանուկեան սրահին բեմին վրայ: Ուսուցչուհիներ՝ Անահիտ Պահատուրեան եւ Շաքէ Միխսեան, իրենց սահմանափակ միջոցներով ամբողջ օրը աշխատած էին զարդարելու համար բեմը: Խաղաքարտէ խչուկներ, նաւակ, ծով, եղնիկ, թռչուն, անտառ... այս բոլորը մաս կը կազմէին բեմի յարդարանքին:

Հանդէսը սկսելէ առաջ, չնչին միջադէպ մը, – աշակերտ մը չաքար կլլած էր, եւ կոկորդին փակած, – խրարանցում ստեղծեց ծնողներու մօտ, բայց յետոյ ամէն բան կարգի մտաւ: Հաճելի մթնոլորտ կը տիրէր արդէն երբ փոքրիկները խաղաքարտէ խչուկներ հագած՝ կը պարէին: Վստահաբար անոնք մանուկի իրօրեայ հոգեբանութեան մէջ չէին զատորոշեր արուեստականը իրականէն:

Խչուկի վրայ, իրական նստածի պէս, կը քշէին թղթաշէն անտառին մէջ իրենց չէերը:

Անկէ նաք բեմին վրայ շարք մը արտասանութիւններ, պարեր, մենախօսութիւն, թատրոն իրարու յաջորդեցին. – ծնողքներ ի զուր տեղ հանդիսանին չէին խանգարած սրահ գալով:

Ամավերջի այս ժամադրութիւնը Ուսուցչուհի – Աշակերտ – Ծնողք-ի միջեւ, իրապէս հանդէս մըն էր: Մանաւանդ երբ ծնողական հիւրասիրութիւնն ալ վրան աւելցնենք այս բոլորին:

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆԸ՝ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅՈՒԶՈՒՄԻ ՄԻՋԵՒ

ՍԷ – ԷՄ 2-Ի ՈՒԹ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ ՅՈՒԶՈՒՄՈՎ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ ԴՊՐՈՑԷՆ

Կարպիս – Մանուկեան սրահը Շաբաթ Յուլիս 1-ի երեկոյեան նեղ կուգար: Շատ պարզ է: 139-ը աշակերտներու, եթէ միայն ծնողները ներկայ ըլլային, արդէն 400 թիւը պիտի անցնէր: Բարեբախտաբար սրահը դուռ մը ունենալով դպրոցի բակին վրայ, կարելի եղաւ ժողովուրդը տեղաւորել լաւ պայմաններու մէջ:

Ծնողական Մարմինէն՝ հանդիսավար Տիկին Սիլվի Կազարեանի յանձնուած էր պատասխանատուութիւնը յայտագրի գործադրութեան: Մարգարեան – Փափազեանը աշխոյժ ծնողական մարմին մը ունի, որու շնորհիւ դպրոցի շուրջ ձեռնարկներ՝ յաճախ մեծ յաջողութիւն կը գտնեն:

Մանկապարտէզի աշակերտները ամառային արձակուրդի պահ մը ստեղծեցին երբ իրենց ծովային համազգեստներով բեմ բարձրացան, սրահին մէջ օրուան միւս տաք օդը կարծէք զովացաւ, իսկ հանդիսատեսները՝ իրօք պէտք ունէին այդ թեթեւութեան: Հայերէն եւ ֆրանսերէն շարք մը երգեր ու պարեր իրարու յաջորդեցին: Խուսափելու համար կրկնութիւններէ, իւրաքանչիւր դասարան նորութիւն մը կը հրամցնէր, ինչ որ ճոխութիւն մը կուտար յայտագրին:

Ցարգելու համար հայկական աւանդութիւն մը, ամէն տարի շրջանաւարտներուն կը բաշխուի վկայական մը ձեռամբ տեղւոյն Եպիսկոպոսին: Արդարեւ, խորհրդանշական յիշատակ մը շրջանաւարտներուն, որպէսզի ապագային վառ պահեն իրենց մէջ հայկական յիշողութիւնը. եւ Հայոց լեզուն՝ ամուր կապը ըլլայ իրենց արմատներուն հետ:

Հանդէսի եւ զուարճութեան այս պահուն յուզիչ է նաեւ անոնց մեկնումը. Մանաւանդ աշակերտներէն մին՝ յանուն շրջանաւարտներուն երբ շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսք կ՚արտասանէ: Այսպէս եղաւ նաեւ այս տարի, երբ Ժէնիա Կազարեանը արտասանեց իր շնորհակալութեան խօսքը, արցունքի կաթիլներ նշմարուեցան ուսուցչուհիներու աչքերուն շուրջ:

Ծնողական Մարմինը դպրոցի շրջափակին մէջ նախատեսած էր ընթրիք մը, բոլոր անոնց համար որոնք կը փափաքէին երկարել դպրոցական հանդէսը խրախճանքով մը:

ԼԻՈՆՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՍԱՄՈՒԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԱՀԱԶԱՆԳ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՎՏԱՆԳԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական պատմական յուշարձաններու նուիրուած շարք մը հատորներու հեղինակ Սամուէլ Կարապետեան, «Նոյեան Տապան» լրատու գործակալութեան թղթակիցին հետ զրոյցի ընթացքին յայտնեց, թէ Հայաստանի դրացի պետութիւնները՝ յատկապէս Վրաստան պետական քաղաքականութիւն դարձուցած են հայկական յուշարձանները անհետացնելը կամ իւրացնելը: Ըստ պատմաբանին, դրացի քաղաքակրթութիւնը ոչնչացնելով կամ իւրացնելով ո՛չ անոր պատմութիւնը կը ջնջուի եւ ոչ ալ սեփականը կը ստեղծուի: Սամուէլ Կարապետեանի «Վրաց Պետական Քաղաքականութիւնը եւ Մշակոյթի Յուշարձանները» գործը կ՚ընդգրկէ փաստագրական նիւթեր, որոնք կը բովանդակեն Վրաստանի տարածքին գտնուող հայ մշակոյթի յուշարձաններու աւերումներու եւ իւրացումներու աւընչութեամբ հիմնաւորուած 115 ականատեսներու վկայութիւններ ու նոյն յուշարձանի՝ տարբեր տարիներուն հեղինակին կողմէ առնուած լուսանկարներ: Ըստ հեղինակին, այդ երկրի տարածքին աւելի քան երեք տասնեակ վրացականացուած եկեղեցիներու եւ այլ շէնքերու որմերէն ու գերեզմանաքարերու վրայէն քերուած, ջնջուած կամ պարզապէս անհետացուած արձանագրութիւններու թիւը արդէն կ՚անցնի 300-ի սահմանագիծը: Միայն Թիֆլիսի մէջ աւերուած են տասնեակ հայկական եկեղեցիներ, պղծուած են հազարաւոր գերեզմաններ: Մասնաւորապէս Թիֆլիսի հայկական հնաւուրց «Խոջիվանք»ի գերեզմանատան մէջ վրացական եկեղեցիի մը (որուն հիմնադրման արարողութեան Վրաց Պատրիարք՝ Իլիա Բ.ի հետ մասնակցած է նաեւ երկրի Նախագահ Էտուար Շեւարնածէ) շինութեան աշխատանքներու ընթացքին ցիր ու ցան եղած են հայապատկան դամբարաններ, այս կարգին նաեւ հարիւրաւոր հայ ականաւոր գործիչներու աճիւններ:

Պատմաբան Սամուէլ Կարապետեան կը նշէ, որ Վրաստանի մէջ հայկական յուշարձանները գրանցելու աշխատանքները կը շարունակուին: Ներկայիս Մառնէուլի շրջանին մէջ կը հաշուուին 308, Թեթրի – Ծղարոյի շրջանին մէջ՝ 204 յուշարձաններ: Իսկ Ջաւախքի մէջ կը հաշուուին մօտաւորապէս 500 յուշարձաններ, որոնց միջեւ կը գտնուին 5-րդ դարու պազիլիք եկեղեցիներ ու 9-րդ դարու խաչքարեր:

Սամուէլ Կարապետեան կը տեղեկացնէ, թէ հակառակ Վրաստանի, դրացի միւս պետութեան՝ Իրանի մէջ պետութեան կողմէ կը պահպանուի հայկական պատմա – մշակութային յուշարձանները: Կ՚ըսէ, թէ տարիներ առաջ հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան մը կողմէ, որուն անդամ է նաեւ ինք գրանցուած եւ այլ վայր տեղափոխուած են Պարսկաստանի տարածքին գտնուող Ծործորի վանքի քարերը: Այսինքն վանքը կառուցուած է այլ վայրի մը մէջ:

Այդ աշխատանքը կատարուած է Իրանի կառավարութեան խնդրանքով, քանի որ նոր ջրագծի կառուցման հետեւանքով եկեղեցին ջրամոյն եղած էր: Նշենք, որ Ս. Կարապետեան որպէս առաջին աշխատանք պատրաստած է «Բուն Աղուանքի Հայերէն Վիմագրերը» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը, որուն մէջ ներկայացուած են Վրաստանի Կուր գետի մէջ միջին հոսանքի ձախափնեայ շրջաններու՝ պատմական Բուն Աղուանք երկրամասի, կամ՝ այժմու Ատրպէյճանի Շաքիի, Վարդաշէնի, Շամախի, Աղսուի, Եւլախի եւ այլ շրջաններուն մէջ պահպանուած հայերէն արձանագրութիւնները:

Ս. Կարապետեան կ՚ըսէ, թէ օտարները այս նիւթի մասին խօսելու ընթացքին ընդհանրապէս այն կարծիքը կը յայտնեն թէ ուսումնասիրութիւնները կը կատարուին Հայերու կողմէ գրաւուած ատրպէյճանական հողամասերու վրայ: Մինչդեռ անոնք կը մոռնան որ այդ «գրաւուած» հողամասը այն հողամասն է, ուր ամէն քայլափոխին հայկական խաչքարի մը կը հանդիպինք: Վերոնշեալ շրջաններուն մէջ 1979-էն ի վեր կատարուած հետազօտական աշխատանքներու իբրեւ արդիւնք յայտնաբերուած են եւ մօտաւորապէս 600 լուսանկարներու ու տեղեկատուական գրութեան միջոցով գրքին մէջ ներկայացուած են բազմաթիւ հայկական բնակավայրեր ու հնավայրեր, շուրջ 1700 հայկական մշակոյթի կոթողներ: Սակայն բուն Լեռնային Ղարաբաղի տարածքը տակաւին ուսումնասիրուած եւ ներկայացուած չէ:

Այս տարածքի հետազօտական աշխատանքներու որպէս արդիւնք, համբուած եւ գիրքի ձեւով ներկայացուած են մօտաւորապէս 1300 հայկական յուշարձաններ, որոնց մէջ՝ 6-րդ դարու արձանագրութիւններ ու վերծանուած 516 վիմագրեր:

Իսկ վերջերս հրատարակուած է երրորդ՝ «Հայ Մշակոյթի Յուշարձանները Խորհրդային Ատրպէյճանի Շրջաններու Մէջ» գործը, որ նուիրուած է Լեռնային Ղարաբաղի մերձակայքը գտնուող տարածքներուն, Քարվաճառի, Քաշաթաղի, Զանգելանի, Ճէպրայիլի, Ֆիզուլիի եւ այլ շրջաններէն ներս կատարուած հետազօտական աշխատանքներու ընթացքին յայտնաբերուած պատմական յուշարձաններուն:

Վերոյիշեալ երեք գործերը, որոնք հրատարակուած են Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիոյ «Գիտութիւն» հրատարակչատունէն, ենթարկուելով լուրջ գրաքննութեան, Հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան մատենաշարի առաջին երեք հատորներն են:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Օ.Մ.-Ի ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՊԱՏԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հ.Օ.Մ.-ի Կլէնտէյլի նորակառոյց շէնքին մէջ, Յունիս 23-ին, տեղի ունեցած է Նուիրատուներու պատի պաշտօնական բացումը, ներկայութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, մեծ թէ փոքր նուիրատուներու: Նախ բացումը կատարուած է Հ.Օ.Մ.-ի վարիչ քարտուղարուհիի գրասենեակին, զոր նուիրած են տոքթոր Կարօ Չալեանի զաւակները, իրենց հօր յիշատակին, որուն մասին յարգանքի խօսք արտասանած է վարիչ քարտուղարուհին՝ Ռիթա Որբերեան: Խօսք առնելով Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Մարօ Չալեան – Ռիտ, ամփոփ պատմականը ըրած է նորակառոյց շէնքին եւ շնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք նիւթական եւ բարոյական մարզերու մէջ սատար հանդիսացած են շէնքի կառուցման: Արարողութենէն նաք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն, որուն ընթացքին յիշատակի մետալներ բաշխուած են իւրաքանչիւր նուիրատուի:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ ՄԵԾԱՐՈՒԱԾ

Փասատինայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, որուն ընթացքին մեծարուած են Փասատինայի հանրային դպրոցներու հայ շրջանաւարտները: Ներկայ եղած են շուրջ 700 ծնողքներ եւ աշակերտներ: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետ Սարգիս Թաթիկեան նշած է թէ Փասատինայի հանրային վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու թիւը կը հասնի 10 հազարի, որոնք զրկուած են հայկական դպրոցի ընծայած հայեցի դաստիարակութենէն, որովհետեւ տակաւին կարելի չէ եղած Փասատինայի մէջ եւս դպրոց բանալու ծրագիրը իրականացնել: Շնորհաւորական խօսքեր արտասանած են (անգլերէն եւ հայերէն) Հ.Յ.Դ.-ի, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի, Հ.Օ.Մ.-ի, Համազգայինի եւ Հայ Դատ Յանձնախումբի ներկայացուցիչները: 57 հայ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումէն նաեւ Հուակ Բանքը արտասանած է Լա Վըրն համալսարանի արուեստի եւ գիտութեան ամպիոնի վարիչ Տոքթոր Յակոբ Տէր – Կարապետեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

«ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԵՐԸ» ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԷՆ

Ամերիկեան հեռատեսիլի Քէյ – Սի – Ի – Թի կայանը, Յունիս 22-ին, երեկոյեան ժամը 8-էն 11, երկու անգամ յաջորդաբար սփռած է «Ամերիկահայերը» խորագրուած մէկուկէս ժամեայ շարժանկարը, նուիրուած ամերիկահայ գաղութի կեանքին, անցեալին, ներկային եւ այլազան մարզերու մէջ յաջողած հայ անձնաւորութիւններու: Պատկերասփռումի ընթացքին հեռաձայնով կատարուած է նուիրատուութիւն՝ կայանի բարգաւաճման համար: Գալիֆորնիոյ Հայերու կատարած նուէրներէն գոյացած է 125 հազար տոլար:

Հ.Յ.Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի պատուիրակութիւնը, Յունիս 21-ին, այցելած է Թեմին Ազգային Առաջնորդարանը, շնորհաւորելու համար առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը, քառամեայ շրջանի մը համար իր վերընտրութեան առթիւ: Հանդիպումի ընթացքին քննարկուած են Առաջնորդարանի նոր շէնքի եւ այլ ծրագիրներ, գաղութը յուզող այժմէական հարցեր, Արամ Ա. Կաթողիկոսի Գալիֆորնիա տալիք այցելութեան եւ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի հանդիսութեանց նուիրուած ձեռնարկներուն կապուած հարցեր:

ՃԻՀԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իրանահայ Միութեան Կլէնտէյլի կեդրոնին մէջ, Յունիս 15 – 16, տեղի ունեցած է նկարիչ Ճիհանի (Միքայէլ Ճիհանեան) գործերուն ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի հիւպատոսութեան: Բացման իր խօսքին մէջ Անահիտ Նազարեան ըրած է նկարիչին կենսագրականը, նշելով որ ան ծնած է Գահիրէ: 1947-ին ընտանեօք ներգաղթած է Հայաստան: 1967-ին արտագաղթած է Ֆրանսա, ուր նոր հորիզոններ բացուած են իր արուեստին առջեւ: Այժմ հաստատուած է Լոս-Անճըլըս: 1999-ին Ճիհանեան այցելած է Արցախ եւ փափաքած Շուշիի մէջ կառուցանել «Երիտասարդական մշակութային պալատ» մը: Իշխանութիւնները ընդառաջելով արուեստագէտին փափաքին, անոր տրամադրուած են շէնք մը, զայն վերածելու համար մշակոյթի պալատի: Ցուցահանդէսին եկամուտը կը յատկացուի այդ ծրագրի իրագործման: Գնահատանքի խօսք արտասանած է աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՔԻՊԻՏ

Երիտասարդը խոստովանում է մեղքը:

– Տէր հայր, ես ընկերուհուս հետ գնացել էի անտառ ու համբուրեցի նրան:

– Ցետո՞յ, – հարցնում է տէրտէրը:

– Նա ընկաւ խոտերի վրայ եւ կարծես կորցրեց գիտակցութիւնը:

– Ցետո՞յ:

– Ես վազեցի մօտակայ գիւղ, դոյլով ջուր բերեցի ու լցրեցի նրա վրայ:

– Ցետո՞յ:

– Այսքան բան:

– Ծանր մեղք ես գործել: Գնա ու մեղքերդ քաւելու համար մի խուրձ խոտ կեր:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ էշ ես...

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան Տիկին Շաքէ Շիրվանեանի մօր՝ Հայկուհի Կաղթանի յիշատակին 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

(Շար. Ա. էջէն)

ուղիս մը տուած է, որու ընթացքին յայտնած է թէ Նոյեմբերին Վատիկան կ'երթայ եւ հանդիպում կ'ունենայ Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին հետ։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ յարաբերութիւններուն վերաբերող Իթար–Թասի թղթակցին հարցումին պատասխանելով Կաթողիկոսը ընդգծած է որ «Աստուածաբանական եւ պատաբոգային բնոյթի տարբերութիւնները յաղթահարուած են սիրով եւ կառուցողական համագործակցութեամբ»։ Իր կարծիքով, «Երկու քոյր եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութիւնները բարեկամական են ու եղբայրական»։ Բայց եւ այնպէս, աւելցուցած է Գարեգին Բ. – «Մեր առաջին այցը կատարեցինք Մոսկուա եւ առաջին հերթին մեր յարգանքն արտայայտեցինք Ռուսաստանի Օրթոտոքս Եկեղեցիին։ Մենք կը ծրագրենք այցելել տիեզերական Պատրիարք Բարդուղիմէոսին»։

⁂

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Յուլիս 12–ին, արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի եւ համագործակցութեան «Հայաստան – Ֆրանսա» ընկերութիւնը ինքնատիպ կերպով նշած է Ֆրանսայի Ազգային Տօնը, հանդէսի մը ընթացքին ներկայացնելով՝ «Հայ – ֆրանսական պատմամշակութային առընչութիւններ» ժողովածուն, որու հրատարակութիւնը իրագործած է ընկերութիւնը, խմբագիր ունենալով Տիկին Ծովինար Ջալոյեան եւ Սերգէյ Սիմոնեանը։ Հատորին մասին արտայայտուած է Մկրտիչ Միքայէլեան։ Գնահատած է հոն զետեղուած նիւթերը որոնք կը վերաբերին մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներու յայտարարութեան, ֆրանսական քարոզչութեան, մեծ Եղեռնին, օսմանեան Թուրքիոյ Հայերու իրաւունքներու ոտնահարումին, եւ այլն։ Այդ նիւթերը զեկուցումներն էին 1999 Հոկտեմբեր 5–ին Երեւան կայացած միջազգային 6–րդ գիտաժողովին, կազմակերպուած «Մարդու իրաւունքներու համընդհանուր հռչակագրի» 50–ամեակին առթիւ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
«ԱՐՓԻ»
— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ —
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ – ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
լոգարանով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց	270 FF
Երկու հոգինոց	370 FF
Երեք հոգինոց	470 FF

Զեղչեալ գիներ երկար կեցութեան պարագային

HOTEL/PENSION
«ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ **43-1-405 00 33**
Fax **43-1-405 00 33-37**
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Ստորեւ կու տանք Կոնէսի Հանգստեան Տան Յուլիս 2–ի դաշտահանդէսի թոմպոլայի շահող թիւերը. –

No 138: Appareil photo — **No 021:** Cravate Ralph Lauren — **No 047:** Service de table composé 1 nappe 12 serviettes (offert par M. Armand Harpoutian)— **No 219:** Cravate Ralph Lauren — **No 275:** Ensemble sortie de bain (offert par M. A. Harpoutian) — **No 002:** Bon pour 2 repas Restaurant "Les Diamantaires" (offert par Le Restaurant "Les Diamantaires") — **No 329:** Livre sur la peinture murale en Italie (Banque San Paolo) — **No 309:** Bon pour 2 repas Restaurant "Les Diamantaires" ("Les Diamantaires")— **No 051:** Livre sur la peinture murale en Italie (Banque San Paolo) — **No 313:** Chèque bon d'achat Boutique Petrossian (Sté Petrossian) — **No 403:** Petit tapis (Bakerdjian) — **No 053:** Ensemble Virginie (Virginie) — **No 445:** Ensemble tailleur (Ann Delir)— **No 307:** Croix arménienne (Onnik Avédissian et Vandiam) — **No 091:** Ensemble Virginie (Virginie) — **No 185:** Voyage Paris/Rome A/R (Saberatours)— **No 149:** Croix arménienne avec chaîne (Sté Arpa - M. Ara) — **No 032:** Grand tapis (Bakerdjian).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արթին Եշիլթէփէի մահուան առթիւ. –

Պարդեւ Տէմիրճիպիլ 200 Ֆր., Բենիամին Եշիլթէփէ 1000 Ֆր., Քերոպէ Զէլիքկէօղ 50 Ֆր., Յարութիւն Եշիլթէփէ 100 Ֆր., Եղեկէն Գարաճա, Հ. Արփաճը 200–ական Ֆր., Սահակ Տաղլար 300 ֆրանք, Միհրան Զաքըրթաչ, Գրիգոր Ալտէմիր 100–ական Ֆր., Գաբրիէլ Սաղլամէր, Ժիրայր Գարակէօզ, Խաչիկ Թոսուն 200–ական Ֆր., Ռոպէր Էօզ 100 Ֆր., Ասար Գույումճեան 200 Ֆր., Պր. Դաշնակեան 100 Ֆր., Յակոբ Պարպիւ, Գէորգ Աքտէմիր 200–ական Ֆր., Ղուկաս Պուլիքեան 100 Ֆր., Յակոբ Եշիլթէփէ, Պր. Գարուն 200–ական Ֆր., Խաչիկ Թէզճան 300 Ֆր., Նշան Գայան, Գրիգոր Պարտադ 200–ական Ֆր., Պր. Արգումանօղլու 100 Ֆր., Ալէն Ապա 200 Ֆր., Յակոբ Արան, Եդուարդ Ալթընթաշ 100–ական ֆրանք, Վահէ Տիչճի 400 Ֆր., Յովհաննէս Եղեկէն, Վարդավառ Տիչճի, Սարգիս Քէչիչօղլու 100–ական Ֆր., Յովհաննէս Եշիլթէփէ 1000 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE
à Bellefontaine
Le Dimanche 16 Juillet, à partir de 11 heures
Spectacle préparé par les colons.
Bar — Buffet — Animations
VENEZ NOMBREUX

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18

MARDI
18 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·950 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.950

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԱՀԱՒՈՐ ՋԱՐԴ ՔԵԼԲԱՋԱՐԻ ՇՐՋԱՆԸ

3 ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐ 8 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԱԾ

Յուլիս 13-ին, Հայաստանեան բանակի «N» զօրաբաժնի երեք զինուորներ՝ Ցոլակ Մելքոնեան, Արտակ Ալիկեան եւ Գրիգոր Մաղիլեան լքած են մարտական դիրքը, իրենց հետ առնելով իրենց վստահուած հրացանը: Դասալիքները հասնելով խճուղի, կանգնեցուցած են անցորդ առաջին կառքը ու սպաննած անոր վարորդն ու ճամբորդը: Անոնք իրենց փախուստի ճամբուն վրայ աւելի ուշ, սպաննած են քաղաքացօրէի երկու աշխատակիցներ ու երեք բանակայիններ եւ անոնցմէ մէկուն վեցամեայ զաւակը, վիրաւորելով նաեւ ուրիշ մէկը: Վիրաւորուած է դասալիքներէն մէկը եւս որ անմիջապէս հսկողութեան տակ առնուած է իրաւապահ մարմիններուն կողմէ: Միւսները յաջողած են խոյս տալ եւ կը շարունակէին իրենց փախուստը:

Քելբաջարի շրջանը պատահած այս ահաւոր ջարդին հեղինակներուն զէնքերը եւ զինամթերքը յայտնաբերուած են Յուլիս 14-ին:

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան յանկցութիւն յայտնած է զոհերուն հարազատներուն: Հոն ըսուած է. «Յուլիսի 13-ին մի քանի զինուորների կողմից կատարուած դաժանութիւնը, որը 8 անմեղ կեանք խլեց, հերթական անգամ ցնցեց մեզ: Չի կարելի թոյլ տալ, որ դաժանութեան ու անմարդկայնութեան ալիքը շարունակի տարածուել մեր հասարակութեան մէջ»: Վարչապետը հաւաստած է որ ամէն ինչ կը կատարուի յանցագործութեան դրդապատճառները բացայայտելու եւ մեղաւորները արժանի կերպով պատժելու համար:

ՀԱՄԱՌՕՏ ԼՈՒՐԵՐ

Յուլիս 15 / 17)

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Յուլիս 16 – 17-ին Հայաստան պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէր Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը հերթական նախագահ, Աւստրիոյ Արտաքին գործերու նախարար տիկին Պենիթա Ֆեռերօ-Վալթներ: Այցելութեան յայտագրին մէջ նախատեսուած էին հանդիպումներ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Գ. Ասլանեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ, ինչպէս եւ այցելութիւն մը Մաշտոցեան Մատենադարան: Արտաքին գործերու երկու նախարարները, Յուլիս 17-ին, միասնաբար պաշտօնական բացումը կը կատարէին Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը երեւանեան գրասենեակին: Յուլիս 12-ին ալ, ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան Վիէննա գացած էր մասնակցելու Մինսկի խումբի ընդլայնուած նիստին. հրաւիրուած էր համանախագահներուն կողմէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՂՐԻՆ

Հայաստան – Իրան – Եւրոպական Միութիւն խորհրդակցական հանդիպումի հրջանակին մէջ Հայաստան գացած է Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Մուհամադ Հուսէյն Ատեյի գլխաւորած իրանեան պատուիրակութիւնը: Յուլիս 14-ին զիրենք ընդունած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան: Աշխարհագրական առումով երկու երկիրներու փոխադարձաբար ներկայացուցած կարեւորութեան, տնտեսական, ուժանիւթի, կապի, փոխադրութեան բնագաւառներէն ներս գործակցութեան ամրապնդման հեռանկարներու արծարծումէն զատ խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Մեղրիի պարագան: Իրանցի փոխ-նախարարը ողջունած է Հայաստանի կառավարութեան Մեղրիի առընչուող ծրագիրը, նշելով որ ան մեծ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ Իրան եւ հաւանական է որ հրապուրէ նաեւ պարսիկ ներդրողներ, յատկապէս ճամբաներու, ենթակառոյցներու բարելաւման, զբօսաշրջութեան ոլորտներուն մէջ:

Արդարեւ, Յուլիս 6-ին կառավարութեան կողմէ հաստատուած Մեղրիի զարգացման ծրագիրը ներկայացուած է նախագահին ու անոր վաւերացման կը սպասէ: Ընկերա-տնտեսական զարգացման այդ ծրագիրը կը ներառնէ զանազան միջոցներ, ինչպէս՝ ձեռնարկութիւններու վերակազմակերպում, կրթական եւ մշակութային ոլորտի աշխատանք եւլն.: Մինչեւ 2002 պայմանաժամով այդ ծրագրին մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին նախագահին կողմէ վաւերացումէն ետք:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՋՈՐՍ ՑԱՆՑԵՐ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 15-ին, կառավարութեան արտակարգ նիստին հաւանութիւն տրուած է «Երեւանի Ելցանց», «Հիւսիսային Ելցանց», «Հարաւային Ելցանց» եւ «Կեդրոնական Ելցանց» փակ բաժնետիրական ընկերութիւններու սեփականաշնորհման մասին օրէնքի նախագիծին:

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Ղարաբաղի մարտերուն մասնակիցներուն կարգավիճակ տալու նպատակով յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է: Ան տուեալներ պիտի հաւաքէ ինքնապաշտպանութեան մարտերու մասնակիցներուն մասին, ճշդէ մասնակիցները եւ զոհերու ցուցակները: Մարտական գործողութիւններու մասնակիցի կարգավիճակ ստացողները յառաջիկայ Յունուար 1-էն պիտի օգտուին կառավարութեան սահմանած արտօնութիւններէն:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Յուլիս 13-ին Սահմանադրական երկիրներու հետ մշակութային կապերու ընկերութեան մէջ տեղի ունեցած է «Քրիստոնէութիւնը եւ արուեստի հարցերը Հայաստանում» նիւթով գիտաժողովը: Բանախօսները ծանրացած են կրօնքի եւ արուեստի անխզելի կապին վրայ, ըսելով որ ճարտարապետութիւնը, նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը դարերով զարգացած են կրօնական հիմերու վրայ, ինչպէս ցոյց կուտան տաճարները, ձեռագիր մատեաններու մանրանկարները, շարականները: Ելոյթները ընդմիջուած են երաժշտանոցի ուսանողներուն նուագով ու երգով:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՏՈՂԱՆՑՔ, ՇԻՐԱՔԻ ԵԼՈՅԹ ԵՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսայի Ազգ. Տօնին հանդիսութիւնները կը սկսէին, ինչպէս միշտ, պատկառելի տողանցքով մը, որ այս տարի ալ աւելի տպաւորիչ, քանի Յաղթական Կամարին տեղ կը մեկնէր Փորթ – Մայոյէն մինչեւ Գոնգորտի հրապարակը, ուր Հանրապետութեան նախագահը կը հրջապատէին կառավարութեան անդամներ, դեսպաններ, հիւրեր եւ այլն, եւ այլն: Տողանցքին կը մասնակցէին եւրոպական ութ երկիրներ, մերժուած էր, անշուշտ, Աւստրիոյ մասնակցութիւնը:

Ըստ աւանդութեան, Էլիզէի Կարտըն – Փարթիի ընթացքին, բայց, այս անգամ ոչ բացօթեայ, Շիրաք կը պատասխանէր 3 լրագրողներու (Ա. կայան՝ Փաւլր տ'Արվոր, Ֆրանս 2՝ Պէաթրիս Շէօնպէր, Ֆրանս 3՝ Էլիզ Լիւսէ): Հակառակ իր պնդումներուն թէ «որոշումը կուտայ իր ատենին» ինչ կը վերաբերի նախագահական իր թեկնածութեան, պարզ էր որ Շիրաք, արդէն իսկ ընտրապայքարի մէջ է: Մօտ ժամուան մը հարցազրոյցի ընթացքին, ինքզինք ներկայացուց որպէս «լուսաւոբիչը»: Շեշտը դրաւ երկխօսութեան անհրաժեշտութեան վրայ եւ խուսափողական պատասխաններ տուաւ ամէն անգամ որ հարցումները նեղացուցիչ կը գտնէր, ի մասնաւորի երբ հարցը կը վերաբերէր Փարիզի թաղապետութեան:

Հնդամեակին մասին, Շիրաք կը վստահէր Ֆրանսացիներուն եւ ճակատագրական չի գտներ ձեռնպահութիւնը: Գորսիքայի մասին կ'ըսէ թէ կառավարութեան կը մնայ քննել առաջարկները, ինք կ'արտայայտուի յետագային: Համակեցութեան մասին, կը խորհի որ ան կ'ընթանայ Ֆրանսացիներուն փափաքած պայմաններուն մէջ: Համաշխարհայնացումը անխուսափելի է, բայց, հարկ է տիրապետել անոր եւ այդ կրնայ ըլլալ միայն միջազգային համաձայնութեամբ: Ուրախ է որ Ֆրանսայի աճը լաւ համեմատութիւններու հասած է, բայց, տարօրինակ կը գտնէ որ նման կացութեան մը մէջ, գնելու կարողութիւնը չի բարձրանար, ընկերային անհաւասարութիւնը չի բարելաւուիր, այլ խօսքով կառավարութիւնը հարկ եղածը չըներ: Ազգերու Եւրոպան պէտք է յառաջդիմէ ամրապնդելով կապերը որոնք կը միացնեն այդ ազգերը, ներառեալ եւրոպական Սահմանադրութեամբ մը: Հարկ է որ ընդլայնումը չարգիլէ այդ յառաջխաղացումը: Շիրաք խոստովանեցաւ որ խոցուած էր, երբ Ալճերիոյ նախագահը «գործակից» անուանած էր հարքիները (Ֆրանսայի կողքին կռուած Ալժերացիները): Ժողովի պատանդներուն մասին, կ'ըսէ թէ ամէն օր կը խորհի անոնց մասին եւ բան մըն ալ կ'ընէ:

Ընդհանուր ձեւով, եթէ աջը գոհ է, ընկերվարականները շատ դժգոհ են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ընկերային անհաւասարութեան եղած ակնարկութիւններուն պատճառաւ:

Ծերակոյտի պարտէզներուն մէջ, նախագահ Փոնսըլէի հրաւէրով հաւաքուած էին 12, 13 կամ 15 հազար քաղաքապետներ (թիւը կը տարբերէր ըստ աղբիւրներու) բայց, այս դաշտահանդէսը, կը ճշդէր Ք. Փոնսըլէ, կ'ոգեկոչէր ոչ թէ Պասթիյի գրաւումը, այլ 1790-ի Յուլիս 14-ը, որ Դաշնակցութեան տօնն էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ ՄԷՋ, Յուլիս 17-ին կը շարունակուէին Արաֆաթ – Պարաք խօսակցութիւնները եւ միշտ գաղտնապահութիւն կը տիրէր, կ'ըսուէր թէեւ որ ձախողութիւնը անխուսափելի է: Առաջին համաձայնագիր մը զոր պատրաստած էր Գլինթըն մերժուեցաւ Արաֆաթի կողմէ, որ զայն շատ խարայէլամէտ կը նկատէր եւ կը սպառնար մեկնիլ: Միւս կողմէ, Յուլիս 16-ին, ընդդիմադիր աջը 150 հազար հոգի համախմբած էր Թել – Ավիվ բողոքելու համար Քէմփ Տէյվիտի բանակցութիւններուն դէմ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ երկու յաջորդական ոճրափորձեր գործուած են Յուլիս 15-ին եւ 16-ին: Առաջինը տեղի ունեցած է Մալակա ուր Ժողովրդական Կուսակցութեան (իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնը) թաղապետական մէկ խորհրդականը՝ Խոսէ Մարիա Մարթին Գարփենա սպաննուած է կնոջը եւ աղջկան աչքին առջեւ: Երկրորդ մը գործուած է Ակրեսա այն պահուն երբ Մալակայի մէջ կը կատարուէր Գարփենայի յուղարկաւորութիւնը: Այս անգամ կառքի մը պայթումէն թեթեւօրէն վիրաւորուած է կին մը: Երկուքն ալ կը վերագրուին ԷԹԱ-ին:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ Տարածքային Ժողովը, ի պատասխան Ժոսփէնի կորսիքական ծրագրին, 51-ի վրայ 46 ձայնով նպաստաւոր արտայայտուեցաւ բայց, նախապայմաններ կը դնէ եւ աւելին կ'ուզէ, մանաւանդ օրէնսդրական գետնի վրայ: Կը պահանջեն որ միակ Ժողովի մը յանձնուի հակակշռուած «օրէնսդրական իշխանութիւնը», մասնաւորաբար հողամա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ ՀԱՅԵՐԷՆ Է ԿԱՐԴՈՒՄ, ՍՐԲԱԳՐՈՒՄ ՈՒ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒՄ

ԽՄԲ. – Բանասիրական գիտութիւններու փրոֆ., դասախօս Արտեմ Սարգսեանի ղեկավարութեան տակ գիտնականներու խումբ մը յաջողած է «բանակարգել» հայերէնը. այսինքն, ստեղծած՝ հայերէնի համակարգչային ծրագիրը: «Ազգ»ի (Յուլիս 1) մէջ իրեն հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է ուր ան հանրամատչելի ձեւով կը բացատրէ կատարուած աշխատանքը: Ռաֆիկ Յովհաննիսեանի վարած զրոյցին մէջ, դժբախտաբար, չէ նըշուած կարեւոր կէտ մը որ ծրագիրը հետաքրքրական կ'ընէր Սփիւռքին համար ալ. ատիկա գործածուած ուղղագրութեան կը վերաբերի: Ինք կ'ըսէ թէ իր ղեկավարած խումբը մէկ տարուան մէջ «գրաբարի, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի շուրջ 400 հազար բառ, այսինքն՝ հայերէնի հիմնական բառագանձը, մուտքագրեց համակարգիչ»: Ատիկա ենթադրել կու տայ որ գոնէ գրաբարին ու արեւմտահայերէնին համար պահուած է դասական ուղղագրութիւնը:

Ա. Սարգսեան հեղինակ է արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի բառարաններու, դասախօսած է նաեւ Մելքոնեան վարժարանին ու Երուսաղէմի հոգեւոր ճեմարանին մէջ:

– Պրն Սարգսեան, վերջերս մեզ յայտնի դարձաւ, որ Ձեր ղեկավարած գիտնականների փոքրիկ խումբը, այսպէս ասենք, «համակարգայնացրել» է մեր լեզուն, նրա բառագանձը: Սա իսկապէս գիտական, նաեւ տեխնիկական նուաճում էր, որի մասին, աւաղ, մեր հասարակայնութիւնը սպառիչ տեղեկութիւններ չունի: Գիտական լեզուից պարզ – մարդկային լեզուի «թարգմանած» ի՞նչ է դա նշանակում:

– Միջազգային մի շատ լուրջ կազմակերպութիւն abbi ընկերութիւնը, մոսկովեան իր գրասենեակներից մէկի միջոցով մեզ առաջարկ ներկայացրեց համակարգիչների համար ստեղծելու Հայոց լեզուի «գրաճանաչման» ծրագիր: Սա մի համակարգ է, որը հնարաւորութիւն է տալիս ոչ միայն ճանաչելու մեր տառերն իրենց արտաքին ձեւով, այլեւ համակարգչի յիշողութեան մէջ պահելու մեր լեզուի ամբողջ բառագանձը՝ իր քերականութեան ենթահամակարգերով: Բազմամիլիոն ձեւեր՝ իւրաքանչիւր բառի համար. այդ բառի փոփոխման բոլոր տարբերակները, սկսած յոգնակիի ձեւերից, տարաձեւութիւններից: Ինչո՞ւ է սա պէտք: Որպէսզի հնարաւոր լինի, այսպէս կոչուած, «սքան» անելու ժամանակ, երբ ուզում ես որեւէ տեքստ համակարգիչ մտցնել, ոչ թէ հաւաքես, ինչպէս գրամեքենայով է արւում՝ տառ առ տառ, այլ միանգամից ամբողջ էջը պահես համակարգչի դիսփլեյի վրայ, եւ համակարգիչն ամբողջն ակնթարթօրէն մտցնի իր յիշողութեան մէջ: Սա հնարաւոր է դառնում ոչ միայն այն պատճառով, որ համակարգիչը «ճանաչում» է մեր բոլոր տառերը, այլեւ՝ բառերը: Աւելին, համակարգիչը կարողանում է տարբերել ճիշդ եւ սխալ գրուած բառերը: Առաջ անցնելով ասեմ, որ աշխատանքի բարեյաջող աւարտից եւ ԱՄՆ–ում փայլուն գնահատական ստանալուց յետոյ, երբ Երեւանում մեր ստեղծած համակարգչային ծրագրի շնորհանդէսն էր, պատահական մի էջ բերեցին, եւ մեր սարքը ոչ միայն բոլորի աչքի առաջ այդ տեքստը մուտքագրեց, այլեւ յայտնաբերեց սխալները: Սարքն այնպէս է ծրագրաւորուած, որ տեքստը մուտքագրելիս եթէ յայտնաբերում է որեւէ բառ, որը չըկայ իր յիշողութեան մէջ, այդ բառը կապոյտ է ներկում: Կապոյտ է ներկում նաեւ այն բառերը, որոնց ճիշդ գրութեանն ինքը կասկածում է: Տուեալ դէպքում երկու բառ կապոյտ ներկեց, եւ երկուսն էլ մեքենագրական սխալ էր: Օրինակ, «հանրապետութիւն» բառը տեքստում «հնրապետութիւն» էր գնացել, եւ մեքենան անմիջապէս դա ներկեց ու յայտնաբերեց:

– Այսինքն, դա նաեւ մի իւրայատուկ սրբագրի՞չ է:

– Այո, միանգամայն, ճիշդ է:

– Ծրագիրն ստեղծելիս ովքե՞ր էին Ձեր գործընկերները:

– Մեր աշխատանքային խմբի մէջ էին տասնեակ տարիների ընկերս՝ բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու Ռոպէր Թոխմախեանը, ծրագրաւորող Անժելա Մանուկեանը, համակարգչային յատուկ հմտութիւնների տէր Արեգ Ասատրեանը եւ abbi–ի մոսկովեան գրասենեակի փոխ–տնօրէն Արամ Փախչանեանը: Ըստ էութեան, այս ծրագիրն իրագործելու բախտը մեզ վիճակուեց հէնց շնորհիւ Արամ Փախչանեանի: Այդ նա էր abbi–ի ղեկավարութեան մէջ յանձն առել կատարելու այս աշխատանքը:

– Իսկ ինչի՞ց ելնելով պատուէրը տըրւեց հէնց Ձեր ղեկավարած գիտնականների խմբին:

– Այդ հարցը Պրն Փախչանեանին շնորհանդէսի ժամանակ էլ տուեցի: Ինքն ասաց, թէ իբրեւ մոսկուաբնակ գիտնական՝ քաջատեղեակ էր «Մեր լեզուն, մեր խօսքը» հեռուստատեսային հաղորդաշարին, նրա 700–ից աւելի թողարկումներին: Ուրախ եմ, որ մենք Պրն. Փախչանեանին յուսախաբ չարեցինք: Մէկ տարուայ ընթացքում մեր փոքրիկ խումբը գրաբարի, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի շուրջ 400 հազար բառ, այսինքն՝ հայերէնի հիմնական բառագանձը, մուտքագրեց համակարգիչ: Կազմեցինք մեր լեզուի երեք վիճակների ձեւային նկարագրութիւնը համակարգչի համարում այնպէս, որ նա դա ընկալի: Սա հնարաւոր դարձաւ ողջ խմբի մեծ նուիրումի շնորհիւ:

– Հե՞շտ էր համակարգչի «լեզուն» հասկանալը կամ, աւելի ճիշդ, համակարգիչն ինքը ձեզ հե՞շտ էր հասկանում:

– Համակարգիչը ձեւական–մեխանիկական մօտեցում ունի, «մտածող» էակ չէ: Եւ նա մեզ յաճախ այնպիսի հարցումներ էր ուղղում, որը մարդը, գիտնականը երբեք չէր տայ: Օրինակ, նա մեզ հարցնում է ցոյց տուէք ածականի համեմատական աստիճանները: Մենք պատասխանում ենք՝ «լաւը» դրական աստիճան է, «աւելի լաւը» բաղդատական, «ամենալաւը»՝ գերադրական աստիճանը: Համակարգիչը հարցնում է՝ իսկ ի՞նչ է «լաւագոյնը»: Ասում ենք՝ դարձեալ գերադրական աստիճան է: Այդ դէպքում ի՞նչ է «ամենալաւագոյն» բառաձեւը, հարցնում է համակարգիչը: Եւ պէտք է նրան բացատրել, որ «ամենալաւագոյնը» սխալ է, բայց տարածուած սխալ է: Եւ այս դէպքում համակարգիչը բոլոր տեքստերում «ամենալաւագոյն» բառին հանդիպելով՝ կապոյտ կը ներկի, ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելով այդ սխալի վրայ, մի տեսակ յուշելով, որ ուղղէք:

– Ձեր ստեղծած համակարգը, ծրագիրը կատարեա՞լ է:

– Վերը ես ասացի, որ մենք համակարգչայնացրել ենք շուրջ 400 հազար բառ, կամ մեր հիմնական բառագանձը: Որպէսզի մեր ծրագիրը կատարեալ լինի, պիտի ներառի ողջ բառագանձը: Այս իմաստով նա դեռ լրացման կարիք ունի: Մենք պիտի շարունակենք աշխատանքը: Նպատակն այն է, որ համակարգչայնօրուի Հայոց լեզուով ստեղծուած ողջ գրականութիւնը:

– Իսկ դա գործնականում մեզ ի՞նչ կը տայ:

– Պատկերացրէք, համակարգիչը կարող է ակնթարթաբար վերականգնել մեր ողջ գրականութեան մէջ օգտագործուած բառերի ուղիղ ձեւերը, դասաւորի այբբենական կարգով: Եւ պարզի, թէ ո՞ր բառերն, օրինակ, չկան մեր բառարաններում: Շնորհիւ այս համակարգի, մենք շատ շուտով կ'ունենանք Հայոց լեզուի ամբողջական բառարանը: Այս կերպ կարող ենք ասել՝ ահա գրաբարի ամբողջ բառամթերքը, ահա արեւելահայերէնի եւ ահա արեւմտահայերէնի բառամթերքը: Այլ ժամանակներում սա նոյնիսկ Աճառեանի ու միւս հսկաների համար հըրաշքի պէս մի բան կը լինէր, որովհետեւ նրանց հիմնական տառապանքը, կոնկրէտ բառարանագրութեան մէջ, եղել է քարտագրումը, որ երկար տարիներ է տեւել: Հիմա նոյնիսկ հաւաքելը, խմբաւորելը, բառերի դուրսգրումն անում է համակարգիչն ակնթարթների ընթացքում: Օրինակ, ես գիտնականներ գիտեմ, որ ամիսներով նստել հաշուել են, թէ, ասենք, «ութիւն» ածանցով քանի՞ բառ ունի հայերէնը: Այժմ հարկ չկայ դրա համար ոչ միայն կէս տարի, այլեւ կէս րոպէ կորցնելու. սեղմում ես կոճակը, եւ համակարգիչը քեզ տալիս է «ութիւն» ածանց ունեցող բոլոր բառերի ցանկը:

– Ասենք թէ ինձ անհրաժեշտ է իմանալ հայերէնի անկանոն բայերը:

– Համակարգիչը ձեզ անմիջապէս կը տայ այդ ամբողջ շարքը:

– Այդ դէպքում լեզուաբան գիտնականները կորցնո՞ւմ են իրենց «արժէքը»:

– Ամենեւին: Համակարգիչը պարզապէս անում է «սեւ» գործը, տառապալից գործը: Գիտնականներին մնում է նորմաւորել, կանոնակարգել լեզուն: Օրինակ, այդ մենք պիտի որոշենք՝ ո՞ր ձեւն է ճիշդը՝ «Լոռուա՞յ», «Լոռի՞», թէ «Լոռու»: Համակարգիչը մեզ անմիջապէս կը յուշի, թէ Թումանեանն ասում է «Էն Լոռու ձորն է...»: Բայց նաեւ՝ «Լոռուայ հին ազգերից», «Լոռիի մարզպետարանը» եւ այլն: Այսինքն, համակարգիչը մեր առաջ կը փռի հայերէնի բոլոր բառաձեւերը: Իսկ երբ մենք նրա յիշողութեան մէջ դնենք նաեւ այն դժապատկերը, թէ մեզ՝ գիտնականներիս համար ո՞ր բառաձեւն է աւելի նախընտրելի, դրանից յետոյ նա բոլորից կը պահանջի հէնց այդ բառաձեւը, միւսները դարձեալ կապոյտ կը ներկի, կը յուշի, որ դա նախընտրելի չէ արդի հայերէնի լեզուամտածողութեան համար: Իսկ գիտէ՞ք դա ինչ է նշանակում: Բոլոր խմբագրութիւնները, բոլոր ուսումնական հաստատութիւնները, գրադարանները, բիբլիոգրաֆիկ կենտրոնները կ'ունենան հասարակ մի դիսկետ, որի օգնութեամբ իրենց յուզող բոլոր հարցերի պատասխանները կարող են ստանալ: Նրանք, ի հարկէ, կարող են ընդվզել համակարգչի «թելադրած» այս կամ այն բառաձեւի դէմ, բայց դա արդէն մեր լեզուի զարգացման արդի փուլի հետեւանքն է:

– Այսինքն, Ձեր մշակած ծրագիրը «յուշում» է, թէ մեր լեզուաբանութեան, բառագիտութեան, ձեւաբանութեան ո՞ր հարցերը դեռեւս գիտական սպառիչ պատասխան չունեն, ի՞նչն է թերի, ինչի՞ վրայ կենտրոնացնել գիտնականների ուշադրութիւնը:

– Այո, եւ նորից այո: Այս համակարգը գիտնականների համար ստեղծագործական պրպտումների անսպառ ասպարէզ է բացում:

– Կոնկրէտ «Ազգ»ի խմբագրութիւնը Ձեր դիսկետներից ե՞րբ կը ստանայ:

– Ոչ միայն «Ազգ»ի, այլեւ միւս բոլոր խմբագրութիւնները, ուսումնական հաստատութիւնները, լեզուագիտական կենտրոնները շատ շուտով այդ դիսկետները կը ստանան, երեւի մէկ ամսից դրանք լրիւ պատրաստ կը լինեն: Եւ կը ստանան միանգամայն անվճար, իբրեւ նուէր: Աշխատանքը կատարելիս մենք այդպիսի պայման ենք դրել abbi–ի ղեկավարութեան առաջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԿԱՆԹԵՂԸ

Պարբերաթերթ Փ. Լեւոնեան Հայ վարժարանի աշակերտութեան

Հռոմ

Թիւ 4, գարուն 2000–ամեակի Ս. Դրան:

ԱՐՄԱՇԻ ՎԱՆՔԸ

Թրքական «Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթը Յունիսի թիւին մէջ պատկերազարդ ութ էջ տրամադրած է Յակոբ Մինասեանի այս խորագիրով գրութեան ուր ներկայացուած է Նիկոմիտիոյ շրջանին հայութիւնը, հնագոյն ժամանակներէն: Իզմիթի Եպիսկոպոսարանին տոմարներուն համաձայն 1885–ին 667 տուն հայ կայ հոն – 3774 հոգի–: Ունին 9 վարժարան, 26 ուսուցիչ եւ 2630 աշակերտ: 1910–ին վարժարաններու թիւը կը բարձրանայ 36–ի, ուսուցիչներունը՝ 193–ի. աշակերտութիւնը 5066 հոգի է: 1850–ական թուականներուն շրջանը «Հայրենասէր» թերթով կ'ունենայ իր մամուլը. կը հետեւին «Յոյս»ը, «Բիւթանիան»ն, «Երկիր»ը. դրայի Պարտիզակին մէջ ալ կը հրատարակուին «Պարտիզակ»ը, «Փարոս»ը, «Դարման»ը, «Մեղու»ն, եւայլն: Կան առեւտրական, բարեսիրական ընկերակցութիւններ, գրադարան, ընթերցարան, մանկապարտէզ, եւ այլն:

Իզմիթէն 20 քիլոմեթր հիւսիս – արեւելք կը գտնուի Արմաշ գիւղը որ ներկայիս կը կոչուի Աքմէշէ: Հիմնարկութեան թուականը կը կարծուի թէ ԺԶ. դարն է. հիմնուած է Հայերու կողմէ: Վանքին մասին պատմական դիւաններու մէջ արձանագրութիւններ կան 1611 թուականէն: Վանական այս համալիրը որ ձեռագրական հատորներու հաւաքման կեդրոն մըն ալ է, 1915–ի նախօրեակին ունեցած է աւելի քան 400 ձեռագիր մատեան: Բոլորն ալ փճացած են 1915–ի սարսափներուն:

Յ. Մինասեան Արմաշու վանքին պատմականը կ'ամփոփէ չորս շրջանով: Առաջինին (1610 – 1784) մասին տեղեկութիւնները քիչ են. վանքը կը յիշուի որպէս ծանօթ ուխտավայր: Երկրորդ շրջանը (1786 – 1865) վերանորոգումներու շրջան է. կը հաստատուի տպարանը: Երրորդ շրջանին (1866 – 1888) վանքը ներքին ղեկավարութեան ու որոշումներու տեսակէտով ինքնավար կը դառնայ: 1872–ին կ'աւարտի նոր եկեղեցիին շինութիւնը, տպարանը կ'արդիականանայ: 1888–ի մեծ հրդեհը գիւղին Ղեւոնդեանց վարժարանը եւ իջեւանատունը ամբողջովին հրոյ ճարակ կ'ընէ:

Ամենափայլուն շրջանն է չորրորդը (1889 – 1914) որուն ընթացքին Արմաշ վանքը կը վերածուի աստուածաբանութեան կեդրոնի մը: Նոր իջեւանատուն մը կը շինուի, ճերմակարուծարան մը կը բացուի: 1894–ի երկրաշարժը շատ մը շէնքերու լուրջ վնաս կը հասցնէ: Յաջորդ տարին Պապը Ալիի ցոյցերը, պանքային դէպքը նոր վնասներու պատճառ կ'ըլլան: 1905–ին Աբիկ էֆէնտի Ունճեանի սպանութիւնը վանքը եւ դպրոցը շատ նեղ կացութեան կը մատնէ, զանոնք զրկելով կարեւոր հովանաւորէ մը: 1908–ի սահմանադրութեան հռչակումը հանգիստ շունչ մը առնել կու տայ, նոր շինարարութիւններ կ'ըլլան, մինչեւ որ վրայ կը հասնի 1915–ը: Այսուհանդերձ, մինչեւ 1922 կարգ մը պաշտօնատարներ հոն կը մնան: 1918ին հոն երկրագործական վարժարան մը կը բացուի, սակայն 1922-ի Իզմիրի հայկական թաղերու հրդեհը ու համաձայնականներու Պոլիս մուտքը պատճառ կ'ըլլան որ թէ՛ Արմաշու աշակերտները եւ տնօրէնութիւնը, թէ՛ եղջիւրդը ապաստանին Պոլիս:

Յ. Մինասեան կը պատմէ թէ 1974-ին առիթը ունեցած է հանդիպելու Եուսուֆ Փալայի որ երիտասարդութեանը որպէս զաղթական հոն հասած է եւ շատ լաւ կը յիշէ եկեղեցին, զանգակատան գտնըւած վայրերը: Հրկիզուած տան մը աւերակներէն գտած ու տարիներով պահած է փոքր առարկայ մըն ալ, զոր ցոյց կու տայ իրեն: Կ'ըսէ թէ եկեղեցիին կանգուն մնացած երեք պատերը օգտագործուած են մզկիթի մը կառուցումին համար որ սակայն կը փլչուի 1994–ին: Վանական համալիրէն վերջին կանգուն մնացածը վարժարանի շէնքը եղած է: 1999–ի Օգոստոսի երկրաշարժին վնասուած է ատոր տանիքը, ինչ որ պատճառ դարձած է հիմնական քանդումին:

Այսօր հոն մնացած են հրապարակի աղբիւրը, Ջաղացքը, Ջրամբարի մը փլա–

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ
ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԺԱԳ ԷՔՄԷՔՃԵԱՆԻՆ

ՆՇՈՒՄ ՄԸ՝ ԹԷԵՒ ՈՒՇ ԲԱՅՑ ԱՆՈՅՇ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, 1999-ի սկիզբը, հակառակ անողոք հիւանդութեան պատճառած իր տառապալից վիճակին, կարգ մը Լիոնահայ ազգայիններ վարձատրեց «Ս. Ներսէս Շնորհալի» պատուանշանով, որոնց կարգին՝ նաեւ Պր. Ժագ Էքմէքճեանը:

Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, Ուրբաթ, Յուլիս 7-ին տեղի ունեցաւ մեծարանքի երեկոն, որու ընթացքին Նորվան Եպիսկ. յանուն Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, «Ս. Ներսէս Շնորհալի» շքանշանը անցուց Ժագ Էքմէքճեանի լանջակին:

Մեծարանքի հանդիսութեան մինչեւ վերոյիշեալ թուականի յետաձգումը ունի իր պատճառները, որոնք Մեծարեալի անձնական կեանքին հետ կապուած են:

Թէեւ ուշ եղաւ այս նշումը, բայց եղաւ շատ հաճելի: Աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ ընթրիքի հիւրը եղան Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Անի Էքմէքճեանի, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր երգի, նուագի ու պարի զուարթ մթնոլորտի տակ ուրախացան:

Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նախագահ՝ Ռոպէր Տօնիկեան որակեց մեծարեալը «որպէս անձնուէր մշակ»:

Ժագ Էքմէքճեան, թէեւ ծնունդով վալանսցի, բայց Լիոնցի կը սեպուի, որովհետեւ աւելի Լիոն ապրած է քան Վալանս: Ասպարէզով քնիռ հաշուապահ, հակառակ բազմազբաղ կեանքին, ժամանակ կը գտնէ ծառայութիւն բերելու իր համայնքին: Տարիներ առաջ, Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան որպէս վարչական, արդիւնաւորապէս Եկեղեցւոյ հաշուապահական բաժինը: Աւելի յետոյ եղաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի բաժնի կազմակերպիչներէն մին:

Իր բարեկամներէն՝ Ստեփան Պուտոյեան իր կարգին բսաւ թէ, - «Ժագ Էքմէքճեանի ատենապետութեան տարիներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան երիտասարդաց բաժինը խիկալէս վառ շրջան մը բոլորեց»:

Ժագ Էքմէքճեան, յուզումով յիշեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, որ իր վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգած էր 1997-ի Լիոն հովուապետական այցելութեան առթիւ: Քաջառողջութիւն մաղթեց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ հաւատարմութեան ուխտը վերանորոգեց հանդէպ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին:

Այս նշումին ներկայ էին նաեւ Դաւիթ Արք. Սահակեան, Գուրգէն Վրդ. Ազատպալեան, Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, որ կատարեց սրբատառ կոնդակին ընթերցումը, Պատուոյ նախագահ՝ Սեպուհ Սարեան, Վալանսէն Անդրանիկ Քէչիշեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի նախագահ՝ Ժագ Ագըլեան:

ԼԻՈՆՑԻ

ակները, աղբիւրի պարզարուն քար մը, քանի մը շիրմաքար, եւ այլն:

Յ. Մինասեանի յօդուածին ընկերացած են պատմական լուսանկարներ որոնք ցոյց կուտան Իգմիթի տեսարաններ, կառոյցներ: Տպաւորիչ է դիտել Ապտիւլհամիտ Բ.-ի գահակալութեան 25-ամեակին առթիւ Միհրան Ազարեանի կանգնած ժամացոյցի աշտարակը, հայկական թաղին Պոլսոյ պողոտան եւ ուրիշ մէկ փողոցը, վանքը, եկեղեցին, դպրոցը, հրատարակութիւններու կողքեր, ապահովագրական պայմանագրութիւններ որոնք կը պատկանին վանքապատկան շէնքերու: Կան նաեւ լուսանկարները հայկական երկու շիրմաքարերու: Մէկը գործածուած է տան մը մէկ պատին մէջ, միւսը՝ գործածուած որպէս դրան մը շեմը: Առաջինը կը պատկանի 1848-ին լեղապարկի անհանգստութեան պատճառով մահացած երիտասարդի մը, երկրորդը՝ յայտնի չէ թէ որո՛ւն պատկանած է, քանի որ վրան կիսուելէն ջնջուած են արձանագրութեան տողերը. կը նշմարուին հայկական տառեր, մնացած է զարդաքանդակ մը: Լուսանկարներու մեծ մասը առնուած է Պերճ Ֆէնէրճիի հաւաքածոյէն:

Արմաշու վերջին դէմքերէն Յ. Մինասեան կը յիշէ Պոլսոյ Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարքը: Կ'ըսէ թէ Արմաշ անկէ պատ տուած Պոլսոյ ուրիշ երկու պատրիարքներ, Երուսաղէմի պատրիարք մը եւ Սիսի կաթողիկոս մը:

LIVRES REÇUS

A GIFT OF LOVE
Poems

TAMAR ASADOURIAN
with armenian translations
by H. ASADOURIAN
N.J. (U.S.A.) 1999

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻԿՈՍԻՈՅ «Ֆալքոն» վարժարանի ամփիթատրոնին մէջ, Մայիս, 20-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Օշական» մասնաճիւղի «Սիփան» պարախումբին երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 700 հոգի: Ժաննա Թահմիզեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը հինգ պատկերներով ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական 20 պարեր:

ԿԻՊՐՈՍԻ Ազգային Առաջնորդարանը որոշած է ամէն տարի Մայիսի առաջին Կիրակին նշել Մակարայ վանքին օրը: Սոյն աւանդութիւնը վերջին 18 տարիներուն Նիկոսիոյ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ակումբը կը պահէր, իսկ եկեղեցին դադրած էր զայն նշելէ: Մայիս 5-ին, Առաջնորդարանի «Ութիւճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են 1974-էն առաջ Նիկոսիայէն փոխադրուած եւ Առաջնորդարանին մէջ պահուած եկեղեցական հնարժէք սպասներ, ինչպէս նաեւ Մակարայ վանքէն վերջերս հասած լուսանկարներ, որոնք ցոյց տուած են թէ վերջին 26 տարիներու ընթացքին Թուրքերը ո՛չ մէկ հոգ տարած են վանքին, որ ներկայիս կը գտնուի գրեթէ քանդուած վիճակի մը մէջ: Ցուցահանդէսին ներկայ եղած են Կիպրոսի Արտաքին նախարարը, երեսփոխան Պետրոս Գալայճեան, Անթիլիասի «Կիլիկիա» թանգարանի տեսուչ Եփրեմ Արք. Թապագեան եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ: Խօսք առնելով Վահան Այնէճեան պատմականը ըրած է Մակարայ վանքին: Նախարարը իր կարգին շեշտած է վանքին կարեւորութիւնը կիպրահայ գաղութի կրօնական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Շաբաթ օրը պատրաստուած է աւանդական «Հէրիսա»ն, իսկ Կիրակի օր պատարագած եւ քարոզած է Եփրեմ Արք.:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ «Մակարոս Արթինեան» սրահին մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, Արարատ - Կամար Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ: Յայտագիրը վարած է Սիլվարդ Միքայէլեան, անդրադառնալով նաեւ Միութեան գործունէութեան: Դասական եւ ժողովրդական երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած են՝ Մոնրէալէն հրաւիրուած երգիչ Կարօ Նշանեան եւ Պոսթընէն հրաւիրուած երգչուհի Նունէ Կարապետեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գրիգոր Շահվերտեանի:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Յուլիս 2-ին գացած է Իսկէնտէրուն, մասնակցելու համար Վաքըֆլըի Եկեղեցւոյ արարողութիւններուն: Ներկայ եղած են շուրջ 600 ուխտաւորներ՝ Իսկէնտէրունէն, Ատանայէն, Մերսինէն, Սամանտաղէն, Լիբանանէն, Պոսթընէն: Յաւարտ արարողութեանց, տեղւոյն Թաղային Խորհուրդը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Պատրիարքին եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութեան: Ապա, Պատրիարքն ու Իսկէնտէրունի գաւառապետը միասնաբար կտրած են նոր կառուցուած մանկական հանրային պարտէզին ժապաւէնը: Պատրիարքին յաճախակի այցելութիւններուն շնորհիւ, Վաքըֆլըն այժմ սկսած է ապրիլ վերելքի շրջան մը. մեծ թիւով ճամբաներ կը կառուցուին, ելեկտրականութեան դրութիւնը ապահովուած է եւ արտապատիթը նորոգուած է: Սկսած է նաեւ նոր շէնքերու կառուցումը:

ՆԱՈՒԼԸԳԱԲՈՒԻ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 30-ին, տեղի ունեցած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի ամավերջի հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած է նաեւ Մեսրոպ Պատրիարք: Բացումը կատարած է Պարոյր Քէպապճեան: Շրջանաւարտ աշակերտներու անունով կարդացուած ուղերձներէ ետք Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Հայկ Նշան: Շնորհաւորական խօսքերով հանդէս եկած են Խնամակալութեան եւ Սանուց Միութեան ատենապետները: 17 շրջանաւարտներու վկայականները յանձնելէ ետք Մեսրոպ Պատրիարք խօսք առնելով նշած է թէ Դպրեվանքէն շրջանաւարտ ըլլալը յաւելեալ պատասխանատուութեան առջեւ կը դնէ ենթական: Հանդէսը շարունակուած է խրախճանքի մթնոլորտի մը մէջ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Արմէն Քէպէք Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է «Ա. եւ Ն. Կէօնճեան» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Վարդուհի Պալեան, ողջունելով դպրոցին 30-րդ տարեդարձը եւ նշելով որ վարժարանը ցարդ տուած է աւելի քան հազար շրջանաւարտներ: Յայտագրի գործադրութենէն ետք կատարուած է Նախակրթարանի 48 եւ երկրորդականի 30 շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումը, որմէ ետք շնորհակալութեան եւ գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է վարժարանին հիմնադիր եւ Արմէն Քէպէք Հիմնարկի նախագահ Տոքթոր Արշաւիր Կէօնճեան:

ԲԱՆԿԱԼԹԸԻ Մխիթարեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է տնօրէնը՝ Շահին Զընար: Սրտի խօսքեր արտասանած են Հ. Յակոբոս Վրդ. Զօփուրեան, Մատակարար Մարմնի ատենապետ Արթին Գահրաման եւ Ծնողաց Միութեան ատենապետուհի Յասմիկ Ծատուր: Լիսէի բաժնէն 35 եւ միջնակարգ բաժնէն 32 շրջանաւարտներու վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումէն ետք հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 29-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդիսութիւնը: Շրջանաւարտական ուղերձ մը արտասանած է տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշան: Սրտի խօսքերով հանդէս եկած են երեք աշակերտներ: 52 շրջանաւարտներու յանձնուած է վկայականը եւ նուիրուած՝ մատանի մը Էսաեանի խորհրդանիշով:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Տեսնալու էր՝ ի՛նչպէս կը պարզէր, կը լուսաւորէր դիւանագիտութիւնը, այնքան կնճռոտ ու դժուար բան. կ'ըսեն, որ երմով գրագոները տարիքէն առաջ ճաղատ կը դառնան, մտմտացնելէն, ու կը յանձնուի, կ'ըսեն, էն խորամանկ թափանցող մարդերուն, այսինքն անոնց, որոնց միտքը ծուռ է, քովէն, տակէն, մէջտեղէն, ելք ու չել մխաք մը, որ ապիկար մնալու է ուղիղ գիծով պարագաներուն առջեւ: Մարտիկ աղա զայն կը դարձնէր, կ'ընէր բաց գիրք մը, զոր բարձրաձայն կը դասնար ամէնուն, անոր բազմակնճիռ կարժը կը վերածէր մէկ քանի շատ որոշ թելերու, որոնց միջոցաւ, իբրեւ Արեւմտեան Թելերու, «ամենայն» ապահովութեամբ կրնայիր քալել, առաջնորդել ինքզինքդ քաղաքականութեան լաբիւրինթոսին մէջէն, հրաշափոխուած այսպէս, Մարտիկ աղային շնորհիւ, պարզ պզտիկ տունի մը՝ բաց պատուհաններով ու մէկ դուռով:

- Անպատճառ Թուրքը բան մը պիտի ընէ... Սերպիոյ ու Պուլկարիոյ միջեւ կռիւը անխուսափելի է: Ռուսը դիմամբ մշտեց Ֆրանսան... դուն հոն գնա՝ ըսաւ... ա՛խ չունչանորդի Ռուսը.

Իր պարզող երեւակայութեամբ Մարտիկ աղա, ինչպէս արդէն ամէն Հայերը, որոնք քաղաքականութիւն կը խօսին, պետութիւնները անհատներ կը տեսնէր, Ռուսը, Թուրքը, Անգլիացին, Գերմանացին, զոր ուզածին պէս կը խաղցնէր խամաճիկներու պէս, որոնց շարժաթելը իր ձեռքը ըլլար, կը պատկերացնէր քեզի մեծ կամ փոքր պետութիւնները ըմպանի, ռամիկ գործողութեան մը բոլոր շարժումներով, դիրքերով, աչքի խորամանկ քթթումներով, ազդարարող նշաններով, արմուկի մտերմական հարուածներով, Կիրակոսին ու Մարկոսին մէջ փոխանակուելիք խօսքերով ու շեշտերով:

- Ռուսը Գերմանիոյ նշան ըրաւ, դուն առաջ անցիր, ըսաւ... եւ... Ֆրանսան ալ խաբեց, որ...

Մարտիկ աղա ամէն բան կը բերէր, Ռուսիոյ կը կապէր, զոր ամենազօր կը հաւատար: Ան էր գլխաւոր զսպանակը դիւանագիտական մեքենային. ա՛ն գերազոյն վարողը քաղաքական կառքին, երկիրներու վրայէն:

- Ռուսը, Ռուսը, Ռուսը...

Քաղաքական ամէն դէպքի տակ, Մարտիկ աղա Ռուսին մատը կը փնտռէր ու կը գտնէր հոս - հոն, ամէն տեղ, տիեզերքին ամէն կէտերուն վրայ, Թուրքիա՝ ինչպէս ծայրագոյն Արեւելք, Եւրոպա՝ ինչպէս Ափրիկէ. ո՛ւր որ կ'ուզէ՛ք, ան ամենազօր է, միշտ ներկայ է, միշտ կը հսկէ: Ան է, որ կը գրգռէ, կը դրդէ, կը նիւթէ ամէն տեղ, իրարու կը ձգէ տէրութիւնները, կրետացիները կը գրգռէ տաճկին դէմ, տաճիկը Յոյնին դէմ, մէկ կողմէն տաճիկին խորհուրդ կուտայ դիմադրաւել, միւս կողմէն Յոյնին յոյս կուտայ, Ֆրանսան եւ Անգլիան կը մղէ Կրետէի խնդրին կարգադրութիւնը պահանջելու, Հնդիկները կը հանէ Անգլիացիին դէմ, Անգլիացին կը մշտէ...

- Շէռշէ լը ռիւս, շէռշէ լը ռիւս, - վերջացուց Մարտիկ աղա... - ամէն բան անոր ձեռքով կ'ըլլայ:

- Ինծի հարցնես նէ, էֆէնտի, Անգլիան է ամէն բանին պատճառը, - յարեց յանկարծ Մարտիկ աղան ունկնդրող լռութեանը մէջէն՝ քիչ մը թօհաֆ ձայն մը, դժուարըմբռնելի, հազիւ ուրուագծուած շրթունքի թոյլ, սահուն լպրտումով մը արտասանուած կլորիկ պարարտ ձայն մը, ուր բաղաձայն, անհարթ վանկերուն ոսկորները, անկիւնները կը պակսէին, կարծես հալած կակուղցած եւ որ բառերուն վերջին գրերը կ'ուտէր, օդին մէջ կը ձգէր առկախ: Խօսողն է Երուանդ Գարակէօզեան, կլոր դէմք մը, արաբագոյն, այրած կամարաձեւ թաւ յօնքեր, աղեղի կորութեամբ կակա քիթ մը, աղտոտած ճերմակով սեւ աչքեր, փաւաշոտ շրթունքով խոշոր բերնի մը վրայ կարծես փփրրոտ պեխեր: Ամբողջ երեսը, թէեւ պզտիկ, խոշորնալու, պոռթկալու, ընդլայնուելու տենչով ուռած կարծես. գլուխը միշտ առաջ, այտերը փքուռոյց, բերանը բաց, կարծես խօսելու միշտ պատրաստ գտնուելու համար. «ալապռոս» սանտրուած մազերը ճակտին վերեւ ցցուած՝ յաղթական ու խիստ: Պոլիս պատուելի Վոսփորի գիւղերէն մէկուն մէջ, խիստ ուսումնական, իր իսկ կարծիքով, միշտ իր վրայ խօսող, իր անցեալ փառքին, իր նախկին աշակերտներուն, իր ուսումնքին, Պոլիս վաստկած դրամին, վարած կեանքին, բարեկամներու համար ըրած ծախքերուն վրայ, բոլոր ասոնք հակապատկերելու համար իր այսօրուան խեղճ վիճակին, մարդ ճանչնալու, «մեծ մարդերու» հետ տեսնուելու, ուշադրութիւն գրաւելու, իր ուսումնականութիւնը ամէնուն աչքը խոթելու մարմաջէն բռնուած մէկը: Ժամերով հետադիրներուն առջեւ կը կենար, զանոնք գոց ընելու ու իրիկունը, եկեղեցին, գաղթականներուն բարձրաձայն թարգմանելու համար, մոնէտիկի մը պէս սրճարանին մէջ մէկ ծայրէն միւսը կը պոռար՝ ամէնէն լսուելու կերպով. «Միսի՛ւ, լըմընցնես նէ՝ «Թանը» ինծի կամ «Մթանտարը»:

(Շար. 38)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Մազլըմեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր սիրեցեալ աղջկան Նելլի Թիւտարեանի մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ։

(Շար. Ա. էջէն)

ռի կարգաւորման, մշակոյթի եւ շրջապատի մարզերուն մէջ։ Այս պահանջը կը պարտադրէ Սահմանադրութեան բարեփոխում մը, որուն դէմ են Ֆրանսայի քաղաքական բազմաթիւ հոսանքներ։ Խորքին մէջ, պահանջը վարչական յեղափոխութիւն մըն է օրէնսդրական կղզիին իշխանութեան։ Այլ խօսքով. Ժողովը կ'ուզէ ժոփէնի ծրագրէն այն կէտերը որոնք գործին կուգան ու կը դնէ այլ պահանջներ։

ՍԵԿԷՆ – ԹԻՊԷՐԻ հակամարտութիւնը այլեւս հրապարակին վրայ է եւ բուռն ընոյթ ալ ստացաւ։ Յուլիս 16-ին «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի մէջ Սեկէն բացէ ի բաց կը յայտարարէր թէ «խղումի թեկնածուն» է, խզում սխալէ մին հետ, այսինքն Թիպէրիի կիրարկած սխալէ մին եւ կը յայտարարէր թէ Թիպէրի պէտք է քաշէ իր թեկնածութիւնը, եթէ քննութեան տակ առնուի։ Թիպէրի անմիջապէս կը հակադդէր ապարէզ կարդալով Սեկէնի եւ զայն հրաւիրելով արտայայտուելու այդ սխալէ մին մասին, աւելցնելով թէ ան կ'ակնարկէր իր նախորդին, այսինքն՝ Շիրաքի։ Սեկէնի համարձակութիւնը կուգար անկէ որ Շիրաք Յուլիս 14-ի իր ելոյթին մէջ, չեչտած էր թէ հեռու կը մնայ Փարիզի Թաղապետական հարցերէն, այլ խօսքով՝ Թիպէրիէն։

ՅՈՒԼԻՍ 16-Ը «Ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ Ազգ. օր» հռչակուեցաւ Խորհրդարանին կողմէ միաձայնութեամբ քուէարկուած օրէնքով մը Յուլիս 10-ին։ Կիրակի, Վէլ տ'Իվ ուրկէ տարագրուած են 13 հազար Հրեաներ 1942 Յուլիս 16-ին, ոգեկոչուեցաւ այդ թուականը եւ յանուն կառավարութեան Արհեստի Ուսուցման պատուիրակ Նախարարը՝ Ժան - Լիւք Մելէնշոն իր ելոյթին մէջ չեշտեց թէ այդ ոճիրը գործողները, բոլորն ալ յանցաւոր, բոլորն ալ Ֆրանսացի են, մեր ամօթին համար։ Այս առթիւ Ֆրանսայի կառավարութիւնը որոշեց եկամուտ մը ապահովել տեղահանուած Հրեաներու որբերուն։ Ասոնց թիւը 8-էն 13 հազար կը գնահատուի։ Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրովարտակը կը ճշդէ որ այդ գումարը կրնայ վճարուիլ ամսական (3.000 փրանք) կամ միանուագ (180.000)։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ չփոթութիւն կը տիրէ եւ լուրերը հակասական են ըստ աղբիւրներու։ Անկախապաշտները յարձակման անցած են եւ ըստ իրենց 28 ռուս զինուոր սպաննած, Ռուսերը կը հաստատեն յարձակումը, բայց, կ'ըսեն թէ զոհ չկայ։

ՊԻԼՖԵԼՏԻ ՄԷՋ (Գերմանիա) ձերբակալուած է Թուրք զինուորեալ մը, որու հանդէպ կասկած կայ որ Թուրք ծայրայեղ - ձախ արգիլուած կուսակցութեան մը ղեկավարն է։

ՄԱՅԱՄԻԻ (Ֆլորիտա) դատարանը 145 միլիառ տոլար տուգանքի դատապարտեց ծխախոտի հինգ ընկերութիւններ (1000 միլիառ փրանք), ինչ որ աննախընթաց է։ Դատը բացած էին ծխող հիւանդներ կամ մեռածներու ընտանիքները։ Ֆիլիփ Մորիս եւ չորս ընկերութիւնները վերաքննութեան դիմեցին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ, կառքի արկածներէ 3563 հոգի մեռած է, առաջին վեցամսեայ ընթացքին։ Շաբաթավերջին ալ, հեծանիւի Ֆրանսայի շրջագայքին Գուրշըվէլի հանգրուանին, հետեւորդ կառք մը ճամբէն շեղած է ու 12-ամեայ տղեկի մը բախած, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է եւ յաջորդ օրն ալ մեռած։

ՊԱՖԱԼՕՐԷԱՅԻ արդիւնքները աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրած են այս տարի, 79,5% համեմատութեան հասնելով։

U G A B
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.

11, Square Alboni — 75016 PARIS

☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԾԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 19
MERCREDI 19 JUILLET 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.951 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.951

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՄԻԱՑՈՒՄԻ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Ազրպէյճանի Թուրքիոյ հետ միացումի հարցը քաղաքական վիճարկումի նիւթ է Պաքուի մէջ։ Գաղափարը յղացած է ազգային ապահովութեան մարզին մէջ նախագահի նախկին խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ։ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթի լրագրողներէն Ֆ. Թինչ այս մասին անոր հետ կատարած զրոյցը համառօտելով տուած է Յուլիս 17-ի թիւին մէջ։

Վ. Գուլիզադէ հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ Թուրքիոյ հետ միանալու գաղափարին.

«Պատմութեան մէջ Ազրպէջան կոչուած պետութիւն չկայ։ Մենք՝ ցեղային Թուրքերս, չյաջողեցանք կեդրոնական պետութիւն հիմնել։ Մենք ազգ. գիտակցութեան հարց ունինք։ Ազրպէջանցի ազգ մը գոյութիւն չունի։ Ռուսերը այդ քաղաքականութեամբ յաջողեցան մեր ծագումը մոռցնել։ Երբ ազգային ինքնութիւնը, խորքը զօրաւոր չէ, ազգային պետութիւնը հզօր չ՚ըլլար։ Ներկայի պետութեան ապագային հաւատք չունիմ»։

Խորհրդականը կ՚աւելցնէ թէ այն օրը երբ բան մը պատահի Ալիեւի, Ազրպէյճանի մէջ ամէն բան կարելի կ՚ըլլայ։ «Ձենք կրնար ռուսական քաղաքականութեան դիմադրել։ Թուրքիոյ հետ միանանք, կատարեալ պետութիւն ըլլանք։ Պիտի չկարենանք անկախ ապրիլ» *կ՚ըսէ։*

Գուլիեւ իր առաջարկին որպէս նախընթաց ցոյց կու տայ Գերմանիաներու միացումը, Ռուս-Բելառուս միութիւնը։ Պահը իրենց համար պատմական կը նկատէ։ Կ՚ըսէ թէ Պաքուի մէջ ամիսէ մը ի վեր խօսակցութիւններ կան այս մասին ու գաղափարը լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Ինք տարիներէ ի վեր քաղաքականութեան մէջ գտնուելով հանդերձ, այդ գաղափարը կը հրապարակէ ներկայիս, քանի որ Մոսկուա Կասպից ծովու շրջանը իր յատուկ հետաքրքրութեան թիրախ յայտարարած է. ատիկա, ի հարկին, ռուսական միջամտութիւն կը նկատէ. իր կարծիքով՝ առանց Թուրքիոյ իրենք չեն կրնար Կովկասի մէջ հաստատ մնալ։ «Հայերը Ռուսաստանի նեցուկով Քելբաջարը գրաւեցին։ Յետոյ վեց շրջանի եւս տիրեցին. ՄԱԿ-ի որոշումով Հայերը պէտք է ետ տան իրենց գրաւած հողերը, բայց ոչ ոք մտիկ կ՚ընէ։ Վաղը Նախիջեւանն ալ պիտի կորսնցնենք։ Ձենք կրնար խաղաղ ճամբաներով այդ հողերը ետ առնել։ Թուրքիա այլեւս պէտք է աչքի մօտէն հետաքրքրուի Ազրպէջանով։ Ներկայիս հրադադար է, սակայն, ատիկա խաղաղութիւն չի նշանակեր։ Հրադադարը որեւէ պահու կրնայ խզուիլ։ Եթէ խզուի, թուրք զինուորը պիտի կրնա՞յ միջամտել։ Եթէ չկարենայ, ոչ քարիւղ, ոչ կազ պիտի ունենայ»։

Ֆ. Թինչ հարց կուտայ թէ Թուրքիոյ ներկայի զօրակցութիւնը բաւարար չէ՞ Ազրպէյճանի հաստատ մնալուն։ Պատասխանը ժխտական է. Գուլիզադէ կ՚ըսէ որ Տէմիրէլի օրով ալ իրենց յարաբերութիւնները ամուր չէին։ Տէմիրէլ 1992-ին լրջօրէն չէր վերաբերած Թուրքիոյ հետ զինակցութիւն կազմելու Էլչիպէյի առաջարկին։ «Եթէ լրջութեամբ վերաբերած ըլլար, Հայերը չէին գար։ Մեր հողերուն 20%-ին գրաւումին համար կը դատապարտեմ Թուրքիան ալ։ Շատ մտահոգ եմ. անյապաղ, գոնէ պէտք է զինակցութիւն կազմենք Թուրքիոյ հետ, ինչպէս ըրին Ռուսաստանն ու Հայաստանը» *կ՚ըսէ Գուլիեւ։*

Լրագրողուհին կ՚եզրակացնէ թէ Ազրպէյճանի փորձառու քաղաքական այս դէմքին առաջադրութիւնը կը թարգմանէ երկրին մէջ ժամանակէ մը ի վեր խմորուող պահանջ մը։ Ատիկա միացումի հարցը չէ, այլ՝ Թուրքիոյ զինուորական ապահովութեան նկատմամբ Պաքուի զգացած պէտքը։ «Պաքու առնէ մը ի վեր Անգարայի կարծիքը կը շօշափէ, սակայն չի յաջողիր իր յուսացած պատասխանը ունենալ» *կ՚ըսէ ան։*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 17 / 18)

ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ

Քելպաջարի շրջանի իրենց զօրամասէն Յուլիս 13-ին փախուստի դիմած երեք զինուորներէն մնացեալ երկուքն ալ ձերբակալուած են յաջորդ օրը։ Մէկը արդէն վիրաւոր վիճակի մէջ ձերբակալուած էր պատահարին օրը։ Հետաքննութիւն բացուած է դրդապատճառները ճշդելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԹԻՒԵՐ

Շաբաթ օր, Յուլիս 15-էն սկսեալ, Հայաստանի քաղաքները հեռաձայնի նոր կարգաթիւեր ունեցան։

Հայաստանի ընդհանուր կարգաթիւը կը մնայ նոյնը՝ 374։

Քաղաքներունը հետեւեալներն են. – Երեւան՝ 2, *Աբովեան՝* 22, *Հրազդան՝* 23, *Էջմիածին՝* 31, *Արմաւիր՝* 37, *Վէդի՝* 34, *Աշտարակ՝* 32, *Գիւմրի՝* 41, *Վանաձոր՝* 51, *Սեւան՝* 61, *Իջեւան՝* 63, *Եղեգնաձոր՝* 81, *Սիսիան՝* 83 0, *Գորիս՝* 84, *Մեղրի՝* 86 0։

Առձեռն հեռաձայններու նոր կարգաթիւն է՝ 9։

ԻՐԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԸ

Յուլիս 14-ին Երեւանի մէջ Հայաստանի, Իրանի ու Եւրոպական Յանձնաժողովի եռակողմ հանդիպումին նիւթ եղած է Իրան – Հայաստան կազատարին ծրագիրը։ Այդ կազատարը պիտի լրացնէ Հայաստանի ուժանիւթի պակասը, Մեծամօրի ատոմակայանին փակուելէն ետք։ Եւրոպական Յանձնաժողովը համաձայն գտնուած է որ այդ կազատարը նկատի առնուի «Ինոկէյթ» ծրագրին մէջ որ կը վերաբերի դէպի Եւրոպա նաւթատարներու եւ կազատարներու շինութեան։

ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ներկայ նախագահ, Աւստրիոյ Արտաքին գործերու նախարար Պ. Ֆեռերօ-Վալթնէր Երեւանի մէջ իր հանդիպումներէն ետք հեռաձայնի տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է ԼՂՀ Հանրապետութեան նախագահին հետ։ Բաքու մեկնելէ առաջ իրեն ըսուած է որ Ղարաբաղէն չորս, Հայաստանէն երկու ազրպէջանցի գերի ազատ կ՚արձակուին։ Անոնք յառաջիկայ օրերուն Բաքու կը դրկուին ՄԱԿ-ի պարէնի ծրագրին օգնութեամբ։

ՎԻՐԱԲՈՅԺԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Յուլիս 15-ին Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ ծանօթ վիրաբոյժ ու սրտի մասնագէտ Հրայր Յովակիմեանին յանձնուած է Երեւանի պատուակալ քաղաքացիի մետալը։ Եօթը տարուան ընթացքին ան Երեւանի մէջ կատարած է մօտ 2600 վիրահատութիւն։ Ամերիկահայ բժիշկը հիւանդներ ունեցած է նաեւ Ռուսաստանէն, Ուքրանիայէն, Վրաստանէն, Ղազախստանէն, Թիւրքմէնիստանէն եւ Իրանէն։

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Մինսկի խումբի համանախագահներուն հրաւէրով Յուլիս 12-14 Վիեննա գացած էր ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան(*)։ *Ան հանդիպումներ ունեցած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը Մնայուն Խորհուրդի նախագահ տիկին Եուտա Սթեֆան-Պասթըլի, Մինսկի ժողովի հարցերու պատասխանատու Անդրէաս Լաունէրի, հերթական նախագահի ներկայացուցիչ Անջէյ Կասպշիկի, Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի մօտ Ռումանիոյ դեսպան Լիվիու Պոթայի, Մինսկի խումբի համանախագահներ Նիքոլա Կրիպկովի, Ժան-Ժագ Կայարդի եւ Կերի Քեվլինյի հետ։ Տեսակցութիւններուն քննարկուած են ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացին առնչուող շարք մը հարցեր, ինչպէս փոխադարձ վստահութեան հաստատում, տարածաշրջանին մէջ գործակցութեան հեռանկարներու վերաբերող խնդիրներ։ Ն. Մելքումեան հանդիպում ունեցած է նաեւ տեղւոյն հայ համայնքին հետ։*

(*) Տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 18։

ԳՈՐԻՍԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Յուլիս 17-ին, Սիւնիքի մարզային ընտրական յանձնաժողովը ամփոփելով Յուլիս 16-ի ընտրութեան արդիւնքները, մասնակից չորս թեկնածուներէն վաւերացուցած է անկուսակցական Նելսոն Ոսկանեանի ընտրութիւնը Գորիսի քաղաքապետութեան պաշտօնին։ Բողոքի որեւէ դիմում չէ եղած։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐՈՒ ԲԱՑԻ ՈՉ՝ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը հերթական նախագահ տիկին Պենիթա Ֆեռերօ-Վալթնէր ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յուլիս 16-ին Երեւան ժամանած են եւ ըստ նախատեսուած յայտագրին նախագահուհին յաջորդ օր, Յուլիս 17-ին, հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ։ Վարչապետ Ա. Մարգարեան տեսակցութեան ըսած է թէ Հայաստան պատրաստ է ընդունելու փոխադարձ զիջումներու վրայ հիմնուած լուծումներ, որոնք ընդունելի ըլլան նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններուն համար եւ սակայն բացառեն տարածքային փոխանակումը։ Այլ խօսքով, զիջումներուն մաս չի կազմեր Մեղրիի փոխանակման հարցը, ինչ որ լաւագոյն ապացոյցն է թէ Մեղրին դեռ բանակցութեանց սեղանին վրայ կը գտնուի եւ թէ Երեւան կարիքը կը զգայ բացառելու Մեղրիի յանձնումի ծրագիր մը։

Պ. ԳԼԻՆԹԸՆ Կ՚ՈՒԶԷ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌՆԵՐ ՎԱՃԱՌԵԼ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

Թուրքիոյ ռազմական ուղղաթիռներ ծախելու նոր հարց մը դէմ յանդիման ձգած է նախագահ Գլինթընը եւ ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւնները, գլխաւորութեամբ՝ Հայկ. համագումարին եւ Հայ Դատի յանձնախումբին։ Այս վերջինները դէմ են 4 միլիառ տոլար արժէքով 145 Քինկ Գոպրա ուղղաթիռներուն Անգարայի վաճառուելուն. իսկ նախագահ Պ. Գլինթըն Գոնկրէսի հայկական բարեկամութեան խումբի նախագահ, Նիւ Ճըրզիի ներկայացուցիչ Ֆ. Փալոնի ուղղուած նամակով մը զօրավիգ կանգնած է այդ վաճառքին։ Իր այդ կեցուածքը բացատրած է Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու զարկ տալու հեռանկարով, նաեւ յիշեցնելով որ Թուրքիա շրջանային խնդիրներու մէջ սերտ գործակցութիւն կ՚ունենայ ԱՄՆ-ու հետ։

Պ. Գլինթընի նամակը կը մեկնաբանուի Թուրքիոյ մէջ մարդկային հիմնական իրաւունքներու յարգանք պահանջող անոր նախկին վճռակամութենէն յետքայլ մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի հարցերու պատասխանատու Կ. Վէրհէօկէն Անգարա կատարած այցէն ետք «Մասնակցութեան փաստաթուղթ» մը դրկած է թուրք պատասխանատուներուն, Եւրոպական Միութեան անդամ դառնալու վեց պայման ներկայացնելով։ Այդ պայմանները յայտնի վրդովում պատճառած են Անգարայի, քանի որ կ՚առընչուին մէկ-երկու փափուկ նիւթերու։ Հոն կ՚ըսուի թէ Թուրքիա պէտք է մշակութային իրաւունքներ ճանչնայ բոլոր հաւաքականութիւններուն, արտօնելով որ ամէն մարդ ուզած լեզուով լրատուներ ունենայ եւ ուսուցում կազմակերպէ։ Այս պայմանը գլխաւորաբար կը նշանակէ քրտերէն հաղորդումներու, քրտերէնով ուսուցումի կարելիութիւն տալ Քիւրտերուն, ինչ որ Անգարայի համար ամէնէն անբաղձալի պահանջն է։ Փաստաթուղթին մէջ տեղ տրուած է Կիպրոսի նիւթին ալ ուր ոչ իսկ նկատի առնուած է «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն»ը։

Վէրհէօկէնի պատրաստած փաստաթուղթը Թուրք մամուլին կողմէ բարդութիւն մը կը նկատուի Անգարայի համար։ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու սիրոյն ընդունիլ հոն առաջարկուած պայմանները, Թուրքիան պիտի մղէ անհրաժարելի ստանձնումներու։ Յստակ է որ Անգարա կը գտնուի Քիւրտերու մշակութային իրաւունքներուն մասին որոշումի մը յանգելու կացութեան առջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, Յուլիս 17-ին, Ավինեոնի փառատօնի լուսանցքին վրայ պատասխանեց Շիրաքի քննադատութիւններուն (Յուլիս 14-ի հարցազրոյց)։ «Քաղաքական պատասխանատուութիւնը, կ՚ըսէ Ժոսփէն, մէկ ճառէն միւսը, մէկ խոստումէն միւսը ցատքելը չէ, առանց խորհե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԿԱՐԱՊԱՏՈՒՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ՈՒ ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի ժողովուրդին այն հատուածին համար որ անձնական խնդիրներու լուծում փնտռելէ աւելի ժամանակ ունի այժմէական ընդհանուր նիւթերով ալ հետաքրքրուելու, առաջնային տեղ կը գրաւէ, բնականաբար, Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հետաքննութեան ընթացքը: Գրեթէ ինը ամիս անցած էայդ օրէն ի վեր ու տակաւին նոր – նոր յայտարարուեցաւ որ հետաքննութիւնը աւարտած է եւ մօտիկ կողմէն յիսուն օր պիտի տրուի որպէսզի ծանօթանայ թղթածրարներուն, եթէ առարկութիւններ ունի՝ ընէ, եւայլն:

Մէկ կողմէն՝ ճիշդ է որ ծաւալուն ու բարդ էր այդ հարցը, հետեւաբար՝ դըժուար էր բոլոր ազդակները նկատի առնելով անթերի հարցաքննութիւն մը լրացընել: Սակայն, ինչ որ այդ ընթացքին մէջ բաւական զարմանք պատճառեց, իրերայաջորդ ազատ արձակումներն էին որպէս ամբաստանեալ արդելափակուածներու շարքէն:

Եթէ անոնց առաջին մէկ – երկուքը կրնային տրամաբանական համարուիլ ու բացատրուիլ հետաքննութեան եղրակացութեամբ, երեւոյթին շարունակուիլը քաղաքականացումի կասկածներու տեղի տուաւ: Երկրին իշխանութեան բարձրագոյն դասէն ութ զոհերու մերձաւորները սկսան դժգոհութիւն ու բողոք յայտնել. նաեւ յուսախաբութիւն եւ զայրոյթ: Այդ խումբէն ոմանք ալ գտնուեցան թէ իրենց համբերութիւնը սահման ունի ու կացութեան նոյն ձեւով շարունակուելու պարագային կը դիմեն յարմար նկատուած քայլերու:

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին նախաքննութիւնը վերջապէս աւարտած յայտարարուեցաւ: Հիմա պէտք է սպասել դատական ընթացքին փուլերուն: Մինչ այդ, ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ տրամադրելու յատկանիշով յայտնուեցաւ «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Յուլիս 7) մէջ նոյն նախաքննութեան հսկիչ, զինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանգիրեանի հետ լոյս տեսած հարցազրոյցը: Ան կատարուած է Սասուն Մամեանի կողմէ ու ներկայացուած որպէս «բացառիկ հարցազրոյց»: Գրաւած է թերթին մեծադիր էջերէն մէկը գրեթէ ամբողջութեամբ:

Առաջին հարցումով զրուցավարը կը շօշափէ ընդհանուր հետաքրքրութեան մարզը. հարց կուտայ թէ երբ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող կալանաւորուած անձերը ազատ կ՚արձակուէին, ճի՞շդ էր առնենին անոնց ձերբակալութիւնը: Օրէնքի տրամադրութեան մասին բաւական մանրամասն նախաբանէ մը ետք Գ. Ջհանգիրեան կ՚ըսէ թէ ճիշդ էին այդ ձերբակալութիւնները, քանի որ օրէնքը այդ պարտաւորութիւնը կը դնէ քննիչին վրայ որ պէտք է ձերբակալէ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող կասկածելիներն ալ: Իսկ խնդրոյ առարկայ անձերուն նըկատմամբ կասկածները եկած են գլխաւոր ամբաստանեալ Նայիրի Յունանեանի պնդումներէն: Ան այդ մասին յայտնած է կասկածելիներուն հետ առերես հարցաքննութեան ընթացքին, իր պաշտպան փաստաբանին ներկայութեամբ: Դատախազը հարց կուտայ թէ ի՛նչ մտածում պիտի թելադրէր եթէ նախաքննութիւնը տանողները հակառակ ամբաստանութիւններուն եւ այլ փաստերուն, այդ անձերը չձերբակալէին ու դատարանէն զանոնք արգելափակելու արտօնութիւն չխնդրէին: Այդ պարագային ալ պիտի գտնուէին ուժեր որոնք քննիչները պիտի մեղադրէին կատարուածը ծածկելով, յանցաւորները պահելով:

Այս բացատրութենէն ետք տրամաբանօրէն կը հետեւի հարցումը թէ այդ պարագային ի՞նչ բան փոխուեցաւ որ չեղեալ կը համարուին դրդիչներու, օժանդակողներու եղած ամբաստանութիւնները: Դատախազը կը պատասխանէ թէ ամբաստանողները – Նայիրի Յունանեան, Կարէն Յունանեան եւ Էդիկ Գրիգորեան – հրաժարած են այդ անձերուն մասին իրենց տուած ցուցմունքէն: Ատիկա բաւած է որ մնացած ապացոյցներուն տրուած արժեւորումն ալ փոխուի, հետեւաբար նաեւ քննիչ խումբին որոշումը:

Եւ քանի որ օրէնքը մեղադրեալին կուտայ ուզած ձեւով ցուցմունք տալու ազատութիւնը՝ նաեւ՝ յետոյ անկէ հրաժարելու, զարմանալու բան չկայ: Այլ խօսքով՝ մեղադրուած մէկը կրնայ սա, կամ նա պատճառով ամբաստանել ուրիշ մը, մեղադրել զայն, պատճառ ըլլալով անոր բանտարկութեան. իսկ յետոյ, որեւէ ուրիշ պատճառով կրնայ հրաժարիլ իր յայտարարութենէն ու կասկածելին կը վերածուի անմեղի:

Գ. Ջհանգիրեան Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին մէջ կը տեսնէ թէ՛ քաղաքական, թէ՛ քրէական բնոյթ: «Ահաբեկչական արարք» ու «իշխանութեան զրաւում» կ՚որակէ եղածը, ինչ որ բնական կ՚ընէ քաղաքական ուժերու հետաքրքրութիւնը: Ինք միշտ դիմած է թէ՛ քաղաքական ուժերուն, գործիչներուն եւ թէ լրասփիւռներուն որ Հոկտեմբեր 27-ի հարցը չշահարկեն ներքաղաքական մըթնոլորտը լարելու համար: Իսկ ինչ կը վերաբերի քննիչ խումբին ուղղուած քննադատութիւններուն, անոնց մեծ մասը նախապէս պաշտպանողներէն կուգայ. ատիկա, ըստ Գ. Ջհանգիրեանի, լաւագոյն ապացոյցն է որ քննիչ խումբը չատ առարկայական է:

Պատասխանելով հարցումի մը որ «Միասնութիւն» դաշինքին եւ «Երկրապահ»ին «հաչուետուութիւն» ըրած ըլլալուն կ՚ակնարկէ, դատախազը կը ճշդէ թէ ըրածը տեղեկատուութիւն էր «թոյլատրելի»ի սահմաններուն մէջ: Նոյն չափով տեղեկութիւն տուած է Հանրապետութեան նախագահին ալ ու այդքան:

Ս. Մամեան քննիչ խումբին մասին հնչող մեղադրանք մըն ալ զրոյցին նիւթ կ՚ընէ. բանտարկուած ամբաստանեալներուն ֆիզիքական ուժի կիրարկումի նիւթն է ան, որուն շնորհիւ անոնք օժանդակողներու, դրդողներու անուններ տուած են: Գ. Ջհանգիրեան կը բացառէ թէ ատիկա կատարուած մեղադրանքներէն հրաժարելու միջոց է ամբաստանեալներուն համար: Երբ տրուած ցուցմունքներուն հիման վրայ ձերբակալուողներ, բանտարկուողներ եղած են, անոնք իրենք զիրենք արդարացնելու համար կը դիմեն ճնշումի, ֆիզիքական ուժի պատճառաբանութեան. իսկ այդ պնդումը, բնական է որ հանրութեան կողմէ դիւրութեամբ կ՚ընկալուի:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ կրկին նիւթ կ՚ըլլայ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող ամբաստանուելէ ետք ազատ արձակուածներու պարագան: Դատախազը կը կրկնէ առնենին կատարուած լրատուութիւնը. Ալեքսան Յարութիւնեանի ու Յարութիւն Յարութիւնեանի հանդէպ հետապնդումը դադրած է որովհետեւ յանցանքի առարկայ չէ գտնուած անոնց դէմ: Մուշեղ Մովսիսեանի եւ Նայիրի Բադալեանի պարագան ալ շատ տարբեր չէ: Թղթածրարը փակուած ամբաստանեալ մըն ալ Ներքին գործերու նախարարութենէն Արթիւր Յակոբեանն է որ Ազգային ժողովի պահպանութեան հսկող դասակին հրամանատարն էր. ան թերացած նկատուեցաւ իր պարտականութեան մէջ Հոկտեմբեր 27-ի օրը երբ երկրին Խորհրդարանը բեմ եղաւ իրենց զէնքերով ազատ – արձակ հոն խուժած ահաբեկիչներու արարքին: Դատախազը կ՚ըսէ թէ նախաքննական մարմինը նկատի ունեցած է անոր անզգուշութիւնը, զղջումը եւ մօտ վեց ամսուան բանտարկութիւնը. արտաքսուած է նախարարութենէն, տուժած, իրաւունքի սահմանափակում ունեցած:

Ինչ կը վերաբերի խնդրին առընչութեամբ մէկ – երկու պաշտօնատարներու ձերբակալութեան մասին մամուլի աւելիսի մը դատախազին յայտնած համանկանութեան, այս վերջինը կը բացառէ անանց անուն տալու թէ խօսքը Ազգային ժողովի պահպանութեան պատասխանատուին մասին էր, բայց տուեալները ձերբակալման բաւարար հիմ չեն ունեցած. ան «կարգապահական, ծառայական փանցանք» ունեցած է միայն:

Հոկտեմբեր 27-ի արարքին առաջին պահէն մեծագոյն հետաքրքրութեան առարկան անոր պատուիրատուներուն պարագան էր. ո՞վ կար ա՛յդ աստիճան ծանրակշիռ գործողութեան մը ետին. ոմանք ջանացին պատասխանը գտնել Ղարաբաղի կնճիռին կարգաւորումին հոլովոյթին ընդմէջէն, ուրիշներ՝ կաշառակերութեան, խուրացումներու ծաւալուն պատկերին:

Դատախազը կ՚ըսէ թէ այսօրուան կացութեամբ այդ բնոյթի տուեալ ձեռք ձգուած չէ: Կը կրկնէ Ն. Յունանեանի արտայայտութիւնը թէ միակ պատասխանատուն ինքն է որպէս յղացող եւ գործադրող: Ոչ ոք իրեն նման արարք յանձնարարած է: «Թէ ինչ կը պարզուի գործի դատական քննութեան ընթացքում, կը տեսնենք»:

Դատելով Հոկտեմբեր 27-էն ի վեր անցած 8 – 9 ամսուան տուեալներէն, Գ. Ջհանգիրեանի լայն չափով կրկնողական պատասխաններէն, հաւանական է որ «տեսնելիք» բան մըն ալ չպարզուի դատական քննութեան ընթացքին: Ու բանտարկութեան քանի մը վճիռով, քանի մը նոր ազատ արձակուածներով փակուի թղթածրարը որուն մէջ ամփոփուած է երկրին ղեկավարութիւնը գլխատած արարքը, իր հարցականներով, պատճառներով եւ յատկապէս հետեւանքներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՋԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՀԱՍ ԱՂԷՏ

Գրեց՝ ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Նոյեմբեր ամսին Գարեգին Բ.ի Հռոմի Պապին եղբայրական այցի ընթացքին… Հայաստանեայց Եկեղեցուն են տրուելու Նեապոլում պահուող Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Ա.

Մենք կամ շատ կարճ յիշողութիւն ունենք, կամ էլ մտքի ծուլութիւն: Ես ասում եմ՝ «Մենք» եւ նկատի ունեմ հայ հասարակութիւնը, որի միտքը գնալով աւելի ու աւելի է լարւում մեր բնօրրանից մնացած 29 հազար մի քանի հարիւր քառակուսի քիլոմեթր տարածքի ճակատագրի նկատմամբ, որն առայժմ դեռ կոչւում է Հայաստան: Իսկ յիշողութիւնն ու մտքի ծուլութիւնը վերաբերում է հայրենիքից մեզ հասնող խապրիկներին:

Խապրիկները գալիս հասնում են ձայնասփիւռով եւ մամուլով: Օրուայ հետ գալիս եւ օրուայ հետ էլ գնում են: Պատառ – պատառ կամ, ինչպէս երաժիշտները կ՚ասէին՝ stacatto-ներով: Իրար հանդիպելիս, լուրեր ենք փոխանցում: Անօգնական տարածում ենք ձեռքներս. «Արդեօք ի՞նչ է կատարւում»: Զգում ենք, որ կատարւում է սոսկալի մի բան: Բայց չենք կարողանում կամ գուցէ չե՞նք ուզում համադրել այդ լուրերը, գտնել ներքին տրամաբանական կապերը եւ այդ մեր գործողութիւնները համեմել մեր կենսափորձով:

«Յառաջ»ի վերջին շրջանի հրապարակումները, որոնց մէջ բնաւ դժուար չէ զգալ հայրենիքի վրայ կախուած վերահաս աղէտի տագնապը, գոնէ իմ ընկալումով զօրաշարժի կոչ են: Ուրեմն, փորձենք յաղթահարել յիշողութեան կորուստն ու մտքի ծուլութիւնը:

Եւ կ՚ուրուագծուի մի նոր պատկեր: Խապրիկները կը դառնան ահազանգ: Եւ կը պարզուի, որ շարունակում ենք ապրել տարօրինակ ժամանակների մէջ, երբ տեսիլների մի շարքը փոխարինուել է տեսիլների մէկ ուրիշ շարքով: Բայց շարունակում է այն զգացողութիւնը, թէ առաջուայ պէս յիմարացնում են մեզ: Ցաւն այն է, որ այս հասկանալով հանդերձ՝ մենք չենք դիմադրում, տրւում ենք, փորձելով մխիթարուել, թէ տրւում ենք չա՛տ աւելի մեծ գաղափարի: Մեր տագնապների ներքին լարուածութիւնը էլ աւելի է պրկւում, երբ ոչինչ յայտնի չէ, թէ ո՛վ, որտե՛ղ եւ ինչպէ՛ս պէտք է դեռ խաղի՝ իր փրկութեան մի նոր ճանապարհի յայտնագործութեամբ:

Բայց ինչպէս սիրում ենք ասել՝ «չենք յուսայատւում» կամ «լաւատես ենք», եւ մեր «լաւատեսութեան» համար յենարան են դառնում մերթ նոր միթոսները, մերթ նորօրէն հիւսուած ու խորհրդապաշտ մոլորեցուցիչները, մերթ կոպիտ ու բացայայտ կեղծիքը, որ որպէս սովետական ժառանգութիւն շարունակում է կիրառուել «նոր» ժամանակներին նոյնպէս:

Ու երբ նաեւ տեսնում ես, որ Եւրոպայով շրջող Ռուսականը նոյն այդ 29 հազար մի քանի հարիւր քառակուսի քիլոմեթր տարածքի վրայ չի ուզում զիջել քաղաքական, հասարակական եւ մշակութային կեանքի ոլորտների մէջ իր նուաճած դիրքերը, ապա բոլոր բջիջներով չես կարող չզգալ հայրենիքի դէպ հիւսուող դաւադրութիւնը:

Առայժմ կարեւոր չէ, պարզաբանել, թէ ո՛վ է հիւսողը: Կարեւորն այն է, որ շարունակւում է ամբողջ մի ժողովուրդ մատների վրայ խաղացնելու հարիւր-երկու հարիւր տարուայ պատմութիւնը:

Բ.

Ուրեմն, նախ՝ բացայայտ կեղծիքը: Բանից պարզուեց, թէ «հայ հասարակական – քաղաքական կազմակերպութիւնների, մտաւորականութեան, հասարակայնութեան եւ սփիւռքահայ միութիւնների կոչին» ընդառաջելով է, որ իշխանութիւնները որոշեցին արտաշիրմել Անդրանիկ Օզանեանի աճիւնը եւ տեղափոխել Հայաստան: Յետոյ, բանից պարզուեց, որ ինքն իսկ Զօրավար Անդրանիկն է փափաքել «մահից յետոյ ամփոփուել հայրենի հողում, յանուն հայրենիքի ընկածների շիրիմների կողքին»:

Ժամանակին, ընդառաջելով «հասարակայնութեան ու մտաւորականութեան» կամ պարզապէս «սովետական ժողովրդի միահամուռ կամք»ին տօնական ու հանդիսաւոր օրերի զուգադիպութիւնն օգտագործում էին աշխատանքային ժամեր խլելու համար, կամ նոյն այդ «կամքին ընդառաջելով» բարձրանում էին գըները, կամ նոյն կամքով եւ «սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի» պարտքը կատարելու համար ներխուժում էին Հունգարիա, Աֆղանիստան եւ այլն: Այնպէս որ կեղծիքը բացայայտ է այնքանով, որքանով ոչ մի կոչ չի եղել:

Աւելին. յիշենք, որ երբ Զօրավարը յայտնել է իր փափաքը, «հայրենի հողում յանուն հայրենիքի ընկածների շիրիմներ» չեն եղել, իսկ եթէ անանուն շիրիմներ եղել են, ապա բնաւ էլ ո՛չ Եռաբլրի վրայ: Այստեղ արդէն դէմ ենք առնում մի նոր կեղծիքի: Իսկ ճշմարիտն այն է, որ եթէ նոյնիսկ Զօրավարը փափաքել է գտնուել «հայրենի հողում», ապա ոչ երբեք Վ. Սարգսեանի կողքին, քանի որ վերջինիս մասին մինչեւ 1927 թուականը պարզապէս որեւէ մարգարէութիւն չի եղել:

Լ. Միրիջանեանը վկայում է. «Բաւական յիշում եմ Տիկին Նուարդի պատմածները: Անդրանիկը նրան յաճախ ասել է. «Նուա՛րդ, երբ մեռնիմ, աչ ցուցամատս կտրել կուտաս եւ կ՚ուղարկես Հայրենիք: Այս մատս շատ աշխատած է Հայրենիքին համար եւ շատ յոգնած է: Թող հայրենի հողին մէջ հանգստանայ» («Յառաջ», Ապրիլ 28, 2000):

Անշուշտ, տարբերութիւն կայ աջ ցուցամատի եւ աճիւնի միջեւ: Ինչպէս, օրինակ, տարբերութիւն կայ Շոփէնի սրտի, որ տարան հայրենի Լեհաստան եւ զետեղեցին Փրկիչի Եկեղեցու որմի մէջ, եւ Շոփէնի աճիւնի միջեւ, որ յուղարկաւորուել է Ֆրանսայի «հողում»: Նաեւ տարբերութիւն կայ Սարոյեանի վերջին կամքի հետ, երբ կտակել էր մի բուռ աճիւնը երբեւէ յուղարկաւորել ծննդավայր Պիթլիսի «հողում», երբ այդ հողը ազատագրուած լինի:

Պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ «հայրենի հող» եւ «հայրենիք» բառերը

գրուած են մեծատառով: Բայց ըստ պետական որոշումների, մեծատառով գըրւում էին այն դէպքում, երբ խօսքը վերաբերում էր Խորհրդային Միութեան «հող»ին եւ «մեծ հայրենիք»ին, որ նոյն երկիրն էր: Այս էլ նրբօրէն հիւսուած ու խորհրդապաշտ մոլորեցուցիչներից մէկն է, որ ժամանակին օգտագործում էին «հայրենիք երգող» բանաստեղծները, եւ այսօր էլ դեռ պահպանուած է երբեմնի թափառաշրջիկ Ռուսականի զինանոցում:

Ի դէպ, կեղծիքների շարքը ո՛չ սրանցով է սկսուել եւ ո՛չ էլ սրանցով աւարտուելու է:

Լ. Միրիջանեանը գրել էր նաեւ մեր հընագոյն պատմութեան զեղծարարութեան մասին («Յառաջ», Մարտ 28, 2000): Չեմ կասկածում, որ խիզախ գրողն ու գործիչը նոյնքան տագնապում է նաեւ մեր նորագոյն պատմութեան զեղծարարութեան առիթով: Պատմութիւն, որ ապրել են մեր հայրերն ու ապրել ենք ինքներս, եւ մեր ապրածն ու տեսածը բնաւ չի համապատասխանում գրուածին ու քարոզուածին:

Պատմութեան զեղծարարութիւնների շարքը լրացրին նաեւ Զօրավար Անդրանիկ Օզանեանի աճիւնի վերաթաղումով:

Գ.

Տասը տարի առաջ, սոցիալիստական Հայաստանում մէկ սկսեցին պատուանդաններից վար քաշել համաշխարհային պրոլետարիատի առաջնորդի՝ դէպի «լուսաւոր ապագա»ն մատնացոյց անող արձանները: Ռուսաստանը կորցնում էր բոլշեւիկեան իր հիմքերը: Բայց կայութիւնը պահպանելու համար Մոսկուան իրար յետեւի զիջումներ սկսեց անել: Օրինակ, ոչ միայն, վերջապէս, թոյլ տուեցին, որ սովետական եզրի փոխարէն գրուի խորհրդային, այլեւ յանձնարարեցին, որ կոմունիստական կուսակցութեան շրջանային կոմիտէները Լենինի արձանների թափուր պատուանդաններին դնեն... Անդրանիկի արձանները: Հէնց այդ ժամանակ էր նաեւ, որ ընդառաջելով «հասարակական կազմակերպութիւնների, մտաւորականութեան, հասարակայնութեան եւ սփիւռքահայ միութիւնների կոչին», սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը որոշեց Հայաստան տեղափոխել Զօրավարի աճիւնը: Ուստի, գոնէ մենք լաւ ենք յիշում «պատուիրակութեան» զաւեշտական ու ամօթալի յայտնութիւնը Փարիզ դագաղով, իսկ դագաղի մէջ էլ՝ լաւաշով ու կոնեակով: (Գրեցի՝ «լաւ ենք յիշում» եւ որոշեցի ստուգել՝ արդեօք լաւ յիշո՞ւմ ենք, հետաքննեցի նախ մէկին, յետոյ միւսին, երրորդին ու չորրորդին. չէին յիշում):

Այն ժամանակ ինչ – որ, բան խանգարեց սրբապիղծ աչքակապութեանը ու չիրիմը մնաց կնքուած:

Այդ «ինչ – որ բան»ը ոմանց կարծիքով այն էր, որ դեռ չէր ապահովուած Զօրավարի կտակի պայմանը: Պայման, որի համաձայն, ինչպէս եւ ըստ իշխանութիւնների պնդումին, նրա աճիւնը պէտք է ամփոփուէր «յանուն հայրենիքի ընկածների շիրիմների կողքին»:

Աճիւնի վերաթաղումը եւ թափուր պատուանդաններին Զօրավարի արձանները դնելը ծնունդ էր տալու նոր՝ սովետական միթոսների, որոնցից նաեւ նրբօրէն հիւսուած ու խորհրդապաշտ մոլորեցուցիչներ պէտք է դառնային, բայց ձախողեցին: Տասը տարի անց փորձը կրկնուեց եւ աւարտուեց յաջողութեամբ:

Յաջողութեան բուն պատճառն անկասկած մեր գլխապտոյտն էր, որ ունեցանք «Սփիւռք – Հայաստան» (եւ ոչ թէ՝ սփիւռք – հայրենիք) համաժողովի դիտումնաւոր կազմակերպուած հաճելի ու սրընթաց հանդիպումից եւ այն մոլորութիւնից, թէ Եւրոպայով շրջող Ռուսականը հիմնաւոր կայութիւն հաստատելով Հայաստանի մէջ երբեւէ թոյլ կտայ, որ սփիւռքին հանդուրժէն որպէս հաւասար գործընկեր: Մենք գլխի ընկանք նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ մեր խանդավառ «Մէկ ազգ՝ մէկ հայրենիք» կարգախօսը Երեւանը որպէս նրբօրէն հիւսուած մոլորեցուցիչ՝ փոխարինեց «Մէկ ազգ՝ մէկ պետութիւն» կարգախօսով:

Ըստ պաշտօնական լուրերի, արտաշիրիմումը տեղի էր ունենալու աւելի շուտ: Աշնանը: Աւելի ճիշդ՝ Հոկտեմբեր ամսին: Այս տարօրինակ խոստովանութիւնը Երեւանը կատարեց պատասխանելու համար բազմաթիւ տրտունջների, որոնց մէջ բացայայտ էին նաեւ կասկածները:

Խոստովանութեանը չհաւատալու հիմք չունենք ոչ թէ այն պատճառով, որ խուսափում ենք ամէն ասուածին կասկածել, այլ որովհետեւ խոստովանել էին կատարուած փաստից յետոյ: (Զօրքը մըտնում է Փրակա, եւ յետոյ միայն յայտարարւում է, թէ «սովետական ժողովուրդը իր հերթական ինտերնացիոնալ պարտքը» կատարել է բարեկամական երկրի կառավարութեան «խնդրանքով» – սա է ընդհանուր ձեռագիրը):

Այսպիսով, բացայայտւում է դաւադրութիւնը:

Երեւանը վճռել էր Սեպտեմբերեան Համաժողովի ծխակատարութեան եւ Նոյեմբերի Ստամբուլեան գագաթնաժողովի մէջ Արցախի վերաբերեալ պայմանագիրն ստորագրելու ծխակատարութեան արանքում՝ մէկ այլ ծխակատարութեամբ շեղել հասարակութեան ուշադրութիւնը: Միջանկեալ ծխակատարութիւնը լինելու էր Զօրավարի աճիւնը անակնկալ տեղափոխելն ու վերաթաղումը: Եւ այս միջանկեալ ծխակատարութեամբ մի գնդակով խփելու էին երկու թռչուն: Պարտուողական պայմանագիրն ստորագրելու համար անհրաժեշտ էր, որ սփիւռքը հասկանայ եւ ընդունի Երեւանի գերակայութիւնը իր նկատմամբ եւ... լռի:

Թէեւ «լռութիւնը» եւս կազմակերպուած էր, այնուհանդերձ սփիւռքի մէջ հատուկենտ, բայց լաւականին ծանրակշիռ ձայներ հնչեցին:

Պատմութեան հերթական զեղծարարութեան հիմքը դրուած է: Կ՚անցնի քառորդ դար, եւ յաջորդ սերունդը կը կարծի, թէ 1927-ին վախճանած Զօրավարին ուղղակի Եաբլուր էլ թաղել են:

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս այսօրուանները կարծում են, թէ Յովհաննէս Թումանեանը իսկապէս ապրել և դեռ տուն էլ է ունեցել Երեւան: Կամ՝ Ե. Չարենցը բնակուել է հինգ յարկանի շէնքի առաջին երեք յարկերի վիթխարի տարածութեան վրայ: Կամ՝ Բրդնիկը եղել է Երեւանի Արաբկիր թաղամասի մէջ, իսկ քիչ այն կողմ՝ Զէյթուն թաղամասի մէջ էլ ապստամբութեան ինչ – որ դէպքեր են եղել: Անշուշտ, եթէ լսած լինի ինչ – որ Զէյթունի ինչ – որ ապստամբութեան մասին:

Զեղծարարութիւնը սկսուեց այն պահից, երբ այնպէս էլ չխօսուեց այն մասին, թէ, ի վերջոյ, պատճառն ի՞նչ էր, որ Միացեալ – Նահանգներից դէպի Հայաստան ճամբայ ելած աճիւնը իր հանգիստը գտաւ Փեռ Լաշէզի շիրմատանը:

«Հանգամանքների բերումով» – պատասխանեցին իմ հարցին:

Շրջմոլիկ Ռուսականին հանգամանքների բերումով յանկարծ չբացայայտելու համար:

Ռ. Յ.

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 28-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը: Խօսք առնելով տնօրէնուհին՝ Արմաւենի Միրօղլու, նշած է թէ վեց տարի առաջ կրթական հաստատութիւնը դարձած էր երկսեռ եւ վարժարանը, իբրեւ միջնակարգ բաժնի անդրանիկ հունձք, կուտայ 19 շրջանաւարտներ: Շնորհաւորանքի խօսքերով հանդէս եկած են Տիկնանց Յանձնախումբի, Խնամակալութեան, Սանուց Միութեան ներկայացուցիչները եւ վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Մարտիրոս Ենիճէօրկեան: Վկայականներու բաշխումէն ետք տեղի ունեցած է խրախճանքը:

* * *

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մէջ, Յունիս 28-ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են պետական հիւանդանոցներու մէջ պաշտօնավարող բժիշկներ, ինչպէս նաեւ ապահովագրական հաստատութիւններու եւ կարգ մը դրամատուներու ներկայացուցիչներ, բացատրութիւններ տալու համար հիւանդանոցին մէջ կատարուած բարեփոխումներու մասին: Հիւանդանոցը, որ հիմնուած է 1837-ին եւ Թուրքիոյ առողջապահական հնագոյն հաստատութիւններէն մին կը նկատուի, իր այսօրուան շէնքին մէջ 1968-էն ի վեր կը շարունակէ իր ծառայութիւնը հիւանդներուն: Վերջին ամիսներուն կարեւոր բարեփոխումներ կատարուած են վիրահատարանի, հիւանդներու սենեակներու եւ դարմանումի բաժիններու մէջ, ինչպէս նաեւ հաստատուած են բժշկական արդիական սարքեր եւ զանազան կազմածներ: Ներկայիս հիւանդանոցին մէջ կը պաշտօնավարեն 20 մասնագէտ բժիշկներ:

* * *

ՊԱՖԸՐԳԻՒՂԻ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է Տատեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: Յայտագիրը վարած են Մաալէն Խօզպէրպէրեան եւ Թամար Քէշիշեան: Խօսք առած են տնօրէնուհի Ովսաննա Պալըմեան եւ փոխ – տնօրէն Սինան Սավաշ: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք կատարուած է վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՏՔ

Միացեալ – Նահանգներու Հարքմէք հիմնարկի ուսումնասիրողները վերջերս հրապարակեցին իրենց նորագոյն աշխատանքը, որ կը վերաբերի երաժշտութեան զանազան տեսակներու ազդեցութեան՝ տրամադրութեան, ճնշումի եւ մտային գործունէութեան վրայ:

Ուսումնասիրութեան մասնակցած 144 անհատները յատուկ հարցարան մը ամբողջացուցած են 15 վայրկեան տեւողութեամբ չորս տեսակի երաժշտութիւն լսելէ առաջ եւ ետք:

Ուսումնասիրողները նկատած են, որ արդի ռոք երաժշտութիւն ունկնդրելէ ետք մասնակիցներուն մօտ աճած եւ շեշտուած են թշնամութեան, տխրութեան, լարուածութեան եւ յոգնութեան նշաններ, մինչ գուրգուրանքը, հանգստութիւնը, մտային յստակութիւնը նշանակալից կերպով պակսած են:

Արդիւնքը ուղղակի հակառակը եղած է, երբ մասնակիցները լսած են ունկնդիրներուն վրայ յատուկ ազդեցութիւն ունենալու նպատակով պատրաստուած երաժշտութիւն մը, որուն սփռումէն ետք վերոյիշեալ առաջին նշանները նուազած են եւ անոնց փոխարէն աւելի հանգիստ արտայայտութիւն գտած են հանդարտութիւնը, սէրը եւ մտային յստակ եւ կուռ գործողութիւնները:

Հետաքրքրական է, որ դասական եւ արդի երաժշտութեան (ոչ ռոք) ունկնդրութեան ազդեցութիւնները եղած են խառն եւ ընդհանուր յստակ բաժանումներու չեն յանգած:

Ցամենայնդէպս, երաժշտութեան ունկնդրութենէն ետք մասնակիցներուն մօտ տրամադրութեան եւ մտային գործունէութեան մէջ փոփոխութիւնները եղած են ակներեւ: Այս ուսումնասիրութիւնը կուգայ անգամ մը եւս ընդգծելու, որ մարդկային ներաշխարհի ծնունդ երաժշտութիւնը շատ աւելին է, քան պարզ հաճոյք մը: Անիկա մասնաւորաբար կ՚ազդէ մարդուն զգացական աշխարհին վրայ, տրուած ըլլալով, որ կարելի չէ զգացականը անջատել մտային տարողութենէն, հետեւաբար հասկնալի է, որ վերջին տարիներուն մասնագէտները կը փորձեն գիտական ուսումնասիրութիւններու ճամբով պեղել երաժշտութեան իմաստը՝ մարդկային ընկերութեան եւ անհատներու ներաշխարհին մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Փողոցը քալած ատեն աչքը բոլորակի կը պտըտցնէր ծանօթ մը չփախցնելու ու բարեւէ չզրկելու համար ինքզինք. Հանդիպած ամէն կարգի մարդուն կը կառչէր՝ անզգայ իրեն դէմ յուցուած պաղ ու վանող վերաբերմունքին, հոգ չընելով կամ չնշմարելով թշնամական լռութիւնը կամ ծաղրերը, որով իր խօսքերը կ՚ընդունուէին, Հայերու ամէն խմբաւորումի, ծանօթ, անծանօթ, անգամ մը միայն տեղ մը տեսած մարդերուն անպատկառօրէն կը մօտենար, խօսակցութեան կը մտնէր, իր վրայ խօսելու, անցեալի կամ ներկայ տեղեկութիւններ տալու համար հաճոյակատարօրէն, մանաւանդ տասնէ մը ի վեր, որ Աղեքսանդրիոյ ազգային երկսեռ վարժարանին մէջ դասատու ըլլալէ յուսաբեկ, հակառակ իր շատ խոնարհ, ամփոփ առաջարկութիւններուն, նըպարավաճառ եղած էր: Ինքզինքը արդարացնելու պէտքէ մը բռնուած՝ իր նախկին արհեստին ու հիմակուանին հակասութենէն իր վրայ յայտնելիք ամօթը թօթափել ուզելով իր վրայէն, փողոցը հանդիպողը կը կեցնէր, չհարցուած տեղեկութիւններ կուտար, երկար բարակ:

– Բարեւ, պատուելի՛, ի՞նչպէս ես…

– Է՛հ, փառք Աստուծոյ, – կը սկսէր Գարակէօզեան ու վերջը չէր բերեր: – Է՛հ, իշտէ ի՞նչ ընենք … մենք ալ նպարավաճառի խանութ բացինք … փառք Աստուծոյ, կ՚ապրինք կոր, օրական 5 – 6 ֆրանք կը հանենք կոր … գիտեմ, մենք նպարավաճառ ըլլալու մարդ չէինք, բայց ի՞նչ ընենք … ճակատագիրը ասանկ ուզեց … մեր ազգը ապերախտ է … իր մշակները վարձատրել չի գիտեր. 15 տարի հայ մանկութեան դաստիարակութեանը նուիրեցի ինքզինքս … Հիսարի մէջ փայլուն կացութիւն մը ունէի … 10 – 12 ոսկի կը վաստկէի. ամէն կերպով հանգիստ էի … այսօր ալ ստիպուած եմ նպարավաճառութիւն ընել … ասոր ալ վերջը կուգայ հարկաւ … ես խոնարհ մարդ եմ … փիլիսոփայ եմ ես … հասարակաց կարծիքը հոգս չէ. Դիոգինէսի պէս մարդ մը տակառի մէջ կը բնակէր: Արդէն շատ գործ չունիմ. խանութը ընկերոջս կը ձգեմ ու ես օրը 5 – 6 ժամ սրճարանները կը պտըտիմ, «Թան», «Ֆիկարօ», «Տէպա», «Թայմզ», «Սթանտարտ» կը կարդամ … փառք Աստուծոյ … հարկաւ Պոլսոյ վիճակս ձեռք պիտի ձգեմ:

Ու կը սկսէր Պոլսոյ վիճակին վրայ խօսիլ, ձեռքի ու իրանի թոյլ, լղլխած, կարծես սախտած շարժումներով, չքոթ խառնակ լեզուի մը մէջ բառերը փնտռելով, բացատրութիւններուն մէջ մոլորելով, ֆրազներուն մէջէն չկրնալով ելլել, խառնափնդոր տակնուվրայութիւն մը, փանթոմիմեան խրախճանք մը հաշմանդամ բառերու, կաղ, կտրուած, չաւարտած նախադասութիւններու, վիժող, շուտ լմնցնելու արտորանքի մը մէջ, որ յաճախ ետ կը մղէր, կուլ տալ կուտար զանոնք կամ մէկէն դուրս կը նետէր, կամ առկախ կը ձգէր իր խօսքը՝ մէկ ոտքը դրան սեմէն ներս ու միւսը դուրս մէկու մը պէս:

Պարապուրդի ժամերուն Մարտիկ աղային ունկնդիրներէն էր, թէեւ շատ հաճելի չէր այս վերջինին իր վիճաբանութիւններուն համար: Աքաղաղ աքաղաղի դէմ, կը փորձէր միշտ հերքել Մարտիկ աղային խորհրդածութիւնները:

– Ապուշին մէկն է, – կը յայտարարէր Մարտիկ աղա անոր մեկնելէն վերջը՝ իր քով գտնուողներուն:

Ը.

Մարտիկ աղային ունկնդիրներուն մէջ էր, մինակ տարիքոտ մարդը ըլլալով, պոլսեցի վաճառական մը, իր հայրութեան թափթփուքներովը ապրող: Այս մարդը դրամական կարեւոր պահանջներ ունէր օսմանեան կառավարութենէն: Մարտիկ աղային հետ ծանօթացած ու այդ մասին խօսած էր ողբագին: Այս վերջինը ապահովցուցած էր զինքը:

– Դուն հոգ մ՚ընէր, – ըսած էր, – Ռուսը քանի մը տարիէն տաճիկին խերը պիտի անիծէ, Թուրքիան պիտի գրաւէ, դուն ալ քու ստակներդ ամբողջովին կըրնաս գանձել:

Երկար պերճախօս բացատրութիւններով Մարտիկ աղա համոզած էր վաճառականը, որ այդ յոյսով, այդ հաւատքով կ՚երթար:

– Ի՞նչ ըլլելու միտք ունիս Սարգիս էֆէնտի:

– Կը սպասեմ կոր, որ Ռուսը Տաճկաստանը առնէ, որպէս զի ես ալ իմ առնելիքներս գանձեմ:

(Շար. 39)

(Շար. Ա. էջէն)

լու որ հաշուեկշիռով է որ ծրագիրը հաստատի կը դառնայ»:

ԺՈԼՕ կղզիին պատանդներէն մէկը՝ Գերմանուհի Ռենաթէ Վալերթ, որ սրտի անհամապատասխանութիւններ ունէր, ազատ արձակուեցաւ Յուլիս 17-ին: Իր մէկ տղան եւ ամուսինը միշտ պատանդ կը մնան, 34 ուրիշներու հետ, որոնց մէջ 6 Ֆրանսացի (նախորդ 3-ին վրայ աւելցած են «Ֆրանս 2» հեռատեսիլի կայանի 3 լրագրողները): Կ՚ըսուի թէ փրկագին չէ վճարուած Գերմանուհիին համար եւ յոյս կայ որ միւսներն ալ շուտով արձակուին:

ԲՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ, Յուլիս 17-ին, հրաժարեցաւ Դումայէն, հրապարակաւ խզելով Պուտինի հետ: Միլիառատէրը, որ գլխաւոր դէմքերէն է Ռուսաստանի, յայտարարած է. – «Զեմ ուզեր մասնակցիլ Ռուսաստանի քայքայման եւ մենատիրական վարչակարգի մը հաստատման»: Կ՚ըսուի թէ Բերեզովսկիի առած քայլը վտանգաւոր է, քանի կորսնցնելով խորհրդարանական իր անձեռնմխելիութիւնը, կրնայ արդարադատութեան թիրախ ըլլալ: Այժմ գլուխն անցած է «տնտեսական ոճիրներու» ներման արշաւի մը: Բոլոր անոնք, կ՚ըսէ, որոնք չահաբեր գործեր ըրած են վերջին տասը տարիներու ընթացքին, օրէնքին դէմ գործած են, բոլորը, ներառեալ անոնք որոնք այսօր Կրեմլին են: Այդ խել պատճառով, ներում կ՚ուզէ, այլապէս, բաց իրեն հետեւանքները ծանրակշիռ կ՚ըլլան:

ԺԻՎԷԻ (Արտէնի նահանգ) մանելու գործատան 153 աշխատողները սպառնալիքները սկսան գործադրել եւ Յուլիս 17-ին 5000 լիթր ծծմբային թթու թափեցին գետակի մը մէջ, որ Մէօզի մէջ կը թափի իր վախճանը: Կ՚ըսուի թէ ապակինութեան վախ չկայ, բայց եւ այնպէս կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է: Ծանօթ է որ գործատունը սնանկացած է եւ բանակցութիւնները ձախողած են իշխանութիւններուն հետ եւ անձնակազմը շատ վճռական է: Աշխատաւորները 150 հազար ֆրանքի պաշտօնազրկման, պարգեւ մը կ՚ուզեն եւ ապահովութիւնը որ անոնք որոնք 50 տարեկանէն վեր են, պիտի կարենան կանխաթոշակ մը ստանալ իրենց աշխատավարձքին հաւասար: Արտէններու նահանգապետը հատուցման 2500 ֆրանք պարգեւ մը կ՚առաջարկէ երկու տարուան վրայ եւ տասը ամիսներու երկայնքին ալ աշխատավարձքին 65%-ը, այլ խօսքով 80 հազար ֆրանք աշխատաւոր գլուխ: Աշխատաւորներու սպառնալիքներէն է նաեւ գործատունը օդը հանելը:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Յուլիս 17-ին բացուած է Ֆրանսերէնի Դասատուներու Միջազգային Դաշնակցութեան 10-րդ համագումարը, որուն կը մասնակցին 3000 հոգի, աշխարհի բոլոր կողմերէն: Կազմակերպութեան նախագահը՝ Ալէն Պրաուն (պելժիացի) կողմնակից է բարեփոխում կատարելու ուղղագրութեան մէջ, որովհետեւ, կ՚ըսէ, արուեստական անտրամաբանական ձեւեր ունի զորս հարկ է ալբուիլ: Աշխարհի մէջ, ներկայիս 82 միլիոն հոգի ֆրանսերէն կը սորվին, բայց, կը նահանջէ, ինչպէս ուրիշ լեզուներ, անգլերէնի տիրապետութեան պատճառաւ: Ակադեմական Ալէն Տըքօ դէմ չէ որոշ բարեփոխման, յանուն տրամաբանութեան, օրինակ ալ կուտայ fiun-օնկլը եւ fiun-տաճ բառերը, առաջինին պարագային օնկլը էս կ՚առնէ յոգնակիի պարագային, մինչ քիւռ – տանի յոգնակին անփոփոխ կը մնայ: Շատեր կան սակայն որ չեն խորհիր թէ որեւէ փոփոխութիւն կրնայ դիւրացնել անոր ուսումը: Այսօր, կը տրուի նաեւ Գերմանիոյ օրինակը: Բարեփոխումէն երկու տարի յետոյ, Գերմանացիները կարօտն ունին հինին եւ 90%-ը դեռ հինը կը գործածեն: Մամուլը ընդհանրապէս նորը կը կիրարկէ, բայց, դիտական պարբերականներ եւ բազմաթիւ գիրքեր հաւատարիմ մնացած են հինին:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, սերպ օրթոտոքս եկեղեցիի մը դէմ ռմբարձակ մը գործուած է: Պելկրատի համաձայն սերպ 86-րդ արօթավայրն է որ կը քանդուի ՔՖՈՐ-ի (բազմազգեան ուժեր) հաստատումէն ի վեր:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւելեան շրջանը ջախջախուած է Պոյինկ 737 օդանաւ մը իր 51 ճամբորդներով եւ անձնակազմի 6 անդամներով:

Ses enfants et ses petits-enfants ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Miridjane ALTOUNIAN

survenu le 16 Juillet 2000, dans sa quatre-vingtième année.

Les obsèques ont lieu le 19 Juillet à 13h30, en l'église arménienne Saints Paul et Pierre à Alfortville, 4, rue Komitas.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմոն Պայրամեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ծնողաց Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի Աստղիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիլանեան ընտանիքին Տիկին Ազատ Տիլանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Քէլէչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խ. Տուտաղեան 150 Ֆր., Օրօսէր Հաստատութիւն, Սեւան Հաստատութիւն 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 6000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Թարլայեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Քէչիչեան 500 Ֆր., Պր. Վ. Հալէչեան 1000 Ֆր., Պր. Ա. Շիմշիրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Օհաննէսեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Սուճեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Շիմշիրեան 5000-ական Ֆր., Պր. Ա. Բաղարճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օ. Մահսերէճեան 500 Ֆր., Տիկին Վ. Նորշահէն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նորշահէն, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիգեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Մխիթարեան 2000 Ֆր., Պր. Յ. Այնէճեան 500 Ֆր., Տիկնանց Մարօ մասնաճիւղ 2106 Ֆր.:

(Շար.)

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CANNES : XXVe Nuits Musicales du Suquet, Parvis de l'église Notre-Dame d'Espérance;

Lundi 24 Juillet, 21 heures 15

Trio Wanderer avec la participation de **Jean-Marc Phillips-Varjabédian** (violon).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –
ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բաւ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յուլիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.

11, Square Alboni — 75016 PARIS

☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF : au **01. 48. 24. 46. 57** qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
JEUDI
20 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.952 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.952

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐՍԻՔԱ

ՇԸՎԷՆԸՄԱՆԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԺՈՍՓԷՆԻ

Ներքին նախարար՝ Ժան – Փիէր Շըվէնըման ծանօթ է իր համարձակ արտայայտութիւններուն համար։ Ինք է որ, Ծոցի պատերազմի առթիւ, երբ Պաշտպանութեան նախարար էր, ըսած էր՝ նախարար մը կամ կը լռէ, կամ կը հրաժարի, ու հրաժարած էր։

Այս անգամ ալ նոյն սպառնալիքը կ'ընէ եւ ի յառաջագունէ չի լռեր, այլ վերջնագիր կուտայ վարչապետ Ժոսփէնի։

Ի՞նչ կ'ըսէ Շըվէնըման։ Մինչ, Հինգշաբթի, Յուլիս 20-ին, վարչապետարանին մէջ, Ժոսփէն կրկին հանդիպում ունի Գորսիքացի ազգայնականներուն հետ, Ներքին նախարարը, 48 ժամ առաջ, կարտայայտուի «Մոնտ»ի մէջ։ Բացարձակապէս անընդունելի կը գտնէ որ օրէնսդրական որեւէ իշխանութիւն տրուի Գորսիքայի, զիջումներով չէ որ խաղաղութիւն ձեռք կը ձգուի, կը շեշտէ նախարարը, որու համար օրէնսդրական իշխանութեան մը շնորհումը կը նշանակէ վերջը Ֆրանսայի ինքնիշխանութիւնը։

Շըվէնըման կը սպառնայ. – «Նախարարապետը բարեկամս է։ Բայց, նաեւ քաղաքական դէմք մըն եմ եւ համոզումներս ունիմ։ Ժոսփէն ծանօթ է անոնց։ Գիտէ թէ մինչեւ ո՛ւր չեմ կրնար երթալ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ բանակցութիւնները տակաւին կացութեան մատնուած էին Յուլիս 18-ին, մինչ Գլինթըն ստիպուած էր Թոքիօ մեկնիլ երկու օր ետք, մասնակցելու համար Ժէ7 + 1 ժողովին (ամէնէն հարուստ եօթը երկիրներու, որոնց կողքին նստած է Ռուսաստան, ժողովը)։ Գլինթըն մեծ ջանք թափած է որ Արաֆաթ չձգէ չերթայ։ Խօսակցութիւնները քայլ կ'ընեն Երուսաղէմի կարգավիճակին վրայ, Իսրայէլ որեւէ զիջում չուզեր ընել եւ կ'ուզէ իր իշխանութիւնը տարածել ամբողջ քաղաքին. իրաց այս պայմաններուն մէջ, անկարելի չէր նկատուեր նոյնիսկ որ Գլինթըն յետաձգէ իր ճամբորդութիւնը, մինչ Արտաքին նախարար Տիկին Օլպրայթ հրաժարած է Ճափոն կատարելիք իր այցելութենէն։ Իսրայէլեան կարգ մը թերթերու համաձայն, կողմերու դիրքորոշումները Երուսաղէմի շուրջ մօտեցած են։ Քաղաքին սահմանները կրնան ընդլայնուիլ ներառնելու համար արեւմտեան կողմը տեղաւորուած Հրեաները եւ անոր փոխարէն, Պաղեստինցիներուն կը շնորհուի արեւելեան Երուսաղէմի արաբական թաղամասերու հակակշիռը։ Զըսուիր, սակայն, թէ Պաղեստինցիք այդ թաղամասերու իշխանութիւնը պիտի ունենա՞ն, հակառակ պարագային, Արաֆաթ չի կրնար ընդունիլ։

«ՄԻԼԻՅԷԹ»Ի ԵՒ «ՌԱՏԻՔԱԼ»Ի հրատարակած նկարները Յուլիս 18-ին, զայթակղութիւն ստեղծած են Թուրքիա։ Գաղտնաբար լուսանկարուած, անոնք ցոյց կուտան Պուրտուրի չարչարուած 6 բանտարկեալներ։ Անոնց դէմքերը, մարմինները կը փաստեն որ անոնք չարչարանքներու ենթարկուած են բանտին մէջ ծագած ապստամբութենէն ետք։ Էճէվիթ հրահանգած է որ քննութիւն բացուի։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ ռուսամէտ հոսանքները ներքին պառակտումի մէջ են։ Յուլիս 17-ին ալ, ռուսական ուժերու աչքին առջեւ, ռուսամէտ քաղաքապետի շուրջ 200 մարտիկներ շրջապատած են Ռուսաստանի կողմէ նշանակուած կառավարիչ՝ մուֆթի Ախմատ Կադիրովի գրասենեակները։ Կրեմլինի կողմէ բանտէն արձակուած, որպէսզի Չէչէնիոյ մէջ յաւելեալ ուժ մը կազմակերպէ, Գանտամիրով կը մեղադրէ մուֆթին որ պաշտօնազրկած է իր խմբակին պատկանող թաղապետական պատասխանատուներ։ Զինուորական վարչութեան պետը՝ զօրավար Բապիչեւ հաշտութեան ժողով մը փորձած է, որ, սակայն որեւէ արդիւնք չէ տուած։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Երուսաղէմի կաթոլիկ, յոյն օրթոտոքս եւ հայ Առաքելական եկեղեցիներու պետերը (Միշէլ Սապահ, Թէոտորոս Ա. եւ Թորգոմ պատրիարք) նամակ մը ուղղուած Արաֆաթի եւ Պարաքի կոչ կ'ընեն որ անոնք ջանք չխնայեն խաղաղութեան ճամբան գտնելու համար եւ Երուսաղէմը դարձնեն խաղաղութեան եւ հաշտութեան քաղաք մը։ Այդ յոյսով յաջողութիւն կը մաղթեն բանակցութիւններուն։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Սելիմ Հըս հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է Լիպերասիոնի եւ Պրիւսէլի Լը Սուարի, վստահութիւն կը յայտնէ որ, Հեզպոլլան ոչինչ պիտի ընէ ՖԻՆԻՒԼի դէմ (միջազգային ապահովութեան ուժեր), իսկ Պէյրութ միայն զինուորական ոստիկաններ պիտի ղրկէ հարաւային – Լիբանան (Ներքին ապահովութեան ուժեր)։ Այն հարցումին թէ ինչո՞ւ Պէյրութ զինաթափ չըներ Հեզպոլլան, Հըս կ'ըսէ թէ այդ զէնքերը ոչ մէկ հարց կը ստեղծեն ներկայիս։ Ինչ կը վերաբերի հոն գտնուող շուրջ 350 հազար պաղեստինցի գաղթականներուն, վարչապետը դէմ է անոնց վերջնական հաստատման Լիբանան։ Զօրավիգ է պաղեստինեան դատին եւ կոչ կ'ընէ որ գործադրուի 194 թիւ բանաձեւը (քուէարկուած 1948 Դեկտեմբեր 11-ին Ազգաժողովին կողմէ որ վերադարձի իրաւունքը կը շեշտէ)։ Սուրիոյ հետ յարաբերութիւնները միշտ սերտ եղած են եւ բան պիտի չփոխուի Պաշար էլ – Ասատի իշխանութեան գլուխ գալով։ Սխալ է, կ'ըսէ, որ Լիբանանի ճակատագիրը վճռողը Սուրիան է, երկխօսութիւնը մնայուն է երկու քոյր երկիրներու միջեւ։ Սելիմ Հըս, 69 տարեկան, սիւննի, երրորդ անգամն է որ Լիբանանի նախարարապետ է։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Շրէօտէր, զարկ տալու համար երկրին տնտեսութեան եւ նուազեցնելու գործազրկութիւնը, որոշեց 300 միլիառ ֆրանքի զեղչ մը ընել ձեռնարկութեանց եւ քաղաքացիներու տուրքերուն վրայ եօթը տարիներու երկայնքին։ Միաժամանակ 51%-էն 42%-ի կ'իջեցնէ եկամուտի տուրքերու սակը։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ սերպ շրջանին, Միթրովիցայի մէջ, շուրջ հազար Սերպեր ցոյց մը ըրած են ՄԱԿ-ի դէմ։ Կը բողոքէին Սերպ զինուորեալի մը ձերբակալութեան դէմ։

ՊԼԻՏԱՅԻ մօտ, Համտանիա գիւղին մէջ նոր ջարդ մը գործուած է Յուլիս 17-էն 18-ի գիշերը։ Երեք կիներ նախ վիրաւորուած են զէնքի կրակոցներէ, ապա սպաննուած կացինի հարուածներով, երկու երախաներն ալ մորթուած են։ Նախորդ օրն ալ, 9 քաղաքացիներ սպաննուած էին Ալժերիոյ արեւմտեան շրջանը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ՞

Յուլիսի սկիզբի անձնասպանական մահափորձերը որոնք ռուս զինուորներէն նոր զոհեր խլեցին, զինուորական վերլուծողներէ ոմանց մօտ այն համոզումը գոյացուցին թէ Չէչէնները նոր ապստամբութիւն կը պատրաստեն ռուս գրաւող ուժերու դէմ։ «Մոսկովեան լուրեր» թերթին մէկ լրագրողը կը յիշեցնէ թէ Պուտին իր վարչապետութեան շրջանին յայտարարած էր թէ 100 հազարէ աւելի զինուոր չեն կրնար զօրակոչել։ Այսօր, կ'ըսէ, շատ աւելին է գործի լծուածներու թիւը։ Միւս կողմէն, 160 քիլոմեթր երկայնքով ու 100 քիլոմեթր լայնքով երկրին մէջ որուն երկու երրորդը տափաստան է, 100 հազարնոց լաւ մարզուած, արդիական սպառազինումով զօրք մը օդուժին նեցուկով 1 – 2 շաբաթէն պէտք է կարենայ գրաւումի գործողութիւնը լրումին հասցնել։ Մանաւանդ որ ապստամբները ոչ թնդանօթ, ոչ հրասայլ, ոչ օդանաւ ունին։ Այսուհանդերձ, կռիւները դադրած չեն ու ռուսական զօրքը կը մնայ տեղւոյն վրայ։

Յունիս 25-ին զօրավար Տրոշեւ որ գործողութիւններու պատասխանատուն է, յայտարարեց թէ պատերազմը աւարտած է եւ բանակը պէտք է այլեւս երկրորդ դիրքի վրայ մնայ։ Նոյն պահուն ռուսական 50 հազարնոց ուժ մը կը գտնուէր հոն որ սկզբունքով, պէտք է մաս առ մաս մեկնէր։ Սակայն, անցեալ ամսու բազմաթիւ զինուորներ եւ սպաներ ընդունեցին հոն մնալ որպէս կամաւոր, կարեւոր վճարումներու փոխարէն (մինչեւ հազար տոլար ամսական)։ Ասոնք, սակայն, ծանրակշիռ կացութեան մէջ կրնան գտնուիլ եթէ չէչէն դիմադրականներու ղեկավարները ռուս գրաւողներու դէմ ապստամբական շարժումի մը ծայր տան։ Ռուս կամաւորները կամ խոյս պիտի տան իրենց միաւորներէն, կամ առանց որեւէ պատրաստութեան նետուին անակնկալ պատերազմի մը մէջ։

Լրագրողը կը թելադրէ Մոսկուայի որ չտարուի իր իսկ քարոզչութենէն թէ Չէչէնները ենթարկուած են եւ «Սրար»ները (մահմետական օտար կամաւորներ) կը շարունակեն կռուիլ։ Կը յիշեցնէ թէ անցեալ ձմեռ Գրոզնիի գրաւումը Պուտինի ժողովրդականութիւնը ապահովեց. նոյն ճակատին վրայ պարտութիւն մըն ալ կրնայ ներքին թշնամիները մաքրագործելու առիթը տալ։ Մանաւանդ որ Չէչէնիոյ մէջ վերջնական յաղթանակ տանելու համար ռուս լրագրողը պայման կը նկատէ Մոսկուան մաքրել բոլոր դաւաճաններէն։

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՐՏՕՆԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Թիւրքմէնիստան կը մերժէ արտօնութիւն տալ հայկական եկեղեցի մը վերանորոգելու տեղւոյն համայնքին դիմումին։ Եկեղեցին կը գտնուի Կասպեան շրջանին մէջ ու կը կարօտի նորոգութեան։ Արեւմտեան լրատու գործակալութիւն մը հիմնուելով լաւատեղեակ «աղբիւրներու» կը տեղեկացնէ այս մասին։

Թիւրքմէնիստանի մէջ ուր շուրջ 40 հազարնոց հայ համայնք մը կ'ապրի, խորհրդային շրջանին լուծուած էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ գոյութիւնը։ Ներկայիս միայն դրացի երկիրներէ պարբերաբար հոն այցելող հայ կրօնաւորներ արարողութիւն կը կատարեն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ

Հայաստանի Խորհրդարանի Հոկտեմբեր 27-ի ահաւոր սպանդին զոհերուն հարազատները՝ Ռիմա Դեմիրճեան, Գրետա Սարգսեան, Անահիտ Բախշեան, Արծուիկ Միրոյեան, Լարիսա Պետրոսեան, Սիլվա Աբրահամեան, Արմինէ Արմենակեան եւ Արշալույս Քոթանեան Յուլիս 17-ին հրապարակած են յայտարարութիւն մը, ուր ծանր ամբաստանութիւններ կան ներկայ իշխանութիւններուն հասցէին։ Երկար յայտարարութեան մէջ ընդգծուած է թէ իշխանութիւններուն ճնշումին տակ ջնջուեցան Ալեքսան Յարութիւնեանին, Նայիրի Բաղալեանին, Յարութիւն Յարութիւնեանին եւ Մուշեղ Մովսիսեանին դէմ եղած ամբաստանութիւնները, մինչ նախաքննութիւնը ցոյց կու տար թէ անոնք ոճիրին մասնակից եղած են։ Ծանրօրէն ամբաստանուած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեան ու յայտարարութեան հեղինակները ժողովուր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄՆԵՐ ՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Քրտական Բանուորական Կուսակցութեան (ՓՔՔ) ղեկավար Ա. Էօճալանի ձերբակալութենէն ետք կազմակերպութեան շարքերուն տիրած անորոշութիւնն ու պառակտումը կը խորանայ։ ՓՔՔ-ի հիւսիսային Իրաքի կեդրոնատեղիէն փախուստի դիմած խումբ մը Համացանցի կոչով մը դիմած է միջազգային հանրային կարծիքին, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար հաշուեյարդարի լայն շարժումին վրայ որ կը տարուի շարքերը մաքրագործելու համար։ Ըսուած է որ շուրջ թիւ մը կը կազմեն այն մարտիկները որոնք կ'ուզեն բաժնուիլ կազմակերպութենէն, սակայն ղեկավարութիւնը արգելք կ'ըլլայ անոնց. իսկ փախուստի դիմողները երբ կը ձերբակալուին, անոնց դէմ անմիջապէս մահապատիժ կը գործադրուի։

Միւս կողմէ, համացանցի վրայ տեղ գտած է արդէլափակուած քիւրտ պարագլուխ Ա. Էօճալանի մէկ նամակն ալ, ուղղուած իր շարքայիններուն. ան կը թելադրէ Մ. Քէմալի սկզբունքներով յառաջանալ եւ խաղաղութեան սպասումին մէջ կարդալ Կէօթէ եւ Շէյքսփիր։ Քիւրտ պարագլուխը յոյս կը յայտնէ նաեւ որ Թուրքիա մօտ օրէն կ'արտօնէ քրտերէն լրատուութիւնը եւ ուսուցումը։

Թուրք մամուլը անդրադառնալով այդ նամակին, դիտել կուտայ որ Ա. Էօճալան հոն անջատողական կազմակերպութեան մը պարագլուխէն աւելի, քաղաքական ղեկավարի մը հանդամանքով արտայայտուած է։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, ՓՔՔ-ի զինեալ խումբեր վերջին 15 օրուան ընթացքին բախումներ ունեցած են Մ. Պարզանիի, Իրաքեան Քիւրտիստանի Ժողովրդավար կուսակցութեան ու Ճ. Թալապանիի, Քիւրտիստանի հայրենասէրներու միութեան զինեալներուն հետ ու կողմերը 70 զոհ տուած են։

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

«ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ» ԵՒ... ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

(Թ. ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Միշտ չէ որ նոր գիրքերը ուրախութիւն կը պատճառեն մեզի: Սփիւռքի վիճակուած դառն ճակատագրին ախտաալի մէկ երեսն ալ այն է, որ նահանջը աւեր կը գործէ բոլո՛ր մարզերէն ներս անխտիր: Ու գրականութիւնն ալ իր բաժինը կը ստանայ այդ մաշումէն, յաճախ նորածիլ թարմ ուժերու չգոյութեան պատճառով եւ մերթ ալ նոյնինքն անո՛նց ձեռամբ՝ որոնք պարտականութիւնն ստանձնած են ապրեցնելու տարագիր արեւմտահայութեան «գրական պարտէզ»ը, ամէնօրեայ իրենց հերկով, վարուցանով եւ մասամբ նորին:

Շուրջ վաթսուն տարիներ առաջ, Անդրանիկ Ծառուկեանին յղուած անձնական նամակի մը մէջ (Սեպտեմբեր 16, 1941 թուակիր) Յակոբ Օշական չէր ծածկեր իր վախը՝ «Սուրիայէն գալիք գրականութեան մը հաւանական ճակատագրին» նկատմամբ: Շեշտելէ ետք, թէ Արեւելքի հայահոծ այս գաղութը ունի անհրաժեշտ բոլոր նախադրեալները կատարեալ գրականութիւն մը մշակելու համար, զարմանքով կը հարցնէր. «Սփիւռքի մէջ ոչ մէկ տեղ գրականութիւնը այնքան ճիհար, չըսելու համար տղայական ըմբռնումներով կը կիրարկուի, որքան Սուրիոյ մէջ»:

Այդ թուականէն այսօր, իրարու յաջորդող տասնամեակները երբեք չյաջողեցան ժխտել Օշականի խիստ դատումները: Հալէպ լոյս տեսած արձակ թէ չափածոյ տասնեակ հատորներ մնացին միշտ լուսանցքի վրայ: Սուրիահայ գաղութին ենթախորքը, դպրոցներու լայն ցանցը, միատարրութիւնը, Մայր Հողին աշխարհագրական մերձաւորութիւնը չկրցան խմորել այն որ պիտի կոչուէր «Սուրիահայ Գրականութիւն»: Ի զուր չէ, որ գրական մարզէ ներս Հալէպ կը նկատուի Սփիւռքի Աղքատ Ղազարոսը, որուն վրայ արգահատանքով կը նային սահմանակից գաղութներն իսկ: Ու եթէ առկայ երաշտին գլխաւոր բացատրութիւնն այն է թէ Սուրիոյ մէջ հասակ առած գրչի մարդոց ջախջախիչ տոկոսը մի՛շտ նախընտրած է կայք փնտռել այլ երկինքներու տակ ու այնտեղ պտղաբերել, միւս կողմէ սակայն, սխալ պիտի չըլլար պնդել, որ տեղաբնակ փոքրաթիւ գրիչներն ալ, առնուազն, փոյթ չեն ըրած մակարդակ մը նուաճելու կամ տեղքայլէն դուրս գալու:

Թարմագոյն օրինակը կուգայ հալէպաբնակ երէց արձակագիր եւ ծանօթ հրապարակախօս Թորոս Թորանեանէն, որուն «Պատմուածքներ»ու նորատիպ ու հերթական մէկ հատորը՝ «Կեանքի Կեռմաններով» (Հալէպ, 1999, 116 էջ, տպ. «Կիլիկիա») դրդապատճառ եղաւ մեր այս ակնարկին:

Ի հարկէ, առաջին անգամ չէ որ Թորանեան կը փորձէ մշակել պատմուածքի սեռը: «Կոտրած Հայելիին Ընդմէջէն» (1975), «Պատարագ Եօթանասուն Ձայնով» (1987), «Բոլորն Ալ Մարդեր Են» (1993) եւ «Բարեւ, Հայրիկ» (1993) ժողովածուները նախընթաց մը կը ստեղծեն իրեն համար, պահպանած ըլլալով խորքի նոյնանման ու միաձեւ նկարագիր մը: Այսուհանդերձ, «Կեանքի Կեռմաններով»ը, որ լոյսին կուգայ հեղինակին տպագրեալ առջինեկ գիրքէն (քերթուածներու փունջ մը, 1960) ճիշդ 39 տարի յետոյ ու կը համընկնայ անոր գրողական 50-ամեայ վաստակին վերջին օղակներէն մին, մամուլի տակէն դուրս եկած է տրորուած վիճակով, յուսախաբ ընելու համար ընթերցողը՝ էջերու ամբողջ երկայնքին...:

Թորանեանի հրատարակած գիրքերուն հետեւողները ծանօթ ըլլալու են, թէ հեղինակին արձակ գործերուն մեծագոյն բաժինը կը կրէ տպաւորապաշտ կնիք մը: Անոնք՝ մամուլին մէջ եղածներն ու առանձին հատորներով հրատարակուածները, առհասարակ ճամբորդական գրութիւններ են, դիմաստուերներ, յուշեր, արուեստի եւ գրականութեան մարդերէն ներս անուն չինած հայ եւ օտար դէմքերու հետ զրոյցներ, ընթերցումներէ թելադրուած ակնարկներ, յաճախ ալ՝ անձնական առօրեայ հանդիպումներէ եւ կեանքի սովորական մանրադէպերէ խթանուած «ներշնչում»ներով իրագործուած պատումներ:

Թէ հեղինակը, տպաւորապաշտ իր այդ էջերուն մէջ որքանո՞վ անխաթար ու հաւատարիմ կը պահէ նիւթին փաստագրական ու վաւերագրական երեսը, եւ կամ ո՞ր չափով չյաղթահարուած է անոր գեղարուեստական մատուցումով՝ դուրս է մեր քննարկումէն: Ըսենք միայն, թէ լոկ վերջին արժանիքն է, որ այդպիսի էջ մը կրնայ բարձրացնել գեղարուեստական գրականութեան ցանկալի մակարդակին.

Իսկ ի՞նչ է ներկայացուածը «Կեանքի Կեռմաններով» ժողովածուին մէջ:

Թորանեան այստեղ մէկտեղած է 17 «պատմուածքներ», որոնց նիւթը մեծաւ մասամբ կ՚առընչուի 50-70-ական թուականներուն իր ունեցած «յիշատակելի» հանդիպումներուն՝ Հալէպի, Պէյրութի, Փարիզի, Պոլսոյ կամ Անատոլուի մէջ: Այսինքն՝ տպաւորապաշտ նիւթն է դարձեալ, որ կեր կը հայթայթէ այս գրութիւններուն, անգամ մը եւս հաստատելով, թէ հեղինակը չէ կրցած ձերբազատիլ տպաւորապաշտ գրողի իր երկար փորձէն ու սովորութիւններէն: Բայց որովհետեւ անճահ փորձ մը կատարուած է այստեղ՝ այդ գրանկարներուն բռնի ուժով եւ ա՛նպայման «պատմուածք»ի տարազ հագցնելու, ուստի, գործը տուժած է կրկնակի երեսներով, - գրութիւնները թէ՛ չեն յաջողած պատմուածքի վերածուիլ, թէ՛ ալ կորսնցուցած են տպաւորապաշտութեան սահմանուած իրենց իրաւունքը:

Անյաջող այս փորձին մէջ, հեղինակը ամէնէն առաջ անտես առած է պատմուածքի սեռին ծանօթ յատկանիշները (դէպքին նախադրեալը, բախումը, գործողութիւններու զարգացումը, գագաթնակէտն ու լուծումը), այն թիւր համոզումով՝ թէ կեանքի ամէն իրականութիւն, դէպք, պատահար կամ ճամբորդական յուշ կրնայ դիւրաւ պատմուածք դառնալ: Յետոյ, կեանքէն քաղած իր պատկերները անփոփոխ կերպով ու հարազատօրէն թուղթին յանձնելով՝ գրեթէ տեղ չէ թողած հեղինակային միջամտութեան, որ մին է պատմուածք կերտելու անհրաժարելի նախադրեալներէն: Ասոր ալ հետեւանքներէն մին այն եղած է՝ որ տիպարներ չեն ստեղծած, հերոսները մնացած են որպէս սոսկական փիկիւրաններ...

Այս առթիւ, թերեւս հարկ ըլլար յիշեցնել ընթերցողին, թէ արուեստի մէջ էականը ճշմարտանմանն է եւ ոչ թէ ճշմարիտը: Գրագէտ Վահէ Վահեան (1908 - 1998) իր գրադատական էջերուն մէջ յաճախ շեշտած է այս պարագան, դիտել տալով որ «Ճշմարիտը չի կրնար միշտ արդարացնել իր գոյութիւնը պատմումի արուեստէն ներս, եթէ կը յատկանշուի միայն իր ճշմարիտ եղած ըլլալուն հանգամանքովը» (տե՛ս «Անի» ամսագիր, Պէյրութ, Յունիս 1949, էջ 446):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՄԱԿԻ ԵՏԵՒ
Թատերախաղ 3 տեսիլ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Իսթանպուլ, 2000

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԶԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՀԱՍ ԱՂԷՏ

Գրեց՝ ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դ.

Իմ այս մտորումները գրի առնելիս՝ մի քանի անգամ ինքս ինձ զսպեցի, որպէսզի երկու ճշգրտում եւս չանեմ: Վերջին անգամ սրբագրեցի գրածս, մտածեցի, թէ կիսաբերան ասուած ճշմարտութիւնը աւելի մեծ կեղծիք է, քան իսկական կեղծիքը:

Հետեւաբար, առաջին ճշգրտումը: Լ. Միրիջանեանը գրում է, թէ Անդրանիկին Պանթէոնում վերայուղարկաւորելը ինքնին բացառւում էր, քանի որ այնտեղ «ամփոփուած են գերազանցապէս մշակոյթի գործիչներ» («Յառաջ», Ապրիլ 28, 2000): Այս «գերազանցապէս»ը ինձ ստիպեց ստուգել յիշողութիւնս: Երեւանի հետ հեռաձայնային երկու եւ ինտերնետային մէկ կապով պարզուեց, որ միայն մշակութային գործիչներ չեն, որ յուղարկաւորուած են Պանթէոնում:

Կ. Դեմիրճեանը, օրինակ, որի մասին յիշողութիւնները դեռ թարմ են:

Գ. Արզումանեանը՝ երկրորդ օրինակը, որին յուղարկաւորել են քառորդ դար առաջ եւ, որի ո՛վ լինելու մասին կարելի է նոյնիսկ մրցանակաբաշխութիւն յայտարարել:

Երկրորդ ճշմարտութիւնը վերաբերում է «Ֆրանսայի պատկան մարմինների համաձայնութեանը յարմար ժամանակ» Զօրավարի աճիւնը տեղափոխելուն եւ 70.000 տոլար ծախքին:

Իր ցաւատանջ ու ահազանգող յօդուածի մէջ Ա. Պէյլէրեան («Յառաջ», Մարտ 4, 2000) տրտնջում է, որ արտաշիրիմումը կատարուել է «առանց ֆրանսական պաշտօնական իշխանութիւնների ներկայութեան»: Նման տրտունջ ես էլ եմ ունեցել: Բայց այս մտմտուքներիս ընթացքին կառավարական հաղորդագրութիւնը նորից աչքի անցկացնելիս, անդրադարձայ, որ «պատկան» բառը ընթերցել եմ որպէս «պետական»: Երեւի այդ էր պատճառը, որ իմ մտքով էլ անցաւ, թէ ինչո՛ւ չի եղել ֆրանսական պաշտօնական իշխանութիւնների ներկայութիւնը:

Ուստի, դիմեցի «Ֆրանսայի պատկան մարմիններին» եւ բանից պարզուեց, որ արտաշիրիմումի եւ այլ ծառայութիւնների ծախսը ընդամէնը 24.835 ֆրանք է կամ շուրջ 3500 տոլար:

Մտքովս անմիջապէս անցաւ, որ «հանգամանքների բերումով» պատմութիւնը այսպէս, թէ այնպէս՝ միեւնոյն է, զեղծուելու էր: Ուրեմն ինչո՞ւ տասը տարի առաջ Անդրանիկին տէր կանգնողները հիմա այսքան հեշտութեամբ զիջեցին: Գոնէ այն ժամանակ երեք - չորս հոգիանոց խմբի ճանապարհածախսն էր լինելու եւ մէկ էլ լաւաշ - կոնեակի գինը: Եւ կը յուղարկաւորէին Կոմիտասի անուան այգու Պանթէոնում: Թէ չէ, վաղ թէ ուշ, յիսուն կամ եօթանասունհինգ տարի յետոյ, գալու են մարդիկ, որոնք այնքան մոռացկոտ չեն լինի, ինչպէս մենք, եւ մեղա՛յ ... մեղա՛յ ... գուցէ կ՚որոշեն արժանի՞ն մատուցել Զօրավարի չարչրկուած աճիւնին:

Ե.

Յառաջիկայ Նոյեմբերին ծրագրւում է պատմութեան մի նոր զեղծարարութիւն: Եւ այս անգամ դարձեալ Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ մի քանի տարի առաջ ջնջեց Խորէն Ա. Մուրադբէկեան Կաթողիկոսի «հանգամանքների բերումով» խեղդամահ արուելու ամէն կասկած: Ընդամէնը մէկ սերունդ յետոյ ոչ ոք հարց չի տալու, ինչպէս մենք էինք ժամանակին հարցնում, թէ ինչո՛ւ կոմունիստական ռեժիմի ձեռքերով խեղդամահ արուած կաթողիկոսը չի թաղուած տաճարի մուտքի մօտ: Քանի որ հիմա արդէն այստեղ է շիրիմը:

Եթէ կարելի է կեղծել ընդամէնը 62 տարիների անցեալ ունեցող պատմութիւնը, ինչո՞ւ չկեղծել նաեւ շուրջ 1000 կամ 1700 տարիներ առաջուայ պատմութիւնը, այս անգամ արդէն շատ աւելի հեռուն գնացող նպատակներով:

Որպէս բնաբան բերուած Արմէնփրէսի հաղորդագրութեան մէջ ոչ մի խօսք չկայ այն մասին, թէ այդ ինչպէս է, որ Գրիգոր Ա. Լուսաւորչի աճիւնը յայտնուել է հեռու հեռաւոր Նէապոլի մէջ:

Այս հարցի պատասխանը չեն տալիս ոչ պետական լրատուական գործակալութիւնը եւ ոչ էլ Հայաստանեայց Եկեղեցին:

Ուրեմն, փորձենք պատասխանն ստանալ պաշտօնական աղբիւրից: Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 3-րդ հատորի 212 էջի վրայ կարդում ենք. «Կեանքի վերջին տարիներին Գ. Լ. (...) քաշուեց ճգնարան (Սեպուհ լերան Մանեայց այրում), ուր եւ վախճանուեց: Մի քանի տարի անց նրա աճիւնը տեղափոխուեց եւ ամփոփուեց Թորդան գիւղում»:

Նոյնն է պնդում Հայկական Համառօտ Հանրագիտարանը (տե՛ս Ա. հատոր, էջ 712 - 713):

Բայց որտե՞ղ է այդ Թորդան գիւղը: Քանի որ մասունքները «պահւում են Նէապոլում» ուրեմն, հաւանաբար Թորդանն էլ ժամանակին եղել է Նէապոլի մօտակայքո՞ւմ:

Բացենք ՀՍՀ 4-րդ հատորի 205 էջը եւ կարդանք ԹՈՐԴԱՆ յօդուածը: Եւ բանից կը պարզուի, որ այդ Թորդանը եղել է «աւան Մեծ Հայքի Բարձր Հայք Նահանգի Դարանաղի (Կամախ) գաւառում, Սեպուհ լերան արեւելեան լանջին: Լուսաւորիչը Թ-ում կառուցել տուեց առանձնատուն, ստեղծեց փոքրիկ պարտէզ, որի տեղը յետագայում կառուցուել է Թ-ի (...) եկեղեցին (պահպանւում էր մինչեւ 20-րդ դարու սկիզբը): Այստեղ են թաղուել մի քանի կաթողիկոսներ (...), այդ թւում՝ Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ Տրդատ Գ. Թագաւորը: 1909 թուականին Թորդան անշան գիւղն ունէր 419 (43 ընտանիք) հայ բնակիչ: Նրանք բռնութեամբ տեղահանուել են 1915-ի Մեծ Եղեռնի ժամանակ»:

Այս նոյն տեղեկութիւնը տպագրուած է ՀՀՀ 2-րդ հատորի 309 էջին:

Բայց ո՞ւր մնաց Նէապոլը:

Մենք ունենք եւս մի պաշտօնական աղբիւր, որպիսին է Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեանի «Ազգապատում»ը, որի Ա. հատորի Մասն Ա. 108 - 110 էջերի վրայ կարդում ենք մի ամբողջ պատմութիւն, որ ըստ էութեան եւրին թուով սրբագրելու փորձ է անում տիեզերական Եկեղեցու պատմութեան դրուագները:

Ես ոչ մի նպատակ չունեմ սկսելու աւանարանական քննարկումներ, բայց այն հարցերին, որ ԱՐՄԷՆՓՐԷՍը պէտք է ջանար պատասխանել, տխրուած անդրադառնում եմ պատմութեան զեղծարարութեան մասին այս նիւթիս սահմանների մէջ:

Գրիգոր Ա. Լուսաւորչի աճիւնը երբեք հանգիստ չի գտել, շարունակ վերաթաղուել է: Այդ մասին են վկայում Բիւզանդը, Խորենացին, Ագաթանգեղոսը, իսկ Փարպեցին վկայում է, որ Լուսաւորչի նշխարները պահուել են արկղիկի մէջ եւ հանդիսաւոր հանդիպումների ընթացքին «օծութիւն են տուել»: Այնուհետեւ, 7-րդ դարին նշխարները յայտնւում են Ներսէս Գ. Շինողի մօտ: Նա Զուարթնոց տաճարի սիւների տակ է զետեղում այդ արկղիկը, իսկ «առանձին գզրոցի մէջ պահում էր պատուական գլուխը ախտահարներին ապաքինելու համար» (Յովհաննէս Կաթողիկոս, ԺԹ. 107):

Այնուհետեւ, նշխարները յայտնւում են Կոստանդնուպոլիս, բայց ծովով նորէն վերադառնում են Հայաստան, որպէսզի 842-ին նշխարների մի մասը նորէն գնայ Կոստանդնուպոլիս:

Եւ, հիմա էլ Լուսաւորչի նշխարները Նէապոլից տեղափոխելով, հերթական կեղծիքի հիմք է դրւում: Այդ կեղծիքը, սակայն, ոչ մի հեռանկար չունի եւ որեւէ կերպ չի կարող արդարացուել:

Եթէ միայն արդարացումը չորոնենք վերաթաղումներ կատարելու այն մարմաջի մէջ, որ դրսեւորւում են քաղաքական իշխանութիւններէն մինչեւ եկեղեցական իշխանութիւնները:

Զ.

Ինչո՞ւ են կազմակերպւում այս կեղծիքները:

Եթէ նկատի ունենանք Դրաստամատ

կանայեանի աճիւնը վերաթաղելուց յետոյ նրա աղբանոց դարձած շիրիմի մասին աճապանդը, ինչպէս նաեւ այն յամառ մեկնաբանութիւնը, թէ ամէն բան արուել է ընդամէնը «հեռուստատեսութեամբ երեւալու» նպատակով, այսընդհանրապէս մոդայիկ դարձած վերաթաղումների խակակամ եւ բուն պատճառը թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ եկեղեցական իշխանութիւնների հեղինակութիւնը վերականգնելու տխուր փորձեր են:

Այդ է եղել Հայաստանում մէկ թափառող Ուրուականի օրօք: Ամէն մի նոր իշխանութիւն փորձում էր հեղինակութիւն ձեռք բերել հանդուցեալների հաշուին: Սովորաբար «արդարացնում» էին նախորդ իշխանութիւնների զոհերը եւ շտապում էին յուշարձաններ կանգնեցնել նրանց համար:

Իսկ հեղինակութիւնը այնպէս էլ չէր ապահովւում:

Է.

«Յառաջ»ի նոյն թուի մէջ, ուրեմն լոյս էր տեսել Լ. Միրիջանեանի վկայութիւնը, հրապարակուել էր նաեւ Պ. Զէյթունցեանի մի քանի նկատառումը Հայաստանի իրականութեան մասին:

Կրկնելու եմ.

«Այսօր պետութեան կեանքը իշխանութեան կեանքն է, մինչ պէտք է ըլլայ հասարակութեան կեանքը: Բարոյականը պէտք է վերականգնի, որպէսզի քաղաքային գիտենայ արժէքը եւ կշիռը իր ձայնին»:

«Երէկ (Սփիւռքի հետ Հայաստանի) կապերը կեղծիքի վրայ հիմնաւորուած էին, այսօր շահի վրայ, Հայաստանը Սփիւռքը չի ճանչնար»:

Այս է ճշմարտութիւնը:

Ճշմարտութիւնն այն է, որ անկախութեան խանդավառ տօնակատարութիւններով, հայկական ողիմպիական խաղերով, հանդուցեալներին հայրենադարձելով (որ, սակայն, ըստ սովետահայ բանաստեղծուհուն, տեղի էր ունենալու սփիւռքի ողջերին հայրենադարձելուց յետոյ միայն) Հայաստանը վերջնականապէս փախչում է հայի ոտքի տակից:

Բայց «մենք չունենք աղէտի զգացողութիւնը, քանի որ տրամվայները դեռ աշխատում են»,– աւելի քան վաթսուն տարի առաջ՝ 1930-ականների կէսերին կնոջն ասել էր Օսիպ Մանդելշտամը՝ Մոսկուայի իր բնակարանի պատուհանից դուրս նայելով:

Ը.

Բայց Երեւանում տրամվայները վաղուց է, ինչ չեն աշխատում:

Ռ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՔՑԻ ԿԻՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՏՈՒՆԸ ԱՇԽԱՏԻՆ

Իրաքի նախագահը վերջերս հրամանագիրով մը հրահանգած է որ իր երկրին կիները վերջ տան դուրսի աշխատանքին ու մնան իրենց տուներուն մէջ: Ատոր պատճառաբանութիւնը այն է որ կիները իրենց շահածին մեծ մասը կը ծախսեն հագուստ – կապուստի, մինչ որ երկրին տնտեսութեան համար լուրջ կորուստ է: Աւելորդ է ըսել թէ Ս. Հիւսէյն այս հրահանգին համար ոչ մէկ վիճակագրական աղբիւր ցոյց տուած է: Որոշումը զուգադիպած է ՄԱԿ-ի մէջ կիներու մասին միջազգային համաժողովի մը:

Հրամանագիրը Իրաքի ընկերութիւնը վերակազմակերպելու ծրագրին մաս կը կազմէ: Նախագահը մանրամասնելու համար իր հրահանգը, կը թելադրէ բժշկուհիներուն որ իրենց տան մէջ հիւանդ ընդունին, իսկ ճարտարապետուհիները պէտք է կարի մեքենաներ գնեն եւ իրենց թաղի կիներուն կարուձեւ սորվեցնեն:

Այդ հրամանագիրը անընդունելի կը նկատուի, գլխաւոր այն պատճառով որ Իրաքի հիմնական աւանդութեան մէջ կինը միշտ հանրային շրջանակին մէջ տեղ ունեցած է: Այդ իրողութիւնը, եւ հետեւաբար ներկայ իրականութիւնը անտեսելու, կամ արհամարհելու կեցուածք կը վերագրուի Ս. Հիւսէյնի: Նոյն ատեն անարդանք մը հազարաւոր բանուորուհիներու եւ ստեղծագործական աշխատանք կատարող կիներու ուղղուած: Հրամանագիրը քննադատող լրագրողը կը յիշեցնէ թէ պատերազմի տարիներուն կիները եղան երկրին ընթացքը ապահովողը. պատերազմէն ետքն ալ առաջին կարգին վրայ գտնուեցան անոնք, դարմանելու համար ամերիկեան ռմբակոծումներուն պատճառած վնասները:

Ս. Հիւսէյնի հրամանագիրը առաջին քայլ մը կը նկատուի, որուն պիտի հետեւին ուրիշներ ալ: Հաւանական է, օրինակ, որ արգիլուի կիներու համալսարան մուտքն ալ, քանի որ ասպարէզի մը տիրացողներ զայն կիրարկելու առիթ պիտի չունենան, հետեւելով իրենց նախապաշարեալ արգելքին:

Լրագրողը անհեթեթ այդ կացութեան մէջ կը տեսնէ ամերիկեան սպառնալիքին դառն յաջողութեան փաստը: Չէ՞ որ ԱՄՆ յայտնած էին թէ իրենց նպատակը Իրաքը առաջնորդել էր նախաճարտարարուեստական շրջանի մը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Եղբայրական Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 15-ին, նշուած է արձակագիր եւ բանաստեղծ Նուպար Զարխուտեանի գրական գործունէութեան 60-ամեակը: Բացումը կատարելով Մաշտոց Գոլէժի տնօրէն Կարպիս Տէր – Եղիայեան, ներկայացուցած է յոբելեարին անձը եւ գրական վաստակը: Բանախօսած է Պօղոս Գիւրէլեան, անդրադառնալով Նուպար Զարխուտեանի կարդացուած նիւթերուն, շեշտը դնելով գիտա – երեւակայական մարզի իր գրուածքներուն վրայ: Անահիտ Երեմեան խօսած է յոբելեարի բանաստեղծութիւններուն մասին, Վահրամ Հաճեան ներկայացուցած է անոր պատմուածքները, իսկ Գէորգ Խրլոպեան անդրադարձած է անոր վաստակին: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը: Փակման խօսք արտասանած է Կարպիս Տէր – Եղիայեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի ամէնօրեայ վարժարանի «Գոլըեան» նախակրթարանի եւ միջնակարգի բաժնի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Մուշեղ Գարագաշեան: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետ Լեւոն Հաւըրձեան: Շրջանաւարտ դասարանի աշակերտներու կողմէ հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն ուղերձներու ընթերցումէն ետք կատարուած է վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը: Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Րաֆֆի Տուտագլեան: Նախակրթարանը տուած է 23 շրջանաւարտ, միջնակարգ բաժինը՝ 26:

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 18-ին, առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան քահանայ ձեռնադրած է Գէորգ Սարկաւագ Տէվէճեանը, զինք կոչելով Միքայէլ Քահանայ: Նորօծ քահանան ծնած է 1964-ին, Նիւ – Եորք: Սէն Ճան համալսարանէն ստացած է Պըսակաւոր Գիտութեանց վկայականը՝ ընկերային ծառայութեան ճիւղին մէջ: 1992-ին շրջանաւարտ եղած է Ս. Ներսէս ընծայարանէն եւ երկու տարի ալ հետեւած է Երուսաղէմի Դպրեվանքի դասընթացքին:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Սահակեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 28-ին, Եշիլքէօյի Մարզական ակումբին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Էլիզապէթ Չէքի: Շնորհաւորական խօսքեր արտասանած են փոխտնօրէն Հասան Ասլան, Թաղային Խորհուրդի ատենապետ Գէորգ Եանէր եւ վարժարանի հիմնադիր Անդրանիկ Քէօսէյեան: Ուղերձներու ընթերցումէն եւ գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք կատարուած է վկայականներու յանձնումը 62 շրջանաւարտներու, որոնցմէ իւրաքանչիւրին նուիրուած է նաեւ մատանի մը Թաղային Խորհուրդին կողմէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱԿՌԱՄԱՆԵԱԿ»
Տրամախառն բօմէտի երեք արարուածով

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Խմբագրած եւ ծանօթագրած՝
Տոքթ. Վաչէ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

«Մայրենի» Հրատ., 2000
65 Colonial Avenue, Waltham, MA 02453

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ը.

Զարդած արեւը ցամքած մէկը՝ Սարգիս էֆէնտին, ցիցի պէս երկայն ու նիհար մարմինով, որուն վրայ դրուած մինինկ գլուխ մը, ճղճիմ քիթով, ներս փախած ծնօտով: Ցիտունը անցած, հանդարտ, բծախնդիր, կամացուկ մէկը, տուտիկ – տուտիկ քալող ու խօսող, որ յուսահատ ճիգեր կ'ընէր հետեւելու համար Մարտիկ աղային խօսքերուն ու կրակոտ ոլորմ յորձանքին, ճակատը կը կնճռոտէր, ականջները կը տնկէր՝ չհասկցողի դէմքի երեւոյթով, քիչ կը խօսէր ու կամաց – կամաց, քայլ առ քայլ, աջ ձեռքին մէջ համրիչ մը, որուն հատիկներուն անջատումին դանդաղկոտութեամբ խօսքերը, մէկիկ – մէկիկ, կ'իյնային իր ժոտ բերնէն:

– Բէկ աղէկ ամմա, – առարկել կ'ուզէր երբեմն, բայց իր խօսքը այնքան կը անշքացուէր, կը դանդաղէր, որ դեռ չաւարտած՝ Մարտիկ աղա անհամբեր իր կայտառ ձայնին հզօր հնչումներովը կը խափանէր ծերունիին ջղային ու ծոյլ բղղելը: Երեւակայեցէք քար մը, որ յամառ կ'ուզէր հեղեղի մը հոսումը կեցնել:

– Դուն ինծի մտիկ ըրէ՛, ա՛ պապամ, ինչո՞ւ պէտք, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա, որ ուրիշներէն խօսիլ չէր պահանջեր, չէր խնդրեր, շատ հարուստ, շատյ ըլլալով այդ մասին:

Իր մտացրութիւնը, խլութիւնը Մարտիկ աղային խօսքերուն ուշադրութեան՝ խոժոռ հրաւէրներու առիթ կուտար աս վերջինին կողմէն, որ աս մասին շատ հոգ կը տանէր. իր խօսքերը «մտիկ կ'ընե՞ք կոր, մտիկ ըրէք»ներով կը վխտային:

– Մտիկ կ'ընե՞ս կոր, միւսի՛ւ, մտիկ ըրէ:

Պէտք էր «այո՛» ըսել բարձրաձայն, եթէ ոչ՝ կը կրկնէր իր հարցումը ու հրամանը:

Կար նաեւ 19 – 20 տարեկան երիտասարդ մը, տժգոյն, նիհար, ամքած, սատկած երեւոյթով: Երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր – մոլոր բուսնող նորածիլ պեխեր, մօրուքի կասկած մը թուշին ծայրը մրոտող, թաւ ապեղ յօնքեր մաշած – մարմրած աչքերուն վրայ: Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, աս տղան իր մտախոհ սիլուէթը կը պըտըտցնէր ամբոխին մէջէն, անտարբեր տարտամ, քալուածքը փլփլող, անգոյն: Հակառակ աս բաներուն, կրցեր էր շնորհիւ պաշտպաններու, աղուոր պաշտօն մը ձեռք ձգել պետական պաշտօնատան մը մէջ, ի մեծ ապշութիւն շատերու, որոնց համար իր սէրսէմութիւնը վաւերական էր: Անունն էր Քուրջեան, շատ լաւ պատկերացնող իր անձը ու նկարագիրը: Իր պարապուրդի ժամերուն Մարտիկ աղային կուգար երբեմն ունկնդրել:

Մարտիկ աղա օր մը այդ երիտասարդը, որուն Հայ ըլլալը գիտէր, սրճարանին մէջ տեսած էր գրպանած «Ֆիկառօ»ի մէկ գրական յօդուածը կարդալով:

– Ատանկ բաներ մի՛ կարդար, միւսի՛ւ... ատոնք պարապ բաներ են... – ըսելով «Դրօշակ» մը տուած էր. – «Դրօշա՛կ» կարդա, «Դրօշա՛կ»...

Ու ամէն անգամ, որ զայն տեսնար Լուվռէն անցնիլը, կը կանչէր ու գրեթէ բռնի քովը կը նստեցնէր:

– Հէ՞, ի՞նչ ըսիր, Կարապե՛տ...

– Իրաւունք ունիս, էֆէնտի՛, իրաւունք ունիս, ճիշդ է ըսածդ:

Կարապետը հերոս մըն է: Ինք միայն գիտէ, թէ ինչո՞ւ հերոս կ'անուանէ ինքզինքը: Հարցնել չըլլար իրեն. իր կողմէն ինքնատու տեղեկութիւն, բնա՛ւ: Հերոս է, ատիկա կը բաւէ. ինք ըսած է ատոր ուրիշները կը կրկնեն, ամէն մարդ Աղեքսանդրիոյ մէջ գիտէ, թէ հերոս է: Ընդունուած, վճռուած բան մըն է ատիկա. կ'ուզես նէ՝ տարակուսէ՛, ծաղրէ՛, տեղեկութիւններ հարցո՛ւր, իր շահատակութիւններուն պատմութիւնը: Վա՛յ քեզի: Քիչ մը սանկ ծուռ նայեցա՞ր. հեգնութեան խնամի, տարակոյսի ագդական խօսք մը յանդգնեցա՞ր, իր խօսքերուն հերքում մը, ընդդիմաբանութիւն մը փախցուցի՞ր բերնէդ, ոչ յարգական շեշտ մը, դիրք մը հագա՞ր իր նկատմամբ՝ խե՛րդ է անիծուեր:

Կարապետին խոշոր, երկու քովէն ուռած բիրտ դէմքը կը կարմրի բարկութենէն. նայիս կապուած մատներով պեխերը կ'ոլորէ սպառնալից, աչքերը կը թաւալէ խոժոռ, գաւազանը ձեռքին մէջ կ'երերցընէ ու ահագին բերանը կը բանայ:

– Տօ՛, ես քուկին խերդ կ'անիծեմ... հա՛, չունչանորդի... գիտե՞ս ես ով եմ... ինծի պէս հերոսին...

Սպառնալիքի, զայրոյթի, գռեհիկ խօսքերու, հայհոյութիւններու աղտոտ հեղեղ մըն է կը թափի բերնէն:

Կրնաս նէ՝ պատասխան տուր՝ գաւազանի հարուածի մը կամ կռուփի մը անախորժ անակնկալը աչքդ առնելով: Աղեքսանդրիոյ մէջ տեսակ մը տէրէպէյի կարգած է այդ մարդը: Հերոսութիւնը իրեն անցագիր, վկայական, արհեստ ըրած, բիրտ ուժը՝ իրեն զրահ, ուրիշներուն վախկոտութիւնը՝ իրեն քաջութիւն, ջրհանկիրի կամ ծովահէններու նաւապետի սպառնալից, կոշտ, ինքնիշխան ձեւերով, աշխարհակալութեան նոմանի պէս հառհառ ու բռնապետ, կը պտըտի հայերուն մէջ՝ կռուփի, կիցի, գաւազանի հարուածներ իջեցնելով աջ ու ձախ, հայհոյութիւններու, նախատինքներու, սպառնալիքներու տարափ մը տարածելով ճամբուն վրայ, ու, տեսակ մը ինքնակոչ դատախազ՝ իրեն չվերաբերող խնդիրներուն խառնուելով, վէճերու, կռիւներու միջամտելով, հաշտեցնելու տեղ ինք ալ կռուի բռնուելով, լռութիւն իր կամքին, խօսքին անպայման հպատակութիւն պահանջելով, հարուստներու ներկայանալով ու իբր հերոս դրամ պահանջելով, փրցնելով բռնի, սպառնալիքներու, անարգանքներու հեղեղի մը մէջ:

Հերոս է. ըսելիք չկայ. ո՞վ կրնայ դիմադրել իրեն: Ասպետի փրկութեանը համար իր կեանքը մահուան նշանած է: Ճամբայ տուէք, որ անցնի, լռեցէք, որ խօսի, քակնիդ բացէ՛ք, որ առնէ մէջէն: Հերո՛ս է:

Աս հերոսը սակայն, այնքան դիւրագրգիռ ուրիշներուն հետ, Մարտիկ աղային տեսակ մը յարգանք... հլու ակնածանք կը ցուցնէ: Կ'ըսեն, թէ զինքը սրունցանողը ան է: Են կատաղի շուներն ալ չէ՞ն լզեր միթէ:

Ուրիշ դաշնակցականներ ալ կային: Ցոյն կառսնի մազերուն պէս սանտրուած գլուխով, ծնօտին երկու քովերէն եղջիւրներու կամ էշու ականջներու պէս մեկնող կիսամօրուքներով խալիկ մը: Գաւառացի տղայ մը՝ կարճլիկ, անշուք, խլէզ: Ռուսահայ մը՝ նիհար, երկայնահասակ, որ կը ջանար իր ընկերական գաղափարները հագցնել Մարտիկ աղային՝ յուսալով թերեւս անոր հարստութենէն մաս մը փրցնել, երբ հետեւանք իր քարոզած հաւասարակշռութեան:

(Շար. 40)

(Շար. Ա. էջէն)

դին կոչ կ'ընեն ձեռք կանգնելու իր իրաւունքներուն եւ «արժանի գնահատականը տալ այդ իշխանութիւնն ի շահ իրենց գործադրած անձանց յանցագործ խարդաւանանքներին» :

Թուելէ ետք վերջին ութ ամիսներու ընթացքին այս առընչութեամբ կատարուած քաղաքական բոլոր խաղերը, յայտարարութիւնը ստորագրողները կ'ըսեն.– «Մեր համոզմամբ, Ա. Յարութիւնեանի, Յ. Յարութիւնեանի, Ն. Բաղալեանի, Մ. Մովսիսեանի եւ Ա. Յակոբեանի մասերով քրէական գործը կարճելու եւ քրէական գործը դադարեցնելու մասին ՀՀ զինդատախազի որոշումներն իրենց էութեամբ պատմական փաստաթղթեր են՝ ի գիտութիւն սերունդների, թէ ինչպէս են քաղաքական պատուէր կատարելու հետեւանքով պատժից ազատում ծանրագոյն յանցագործութիւն կատարողները» :

Որպէս հակազդեցութիւն յայտարարութեան, նախկին մեղադրեալ Յ. Յարութիւնեան պատասխանելով «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի հարցումներուն, ըսած է թէ իրեն դէմ փաստեր չկային ու զոհերուն պարագաները հիմա լուրջ փաստաբաններու կարիքը ունին : Ան չարունակած է, թէ այս յայտարարութիւնը Գագիկ Ջհանգիրեանի նոր մէկ խաղն է ու ներկայիս կը փորձէ ուղղութիւն փոխել ու աղմուկ բարձրացնել զոհերուն պարագաներուն միջոցով : Իր կարգին, Գ. Ջհանգիրեան ալ մեկնաբանելով ըստեղծուած կացութիւնը, նշած է թէ յայտարարութիւն հրապարակելը անոր հեղինակներուն իրաւունքն է եւ թէ եթէ անոնք համաձայն չեն նշեալ հինգերուն դէմ եղած մեղադրանքներուն ջնջումին, կրնան վերաքննութեան դիմել :

Սակայն, ինչպէս Անահիտ Բախշեան կ'ըսէ, եթէ նման դիմում կատարուի, նոր նախաքննութիւններ պիտի սկսին ու իրենք այլեւս ուրիշ ուշացում չեն ուզեր : Կ'ուզեն պարզապէս որ գործը դատարան հասնի :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 18 / 19)

ԳԵՐԻՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԲԱՔՈՒ

Յուլիս 18-ին ազատ արձակուած ու ՄԱԿ-ի մէկ օդանաւով Բաքու մեկնած են ԼՂՀ-ի եւ Հայաստանի սահմաններուն վրայ գերի ինկած վեց Ազրպէյճանցիներ : Անոնք օդակայանը կարճատեւ զրոյց ունեցած են լրագրողներու հետ, ըսած թէ գերութեան մէջ բնական պայմաններով ապրած են եւ դժգոհութիւն չունին : ԼՂՀ Երեւանի ներկայացուցիչը Կարէն Միրզոյեան ըսած է թէ Ղարաբաղի մէջ այլեւս ազրպէյճանցի ռազմագերի չկայ, բայց Ազրպէյճան կը շարունակէ հայ գերիներ պահել : Ան աւելցուցած է թէ իրենք կը յուսան որ միջազգային հանրութիւնը ճնշում կը բանեցնէ Բաքուի վրայ որպէսզի յայտնէ արդերատեխկման այն վայրերը ուր կրնան հայ գերիներ գտնուիլ :

«Ընդդէմ իրաւական բռնութեան» կազմակերպութեան նախագահ Լարիսա Ալավերդեան ըսած է թէ իրենց լաւատեղեակ աղբիւրներով՝ Ազրպէյճանի մէջ կան վեց հայ ռազմագերիներ եւ մօտ 900 հայ պատանդներ : Իսկ Հայաստանի մէջ կը պահուին չորս ռազմագերիներ եւս եւ քաղաքացի մը : Հայկական կողմը պատրաստ է յառաջիկային յանձնելու նաեւ զանոնք :

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՌՈՒՍ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Բելառուսիոյ մայրաքաղաքը մեկնումի նախօրեակին տեղական թերթի մը տուած հարցազրոյցին ըսած է թէ Հայաստան ներկայիս չի պատրաստուիր միանալու Ռուս – Բելառուս միութեան : Աւելցուցած է թէ Հայաստան մեծ կարեւորութիւն ունի ՀԱՊ-ի շրջանակներուն մէջ երկկողմ յարաբերութիւններ մշակելու եւ այդ պետութիւններուն հետ գործակցելու համար :

⁂

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՈՒ ԱՆՈՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Մարտ 22-ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին ամբաստանեալներէն բանակի նախկին հրամանատար զօրավար Ս. Բաբայեանի պաշտպան փաստաբանը Ժ. Շաքարեան յայտարարած է թէ հիմ չունի քննիչ մարմնին յայտարարութիւնը թէ տարակարծութիւն կայ իր ու պաշտպանեալին միջեւ եւ թէ ինք անհարկի կերպով կը ձգձգէ նիւթերուն ծանօթանալու գործը : Ժ. Շաքարեան ըսած է թէ Ս. Բաբայեանի հետ ամէն օր կ'աշխատի եւ արդէն ծանօթացած են 15 թղթածրարէն 13-ին : Իր կարծիքով որպէս տարակայական մօտեցումի արտայայտութիւն, նախագահ Ա. Ղուկասեան պէտք է միջնորդէր որ գործը դատաքննութեան համար Հայաստան ղրկուէր, մանաւանդ որ քննիչ խումբին մէջ Հայաստանէն իրաւական համակարգի աշխատակիցներ ընդգրկուած են :

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Գերմանականէն, փորթուկալականէն և յունականէն ետք Յուլիս 18-ին բացումը կատարուած է Երեւանի Ֆրանսական համալսարանին որ առայժմ կը գործէ որպէս փակ բաժնետիրական ընկերութիւն (ՓԲԸ), որուն 15% բաժինը կը պատկանի Հայաստանի կառավարութեան, իսկ մնացեալը Ֆրանսական «Ռոն» եւ «Տիւթիւլոզ Ինֆորմանիք» հաստատութիւններուն : Պաշտօնական բացումը կատարած է նախագահ Քոչարեան : Ան իր ելոյթին մէջ ուրախութեամբ նշած է որ Հայաստանի մէջ կ'աւելնան եւրոպական չափանիշով բարձրատիճան ուսման հաստատութիւնները, որոնց շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ պատրաստել բոլոր ճիւղերու մասնագէտներ : Աւելցուցած է թէ Ֆրանսան միշտ մեծ տեղ գրաւած է Հայոց մշակոյթին մէջ եւ այս նոր իրագործումը ա՛լ աւելի կը խորացնէ աւանդական բարեկամական կապերը երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու, անկախ անցողակի երեւոյթներէն : Յիշեցուցած է նաեւ որ յառաջիկայ տարուան Փետրուարին որպէս Ժ. Շիրաքի հիւրը, Ֆրանսա կ'երթայ : Խօսք առած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Մ. Լըկլեր, ըսելով որ իրագործումը հայկական մտայղացում է եւ Ֆրանսական իշխանութեան հաւատի դրսեւորում Հայաստանի հանդէպ : Ապա ան իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան անունով յուշամետալներ յանձնած է նախաձեռնութեան հեղինակներուն եւ աջակիցներուն՝ Արթիւր Պաղտասարեանին ու նախարար Եդուարդ Ղազարեանին :

Բացման արարողութենէն առաջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ՀՀ Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարար Եդուարդ Ղազարեան, «Հայաստան – Ֆրանսա» բարեկամական խորհրդարանական խումբի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան եւ դեսպան Մ. Լըկլեր զանազան բացատրութիւններ տուած են ծրագրին իրագործման զանազան հանգրուաններուն մասին : Շէնքը հաստատուած է Ազգեստան 8 հասցէին ու այս տարի կ'ընդունի առաջին 100 ուսանողներ, տնտեսագիտութեան, իրաւաբանութեան և կառավարման մասնագիտացումով. անոնք կը սորվին նաեւ ֆրանսերէն, անգլերէն ու գերմաներէն :

⁂

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Հայաստանի մէջ 2000 տարուան առաջին վեց ամսուան ընթացքին արձանագրուած է 5366 ամուսնութիւն, 628 ամուսնալուծում : Ծնունդներու թիւը եղած է 17.916, իսկ մահերունը՝ 22.958, ինչ որ 21,6% աւելի տոկոս կը ներկայացնէ, համեմատութեամբ ծնունդներու : Այլ խօսքով՝ մահացողները 5042 աւելի են նորածիններէն :

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սերոբեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սերոբեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԱՌԱՔԵԼ ՍԵՐՈԲԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 18-ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 21, ժամը 14-ին, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին
6, avenue Bourgain
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Որեւէ մահազդ գրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 22

Տօն Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն
Քրիստոսի եւ Պօղոսի
Երեքտասաներորդ Առաքելոյն

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒՀ-ԵՐՈՒՄ* 70 ՏԵՂ Է ՅԱՏԿԱՑՐԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻՆ

Հայաստանի կառավարութեան կողմից ս. թ. Յունիսի 22-ին հաստատուած ԲՈՒՀ-ական ընդունելութեան պետական պատուէրի շրջանակներում 70 տեղ է յատկացուել սփիւռքահայ դիմորդներին :

Այդ տեղերի շրջանակներում ընդունելութիւնն իրականացուելու է «Հայաստանում օտարերկրեայ քաղաքացիների ուսուցման մասին» կարգի համաձայն՝ ՀՀ Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարի կողմից սահմանուող յանձնաժողովի նիստում՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական, արուեստի եւ Սփիւռքի համար առաջնահերթ նշանակութեան այլ մասնագիտութիւններին :

Պետական պատուէրի տեղերից բացի սփիւռքահայ դիմորդները հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ վճարովի համակարգ՝ նոյն կարգի համաձայն :

Հայոց լեզուին բաւարար տիրապետելու եւ կրթական ծրագրերին յարմարուելու նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներն ընդունուելու են նախապատրաստական բաժանմունք՝ մէկ տարի ժամկէտով :

Հայկական դպրոցների շրջանաւարտներին հնարաւորութիւն կը տրուի գիտելիքների ստուգման (հարցազրոյցի) արդիւնքներով ուսումն սկսել առաջին կուրսից :

Դիմորդների փաստաթղթերի ընդունելութեան վերջին ժամկէտը Օգոստոս 1-ն է :

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմում – հարցաթերթիկը ցանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում :

Հասցէն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

(*) Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւն :

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին :

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է : Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –
ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու :

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բարձրացած արծարծուող հարցերու :

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CANNES : XXVe Nuits Musicales du Suquet, Parvis de l'église Notre-Dame d'Espérance;

Lundi 24 Juillet, 21 heures 15

Trio Wanderer avec la participation de **Jean-Marc Phillips-Varjabédian** (violon).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : 4 août.

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 21
VENDREDI
21 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·953 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.953

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ բանակցութիւնները կարելի էր խզուած նկատել Յուլիս 19-ին եւ Արաֆաթ ու Պարաք, ամէն մէկը իր տունը պիտի վերադառնար, հաստատելով ձախողութիւնը, երբ վերջին պահուն Գլինթըն համոզեց որ փորձ մըն ալ կատարուի: Ինք 24 ժամով յետաձգելէ ետք Ճափոն մեկնումը, Տիկին Օլպրայթի յանձնեց Արաֆաթի եւ Պարաքի խօսակցութիւնները հովանաւորելու պաշտօնը: Պարաքի համար ձախողութեան պատասխանատուն Արաֆաթն է, այս վերջինին համար ալ՝ Պարաքը: Անհամաձայնութեան գլխաւոր հարցը Երուսաղէմի կը վերաբերի: Պարաք հոգամասերու փոխանակում մը կ'առաջարկէ: Ըստ Իսրայէլեան մամուլին, Պարաքի առաջարկը սա է. – Իսրայէլ կը կցէ Ս· Քաղաքի սահմաններու մօտ տեղաւորուած հրեայ հաւաքոյթները (Մաալեհ, Ատի – Մին, Ժիվաաթ Զէէվ եւ Կիւշ Էթզիոն) եւ կը կայէ մայրաքաղաքին: Ասոր փոխարէն, քանի մը պաղեստինեան գիւղեր (Վալաժահ, Ժապէլ Մուքապար, Իսաւիյա) որոնք Երուսաղէմի շուրջ են եւ իսրայէլեան հակակշռի տակ են, կ'անցնին պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքը: Ասիկա անընդունելի է Արաֆաթի համար, մինչեւ իսկ «քաղաքական անձնասպանութիւն մը» կը նկատուի:

ԺՈՍՓԷՆ ղեկավարած նիստ մը ունեցաւ կառավարութեան 11 անդամներու հետ Յուլիս 19-ին Գորսիքայի կնճռոտ հարցին կապակցութեամբ, առանձին տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Շըվէնըմանի հետ, բայց ամէն ինչ գաղտնի մնաց: Յայտնի է որ կրկին հանդիպում կար Գորսիքայի պատուիրակութեան հետ:

ԺԻՎԷԻ (Արտէնններու նահանգ) Սելաթէքս գործատան 153 աշխատաւորներու պահանջները մասնակի գոհացում ստացան Յուլիս 19-էն 20-ի գիշերուան ուշ ժամերու բանակցութիւններով: Ամէնէն կնճռոտ կէտը կը վերաբերէր 150 հազար ֆրանք պարգեւի պահանջին հարցը: Իշխանութիւնները յօժարեցան 80 հազարի, որոնք կէսէն քիչ մը աւելի: Յուլիս 20-ին, յոյս կար որ վերջ գտնէ տագնապը: Այս գործատան աշխատաւորներու որդեգրած սպառնալիքներուն առաջինը (ծծմբային թթու թափելու գետը) արձագանգ կը գտնէ այլ վայրեր: Այսպէս, նոյն շրջանի, Շիլթիկհայմի (Սթրասպուրկի արուարձան) գարեջուրի գործատան մը բանուորները կը սպառնան կազի համպանակները պայթեցնել: Կառավարութիւնը շատ լուրջի կ'առնէ այս նորաձեւ բնապահութեան անհարեկչութիւնը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Մայր Թագուհիին հարիւրամեակի տօնակատարութիւնները սկսաւ Յուլիս 19-ին (բուն թուականը՝ Օգոստոս 4 է) պատկառելի տողանցքով մը: Վարդագոյն գլխարկով եւ ըղձեստով, Էլիզապէթ, կողքին ունենալով Թոռը՝ Իշխան Շառլ, ողջունեց ժողովուրդին կողմէ, որու նոյնիսկ հակաթագապետական տարրերը յատուկ սէր և յարգանք կը տածեն իրեն հանդէպ: Երկու միլիոնութիւն մէջ, թէեւ որոշ լարուածութիւն մը տիրեց, երբ լսուեցան յարձակման սպառնալիքներ եւ այն տեղեկութիւնը նաեւ որ ռումբ մը դրուած է մետրոյի կայարան մը: Հարկ եղաւ փակել բազմաթիւ կայարաններ, ինչպէս Վիքթորիա, Փատինկթըն, Ուէսթմինսթըր եւ ի վերջոյ ռումբը գտնուեցաւ եւ կարելի եղաւ խափանել: «Քուին Մըմ»ի այս տօնին չէր մասնակցեր Էլիզապէթ Բ· Թագուհին՝ շուքի մէջ չձգելու համար մայրը, որպէսզի յարգանքն ու պատիւը միայն անոր ընծայուին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ԷԹԱ-ն կը շարունակէ ահաբեկչական իր գործունէութիւնը եւ Մալակայի մահափորձէն չորս օր ետք, երկու նոր ռումբեր զետեղուած էին, Յուլիս 19-ին, կրկին Մալակայի մէջ: Առաջին ռումբը չէ պայթած, ուրիշ մը պայթած է Վիթորիայի առեւտրական կեդրոնի մը մէջ, մեծ վնասներ պատճառելով, բայց, զոհ չկայ:

ՀԵԲՐՈՆԻ ՄԷՋ, քանի մը տասնեակ լրագրողներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար իսրայէլեան բանակին դէմ, որ ապօրինի կերպով տեղաւորուած հրեաներու կողքին եղած է այն խռովութիւններու առեն, որոնք տեղի ունեցած են չորեքշաբթի սկիզբը: Այդ հրեաները, որոնց միացած են զինուորները, յարձակած են պաղեստինցի լրագրողներու եւ նկարահաններու վրայ որոնք միջազգային գործակալութեանց համար կ'աշխատէին: Երեք լրագրող վիրաւորուած են:

ԱՆԳԱՐԱ յայտարարած է որ, իր դըրացի Պարսկաստանի նոր հրթիռի մը փորձը վտանգաւոր է, այդ տեսակ զէնքերու բազմացումին պատճառաւ շրջանին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ սախուեցաւ ընդունութիւն մը ընել Չէչէնիոյ իր գործակիցներուն միջեւ, քանի ներքին պառակտում կը տիրէր: Կրեմլին, ի վերջոյ, մուֆթի Կադիրովը ընտրեց Գանտամիրովի դէմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՏԱԿ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԽՆԴՐՈՎ

Հոկտեմբեր 27-ի դէպքին նախաքննութեան նկատմամբ տիրող կասկածներ կը շարունակեն գրաղեցնել Հայաստանի քաղաքական շրջանակները: Ազգային Ժողովին այն 66 երեսփոխաններուն որոնք ներկայ էին ահաբեկչութեան, ցրուած է յայտարարութիւն մը ուր կ'ըսուի թէ զինուորական դատախազը իրաւունք չունէր ընջելու Ալեքսան Յարութիւնեանի, Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ Նայիրի Բաղալեանի դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Հոն կը պահանջուի զինուորական դատախազութենէն որ այդ անձերուն ուղղուած ամբաստանութեան անհիմն ըլլալը բնոյթը ապացուցանէ, կամ ընդունի որ անոնք յանցաւոր էին ու դատական հետապնդումի ձեռնարկէ անոնց դէմ:

Խորհրդարանի իրաւական բաժնի նախագահ Վլադիմիր Նազարեան եւս համաձայն չէ խնդրոյ առարկայ անձերուն դէմ եղած ամբաստանութեան ջնջումին ու կ'ըսէ թէ անոնք պէտք է վերաքննութեան դիմեն, քանի որ այդ ձամբով կրնան անմեղ հռչակուիլ, այլապէս միշտ կասկածի ենթակայ կը մնան:

Նոյն հարցին մասին «Կանանց հանրապետական խորհուրդ»ն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է, նորէնպէս քննադատելով նախաքննութեան ընթացքը: Հոն կ'ըսուի թէ մարդու իրաւունքները պաշտպանելու ջանքերը այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ միայն ոճրագործներուն համար մեղմացուցիչ պարագաներ գտնել է նպատակը: Յայտարարութիւնը կ'աւարտի սպառնալիքի հնամակարով մը, ըսելով՝ «Աստուած չընէ որ գործին վերջակէտը դատարանին մէջ չդրուի ու ժողովուրդը պարտաւորուի տեսնելու իր սեփական դատաստանը»:

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ Է…

Ատրպէյճանի նախագահը հանդիպում ունեցած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հերթական նախագահ Պենիթա Ֆեռերօ – Վալթնէրի հետ, որու աւարտին յայտարարած է որ գոհ է տեսակցութենէն եւ հաստատած է որ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը միայն խաղաղ ճամբով կրնայ լուծուիլ: Աւելցուցած է. – «Խաղաղութիւն կ'ուզենք Ատրպէյճանի եւ Հայաստանի միջեւ եւ ցարդ երկար համբերեցինք այդ պատճառով իսկ, բայց, մեր համբերութիւնը հատնելու վրայ է: Դուք եւ Մինսկի խումբը եւ ՄԱԿ-ը պէտք է գիտակցիք որ Ատրպէյճանի դէմ անարդարութիւնն ալ պէտք է վերջ գտնէ»:

Ալիեւի համար, երկու կողմերն ալ զիջումներ պէտք է ընեն, բայց, կենսական է նկատի առնել որ տուժող կողմը Ատրպէյճանն է:

ԼՂՀ

Հ·Յ·Դ· ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՋՆՋԵԱԼ ՀԱՄԱՐՈՒԱԾ

Ստեփանակերտի թիւ 4 եւ 7 ընտրաշրջաններու ընտրութիւնը չեղեալ համարուած է, իբրեւ հետեւանք Ռ· Աղաճանեանի եւ Հրաչ Մելքումեանի բողոքին: Անոնք առարկած են որ ընտրական ցանկերու վրայ անճշդութիւններ եղած են եւ անընդունելի խարդախում մը տեղի ունեցած է ընտրութեան օրը: Այդ շրջաններու ընտրուած երկու երեսփոխանները՝ Սէյրան Հայրապետեան եւ Մաքսիմ Միրզոյեան կը պատկանին Հ·Յ·Դ· կուսակցութեան:

Այժմ 9-ի տեղ Հ·Յ·Դ·— ունի 7 երեսփոխան եւ միշտ Բ· դիրքի վրայ է Խորհրդարանին մէջ ԺԱՄ-էն (Ժողովրդավար Արցախի Միութիւն) անմիջապէս յետոյ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 19 / 20)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա· ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԲԵԼԱՌՈՒՍԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 19-ին, վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական երկօրեայ այցելութեան մը համար Մինսկ ժամանած է: Այս մէկը նոր վարչապետին պաշտօնական առաջին այցելութիւնն է:

Վարչապետին ընկերացող պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի նախարար Կ· Ճշմարիտեան, Գիւղատնտեսութեան նախարար Զ· Գէորգեան, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար-նախարար Ա· Մանուկեան, երեսփոխան Վ· Բաղալեան եւ պաշտօնական այլ անձեր, գործարարներ: Մինսկի օդակայանը զիրենք դիմաւորած են Բելառուսիոյ վարչապետ Վ· Երմոշին, փոխ-վարչապետը եւ բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներ: Հոս, արդէն երկու երկիրներու վարչապետները առանձին կարճ հանդիպում մը ունեցած են, քննարկելով այցին նպատակները: Յաղթանակի յուշահամալիրին ծաղկեպսակ զետեղելէ ետք Ա· Մարգարեան ընդունուած է նախագահ Ա· Լուկաշենկոյի կողմէ: Բելառուսիոյ նախագահը չեշտած է թէ շուրջ երկու տարի է Ռ· Քոչարեանի հետ միասնաբար կ'որոնեն համագործակցութեան ուղիներ եւ քաղաքական որեւէ խնդիր չկայ երկու երկիրներու միջեւ, առկայ է փոխըմբռնում. աւելցուցած է թէ հաղորդակցութեան պատշաճ միջոցներու բացակայութիւնը կը խոչընդոտէ տնտեսական փաթեթի գործակցութիւնը: Ապա Ա· Մարգարեան Լուկաշենկոյի փոխանցած է աշնան Հայաստան այցելելու Ռ· Քոչարեանի հրաւէրը: Օրուան երկրորդ կէսին տեղի ունեցած է երկու վարչապետներուն պաշտօնական հանդիպումը: Գլուխ գլխի տեսակցութենէն ետք իրենց միացած են երկու կողմերու պատուիրակութիւնները: Ստորագրուած են շուրջ տասնեակ մը միջկառավարական համաձայնագրեր: Երեկոյեան, հայաստանեան պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուած է Հայաստանի դեսպանատան: Յետոյ, «Բարեկամութեան Տուն» մէջ վարչապետը հանդիպում մը ունեցած է տեղւոյն հայ համայնքին հետ:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Թիւրքմէնիստանի Երեւանի դեսպանը վճռապէս հերքած է Հայաստանեայց Եկեղեցիին գործունէութեան դէմ իր երկրին մէջ արգելք դնուելու լուրերը: Այդ լուրերը տարածուած էին արեւմտեան լրատու գործակալութեան մը կողմէ, ըսելու համար թէ Թիւրքմէն իշխանութիւնները չեն արտօներ կասպեան շրջանի հայկական եկեղեցիի մը նորոգութիւնը:

Թ· ՊԼԷՐ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ Ս· ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՅՂԱՑԱԾ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետ Թ· Պլէր Յուլիս 19-ին, Լոնտոնի մէջ Վրաստանի նախագահ Շեւարնածէի հետ ունեցած տեսակցութեան աւարտին կայացած մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ նախկին նախագահ Ս· Տէմիրէլի կողմէ առաջադրուած Կովկասի կայունութեան դաշնագրի գաղափարը: Ան աւելցուցած է թէ իրենք այդ տարածքաշրջանը կը համարեն աշխարհի կարեւորագոյններէն մէկը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԳԻՒՄՐԻԻ ՇԻՐԱԿԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՅ ՄՐՑԱՇԱՐՔԷՆ

ՓԱԹԷ ԲՈՐԻՍՈՎ – ՇԻՐԱԿ՝ 2 – 1

Եւրոպայի ախոյեաններու բաժակի ըրջման խաղերու նախնական փուլին Հայաստանի ներկայացուցիչ Գիւմրիի Շիրակը դարձի մրցումին պարտուելով բելառուս իր մրցակիցէն, դուրս մնացած է մրցաշարքէն: Յուլիս 19-ին 5000 հանդիսատեսներու ներկայութեան Բորիսովի Փաթէ-ն 2 – 1 պարտութեան մատնած է (երթի մրցում՝ 1 – 1) Հայաստանեան ակումբը: Հակառակորդին կէտերը նշանակած են Վիտալի Ռոկոցկին (17-րդ) եւ Եւկենի Լոշէնկով (58-րդ), մինչ Շիրակի կէտին հեղինակը եղած է Օհաննէս Տախմազեան (73-րդ), որ արդէն երթի մրցումին ալ նշանակած էր:

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

«ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ»
ԵՒ... ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

(Թ. ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թորանեանի նորատիպ ժողովածուին 17 գրուածքներէն գէթ 16-ին մէջ երեւցող հերոսները յիշատակուած են իրենց իսկական անուններով, ինչպէս Ուիլիըմ Սարոյեան, Ժագ Իհմալեան, Յակոբ Մարթայեան, Զաւէն Պիպէռեան, Զահրատ եւ այլք, բոլորն ալ արուեստի, գրականութեան եւ հանրային մարզերէ յայտնի անուններ: Բացառութիւն կը կազմեն մի միայն նոյնինքն հեղինակը (Թ. Թ.), որ իբրեւ գործող անձ, միշտ հանդէս կուգայ Գ. դէմքով եւ անուն կը փոխէ մէկ գրուածքէն միւսը՝ մկրտուելով Տաւրոս, Տիգրան, Վազգէն, Պետրոս, Երուանդ, Արսէն, Զաքար եւ այլն:

Հակոտնեայ ու բնագրօրէն այս միջամտութիւնն է ահա, որ կրկնակի հարուած կը հասցնէ իր գրուածքներուն, ինչպէս յիշեցինք հեղ մը. առաջին՝ սովորական դիմափոխութեամբ եւ անուանափոխութեամբ չի կրնար պատմուածքի վերածել նիւթը (արեւելահայ մեր զարմիկները պիտի ըսէին՝ «չի ստացւում»), իսկ միւս կողմէ՝ վաւերականութենէ կը զրկէ այս յայտնի անուններուն մասին իր պատումներն ու վերագրումները:

Պատմուածք կառուցելու այս ձախողութեան մէկ այլ պատճառն ալ պէտք է նկատել հեղինակին՝ ինքզինք (Գ. դէմքով) պատմող նիւթերէն դուրս դնել չկարողանալու տկարութիւնը, որ կուգայ տպաւորապաշտ էջերու իր երկար փորձէն: Այս ուղղակի ու չատ անգամ «բացակայ» ներկայութիւնը յաճախ կը խանգարէ բովանդակութեան միասնականութիւնը, մանաւանդ երբ հեղինակը երկարօրէն կը պատմէ իր սա կամ նա [illegible], միշտ Գ. դէմքով: Այսպէս է, որ օրինակ, «Սարոյեանի Բարկութիւնը» գրուածքին մէջ, ուր ամբողջ էջ մը կը խօսուի Բժիշկ Պետրոսի (=հեղինակը) Մարոքի մէջ կայացած արաբ բժիշկներու համագումարին մասնակցութեան, ամերիկացի բժիշկի մը հետ վիճաբանելուն, յետոյ ալ անոր գիրքեր նուիրելուն մասին, աւելի վերջ միայն անցնելու համար «բուն նիւթ»ին, որ է՝ Սարոյեանի Լաթաքիա ժամանումը (Բժ. Պետրոսի ներկայութիւնը կրնար արդարանալ միայն յուշագրութեան մը մէջ եւ ո՛չ պատմուածքի, ուր չատ – չատ նախադրեալին մէջ երկրորդական դեր մը ունենալ կրնար):

Ուրիշ տեղ մը, հեղինակը ամբողջ գրուածքին մէջ չի կրնար որոշել, թէ ո՛վ է վերջապէս իր պատմուածքին հերոսը: Այսպէս է, օրինակ, «Օդանաւակայանի Աղջիկը» գրուածքը, ուր կ'ենթադրուի որ գրուածքին առաջին կէսին մէջ երեւցող նրբանկատ Թրքուհին է հերոսուհին, բայց երկրորդ կէսին մէջ կը յայտնուի անհաղորդ ամերիկացի մը, մինչ բեմէն անհետ կը հեռանայ... «օդանաւակայանին աղջիկը»: Այս եւս հեղինակին ձամբորդութիւններէն ժապաւէն մըն է միայն եւ ոչ թէ պատմուածք մը:

Իսկ եթէ մէկ – երկու գրուածքներ կը մատնեն պատմուածքային կառուցուածք մը, այլեւս դիւրաւ ենթադրելի է որ ատիկա ո՛չ թէ հեղինակին յղացքն է, այլ նիւթին բերած նպաստը: Այդպէս են ժողովածուին առաջին երկու գրութիւնները՝ «Տէր Հայրը» եւ «Մեֆֆէ – Մեռինէ Կ'երթար», ուր սակայն բախումէ ետք ո՛չ գործողութիւնը կը զարգանայ բաւականաչափ, ո՛չ ալ հոգեկան վիճակներու տրամաբանական եւ համոզիչ ալեբախում մը կը նկատուի հերոսներու ներքին աշխարհին մէջ:

Արդ, գեղարուեստական արձակ մշակելու հեղինակին յաւակնութիւնը ամբողջապէս ձախողած ըլլալով՝ կարելի՞ է հարց չտալ, թէ ինչո՞ւ Թորանեան այս նիւթերը չէ ուզած ներկայացնել իբրեւ դէմքեր ու ձամբորդական էջեր, ուր կաշկանդումներ չկան բնաւ եւ արուեստի հարցն ալ երկրորդական կը մնայ չատ անգամ: Արդեօք ա՞յն, որ հեղինակը անոնց կարեւոր մէկ տոկոսը արդէն օգտագործած է իր նախորդ հրատարակութիւններուն մէջ, թէ՞ գրական այս տեսակն ալ իր անունին կցելու ցանկութիւն մը...

«Կեանքի կեռմաններով»ին գրանկարները ունին խորքի եւ ձեւի քանի մը ընդհանուր գիծեր եւս, որոնց հարկ է անդրադառնալ առանձին.

1. – Քաղաքական տիպի յարաբերաբար բարեբար հայրենասիրութիւն մը զգալի է էջերու արանքին, իբրեւ բնական արդիւնք՝ նիւթերուն ընձեռած մթնոլորտին (ձամբորդութիւններ դէպի Արեւմտեան Հայաստան եւ հայկական հետքերու փնտռտուք): Բայց այդ հայրենասիրութիւնը հրամցուած է ընդհանրապէս ժամ տարազով մը, որ տեղ – տեղ ծիծաղելի ցոյցերով ալ կ'արտայայտուի (Օրինակ՝ Անգարայի ամէնէն բազմամարդ մէկ պողոտային վրայ Վազգէն (=հեղինակը) բարձրաձայն կ'երգէ Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն, մինչ անցորդներէն ոմանք հարց կուտան. «Այս խենթը ի՞նչ կը պոռայ...» – տե՛ս՝ էջ 92–93):

2. – Հեղինակը յաճախ կը տարուի Թուրքին մէջ յայտնաբերելու քաղաքակիրթ մարդը, որ կրնայ երախտապարտ ըլլալ ու բարի («Մեֆֆէ – Մեռինէ Կ'երթար»), բարեացակամ ըլլալ ու կաշառք չառնել («Օդանաւակայանի Աղջիկը»), որ կրնայ բժիշկ ըլլալ ու հայ բժիշկէ դումար չվերցնել («Վանայ կատուն»), որ կրնայ համախոհ ու գործակից ըլլալ («Հանդիպում Ագերիի մը Հետ»), որ կրնայ «այդ որքա՜ն գրատուներ» ունենալ, թարգմանական հարուստ գրականութիւն ու թրքերէնով կարդալ աշխարհի մեծերը («Անգարայի մէջ»): Այս պարագան գրեթէ փարումի կը վերածուի Թուրք ձախակողմեան բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթի (1902 – 1963) նկատմամբ, որուն տողերը անգիր կ'արտասանուին Հայու բերնով՝ Կարսի, Մոսկուայի եւ Պոլսոյ մէջ ... (Տե՛ս՝ «Կարս Բերդաքաղաքին մէջ» եւ «Ժագը»): Առանց մեղադրելու նման միտում մը, այս առթիւ թերեւս տխուր է յիշել, թէ Նազըմ Հիքմէթներու հետ «ինթերնացիոնալ» գաղափարներով «եղբայրացած» Ա. Շաւարշը, Ժագը եւ չատ ուրիշներ պարզապէս անոնց ջաղացքին ջուր դարձան: Հակառակը չեղաւ: Ի՞նչ ըրաւ ու գրեց Նազըմ Հիքմէթ...:

3. – Ժողովածուին գրանկարները դժբախտաբար զուրկ են գեղարուեստական ճաչակէ: Հոն ընթերցողը կը գտնէ ո՛չ մէկ գեղահիւս նկարագրութիւն, ո՛չ մէկ գեղեցիկ պատկեր, ո՛չ մէկ հոգեբանական իմաստութիւն, սրամտութիւն կամ հիւմըր, եւ ի վերայ այսր ամենայնի՝ ոճային ո՛չ մէկ առանձնայատկութիւն կամ չքեղութիւն: Նոյնիսկ տխալկի բաժինները, որոնք գրութեան կենսունակութեան կրնային նպաստել, ձապաղ են՝ խրտչեցուցիչ ըլլալու աստիճան... (տե՛ս «Կարս Բերդաքաղաքին մէջ» խորագրով գրութեան այն բաժինը, ուր «քանի մը երկիրներու քանի մը համալսարաններ յաճախած ու ի վերջոյ որպէս բժիշկ» վկայուած Վազգէն Մեծ Եղեռնը կ'ուզէ ապացուցել Պոլսոյ Տնտեսագիտական համալսարանէն չրջանաւարտ Իպրահիմ Պէյին, եւ թէ վերջինս ինչպէ՛ս կը վերաբերի այս «խոշ» Հայուն հետ...):

4. – Հեղինակը ունի երեւոյթի մը պատկերին առջեւ զեղումներու ապաստանող լեզու մը, որ անխնամ է իր ամբողջութեանը մէջ: Անկախ՝ արեւելահայերէնի յատուկ բառերէն եւ արտայայտութիւններէն, կան արեւմտահայերէնին խորթ բարդութիւններ ալ, ինչպէս՝ մոթորանաւ, օդանաւակայան, թաւատեւ, լուսափոր, նաեւ օտար բառեր՝ ախել, թերրաս, քոլլէկ, սխալ բառաձեւեր՝ խաղացնել, հատորեակ, իջնալ եւ այլն, եւ դեռ՝ լեզուական բազմաթիւ անհարթութիւններ, չարադրանքի անփութութիւններ...:

⁂

Նման տիպի հրատարակութիւններու դիմաց, թերեւս լաւագոյն հակազդեցութիւնը պիտի ըլլար լռութիւն պահել, չխօսիլ այդ մասին, թողլով որ հեղինակ կամ հրատարակիչ «բաւարարուած» զգան իրենք զիրենք՝ մամլոյ չարք մը օրկաններու մէջ լոյս տեսած սովորական «ստացանք»ներով...:

Բայց երբ գրականութեան լուսանցքէն անդին ինկած գործ մը հրապարակ կ'իջնէ այդ նոյն գրականութեան անունով (օրինակներ չեն պակսիր դէս ու դէն), հարկ կ'ըլլայ երբեմն խզել լռութիւնը ու արտայայտուիլ սրտացօրէն՝ տուեալ երեւոյթին դարման մը բերելու միայն բաղձանքով: Մեր այս տողերը արդիւնքն են այդ բաղձանքին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑ

Առողջութեան եւ վերաբերումի վրայ երաժշտութեան ունեցած ազդեցութեան գաղափարը գոյութիւն ունի Արիստոտէլի եւ Պղատոնի օրերէն ի վեր: Սակայն երաժշտութեամբ դարմանումի ասպարէզը ծնունդ առաւ 20-րդ դարուն՝ Ա. եւ Բ. Աշխարհամարտերէն ետք, երբ մասնագէտ եւ սիրող երաժիշտներ սկսան հիւանդանոցներ այցելել՝ պատերազմի վիրաւորներուն համար նուագելու: Հիւանդներուն ֆիզիքական եւ զգացական «պատասխան»ը նկատելի դարձաւ բժիշկներուն համար, որոնք սկսան պահանջել, որ հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտութեան բաժանմունքներ ստեղծուին:

1944-ին բացուեցաւ երաժշտութեամբ դարմանողներ պատրաստող առաջին հիմնարկը, որ մինչեւ օրս կը գործէ իբրեւ Միացեալ – Նահանգներու Միչիկըն նահանգի համալսարանի բաժանմունք:

Այս զարգացումները յատուկ են մասնաւորաբար արեւմտեան երկիրներուն: Արեւելեան երկիրներուն մէջ երաժշտութիւնը տարբեր ձեւով մաս կը կազմէ զանազան մշակոյթներու եւ իբրեւ դարմանումի միջոց անոր գիտականացումը տակաւին իր առաջին քայլերը կ'առնէ:

Ի՞ՆՉ ԿԸՆԷ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՐՄԱՆՈՂԸ

Երաժշտութեամբ դարմանումի մասնագէտը եղանակներու նկատմամբ անհատի մը հակազդեցութիւններուն հիման վրայ կը փորձէ ծանօթանալ անոր զգացական ապրումներուն, ինչպէս նաեւ՝ անոր հաղորդակցութեան եւ մտային կարողութիւններուն: Այս գնահատման ձեւը կրնայ տարօրինակ թուիլ, սակայն անիկա չատ աւելի հասկնալի կը դառնայ եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը մտաբերէ զանազան պահեր, ուր եղանակ մը, մեղեդի մը զինք «փոխադրած է» տարբեր աշխարհներ եւ երբեմն անսպասելի յուզումներ յառաջացուցած: Այս «կախարդանքին» իրականութեան հաւատալով եւ ծանօթ ըլլալով է, որ երաժշտութեամբ դարմանումի մասնագէտները կը մօտենան իրենց դիմող անհատներուն:

Այս գնահատումէն ետք տեղի կ'ունենան նիստեր, որոնց ընթացքին կը գործածուին զանազան միջոցներ, ինչպէս՝ երաժշտութեան ունկնդրութիւն, երգերու յօրինում, զրոյցներ եւ այլն, ըստ անհատներու կարիքներուն: Այս նիստերը կրնան նաեւ խմբային ըլլալ:

Տրուած ըլլալով, որ երաժշտութեամբ դարմանումը կը յարմարեցուի իւրաքանչիւր անհատի, այս դարմանումի նիստերը «կանոններ» չունին (ինչպէս, օրինակ, հոգեվերլուծութեան նիստերը ճշդուած տեւողութիւն ունին բոլոր անհատներուն համար): Երաժշտութեան ընտրութենէն մինչեւ նիստի տեւողութիւնը կ'որոշուին՝ ըստ անհատներուն: Հիմնականը այն է, որ եղանակներու ունկնդրութեան թէ այլ միջոցներու ընդմէջէն անոնք արտայայտեն եւ ապրին իրենց խոր յուզումներն ու վախերը, ինչպէս նաեւ հետզհետէ հաշտեցնեն իրենց միտքերն ու զգացումները՝ հասնելու համար հանգիստ եւ ինքնավստահ հաւասարակշռութեան:

Ո՞Վ ԿՐՆԱՅ ՕԳՏՈՒԻԼ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԷՆ

Մինչեւ օրս դարմանումի այս ձեւը օգտակար դարձած է երախաներու, պատանիներու եւ չափահասներու, մտային թէ հոգեկան հաւասարակշռութեան [illegible] ողներու, տարիքի հետ կապուած հարցեր ունեցող անհատներու (ինչպէս՝ Ալցայմըրի հիւանդութենէն տառապողներու), ուղեղային վնասուածքներ ունեցողներու, ինչպէս նաեւ՝ թմրամոլներու:

Զարմանալի չէ, որ երաժշտութիւնը եւ անով դարմանումը ազդեցութեան այսքան տարածուած դաշտ գտած են, որովհետեւ նախ խորքին մէջ հարցը անհատին «տեսակը» չէ, այլ՝ դարմանումին հաւատալը. երկրորդ՝ երաժշտութիւնը էապէս մարդկային ստեղծագործութիւն է եւ գոյութիւն ունի իւրաքանչիւր անհատի մէջ, հետեւաբար անկախ տառապանքին ձեւէն, անիկա չատ աւելի դիւրութեամբ կրնայ հասնիլ մարդ անհատին ներաշխարհին, նոյնիսկ հոն, ուր բառեր չկան ցաւը պատմելու համար:

ԹԻՒՐԸՄԲՌՆՈՒՄՆԵՐ

Երաժշտութեամբ դարմանումի վերաբերեալ ամէնէն աւելի տարածուած թիւրըմբռնումներէն մէկը այն է, որ մասնագէտին դիմող անհատը պէտք է երաժշտական որոշ ձիրք ունենայ: Ինչպէս արդէն նշեցինք, այս ձեւի դարմանումը կապուած չէ երաժշտական կանոններուն կամ ներքին դրութեան, այլ՝ այն իրողութեան, որ երաժշտութիւնը մարդուն ծնունդն է եւ հետեւաբար կը պատկանի մարդկային ընկերութեան բոլոր անդամներուն, որոնցմէ իւրաքանչիւրը թէեւ իրեն յատուկ ձեւով եւ ըստ իր կարողութիւններուն կ'ապրի եղանակներ, սակայն ամենայնդէպս անտարբեր չէ:

Այլ թիւրըմբռնում մը կարելի է նկատել այն, որ երաժշտութեան որոշ տեսակ մըն է միայն որ դարմանող ազդեցութիւն ունի (մասնաւորաբար՝ դասական երաժշտութիւնը): Մասնագէտները կ'ընդգծեն, որ այս կարծիքը անհիմն է եւ անգամ մը եւս՝ եղանակներու ընտրութիւնը կը կատարուի ըստ անձերու կարիքներուն:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐ, ԾԵՐԱՆՈՑՆԵՐ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Արեւմտեան երկիրներուն մէջ երաժշտութեամբ դարմանումը բաւական լայն տարածում գտած է եւ անիկա կ'օգտագործուի բազմաթիւ հաստատութիւններու մէջ:

Հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտութիւնը կը գործածուի զանազան կացութիւններու մէջ՝

– Դեղերու եւ սրսկումներու զուգահեռ, հիւանդներուն ցաւերը մեղմացնելու համար:

– Անոնց տրամադրութիւնը բարելաւելու եւ ընկճուածութեան դէմ դնելու համար:

– Հիւանդները հանդարտեցնելու եւ երբեմն քնացնելու համար:

– Ֆիզիքական վարժութիւններ կատարող հիւանդները խանդավառելու համար:

– Ջղային եւ մկանային դրութիւններուն վրայ ազդելով լարուածութիւնը անհետացնելու համար:

Ծերանոցներուն մէջ երաժշտութեան գլխաւոր նպատակը ծերերուն ֆիզիքական, բայց մանաւանդ հոգեկան եւ մտային ներաշխարհներու գործունէութեան մակարդակի պահպանումն է: Մտային եւ զգայական դրդումը օգտակար կը դառնայ անհատի մը կեանքի որակը բարելաւելու համար:

Դպրոցներուն մէջ նոյնիսկ, պատասխանատուներ տեղ տուած են երաժշտութեան՝ իբրեւ դժուարութիւններ դիմագրաւելու միջոց: Այսպէս, մասնագէտները աշակերտներուն հետ իրենց աշխատանքին ընթացքին կը փորձեն մասնաւորաբար զարգացնել անոնց հաղորդակցական կարողութիւնները, արտայայ-

…տուելու եւ զգացումներ դրսեւորելու անոնց ձգտումը, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական շարժումներու համադրումը՝ պարերով եւ զանազան այլ վարժութիւններով:

Վերջապէս հոգեբուժական հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտութիւնը կ'օգնէ, որ «հիւանդները» պեղեն իրենց յուզումները, դրական փոփոխութիւններ յառաջացնեն իրենց զգացումներուն եւ տրամադրութեան մէջ, անդրադառնան կեանքի գեղեցկութեան եւ հաղորդակցելու իրենց կարողութեան զարգացման ճամբով սորվին վերակառուցել մտերիմ յարաբերութիւններ:

ԱՅԼ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Երաժշտութիւնը ազդեցութիւն ունի բոլոր անհատներուն վրայ, եւ եթէ անոր ընտրութիւնը կատարուի լաւագոյն ձեւով, այդ ազդեցութիւնը կը դառնայ անպայմանօրէն բարերար:

Հետեւաբար հոգեպէս «առողջ» անձերու համար նաեւ երաժշտութիւնը կրնայ օգտագործուիլ իբրեւ որոշ կացութիւններու մէջ օժանդակ տուեալ: Առաջին հերթին կու գայ անշուշտ անոր հանդարտեցնող եւ սթրէսը նուազեցնող ազդեցութիւնը: Այս կիրարկումը կրնայ ըլլալ կրաւորական (երաժշտութեան ունկնդրութեամբ միայն) կամ ներգործական (օրինակ՝ նուագելով):

Որոշ երկիրներու մէջ բժիշկները կը դիմեն երաժշտութեան՝ ծննդաբերող կիներուն համար հանդարտեցնող եւ վախն ու լարուածութիւնը չէզոքացնող մթնոլորտ ստեղծելու նպատակով:

Երաժշտութեամբ դարմանումը տակաւին իր առաջին քայլերը կ'առնէ: Սակայն անոր կիրարկումի դաշտերուն այլազանութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ձեռք բերած նկատառելի արդիւնքները ցոյց կու տան, որ այս մարզը հետզհետէ աւելի կը զարգանայ եւ հաւանական է, որ անիկա այլ նուաճումներ արձանագրէ:

Հետաքրքրական է, որ դէպի իր հոգեկան տարողութեան իրագործումը քալող մարդկութիւնը միեւնոյն ատեն կ'անդրադառնայ Մարդուն ներաշխարհի ծնունդներու հսկայական կարողութեան: Երաժշտութիւնը նաեւ այն քարերէն մէկն է, որուն հիման վրայ մարդկութիւնը այսօր կը ձգտի դէպի ամբողջացում՝ ոգեկան, զգացական, ֆիզիքական եւ մտային իր ներուժներու հաւասարակշռութեամբ:

«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԲԵՌԸ

Սեպտեմբերին պաղեստինեան պետութիւն հռչակելու յայտարարութիւնը այժմէականութեան հրատապ նիւթերէն ըրած է պաղեստինեա-իսրայէլ յարաբերութիւնները: Մանաւանդ որ երկու ղեկավարները – Արաֆաթ եւ Պարաք – ԱՄՆ-ու նախագահին հրաւէրով գացին Ուաշինկթըն, հոն հարթելու համար իրենց տարակարծութիւնները:

Քաղաքական, հողային, սահմաններու նման առաջնային հարցերէն զատ, կան այլ հարցականներ ալ որոնք հրապարակ կը դրուին Պաղեստինեան պետութեան հեռանկարին հետ: Անոնց կարեւորներէն է պաղեստինեան բնակչութեան աճի խնդիրը որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ գիտակից զանգուածի մը:

Պաղեստինցի ղեկավարները քարերու պատերազմին ընթացքին հայրենասիրական պարտականութիւն որպէս, հրահանգեցին թափ տալ ծնունդներու. Նպատակը թիւով հաւասարիլ էր Իսրայէլի: Այսօր, այնքան յաջողութեամբ կատարուած է պատուէրը որ ազգային աղէտի մը վերածուելու մօտ է: Այսօր Յորդանանի մէջ ընտանիքի մը զաւակներուն միջին թիւը 6 է, Գազայի մէջ՝ 7: Երկու բնակավայրերը ունին 3 միլիոնէն քիչ մը աւելի բնակչութիւն: 2025-ին այդ թիւը 7,5 միլիոնի պիտի բարձրանայ: Իսրայէլ ունի 6 միլիոն բնակիչ որոնցմէ միայն 4,8 միլիոնը Հրեաներ են: Պաղեստինեան վիճակագրական կեդրոնական գրասենեակին պետը ըսած է թէ մինչ ուրախութեամբ կը սպասուի Իսրայէլի բնակչութիւնը գերազանցելու օրուան, պաղեստինցի ժողովուրդը պիտի ճզմուի իր սեփական ծանրութեան տակ: Ան չի հաւատար թէ պաղեստինցի կիները բազմածնութիւնը կը նկատեն քաղաքական ազդակ մը, այլ՝ այդ երեւոյթը արդիւնք է քարերու պատերազմին ընթացքին իսրայէլեան ուժերու կողմէ պարտադրուած յաճախակի լուսարգելին, նաեւ տնտեսական կացութեան:

Բարեբախտութիւնը այն է որ պաղեստինցի կարգ մը ղեկավարներ անդրադարձած են սարսափելի հեռանկարին ու Առողջապահութեան նախարարութիւնը ընտանեկան ծրագրաւորումը իր նախընտրութիւններէն մէկը ըրած է: Յղութիւնը կանխարգիլող միջոցներ կը տրուին բնակչութեան ու միշտ ջանք կը տարուի ամուսիններու ուշադրութեան յանձնելու հարցը: Ճիշդ է որ պաղեստինեանին նման աւանդական ընկերութեան մը մէջ կինը յաճախ չի կրնար առանձին որոշել: Կատարուած հարցախոյզերով ճշդուած է որ պաղեստինցի կիները անծանօթ չեն յղութիւնը կանխարգիլող միջոցներու գոյութեան, բայց գիտութեամբ կը մերժեն անոնց գործածութիւնը: Տրուած պատճառաբանութիւնը յաճախ կրօնական է. բայց կան ուրիշ ազդակներ ալ, ինչպէս, օրինակ այն որ բազմազաւակ ընտանիք մը ունենալ մշակութային չափանիշ է Պաղեստինցիներուն համար: Այդ ընկերութիւնը չունենալով ընկերային ապահովութեան որեւէ երաշխիք, յատկապէս մանչ զաւակները կը նկատէ ծերութեան օրերու նեցուկ:

Հակառակ Առողջապահական նախարարութեան լուրջ ջանքերուն, մասնագէտները կը գտնեն թէ ժողովրդագրական աճը պիտի չակարանայ յառաջիկայ քառորդ դարուն: Երեւոյթին մէջ Իսրայէլ ալ բաժին մը ունի: Կրնար, օրինակ, օտարներու տրուած ձեռային աշխատանքին մէկ մասը տալ Պաղեստինցիներու: Կարելի չէ, ի վերջոյ, հաշտութիւն կնքել անօթի ժողովուրդի մը հետ որ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ կը վերածուի ժողովրդագրական ռումբի մը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զորեքշաբթի, Յուլիս 5-ին, Ֆիլատելֆիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Վահէ Օշականի յուղարկաւորութիւնը, ձեռամբ Օշական Արք. Զօրոյեանի:

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, դամբանական մը խօսած է Առաջնորդը եւ կարդացուած են ցաւակցական հեռագրեր, որոնց մէջ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ Նախագահ Ռ. Քոչարեանին: Ապա, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական խումբի առաջնորդութեամբ դագաղը փոխադրուած է տեղւոյն գերեզմանատունը, ուր յաջորդաբար խօսք առած են յանուն Ֆիլատելֆիոյ Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին՝ Ծօ Ֆրունձեան, Հ.Յ.Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին՝ Կարօ Գէթճէմանեան, հուսկ Բիւրոյի անունով Կարօ Արմէնեան: Համազգայինի անունով ալ խօսք առած է Յովսէփ Աւագեան:

Արտայայտուողները ծանրացած են ողբացեալին արժանիքներուն վրայ, չեշտելով անոր մէջ «ծայրայեղ աւանդապահը, որ ամուր կառչեցաւ մեր ազգային արժէքներուն եւ ըմբռնումներուն ու յախուռն կերպով ընդդիմացաւ այն մտածողութեան, որ կը փորձէր բան մը պակսեցնել մեր ազգային դիմագիծէն, արեւմտահայ աւանդոյթէն եւ պատմական ժառանգութենէն» (Կարօ Գէթճէմանեան):

Յովսէփ Աւագեան (Համազգային) անդրադարձած է առաւելաբար այն մեծ դերին զոր Վահէ Օշական ունեցած է Համազգայինի մէջ, 70-ական թուականներուն, ընկերներու հետ, հիմնելով Համազգայինի Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկը, որուն առաջին դասախօսներէն եղած է: Դամբանախօսը նաեւ բարձր գնահատած է Վահէ Օշականի հարազատներուն հիմնած «Համազգայինի Վահէ Օշական գրական ֆոնտը» որու միջոցաւ եւ Համազգայինի յանձնառութեամբ լոյս պիտի տեսնեն Յակոբ եւ Վահէ Օշականի անտիպ գործերը:

Թաղման հետեւած է հոգեճաշ մը, որուն ընթացքին խօսք առած է Մարկ Նշանեան: Ան ծանրացած է գլխաւորաբար բանաստեղծ եւ գրագէտ Վահէ Օշականի գրական յատկանիշներուն վրայ, զայն նկատելով նոր տեսակի հայագիտութեան մը հիմնադիրը, աւելի մտահոգ գրական արժէքներով քան թէ բանասիրական եւ պատմագիտական մարզերուն սպասարկութիւնը յաւերժացնող:

Համազգայինի «Վահէ Օշական Գրական Ֆոնտ»
c/o **Arsiné Oshagan**
424 Meadowcroft Rd
Radnor, PA 19807 — U.S.A.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՍՄԻԹՆԵՐ
Գ.

Գ. ԶՕՐԵՆՑ,
Լոս – Անճըլըս, 1999

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ը.

– Եկեղ Ռոքըլիւ ասում է իր համբաւաւոր մէկ պրոշիւրին մէջ, որ մարդիկ այն ժամանակ միայն կարողանում են ամբողջական կուլտուրայի եւ հետեւաբար երջանկութեան հասնել, երբոր թէնտէնցիա ունենան...

Այս գիտական բացատրութիւններէն անշուշտ բան մը չէր մտներ Մարտիկ աղային ուղեղին մէջ, որ պատկերներու միայն զգայուն էր: Միւսը, երբ յուսահատած իր ընկերվարական տէօրիաները վերացական տարազներու դասաւորութեամբը հասկցնելու Մարտիկ աղային, կապիտալիզմին, խօսիլ ուզէր Պետրոսի – Օղոսի լեզուով, որոնց համար արդէն հասած է ընկերվարականութիւնը, Մարտիկ աղա կը պոռչէր:

– Ատ ի՞նչ ըսել է... ինչո՞ւ իմ հարստութիւնս ուրիշներու բաժնուի ... ի՞նչ ըսել է... Թող ամէն մարդ աշխատի, հարստանայ... ես ի՞նչպէս եմ հարստացեր իմ ջանքերովս... ատ է նէ՝ ընկերվարականութիւնը պարապ բան է եղեր...

– Բայց դաշնակցական սկիզբը ամբողջ Մարքսի, Լասալի ընկերվարական փիլիսոփայութիւններին դաւանում են ... դուք ընդունում էք, որ...

– Չէ՛, ճանըմ, դուն սխալ կ'ըսես կոր ... անոնք անանկ բաներ չեն ըսեր, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա քիչ մը դող ելած. – եթէ ազատութիւն ստացուելէն ետքը՝ հարստութիւնը գրաւելով ուրիշներուն բաշխէ՞ն նէ, հաւասարապէս:

Մարտիկ աղային սովորական ունկնդիրներէն մէկն ալ խմբագրապետ մըն էր Աղեքսանդրիոյ մէջ երկու – երեք ամսէ ի վեր, մանիշակագոյն մելանով, ձեռքի գրով տպուող «Հայ աշխարհ» լրագրին: Գաղթականներու լրագիր, պա՛հ, մինչեւ 50 – 60 օրինակ ծախուող: Բայց պարոն Միհրան Դուրբինեանը, Պոլիս՝ Չիլինկիրեան, ոչ թէ դրամ վաստկելու, այլ ազգին ծառայութիւն մը մատուցանելու համար է, որ այդ հրատարակութեան բազմաթիւ, ամէնքն ալ ինք՝ տնօրէն, խմբագիր, գրաշար, տպագրիչ, ցրուիչ, հոգերը ստանձնած է: Ըսողներ կան, թէ անիկա երեւցած է իրեն գրական միջոցը գաղիերէն սորվելու՝ Աղեքսանդրիոյ տեղական գաղիերէն թերթերը թարգմանելով իրենին մէջ: Թարգմանութեան բազմաթիւ անհեթեթ սխալները, որոնք իր յօդուածները կը լեցնեն եւ միայն հայերէն գիտցողներուն համար կ'առեղծուածեն իր նախադասութիւններուն իմաստը, կարծես կը հաստատեն այդ ենթադրութիւնը: Կը պատմուի խմբագրապետը, թէ ինչո՞ւ հասարակութիւնը բարեկամ ու քաջալերող ընդունելութիւն մը չըներ իր այդ ազգօգուտ ձեռնարկին: Իրաւունք ունի, մեր ազգը գնահատել չի գիտեր իր գործիչները, հրապարակագիրները:

– Եթէ քաջալերուէի թէ՛ բարոյապէս, թէ՛ նիւթապէս, կրնայի այս ատեն թերթ մը հրատարակել, «իրաւցնէ» թերթ մը. բայց ի՞նչ ընեմ, մեր ազգը ապերախտ է:

– Եղբա՛յր, դուն ի՞նչ կ'ըսես կոր... ես ազգին 15 տարի ծառայութիւն եմ մատուցեր, ազգային մանկտին եմ դաստիարակեր տէ՛, այսօրուան օրս ապրելու համար նպարավաճառութիւն կ'ընեմ կոր... եթէ ազգը երախտագէտ ըլլար նէ, ինծի հիմակ Աղեքսանդրիոյ վարժարանին տնօրէն կ'ըներ, տնօրէն: Ընտրուած դասատուները քանի՞ կ'առնեմ... մէկը գրաբարէ ուրիշ բան չի գիտեր, միւսը չիտէ՛ չիտակ գաղիերէն չի հասկնար: Ես հայերէն, տաճկերէն, գաղիերէն, անգղիերէն ջուրի պէս գիտեմ... յունարէն կը խօսիմ... գերմաներէն կը գրեմ, ռուսերէն պիտի սորվիմ, արաբերէն ալ սորվելու վրայ եմ... անոնք ի՞նչ գիտեն ... թող ելլան հետս մրցի՛ն, նայիմ... ուր՞ կ'ըսես... ազգին ապերախտութիւնը դուն ինծի՛ հարցուր... ինծի՛...

– Գարակէօզեա՛ն, հոս մտիկ ըրէ՛, – կը հնչէ անդիէն խոժոռ ձայնը Մարտիկ աղային:

Մարտիկ աղա քանի մը օրէ չափ իր ունկնդիրներուն մէջ ունեցաւ պոլսեցի բժիշկ մը, կայտառ, զուարթ, շատախօս մէկը, ինքնահաւան մեծխօսիկ պարզամտութեամբ, իր բուռն ձեւերով ու վառ խօսուածքով քիչ մը Մարտիկ աղային նմանող, առանց ունենալու այս վերջինին խոժոռ ու հպարտ կերպարանքը: Շատ զուարթ, կարող իր պլշկան զուարթութեամբ չփչփելու, տաքցնելու, ցնցելու Լէոփարտեան էն խորունկ տրտմութեամբ ուռած, թմրած մարդը: Անդիմադրելի էր զուարթութեան հոսանքը, որ կը յորդէր, իբր մշտարուխ ճոխ աղբիւրէ մը՝ իր բարեմիտ, ծիծաղներով ընդլայնուած բաց դէմքէն, իր շեշտէն, խօսքերէն, ձեւերէն: Ասիկա ալ քաղաքականութեան մենամոլ, Մարտիկ աղային չափ մեկնաբանող ու գուշակող: Դժբախտաբար, անոր չափ ալ շատ խօսող: Մարտիկ աղան ալ, գիտենք արդէն, մտիկ ընող մարդեր միայն կ'ուզէր: Ատ բժիշկը իրմէ աւելի կը խօսէր սակայն, միշտ կ'ընդմիջէր զինքը, կ'առարկէր, կը հերքէր, կը ջանար ընդհանուր ուշադրութիւնը իր խօսքերուն լծել: Ձեղաւ... երկու աճպարար միեւնոյն պարանին վրայ չեն կրնար խաղալ, ինչպէս երկու որսորդ միեւնոյն թռչունը զարնել. քանի մը օրէն վերջ բժիշկը ա՛լ մէջտեղ չելաւ, ու կրկէսը ազատ մնաց Մարտիկ աղային, որ առանց տխպարներու մէջտեղ առտուընէ մինչեւ իրիկուն իր ժամանակը կ'անցընէր, անհոգ ու երջանիկ, ալ վերջնականապէս իր ասպարէզին մէջ թեւակոխած:

Թ.

Օրերը կը սահէին, ու մուրճի հարուածներու պէս Մարտիկ աղան ալ աւելի կը մխէին, կ'ամրացնէին իր նոր հաւատքին մէջ: Ուրիշները համոզելով՝ ինքզինքը կը համոզէր հետզհետէ, իր պերճախօսութենէն տարուած, իր երեւակայոտ նորադարձի եռանդին մէջ՝ բերնէն խուսափող չափազանցութիւններուն ինքն ալ հաւատալով տակաւ, կրկնութեան ուժով ու յանդելով այսպէս կոյր ու մոլեռանդ հաւատքի մը Դաշնակցական կուսակցութեան ու անոր միջոցաւ, ազգին մօտալուտ փրկութեանը մէջ: Սուրէնեանին, մերթ ընդ մերթ, իրեն ըսած խորհրդաւոր, ծածկամիտ խօսքերուն կէս – լռութիւններէն, վերապահումներէն հրաշալի ենթադրութիւններ կը հանէր, մոգական յոյսեր, անկասկած ապահովութիւններ, զորս կը ջանար իր տաք խօսքին հաղորդականութեամբ փոխանցել իր ունկնդիրներուն:

(Շար. 41)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Մելքոն Կիւրճեան, Գ. Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Մութէն - Թիւթիւնճեան, Լարա Մութէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Թիւթիւնճեան)

մահուան 11-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Պր. Մելքոն Կիւրճեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (տաճար՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նուպար Պարսամեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, պէտք ունի պետական վկայականի տէր, հայ ծագումով տնօրէնուհիի մը:

Փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել իրենց կենսագրականով (C.V.) եւ նկարով հետեւեալ հասցէին.-

Ecole BARSAMIAN

281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE

☎ 04 93 44 44 03

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀՕՄ 90ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 22

Տօն Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց պզտիկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ: Բնակութեան եւ սնունդի ապահովութիւն, առաւել թոշակ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.

11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18**

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ) IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: + 357-2.422195/422204
Fax: + 357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août au dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.954 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.954

ՀՈՂԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ ՄԻՇՏ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱ՞Յ Է

Վերջին շրջանին Հայաստանի օրակարգի վրայ ունեցաւ տրուած եւ ընդունուած այցերու կարեւոր յայտագիր մը: Նախագահ Ռ. Քոչարեան գտնուեցաւ ԱՄՆ եւ Ֆրանսա, Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Սարգսեան Մոսկուա այցելեց, իսկ Մինսկի խումբին նախագահները գացին Հայաստան, Ղարաբաղ, Բաքու: Բոլոր այս մեկնումներուն ու ժամանումներուն, տեսակցութեան, թերեւս նաեւ վիճարկումի ու սակարկութեան միայն նիւթերէն եղաւ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորում բերելու ջանքը: Անիկա յայտնի բան է, երբ նոյնիսկ պաշտօնական լրատուութիւնը ոչինչ բաց քաղաքայական տողեր միայն կը հաղորդէ նման առիթներով:

Ղարաբաղի նիւթին սեղանի վրայ գտնուելուն գլխաւոր փաստն էր վարչապետ Ա. Մարգարեանի վերջերս կատարած յայտարարութիւնը թէ լուծումը կապել հողային փոխանակումի տարբերակին, ու իսկ վրան մտածելու նիւթ է հայկական կողմին համար: Բայց, որովհետեւ, յանուն որեւէ կողմի յայտնուած մտակամութիւն մեծ բան չի նշանակեր մեծով ու պզտիկով քանի մը կողմանի հարցին մէջ, պէտք չէ զարմանալ տեսնելով որ վարչապետին խօսքով մերժուած տարբերակը տեղ գտած է Յուլիս 10 – 20 շրջանի հայաստանեան մամուլին մէջ:

Նախ, «Իրաւունք» (Յուլիս 11 – 17) կը տեղեկացնէ Ա. էջի խորագիրով. «Համանախագահողները չեն հերքել տարածքների փոխանակման տարբերակի հնարաւորութիւնը»: Ըսուածը այն է թէ թերեւս հրապարակաւ չնչած «ինչ որ բան» կը քննարկուի Մինսկի խումբին նախագահին Երեւան այցին: Նկատի առած Ռ. Քոչարեանի մօտ առեւէն նախատեսուած Մոսկուա այցը, ենթադրելի կ'ըլլայ որ Ռուսերը կ'ուզեն վերջին խօսքի իրաւունքը իրենց վերապահել. այլ խօսքով՝ Ռուսաստանի ու Արեւմուտքի «փոխզիջումներ» կրնան կարեւոր մանրամասնութիւններով իրարմէ տարբերիլ:

Թերթը չի բացառեր որ ըստ ժողովուրդին թէ Հայաստանին կը պարտադրուի հողային փոխանակում, սակայն իշխանութիւնը հերոսաբար կ'ընդդիմանայ. յետոյ, այդ խաբուսիկ սպառնալիքին ազդեցութեան տակ, լուծումի ամէնէն աննպաստ տարբերակ, որպէս նուաճում ներկայացուի: Մանաւանդ որ բանակցութեան աշխուժացումը կը զուգադիպի խորհրդարանական արձակուրդին...:

Նոյն շաբթուան «Հայկական ժամանակ» օրաթերթը (Յուլիս 12) աւելի որոշակի տուեալներ կը հաղորդէ նոյն տարբերակին մասին. կարճ գրութիւնը խորագրուած է. «Մեղրին՝ Սադարակի դիմաց – եւ ոչ թէ Լաչինի»: Ըսուածը այն է որ տարածքներու փոխանակումի տեսակէտը վերցուած չէ, այլ միայն փոփոխութիւն կրած: Թերթը կ'արձագանգէ ազրպէջանական պարբերականի մը ամերիկեան աղբիւրով մէկ հրապարակումին. անոր համաձայն, ամերիկացի ծերակուտական Փ. Կոպլ Լաչինի միջանցքն ու Ղարաբաղը Մեղրիի հետ փոխանակելու տեղ առաջարկէ սրբագրուած նոր տարբերակ մը. անով կը նախատեսուի Հայաստանը զրկել Իրանի հետ կապէն, Մեղրիին փոխարէն անոր ձգելով Նախիջեւանի անմիջական հիւսիսային Սադարակի շրջանը որ միւս կողմէն սահմանակից է Իրանի: Ազրպէջանը Մեղրին տիրանալով կը կապուի Նախիջեւանի, բայց ոչ Թուրքիոյ: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, չի միացուեր Հայաստանին, բայց կը վերածուի միջազգային ճանաչում գտած պետութեան:

«Իրաւունք»ի Յուլիս 14 – 20 թիւն ալ Ա. էջէն տեղ տուած է նոյն նիւթին, այն տարբերութեամբ որ Ղարաբաղի համար հաւանական կը նկատուի ո՛չ անպայման առանձին պետութեան կարգավիճակ, այլ նաեւ Հայաստանի միանալու հեռանկարը:

Յովհաննէս Դալալեան այս նոր առաջարկին մէջ կը նշմարէ նախ ԱՄՆ – Իրան յարաբերութիւնները վերահաստատելու նշանները:

Ինչ կը վերաբերի նորովի ձեւաւորուած այս առաջարկին հայկական տեսանկիւնէն արժեւորումին, ժխտականները առաջին տարբերակէն նուազ չեն: Նախ այն հիմնական առնելով որ ռազմադաշտին վրայ արձանագրուած արդիւնքը առ ոչինչ կը համարուի ու հայկական հողը պահելու կարելիութիւնը կը կապուի ուրիշ հայկականով մը փոխանակումի պարտադրութեան: Ասկէ զատ, ինչպէս արդարօրէն դիտել կու տայ Յ. Դալալեան, 1994-ի հրադադարով հայեւիրանեան շուրջ 150 քիլոմեթրնոց սահմանագիծը կը դառնայ 25 – 30 քիլոմեթրի, մինչ Ազրպէջան ու Նախիջեւան կ'ունենան ամբողջութիւն մը կազմելու բոլոր յատկանիշները: Այդ կացութեան մէջ Լաչինի մէկ քանի քիլոմեթրնոց անցքը «յուսալի կապ չի ապահովում»: Թէ՛ ան, թէ՛ Սադարակի անցքը կարելի քանի մը ժամուան խնդիր կ'ըլլայ, մանաւանդ թրքական բանակին համար: Յ. Դալալեան Ազրպէջանի համար ալ հրապուրիչ մեծ բան չի գտներ այս տարբերակին մէջ. անոր տեսանկիւնով ալ նոյնքան խոցելի կ'ըլլայ Մեղրիէն Նախիջեւանի հետ կապը, իսկ Թուրքիոյ հետ սահման չունենալու հեռանկարը տարբեր անպատեհութիւն կը ներկայացնէ:

Վերլուծումի այս մակարդակին իսկ որոշ կը դառնայ որ առաջարկուած լուծումը կը նպաստէ ո՛չ թէ հակամարտութեան կողմերուն, այլ՝ շրջանին մէջ իրենց յարմար քաղաքականութիւնը տանելու լծակներու հետամուտ ԱՄՆ-ուն: Վերանշեալ շատ մը խախուտ կէտերով կարգաւորումը շատ թափանցիկ է որ կարելի կ'ընէ քանի մը ժամուան մէջ տակնուվրայ ընել ոչ միայն Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրպէջանի նման փոքր երկիրներու, այլ նաեւ Թուրքիոյ, Իրանի ճակատագրերը եւ դիւրին ձեռնավարելի մարզի վերածել շրջանին մէջ ռուսական ազդեցութիւնը:

Բանակցութեան բազմակողմ սեղանին մասնակիցները ի՞նչ վերաբերում պիտի ունենան ծրագրին: Կարեւոր են, յատկապէս, Հայաստանի, Ազրպէջանի, նաեւ Իրանի կեցուածքները: Այս վերջինը պիտի յօժարի՞ Արաքսի սահմանակից շրջանին մէջ փոխանակ Հայերու, ունենալ ազրպէջանցի բնակիչներ: Մանաւանդ որ անոնցմով բնակուած գօտին անընդմէջ ձգուած պիտի ըլլայ ամբողջ հիւսիսային իր սահմանագծին երկայնքին: Հայաստան կրնա՞յ մտածել նոյնիսկ Ղարաբաղի հետ միացումի ակոյն ոչ միայն զոհել հարաւային գօտին, այլ նաեւ թրքական ներկայութեամբ շրջապատուիլ թէ՛ արեւմուտքէն, թէ՛ հարաւէն եւ թէ արեւելքէն: Ասոր հետ Իրանի կապն ալ զետեղելով բաւական խախուտ գետնի մը վրայ:

Նման հարցականներու քով կարելի չէ անտեսել իրականութիւնը թէ բանակցային փուլին ներկայի աշխուժացումը Հայաստանը բռնած է մէկէ աւելի կէտերով խոցելի պայմաններու մէջ: Հոկտեմբեր 27-ի արարքով գլխատուած իշխանութիւնը բաւական փափուկ դիրքի վրայ է, նոյն արարքին հետաքննութեան ծանօթ զարգացումներուն ծանրութեան տակ: Արտագաղթը եւ այլեւս միջազգային հանրութեան ուշադրութեան հասած կաշառակերութիւնը կացութիւնը դարմանող ազդակներ չեն: Եւ ըսել որ Յուլիս 13-ի դատալիքներով արձանագրուած դժբախտութիւնն ալ փախերու թիրախ կ'ընէ բանակը: Կը մնայ Մոսկուայի բռնելիք ուղղութիւնը Կոպլի նորօգուած ծրագրին հանդէպ: Բայց նոյնիսկ անոր անհամաձայնութեան հաւանականութիւն մը կարելի՞ է միանշանակ կերպով հայանպաստ տուեալի աղբիւր նկատել:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐՈՒ ՎԱԽԸ

Քէմփ Տէյվիտի խօսակցութիւնները կը շարունակուէին Յուլիս 21-ին, մինչ Պ. Գլինթըն Օքինաուա մեկնած էր եւ Արաֆաթի եւ Պարաքի հանդիպման հովանաւորութիւնը ձգած Տիկին Օլպրայթի: Պաղեստինցին եւ Իսրայէլացին պէտք է անպայման համաձայնութեան մը գան առաջքն առնելու համար բիրտ ուժի վերադարձին: Գլինթըն ալ կը նախընտրէ անյաջող համաձայնութիւն մը քան ձախողութիւն մը: Երկու խօսակիցներուն գործը շատ փափուկ է, Իսրայէլի ծայրայեղ տարրերը վճռած են ալ աւելի նեղ կացութեան մատնել Պարաքը (որ արդէն խորհրդարանական մեծամասնութիւն չունի), եթէ որեւէ զիջում ընէ Երուսաղէմի շուրջ: Ի դէպ, Լը Մոնտ եւ Ֆիկառօ (Յուլիս 21) լայն արձագանգ տուած էին քրիստոնեայ պատրիարքներու նամակին (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 20), ծանրանալով անոնց արտայայտած մտահոգութեան վրայ: Անոնք կը շեշտէին որ հին քաղաքին ներսը քրիստոնեայ համայնքները պէտք չէ մէկը միւսէն բաժնուին: «Հին քաղաքին քրիստոնեայ եւ հայկ. թաղամասերը կը նկատենք, կ'ըսեն, որպէս յարակից եւ անբաժանելի էութիւններ, որոնք միացած են նոյն հաւատքին մէջ»: Այս հակազդեցութիւնը հետեւանք է իսրայէլեան մամուլի լուրերուն, ըստ որոնց, Պարաք տրամադիր է քրիստոնեայ եւ մահմետական թաղերու հակակշիռը յանձնել Պաղեստինցիներուն եւ Հայ ու Հրեայ թաղամասերը պահել իսրայէլեան հակակշռի տակ:

Պատրիարքներուն համար (դերպ. Սապահ, Թէոտորոս Ա. եւ Թորգոմ Բ.) Երուսաղէմի Ս. Քաղաքին մէջ քրիստոնեայ ներկայութեան խաղաղ միասնականութիւնը, յարակցութիւնը եւ բարգաւաճումը ապահովելու միջոցներէն մէկն է միջազգային երաշխաւորութիւններու գոյութիւն մը:

Հուսկ, իրենց դիմումին մէջ Արաֆաթի եւ Պարաքի, երեք պատրիարքները կ'ուզեն որ, Երուսաղէմի շուրջ որեւէ կարգադրութիւն այնպէս ըլլայ որ ոչ մէկ խոչընդոտ դրուի ծէսի եւ քրիստոնեաներու Ս. վայրերը երթալու հիմնական ազատութեանց:

Երուսաղէմի հարցն է արդէն գլխաւոր խոչընդոտը որեւէ համաձայնութեան: Լիքուտը (աջ) սկսած է իր յարձակումները Պարաքի դէմ, երբ դեռ վերջնական ոչինչ կայ: Պետը՝ Ա. Շարոն կ'ըսէ. – «Պարաք մեզ վտանգաւոր կացութեան մատնեց, որովհետեւ ընդունեցաւ զիջումներ Երուսաղէմի շուրջ, Յորդանան գետի հովիտին եւ գաղթականներու վերադարձի իրաւունքին»: Պարաքի բանակցելու ձեռնհասութիւնն իսկ խնդրոյ առարկայ է եւ Արաֆաթ աւելի ձեռնհաս կը նկատուի: Լիքուտի ուրիշ անդամ մըն ալ կը մեղադրէ Պարաքը որ բաժնեց Երուսաղէմի եւ կ'ուզէ վերածել Պելֆասթ Բ.ի մը: Արաբական թաղամասերու յանձնում մը Պաղեստինցիներուն պիտի մօտեցնէ ապահովութեան իրենց ուժերը հրեայ թաղամասերուն եւ ստեղծէ արեան լողանք մը:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԳՈՐՍԻՔԱՆ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿՈՒ ՏԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ժոսփէն գոհացում տուաւ ազգայնական Գորսիքացիներուն պահանջներուն մեծ մասին: Յուլիս 20-ի նիստը կառավարութեան եւ գորսիքացի ընտրեալներուն միջեւ կարելի է պատմական նկատել: Արդարեւ Ժոսփէն համաձայնեցաւ օրէնսդրական իշխանութեան մը փոխանցման հեռանկարին հետ 2004-ին: Կառավարութեան առաջարկած ծրագիրը երկու հանգրուանէ կ'անցնի: Առաջինը, փոխանցման շրջան նկատուած, կը սկսի վերամուտին եւ կը տեւէ մինչեւ 2002: Այս շրջանը թոյլ պիտի տայ որ կղզին կարգավիճակը յեղաշրջէ առանց սահմանադրական սրբագրութիւններ կատարելու անհրաժեշտութեան: Գորսիքայի Տարածքային Ժողովին կը փոխանցուին բազմաթիւ լիազօրութիւններ, գլխաւորաբար տնտեսական զարգացման, կրթութեան, մարդկային ճիւղին, զբօսաշրջութեան մէջ: Եւ փորձի շրջանի մը համար, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ Խորհրդարանին որ Գորսիքայի շնորհէ օրէնքի փոփոխութեան կարելիութիւնը: Երկրորդ հանգրուանը, որ սահմանադրական մկրատուած է, կը սկսի 2003-2004-ին, ան կախում կ'ունենայ ձեռք ձգուած արդիւնքներէն եւ գործի գլուխ եղող իշխանութիւններէն, այլ խօսքով նորընտիր Ազգային Ժողովէն եւ Հանրապետութեան Նախագահէն: Հարկ է որ մինչեւ այդ, Գորսիքայի Տարածքային Ժողովը լաւ օգտագործած ըլլայ իր նոր լիազօրութիւնները եւ «քաղաքացիական խաղաղութիւնը տեւական կերպով հաստատուած ըլլայ»: Այս Բ. հանգրուանը պիտի պահանջէ սահմանադրական որոշ սրբագրութիւններ, Գորսիքայի փոխանցելու համար օրէնսդրական մասնակի իշխանութիւններ եւ Գորսիքան վերածելու միակ հաւաքականութեան մը, այսինքն՝ ջնջել երկու նահանգները եւ ընդհանուր խորհրդականները:

Այս ամբողջը ցոյց կու տայ որ Ժոսփէն տեղի տուած է սկզբունքներուն վրայ: Արդէն գորսիքացի խօսակիցները յայտնեցին թէ գոհ են եւ թէ Յուլիս 28-ին, Տարածքային Ժողովի 51 անդամները միաձայնութեամբ պիտի քուէարկեն ծրագիրը:

Բացայայտ է որ Ժոսփէն որոշ խորամանկութիւն ալ գործածած է, գլխաւորաբար ժամանակացոյցի գետնին վրայ, մաս մը շնորհումներ ընելով նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւններէն առաջ, աւելի կարեւոր շնորհումներն ալ թողլով այդ ընտրութիւններուն վաղորդայնին:

Յատկանշական է որ Շըվէնըման կը լռէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ժոսփէն յաջողած է զինք համոզել (ծանօթ է Շըվէնըմանի խօսքը՝ նախարար մը կամ կը լռէ, կամ կը հրաժարի): Ձախը, ընդհանուր առմամբ համաձայն է եւ մեթոդը կը գնահատէ: Գորսիքայի նախկին նահանգապետ՝ Պոնէ շատ խիստ է սակայն եւ «Ֆրանս – Սուար»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 21) կ'ըսէ թէ այս ամբողջը կը կատարուի երբ Հանրապետութիւնը չի կրնար յարգել տալ իր օրէնքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ պիտի եռապատկէ տուգանքները ապօրինի գաղթողներ փոխադրողներուն, առաջքն առնելու համար այդ գաղթողներու բազմացման: Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ 30 հազար ֆրանքի բարձրացնելու համար այդ տուգանքը, օդով, ծովով կամ ցամաքով փոխադրողներուն: Ամբողջ Եւրոպան ողողուած է այդ գաղտնի մուտք գործողներով եւ անոնց շահատակութիւ–

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»Ը ՈՐՊԷՍ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ...

ԽՄԲ. – Ուղղագրութեան վերադարձի վէճը նոր հրահրում մը կ՚ապրի ներկայիս: 1940-ին պարտադրուած սովետական գրելաձեւին պահպանումը եւ այդ նպատակով քառասուն ակէ ջուր բերող պատճառաբանութիւնները կը վխտեցնեն ու յուսախաբ կ՚ընեն դասականին վերադարձի ջատագովները: Իսկ սխալագրութեան յաւերժացումին կողմնակիցները սպառած ըլլալ կը թուին լուրջ բացատրութեան, գիտական հիմերու իրենց պաշարը որուն ամէնէն ծանր կշռող քարը «ամբողջ բնակչութիւնը անգրագէտ դարձնելու» սարսափն է: Այլեւս, յայտնի է թէ այդ կամ նման պատրուակներէ օգնութիւն ակնկալելու շրջանը աւարտած է, քանի որ Հայաստանի «ակադեմական» հեղինակութիւններ մամուլին մէջ հանդէս կուգան «հայհոյանքը փաստի սով է» ճշմարտութիւնը կրկին ու կրկին արդարացնող էջերով (Վարդան Գրիգորեան, «Ո՞վ է արժանի վասակի շքանշանի» – «Գիտութիւն» — Յունիս, կամ Լեւոն Հախվերտեան, «Ուրիշ բանուգործ չունէ՞ք, տիկին եւ պարոններ» – «Ազգ» – Յուլիս 5):

Սրբագրութեան արդար ակնկալութեան ու յետադիմական գաղափարապաշտութեան բախումի այս օրերուն շատ յարմար ժամանակի հրատարակութիւն մը եղաւ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանի «Հայոց համազգային մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը»: Տարիներու բծախնդիր պրպտումի, հաւաքի ու համադրութեան արդիւնք այդ աշխատասիրութիւնը ուղղագրութեան հարցը կը ներկայացնէ կարելի ամբողջութեամբ, ոչ մէկ բաց դուռ ձգելով արեղեանական տարբերակին վրայ յամառելու: Գործը ծանօթացնող Հ. Անէմեանի յօդուածաշարքը հանգամանաւոր ներկայացում մըն էր Լ. Խաչերեանի աշխատասիրութեան ու այդ ցաւոտ թղթածրարին («Յառաջ» Յուլիս 7 – 13): Հոն կատարուած բազմաթիւ մէջբերումներէն կ՚արտատպենք յետագայ էջերը որոնք ոչ միայն կուտան սրբագրութեան այսօր ընդդիմացողներու նախատիպարը. անոնք նաեւ կը գծեն աներեւակայելի սահմանները «պալպէն աւելի պապական»ի ըմբռնումին որ հոս կը հասնի ազգային հազարամեայ արժէքի մը քանդումը դիւցազնավէպի վերածող ստրկամտութեան:

«ԵՓՐԱՏԸ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՉԷ, ՅԱՆՑԱՒՈՐ ԵՆ ԱՆՈՆՔ, ՈՐՈՆՔ ԵՓՐԱՏԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ ԿԸ ՔՇԵՆ»

Կ՚ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ՊԱՏՄԵԼՈՎ ԹՐՔԱՑԱԾ ՄՈՒՇԵՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

— ● —

«Թէրճիման»ի աշխատակից, լրագրող Շէպնէմ Իշկիւղէլ, որ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին ուղեկցած էր դէպի Իսկէնտէրուն եւ Հոռմկլայ վերջին այցելութիւններու ընթացքին, Թերթին Կիրակի յաւելուածականին մէջ հրատարակած էր ցնցող յօդուած մը, ափսոսալով Եփրատ գետեզերքի հին ու դասական պատմական ժառանգութիւններու մօտալուտ անհետացումին վրայ: Ցայտնապէս իր խօսքը ուղղելով նախկին նախագահ Տէմիրէլին, յօդուածագիրը իր գրութեան համար իբր խորագիր գործածած էր «Ամբարտակներու Թագաւոր, դուրս բաց» նախադասութիւնը:

Տեղացիներուն համար Եփրատ գետը ամէն ինչ է, ան կեանք կուտայ, կեանք ալ կ՚առնէ: Բայց այսօր Եփրատի ափին կայ Հալֆէթի պատմական վայրը, որ կառուցուող ամբարտակներու պատճառաւ մօտ օրէն ամբողջովին պիտի մնայ Եփրատի ջուրերուն տակ: «Ցանցաւորը Եփրատը չէ» կ՚ըսեն տեղացիները: Անոնք տեղացի գիւղացիներէն ո՛չ մէկը հաւատացեր էր որ Հալֆէթին օր մը կրնայ ջրամոյն ըլլալ: «Անոնց սիրտը չէ կրցած բաժնուիլ հայ վարպետներու ձեռքէն ելած քարակերտ տուներէն, ճամբաներու վրայի ընկոյզենիներէն, թմբիներէն ու Հալֆէթիի պատուհաններուն առջեւ բացուող սեւ վարդերէն: Շատերը իրականութիւնը հասկցան այն ատեն միայն, երբ Ամբարտակներու Թագաւորը բացաւ ամբարտակին կափարիչը եւ Եփրատին սառի պէս պաղ ջուրերը հասցուց մինչեւ անոնց ոտքերը: Հիմա անոնք կ՚ըսեն. «Եփրատ որոշած է փրկագին մը գանձել այն բերրի հողերուն համար զորս կը խոստանայ»:

Յօդուածագիրը մանրամասնօրէն նկարագրելէ վերջ այն հարստութիւնները, որոնք մօտ օրէն ջրամոյն պիտի ըլլան, կը նշէ որ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքն ալ անցեալներու գնաց Բում Գալէ, մեզի ծանօթ Հոռմկլան, ուրկէ ցոյց տեսնէ թէ Ներսէս Շնորհալիին գերեզմանն ալ ջրամոյն պիտի ըլլա՞յ: Եթէ այո՛, ան պիտի ջանար որ Վատիկանի ու ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհի կողմէ իբր սուրբ ճանաչուած Սուրբ Ներսէսին աճիւնները Իսթանպուլ փոխադրուին:

Հոռմկլան ու Զէուկման կը մնան Կարկամիշի սահմաններուն մէջ: Անթէպի միայն մշակութային տեսակէտէ հարուստ չէ, ճարտարապետական տեսակէտէ ալ հարուստ քաղաք է: Այստեղ Հայերու, Ասորիներու ու Հրեաներու Թաղամասեր կան: Բայց այդ Թաղամասերը այլեւս չունին իրենց համայնքները: Այդ համայնքներէն ոմանք հոն ունէին աղօթատեղիներ, որոնց դռները բաց մնացեր էին մինչեւ 1940: Հայկական Թաղամասի Սուրբ Մարիամ Եկեղեցիին մեծութիւնը գաղափար մը կուտայ թէ ի՛նչպիսի թիւի մը կը հասնէր տեղւոյն երբեմնի հայ բնակչութեան թիւը: Եկեղեցին անտէր մնալէ վերջ գործածուեր է որպէս բանտ: Իսկ հիմա ան դարձած է Փրկութեան մզկիթ:

Յօդուածագիրը ապա յուզիչ տողերով կը նկարագրէ այն ինչ որ Պատրիարք Հայրն ալ Հոռմկլայէ վերադարձին փոխանցած էր մեր մամուլին:

Պատրիարք Հօր պատուիրակութիւնը այցելած էր Կաղխանթէպ – Ուրֆա սահմանագծին վրայ ձիթենի գիւղը, որ այժմ կը կոչուի Սայլագայա: Գիւղացիները ըսին որ հոն այլեւս բնաւ Հայ չէ մնացած, միայն կայ 75 տարու կոյր ծերունի մը որ հայերէն գիտէ: Ծերունին խորհրդապէս շատ լաւ հայերէն կը խօսէր, բայց Հայոց Պատրիարքին ընկերացողներու վկայութեան: Շատ խանդավառուեցաւ, երբ լսեց թէ իր խօսակիցը Հայոց Պատրիարք մըն է: «Ո՞ւրկէ կրնայի գիտնալ որ օր մը Հայոց Պատրիարքին հետ պիտի խօսիմ» կ՚ըսէր ան: Այժմ անունը Նուրի էր, բայց ատենօք Մուշեղ կը կոչուէր: Մուշեղին մայրն ալ այն աղջիկներէն էր, որոնք Հայոց բռնի տեղահանութեան ըն-

ԱԲԵՂԵԱՆԱԿԱՆ ՌԵՖՈՐՄՈՎ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒԱԾ ԽԵՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ՝ ՈՐՊԷՍ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ

Մենք եւս վերլուծութեան եւ բնութագրման համար քննում ենք այստեղ «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթում (1922 թ., Դեկտեմբեր 6) տպագրուած մի դասախօսութեան սղագրութիւնը, ըստ Վարդան Հացունու հրապարակման:

Հայաստանում տիրող մթնոլորտի եւ վերաբերմունքի առումով աբեղեանական խեղագրութեան դեկրետի փաստացի ընկալման ու գործադրման պահին աղերսուող հաղուագիւտ պատմական այս վաւերաթուղթը ներկայացնում ենք անծանօթ մնալ ցանկացած Ուսուցչի դասատուութեան սղագրութիւնը հայկական Սփիւռքին մեր սոյն աշխատութիւնում՝ դարձեալ ամենայն «հաւատարմութեամբ» (1), որը, սակայն, տպագրուել է նաեւ Մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան սզրումների հետ միասին՝ սղագրութեան վերծանման պատճառով, ըստ երեւոյթին.

«Իմ սիրելի աշակերտներ,

«Դուք պէտք է գիտենաք՝ որ հայ լեզուի ուղղագրական հարցը շատ հին է արդէն կովկասում: Սրանից մօտաւորապէս քառասուն տարի առաջ մեր հայկաբանները սկսեցին մի թունոտ պայքար ւ, ու, վ գրերի շուրջ, եւ խախտեցին դրանց: Բայց մեր կոմիսարական կառավարութիւնը խորհեցաւ՝ որ միայն այդ գրերը չէին մեղաւոր, այլ բոլոր ուղղագրութիւնը, որը բուրժուազիական ծագում ունէր, ինչպէս ասաց մեր գրողներից մին: Չէ՞ որ նրա հեղինակ Մեսրոպը մի թագաւորի գործակցութեամբ կազմել է նրան: Հէնց դրա համար մեր պատուամիտ կոմիսարները ձեր բարի տատերի հաճութեամբ փոխ առան նրանց պրոլետարական ուղագրութիւնը, ու սովորողական դարձրին նրան բոլորին համար:

«Դուք չէք մոռացել ի հարկէ՝ որ մինչ այդ՝ ես ձեզ ուսուցանում էի հին ուղղագրութիւնը, որը շատ դժուարութեան պատճառ էր դառել ձեզ համար, որովհետեւ մի միայն էր: Այժմ մէկի փոխարէն երկու ուղղագրութիւն սովորեցնում եմ ձեզ, հինը եւ նորը, մին հին գրքերի, եւ միւսը՝ նորերի համար. ու հէնց այս երկուսով աւելի հեշտ է դառնում ձեզ ուղղագրական ուսումը քան մէկով:

«Զարմացած ինձ էք նայում. տեսէք թէ ինչումն է այդ հեշտութիւնը: Դուք յիշում էք՝ որ մի ուղագրութեամբ գրելիս սխալներ էիք գործում եւ վատ թուանիշեր ստանում ինձանից. իսկ երկուսով դուք չէք կարող այսուհետեւ սխալուել, որովհետեւ մէկի սխալը ուղիղ է միւսի համար, եւ մին արդարացնում է միւսին: Արդէն մեր յայտնի հայկաբան Աբեղեանն էլ հաւատախացրել է՝ որ միջնադարեան գրողներից մի քանիսը նոյնպէս խառն ուղղագրութիւն են գործածել ու չեն սխալուել: Տեսնո՞ւմ էք, իմ երեխերք, ո՛րքան մեծ բարիք է այս նոր սխտեմը ձեզ համար: Գանք այժմ նրա մանրամասնութիւններին:

«Զարմացնող ծանր ու ճնշող էր հայ այբուբենի 39 գրերի բեռը մեր ուսերին, եւ մեր կոմիսարները, գործնական մարդիկ, թեթեւացրին նրան, դէն շպրտելով նրանցից երեք սովորականները – օ, է, ւ: Չէ՞ որ յառաջդիմական Ռուսաստանն էլ նրանցից երեք տառ կորցեց իր այբուբենից, եւ եթէ մենք էլ նոյնը չանէինք, ինչո՞վ կարող էինք ցոյց տալ մեր քաղաքակրթութիւնը:

«Հետեւաբար տարական օ-ն, որը հայ միջին դարը մարդահաճութեամբ հրաւիրել էր մեր հին աւ-ի ներկայացուցիչ լինելու, եւ դրա հետ մեսրոպեան է-ն էլ «այլ եւս չկա՛ն», չափազանց երկար ապրել ու պառաւել էին, եւ գնացին յաւիտենական հանգիստը, որը պարգեւեց նրանց մեր բարի Աբեղեանը: Առաջինի տեղը բռնում է ո, որ իր երակների մէջ հարազատ հայ արիւն է կրում: Իսկ է-ի տեղն ու ձայնը սեպհականում է ե-ը՝ հրաժարուելով իրանից. եւ երբ լսեցնել կամենայ իր երջանկայիշատակ հին ձայնը, իրան օգնութեան է կոչում յ գիրն՝ այսպէս. յեղ, յեկ, յեթե, յերեկո, Ցեբեվան, որը երբ ուզէ՝ կարող է եւ ուրիշ ամէն կողմ մտնել. օրինակ՝ եյակ, բոյեյով, միություն: Եւ ամենից հրաշալին՝ էական բային կրկին ձեւ է տրուած. եմ ես ե ենք եք են, եւ յեմ յես յենք յեք յեն. մի գիւտ՝ որը ս. Մեսրոպ իր պատմական երազում էլ չէր տեսել. որովհետեւ նրան անծանօթ էր մեր արդի գրանդիոզ կուլտուրան: Ե տառի միապետութեան պատճառը որոշ է. նախ՝ հին երկաթագրի շրջանին սա աւելի ընդարձակ իրաւունքներ ունէր. եւ երկրորդ՝ մեր լաւագոյն հայկաբանները վկայում են՝ որ է բային նախնական ձեւն էր եմ, (ինչպէս միւս դէմքերի մէջ՝ եմ, ես են), որի հետքը թէեւ չկայ անցեալ հայ մատենագրութեան մէջ, բայց անկասկած գործածուել է երանելի Մաղաքէլ Նահապետի օրով: Եթէ է յանդգնի բողոքել՝ թէ ինչո՞ւ ուրեմն հին հայերէնում ա եւ ո գրերից դատ միւսների կողքին եւս ընթացէ չէ գործածուել յ, ու չկան էյ՝ իյ՝ ույ գուգագրութիւնները, մենք նրան ցոյց կը տանք մեր դիւանների սուրբներ:

«Եւ որովհետեւ շատ ծանր է այժմ ե-ի գրաղմունքը, նրա արբանեակը յ կը գնայ նրան տեղապահութիւն անելու՝ տեղյակ, դարձյալ, մեծությամբ, արդյոք եւ ուրիշ բառերի մէջ: Դրա փոխարէն կորցնում է իր սեպհական տեղը բառերի ծայրը, ծառա, յերեկո, եւլն. իսկ հոլովների մէջ կրկին անգամ կորստեան իրաւունք է ստանում. ծառայի, ծառայով, յերեկոյով, որպէսզի հոլովների կազմութիւնն աւելի բարդ ու ճոխ երեւի ձեր աչքերին:

«Ասացի՝ թէ ւ էլ ջնջուել է ու նրան յաջորդել վ-ը. որովհետեւ ւ, թէպէտ շատ աւելի ընդարձակ գործածութիւն ունէր քան վ-ը, որով եւ աւելի իրաւունք ապրելու, սակայն ինք շատ փոքր լինելով, գոհաբերւում է միւսի գեղեցիկ հասակին. չէ՞ որ Սաւուղ էլ իր բարձր հասակի համար Հրէաներին թագաւոր ընտրուեց: Սակայն դժբախտ Աբեղեանը նրան բոլորովին չխեղդեց. այլ պահեց ու երկբարբառում, ինչպէս եւ մակաբայծի պաշտօնով կպած ե-ին՝ եւ ձեւում. օրինակ՝ տերեւ, տեւել: Բայց տողադարձի ժամանակ վ-ը հարկ է դառնայ դրան ւ-ի տեղը, տերեւ-վի, տե-վել. որովհետեւ այստեղ մնալով ւ-ը, մեր կոմունիստական կուլտուրային վտանգ է սպառնում:

«Բաց ի սրանից՝ ո գրով սկսող բոլոր բայերն ու բարդերը կրկին ձեւեր են ընդունած. օրինակ, վողբ՝ վողբալ, եւ կ՚ողբամ՝ չողբալ. վորոշ եւ անորոշ, վորդի եւ անորդի. նոյնպէս յերգ՝ յերգել, եւ կ՚երգեմ՝ չերգել, եւ այլն. ինչպէս վերեւում տեսաք եւ էական բայի վրայ: Որովհետեւ դուք պէտք է գիտենաք՝ որ ձեւերի հարստութիւնը մի մեծ յառաջդիմութիւն է լեզուների համար, որից մինչեւ օրս զուրկ էր մնացել մերը՝ նախկին հայկաբանների անհոգութեան պատճառով: Իսկ հիմի հայերէնը իր այդ կրկնաձեւ բառերով դառնում է աշխարհիս ամենից չքեղ ու եզական բարբառը:

«Պէտք է ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ նոր ուղագրութեան մի ուրիշ օգտակարութեան վրայ, որ նրա գլխաւոր նպատակներից մին է եղել, եւ որի վրայ չէշտում է նոյն ինք Աբեղեանը, թէ ըստ բանով «բառերի գրութիւնը կը կարճանայ եւ ժամանակի տնտեսում կը լինի» (2): Օրինակ, բոլոր ե-ով սկսող բառերի սկիզբը եւ ուրիշ շատերի մէջ մի յ է աւելանում, ինչպէս տեսաք վերեւում. միաձայն իւ երկբարբառը երեք տառով գրւում է միշտ, յուղ, բյուր, ծուլություն. բոլոր ո-ով սկսող բառերը մի վ էլ ստանում են, վոչ, վոք, վոր, վորդի. ոյ գոյգի մէջ մտնում է մի ւ, բույն, լույս, կույր. եւ շատ անգամ մի բառի վրայ երկու կամ երեք գիր էլ աւելանում են, ինչպէս վողջույն, յերկայնություն, յերկյուղածություն եւ այլն: Տեսնո՞ւմ էք որքան տառերը շատանան, նոյն քան բառերը կարճանում եւ ժամանակի տնտեսում է լինում թէ գրողների եւ թէ տպագրողների համար. եւ այս օգուտն էլ պարտինք մեր յայտնի հայկաբանին:

«Այժմ տախտակի վրայ արտագրում եմ այս լրագրից մի գեղեցիկ նմոյշ, որպէսզի կարողանաք աւելի լաւ հասկանալ իմ ասածները:

«Միլիցիոն տերրիտորիալ սիստեմի բանակի մասին գրվում ու խոսվում է ֆրանսիական մեծ հեղափոխության օրերից: Սոցիալիստական շարժման հայրը պրոլետարիատը ունի իր թեորետիկները, վորոնցից ընկ. Շահդյալոյեանը, Բանգյուղտեսչության ժողկոմ, կոմինտերնի Գործկոմի Հկկկվի յեվ Բանկոոպի անդամ, նոյն պրոպլեմը դրել է Արտաժողկոմի կոլլեգիայի նիստում տխկասիոն կարգով, թելադրելով վորոշ պայմաններ բուրժուազիայի դեմ, վերջ յերազում է ինտերվենցիայի հաջող ելեվանքների մասին: Խոսել է նա յեվ թե պետք է մասսայականացնել սպորտը բազմաթիվ սպորտիվ կազմակերպություններով ֆիզիքական տեխնիկայով ու պրովոկացիայի միջոցով: Կոլլեգիան նրա հացեյին ովացիա սարքել է»: —

«Այս հայերէնը եւ ուղղագրութիւնը հիանալի չէ՞ք գտնում, իմ բարի աշակերտներ:

– Հիանալի՛, հիանալի՛:

– Բոլորը հասկացաք, չէ՞:

Բոլո՛րը, բոլո՛րը:

Ուրախ եմ. այժմ գնացէք խաղալու»:

(1) «Բազմավէպ», 1925, Փետրուար, էջ 42:

(2) Առաջնորդ Հայոց լեզվի ուղղագրության:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

ԴԻՒԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Ուրբաթ, Յուլիս 21-ին նախատեսուած էր գումարել Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նորընտիր Վարչութեան առաջին ժողովը, որու ընթացքին վարչականները պիտի ընտրէին Դիւանը. սակայն Վարչականներէն ոմանք արդէն արձակուրդի մեկնած ըլլալով, որոշուեցաւ ժողովը յետաձգել յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Ընտրողական Յանձնախումբը յարմար տեսաւ որ նորընտիր վարչութեան առաջին նիստը գումարուի ի ներկայութեան բոլոր վարչականներուն:

Անհրաժեշտ նկատուեցաւ ամբողջ Դիւանը կազմելու համար:

Դիւանի կազմութենէն ետք վարչութիւնը պիտի ճշդէ յառաջիկայ 4 տարուան գործունէութեան կարեւոր ուղղութիւնները: Շատ հաւանական է որ Վարչական Խորհուրդը 2001 թուականին համար նախատեսէ ծրագիր մը իր նպաստը բերելու համար 1700-ամեակի տօնակատարութեանց յաջողութեան: Առաջին հերթին յստակ է. ան պիտի քաջալերէ դէպի Հայաստան ուխտագնացութիւնը:

Ռոն – Ալփեան Շրջանի 1700-ամեակի Յանձնախումբը, իր կազմութեան սկիզբը յաջողութեամբ իրագործեց որոշ ծրագիրներ, բայց մէկ կողմէ Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումը եւ միւս կողմէ վարիչ – տնօրէնի փոփոխութիւնը պատճառ հանդիսացան որ դանդաղի իր գործունէութիւնը:

Նորընտիր Վարչութիւնը վստահաբար 1700-ամեակի Ռոն – Ալփեան Շրջանի քարտուղարութեան հետ համախորհուրդ, պիտի վերակենդանացնէ 1700-ամեակի քարտուղարութեան առաջարկած անցեալի կէտերը առ ի գործադրութիւն:

Հայկական աշխոյժ կեանք մը ստեղծելու համար համայնքին մէջ, ծրագիր չի պակսիր: Ծրագիր կազմելը դիւրին է, դժուարը՝ այդ ծրագիրներու իրագործումն է:

Լիոնի Ազգային Միութեան նախկին Վարչութիւնը այդ ուղղութեամբ մեծ գործ կատարեց անցեալ չորս տարուան ընթացքին:

Նորընտիր Վարչական Խորհուրդը վստահաբար հետեւի իր նախորդին եւ ինչու չէ թերեւս քայլ մըն ալ առաջ երթալու նախաձեռնութիւնն ունենայ:

Մաղթանք մըն է:

ԼԻՈՆՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ԱԶԳ. ՏՕՆԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Յուլիս 14-ին, Կրընոպլի փաթինուարին մէջ տեղի ունեցաւ զանազան ազգերու մասնակցութեամբ Յուլիս 14-ի ազգ. տօնին նշումը որուն գաղափարը ունեցած էր Կրընոպլի քաղաքապետ Միշէլ Տեսթօ. սկզբնական նպատակն էր հանդիսութիւնը կատարել Քաղաքապետարանին կից Փօլ Միսթրալ հանրային պարտէզին մէջ, սեղաններու շուրջ համախմբել Կրընոպլի բնակչութիւնը, միասնական ճաշի մը համար: Սակայն աննպաստ օդը պատճառ եղաւ որ տօնախմբութեան վայրը փոխուի եւ շատեր ալ այս կարգադրութեան տեղեակ չըլլալով ներկաներու թիւը ակնկալուածէն փոքր էր:

Հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 13.30-ին. ներկայ էին քաղաքապետ Մ. Տեսթօ, նահանգապետ Ռ. Գայըռնաւ, քաղաքապետարանէն բարձրաստիճան անձեր, գործակիցներ եւ խորհրդականներ, ինչպէս տիկին Մարսէլ Մարտիրոսեան, Ժընըվիեւ Մօրօ, Գրիսթին Գրիփօ եւ ուրիշներ, որոնք իրենց անդուլ գործունէութեամբ իրագործած էին ձեռնարկը:

Շուրջ 1500 հանդիսականներու առջեւ իրենց մասնակցութիւնը բերին Յոյները, Թունուզցիները, Անթիյցիները, Հրեաները, Հայերը, Ռումանացիները, Խրուաթները, Սպանացիները եւ Լեհերը, որոնք իրենց պարերով, երգերով, ներդաշնակ երաժշտութեամբ ոգեւորեցին, ներկայացնելով իրենց ազգային ոճը:

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ հայկական պարերով իրենց մասնակցութիւնը բերին Աննա Եղոյեան եւ Սանտրին Ժամկոչեան. անոնք հրամցուցին կուժերու պարը, Նայիրին, Էրզրումի Շորորը եւլն., արժանանալով բուռն ծափերու: Շաքէ Մանուկեան երգեց Երգ Բարեկամութեան եւ Երեւանի աղջիկ, ընկերակցութեամբ Ալպէր Մարգարեանի (սէնթէզ) եւ Ներսէս Մնացականեանի (շւի), ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն. ժողովուրդն ալ մասնակցեցաւ ծափելով եւ պարելով:

Ներսէս Մնացականեան նուագեց նաեւ Հովիւի կանչը, որ մեծապէս գնահատուեցաւ:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Լեհերու ելոյթով: Քաղաքապետը եւ իր գործակիցները անձամբ շնորհաւորեցին բոլոր արուեստագէտները: Այս արժանաւոր հանդիսութիւնը ջերմացուց հանդիսականներուն սրտերը:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՀ ԵՐԳԻՉՈՒՀԻ ՇՈՂԻԿ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ

89 տարեկանին մահացած է երգչուհի Շողիկ Մկրտչեան որ մեծ թիւով ելոյթներ ունեցած է մինչեւ 1970 թուականը, Հայաստանի ու Խորհրդային Միութեան զանազան քաղաքներուն մէջ:

Ծնած էր 1911ին Վանի Արտամետ գիւղը: 1915-ին կորսնցուցած իր ծնողքը, յանձնուած էր Ալեքպոլի ամերիկեան որբանոցը: 13 տարեկանին զինքը լսելով երգահան Նիկողայոս Տիգրանեան եւ երգիչ Տիգրան Նալպանտեան կը միջնորդեն որ ընդունուի Երեւանի երաժշտական ուսումնարանը: Առաջին համերգը կու տայ 1927-ին: Երկու տարի ետք Արուեստներու Անդրկովկասեան ողիմպիականին առաջին մրցանակի կ'արժանանայ: 1937-ին Հայֆիլհարմոնիի մեներգչուհի կը դառնայ: 1965-ին Պուլկարիոյ մէջ կը մասնակցի հայ երգի փառատօնին: 1970-ին «բաւական է, թող այժմ երիտասարդները ցուցադրեն իրենց շնորհքը» ըսելով կ'որոշէ վերջ տալ իր ասպարէզին:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 5-ին սկսած է ամառնային Ե. հայագիտական դասընթացքը կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. վարչութեան: Հետեւողները տոքթ. Լեւոն Մարաշլեանի տեսերիզներու ճոխ հաւաքածոյի ընդմէջէն միասնաբար վերլուծած են Հայոց արդի ժամանակակից պատմութիւնը, կեդրոնանալով 1900-2000 ժամանակաշրջանի կարեւոր դէպքերուն, իրադարձութիւններուն վրայ, միշտ քննական մօտեցումով մեկնաբանումներով:

թացքին գիւղին մէջ ձգուեցան, որպէսզի թուրք երիտասարդներու հետ ամուսնանան ու փրկուին: Մուշեղին մայրը Եւան ալ դարձաւ Հավվա եւ ծնունդ տուաւ զաւակներու. Մուշեղը ղրկուեցաւ Պէյրութի Թռչնոց Բոյնը, ուր սորվեցաւ հայերէն խօսիլ: Միւս եղբայրը հայերէն չսորվեցաւ, որովհետեւ մայրերը իրենց զաւակներուն չէին կրնար այլեւս հայերէն սորվեցնել: Մուշեղ հոն ներկաները յուզեց նաեւ, հրաշալիօրէն երգելով Ներսէս Շնորհալիի շարականները: Գիւղին կիներն ու աղջիկները տակաւին Հայերու յատուկ կերակուրներ կ'եփեն: Անոնք, որոնք «հոս հայ չէ մնացած» կ'ըսէին, հետզհետէ սկսան յայտնել թէ իրենց մեծ մայրն ալ հայ էր:

Շէպնէմ Իշխկլըղէլ իր երկարաշունչ յօդուածը կը վերջացնէ սա վերջաբանով. «Հիմա միայն Եփրատը չէ որ կը ծածկէ մշակոյթները: Յանցաւորը ան է որ Եփրատը մեր վրայ կը քշէ:

Գրութեան սկիզբը լեզուիս վրայ ութ արգիլքներ դրած էի, բայց ութին մասին ալ խօսեցայ: Հիմա պիտի խօսիմ իններորդին մասին: Հայաստանի պատուիրակութիւնը Կարսէն վտարուեցաւ: Տէմիրէլ ալ առաջին անգամ ըլլալով վարպետօրէն խօսեցաւ առանց բառերը ծամծըմելու. «Ես ի՞նչ կ'ըսէի Ալիեւ եղբօրս»: Երանի՜ թէ դուք ձեր Ալիեւ եղբօր պատմէիք թուրք հօր եւ հայ մօր զաւակ Մուշեղին մասին: Երանի՜ թէ պատմէիք այս հողերուն վրայի հազարակաց մշակոյթին մասին: Երանի՜ թէ պատմէիք այն մարդոց մասին, որոնք իբրեւ համերաշխ դրացիներ իրարու հետ ապրեցան հայ վարպետներու ձեռակերտ տուներու մէջ: Միասնաբար ստեղծուած այս մշակոյթը Ալիեւէն աւելի մեծ չէ՞: Ճարտարապետութեան մէջ մասնագիտացած պետութիւնը աւելի լաւ գիտէ. միասնաբար ստեղծուած մշակոյթին ուժը չի՞ բաւեր "այս դուռը" բանալու»:

«Մարմարա», Յուլիս 18

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Հաւատքը ունէր հիմա, անխախտ, թէ դրօշակեաններուն շնորհիւ հայ ազգը ազատութեան պիտի տիրանայ մօտ ժամանակի մը մէջ: Այդ հաւատքը զինքը ճառագայթումի, արտապոռթկումի, տենդոտ, խանդավառ վիճակի մը մէջ կը դնէր՝ ըլլալով միանգամայն շլացած ակնկալութիւնը այն ազատութեան վաղորդայնին իրեն վերապահուած պատիւներուն, փառքին, որ զինքը պիտի թաղէր կեանքին մէջ ու անմահացնէր պատմութեան առջեւ:

Մարտիկ աղա իր քսակը լայն բացած էր կոմիտէին, ինքն իսկ առաջարկած, պնդած էր իրեն դիմում ընել դրամական պէտքի, նեղութեան մը պարագային: Իր հրաւէրը շատ սիրով ընդունուած էր:

– Դուք առաջին, միակ Հայն էք, որ այդքան վեհանձնաբար, ինքնաբերաբար ձեր քսակը կը նուիրէք ազգային վերակենդանումի սրբազան գործին, կ'ըսէր Սուրբեան: – Ազատութեան գործին մէջ, ձեր բաժինը, ձեր դերը մեծ պիտի ըլլայ, մեծ, Մարտիկ էֆէնտի: Արդէն ձեր անունը գրուած է ուր որ անկ է... վերջէն կը տեսնէք:

Ու Մարտիկ աղա կը վճարէր, առանց հաշուելու, խնայելու: Սուրբեան իրեն ընդնշմարել տուած չէ՞ր, շատ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, Հայկական խնդրին յաջող լուծումը. ապահովցուցած չէ՞ր զինքը, թէ յեղափոխութեան շրջանին մէջ եղած բոլոր կամաւոր նուիրատուութիւնները, ազատութենէն վերջ՝ նորակազմ «Ազգային դրամատուն» կողմէն ամբողջովին պիտի վերադարձուէին, իրենց տոկոսներով:

Որքան որ միամիտ՝ Մարտիկ աղա առարկած էր. ի՞նչ, տուած դրամները պիտի հատուցուի՞ն իրե՞ն տոկոսներով:

– Անշուշտ, – բացատրած էր Սուրբեան: – Հապա, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ ըլլայ... ենթադրեցէք, որ բոլոր հարստութիւննիդ վատնէք այս գործին համար: Արդ, արդարացի՞ է, որ ազգը ձեր դրամական նպաստներէն օգտուելով՝ իր ազատութիւնը ստանալէն վերջ զձեզ աղքատ ձգէ: Պարտական չէ՞ հարստացնելու ձեզ ինչ որ դուք ինքնաբերաբար, ազնուաբար, հայրենասիրաբար, նուիրեցիք իրեն իր պէտքի օրերուն:

– Անանկ է եա...

Ալ հոգը չէր: Դրամը իսկ պիտի տըրուէր իրեն, պատիւներէն, փառքէն զատ: Աւելի ուրիշ ի՞նչ կ'ուզէր:

Իր այս նոր դիրքը, սակայն, քանի մը անախորժ անակնկալներ, ձախողուածներ հրամցուց Մարտիկ աղային:

Առաւօտ մը, պատուհանին առջեւ, դէմքի պռնչնակ, ծիծաղկոտ արտայայտութիւնով մը կը խորհէր, թէ «անպատճառ» Աստուծոյ մատը կար «Մարտիկ» կոչուելուն մէջ. ինքն իր վրայ խնդալով, միտքը կը բերէր, թէ Պոլիս, անխելքութեամբ, որքա՛ն թշնամի էր այդ անունին, որ իր աչքին սանկ մէկու մը պատկերը կ'արթնցնէր: Արդարեւ պոլսեցի Մարտիկ աղային անմխիթարելի ցաւն էր իր «Մարտիկ» անունը: Իրեն պէս մէկուն կը վայլէ՞ր, արժանի՞ էր այդ անունը, որ իր կարծիքով, գաւառացիներու, անշնորհք, խեղճուկ մարդերու միայն յատուկ էր: Պոլիս զլացուցած էր «Մարտիկ» կոչուող սպասաւոր ունենալէ. իր իսկ անունով կանչել իր հրամանին տակ գտնուող մէկը. ի՞նչ նուաստացում իր արժանապատուութեանը համար: Ամէն իրեն դիմող սպասաւորի նախ եւ առաջ անունը կը հարցնէր. Մարտիկները, Մարտիրոսները առանց ուրիշ որեւէ ձեւակերպութեան կը ճամբուէին:

Փորձած էր «Մարտիրոսի» փոխել «Մարտիկ»ը, ան ալ միեւնոյն բանը:

– Ծօ՛ Մարտիրոս, ծօ՛ Մարտիկ... – որ կողմը որ դարձնէր իր անունը, ինչ ձեւի որ ալ խոթէր, Մարտիկ աղա սպասաւորի, դռնեցիի, սանկ մարդու մը հոտ կ'առնէր մէջէն: Այս առիթով, յաճախ կռիւներ կ'ունենար իր մօրը հետ:

– Ճա՛նըմ, սա Մարտիրոսը ո՞ւրկէ գտեր էք, գտաք... միւս բոլոր անունները հատեր մէ՞կ, մինակ ա՞ս մնացեր էր... Վահրամ, Վահան, Վաղարշ, Տիգրան... – ու կը թուէր բոլոր պերճ, սոնքացող անունները:

Խնդալով կը յիշէր բոլոր ասոնք ու կը խորհէր, թէ որքան տղայ է եղեր. իր նախասահմանուած անունին խորհրդաւոր նշանակութիւնը կը ցայտէր իր աչքին՝ հիմակ որ յեղափոխութեան յարած էր, Դաշնակցութեան մոլեռանդը դարձած էր:

– Մարտիկ, – կ'ըսէր ուրախութեամբ, – Մարտիկ, կը նշանակէ պատերազմող, կռուող... ճիշդ իմ անունս... ես ալ չէ՞ մի որ կռուող եմ, յեղափոխական եմ... ի՞նչ աղուոր անուն, Մարտիկ ... Աստուծոյ մատը կայ ասոր մէջ:

Աս բանը ա՛լ վերջնականապէս զամեց զինքը իր հաւատքին մէջ:

Ասանկ ժպտուն խորհրդածութիւններու մէջ էր, երբ իր հայ սպասաւորը – յեղափոխական ըլլալէն ի վեր Արաբը ճամբած ու անոր տեղ դաշնակցական մը առած էր – եկաւ իրեն իմացնել, թէ վրան գըլուխը թափթփած, խեղճուկ մէկը կ'ուզէր զինքը տեսնել:

– Ո՞վ է ան, ի՞նչ կ'ուզէ կոր... Թող ներս գայ, նայիմ, – հրամայեց ամբաստանուած մը դատելու պատրաստուող մէկուն դիրքը ու դէմքը առնելով:

Գաւառացիի տարազով ու դէմքով մէկը ներս մտաւ:

– Ի՞նչ կ'ուզես, աղբա՛ր...

– Էֆէնտի՛, – ըսաւ մարդը աղաչական ... ու սկսաւ պատմել իր թշուառութիւնը. Պոլսոյ վիճակը՝ բաւական դժուարացուցիչ, ունեցած ահագին վնասները, հօտեղի յուսահատ կացութիւնը: Կուգար աղաչել էֆէնտիին, որ քիչ մը օգնէ իրեն: Իմացած էր, որ էֆէնտին բարեսիրտ ու բարեգործ մէկն է, աղքատ շատ բարիքներ ըրած է:

Մարտիկ աղա հնդկահաւի պէս կ'ուռենար ու իրարու ետեւէ կը ծխէր, արագ – արագ:

Կուգար աղաչել, որ հաճի օգնել իրեն, ձեռք կարկառել, «Աստուծոյ սիրուն, աղուորիկ աղջկանը սիրուն», իր եւ իր թշուառ ընտանիքին:

– Հը՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա, – դուն յեղափոխակա՞ն ես:

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

նը հրաշալի եկամուտ մըն է մաֆիաներուն համար: Ծանօթ թիւերը կը վերաբերին անոնց որոնք կանոնաւորման դիմում ըրած են: Անոնց թիւը 150 հազար է Ֆրանսա եւ Սպանիա, 280 հազար Իտալիա, 400 հազար Յունաստան, բայց Եւրոպական Խորհրդարանին համաձայն, ապօրէնի կերպով Եւրոպական Միութեան մէջ մուտք գործողներու թիւը տարեկան 400–էն 500 հազար է:

ՌՈՒՍԵՐԸ միշտ կ'արծարծեն հակաչէչէն փսիքոզ մը եւ այդ առընչութեամբ ոստիկանութիւնը յայտարարած է որ առաջքն առած է բազմաթիւ ոճրագործներու: Ոճիրի դէմ պայքարի բաժանմունքի բանբերին համաձայն, շուրջ տասնեակ մը անձեր, մեծ մասամբ Չէչէն, որոնք հիւսիսային Կովկասէն կուգային ձերբակալուած են: Տեղւոյն վրայ, այսինքն Չէչէնիա, 24 ժամուան ընթացքին (Յուլիս 20) ռուս 6 ոստիկաններ սպաննուած են, մինչ ռուսամէտ Չէչէններու հակամարտութիւնը միշտ սուր բնոյթ ունի եւ ռուս իշխանութիւնները չեն յաջողիր կարգադրել:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՑԱՆՑԱՆՔ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական միութեան անդամակցելու պատրաստութեան մէջ Թուրքիա պատժական օրէնսգրքին մէջ որոշ փոփոխութիւններ կը ծրագրէ: Կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը արդէն գործի անցած է նախապատրաստելու շարք մը փոփոխութիւններ որոնց կարգին է ցեղասպանութեան եւ ցեղասպանութեան յանցանքին դատապարտումն ու պատիժը: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ Եւրոպայի անդամ երկիրներուն մէջ այդ յանցանքը պատժելի արարք է, մինչդեռ Թուրքիոյ օրէնսդրութիւնը նման յօդուած չունի:

Նախապատրաստական յանձնախումբը կ'առաջարկէ «ցեղային, քաղաքական, կրօնական կամ այլ բնոյթի որեւէ խումբի ոչնչացման նպատակով ձեռնարկուած արարքներ»ը ցկեանս ծանր բանտարկութեամբ պատժել, քանի որ նոյն անդամակցութեան հեռանկարով Թուրքիա կը պատրաստուի ջնջել մահապատիժը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Թրքական լրահաւաք գործակալութիւնը տեղեկագրով մը թուած է յունական, հայկական, ասորական այն պատրիարքարաններն ու առաջնորդարանները որոնք Թուրքիոյ անհաճոյ գործունէութիւն կը ծաւալեն: Ըստ «Թիւրքիյէ» թերթին (Յուլիս 21) շարքին մէջ տեղ գտած են Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանն ու Պարսկաստանի Թեմի առաջնորդարանը: Առաջինին համար կ'ըսուի թէ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան մասնակցելով հանդերձ Երուսաղէմի Թրքական հիւպատոսարանին Հոկտեմբեր 29–ի (Հանրապետութեան հռչակման տօնը) նշումներուն, մեծ զօրակցութիւն կուտայ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի պահանջին եւ «միջազգային շրջանակին մէջ քուլիսային աշխատանք կը տանի» այդ նպատակին իրականացման համար: Կ'ըսուի նաեւ թէ կիրակնօրեայ պատարագներուն Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը Թուրքիոյ դէմ արտայայտութիւններ կ'ունենայ:

Ինչ կը վերաբերի Պարսկաստանի առաջնորդարանին, ան տեղւոյն հայութիւնը բացայայտ կերպով կը դրդէ Թուրքիոյ դէմ ու երկրին իշխանութիւնները կ'արտօնեն ատիկա: Ուշագրաւ են յատկապէս Ապրիլ 24–ի հակաթուրք գործունէութիւններն ու զանազան հրատարակութիւններ: Նոյն առաջնորդարանը, ըստ տեղեկագրին, «ճշդուած է որ ՓՔՔ–ին օժանդակելու համար չորս անգամ հանգանակութիւն կազմակերպած է»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20/21)

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀԱՅԱԴՈՒԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ին կատարուած մահափորձին առնչութեամբ մեղադրուած ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեան Յուլիս 17–էն հացադուլի դիմած է: Լուրը «Արմէնփրէս»ին տեղեկացուցած է փաստաբանը՝ Ժիւտեքս Շաքարեան. ան միաժամանակ յանձնած է այս առնչութեամբ քննչական խումբի ղեկավար, գլխաւոր դատախազի Ա. տեղակալ Արամայիս Աւագեանին ուղղուած Ս. Բաբայեանի յայտարարութիւնը: Հոն մասնաւորապէս ըսուած է թէ առանց հիմքի եւ չարժառիթի ձերբակալման որպէս բողոք երբ Ս. Բաբայեան 10 օր հացադուլի դիմած է, այդ ընթացքին իրաւապահ մարմիններու գլխաւոր աշխատակիցներ զինքը ծեծած են եւ վէրքերը փաստարկելու համար դատաբժշկական քննութեան իր դիմումները ապարդիւն մնացած են: Ան արդէն այս ամբողջէն տեղեակ պահած է Արամայիս Աւագեանը, Մարտ 31.–ին, զինքը այցելելու ընթացքին: Յայտարարութեան մէջ յիշուած են նաեւ իր առաջին փաստաբաններէն Նիկոլա Պաղտասարեանի դէմ կիրարկուած ֆիզիքական բռնութիւնը, քննութեան ատեն ստեղծուած արհեստական արգելքները, ինչպէս նաեւ ԼՂՀ գլխաւոր դատախազ Մավրիկ Ղուկասեանի կատարած խախտումները, երբ ան Բաբայեանի «մասնակցութիւնը հաստատող» յայտարարութիւն ըրած է անտեսելով անմեղութեան վարկածը: Ս. Բաբայեան մատնանշած է նաեւ շարք մը այլ ապօրինութիւններ, ինչպէս իր ընտանեկան պարագաներուն սեփական գոյքին գրաւումը, բանտային որոշ իրաւունքներու ոտնահարումը եւլն.: Եզրափակած է պահանջելով որ դատաքննութիւնը փոխանցուի Հայաստանեան դատարանի մը եւ միջոցներ ձեռք առնուին առողջական վիճակին վատթարացումը կանխելու համար:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

1990 Յուլիս 20–ին աշխատանքը սկսած էր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որ անկախութեան հոլովոյթին սկիզբը եղաւ: Տասնամեակին առթիւ Յուլիս 20–ին յատուկ նիստ գումարուած է որուն ներկայ գտնուած են նախկին երեսփոխաններ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Ստուգուած է որ 18 երեսփոխան մահացած է այդ շրջանին. նիստին ներկայ չեն գտնուած Լ. Տէր–Պետրոսեան, Բ. Արարքցեան, Ա. Սահակեան եւ ուրիշներ: Կարդացուած է Ռ. Քոչարեանի շնորհաւորութիւնը. «Անցած տասը տարին ծանր փորձութիւնների ժամանակաշրջան եղաւ: Յոյսով եմ որ ներկայ եւ ապագայ պատգամաւորները կը լինեն առաջին խորհրդարանի լաւագոյն աւանդոյթների շարունակողները» ըսած է ան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, առաջին վարչապետ Վ. Մանուկեան, յանուն ԼՂՀ Խորհրդարանին Հ. Գրիգորեան, ուրիշ երեսփոխաններ:

Վ.՝ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ԳՈՐԾԱԻՑՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա շրջանի ոճրային Ատեանին առջեւ Յուլիս 20–ին սկսած է Վ. Սիրադեղեանի եւ անոր գործակիցներուն դատը, մոսկուաբնակ գործի մարդ Սերժ Զիլաւեանի սպանութիւնը հրահանգած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Գործակիցներու գլխաւորներն են շրջանի Ներքին գործերու Նախարարութեան ոստիկանութեան պետ Վահան Յարութիւնեան եւ անոր տեղակալը Արծրուն Մարգարեան որոնք կազմակերպած են Ս. Զիլաւեանի ձախողած սպանութիւնը, հետեւելով Վ. Սիրադեղեանի հրահանգին: Դատը յետաձգուած է Յուլիս 25–ին:

ՈՐԴԵԿՈՐՈՅՍ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Յետպատերազմեան խաղաղ շրջանին զոհուած զինուորներու մայրերը Յուլիս 20–ին բողոքի ցոյց մը կատարած են նախագահ Քոչարեանի ապարանքին առջեւ, փակելով Բաղրամեան փողոցը: Խորհրդաւոր պայմաններու մէջ մահացած զինուորներու մայրերը առաւօտեան կանուխ ժամերէն շղթայ մը կազմելով նախագահական Թափօրին նախագահական նստավայրին բակը մտնելուն արգելք հանդիսացած են: Անոնց գլխաւոր ամբաստանեալը եղած է Զինուորական Դատախազութիւնը, ինչ որ պաստառներու վրայի լոզունգներէն ալ կարելի եղած է հաստատել՝ «Զինդատախազութեան դրասենեակը պաշտպանում է ոճրագործները»: Անոնք չեն հաւատար մանաւանդ իրենց տրուած պաշտօնական բացատրութիւններուն, ըստ որոնց իրենց զաւակները անձնասպան եղած են կամ զէնքի գործածութեան անփորձութեան զոհեր: Որդեկորոյս այս մայրերուն զայրոյթը ներկայիս սկսած է ուղղուիլ դէպի Ռ. Քոչարեան, որ իրենց կարծիքով, չկրցաւ դատի ենթարկել իրենց զաւակներուն մահուան պատասխանատու զինուորականները: Ցուցարարներէն ոմանք սպառնացած են հացադուլի դիմել:

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՅՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, Մարտի մահափորձէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Յուլիս 20–ին վերադարձած է Ստեփանակերտի իր պաշտօնավայրը, նոյնիսկ եթէ դեռ անթացուպերով կը քալէ: Առաջին առթիւ տեսակցութիւն ունեցած է կառավարութեան գլխաւոր նախարարներուն հետ:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11–ին հոգեհանգիստ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ «ԱՐՓԻ»

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ —
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ –
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

լոգարանով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց 270 FF
Երկու հոգինոց 370 FF
Երեք հոգինոց 470 FF

Զեղչեալ գիներ երկար կեցութեան պարագային

HOTEL / PENSION «ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ 43-1-405 00 33
Fax 43-1-405 00 33-37
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« O H, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine
(Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55035

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25
MARDI
25 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.955 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.955

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՔԻՆԱՈՒԱՅԻ ՄԷՋ (Ճափոն) Յուլիս 21-ին վերջ գտաւ Ժէ – 8-ի (աշխարհի ամէնէն ճարտարարուեստականացած երկիրները որոնց, այլեւս գրեթէ լրիւ անդամ է Ռուսաստան) ժողովը: Եզրակացութիւնները աւելի բարի կամեցողութիւն կ'արտայայտեն քան վճռական որոշումներ: Ութերը կ'ուզեն արմատէն դարմանել աղքատութիւնը եւ կը գիտակցին նաեւ համաշխարհայնացման բացասական կողմերուն: Ամէն պարագայի մէջ, այս վեհաժողովը որ տեւեց 48 ժամ, արժած է 1,2 միլիառ տոլար (8,5 միլիառ ֆրանք): Ապահովութեան միջոցները միայն 133 միլիոն տոլար արժած են, 3000 լրագրող հետեւած է նիստերուն եւ այլն, եւ այլն: Այս ժողովին առթիւ, քիչ մը ջերմացած են ֆրանքեւռուսական յարաբերութիւնները, որոնք բաւական պաղ էին Չէչէնիոյ եւ վերջերս ռուսական առագաստանաւին գրաւման պատճառաւ: Պուտին յայտարարած է որ Փարիզ պիտի գայ Հոկտեմբերին:

ՊԱՊԸ, Գասթէլկանտոլֆոյի իր ամառանոցէն, նոր կոչ մը ըրաւ որպէսզի Երուսաղէմի շնորհուի «յատուկ կարգավիճակ մը»: Ծանօթ է որ Քէմփ Տէյվիտի բանակցութիւններու տեղքայլին գլխաւոր պատճառը Երուսաղէմն է եւ այդ առընչութեամբ կոչ մըն ալ ըրած էին քրիստոնեայ երեք պատրիարքները (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 21 եւ 22 / 23): Հին քաղաքին ապագան է, գլխաւորաբար, խնդրոյ առարկայ: Հոն է Ս. Յարութեան տաճարը եւ անկէ ոչ շատ հեռու կը գտնուին Լացի պատը եւ մզկիթները:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ շնորհուած առաւելութիւնները քաղաքական բոլոր հոսանքներու հաւանութիւնը չեն ստանար: Բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ը որ կը մերժէ օրէնսդրական իշխանութեան փոխանցումը: Կեդրոն եւ աջակողմեան հոսանքները կ'ողջունեն վարչապետին ծրագիրը, մինչ Փասքուա վրդովուած է ի տես Պետութեան մասնահատման: Կը մեղադրէ Շիրաքը որ լուռ կը մնայ: Ազգ. Ժողովի ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ խմբակի նախագահը՝ Ժ. Լ. Տըպրէ հարցազրոյցի մը ընթացքին «Մոնտ»ի (Յուլիս 23 / 24) կը շեշտէ որ Ազգային միասնականութիւնը որեւէ բանակցութեան նիւթ չի կրնար ըլլալ: Գորսիքայի այս նոր կարգադրութեան շուրջ Ժ. Լ. Տըպրէ հանրաքուէ մը կը պահանջէ: Միւս կողմէ, ինչպէս Ժ. Փ. Շըվէնըման կը նախատեսէր վարակումը անխուսափելի է եւ արդէն իսկ Պրըթոնները, Պասքերը եւ Ալզասցիները խորապէս շահագրգռուած են գորսիքական օրինակով:

ՄԱՍՔԱՐԱՅԻ մօտ (Ալժերիա) 12 հոգի եւս սպաննուած են Յուլիս 21-ին: Յուլիսի սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը աւելի քան 250 է եւ 60 հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՔՈԼՈՄՊԻՈՅ ՄԷՋ բուռն բախումները կը շարունակուին ծայրայեղ ձախ կեռիլլաներու եւ ծայրայեղ աջ քաղաքագործերու միջեւ, մինչ բանակցութիւններ նախատեսուած են Ժընեւ: Միայն շաբաթավերջին մեռեալներու թիւը 130 էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՎԱԶՔԸ ՀԵԾԱՆԻՒՈՎ վերջ գտաւ, ինչպէս ամէն տարի Շան Զ'էլիզէներու վրայ, Կիրակի, Յուլիս 23-ին: Երկրորդ տարին ըլլալով, յաղթեց ամերիկացի՝ Լէնս Արմսթրոնկ, որ նախապէս ալ յաղթած էր իր երբեակ խլիրդին (ամորձիք, թոք, ուղեղ): Օրուան – ինքնատիպ – հանդրուանին յաղթեց իտալացի Ստեֆանո Ծանինի: Հանդրուանին ինքնատիպ բնոյթը կուգար անկէ որ ան տեղի ունեցաւ միայն ու միայն Փարիզի փողոցներուն մէջ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՑԱՆՑԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՔԸ ՍՈՒՐ ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՆԻՒԹ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդառաջելով կառավարութեան դիմումին, արտակարգ նիստի հրաւիրած էր Խորհրդարանը Յուլիս 24-ին: Օրակարգի վրայ էր երկրին ելեկտրական ցանցը վաճառելու – սեփականաշնորհելու – նիւթը: Այդ վաճառքը բաւական ատենէ ի վեր վէճերու նիւթ է Հայաստանի քաղաքական շրջանակին մէջ: Կայ շեշտուած նախընտրութիւն մը, ցանցը Ռուսաստանի Իթերա ընկերութեան ծախելու, կան նիւթը վիճարկումի դնելու կողմնակիցներ: Կան նաեւ վաճառքին արմատապէս ընդդիմացողներ: Այս վերջինները չեն բաժներ վաճառքի կողմնակիցներուն կարծիքը թէ պետական պիւտճէին այդ աղբիւրով մտնելիք գումարը կարելիութիւն կուտայ ելեկտրականութեան մարզի աշխատակիցներուն անվճար մնացած աշխատավարձերը վճարելու, նաեւ ցանցին հիմնապէս նորոգութիւնը ընելու:

Ցանցը սեփականաշնորհելու հարցը առաջին անգամ մը Խորհրդարանին քուէարկութեան յղուած էր անցեալ Ապրիլին, Արամ Սարգսեանի վարչապետութեան օրով ու մերժուած: Մերժումի ուղղութեամբ քուէարկողներէն եղած էր ներկայի վարչապետ Ա. Մարգարեան որ այսօր կը պաշտպանէ օրինագիծը:

Վաճառքին ընդդիմացող խումբին գլխաւոր դէմքն է ԱԺՄ երեսփոխան Արշակ Սադոյեան որ Յուլիս 19-ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է հարցին, խստօրէն քննադատելով երկրին իշխանութիւնը: Առաջին բանը այն է որ ցանցը նորոգելու կամ արդիականացնելու պատճառաբանութիւնը արդար չէ, քանի որ վերջին տարիներուն տասնեակ միլիոնաւոր տոլարներ ծախսուած են այդ ցանցը արդիականացնելու համար եւ հակառակ որ գումարներուն մէկ մասը իջած է անպարկեշտ պաշտօնատարներու գրպանը, մնացեալով կարելի եղած է բարելաւել ցանցին վիճակը:

Ա. Սադոյեան բաց է նաեւ թէ ուժանիւթի մարզին տնօրինողները, լծակներու տէրերը ամէն տարի 40 միլիոն տոլար կը գրպանեն. այլ խօսքով՝ եթէ գողութեան առաջքը առնուի, նորոգութեան, արդիականացումի ծրագիրներու համար անհրաժեշտ պիտի չըլլայ ցանցը վաճառել, այն ալ օտար ընկերութիւններու:

Ուրիշ կէտ մը որ մատնանշուած է Սադոյեանի կողմէ, ցանցին արժէքին ու անոր վաճառքին համար պահանջուած գինին մեծ տարբերութիւնն է: Երեսփոխանը կ'ըսէ թէ ելեկտրական ցանցը իրականութեան մէջ 400 – 500 միլիոն տոլար կ'արժէ, մինչդեռ պատրաստուած կառավարական օրինագիծով 40 միլիոն տոլար միայն կը պահանջուի: Ան կ'ըսէ թէ տարբերութիւնը միլիոնաւոր տոլարներու կաշառքի ձեւով օտար ընկերութիւններէ տրուած է վաճառքին համաձայնած ղեկավարներու:

Այս պարագան միտք կը բերէ նման աղմուկի պատճառ դարձած նախընթացներ որոնց գլխաւորն էր Երեւանի քոնեակի գործատան Փրանսական Փեռնօ – Ռիքարին վաճառքը: Նոյն վրդովումը, նոյն տեսակի մտումներ այդ պարագային ալ զբաղեցուցին հանրային կարծիքը: Բայց բոլոր բողոքները, տրտունջները, սպառնալիքները յանդեցան «շունը կը հաչէ, կարաւանը կը քալէ»ի ճշմարտութեան, հաւանօրէն նաեւ յետագայ գործարքներու համար քաջալերական նախընթաց դառնալով: Ու այդ շրջանակին մէջ դժուար է չզետեղել ելեկտրական ցանցին վաճառքը:

Սակայն, կայ աւելի ծանրակշիռ կողմ մը որ Սադոյեանի ասուլիսին անգամ մը եւս յայտնուած է. ատիկա ելեկտրական ցանցին, սարքերուն սեփականաշնորհման համար Համաշխարհային Դրամատան եւ Միջազգային դրամական հիմնարկին ներկայացուցած պահանջն է: Այդ նշումը կը յիշեցնէ ԱԺՄ-ի նախագահ Վազգէն Մանուկեանի անցեալի յայտարարութիւնները թէ սխալ է երկնային մանանայ նկատել այդ ու նման միջազգային հիմնարկներու օժանդակութիւնը, քանի որ անոնց փոխարէն Հայաստանէն պահանջուածը բազմապատիկ ծանր կը կշռէ:

Իսկ Ա. Սադոյեան կ'ըսէ թէ եթէ ճիշդ են այդ պահանջները ու Հայաստանի կառավարութիւնը լուռ կը մնայ երկրին գործերուն միջամտելու նման պարագայի դէմ, «արդէն ծախուած է Հայաստանի անկախութիւնը եւ այլեւս Հայաստան անկախ երկիր մը չէ»:

Ելեկտրականութեան ցանցին վաճառքը կը կատարուի՞ օտար ընկերութիւններու: Եթէ արդէն պատրաստուած է կառավարական օրինագիծը եւ իշխանութեան գլխաւոր դէմքերը համաձայն են այդ ձեւով նոր սեփականաշնորհման մը, հաւանօրէն Ա. Սադոյեան տակաւին շատ առիթ կ'ունենայ նման ասուլիսներով ընդվզում յայտնելու: Այսուհանդերձ, կարաւանները երբեք մինչեւ այսօր չէ կասած...:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՅԼ ՄԸ՝ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԶՈՅԳ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Վենետիկի եւ Վիեննայի իր պատմական զոյգ ճիւղաւորումներով, յետ երկարամեայ բանակցութիւններու եւ քննարկումներու, Վենետիկի Սուրբ Ղազար Մայրավանքին մէջ, Յուլիս 10 – 21, 2000-ին, կազմակերպեց միացեալ ընդհանուր արտակարգ ժողով մը, մասնակցութեամբ երկու հաստատութիւններու բոլոր միաբաններուն: Սոյն ժողովի Միաբան Վարդապետները միաձայնաբար որոշեցին անմիջական եւ ամբողջական միութիւն մը իրականացնել, առնելով Մխիթարեան միացեալ մէկ Միաբանութիւն, մէկ կեդրոնական Վարչութեամբ:

Պատմական այս քայլը կը զուգադիպի Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի կողմէ հիմնուած Միաբանութեան 300-ամեակին, Քրիստոնէութեան 2000-ամեայ յոբելեանին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէական Կրօնքի պաշտօնական ընդունման 1700-ամեակին:

Ընդհանուր ժողովի Յուլիս 19-ի նիստի ընթացքին, Հոգեշնորհ Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղպեան ընտրուեցաւ որպէս 15-րդ Ընդհանուր Աբբահայր Մխիթարեան միացեալ Միաբանութեան:

Ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարենք որ այսուհետեւ գոյութիւն ունի մէկ Մխիթարեան Միաբանութիւն, որուն գլխաւոր կեդրոնատեղին է Վենետիկի Սուրբ Ղազարի Մայրավանքը, իսկ Վիեննայի Վանքը կը դառնայ իբրեւ առաջին գլխաւոր Մենաստան: Վիեննայի այս Մենաստանը, իր կարգին, պիտի ունենայ տեղական Աբբահայր տիտղոսը կրող Վանահայր մը:

Զոյգ Միաբանութիւններու բոլոր առաքելավայրերն ու կեդրոնները պիտի կառավարուին նորընտիր Ընդհանրական Աբբահօրմէ եւ իր միացեալ վարչական խորհուրդէն:

ԴԻՒԱՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ – ՍԲ. ՂԱԶԱՐ
ԻՏԱԼԻԱ

Յուլիս 23

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԹԻՒՆ Է 1

Յուլիս 19-ի մեր թիւով հաղորդած էինք Հայաստանի քաղաքներու հեռաձայնի նոր կարգաթիւեր, ուր թիւրիմացութեամբ 2 գրուած էր կրկին Երեւանի համար, որ այսուհետեւ 1 է: Ընդհանուր կարգաթիւը կը մնայ 374:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԱՆՔԵՐ ՊԻՏԻ ԳՆԷ...

Յուլիս 21-ին, վարչապետ Պ. Էճէվիթ յայտարարած է որ Թուրքիա սկսած է բանակցիլ Պէլ ընկերութեան հետ ամերիկեան յարձակման 145 թանկերու գնումին համար: Անգարա վերջնապէս հրաժարած է ընթացք տալէ ֆրանքեւգերմանական առաջարկին:

Ծանօթ է որ այս շուկան չկորսնցնելու համար է որ Շիրաք ճնշում բանեցուց որպէսզի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը չարձանագրուի Ծերակոյտի օրակարգին վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի արտաքին քաղաքականութեան հարցերու նախկին խորհրդական Արամ Սարգսեան անդրադառնալով Ալիեւի նախկին խորհրդականին Թուրքիոյ հետ միանալու փափաքին, ըսած է. – «Ատիկա կը սպառնայ Հայաստանի ազգային ապահովութեան: Հայաստան ու հայ ժողովուրդը պէտք է վճռապէս յայտարարեն Ադրբեջանի թէ չեն կրնար հանդուրժել նման հեռանկարի»: Ա. Սարգսեան թերահաւատութիւն ալ յայտնած է փոխադարձ զիջումներու միջոցով Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կարգաւորելու Բաքուի յայտարարութիւններ

(Շար.ը Դ. էջ)

Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ՇԻՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԾՈՒՌԵՐԸ

Կարէն Դալլաքեան Հայաստանի սովետական շրջանի վերջին տարիներուն Սփիւռքի մէջ ամէնէն ծանօթ անուններէն մէկն էր, ըլլալով նախագահը Սփիւռքի հետ կապերու կոմիտէին։ Ինք պատմաբան է եւ մաս կը կազմէ Գիտութեան ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի գիտաշխատողներու խումբին։ Վարած է Համայնավար կուսակցութեան գաղափարական հարցերու բաժինն ալ։

Ներկայիս մինչ Հայաստանի ղեկավարները ամէն առիթով կը կրկնեն թէ լրացուցիչ բնոյթի քաղաքականութիւն կը վարեն, արեւելքն ու արեւմուտքը բարեխառնելու ջանքով, երկրին մէջ յստակօրէն չեշտուած են ուսամէտ հակումները։ Երեւոյթ որ բնական հետեւանքն է տասնամեակի մը երերայաջորդ յուսախաբութիւններուն, անոնցմով ղօրացած անցեալի կարօտին ու նաեւ փրկութիւնը ինք իրմէ դուրս փնտռելու ախտին։ Աւելորդ է ըսել որ իշխանութիւններու տկարացումը, հեղինակութիւններու բացակայութիւնը, մանաւանդ ծանրակշիռ ծանօթ կայութիւններու հետ առանց խոտոր համեմատող բնոյթը, չեն դիւրացներ գործը։ Ու այս պայմաններուն մէջ, բնական է ուսամէտ դէմքերու վերայայտնութեան երեւոյթն ալ։ Ատոր ամէնէն չեշտուած տուեալը եղան Ռուս – Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութեան ջատագով անձերու եւ կազմակերպութիւններու յայտարարութիւնները, բերանացի ու գրաւոր արտայայտութիւնները։ Քաղաքական նոյն ուղղութեան տէր անձնաւորութիւններու հետ ալ աւելի յաճախ կարելի է հանդիպիլ զրոյցներու, տեսակցութիւններու, նաեւ անոնց կողմէ ստորագրուած յօդուածներու, վերլուծումներու, եւ այլն, հայաստանեան մամուլի անուններուն մէջ։

Այս երեւոյթին մաս կազմող էջ մը ունի «Իրաւունք»ի Յուլիս 7 – 13–ի թիւը։ Այդ էջին մէջ տեղ գտած է Կ. Դալլաքեանի հետ Փիրուզա Մելիքսէթեանի կատարած հարցազրոյցը որ կ'ամփոփէ անկախութեան տասնամեակը, սովետական շրջանի պաշտօնատարին ակնոցով։

Հետաքրքրական է տեսնել, քիչ մըն ալ զարմանալի, Կ. Դալլաքեանի նման դէմքի մը մօտ շատ տեղին դատումներու հետ բոլորովին անհիմն ու մակերեսային եզրակացութիւններ։ Առաջինները կը վերաբերին, օրինակ՝ անկախութեան առաջին տարիներուն կատարուած սեփականաշնորհումներուն, իսկ երկրորդները՝ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն Ֆրանսայի քաղաքներու կողմէ հովանաւորութեան, կամ ժողովուրդին յիշողութիւնը պահելու հարցին մէջ ստալինեան պահուն ու ներկային տրուած մեկնաբանութիւններու զանազանութեան, եւ այլն։

Զրոյցին առաջին հարցումով արդէն Փ. Մելիքսէթեան բաւական խիստ շրջանակի մը մէջ կը զետեղէ 1988 – 1996 տարիները, անոնց մասին Կ. Դալլաքեանի արժեւորումը ուզելու համար։ Կ'ըսէ թէ առաջին օրերու «ռոմանտիկան» 1991–ին չքացաւ երբ ժողովուրդը բախեցաւ «Հաց հանապազօրեայ»ին. առաջին հիասթափութեամբ պարզուեցաւ որ «ազգի նորելուկ հայրերն անկարող ու անճարակ են պետութիւն կառուցել»։ Իսկ Բ. փուլին ատոր յաջորդեց համոզումը թէ «Նրանք մաֆիոզ պետութեան կայացումն են ոգեկոչելու եւ ամէն ինչ ՀՀՇ վերնախաւի շահերին են ծառայեցնելու»։

Զրոյցին մէջ բաւական տեղ գրաւած է սեփականաշնորհման քննադատութիւնը։ Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ. «Մարդկանց ասացին՝ ազատ էք, ար'էք, ինչ ուզում էք։ Այդ պայմաններում բնակչութեան 5–7%–ը ճկուն գտնուեց ու կարողացաւ ստեղծել նիւթական բարիքների վիթխարի պաշար՝ այն ամբողջ հարստութիւնից, որը Հայաստան կոչուած սոցիալիստական հանրապետութեան ստեղծա'ծն էր»։ Կարելի՞ է համաձայն չըլլալ այս շատ ընդհանուր բնութագրումին որ կը բացատրէ մինչեւ այսօր տեւող տնտեսական սուր բեւեռացումը։ Կը յաջորդէ անցեալին հետ քիչ մը դիւրին, այլ միշտ տպաւորող համեմատականը. «1930–ից ի վեր Հայաստանը մուրացկան չէր տեսել, այսօր փողոցները լցուն են։ Մենք երբեք չգիտէինք՝ ինչ բան է երիտասարդ աղջիկների մարմնավաճառութիւնը, իսկ այսօ՞ր ... անգամ Թուրքիայում են վաճառւում։ ... Սովից ո'չ մէկը չէր մեռնում» եւ այլն։ Այս նոյն բաժինը կ'աւարտի ամբողջ զրոյցին թերեւս ամէնէն իրապաշտ արտայայտութեամբ. «Դեմոկրատիային առաջին հարուածը հասցուեց այն ժամանակ, երբ փլուզուեց ամէն ինչ, իսկ իշխանութիւններն էլ չկարողացան պատասխանել մէկ հիմնական հարցի՝ ո՞ւր է գնալու երկիրը»։

Քիչ անդին, Լ. Տէր – Պետրոսեանի անձին ու գործակիցներու խումբին հանդէպ Կ. Դալլաքեանի յայտնի զայրոյթն ու ընդվզումը պատճառ կ'ըլլան որ ան կորսնցնէ տրամաբանութեան թելը. «Նրանց շէֆը» կոչելէ ետք Հայաստանի անկախ հանրապետութեան առաջին նախագահը, կ'ըսէ. «(անոնք) խայտառակ ձեւով տարան երկիրը, որովհետեւ ապազգային էին, պատուէրներ էին կատարում (ես գրեթէ վստահ եմ, որ մինչեւ վերջ կատարեցին այս պատուէրները)։ Այլապէս, ինչո՞վ բացատրենք որ «Ղարաբաղ» կոմիտէի բանտարկուած անդամները հռչակուեցին Ֆրանսիայի տարբեր քաղաքների պատուաւոր քաղաքացիներ ու այն դէպքում, երբ նրանց մեծ մասը Ֆրանսիայում չէր եղել»։

Կարելի է կասկածիլ նոյն վարչախումբին «ազգային» յատկանիշին։ Բայց այդ կասկածին որպէս ապացոյց տեսնել Ղարաբաղ կոմիտէի անդամներուն Մոսկուայի բանտարկութեան օրերուն Ֆրանսայի քաղաքներուն կողմէ տրուած հովանաւորութիւնը, կրնա՞յ լուրջ նկատուած համարուիլ։ Կ. Դալլաքեանի նման աշխարհին բաւարար չափով ծանօթ անձնաւորութիւն մը ի՞նչպէս անգիտանալ կը թուի թէ այդ հովանաւորութիւնը արեւմուտեան այժմէականութեան մաս կազմող ձեւականութենէն աւելի բան չէ։ Եւ տակաւին, ըսել որ ան կը կարծէ «Ֆրանսիական խոշոր շահագրգռութիւններ» տեսնել, որոնք ջանացած են «ուղղութիւն տալ մեր յեղափոխութեանը»։

Ինչ կը վերաբերի «դաւաճաններ»ու հաշուետուութեան ու աւելին որուն հետաքրքրութիւնը ունի զրուցավարուհին, Կ. Դալլաքեան կը վերադառնէ տրամաբանականին թելը. ան յոյս չունի որ հաշուետուութեան պահը կը հասնի։ Պատճառաբանութիւնն ալ մեծ մասով ընդունելի է. «Նրանք, ովքեր պատասխան պիտի պահանջէին, ըստ էութեան դարձան ՀՀՇ.–ի գործը շարունակողները։ Ինչո՞ւ պատասխան պահանջես, երբ հէնց ինքդ ես այդ գործի մէջ»։ Կ. Դալլաքեան նաեւ ընդառաջելով Փ. Մելիքսէթեանի հրաւէրին կը բանայ «փակագիծներ»ը. ներկայի նախագահին օրով ստեղծուած կառավարութիւնը ներգրաւած է ՀՀՇ.–ի երեւելի դէմքերու մէկ մասը։ Ատիկա պատճառ եղած է որ կատարուած յեղափոխութեան չէ յաջորդած երկրորդը՝ մաքրելու գործընթացը, որով մեղաւորները պէտք է պատժուէին։ Այսուհանդերձ, Կ. Դալլաքեան նաեւ բարեփոխութիւն կը տեսնէ ատոր մէջ, քանի որ արիւն չթափեցաւ. սակայն, կ'ակնկալէ գոնէ բարոյական արժեւորում թէ «այդ շրջանը եղաւ թալանի, քանդման, փոշիացման ու արտագաղթի տասնամեակ»։

Փ. Մելիքսէթեան այս թեմին կ'աւելցնէ ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մէջ ՀՀՇ.–ի ընդդիմութիւնը։ Ատիկա յաւելեալ դրդապատճառ կ'ըլլայ ՀՀՇ.–ի տարած քաղաքականութեան ուղղուած իր քննադատականը շարունակելու ու նաեւ կրկին իյնալու տրամաբանութեան լուսանցքին մէջ։ Ցեղասպանութեան ճանաչումին ՀՀՇ.–ի ընդդիմութիւնը կը բացատրէ «պատմութիւնը մոռանալու ճանապարհով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները բարելաւելու փորձով»։ Նման կեցուածք «ապուշութիւն» կ'որակէ։ Ինք կը մերժէ ժողովուրդին յիշողութեան ջնջումը, քանի որ «մենք հսկայ տարածքներ ենք կորցրել ... ու մի օր պէտք է գալու այդ յիշողութիւնը»։ Ոչ մէկ ակնարկութիւն սակայն, խորհրդային իշխանութեան առաջին շրջանին այդ յիշողութեան փառաւոր արհամարհանքին մասին որ «կերած – խմածդ անո'յշ»ի հոմանիշ էր Անդրպայի կուլ տուածներուն հասցէին։ Կը յիշէ միայն 1945ը երբ «պատմութեան անիւը եկաւ ու կանգնեց Ստալինի առաջ, առնուազն վեց վիլայէթների հետ ստանալու ռէալ պահը եկաւ»։ Այս ակնարկութեան ընկերացած չեն սակայն ՀՀՇ.–ի վարչակազմին ուղղուած ծանր ամբաստանութիւնները. «որ չյաջողուեց, դա ուրիշ խնդիր էր»։ Այդքա'ն։

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ նկատմամբ ներկայի յարմարաւոր դիրքորոշումին, Կ. Դալլաքեան բարիդրացիական յարաբերութիւններու ստեղծումը բնական կը գտնէ. ատիկա, անկախ՝ յիշողութեան նիւթէն։ Իսկ ցեղասպանութեան ճանաչումին պէտք է յաջորդեն տնտեսական պահանջները։ «Ինչո՞ւ, հարց կուտայ, երբ Գերմանացիները մինչեւ այսօր վճարում են կեդրոնացման ճամբարներում եղածներին, Թուրքերը պիտի չվճարեն մեզ»։ Այսօր չեն ըներ ատիկա, որովհետեւ իրենք զիրենք շատ հզօր կը զգան։ Նաեւ «Ունին էնպիսի թիկունք, ինչպիսին Ամերիկան է»։

Այդ երկրին յիշատակումը դատապարտումի ալիքի մը պատճառ կ'ըլլայ. Ամերիկան մեծ գումարներ ծախսեց ու Լիբանանի Հայերը տարաւ, քանի որ Թուրքիոյ ձեռնտու չէր իր դրացնութեան մէջ ունենալ Պէյրութի նման կազմակերպական ու գաղափարական կեդրոն։ Հակամերիկեան պոռթկումը պատճառ կ'ըլլայ որ 1.5 միլիոնի թիւ տայ Լիբանանի Հայութեան համար, որ այսօր 50 հազար մնացած է։ Ամերիկեաններուն մասին կ'ըսէ թէ թրքական յատուկ ծրագիր կը գործադրեն որով այսօր ալ Հայաստանը կը պարպուի։ Իրենց նպատակը հայութեան կեդրոնավայր ստեղծելն է ԱՄՆ–ու մէջ եւ ոչ Հայաստանի։ Ատով թէ' Թուրքիոյ ծրագիրներուն կը նպաստեն, թէ' Ռուսաստանը կը զրկեն Հայաստանէն որ կարեւոր յենարան է։

Զրոյցը կ'աւարտի ելքի ճամբայ նկատուածին մատնանշումով. Ռուսաստան ապահովութեան ներշնչարան է, քանի որ նախագահ Պուտին ստանձնած է որեւէ վտանգի պարագային ատոմական զէնք գործածել։ Ես այն կարծիքին եմ որ մենք պարտադրուած ենք, ելնելով մեր ազգային անվտանգութեան շահերից, լինել Ռուսաստանի հետ, կ'ըսէ Կ. Դալլաքեան, անկախ նրանից, թէ ինչ գոյն ունի նրա դրօշը»։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ի՞ՆՉՈՒ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ «ԵՐԿԵՐ»Ը

(ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ, 600 ԷՋ, 1989, ԵՐԵՒԱՆ)

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Գրութեան ընթացքին մտքէս երբեք չբացակայեցաւ իմ շատ սիրելի մօրս պատկերը

«Մեր ազգի ներկան թշուառ է, ստրկութիւնը եւ աղքատութիւնը բարձրաձայն խօսում են այստեղ»

Միքայէլ Նալբանդեանի հռչակը հայ հանրութեան մօտ, հիմնուած է իր «Ազատութիւն» ու «Մանկութեան Օրեր» զոյգ բանաստեղծութիւններուն վրայ։ Այսուհանդերձ, անհերքելի է որ իր տաղանդին տոկացող փառքը ներկայ է աւելի իր ազգային, ընկերային, իմաստասիրական, ու գեղագիտական երկերուն մէջ, քան՝ իր չափածոյ վաստակին։ Կարդալով առաջինները անմիջապէս յայտնի է իմացական այն խորքն ու տարածքը որ կարող է բեղմնաւորել նոյնիսկ մեր ԻԱ. դարու մտածումը։

Վաւերական «Վերածնունդի մարդ»՝ Նալբանդեանը դասական իմաստով բազմագէտ մըն էր որուն աշխարհահայեացքը կազմուեցաւ մարդկային – ներառեալ չմոռնանք նաեւ Հայոց – քաղաքակրթութեան ամէնէն վսեմ ու թանկագին նուաճումներու իւրացումով։ Կարճ ու յոգնատանջ կեանքին ընթացքին ան իւրացուց միջազգային իմաստասիրական, գեղագիտական, բնագիտական, տնտեսագիտական ու պատմական մեծաթիւ արժէքներ։ Միաժամանակ, խորապէս հըմուտ էր Հայ ու կովկասեան այլ ժողովուրդներու պատմական, լեզուական, ընկերային ու քաղաքական զարգացումի կնճռոտ հարցերուն։

Նալբանդեանի ամբողջ կեանքը ըմբոստացում մըն էր ժամանակակից հայ կեանքին տիրապետող յետամնաց կղերական դասին ու գաղութարարական ցարական իշխանութեան դէմ։ Պայքարի դրօշ պարզեց անոնց դէմ որոնք անձնական, կրաւորական հնազանդութիւն քարոզելով կը ձգտէին ժողովուրդը ենթարկել կղերական ու ցարական կեղեքումներուն։ Այս պայքարին ընթացքին ան եղաւ անխնայ քննադատը ազգային ու միջազգային ամէն անարդարութեան, ընկերային ախտի, ճնշիչ իշխանութեան, յետամնաց կղերականութեան, վնասակար աւանդութեան ու բռնակալ տէրութեան։

Յստակ ու պարզ էր իր գործունէութեան մեկնակէտը. «Մեր նուիրական պարտականութիւնն է, որչափ մեր ուժը կը տանի, սպասաւորել մարդկութեան, քանի որ միասին ապրում ենք երկրագնդի վրայ...»։ Առանց ինքնահակասումի, այս մարդասիրական կեցուածքին զուգահեռ արծարծեց նաեւ հայ ժողովուրդի ազատութեան հարցը։ Իբր հայ համայնքին ծոցը ապրող մտաւորական, համոզուած էր որ իր դարուն, ազգակերտումը էական մասն էր համամարդկային ազատագրական պայքարին ու չեշտեց. «...խնդիրը... ինչ որ աւելի իրաւունք ունի գրաւելու մեր ուշադրութիւնը, ինչ որ մօտ է մեզ, որի հետ անքակտելի կապերով կապուած ենք, – մեր խնդիրն է մեր խե'ղճ (հայ) ազգի թշուառութիւնը»։

Կարդալով Նալբանդեանի գործը, անկարելի է խուսափիլ այն եզրակացութենէն թէ Հայ ժողովուրդը եթէ պիտի դիմագրաւէ Հայաստանին սպառնացող ճգնաժամային տագնապները, հարկ է որ անցնի Նալբանդեանի ակօսած ճանապարհով. անշուշտ կանգ չառնելով իր յանգած կէտին վրայ։ Նալբանդեանի մտածումի ստորոգելիները իրենց իւրայատուկ իմաստով, ԻԱ. դարուն կարեւոր բաղադրիչ կրնան ըլլալ հայ ազգի վերանորոգման ծրագիր մշակելու գործին։

Ա.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏԱԾԵԼԱԿԵՐՊԸ

Որքան ատեն որ տեւեն Նալբանդեանի հարուածած ախտերուն նոյնիսկ հետքերը, ու ուշադրաւ է ատոնց թիւը, պիտի տեւէ նաեւ իր քննադատութեան այժմէականութիւնը։ Այսուհանդերձ, հոն չէ որ պիտի որոնենք իր արդիականութիւնը։ Իմացական մեթոտին մէջ է պատկանելի միաձուլումը «բանականութիւն», «մարդասիրութիւն», «ժողովրդավարութիւն» ու «ազգ» ստորոգելիներուն – ուր վկայ կ'ըլլանք ԺԹ. դարու մտաւորականին ԻԱ. դարուն պատշաճող իմացականութեան։

Այս մեթոտին հիմքն է բանականութիւնը։ Ժամանակակից համաշխարհային այլ մտաւորականներու նման, Նալբանդեանի համար ալ բանականութիւնը «աստուածային քուրան» է որմէ «առաջին անգամ դուրս թռաւ» ազատութեան կայծը։ Իր կեանքի բառարանին մէջ.

«...հնազանդութիւն խօսքը չկայ, որովհետեւ հրամայական եւ հնազանդական առընչութեան մէջ ազատութիւն չկայ»։

Փոխանակ կղերական դասին կուրօրէն հնազանդելու, ճշմարտութեան ու արդարութեան կրնանք մօտենալ միայն.

«Մի գործ կամ մի մարդ պաշտպանելու կամ դատապարտելու ժամանակ մենք հիմնւում ենք միմիայն այն անխախտելի հիմքերի վերայ, որ ազատ իրա-

ւանիք եւ առողջ բանականութիւնը թելադրում է...»:

Առանձին առնուած բանականութիւնը սակայն բաւարար չէ արդարացի կերպով քննարկելու մարդկային ու ընկերային կեանքի հարցեր: Նալբանդեանի կարծիքով կայ «առողջ բանականութեան» մը հարցը: Սահմանումը լոկ հռետորական դարձուածք չէ: Նալբանդեան կը ժխտէ այն հասկացողութիւնը որ բանականութիւնը կը վերածէ լոկ կաճառային, «չէզոք», «գիտական ստորոգելիի», զուրկ ամէն գործնական իմաստէ: «Առողջ» է բանականութիւնը միայն երբ մարդուս իմացական ու գիտակցական ողջ կարողութիւնը ի սպաս դրուի մարդկային կեանքը բարելաւելու:

«Մարդն է մեր կատարելութիւնը՝ իտէալը եւ նորա էական եւ իրական պէտքերից աւելի, ուրիշ բանի հետ վերաբերութիւն չունինք: Էական եւ իրական պէտքերի մէջ տեսնում ենք նորա կեանքը, կեանքի պայմանները»:

Այս յղացումին իբր հետեւանք այն գիտութիւնը որ «...անմիջապէս չէ բղխում մարդկային կեանքից եւ որ չէ դառնում դարձեալ մարդկային կեանքի վերայ, քանի որ մարդը ապրում է եւ օդ է շնչում, մենք հրատարակում ենք նորա իմաստակութիւնը եւ խաբէութիւնը»:

Բանականութիւնը [illegible] մարդկային գիտութեան ճիւղ՝ հետեւաբար «առողջ է միայն այն պարագային երբ կը մղուի հանրային ու անհատական «ազատութեան» ու «հաւասարութեան» հիմքերու վրայ զօրացնելու մարդկային «էական» ու այսպէս ապահովելու «ընդհանուրի երջանկութիւնը» առանց ազգային, ցեղային, կրօնական, սեռական եւ այլ խտրականութեան: Նալբանդեանի վաստակին մէջ բանականութեան հասկացողութիւնը այս հաստատումները չի կրնար դանցել առանց ինքնահակասութեան ու ինքնահերքումի:

Այս բազմակողմանի յղացքով Նալբանդեանը կը կիրարէ իմացական – ըմբռնողական մօտեցումը որ կը հաստատէ անհրաժեշտ չափանիշ դառնալու որեւէ ընկերային ու ազգային եղելութիւն կամ ծրագիր. ինչպէս եւ ո՞րքանով կը զօրացնեն ընդհանուր մարդկութեան ու ժողովուրդին էական պէտքերն ու կարիքները:

Բ.

ՄԱՐԴ ՈՒ ԱԶԳ

Իր ողջ կեանքը ազգի ազատագրական պայքարին նուիրելով հանդերձ Նալբանդեանը երբեք չշեղեցաւ այն համոզումէն որ «բարուոքել մարդկային կեանքը – ահա՛ փիլիսոփայութիւնը. ինչ ճամբով կ'ուզես գնայ, միայն թէ խորհուրդը եւ նպատակը այն լինի»:

Վերլուծելով ժամանակակից միջազգային իրականութիւնը Նալբանդեան [illegible] որ «այսօր ճնշուած մարդերի համար ազգութիւնը է նոցա միակ դրօշը, որ կարող է բացուել բռնակալութեան դէմ»: Հոս նկատի ունէր անգլիական, ռուսական, օսմանեան ու աւստրիական բռնակալ կայսրութիւններու քաղաքականութիւնը: Այս գաղութարարական պետութիւնները իբր արդարացում իրենց կեղեքիչ տէրութեան «մի սուտ փաստ ունէին իրեանց ձեռքում» իբր թէ «տիրում են զանազան ազգերի միմիայն վայելչութիւնը քաղաքակրթելու»:

Այսպիսի պետութեանց ազգութիւնը «հոյլ եւ ֆանատիկոսական» է որ «մի համբոյր խորովածի համար, մորթում է միւս ազգութեան եզը...»: Ասոնց վերաբերեալ Նալբանդեան կ'ակնարկէ որ, «չէ պիտոյ աչքից հեռացնել նոցա քաղաքակրթութեան տարբերութիւնը մեր հասկացած քաղաքակրթութիւնից: Բանտեր են նոցա դպրոցները, ոստիկանք եւ ժանդարմը՝ դաստիարակները, շղթան՝ հրահանգիչ գիրքը, աքսոր՝ բարոյականութիւնը վերին աստիճանի կազդուրելու մարզարան, կախաղանը եւ գլխատութեան խայտառակ սիւնը՝ Դուռն ճշմարիտ որ տանի ի կեանս յաւիտենական»:

Նեղմիտ ու այլամերժ ազգութեան գաղափարին Նալբանդեանը հակադրեց ժողովրդավարական ազգութիւն մը որ «անձեռնմխելի է» միայն երբ ընդունի «միւս ազգութիւնքը անխտիր, նոյնպիսի իրաւանց ժառանգ» եւ միայն եթէ «նա ընդհանուր մարդկութեան գործը թեթեւացնել աշխատի...»:

Ազգութեան այս միջ–ազգային գետինը հաստատուելէ ետք է միայն որ Նալբանդեանը կ'անցնի ներքին կառուցուածքի հարցին: Կարեւորը հոս եւս «ընդհանուրի երջանկութեան» հարցն է:

Ազգը «հասարակ ժողովուրդ»ն է ոչ «նորա քրտինքով եւ նորա արիւնով յառաջացած մի քանի մեծատունք»: Ազգակերտումը դրական է միայն երբ մեծամասնութեան շահն ու ապագան նկատի առնէ. «Մեր անձը եւ գրիչը չնուիրեցինք հարուստներին, նոքա իւրեանց արծաթի թումբերի տակ միշտ անխոցելի են, նաեւ բռնակալների իշխանութեան մէջ: Բայց այն խեղճ հայը, այն հարստահարուած, ողորմելի, աղքատ, մերկ եւ քաղցած հայը, ոչ միայն ճնշուած օտարներից եւ բարբարոսներից, այլեւ իւր հարուստներից, իւր հոգեւորականներից եւ, կիսագրագէտ, ուսումնական կամ փիլիսոփայ ասուածներից, ահա այն հայը ամենայն արդարացի իրաւունքով գրաւում է մեր ուշադրութիւնը եւ նորան դարձեալ, առանց եւ վայրկեանական երկմտութեան, նուիրեցինք մեր բոլոր կարողութիւնը»:

Նմանապէս ազգի իմացական – իմաստասիրական գաղափարը մտաւորական դասին հաճոյալի մշուշոտ բնազանցական կամ սոսկ մշակութային հասկացողութիւն չէ: Իմաստազուրկ է «վերացական ազգութիւնը»: Ազգակերտումը պիտի անշուշտ ընդգրկէ մշակութային, լեզուական, կեդրոնատական, զգացական ու մտաւորական – բարոյական ազդակներ: Սակայն երբեք առանցմով չամբողջացուիր: Նալբանդեանը հարց կը դնէ. Ինչո՞ւ «պահենք մեր ազգութիւնը, մեր լեզուն, մեր աւանդութիւնը եւ այլն, եւ այլն»: Պատասխանը վճռական է. միայն երբ «քեզ իրաւունք կըտան մի կտոր հող ձեռք բերելու, որով կ'ազատուիս ստրկութիւնից եւ աղքատութիւնից, այն ժամանակ ես կը հաւնեմ քո խօսքը...»: Ահա չափանիշը դառնալու իրապէս «ազգային»ը:

Գ.

ԱԶԳԱԿԵՐՏՈՒՄ ՈՒ ԱԶԳԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական հարցը կեդրոնական տեղ ունի Նալբանդեանի մտածումին մէջ: Ազգակերտումը առանց անկախ ազգային տնտեսութեան պատրանք է. «եթէ ազգութեան ներքին եւ էական խորհուրդը չէ տնտեսական խնդիրը, անհիմն է այդ ազգութիւնը, սո՛ւտ է այդ ազգութիւնը, եւ նա կը կործանուի»:

Իբր անկիւնաքար իրապէս անկախ ազգի անհրաժեշտ է հայութեան ամբողջ տնտեսական ուժն ու կորովը կեդրոնացնել Հայաստանի սահմաններէն ներս: Նալբանդեանը անխնայ ծաղրեց այն տարածուած բայց անհեթեթ կարծիքը որ Պոլսոյ, Թիֆլիսի, ու այլ օտար կեդրոններու մէջ Հայ վաճառականներու հարստութիւնը կը ներկայացնէր իբր փաստ Հայ ազգի վերածնունդին ու բարելաւումին.

«Հայոց ազգը, քանի չունի իւր սեփական երկրագործութիւնը, բոլոր նորա ճիւղերով, նորա վաճառականութիւնը է, եւ կը լինի եւրոպացոց ծառայութիւն: Իսկ այն օրից, երբ ազգը կը սկսի մշակել հողը, երբ մարդիկ կը դառնան իւր հայրենի, բարեբեր երկիրները, որ այսօր դրեթէ ամայի եւ խոպան է, այն օրից կը կենդանանայ եւ Հայոց վաճառականութիւնը»:

Անկախ տնտեսութեան չունեցող ազգերու «վաճառականութիւնը ազգային չէ՛ եւ ազգի ընդհանուրի շահի հետ չունի որեւիցէ վերաբերութիւն: ... Այն, ինչ նոքա անուանում են վաճառականութիւն, թո՛ղ ներուի մեզ հրատարակել, լոկ միջնորդութիւն, ուրիշի ծառայութիւն եւ առաւել ուրիշին քան թէ իւրեանց օգտակար»:

«Միջնորդ» տնտեսութիւն ու վաճառականութեամբ «թող հազարաւոր դառնայ հարուստ անհատների թիւը, թո՛ղ հարիւրաւոր լինի եւրոպական դպրոցների մէջ կրթութիւն ստացողների թիւը, ի վերայ այս ամենայնի՛ ազգի ընդհանրութիւնը կը մնայ անշարժ եւ անդամալոյծ»:

Սակայն տնտեսական անկախութիւնն ալ առանց ընկերային հաւասարութեան «ազգային» տնտեսութիւն չէ: Ազգին. «ի՞նչ կ'օգնէ ... անհատական հարստութիւնը՝ միլիոնաւոր աղքատների ընդհանուր կարօտութեան»: Իսկ անհատը ինչպէս ազատ պիտի ըլլայ երբ «նիւթական կարօտութիւնը» զինքը կը ստիպէ «կամայ ակամայ, մի ուրիշին սարկանալ, ուրիշին ծառայել եւ այդ ծառայութեամբ հաց ճարել իր ընտանիքի համար»: Նալբանդեանը շեշտեց հետեւաբար ընկերային արդարութեան սկզբունքը: Համակարգ մը հարկաւոր ուր ազգային հարստութիւնը «պատկանում է հասարակութեան» ու անոր «ամէն մի անդամ» «հաւասար իրաւունք»ով կարենայ վայելել այս հարստութեան պտուղը:

Նալբանդեանի տնտեսագիտական տեսութիւնները կը մնան թարմ ու ուսանելի: Մտաբերենք որ Նալբանդեանը երբ խօսի երկրագործութեան մասին ասիկա իր ժամանակի տնտեսութեան տիրական ձեւն էր: Ձեւականը փոխուած է սակայն էականը կը մնայ անփոփոխ: Իր մտածումը զարմանալի խորութեամբ կը կանխատեսէ Երրորդ Աշխարհի մտաւորականներու «կախուած զարգացման» (տէվըլոփըման տէփանտան) տեսութիւնները որով անոնք փորձեցին բացատրել իրենց երկիրներու տնտեսական, ընկերային ու քաղաքական յետամնաց վիճակը:

«Աշխարհի նոր համակարգի» զօրավիգ կանգնող մտաւորականութեան կարծիքով ազգակերտումը ու ընդհանուր ընկերային բարեփոխումը իմաստազուրկ յղացքներ են: Բազմաթիւ են անոնք որ «միջազգայնացած» (կլոպալիզէ) տնտեսական, մշակութային ու հաղորդակցական համակարգին մէջ ազգակերտումի ծրագիրը անյարիր է ժողովուրդներու զարգացումը երաշխաւորելու: Բայց աչքով դիտողին յստակ է որ «միջազգայնականացման» լոզունգը պարզապէս կը քողարկէ բազմաթիւ փոքր ազգերու ու բազմամիլիոն ժողովուրդներու ահաւոր ճնշումը քանի մը մեծահարուստ երկիրներու կողմէ որոնք տիրացած են «միջազգային» դրամական, վաճառականական ու այլ կարեւոր հաստատութիւններուն: Այսօր փոքր ազգերու քաղաքական անկախութեամբ հանդերձ օր ըստ օրէ իրենց տնտեսական ուժերը օտարներու ձեռքը կ'անցնի, վաճառականութիւնը իրապէս միայն «միջնորդութեան» մակարդակին է, իսկ միւս կողմը հասարակ ժողովուրդին կացութիւնը կը վատթարանայ:

Մի՞թէ այսօր ուրիշ է իրականութիւնը մեր ու այլ հանրապետութեանց մէջ:

Հայաստանի մէջ նախանձելի դիրքերու տիրացած անձնաւորութիւններ «անկախութեան», «Հայաստանի լաւ ապագայ», «Հայրենիքի զօրացման» լոզունգներ օգտագործելով ազգին հարստութիւնը օտարին կը ծախեն ու իրենց միջնորդութեան իբր վաստակ հարստութիւն կը դիզեն օտար դրամատուներու արկղերուն մէջ, մինչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը ճնշուի ահաւոր նիւթական պակասներով որ զինքը կը մղեն նոր կեանք որոնելու... իբր պանդուխտ:

«Արիւն է կաթում մեր սրտից» կը գրէր Նալբանդեանը, «երբ նայում ենք ազգի ամայի եւ ամուլ կեանքի վրայ»: Իր ազդարարութիւնը պատշաճ է այսօր, այն ալ ոչ միայն Հայաստանի համար. «մինչեւ որ ազգը չկտրէ այս ուղղութիւնը, մինչեւ որ նա չկատարէ մի տնտեսական յեղափոխութիւն... յառաջադիմութիւնը աներեւակայելի է»:

Դ.

ՊԱՅՔԱՐԻ ՈՒՂԻՈՎ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ ԱՊԱԳԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒՆ

Նալբանդեանը այն վսեմ հայրենասէր ու մարդասէր գործիչն էր որ հաւատարիմ մնաց իր կեանքի ուխտին.

«Ազգի եւ ճշմարտութեան համար իմ կեանքը... ամէն բոպէ պատրաստ եմ զոհել, եւ... մինչեւ գերեզման ես պիտի պատերազմեմ ստորութեան եւ խաւարի հետ եւ որքան թոյլ տան մեզ շրջապատող հանգամանքը, պիտի խորտակեմ դաւաճան վիշապի գլուխը»:

Աւաղ սակայն որ հանգամանքները բարենպաստ չէին իր աշխատանքին: Իր հայ թշնամիները գործակցելով ռուսական ոստիկանութեան հետ, հալածեցին, չարչարեցին ու վերջապէս յաջողեցան զինքը բանտարկել ու վաղահաս մահուան դատապարտել: Զընկրկեցաւ երբեք: Նամակի մը մէջ ան կը գրէ.– «Սիրտս արիւնի ծով է, բայց այնքան զօրութիւն ունեմ, որ ոչ ոք չի կարող իմ դրութիւնը կարդալ երեսի վրայ»:

Հակառակ իր անձնական ահաւոր տառապանքներուն խրախուսեց, խանդավառեց ու առաջ մղեց իրեն յաջորդող սերունդը.

«Թող այս ներկայ սերունդս ընտրուած չլինի ականատես լինելու ազգի գալոց բախտաւորութեանը, բայց Իսրայէլացոց պէս անապատի մէջ, որ չարժանացան տեսանել Աւետեաց երկիրը, կոչուած ենք պատրաստել ճանապարհը մեր զաւակների համար: Թող միայն իւրաքանչիւր ոք մեզանից գործ կատարէ իւր կարողութեան չափ. արդարեւ ամէն մի առանձին աշխատութիւնը էր մի կաթիլ ովկէանոսի մէջ, բայց եւ աշխարհածովերը էին միանգամ կաթիլներ»:

Ժ. Ք.

ԻՄ ԱԶԳԱՆՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Մահմեդականները ազգանուն չեն ճանաչում. այսպէս են Թուրքերը, Պարսիկները, Արաբները: Նրանք գիտեն միայն անուն եւ հայրանուն, նոյնիսկ անձնագրում միայն երկուսն է գրւում: Դպրոցներում էլ այդպէս էր: Սամաթիայի դըպրոցում ես կրում էի Հրաչեայ Յակոբ անունը. երբեմն էլ գրում էին Հրաչեայ Յակոբեան: Մի օր հոգաբարձութիւնը ներկայացաւ եւ բոլոր աշակերտներիս կարգադրեց տուն գնալ եւ ազգանուն բերել: Ազգանուան գաղափարը նոր լինելով, շատեր չգիտէին ինչ անել եւ հին սովորութեան համաձայն ազգանուն կազմեցին իրենց պապի անունից: Ես թէեւ դեռ փոքր, բայց անունով ազգանուն ամենեւին չէի սիրում. պապիս անունն էր Յարութիւն, ուստի հայրս առաջարկեց գրել Յարութիւնեան. մերժեցի: Հօրաքոյրս ասաց, թէ մեր նախնիքները կոչւել են Հիւպրիւք օղլու, այդ անունն էլ չսիրեցի: Հիւպրիւքեան ձեւը ինձ դուր չեկաւ: Որովհետեւ Կոստանդնուպոլսում Հայերը ազգանուն բառը չէին գործածում, այլ դրա փոխարէն ասում էին մականուն կամ Թուրքերէն՝ լագապ, ուստի հարցրի հօրս, թէ քո մականունը ի՞նչ է (այսինքն՝ քեզ ի՞նչ ծաղրանուն են տալիս): Նա պատասխանեց, թէ իրեն ասում են Կոճին Ակոբ, ես հաւանեցի այդ անունն եւ կազմեցի Կոճինեան ազգանունը: Երբ հոգաբարձութեան ներկայանալով ուզեցի արձանագրուել Կոճինեան ազգանունով, նրանք ասացին, թէ այդպիսի բառ չկայ եւ վերջին տառը փոխելով չինեցին Կոճիկեան: Այդ անունով յայտնի էր այն ժամանակ Անդրանիկ պէյ Կոճիկեանը, որ սամաթիացի էր եւ որ եղել է առաջին անգլիախօս Հայը Կոստանդնուպոլսում: Այսպիսով իմ անունը արձանագրուեց Հրաչեայ Կոճիկեան մինչեւ իմ շրջանաւարտ լինելը:

Բայց իմ ընկերները իմ այդ անունը խեղաթիւրելով եւ կատակելով ասում էին կոճիկ, պոճիկ, մոճիկ, տոճիկ: Դրանից ձանձրացած, երբ Կեդրոնական մտայ, ուզեցի փոխել իմ ազգանունը եւ կոճիկ բառը գրաբարի վերածելով դարձրի Աճառեան: Այս անունով ոչ մէկին չեմ պատահել: Միայն մի անգամ լրագրում կարդացել եմ, որ Բերայի հոգաբարձուներից մէկը, որ եկեղեցու կանթեղները գողացել էր, կոչւում էր Յակոբ էֆէնտի Աճառեան, իսկ նա իր ազգանունը սարքել էր Սապոնճեան բառից՝ թարգմանաբար:

Այժմ էլ Կեդրոնականի ընկերներս սկըսեցին կատակել Աճառ, պաճառ, վաճառ, տաճար, հանճար, կաճառ. վերջինը նըշանակում է «ակադեմիա» (Արեւմտահայերը մինչեւ այժմ էլ այդ բառն են գործածում), եւ իմ կեանքի վերջին հանդըրւանն էլ եղաւ «Հայկական Ակադեմիան»:

ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆ

«Կեանքիս յուշերից»

PUBLICATIONS REÇUES

VINGTIEME SIECLE
Revue d'histoire
Juillet-Septembre 2000

Parmi les articles
sous la rubrique ENJEUX :
«Les Arméniens au 20ème siècle», Anahide Ter-Minassian

Presses de Sciences Po
44, rue du Four, 75006 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

բուն պատճառը այն է որ Ադրբէջան չի դադրիր հակահայ քարոզչութենէ, ինչ որ երկրին հանրութիւնը չի համոզեր խաղաղ միջոցներով լուծումի կարելիութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22 / 24)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Յուլիս 23-ին պաշտօնական եօթօրեայ այցով մեկնած է ԱՄՆ: Ծրագրուած էին իր ամերիկացի պաշտօնակիցին ու բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ հանդիպումներ, Ղարաբաղի հարցին ու ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւններու օրակարգերով: Ս. Սարգսեան հանդիպումներ կ'ունենար տեղւոյն Հայկական համագումարին ու հայ գաղութի անդամներու հետ:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Բանակին մէջ զոհուած զինուորներուն մայրերը որոնք քանի մը օրէ ի վեր բողոքի ցոյց կ'ընեն նախագահին աշխատավայրին մօտ, նամակ մը յանձնած են Ռ. Քոչարեանին, պահանջելով որ իրենց բարձր թոշակ նշանակուի, հարկ, ելեկտրականութեան վարձք չգանձուի, ընտանիքին միւս զաւակները բանակ չտարուին եւ պարտադրուի զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանին որ բացայայտէ իրենց զաւակներուն սպանութեան պարագաները: Մայրերուն տուած տասնօրեայ պայմանաժամուն աւարտին նախագահի աշխատակազմի նամակներու բաժնի ղեկավարը անոնց յայտնած է թէ իրենց նամակ-դիմումը մերժուած է: Մայրերը դիմած են վարչապետին ալ որ ըսած է թէ ինք իրաւասու չէ ներկայացուած պահանջները լուծելու: Ինչ կը վերաբերի մահերու պարագաները լուսաբանելու հարցին, զինուորական դատախազութեան աղբիւրները ըսած են թէ կատարուած քննութիւնները առարկայական են, բայց զոհերու հարազատները չեն հաւատար ատոր:

Ցուցարար մայրերը որոշած են մինչեւ իսկ հացադուլի դիմել:

ԵՐԵՔ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ԵՒՍ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է

Յուլիս 21-ին ազատ արձակուած եւ ՄԱԿ-ի պարէնի ծրագրին օդանաւով Բաքու ղրկուած են ադրբէջանցի երեք ռազմագերիներ եւս: Հայկական կողմը կ'ակնկալէ որ Ադրբէջան պահուած ռազմագերիներ եւս: Հայկական կողմը կ'ատեսնեն ու ղրկուին Երեւան:

ԶՕՐ. ԼՈՌԻՍ - ՄԵԼԻՔՈՎԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125-ԱՄԵԱԿԸ

Յուլիս 21-ին Ազգային գրադարանին մէջ բացուած է Ռուսաստանի պետական եւ ռազմական գործիչ հայազգի զօրավար Միքայէլ Լորիս - Մելիքովի ծննդեան 125-ամեակը նշող ցուցահանդէս մը: Զօրավարը մէկն է ցարական բանակին հայազգի 155 զօրավարներէն որ Ռուսաստանի մեծ բարենորոգիչներէն կը նկատուի. մասնակցած է Ղրիմի պատերազմին, 1877 - 1878 ռուս-թրքական պատերազմին:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine

(Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ քաթալոկ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս - Այրէս, Արժանթին:

Սոյն 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.- Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.- Նկատառում եւ գործադրում վերընչեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բառ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ - ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ:

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Կայծ Մշակութային Միութիւն 2558 ֆրանք, Հայ Արարատ Ընկերութիւն 1000 ֆրանք, Պր. Ա. Ալթըրարմաք, Պր. Ա. Փափազ 500-ական Ֆր., Պր. Յ. Սերգ... 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սալլը...եան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սաչլեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հ. Ղազարեան 1000 Ֆր., Միութենական մը 50, Տիկնանց Մարօ մասնաճիւղ 5000 Ֆր., Սըբի Լէյն Հաստատութիւն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Իշխանեան 500 Ֆր., Պր. Ժ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Գօ...ղոսեան 2000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փ. Մոխթարեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Քէօշկէրեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիքեան 300 Ֆր., Սալբի Հաստատութիւն 200 Ֆր., Միութենական մը 1400 Ֆր., Սեղա Հաստատութիւն 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Այնէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լ. Հապէշեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խ. Հապէշեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պ. Քէօշկէրեան, Տէր եւ Տիկին Գարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր-Օհաննէսեան 500-ական ֆրանք, Միութենական մը 210 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Սաչլեան 1100 Ֆր., Պր. Օ. Պարութճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Քէպապճեան 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Ծուլֆաօղլու 100-ական Ֆր., Տիկին Մ. Կարմիրեան 60 Ֆր., Պր. Մ. Էլմայեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէրվիշեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 26
MERCREDI
26 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.956 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.956

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Ուաշինկթընի մէջ, Յուլիս 24-ին, տեսակցութիւն ունեցած է ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարար Ուիլլըմ Գոհէնի, ապա նոյն նախարարութեան շարք մը բարձր պաշտօնատարներուն հետ: Տեսակցութիւններու գլխաւոր նիւթերը եղած են զինուորական գործակցութիւնը, ԹՕԱՆ-ի խաղաղութեան համար գործակցութեան ծրագրին Հայաստանի մասնակցութիւնը, նաեւ Ղարաբաղի կարգաւորման հարցը: Ս. Սարգսեան եւ Ուիլլըմ Գոհէն ստորագրած են զանգուածային բնաջնջման զէնքերու տարածումին արգելք ըլլալու համաձայնութիւն մը: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը նոյն օրը այց մը տուած է նախագահ Ու. Ուիլսընի շիրիմին, յարգելով Հայաստանի ղեկավարներու կողմէ մինչեւ այսօր հաստատուած աւանդութիւնը:

⁂

ՉԷՉԷՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐԸ

Շահումեանը Ղարաբաղի ամէնէն հիւսիսային շրջանն է զոր կարելի չէ եղած ազատագրել: Վերջին ամիսներուն պարբերաբար լուրեր կը հասնին թէ չէչէնական պատերազմէն խոյս տուող Չէչէններ սկսած են հաստատուիլ շրջանի գիւղերուն մէջ: Հայաստանեան մամուլին լրատուութեան համաձայն, Էրքէչ, Բուզլուխ, Վերին Շէն անոնցմէ են: «Ազգ»ը Ապրիլին տեղեկացուցած էր թէ ազրպէջանական իշխանութիւնները ծրագիր ունին Ղարաբաղի սահմանամերձ գօտիները չէչէնական ռազմական խարխաններու վերածել:

Վերջերս Ղարաբաղեան շարժումի ծանօթ դէմք Ի. Մուրատեան յայտարարած թէ Շահումեանի գիւղերը հաստատուած Չէչէնները բախումներ կ'ունենան տեղւոյն մարզերու Ազրպէջանցիներուն հետ, թէեւ իրենք կռուողներ չեն, այլ գաղթականներ: Ատիկա սակայն, երաշխիք մը չէ, ըստ նոյն աղբիւրին, թէ ապագային ռազմական խարխաններ պիտի հաստատուին հոն:

Նիւթը կը յիշեցնէ Չէչէն մարտիկներու գլխաւոր գաղափարախօս Ուտուկովի խօսքերը թէ իսլամական ջոկատները պատրաստ են օգնելու Ղարաբաղի պատերազմին վերսկսելուն, 2000 թուականին պիտի ձեռնարկեն Կովկասի մէջ իսլամական իշխանութեան մը վերահաստատումին: Նոյն անձը աւելցուցած էր որ Ղարաբաղի պատերազմը վերսկսելու պարագային չէչէն կռուողները կը մասնակցին բախումներուն, քանի որ Տաղըստանի ազատագրումէն ետք Ղարաբաղը հրատապ Բ. հարցն է իսլամական խմբակներու մեծ մասին համար:

⁂

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

ԼՂՀ դատախազութիւնը մերժած է Ս. Բաբայեանի դատը Հայաստան փոխադրելու պահանջը, արարքն ալ որակելով դրդութիւն: Դատախազութեան համաձայն Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարարին նպատակն է ապակողմնորոշել հանրային կարծիքը եւ սառեցնել նախաքննութիւնը: Դատախազութիւնը այս առթիւ հրապարակած յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ թէ արարքը գործուած է

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

Քէմփ Տէյվիտի արաբեւիսրայէլեան բանակցութեանց գլխաւոր խոչընդոտն էր Երուսաղէմը: Քաղաք մը որու բոլորը կ'ուզեն տէր ըլլալ, Արաբ թէ Իսրայէլացի, մինչ քրիստոնեաները կը ջանան պահպանել իրենց թաղամասերու միասնականութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ կոչեր ըրին երեք պատրիարքները, որոնց երկրորդեց Պապը:

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» (Յուլիս 23) ամբողջ էջ մը նուիրած էր քաղաքին կեանքին, նկարագրին, պատմութեան: Կցուած քարտէս մը ցոյց կու տար թաղամասերը, ուր իր կարեւոր տեղն ունի «Հայկական Թաղամասը»:

Քաղաք մըն է, կը գրէ, Ժիլ Տէլաֆոն որ կը խենթեցնէ: Ամէն տարի, կարգ մը այցելուներ, յանկարծ, կը խելագարին: Իրենք զիրենք Յիսուս, Մարիամ, Մովսէս կամ Դաւիթ Արքայ կը կարծեն, թէեւ հոգեկան հիւանդութեանց ոչ մէկ անցեալ ունին: Կը սկսին մարգարէական տաղեր երգել եւ անցորդները չեն խկ զարմանար: Ապա, կը ղրկուին Քֆար Շաուլի յիմարանոցը: Բժիշկները վարժուած են եւ այդ երեւոյթը մկրտած «Երուսաղէմի ախտանշանը»: Եզակի փենոմէն մըն է աշխարհի մէջ, իւրայատուկ Երուսաղէմի, վերջին դատաստանին քաղաքը: Հաւատամքներու ծննդութիւնը արմատացած է: Քաղաքն է Տաճարին կառուցման, Յիսուսի խաչակրութեան եւ Մոհամմէտի համբարձման դէպի Ալլահ, ուրեմն, Երուսաղէմ երեք անգամ Սուրբ է:

Ամբողջ հարցը կը վերաբերի իր ապագայ կարգավիճակին: Ոչ Արաֆաթ, ոչ Պարաք կրնային տեղի տալ Քէմփ Տէյվիտի բանակցութիւններու ընթացքին: Պարաք ըսած էր Գլինթընի «Եթէ տեղի տամ Երուսաղէմի շուրջ, յաջորդ անգամ որ Ուաշինկթըն գամ, ընդդիմութեան որպէս պետ կու գամ»: Իսկ Արաֆաթ, աւելի յոռետես, պատասխանած էր. – «Եթէ հրաժարիմ Երուսաղէմէն, Իցաք Ռապինի հետ սուրճս կը խմեմ» (ակնարկութիւն Իսրայէլի վարչապետին սպանութեան):

Յիսուն տարի առաջ ալ, Երուսաղէմի հարցը ծագած էր եւ ետ մղուած: Պաղեստինի բաժանման ծրագրին մէջ 1947-ին (ՄԱԿ-ի թիւ 181 բանաձեւ), քաղաքը միջազգային յատուկ կարգավիճակ պիտի ունենար, ղեկավարուած ՄԱԿ-ի կողմէ: 1948-ի արաբեւիսրայէլեան պատերազմը երբեք թոյլ չտուաւ որ այդ որոշումը գործադրուի, հակառակ անոր որ թիւ 303 բանաձեւով, ՄԱԿ-ը անոր միջազգայնացումը կը պահանջէր: Եւ քաղաքը բաժնուած կը մնայ, արեւմտեան կողմը՝ իսրայէլեան եւ արեւելեան կողմը՝ արաբական (այդ շրջանին յորդանանեան) 21 տարիներու երկայնքին: 1967-ին, վեցօրեայ պատերազմը թոյլ կու տայ Իսրայէլի որ արաբական մասին հակակշիռը ձեռք առնէ եւ ձեռք դնէ, խորհրդանշական ձեւով Լացի Պատին, վերջին հետքը՝ Տաճարին, հիմը հրէական կրօնքին: Անգամ մը եւս, ՄԱԿ-ը (բանաձեւ թիւ 253) կը դատապարտէ եւ կ'ուզէ որ Իսրայէլ հրաժարի քաղաքին կարգավիճակի որեւէ փոփոխութենէ: Մոշէ Տայան, խոհեմութեամբ, խլամի սրբազան վայրերու մատակարարութիւնը կը յանձնէ կրօնական մահմետական իշխանութիւններուն: Այդ թուականէն, 1967, Իսրայէլ Երուսաղէմի հրէականացման քաղաքականութիւն մը կը վարէ: Պաղեստինեան հողերը կ'ապատեփականացուին, համայնքներ կը տեղաւորուին քաղաքին շուրջ, տուներ հիմնայատակ կը քանդուին: Անկէ ի վեր, Երուսաղէմի բնակչութիւնը եռապատկուած է, 200 հազարէն, 1967-ին (130 հազար հրեայ, 70 հազար Պաղեստինցի) անցնելով 600 հազարի այսօր (դեռ 200 հազար պաղեստինցի կ'ապրին քաղաքին արեւելեան թաղամասերը): Անգլալի քայլերով կցում մըն է, զոր ըրած է Իսրայէլ, 1980-ին ալ «հիմնական օրէնք»ով մը յայտարարելով Երուսաղէմը՝ «Իսրայէլի վերամիացուած եւ յաւիտենական մայրաքաղաք»: Անգամ մը եւս, ՄԱԿ-ը կը դատապարտէ եւ կը հրաւիրէ իր անդամները որ չճանչնան այս կատարուած իրողութիւնը (բանաձեւ թիւ 478): Երկու երկիր չեն հետեւիր՝ Գոսթա – Ռիքա եւ Սալվատոր: Միւսները իրենց դեսպանատուները կը պահեն Թել – Ավիվ: Այլեւս իսրայէլեան օրէնքն է ի զօրու: Պաղեստինցիները պարզ բնակիչներ են:

1990 Հոկտեմբերին, ՄԱԿ-ը Երուսաղէմը «զրաւեալ քաղաք» կը հռչակէ (բանաձեւ թիւ 672):

Ամէն պարագայի մէջ, անբաժան Սուրբ Քաղաքի գաղափարը այլեւս չկայ: Իսրայէլացի Եոսի Պէյլին չի վարանիր ըսելու՝ «Անոնք որոնք կը խորհին թէ Երուսաղէմ վերամիացած է եւ ընդունուած որպէս մայրաքաղաքը Իսրայէլի, իրենք զիրենք պատրանքներով կը սնուցանեն: Պատմական սխալ մը կ'ըլլայ ձախողեցնել Քէմփ Տէյվիտի վեհաժողովը այս հակա-ճշմարտութեամբ»: Պարաք կ'ուզէ համոզել իր հայրենակիցները, բայց, աջը տեղի չի տար: Երբ Իսրայէլացիներու վրայ երկուքը դէմ են որեւէ կարգադրութեան: Իսրայէլացի մտաւորական մը, հեռատեսիլէն, կ'ըմբոստանար. «3 հազար տարի ետ երթանք եւ տեսնենք ո՛վ առաջինը հոս էր»:

⁂

Ն. Ք. հազար տարի առաջ, կանանական պարզ գիւղ մը, Երուսաղէմ իսրայէլեան միապետութեան մայրաքաղաքը կը դառնայ Դաւիթ Արքայի դրդումով: Ն. Ք. 961-ին Սողոմոն առաջին տաճարը կը կառուցանէ: Ն. Ք. 586-ին՝ աքսոր դէպի Բաբելոն եւ տաճարին քանդումն է: Ն. Ք. 536-ին, վերակառուցում եւ Բ. տաճարի շինութիւն: Ն. Ք. 332-ին, Մեծն Աղեքսանդր կը նուաճէ քաղաքը: Ն. Ք. 164-ին, Հրեաներու վերադարձ: Ն. Ք. 63-ին, Հռոմէացիները կը գրաւեն քաղաքը: 30-ական թուականներուն Յիսուսի մահ: 70-ին, Երուսաղէմի քանդում: 325-ին Կոստանդին կայսրը Ս. Յարութիւն տաճարը կը կառուցանէ: 636-ին, Օմար կը գրաւէ քաղաքը: Կը շինուի Ալ-Աքսայի մզկիթը: 1099-ին Կոտըֆրուա տը Պույոն եւ խաչակիրները կը գրաւեն Երուսաղէմը: 1187-ին, մուտք կը գործէ Սալահատին, 1244-ին Մամլուքները կը գրաւեն քաղաքը: 1516-ին սկիզբ կ'առնէ օսմանեան տիրապետութիւնը: Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Ռուսաստան հովատարութիւնը կը ստանձնեն Ս. վայրերուն: 1917-ին, մուտք կը գործեն բրիտանական ուժերը: 1947ին, ՄԱԿ-ը կը քուէարկէ Պաղեստինի բաժանումը: 1948-ին կը հռչակուի Իսրայէլի պետութիւնը:

Սեփտանկերտի մէջ ու հոն ալ պէտք է դատուի. դատախազութիւնը կը հերքէ նաեւ ֆիզիքական բռնութիւններու մասին Բաբայեանի պնդումները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 24 / 25)

Կ. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ՓՈԽՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 27-ի խնդրին գլխաւոր ամբաստանեալներէն Կարէն Յունանեանի փաստաբանը Յուլիս 24-ին յայտնած է թէ հրաժարած է անոր պաշտպանութենէն: Կիմա Մելքոնեան ըսած է թէ որոշումին պատճառը իր ծանրաբեռնուած վիճակն է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Նեզավիսիմայա Գազեդա»յի կարծիքով, Ադրբեջանի նախագահը մեծ պատճառներ չունի իր պաշտօնը ցկեանս պահելու նըկրտումներ յայտնելու, ինչպէս ըրած էր վերջերս: Ռուսական թերթը գրած է թէ ԱՄՆ եւ Թուրքիա դոհ չըլլալով Ալիեւի վարած քաղաքականութենէն, կը պատրաստուին անոր տեղ անցընելու Ռէսուլ Գուլիեւը որ ներկայիս աքսորականի կեանք կ'ապրի Ուաշինկթընի մէջ: ԱՄՆ-էն եւ Թուրքիայէն զատ Ռուսաստան եւս կը պատրաստուի դեր ստանձնելու Ադրբեջանի իշխանափոխութեան մէջ. դէպքերու զարգացումը ցոյց պիտի տայ թէ երկիրը Ալիեւի մեկնումէն ետք ո՞ր ոլորտին ազդեցութեան կ'ենթարկուի: Նոյն աղբիւրին համաձայն ԱՄՆ եւ Թուրքիա արդէն յատուկ ուժեր ղրկած են Բաքու, իշխանութեան փոխանցումը առանց խոչընդոտի կատարելու մտադրութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ապահովութեան քարեփոխումներու ծրագիրը կը թուի անելի մատնուած ըլլալ, քանի որ Յուլիս 24-ին խզուած են բանակցութիւնները գործատիրութեան եւ բանուորական սենտիքաներուն միջեւ: Պատճառը այն է որ կառավարութիւնը մերժած է վաւերացնել գոյացած համաձայնութիւնը:

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ իսրայէլեւպաղեստինեան բանակցութիւնները կը շարունակուին, Օքինաուայէն դարձին նախագահ Գլինթընի կրկին մասնակցութեամբ: Սպիտակ Տան բանբերը մեծ յոյս չյայտնելով հանդերձ, ըսած է թէ շարունակելու լուրջ պատճառներ կան եւ նախագահ Պ. Գլինթըն վճռած է մասնակցութիւնը շարունակել, այնքան ատեն որ համաձայնութեան մը հեռանկարը ամբողջովին չքացած չէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Ժ. Թիպէրիի կինը Յուլիս 24-ին ունկնդրութեան հրաւիրուած է երկու դատաւորներու կողմէ, 5-րդ Թաղամասի քաղաքապետութեան ընտրութեան կատարուած խարդախութիւններուն առնչութեամբ: Կեղծ ընտրողներու քուէներով ընտրութեան արդիւնքը նենգափոխելու յանցանքով մեղադրուած Կզավիէռ Թիպէրի ու իր գործակիցը Անն – Մարի Աֆրէ դատ մը կը նկատեն ամբողջ ամբաստանութիւնը, աւելցնելով որ ան ունի քաղաքական նպատակներ: Տիկին Թիպէրիի փաստաբանը անոր ունկնդրութենէն անմիջապէս ետք յայտարարած է որ ամբաստանիչ ատեանին դէմ մեղադրանք պիտի ներկայացնէ, դատաքննական հոլովոյթին մէջ բազմաթիւ անկանոնութիւններու պատճառաբանութեամբ:

-ԳԼՕՏ ՍՕԹԷ շարժանկարի ծանօթ խրագործողը մահացաւ Յուլիս 22-ին Փարիզի մէջ, 76 տարեկանին: 40 տարուան ընթացքին (1955 – 1995) պատրաստած էր 14 ժապաւէն. ամէնէն ծանօթներն են՝ «Սեզար եւ Ռոզալի»ն, «Պարզ պատմութիւն մը»ն, «Վէնսան, Ֆրանսուան, Փոլը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ(*)

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան շրջանին մէջ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան կողմէ հիմնադրուած հայկական ամէնօրեայ զոյգ վարժարաններու՝ գաղութին մէջ գտած ընդունելութենէն եւ արձանագրած յաջողութիւններէն ետք, Միաբանութեան Խորհուրդը կ'որոշէ ամէնօրեայ վարժարան մը եւս բանալ, այս անգամ Լոս – Անճըլըսի մէջ, մէկ կողմէ իրականացնելու համար Միացեալ – Նահանգներու Կաթողիկէ Հայոց օրուան առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեանի տարիներու երազը, միւս կողմէ ընթացք տալու բաղձանքին Հայ քոյրերու վարժարաններու նախկին սանուց, որոնց բուռն փափաքը եղած էր տեսնել իրենց զաւակը Հայ քոյրերու մայրական հոգածութեան տակ: Ծնողքներ՝ որոնք վայելած էին քոյրերուն դաստիարակիչ խնամքը եւ կ'ուզէին որ իրենց զաւակներն ալ բախտը ունենային ստակաւոր նոյն ուսումը եւ հայեցի կրթութիւնը ստանալու:

Ահա նման երազ մը իրականացնելու նպատակով, Միաբանութեան որոշումով 1984 Հոկտեմբեր 10-ին Լոս – Անճըլըս կը ժամանեն քոյր Հռիփսիմէ Ջիֆթճեան եւ քոյր Այտա Ալաճեան, ուսումնասիրելու համար հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու կարելիութիւնները:

Քոյր Հռիփսիմէ կուգար Հռոմէն, ուր Նորընծայարանի վերակացուն էր, իսկ քոյր Այտա՝ Սան Փաուլոյէն (Պրազիլ), ուր 1976-ին՝ քոյր Թէոփիստէի հետ հիմնած էր դպրոց մը, որ փակուած էր 1980-ին:

Զոյգ քոյրերը կարճ շրջան մը հիւրընկալուելէ ետք Տիկին Գաթիա Աբրահամեանի կողմէ, կը փոխադրուին Տէր եւ Տիկին Արամ Գույումճեանի բնակարանը, ուր կը մնան շուրջ տարի մը, վայելելով աղնուահոգի ամոլին հոգատարութիւնը: Այդ շրջանին Հայ քոյրերուն շուրջ կը հաւաքուին նախկին սանուհիներ, խոստանալով իրենց նիւթական եւ բարոյական զօրաւոր աջակցութիւնը, իրագործելու համար ամէնօրեայ դպրոցի ծրագիրը: Սանուհիներ, ամէն ամիս, հաւաքոյթներ կը կազմակերպեն գաղափարներ փոխանակելու եւ եկամտաբեր ձեռնարկներ ծրագրելու համար:

Քոյրերը, ուսումնասիրելէ ետք Գալիֆորնիոյ կրթական եւ դպրոցավարական օրէնքները, կը լծուին դպրոցավայր մը փնտռելու գործին: Քոյրերու օգնութեան կը հասնի Պոսթընի Հայ քոյրերու վարժարանի հիմնադիր – տնօրէնուհի, դպրոցաշինութեան եւ դպրոցավարութեան մարզերուն մէջ հարուստ փորձառութեամբ օժտուած քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան, որ 1985-ի գարնան ժամանելով Լոս-Անճըլըս, Հայ քոյրերուն հետ կը լծուի դպրոցավայր մը գնելու աշխատանքին: Կարճ ժամանակուան մէջ, Միաբանութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ քոյր Ալֆոնսայի ձեռներէցութեամբ կը գնուի Կլէնտէյլի Ռըվըրտէյլ փողոցին վրայ գտնուող 5 յարկաբաժիններէ բաղկացած շէնք մը, որ կը վերածուի 4 դասարաններու եւ համեստ բնակարանի մը, քոյրերուն կողմէ գործածուելու համար:

Եւ այսպէս, 1985 Սեպտեմբեր 9-ին կը բացուին Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու՝ Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան ափին, Կլէնտէյլ քաղաքին մէջ հիմնած ամէնօրեայ վարժարանին դռները, 80 մանուկներու առջեւ, մանկամսուր – մանկապարտէզի բաժիններով: Տնօրէնութիւնը կը վարէ քոյր Հռիփսիմէ, օգնական ունենալով քոյր Այտան:

1986 Մարտին տեղի կ'ունենայ վարժարանին անդրանիկ ճաշ – պարահանդէսը, որուն ընթացքին եղած նուիրատուութիւններէ կը գոյանայ շօշափելի գումար մը ի նպաստ վարժարանին: Առաջին ուսումնական տարեվերջին իսկ կը զգացուի դպրոցը ընդարձակելու անհրաժեշտութիւնը, քանի որ սպասման ցանկին վրայ կը գտնուին աւելի քան 100 աշակերտներ: Ուստի, գոհացում տալու համար բազմաթիւ ծնողքներու խնդրանքին, Հայ քոյրերը կը գնեն դպրոցավայրին դիմացը գտնուող շէնքը, ուր կը բացուի նաեւ նախակրթարանի Ա. դասարանը:

1991-ին, երբ վարժարանը օժտուած էր արդէն Ե. կարգով եւ աշակերտութեան թիւը հասած էր 202-ի, դպրոցը կ'այցելէն Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Յովհաննէս – Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ, ազգային բարերար Ալեք Մանուկեան, խորապէս գնահատելով Հայ քոյրերու անխոնջ ջանքերը եւ յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցին վարժարանին արձանագրած յառաջդիմութիւնները: Նոյն տարին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ քոյր Մելինէ Մոմճեան:

Յաջորդ, 1991 – 1992 ուսումնական տարեշրջանի աւարտին, վարժարանը կուտայ նախակրթարանի բաժնէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 14 շրջանաւարտներէ բաղկացած: Աշակերտութեան թիւը հասած էր 228ի, իսկ անձնակազմին միացած էր քոյր Ակիւլինէ Թէրզեան:

Վարժարանի հիմնադրութեան թուականէն (1985) ետք, յաջորդող 8 տարիներու ընթացքին Հայ քոյրերը հետզհետէ կը գնեն սկզբնական դպրոցավայրի փողոցին վրայ քով քովի գտնուող 4 շէնքեր, որոնք մինչեւ 1993 թուականը կը ծառայեն որպէս դասարաններ, վարժարանը յաճախող 258 աշակերտներու: 1992 – 1993 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ քոյր Ժընեվիեւ:

1992-ին վարժարանին տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ կը կանչուի Հռոմ, ստանձնելու համար Միաբանութեան ընդհանուր փոխանորդի եւ Նորընծայարանի վերակացուի զոյգ պաշտօնները: Իր բացակայութեան վարժարանին գործերը կը վարէ քոյր Այտա Ալաճեան:

1994-ի վարժարանի տարեգիրքին մէջ Հայ քոյրերը՝ «Սրտի պատգամ» խորագրին տակ, ծնողքներուն կը պարզեն վարժարանին առաքելութիւնը եւ Հայ քոյրերուն հաւատամքը, ի մէջ այլոց նշելով. «Հայ քոյրերու վարժարանը յատուկ առաքելութեամբ մը օժտուած է ամէնուրեք...: Անոր միակ ու գլխաւոր պարտականութիւնը եղած է, իրեն յանձնուած սերունդներուն ջամբել ո՛չ միայն բարձրորակ ուսում, տոհմային դաստիարակութիւն, այլեւ յատկապէս կը ձգտի դրոշմել անոնց սրտին ու մտքին մէջ հաւատքի այն զօրեղ ճշմարտութիւնները, որոնց շնորհիւ միայն պիտի կարենայ արդարացնել իր գոյութեան պատճառը: Ան կը հաւատայ ուժգնօրէն թէ լուծման անհաւոր հոսանքին դէմ պայքարելու միակ ազգու միջոցը՝ հաւատքի զէնքն է: Անով յաղթեցին մեր նախնիները իրենց թշնամիներուն եւ անով պիտի շարունակեն յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները: Խորապէս համոզուած ենք թէ Հայը առանց հաւատքի պիտի նմանէր թռչունի մը՝ առանց թեւերու՝ ճախրելու եւ թռչելու կարողութենէ զուրկ»:

Ահա այսպիսի հաւատքով լեցուած Հայ քոյրերը կը նուիրուին հասնող սերունդներու դաստիարակութեան գործին, անվերապահ կերպով պայքարելով ամէն տեսակ դժուարութիւններու դէմ, ընծայելով իրենց գերագոյնը՝ առանց ակնկալութեան, անշահախնդիր եւ անսակարկ: Ու այս հաւատքը կը վարակէ ծնողքները, առանց վարանելու իրենց զաւակները յանձնելու Հայ քոյրերու մայրական հոգատարութեան:

1993-էն ի վեր աշակերտութեան թիւի յարաճուն թափը մղած էր վարժարանին տնօրէնուհին եւ անձնակազմը մտածելու դպրոցավայրի առաւել եւս ընդարձակման ծրագրի մը մասին: Այդ նպատակով բանակցութիւններ կատարուած են Մոնթրոզի մէջ գտնուող դպրոցավայրի մը պատասխանատուներուն հետ, սակայն կալուածին համար պահանջուած գումարը՝ 3 միլիոն տոլար, պատճառ եղած է որ Հայ քոյրերը ժամանակ մը յետաձգեն ծրագրի հետապնդումը: Յիշեալ դպրոցավայրը կարելիութիւն պիտի ունենար ընդգրկելու մօտ 900 աշակերտներ:

1995-ին վարժարանը կ'ունենայ 300 աշակերտ: Դպրոցավայրը այլեւս խիստ փոքր էր մանկավարժական արդի պահանջներուն գոհացում տալու համար: Անհրաժեշտ էր ընդարձակուիլ: Նոյն տարին դպրոցին տասը տարիներու հիմնադիր – տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ, վերջնապէս կը մնայ Հռոմ: Դարձեալ կը դիմուի քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանին, որ 16 տարի Պոսթընի դպրոցին տնօրէնութիւնը վարելէ եւ կրթական հաստատութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք, 1995-ին կուգայ Կլէնտէյլ: Արդէն 76 տարեկան, քոյր Ալֆոնսա՝ անընկճելի կամքով ու կորովով կը լծուի աշխատանքի եւ կարճ ժամանակ ետք կը յաջողի գնել Մոնթրոզ քաղաքին մէջ գտնուող ընդարձակ դպրոցավայրը, 2 միլիոն 3 հարիւր հազար տոլարով:

1995 – 1996 ուսումնական տարեշրջանը աշակերտներ կը բոլորեն նոր ու ընդարձակ դպրոցավայրին մէջ: Վարժարանը կ'օժտուի Է. կարգով: Տնօրէնութիւնը կը վարէ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Աղաւնիթա Ղուկասեան:

1996 Ապրիլ 27-ին, տեղի կ'ունենայ Հայ քոյրերու վարժարանի Մոնթրոզի նոր շէնքին պաշտօնական բացումը, որուն ընթացքին քոյր Ալֆոնսա խօսելով այդ երազի իրականացման մասին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ. «Ժամանակին, երբ այս համալիրի մօտէն կ'անցնէինք, մեր մտքէն իսկ չէր անցներ որ անիկա կրնար մեր վարժարանը դառնալ, բայց այսօր իսկապէս որ հրաշք մը կը նկատենք եղածը, որուն արժանացուց մեզ Ամենակալ բարին Աստուած: Անշուշտ այս հրաշքին արմատն են զոհողութիւններն ու զրկանքները, զորս կը պարտինք քոյր Հռիփսիմէին, քոյր Այտային եւ քոյր Մելինէին նման համեստ քոյրերուն եւ ուրիշներուն»:

Մայիս 10-ին, «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ կը նշուի վարժարանին հիմնադրութեան 10-ամեակը, ուր եւս խօսք առնելով քոյր Ալֆոնսա, անդրադառնալով նոր դպրոցավայրի ձեռքբերման, կ'աւելցնէ. «Փառք Տիրոջ, հասա՛ր փառք, որ վերջապէս տեղ մը հասանք տասը տարիներ պայքարելէ ետք: Այժմ կը մնայ ուրիշ պարտականութիւն մը... ջանալ աշխատիլ ու աքնիլ կուտակուած պարտքերը ժամանակին տալու...»:

1996 – 1997 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը կ'օժտուի նաեւ Ը. կարգով, դառնալով լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Գայեանէ Թասլաքեան: Շնորհիւ դպրոցին օժանդակ մարմիններուն, վարժարանը կ'օժտուի համակարգիչներու եւ գիտութեան տարրալուծարաններով, գրադարանով եւ կը ճոխանան դասարանային ծրագիրները:

Նոյն տարեշրջանին վարժարան կ'այցելէ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան ընդհանուր մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան, ընկերակցութեամբ Ֆիլատելֆիոյ Հայ քոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի Քոյր Լուսիա Գասարճեանի, մօտէն ծանօթանալու Հայ քոյրերու տարած աշխատանքներուն: Ընդհանուր Մեծաւորուհին հոգին կը հրճուի ի տես միաբանակից իր քոյրերուն եւ անոնց շուրջ բոլորուած օժանդակ մարմիններուն անմիջական գործակցութեան շնորհիւ, տասնամեակի մը ընթացքին վարժարանին արձանագրած նուաճումներուն: Տարեշրջանի աւարտին վարժարանը կուտայ միջնակարգ բաժնէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 15 շրջանաւարտներ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ֆիլատելֆիոյ եւ Պոսթընի վարժարաններու մասին, տե՛ս՝ «Յառաջ» Ապրիլ 8/12 եւ 16/17:

ՊԱՔՐԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՏԻԱՐ ՊԱՔՐԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայ – արաբական հին յարաբերութիւններուն եւ արաբական արշաւանքներէն ետք Հայաստանի՝ արաբական ցեղախումբերով բնակեցման մէջ հիմնական դերակատարութիւն ունեցաւ արաբական Պաքր ցեղախումբը եւ մանաւանդ անոր Շայպանի հատուածը:

Պաքրերու հայկական հողերու վրայ վերաբնակեցման եւ Հայաստանի քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական կեանքէն ներս անոնց ունեցած երկարատեւ ու տիրական դերակատարութեան ծանօթանալու կողքին, շատ հետաքրքրական է մանաւանդ ծանօթանալ Պաքրերու այսօրուան սերունդներուն եւ անոնց պատմութեան ու դերակատարութեան:

Արդարեւ, Հայաստանի վրայ արաբական առաջին արշաւանքներէն ետք, Պաքրեր, որոնք արդէն Միջագետք թափանցած էին, շարժեցան աւելի հիւսիս եւ բնակութիւն հաստատեցին հարաւային Հայաստանի եւ հայկական Միջագետքի մէջ եւ Ամիդ քաղաքը իրենց կեդրոնը դարձուցին: Անոնք մօտաւորապէս երկու դար շարունակ ազդու դերակատարութիւն ունեցան Հայաստանի մէջ, բայց յետոյ, արաբական ազդեցութեան չէզոքացումէն եւ սելճուք թրքական արշաւանքներէն ետք կորսնցուցին իրենց հեղինակութիւնը:

Պաքրերու սերունդներ այնուհետեւ իրենց գոյութիւնը շարունակեցին Միջագետքի մէջ, ուր անոնցմէ տարբեր ընտանիքներ ու խմբաւորումներ ճիւղաւորուեցան:

ՊԱՔՐԵՐ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՅԼ ՑԵՂԵՐ՝ ՆԱԽԱԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Պաքրերը արաբական ամէնէն հին ցեղախումբերէն են. արաբական ցեղագրական աւանդութեան համաձայն, անոնք արաբ ժողովուրդի նախահայրերէն Ատնանի սերունդէն են եւ Ռապիա ցեղախումբերու խումբին կը պատկանին:

Տակաւին նախաիսլամական դարերուն արաբական թափառաշրջիկ ցեղախումբեր սկսած էին տարածուիլ դէպի Միջագետք, նոր կենսատարածքներ ու արօտավայրեր գտնելու մտահոգութեամբ: Գ. դարուն Եփրատի ափերուն բնակութիւն հաստատեցին Լախմ եւ Թանուխ ցեղախումբերը, իսկ այնուհետեւ Միջագետք թափանցեցին Թաղլիպ եւ Պաքր մեծ ցեղախումբերը: Յիշենք, որ Թաղլիպները Պաքրերուն ցեղակից են եւ նոյն ծագումը ունին:

Միջագետք հաստատուելէ ետք Թաղլիպ, Լախմ եւ Թանուխ ցեղախումբերը քրիստոնէութիւնը ընդունեցան եւ քրիստոնէութեան գլխաւոր ուժը դարձան Արաբներուն մէջ: Յիշենք, որ նախաիսլամական դարերուն քրիստոնէութիւնը բաւական տարածուած էր Արաբներուն մէջ եւ արաբական թերակղզիին մէջ բաւական մեծ թիւով քրիստոնեաներ կային:

ԴԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱՒԱՆԴԱԿ

Իսլամութեան ծնունդէն ետք Պաքրերը նոր կրօնը ընդունող առաջին ցեղախումբերէն մէկը եղան եւ գործօն մասնակցութիւն բերին արաբական արշաւանքներուն, իսկ դէպի հիւսիսային Միջագետք եւ Հայաստան արշաւանքներուն անոնք յառաջապահի դեր կատարեցին:

Արդարեւ, Օմար խալիֆային օրով սկսած մեծ արշաւանքներուն ժամանակ, արաբական զօրքերուն հրամանատարը՝ Իյատ իպն Ղանէմ. Ասորիքի կողմէն յառաջանալով՝ 639-ին մտաւ Միջագետք առաջին հերթին գրաւեց Կալլինիկոն (ներկայ Ռաքքա) քաղաքը եւ այնուհետեւ շարժեցաւ դէպի հիւսիս: Արաբական զօրքեր խորապէս եռեւէ գրաւեցին Մծբինը, Տարոն, Թուր Ապտինը, Մարտինի շրջանը եւ հասան Հայաստանի սահմանները: Ամիդ, ասորական մշակոյթի հին կեդրոնը, ինչպէս նաեւ Նփրկերտը եւ շրջակայ գաւառները առանց դիմադրութեան յանձնուեցան, որմէ ետք Արաբներ 640-ին մտան Հայաստանի սահմաններէն ներս: Նոյն ժամանակ իսկ Կորճայքի կորդուք եւ Տմորիք գաւառները եւ Անձեւացեաց իշխանը հպատակութիւն յայտնեցին Իյատ իպն Ղանէմի:

Նոյն տարին՝ 640-ին Իյատ իպն Ղանէմի զօրքերը Զորայ Պապահը անցնելով մտան Հայաստանի խորերը եւ հասան

մինչեւ Դուին՝ ասպատակելով եւ աւերելով շէն բնակավայրերը:

Պաքրեր, որոնք գլխաւոր նեցուկը եղած էին Իյատ իբն Ղանէմի դէպի հիւսիսային Միջագետք եւ Հայաստան արշաւանքին, իրենց ցեղապետ Մուսաննա իբն Հարիսայի գլխաւորութեամբ Միջագետքի իրենց բնակավայրերը ձգեցին եւ աւելի ընդարձակ, հարուստ եւ բերրի կենսատարածքներ ու արօտավայրեր գտնելու, ինչպէս նաեւ նստակեաց ժողովուրդներ նուաճելու նպատակով, իրենց ընտանիքներով, կենդանիներով ու ունեցուածքներով զանգուածաբար շարժեցան դէպի հիւսիս եւ Տիգրիսի ափերէն յառաջանալով հասան Վերին Միջագետք եւ Ամիդ քաղաքին շուրջ բնակութիւն հաստատեցին: Այս շրջանին կլիման աւելի մեղմ էր, ջուրերը՝ առատ, կային ընդարձակ դաշտեր, արօտավայրեր, շրջակայքը՝ բարձրադիր լեռներ, զառիթափ բարձունքներ, եւ այս բոլորը նպաստաւոր պայմաններ կ'ընձեռէին անասնապահութեան եւ երկրագործութեան զարգացման համար:

Պաքրեր, Ամիդի շրջակայքը բնակութիւն հաստատելով, քաղաքը իրենց տիրապետութեան տակ առին եւ նոյն ժամանակ ալ հայկական Աղձնիք նահանգին տիրեցին: Յիշենք, որ Պաքր ցեղախումբին անունով այնուհետեւ Ամիդ քաղաքը Տիար Պաքր կոչուեցաւ, որ Պաքրի երկիր կը նշանակէ, եւ մինչեւ այսօր ալ Տիարպէքիր անունով կը կոչուի:

Այս ժամանակաշրջանին Պաղեստինէն յառաջանալով եւ Ասորիքէն անցնելով՝ Վերին Միջագետքի մէջ բնակութիւն հաստատեցին նաեւ Գալս ցեղախումբերը:

Յիշենք, որ այս ժամանակ Վերին Միջագետք (կը կոչուէր նաեւ Ասորական Միջագետք կամ Օսրոյէնէ) խառն բնակչութիւն ունէր. հոն կը բնակէին Ասորիներ, Հայեր, Քիւրտեր, Հրեաներ, Արաբներ եւ այլ փոքրամասնութիւններ: Մինչեւ արաբական արշաւանքները Ասորիները գերակշռող ուժ էին եւ տիրող լեզուն ասորերէնն էր, բայց այնուհետեւ, երբ Արաբները դարձան իշխող տարր, ասորերէնը հետզհետէ տեղի տուաւ եւ արաբերէնը դարձաւ գլխաւոր լեզուն: Նոյնիսկ Ասորիները իրենք մեծ մասամբ կորսնցուցին իրենց լեզուն եւ այդ ժամանակներէն սկսեալ սկսան արաբերէն գործածել:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 5-ին, իր մահկանացուն կնքած է մանրանկարիչ, հայ մշակոյթի արուեստի համեստ ծառայ՝ Պերճ Էրգինեան: Ողբացեալը ծնած էր 1921-ին Պոլիս եւ ուսումը առած նախ Էսաեան, ապա աւստրիական Սէն-Ժորժ լիսէին մէջ: Յետագային նետուած էր արուեստի աշխարհը եւ ուսումնասիրած հայ ճարտարապետութիւնը: Այս նիւթերուն շուրջ յօդուածներ հրատարակած է հայ մամուլի, մասնաւորաբար «Քուլիս»ի, «Երջանիկ տարեգիրք»ին մէջ, որու մնայուն աշխատակիցը եղած է: Լուսանկարչական ճիւղէն անցած է մանրանկարչական աշխարհը եւ դարձած Պոլսոյ լաւագոյն մանրանկարիչներէն մէկը, մանաւանդ, երբ ըրած է Հայոց Թռչնագիրերու վրայ ստեղծագործական աշխատանք տանելու գիւտը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 7-ին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ: Դամբանականով մը, Սահակ Արեղայ Մաշալեան անդրադարձած է ողբացեալ արուեստագէտին կեանքին ու վաստակին: Ապա, մարմինը փոխադրուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

ՎԷՆ ՆԱՅՍԻ ՊԸՐՄԻՆՀԱՄ ՀԱՅ ՍՔՈՒԼԻ (Գալիֆորնիա) մարզադաշտը հաւաքուած են, Յուլիս 4-ին, աւելի քան 12 հազար հոգի մասնակցելու համար Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 25-րդ մարզախաղերու փակման հանդիսութեան: Յետ միջօրէի Շրջ. Սկաուտ Խորհուրդի անդամներու առաջնորդութեամբ եւ Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մանուէլ Մարսէլեանի ընկերակցութեամբ դաշտ ներկայացած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 25-րդ մարզախաղերու պատուոյ նախագահուհի Աշխէն Փիլաւճեան, թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան եւ այլ հիւրեր: Բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայացումէն ետք, բեմ ելած է Ներկայացուցիչներու Տան անդամ՝ Պրէտ Շըրմըն որ բարձր գնահատած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի նուաճումները: Պ. Դաւիթեան կարդացած է Պիլ Գլինթընի եւ այլոց շնորհաւորական գիրերը: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Մանուէլ Մարսէլեան: Ողջունելէ ետք հիւրերը, ան յիշած է որ 25 տարիներ առաջ չորս մասնաճիւղերով սկսած այս մարզախաղերը, այսօր կը ներկայանան 18 մասնաճիւղերով եւ հազարաւոր անդամ-անդամուհիներով: Ան ներկայացուցած է նաեւ՝ «Տիպար Հ.Մ.Ը.Մ.-ական – 2000»ի տիտղոսին արժանացած Շանթ Հայթայեանը: Բեմ հրաւիրուած է առաջնորդ Մուշեղ Արք., որ իր կարգին ողջունած է այս արժանաւոր յոբելեանը: Եպիսկոպոսին խօսքերուն յաջորդած է աղօթքը: Երգերու ու պարերու խանդավառ մթնոլորտէն ետք, տեղի ունեցած է Նաւասարդեան մարզախաղերու դրօշակի յանձնման արարողութիւնը: Կարդացուած են Նաւասարդեան մրցումներու ախոյեանութեան արդիւնքները:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Գալիֆորնիա) Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 9-ին, տեղի ունեցած է Նահապետ Մելքոնեանի «Սաղէմի խոնարհները» գրքին գինեձօն-հանդիսութիւնը, կազմակերպուած Լոս-Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան, գրականութեան եւ արուեստի բաժանմունքին ու Երուսաղէմի Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Հիւսիսային Ամերիկայի Սանուց Միութեան կողմէ: Բացումը կատարած է Անահիտ Նազարեան եւ բեմ հրաւիրած Բարսեղ Գարթալեանը, որպէսզի կատարէ հանդիսավարի պաշտօնը: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են գործիչ եւ լրագրող՝ Ճորճ Աբելեան ու Նախկին սաղիմահայ «Արմինըն Օպզըրվըր»ի խմբագիր Օշին Քէշիշեան: Հատորին ներկայացումը կատարած է փրոֆ. Գէորգ Խրլոպեան: Հուսկ շնորհակալական խօսք արտասանած է Նահապետ Մելքոնեան:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՏՈՔԹ. ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԸԶ ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Պատուոյ լեգէոնի Յուլիս 14-ի շնորհումներուն եւ բարձրացումներուն կարգին է (վարչապետի բաժնին) տոքթոր Էտուար Սագըզ, ընդհանուր նախագահ-տնօրէն ընկերութեան եւ անդամ խլիրդի հետազօտութեան ընկերութեան (ԱՌՖ) վարչական խորհուրդին, որ հրամանատարի աստիճանին կը բարձրանայ:

Պարսից թագաւորին կորուած բանակը

Հնագէտներ Մայիսին ուղղուեցան դէպի Եգիպտոսի Արեւմտեան անապատը, լուծելու համար հնագարեան առեղծուած մը՝ Քամպիսէսի պարսկական զօրքերուն անհետացումին վայրը: Պեղումներ ըսկսած են կատարուիլ անապատային հեռաւոր տարածքի մը մէջ, ուր զէնքեր եւ մարդկային ոսկորներ յայտնաբերուած են:

Հնագէտներու կարծիքով, անիկա կրնայ ըլլալ այն վայրը, ուր Պարսիկներու Քամպիսէս Թագաւորին բանակը անհետացած եւ բնաջնջուած է անապատին մէջ: Քամպիսէս Ն. Ք. 525 թուականին վերջ դրած է փարաւոններու 26-րդ թագաւորական հարստութեան:

Բանակը հանդիստի մէջ էր, երբ աւազամրրիկ մը բարձրացած էր: Անիկա տարածուած էր շուրջ 10 քիլոմեթրի վրայ: Երեք հնագէտներ, մարդաբան մը, ուսումնասիրող մը եւ երեք երկրաբաններ պիտի կատարեն փնտռտուքը:

Յոյն պատմաբան Հերոտոտոսի համաձայն, 50 հազարնոց բանակ մը փարաւոններու մայրաքաղաք Թեպէէն (այժմու Լիւքսորը) ճամբայ ելած էր քանդելու Ամոնի տաճարը՝ Սիուայի ովասիսին մէջ, Լիբիոյ մօտ:

Սիուայի մէջ հռչակաւոր մարգարէութիւն մը, որ յետագային կանխագուշակած էր մակեդոնացի զօրավար Մեծն Աղեքսանդրի յաջողութիւնը, արինալի վախճան մը նախատեսած էր Քամպիսէսի, ինչպէս նաեւ Եգիպտոսի վրայ պարսկական իշխանութեան համար:

Հերոտոտոս կը պատմէ, թէ բանակը անհետ կորսուեցաւ առաջ անապատային երկու ովասիսներու մէջ հանդրուանած էր, ինչ որ շփոթի մատնած է բոլոր ժամանակներու հնագէտները:

Եգիպտացի երկրաբաններու խումբ մը երկու տարի առաջ աւազոտ տարածք մը գտնուածով յայտնաբերեց մետաղի կտորներ, նետի գլուխներ, սուրեր, դանակներ եւ մարդկային մնացորդներ:

Այժմ հնագէտներ նմոյշներ պիտի հաւաքեն եւ զանոնք մանրազնին քննութեան պիտի ենթարկեն. նետերուն եւ սուրերուն ձեւէն կարելի պիտի ըլլայ հաւաստել, թէ անոնք եգիպտակա՞ն են, թէ պարսկական:

Այս գտածոներուն վայրը կը գտնուի Սիուայէն 150 քիլոմեթր հեռու, Ամոնի տաճարին մօտ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Մարդը, իրօք յեղափոխական, նոյնիսկ դաշնակցական ատենօք, որ առիթ ունեցած էր եկեղեցին կամ այլուր, Մարտիկ աղան տեսնելու իր նախորդ հաւաքին գտնուած արտայայտութիւններուն մէջ, առ հարցումին բողոքի բուռն շարժում մը ուրուագծեց:

- Ի՞նչ կ'ըսես, էֆէնտի՛, ե՞ս յեղափոխական ըլլամ, քա՛ւ լիցի... ան խայտառակները...

- Որո՞նց համար կ'ըսես կոր, – ընդմիջեց Մարտիկ աղա, – հնչակեաններո՞ւն, թէ՞ դրօշակեաններուն...

- Հնչակեան, դրօշակեան, ամէնքն ալ նոյնին տակը անցնին... մանաւանդ դրօշակեանները, որ...

Հազիւ այս ձախող խօսքը բերնէն փախած էր, որ լեզ մէկէն ապշած ու ահաբեկ՝ Մարտիկ աղային աչքեւ, որ բաղձալին վրայ կէս մը ոտքի ելած սպառնալին ու խոժոռ՝ հրամայող շարժումով մը դուռը կը ցուցնէր իրեն:

- Լո՛ւ, դո՛ւրս ելիր աստեղէն, կորսուէ՛, անպիտան... դուն ո՞վ, դրօշակեանները նախատողը ով...

Մարդը շուարած, յանկարծակիի եկած, լուսնէն ինկած երեւոյթը ունէր մէկու մը, որ ջուր խմել հաւատալով՝ ալքոլին այրող կրակը կը կլլէ, կամ, աթոռին վրայ նստելու ապահովութեամբ տախտակամածին անակնկալին կը բախի:

– Ես դրօշակեաններուն դէմ խօսողին բան մըն ալ չունիմ տալիք... հայտէ կորսուէ՛ տունէ... անպիտա՛ն...

– Էֆէնտի՛, – կը թոթովէր գաւառացին... – ես ալ դրօշակեան եմ, բայց...

– Վա՛յ, հիմակ ալ սո՞ւտ կը խօսիս կոր... դո՛ւրս անմիջապէս... ծօ՛ Գրիգո՛ր... սուրհկա դուրս հանէ...

Ուրիշ օր մը Մարտիկ աղա Պոլսոյ իր ծանօթներէն մէկուն կը հանդիպի՝ տեղեակ իր հաւատափոխութեանը:

– Ի՞նչ է ան, Մարտի՛կ էֆէնտի: – Փակագիծի մէջ ըսենք, որ Մարտիկ աղան Մարտիկ էֆէնտի կ'ըլլար խօսակցութեան մէջ միայն, ետեւէն Մարտիկ աղա կը կոչէին զինքը: – Իմացայ, որ յեղափոխական եղեր ես... իրա՞ւ է...

Նախկին վաճառականը շուարած՝ քիչ մը ամօթահար երեւոյթ մը առաւ:

– Ճանըմ, ան ատենը Պոլիս էի... հիմա Աղեքսանդրիա եմ... ան ատենուանս կարծիքս ուրիշ, հիմակուանս ուրիշ... քաղաքի համեմատ կարծիք... Հիմակ ազատ երկրի մէջ եմ... ինչո՞ւ յեղափոխական չըլլամ, վախ չկայ, բան չկայ...

Իր արժանապատուութեանը համար քիչ մը դժնդակ այս շուարած խոստովանութենէն վերջ Մարտիկ աղա ինքզինքը գտնելով՝ սկսաւ իր նոր հաւատամքը պարզել նախ հանդարտ, վարանոտ, հետզհետէ ոգեւորուելով, գրգռուելով՝ հասնելու աստիճան մինչեւ իր ամէնօրեան պերճախօսութեան «քրէշէնտօ»ին: Կը ջանար համոզել միւսը, ողջմիտ մէկը, որ բացէ ի բաց ըսաւ իրեն.

– Ճանը՛մ, ձգէ, վազ անցի՛ր... ատոնք բոլորն ալ խաբեբայ մարդեր են... քու տակդ քաշելու համար է բոլորը...

Բորբոքեցաւ Մարտիկ աղա այս խօսքին, կատղեցաւ, կանոնաւոր կռիւ մը բրաւ իր բարեկամին հետ, ապառնից ու բարկութեամբ բաժնուեցաւ, գնաց:

– Դուք ատանկ էք արդէն... ձեզի պէս անպիտան Հայերը վերջէն պիտի տեսնէք... ինչ պատիժներ պիտի տրուին ձեզի պէս ազգատեացներուն...

Աս տեսակ կռիւներ կ'ունենար Մարտիկ աղա հայ վաճառականներու, դրամատէրներու, իր առաջուան կարծիքները ունեցողներուն դէմ: Կը յորդորէր, կը բարկանար, կը նախատէր, կը սպառնար իսկ.

– Ձեր ամէնուն ալ ինչքերը յարքունիս պիտի գրաւուին:

Հնչակեաններուն դէմ ունեցած արհամարհանքը, ատելութիւնը, զայրոյթը արդէն Նազարբէկեան գայթակղութիւններով արդարացուած ու սաստկացած՝ իր գաղաթնակէտին հասան հետեւեալ դէպքէն ետքը, ուրկէ իր արժանապատուութիւնը դուրս ելաւ վիրաւորուած ու կատղած:

Առտու մը կանուխ, երբ իր ունկընդիրները դեռ եկած չէին, Մարտիկ աղա, սրճարանին ընթերցասրահը մէկը տեսած էր, տարիքոտ, վարդապետի մօրուքով ու երեւոյթով, դէմքի բարեմիտ (պոնհոմ) արտայայտութեամբ, անխնամ հագուած, անշուք, աննշան մարդուկ մը, որ «Մշակ» կը կարդար: Մօտենալով խնդրած էր, որ լմնցնելէն ետքը իրեն տայ: Մարտիկ աղա, աս ըսելէն ետքը, լռած չէր, ընդհակառակն: Առտիէն անդիէն սկսած էր խօսիլ անտարբեր բաներու վրայ՝ հետզհետէ դառնալով իր սիրական նիւթերուն: Մարդը, նախ նեղացած այս ընդմիջումէն, քիչ-քիչ սկսած էր հետաքրքրուիլ ու հաճոյակատար ուշադրութեամբ մտիկ ընել զինքը:

Ի մեծ ուրախութիւն Մարտիկ աղային, մարդը իր կարծիքներուն հաւնած էր, իրաւունք տուած էր իրեն, իրեն հետ դրօշակեանները գոված ու հնչակեանները ցեխի մէջ քաշկռտած: Ի՜նչ ուրախութիւն. հրաւ ունկնդիր մըն ալ վաստըկած էր:

– Ես միշտ հոս եմ, – ըսաւ, երբ մարդը կը մեկնէր, քմծիծաղով մը, – եկո՛ւր, երբեմն կը խօսինք:

Իր նոր ծանօթներէն մէկը մօտեցած էր իրեն՝ ապշած, շուարած:

Բարեւ, Մարտիկ էֆէնտի, ի՞նչ է ան, խեր ըլլայ... հաշտուեցա՞ք հնչակեաններուն հետ...

– Ի՞նչ հնչակեան, – հարցուց զարմանօք, – ի՞նչ հաշտութիւն:

Հապա՞, քիչ մը առաջ հետդ խօսողը ո՞վ էր...

– Ի՞նչ գիտնամ, մարդուն մէկը:

– Արեւեանն էր:

– Արեւեա՞նը:

– Հապա, հնչակեան պետերէն մէկը, պոլսեցի խմբագրապետը... Անգլիայէն նոր եկաւ:

– Սխալ ըլլալու է, ճանըմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա ու պատմեց խօսակցութիւնը, միւսը սկսաւ խնդալ:

– Մարտի՛կ էֆէնտի, ան քու քիթիդ խնդացեր է... ան անանկ «բնաւորութիւններ» ունի:

– Վա՛յ, շունչանորդի, վա՛յ, աս անպիտանը նայէ՛, երթամ սուտ մօրուքը փետտեմ... – պչացաւ Մարտիկ աղա, անհետացաւ հնչակեանին ետեւէն: – Ո՞ւր է, գացեր է շունշանորդին: Հարկաւ նորէն կը տեսնեմ, խերը անիծեմ պիտի:

Երբ Արեւեանը փողոցէն անցնէր, Մարտիկ աղա չտեսնալու կը զարնէր:

Բայց իր յեղափոխապաշտ սրտին էն մեծ ցաւը, յուսախաբութիւնը, նոյն իսկ զայրոյթը պատճառողը աս դէպքը եղաւ:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ միւսները»։ Վերջինը «Նելլի եւ Պր. Սոռօն» էր։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ առագաստանաւը «Սեդով» որուն զուիցերական ընկերութեան մը դիմումին վրայ դատական որոշումով արգիլուած էր Պրեսթէն մեկնիլ, Յուլիս 24-ին վերջապէս կրցած է ճամբայ ելլել, դատական գերագոյն ատեանը վճիռը բեկանած ըլլալով։ Ըսուած է թէ նաւը որ կը պատկանի Մուրմանսկի համալսարանին, չի կրնար պետական ստացուածք նկատուիլ ու գրաւի ենթարկուիլ Ռուսաստանի պետական պարտքին փոխարէն։ Զուիցերական ընկերութիւնը Ռուսաստանէն աւելի քան 450 միլիոն ֆրանքի առնելիքին պատճառով պահանջած էր որ դպրոցական նաւը որ աշխարհի մեծագոյն առագաստանաւն է, գրաւի տակ դրուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վտանգի շրջան դասած է Ալժերիան, Յուլիս 23-ի վերջին սպանութիւններէն ետք։ Կը թելադրուի որ անհրաժեշտ պատճառներ չունեցողներ չերթան հոն, քանի որ հաղորդակցութեան գլխաւոր ճամբաներն անգամ լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ծայրայեղ աջակողմեան ղեկավարը Հայտըր փաշիզմով ամբաստանած է Ֆրանսան որ իր տեսակէտները պարտադրել կը ջանայ Եւրոպական Միութեան միւս երկիրներուն։ Հայտըր քննադատած է Փարիզը նաեւ որպէս Աւստրիոյ դէմ պատժամիջոցներու կիրարկումին ամէնէն ջերմեռանդ կողմնակիցը։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական Ինքնակոչ Հանրապետութեան մէջ վեց դրամատուներու սնանկացումը մեծ պոռթկումի պատճառ եղած է ժողովուրդին մօտ։ Իրենց խնայողութիւնները կորսնցուցած հազարաւոր անձեր բողոքի ցոյց ըրած են նախագահ Տէնքթաշի բնակարանին առջեւ։ Այս զայրացած ամբոխը ուղղուած է Խորհրդարան, հրաժարական կոչերով ներս խուժած ու կոտրած-թափած ամէն բան։ Ոստիկանութիւնը ցուցարարները դժուարութեամբ դուրս հանած է շէնքէն. դուրսն ալ անոնք խորտակած են երեսփոխաններուն ինքնաշարժերը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Միջերկրականի ափին վրայ ատոմակայան մը կառուցանելու ծրագրէն հրաժարիլ կը մտածէ, տեղի տալով այդ ուժանիւթին գործածութեան դէմ միջազգային հանրային կարծիքին քննադատութիւններուն։ Նոյն ատոմակայանը կառուցանելու որոշումը արդէն ութ անգամ յետաձգուած է, մանաւանդ որ երկրին Ելեւմտական նախարարութիւնը մերժած է կառուցումին անհրաժեշտ նիւթական երաշխիքը։ Կան այլ մտահոգութիւններ ալ, կապուած՝ կայանին համար ընտրուած վայրին որ միայն 25 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի երկրաշարժի ծանօթ ճեղքէ մը։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ նախագահը Ս. Միլոսեւիչ, ընտրական օրէնքին մէջ կատարուած փոփոխութեան մը շնորհիւ, պիտի կրնայ չորս տարուան նոր շրջան մըն ալ պաշտօնավարել։ Օրէնքը որոշած է հանրաքուէով վճռել պաշտօնին երկարաձգումը։

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբաղով

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս - Այրէս, Արժանթին։

Սոյն 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, - Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, - յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. -

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2.- Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3.- Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու։

4.- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5.- Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բառ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6.- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ - ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août au dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
JEUDI
27 JUILLET
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.957 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.957

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒԱՍԻ

ԳՈՆԳՈՐՏԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԱՐԿԱԾԸ

113 ՄԵՌԵԱԼ

Երեքշաբթի, Յուլիս 25, ժամը 16.44-ին էր որ կը պատահէր աննախընթաց արկածը Ռուասիի օդակայանը : Գոնգորտը, հազիւ 2 վայրկեան առաջ սկսած էր բարձրանալ, երբ ականատեսներ կը նշմարէին որ շարժիչներէն մէկը բոցեր կ'արձակէր եւ անմիջապէս արդէն, օդանաւը կը ջախջախուէր Կոնէս արուարձանին մէկ պանդոկին վրայ, որ քանի մը երկվայրկեանի ընթացքին հրոյ ճարակ կը դառնար :

Օդանաւին մէջ կային 100 գերման զբօսաշրջիկներ եւ 9 հոգինոց ֆրանսացի անձնակազմ մը : Ոչ ոք փրկուած է : Չորս մեռեալ կայ Հօթէլիսիմօ պանդոկին մէջ, բայց դեռ Յուլիս 26-ին վախ կար որ զոհեր գտնուէին փլատակներուն տակ : Օդանաւը վարձուած էր ճամբորդական գերմանական ընկերութեան մը կողմէ եւ 100 ճամբորդները Փարիզէն Նիւ-Եորք երթալէ ետք, նաւապտոյտ մը պիտի ընէին Էքուաթոր : 100 ճամբորդներէն 96-ը գերմանացի էին, կային նաեւ երկու Դանիացիներ, մէկ Ամերիկացի եւ մէկ Աւստրիացի (47 այր, 50 կին եւ 3 մանուկ) :

Լուրը անմիջապէս ցնցած էր նախ փարիզեան շրջանը, ապա, անշուշտ՝ Գերմանիան : Լ. Ժոսփէն եւ Ժ. Պ. Կէսօ կը փութային տեղւոյն վրայ, Կոնէս, ուր տեսարանը ահաւոր էր եւ Կոնէսի քաղաքապետը կը մխիթարուէր, հաստատելով որ եթէ օդաչուն փորձ մը բրած չըլլար ետ բերելու օդանաւը, ան պիտի ջախջախուէր Կոնէսի կեդրոնին վրայ իսկ, ուր կան շէնքեր, հիւանդանոց, վաճառատուն :

Գոնգորտի առաջին արկածն է իր գոյութենէն՝ 1969-էն ի վեր : Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնց արտադրութիւնն է, որոշեցին առ այժմ առկախել Գոնգորտի բոլոր թռիչքները, ցորչափ չճշդուին արկածին բուն պատճառները : Առաջին քննութիւններու համաձայն, կը թուի որ շարժիչի խանգարման հարց մըն է : Երկու սեւ տուփերը որոնք պէտք է յայտնաբերեն թէ ի՛նչ անցած դարձած է, գտնուած էին :

Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն զատ, այս արկածը միջազգային ցնցում մը ստեղծած է եւ Պիլ Գլինթըն, Մոհամետ Զ. եւ ուրիշներ արտայայտած են իրենց յուզումն ու ցաւակցութիւնները :

Գերմանիոյ վարչապետը՝ Կ. Շրէօտէր խորապէս յուզուած ջնջած էր իր բոլոր ժամադրութիւնները : Յուլիս 26-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կատարուէր Հանովրի միջազգային ցուցահանդէսի շրջագօտիին մէջ :

Ժ. Շիրաք ականատես եղած է արկածին, հազիւ քանի մը վայրկեան առաջ է որ Թոքիօ – Փարիզ օդանաւը էջք կը կատարէր քիչ անդին, ուրկէ կ'իջնէր Ֆրանսայի նախագահը : Շիրաք, Յուլիս 26-ին Կոնէս կ'երթար իր ցաւակցութիւնները յայտնելու զոհերու ընտանիքներուն :

Օդանաւը որ շինուած էր 1980-ին, վերջին անգամ քննութենէ անցած էր 4 օր առաջ, այսինքն Յուլիս 21-ին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՋՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան զոհերուն պարագաներէն Արամ Սարգսեան, Անահիտ Բախշեան, Արծուիկ Մինասեանի փաստաբանները սկսած են ծանօթանալ քրէական գործին ամփոփուած 40 հատորներուն : Անոնք որպէս տուժող կողմ պիտի ներկայանան Դատական Ատեանին եւ հաւանական է որ միասնաբար ներկայացուին պաշտպանական կողմին կողմէ :

ԿՐՕՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի հրամանագրով կառավարութեան առընթեր կրօնքի գործերու պետական խորհուրդի նախագահ նշանակուած է Ռազմիկ Մարտիրոսեան :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ադրբէջանի ընդդիմադիր կուսակցութիւններէն 12-ը որոշած են չմասնակցիլ Նոյեմբեր 5-ի խորհրդարանական ընտրութեան : Այդ մասին անոնք յայտարարութիւն մը հրապարակած են որ ստորագրուած է «Ժողովրդական ճակատ»ին, «Ազգային անկախութեան կուսակցութեան», «Մուսավաթ»ին եւ «Ժողովրդավարական կուսակցութեան» կողմէ : Որոշումին պատճառը այն է որ Խորհրդարանը Օ– ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի յանձնարարած փոփոխութիւնները չէ կատարած խորհրդարանական ընտրութեան մասին օրէնքին մէջ : Ընդդիմութիւնը կը պահանջէ գլխաւորաբար որ 125 աթոռ ունեցող Խորհրդարանին համար կուսակցութեան ցուցակով ընտրուող երեսփոխաններու թիւը 25-էն 50-ի բարձրանայ :

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ՊԱՀԱՆՋ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծն – Բրիտանիոյ Խորհրդարանին երկու ժողովներէն – Լորտերու պալատ եւ Երեսփոխանական Ժողով – պատուիրակութիւն մը Յուլիս 26-ին վարչապետ Թոնի Պլէրին կը յանձնէր հանրագրութիւն մը որով կը պահանջուէր որ Բրիտանիոյ կառավարութիւնը ճանչնայ Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915-ին Հայերու զանգուածային կոտորածներուն ցեղասպանական բնոյթը :

Առաջին անգամն է որ բրիտանական Խորհրդարանը նման դիմում մը կ'ընէ վարչապետին : Հանրագրութիւնը ստորագրուած է 57 երեսփոխաններու, հազարաւոր քաղաքացիներու կողմէ որոնց մէջ կան արուեստագէտներ, պատմաբաններ, ուսանողներ, գործի մարդիկ, ուսուցիչներ, եւ այլն : Ողջակէզի մասնագէտներ եւ պատմաբաններ կ'ընկերանային պատուիրակութեան :

Այդ հանրագրութեան զուգահեռ բանաձեւ մը եւ գրաւոր հարցում մըն ալ ուղղուած է կառավարութեան, նոյն ճանաչումը պահանջող :

Նախաձեռնութիւնը եկած է Բրիտանահայկական խորհրդարանական խումբէն որ կազմուած էր 1992-ին, Ըրլ օֆ Շանոնի, Օտէթ Պագլիի եւ Հայաստանի Լոնտոնի նախկին դեսպան Արմէն Սարգսեանի կողմէ. այս վերջինը անցեալ Մայիսին միաձայնութեամբ ցկեանս նախագահ ընտրուած էր նոյն խումբին :

Նման խումբ մըն ալ կը գործէ Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ :

Լոնտոնի խումբը 31 անդամ ունի Երեսփոխանական ժողովին մէջ եւ 27 անդամ Լորտերու պալատին մէջ. ունի նաեւ ոչ խորհրդարանական «բարեկամ»ներ որոնք նիւթական աջակցութիւն ցոյց կու տան : Խումբին նպատակն է զարկ տալ Բրիտանիա – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան, օգնել Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական կարգերու ամրապնդումին, Հայաստանի քաղաքական, զինուորական, արդարութեան, տնտեսական, կրօնական եւ կրթական հարցերուն մասին վիճարկումներ կազմակերպել խորհրդարանական զոյգ ժողովներուն մէջ, եւ այլն :

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ ԳՈՀ ԵՆ

Անակնկալ մը չէր : Յուլիս 25-ին, Պիլ Գլինթըն, պաշտօնութեամբ յայտարարեց որ իսրայէլեւպաղեստինեան բանակցութիւնները վերջ գտած են ձախողութեամբ :

Պարզ է որ Պարաք Արաֆաթը կը գտնէ այդ ձախողութեան պատասխանատուն, Արաֆաթի համար ալ Պարաքն է պատասխանատուն : Խորքին մէջ, բուն ձախողութիւն կրողը Գլինթընն է, որ 14 օր շարունակ սպասեց համոզելու համար կողմերը, զիջումներու տանելու համար Արաֆաթը Երուսաղէմի կարգավիճակին ուղղութեամբ եւ չյաջողեցաւ : Ինք կ'ուզէր անպայման որ նախագահական իր ժամանակաշրջանը վերջ գտնէ նման համաձայնութեամբ մը, բայց, բոլոր ջանքերը ապարդիւն եղան : Իրեն համար, պատասխանատուն Արաֆաթն է : Կասկած չկար թէեւ որ կարելի չէր գոհացուցիչ լուծում մը գտնել Երուսաղէմի համար, լուծում որու համաձայն պիտի երեք կրօնքներն ալ՝ մահմետական, հրեայ, քրիստոնեայ :

Այս ձախողութիւնը ոգեւորեց սակայն պաղեստինեան եւ իսրայէլեան ծայրայեղ հոսանքները որոնք ծափերով ողջունեցին լուրը :

Այնուամենայնիւ, կողմերը որոշեցին շարունակել իրենց ջանքերը խաղաղութեան յանգելու համար : Այս բանակցութիւններու աւարտին, երբեակ յայտարարութիւն մը կը նշէ արդէն. – Ա) Բանակցութեանց նպատակն էր վերջ դնել տասնամեակներու հակամարտութեանց եւ իրագործելու արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը : Բ) Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն շարունակել իրենց ճիգերը ժամ առաջ համաձայնութեան մը գալու՝ համար բոլոր թղթածրարներուն շուրջ : Գ) Երկու կողմերը կ'ընդունին որ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 242 եւ 338 բանաձեւերը միակ միջոցներն են համաձայնութեան մը յանգելու համար եւ յանձն կ'առնեն նպաստաւոր շրջանակ մը ստեղծել բանակցութեանց համար, զերծ որեւէ ճնշումէ կամ սպառնալիքէ : Դ) Երկու կողմերը կը հասկնան միակողմանի գործողութիւններէ խուսափելու կարեւորութիւնը, որոնք կրնան խանգարել բանակցութիւնները եւ թէ իրենց տարակարծութիւնները կրնան հարթուիլ միայն բարիկամեցողութեամբ տարուած բանակցութիւններով : Ե) Երկու կողմերը համաձայն են որ Միացեալ – Նահանգները կենսական ընկերակիցը կը մնան խաղաղութեան հաստատութեան համար եւ պիտի շարունակեն խորհրդակցիլ նախագահ Գլինթընի եւ Արտաքին նախարար՝ Մ. Օլպրայթի հետ :

Պաղեստինցիք գոհ են որ Արաֆաթ զիջում չէ բրած Երուսաղէմի շուրջ, արդէն համոզուած են որ լուծում կարելի չէ գտնել Ս. Քաղաքին համար : Կը մնայ յուսալ որ բիրտ ուժը կրկին հրապարակ չիջնէ : Երկու կողմերն ալ մտահոգ են այդ ուղղութեամբ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ, հանրապետական թեկնածուն ընտրեց իր փոխ – նախագահը՝ յանձին Տիք Չէնէյի, որ իր հօր Պաշտպանութեան նախարարը եղած է :

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻԻ ԵՒ Լ. ՖԱՊԻՒՍԻ մերժողական նամակը, վաւերացուած Լ. Ժոսփէնի կողմէ, գործատիրութեան եւ երկու սենտիքաներու (ՍԷ – ԷՖ – ՏԷ – ԹԷ եւ ՍԷ – ԷՖ – ԹԷ – ՍԷ) կնքած համաձայնութեան դէմ, գործազրկութեան սնտուկին վերաբերող բաւական խրարանցում ստեղծած է : Ծանօթ է որ գործատիրութիւնը եւ այդ սենտիքաները հակազդեցին քաշուելով ՈՒՆԷՏԻՔ-էն (Գործազրկութեան Սնտուկը) եւ անել կացութիւն մը ստեղծուեցաւ : Փաթրիք Տէվէճեան կը ձաղկէ կառավարութեան դիրքը որ իր մերժումով ցոյց կու տայ իր կեղծաւորութիւնը, երբ միաժամանակ, Գորսիքային նկատմամբ կը յայտարարէ որ պատասխանատուութիւնները աւելի յաճախ պէտք է շնորհուին դերակատարներուն :

ԳՈՂՈՄՊԻՈՅ ՄԷՋ բուռն բախումները կը շարունակուին եւ բազմաթիւ զոհեր կան յեղափոխական զինեալ ուժերու մօտ : Նախագահ Ա. Փասթրանա խաղաղութեան խօսակցութիւններու ձեռնարկած էր կեռիլլայի զանազան շարժումներուն հետ, բայց, կը թուի որ այդ գործընթացը ձախողած է : Ժընեւի բանակցութիւններն ալ արդիւնքի մը չեն յանգած :

ՄՈՆԹԵՆԷԿՐՈՅԻ (որ Սերպիոյ հետ Եուկոսլավիան կը կազմէ) նախագահը Յուլիս 25-ին, Փարիզի մէջ, տեսնուած է Արտաքին նախարար՝ Հ. Վետրինի հետ եւ այդ առթիւ կրկնած է թէ դէմ է Միլոսեւիչի կատարած սահմանադրական փոփոխութիւններուն : Կրկին կոչ կ'ընէ որ երկխօսութիւն ստեղծուի Սերպիոյ հետ, բայց, ոչ մէկ խօսք բրած է անջատման մասին :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Պելոպոնէսի շրջանը Ռիխթէրի բաց սանդղաչափի վրայ 5 ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը պատահած է : Փոքր վնասներ կան, բայց զոհ չկայ :

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

1997 – 1998 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ քոյր Վարդենի Թերճանեան։ Այդ տարեշրջանէն սկսեալ վարժարանի տնօրէնութեան խորհրդականի պաշտօնին կը կոչուի ամերիկահայ առաջին ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադիր եւ տարիներու տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեան։ Դպրոցավարութեան մարզին մէջ հարուստ փորձառութիւն ունեցող եւ այդ շրջանին արդէն հանգստեան կոչուած Գաբրիէլ Ինճէճիկեան իր ցուցմունքներով եւ հետեւողական աշխատանքներով եւ չահեկան ծրագիրներու առաջադրութեամբ եւ իրագործումներով կարեւոր նպաստ կը բերէ Հայ քոյրերու վարժարանի բարգաւաճման եւ աշակերտութեան թիւի յաւելումին։ Նոյն տարեշրջանին նոր կազմածներով եւ նիւթերով կը ճոխանան դպրոցին համակարգիչներու եւ գիտութեան տարրալուծարանները։

1998–ին Հայ քոյրերու վարժարանի բակին մէջ կը զետեղուին երկու արձաններ, մէկը՝ Անարատ Յղութեան Աստուածածնի արձանը՝ «Թագուհի Անարատ Յղացեալ աղօթեա վասն մեր» մակագրութեամբ, միւսը՝ Ս. Յովսէփի արձանը՝ «Սուրբ Յովսէփ պաշտպանէ մեր դպրոցը» մակագրութեամբ։ Հ. Ներսէս Սաքայեանի օրհնութեան արարողութեամբ բացումը կը կատարուի զոյգ կոթողներուն, խորապէս տպաւորելով աշակերտութիւնը։

Նոյն տարուան Մայիս 31–ին, մեծ շուքով կը տօնուի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու Միաբանութեան հիմնադրութեան 150–ամեակը, Կլէնտէյլի մէջ։ Օրհնութեան, ինչպէս նաեւ շնորհաւորութեան գիրեր կը ղրկեն Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարքը Յովհաննէս – Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, Միաբանութեան ընդհանուր Մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան, կարդինալ Ռոժէ Մահոնի, թեմակալ առաջնորդները, ինչպէս նաեւ նախագահ Պիլ Գլինթըն, նահանգապետ Փիթ Ուիլսըն եւ պետական բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներ, հայկական քաղաքական, մշակութային եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ, գնահատելով մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ Հայ Քոյրերու Միաբանութեան անսակարկ ծառայութիւնները հոգեւոր, ընկերային եւ կրթական – դաստիարակչական մարզերուն մէջ։

1998–ի ամառը, դպրոցաշինութեան եւ հասնող սերունդներու դաստիարակութեան սրբազան առաքելութեան ճամբուն վրայ 50–ամեայ բեղուն վաստակ ունեցող առաքելական քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան առողջական պատճառներով կը հրաժարի տնօրէնուհիի իր պաշտօնէն։ Արդէն բոլորած 79 տարիներ, շնչարգելութեամբ տառապող քոյր Ալֆոնսա, տարի մը ետք՝ 1999 Նոյեմբեր 14–ին, կը կնքէ իր մահկանացուն։

Քոյր Ալֆոնսայի հրաժարումէն ետք Հայ քոյրերու վարժարանին տնօրէնուհիի պաշտօնը կը վստահուի քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեանի։ Ծնած՝ Ալեքսանտրէթ, իր նախակրթութիւնը ստացած Պէյրութի Ս. Շուշան եւ Ս. Հռիփսիմեանց վարժարաններուն մէջ, քոյր Եւտոքսիա 1947–ին մեկնած է Հռոմ եւ անդամակցած Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան։ Հռոմի մէջ վեց տարի բարձրագոյն ուսման հետեւելէ ետք քոյր Եւտոքսիա 1953–ին իր ուխտը կատարելով դարձած է մայրապետ։ 1953–1958 թուականներուն հետեւած է մանկավարժական ուսման, որու աւարտին ղրկուած է Հալէպ, ուր մինչեւ 1964 վարած է Հայ քոյրերու վարժարանի պատասխանատուի պաշտօնը։

1964 – 1968 եղած է Այնճարի Հայ քոյրերու վարժարանի պատասխանատու։ 1968 – 1974 իբրեւ հայ գրականութեան դասատու պաշտօնավարած է Պէյրութի Ս. Հռիփսիմեանց վարժարանին մէջ։ Նոյն շրջանին, հետեւելով Սէն – Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն, քոյր Եւտոքսիա 1971–ին ստացած է հայագիտութեան վկայականը։ 1974 – 1976 ան ստանձնած է Զահլէի Հայ Քոյրերու վարժարանի ընծայարանի պատասխանատուի պաշտօնը, որմէ ետք՝ 1978 – 1986 թուականներուն, եղած է Այնճարի «Աղաճանեան Սանուց Տան» եւ Հայ Քոյրերու վարժարանի պատասխանատուն։

1986 – 1993 քոյր Եւտոքսիա մաս կազմած է Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան վարչութեան եւ վարած ընդհանուր քարտուղարուհիի պաշտօնը։ 1994–ին կամաւոր մեկնած է Ախալքալաքի շրջանը, հովուական եւ մարդասիրական գործունէութիւն ծաւալելու։ 1998 Սեպտեմբերին կուգայ Լոս – Անճըլըս։

Ահաւասիկ վարչական եւ մանկավարժական հարուստ փորձառութեամբ օժտուած առքինադարդ քոյր Եւտոքսիային վստահուած է Մոնթրոզի Հայ Քոյրերու վարժարանին տնօրէնութիւնը։ Իր նախորդները հիմնած եւ ամրապնդած էին կրթական հաստատութիւնը. այժմ իր ուսերուն կը ծանրանար ամէն օր յառաջացող նոր մարտահրաւէրներ դիմագրաւելու պարտականութիւնը։

Քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեան, իր պաշտօնը ստանձնելու առաջին իսկ պահէն, լուռ ու հետեւողական ջանքերով կը մշակէ նոր ծրագիրներ, դպրոցին աշակերտութեան տոհմիկ դաստիարակութիւնը առաւել եւս ամուր հիմերու վրայ դնելու ուղղութեամբ։ Այս իմաստով ալ վարժարանին մէջ աւելի թափ կը տրուի արուեստի ճիւղերուն՝ պարի, երաժշտութեան, գծագրութեան, նկարչութեան։ Ընտրովի դասերու կողքին կը հաստատուի նաեւ լրագրութիւնը (անգլերէնով)։ Ուշադրութիւն կը կեդրոնացուի նաեւ մարզանքին։ Մասնաւոր դասընթացք մըն ալ կը հաստատուի, որուն հետեւող աշակերտներուն կ՚ուսուցուի թէ ի՛նչպէս կարելի է պահել հայկականութիւնը օտար վարժարաններու մէջ։

1999 Սեպտեմբերին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ նաեւ քոյր Կարինէ Աւետիսեան։ Աշակերտութեան թիւը հասած է 360–ի։ Տասնեակներով աշակերտներ սպասման ցանկի վրայ են։ Դպրոցավայրը ի վիճակի չէ փոխացում տալու եղած պահանջքին։ Ի պատասխան նոր ծրագիրներու վերաբերող հարցումիս, քոյր Եւտոքսիա կը նշէ թէ «ծրագիրներ շատ կան, սակայն, նիւթական կարելիութիւններէ զուրկ, դժուար է զանոնք իրագործել։ Անհրաժեշտ է մանկապարտէզի բաժնի համար խաղավայր մը։ Հարկ է ընդարձակել մանկամսուրը, նոր դիմումներու փոխացում տալու համար։ Դպրոցը կարիք ունի նաեւ մարզարանի մը։ Այս բոլորի կողքին, անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է կառուցումը չորս յաւելեալ դասարաններու, որպէսզի կարելիութիւն ընծայուի զուգընթաց կարգեր ունենալու։ Իբրեւ ծախք նախատեսուած է շուրջ 600 հազար տոլար»։

Վերջին տասնամեակին, Սփիւռքի տարածքին, այդ կարգին նաեւ Լոս – Անճըլըսի մեր գաղութին մէջ ընդհանուր բեւեռացում մը յառաջացաւ մեր նիւթական թէ բարոյական կարելիութիւնները ի սպաս դնելու Հայաստանի եւ Արցախի բարգաւաճման։ Հայաստան ու Արցախը, իրենց բովանդակ հարցերով, կարիքներով, պահանջներով մնայուն նիւթերը դարձան մեր մամուլին, հեռատեսիլի յայտագիրներուն եւ բեմերուն։ Սփիւռքի հայը անսակարկ զոհողութեամբ մասնակցեցաւ հայրենի աշխարհի վերականգնումի, պետականութեան հիմերու ամրապնդումի, ազգային ժառանգութեան պահպանման ճիգերուն։ Քանի լայն բացաւ, որպէսզի մշակութային կեանքը վառ մնայ Հայաստանի մէջ։

Սփիւռքի հայը, այս պարագային մեր գաղութը, թելեթոններով եւ այլ միջոցներով միլիոնաւոր տոլարներ հաւաքեց ու ղրկեց Հայաստան եւ Արցախ՝ եկեղեցիներ վերականգնելու, դպրոցներ կառուցանելու կամ զանոնք վերանորոգելու, ճամբաներ շինելու, ենթակառոյցներ հաստատելու, բնակարաններ կառուցանելու, որբեր խնամելու եւ այլն։ Այս բոլորը լա՛ւ։ Սակայն ի՞նչպէս բացատրել Հայաստանի եւ Արցախի նկատմամբ մեր գաղութին – նաեւ այլ գաղութներու – ցուցաբերած նիւթական եւ բարոյական առաւելագոյն զոհողութեան կողքին կատարեալ անտեսումը Սփիւռքի հարցերուն եւ կարիքներուն։ Մեր մամուլը, հեռատեսիլի կայանները, բեմերը ե՞րբ պիտի զբաղին համայնակուլ այս ափերուն մեր դէմ ցցուած այլազան հարցերով եւ մարտահրաւէրներով։ Ինչո՞ւ լուռ են մեր զանգուածային լրատուական միջոցները Սփիւռքի գահավէժ նահանջին ի տես։

Դժբախտաբար, մեր գաղութին – նաեւ այլ գաղութներու – կեանքին մէջ հետզհետէ կը խախտին բարոյական սկզբունքները, կը խաթարուի հոգեւոր արժէքներու հանդէպ հայ մարդուն գիտակցութիւնը, մեր ժողովուրդին զաւակները հետզհետէ կը մերժնան իրենց տոհմիկ զգացումներէն, պապենական հաւատքէն, մայրենի լեզուէն ու մշակոյթէն։ Հազարաւոր հայ երիտասարդներ կը մաշին Լոս – Անճըլըսի բանտերու խուցերուն մէջ։ Շուրջ 30 հազար հայ աշակերտներ կը յաճախեն օտար վարժարաններ, զրկուելով հայեցի դաստիարակութենէ եւ ազգային շունչէ։ Այս դառն իրողութիւնը կը պարտաւորեցնէ մեր ազգային, եկեղեցական, քաղաքական եւ այլ կազմակերպութիւններու ղեկավարութիւնը համախմբուելու եւ ծրագրուած ու հետեւողական աշխատանքով դիմագրաւելու մեր ազգային դիմագիծի խաթարման սպառնացող մարտահրաւէրները։

Այս դառն խորհրդածութիւնները հետեւանքն էին Հայ քոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեանի այն մտահոգութեան, զոր կը յայտնէր դպրոցի կենսական կարիքներու մասնանշումի ընթացքին։ Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերը իրենց թիկունքին չունին ո՛չ ազգային իշխանութիւն, ո՛չ քաղաքական կամ այլ կազմակերպութիւն, իրենց հիմնած վարժարաններու նիւթական կարիքները հոգալու համար։ Հայ քոյրերը ուխտած են ծառայել եկեղեցւոյ, ծառայել հայ ազգի զաւակներու դաստիարակութեան եւ ջամբել անոնց տոհմիկ, հայեցի կրթութիւն եւ առողջ բարոյական։ Հայ քոյրերու նեցուկ են միայն վարժարանի խնամակալ մարմինը, Ծնողական Մարմինը եւ մասնաւորաբար մեր ժողովուրդը, որ գիտէ գնահատել Հայ քոյրերու նուիրումը։

Հետեւաբար, յոյժ փափաքելի պիտի ըլլար, որ մեր գաղութին մէջ գտնուին ազնուահոգի բարերարներ կամ առատաձեռն նուիրատուներ, որոնք յանձն առնելով Մոնթրոզի Հայ քոյրերու վարժարանի մանկապարտէզի բաժնի խաղավայրի, մանկամսուրի ընդարձակման, մարզարանի եւ չորս դասարաններու կառուցման ծախքերը, փարատէին Հայ քոյրերու դէթ նիւթական հոգերը, այդպէսով իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելով՝ հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան ուխտերով եւ առաքելական յանձնառութեամբ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ նետուած երախտաւոր միանձնուհիներու անսահման զոհողութիւններուն հանդէպ։

Ով որ քաջ է ու կը հաւատայ Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու առաքելութեան, ինչո՞ւ կը սպասէ…

ՊԱՔՐԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՏԻԱՐ ՊԱՔՐԻ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՎԵՐԻՆ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ ԵՒ ՏԻԱՐ ՊԱՔՐ

Արաբական գերիշխանութեան հաստատումէն ետք Վերին Միջագետքը աւելի ծանօթ դարձաւ Ճեզիրէ անունով, որ արաբերէն կղզի կը նշանակէ։ Ճեզիրէն խալիֆայութեան նահանգներէն մէկը դարձաւ, որ վարչականօրէն երեք մասերու բաժնուեցաւ. Տիար Ռապիա, Տիար Մուտար եւ Տիար Պաքր։ Տիար Ռապիայի կեդրոնը Մուսուլն էր, եւ անոր կազմին մէջ կը մտնէին ներկայ Իրաքի հիւսիս – արեւմտեան շրջանները, Տիգրիսի միջին հովիտը եւ հայկական Կորդուք եւ Տմորիք գաւառները։ Տիար Մուտար կ՚ընդգրկէր Եփրատի միջին հովիտը, Սամոսատը, Եդեսիան եւ շրջակայ քաղաքները։

Տիար Պաքր տնտեսականօրէն եւ քաղաքականօրէն ամէնէն աւելի սերտօրէն կապուած էր Հայաստանի, եւ արդէն անոր բնակչութեան զգալի մասը Հայեր էին։ Վարչական կեդրոն Տիար Պաքր (Ամիդ) քաղաքը Հայաստանի հետ առեւտրական սերտ կապեր ունէր եւ քաղաքին չորս դարպասներէն մէկը՝ հիւսիսայինը Պապ ալ Արմանի (Հայոց Դուռ) կը կոչուէր։ Տիար Պաքրի կուսակալութեան սահմաններուն մէջ կը մտնէին հայկական Նփրկերտ (արաբերէն՝ Մայաֆարղին), Արզն, Բաղէշ, Անհիլ, Հանի, Սղերդ եւ Խիզան քաղաքները, եւ հայ ու քիւրտ խառն բնակչութեամբ Հիւսնի Քէյֆիան քաղաքը։

ՊԱՔՐԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տիար Պաքրի մէջ իշխանութիւն հաստատելով՝ Պաքր ցեղապետներու Շայպանի տոհմը իր տիրապետութիւնը սկըսաւ տարածել նաեւ բուն Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ։ Արդէն Սուղուր Պաքերիա կոչուող սահմանային ամրութիւններու գօտին կը հասնէր մինչեւ Ծովք լիճի շրջանը եւ մինչեւ Տլուք։

Պաքրերու Շայպանի տան ամիրաներէն շատեր խալիֆայութեան Արմինիա նահանգին (որ կ՚ընդգրկէր Հայաստանը, Վիրքն ու Աղուանքը) կառավարիչներ դարձան։ Անոնցմէ առաջինը եղաւ Եազիտ իպն Մազիատ Շայպանի, Ը. դարու վերջաւորութենէն մինչեւ իր մահը՝ 801–ին, ան մեծ դեր ունեցաւ արաբ գաղթականներու Հայաստանի մէջ վերաբնակեցման։

Եազիտի մահէն ետք, իբրեւ Արմինիայի կառավարիչ, անոր յաջորդեց զաւակը՝ Ասատ, ապա միւս զաւակը՝ Մուհամմատ, որուն օրով ցեղախումբը տիրեց Հայաստանի արեւելեան Շիրվանի շրջանին՝ կեդրոն ունենալով Շամախի աւանը։

Այնուհետեւ Պաքրերէն Արմինիայի կառավարիչ եղաւ Խալէտ իպն Եազիտ, որ Թ. դարուն, իրերայաջորդ խալիֆաներու օրով, չորս անգամ վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին վրայ։ Անոր մահէն ետք, 845–ին անոր յաջորդեց զաւակը՝ Մուհամմատ, որ երեք անգամ Արմինիայի կառավարիչի պաշտօնին տիրացաւ։

Թ. դարու կէսերուն Շայպանի ընտանիքէն այլ ճիւղ մը զօրացաւ Տիար Պաքրի մէջ, որ իր իշխանութիւնը տարածեց նաեւ Արմինիայի մէջ։

ՊԱՔՐԵՐՈՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԷՆ՝ ՀԱՐՊԵՐԸ

Հայաստանի վրայ մօտաւորապէս երկու դար տիրապետութիւն եւ իշխանութիւն հաստատած Պաքր ցեղախումբի այսօրուան սերունդներէն են Հարպերը, որոնց գլխաւոր շէյխերը Սուրիոյ հիւսիսարեւելեան Ճամիզլիի շրջանին մէջ կեդրոնացած են։

Պաքրերը իբրեւ ցեղախումբ քայքայուեցան սելճուք – թրքական արշաւանքներէն ետք եւ կորսնցուցին իրենց իշխանութիւններն ու կենսատարածքները։ Այնուհետեւ անոնցմէ տարբեր խմբաւորումներ կազմաւորուեցան, որոնց գլխաւորներէն են Հարպերը, որոնք իրենց գոյութիւնը պահած են մինչեւ ներկայ ժամանակները։

Հարպերը զօրացան Աբասեան խալիֆաներու տիրապետութեան վերջին ժամանակաշրջանին, երբ արդէն Թուրքեր բանական ազդեցիկ դարձած էին խալիֆայութեան կազմէն ներս, բանակին հիմնական ուժը կը կազմէին եւ առանձին սուլթանութիւններ ու ցեղապետութիւններ կազմած էին Միջագետքի եւ Փոքր Ասիոյ մէջ։

Իբրեւ աւարական աղնուական ցեղախումբի ներկայացուցիչներ, Աբասեան

խալիֆաները մեծ դեր վստահեցան Հարպ շէյխերուն, որոնք կարճ ժամանակի ընթացքին մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին:

Արաբաններու անկումէն եւ մոնկոլական արշաւանքներէն ետք, Օսմանցիները ԺԶ. դարուն սկիզբը գրաւեցին արաբական հողերը, Մարժտապէքի 1516-ի ճակատամարտէն ետք Սուրիա, Միջագետք եւ Եգիպտոս օսմանեան նահանգներու վերածուեցան:

Օսմանեան Կայսրութեան կազմէն ներս եւս Հարպերը պահեցին իրենց հեղինակութիւնը: Անոնց շէյխերէն Համատ իպն Ապտալլա ԺԷ. դարուն սկիզբը մեծ ազդեցութիւն ունէր իշխանութիւններուն, ինչպէս նաեւ արաբական ցեղախումբերուն մէջ. իրմէ ետք Հարպերը հիւսիսային Միջագետքի եւ Ճեզիրէի ամէնէն հզօր ուժերէն մէկը դարձան: Անոր յաջորդներուն՝ Ֆարէսի, Մուհամմատի, Սուլէյմանի, Իտրիսի, Ապտալլայի եւ Համատի օրերուն Հարպերը հասան մինչեւ Ուրֆա եւ յարակից շրջանները: Համատի յաջորդը՝ շէյխ Տերուիշ Ուրֆայի շրջանին մէջ իշխանութիւն հաստատեց:

Ներքին արաբական ցեղախմբային երկարատեւ կռիւներէ ետք, ԺԹ. դարուն սկիզբը Հարպ շէյխերը կորսնցուցին իրենց հողերուն զգալի մասը եւ շէյխ Ժամուի օրով գացին ու Թայերուն մօտ ապաստան գտան: Թայերու էմիրը՝ Հիւսէյն Ապտալլա Խապուրի մէկ հարկատուին՝ Ժազժազայի մէկ վտակին՝ Տալլի եզերքը հող տուաւ անոնց, ուր անոնք գիւղ մը կառուցեցին եւ զայն Տալլ Հարպ կոչեցին: Այս գիւղը մինչեւ հիմա Հարպ շէյխերուն կեդրոնն է:

Հարպերը մեծ եւ վճռական դերակատարութիւն ունեցան օսմանեան բռնատիրութեան դէմ արաբական զարթօնքին ժամանակ, ինչպէս նաեւ արաբական ազատագրական պայքարին մէջ: Շէյխ Խլէյուլի եւ այնուհետեւ անոր չորս զաւակները՝ Աքուպ, Ահմատ, Ապտէլ Ազիզ եւ Ֆաուազ քաղաքական կարկառուն դէմքեր դարձան եւ իրենց կնիքը դրին արաբական նորագոյն պատմութեան մէջ: Անոնցմէ յա՛տկապէս շէյխ Աքուպ մեծ դեր ունեցաւ Ա. Աշխարհամարտի օրերուն, օսմանեան բանակներուն դէմ արաբական զօրքերու մղած կռիւներուն:

Շէյխ Աքուպի զաւակը՝ շէյխ Մանսուր Աքուպ Սուրիոյ պետութեան կազմէն ներս քաղաքական ազդեցիկ դէմք դարձաւ: Անոր յաջորդեց եղբօր՝ Ապտ Աքուպի զաւակը՝ Ժատուու (ծնած՝ 1912-ին). անոր զաւակներն են՝ Խալէտ, Մուհամմատ, Ահմատ, Ապտալլա, Սալահէտտին, Ապտէլ Սալամ, Օմար եւ Մահմուտ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN»

(13/20 Juillet)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթաթերթը յաջորդական իր 2 թիւերուն մէջ կ'անդրադառնայ պարսկահայ գաղութին: Թղթակցութիւնը ստորագրուած է Կզաւիէ Մերքս: Ան հանդիպած է հայ երիտասարդներու, որոնք կը հաստատեն թէ մասնաւոր դժուարութեան մը չեն բախիր, բժշկական ուսանող մը՝ Արմէն կ'ըսէ նոյնիսկ. - «Խորքին մէջ, Իրանի մէջ աւելի լաւ է Հայ ըլլալ քան Ալլահի հետեւորդ»: Իսլամական օրէնքը միայն դուրսը ի զօրու է, տուներէն ներս ամէն ոք ազատ է: Զանազան համայնքներու միջեւ համակեցութիւնը ոչ մէկ խնդիր կը ստեղծէ:

Հայերը, կը գրէ, կրօնական առաջին փոքրամասնութիւնն են: 250 հազար է անոնց թիւը, բայց, Իրաքի հետ պատերազմէն ի վեր, այդ թիւը զգալի նուազում արձանագրած է. բազմաթիւ ծնողքներ չեն ուզեր որ իրենց զաւակները կռուելու երթան: Հայ գաղութը սուղ վճարեց մարդկային գետնի վրայ իր մասնակցութիւնը պատերազմին եւ երիտասարդները կ'արտագաղթեն:

Երկրորդ թիւին գրութիւնը առաւելաբար կը վերաբերի Ս. Թադէի ուխտագնացութեան: Ենթախորագրին մէջ կ'ըսէ՝ «Իրանի հայ համայնքը դժուարութեամբ կը յաւերժացնէ Ս. Թադէի ուխտագնացութիւնը, խորհրդանիշ ԿԱԹՈՂԻԿԷ իր հաւատքին»: Առնուազն տարօրինակ է որ յօդուածագիրը այդքան «ուսումնասիրելէ» ետք հայ գաղութը, զայն կաթողիկէ կ'որակէ: Կը գրէ թէ ուխտագնացութիւնը այլեւս չէ ինչ որ էր, երբ ծնունդ առաւ 1950-ին: Անցեալի 10 հազարին տեղ, այսօր հազիւ 3500 - 4000 հոգի կը մասնակցին: Կը նկարագրէ թէ ինչպէս կը կատարուի այդ ուխտագնացութիւնը:

ՍԷ. ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԻ ՆՈՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մինչեւ վերջերս, Սէ կենսանիւթին կը վերագրէին կենսունակութեան յատկութիւն: Ներկայիս մասնագէտներ նոր յատկութիւններ եւս յայտնաբերած են այս կենսանիւթի դերով:

Մասնագէտներու կարծիքով ամէն չափահաս օրական 200 միլիկրամ Սէ կենսանիւթի պէտք ունի:

Հետեւաբար օրական մէկ հում բանջարեղէն, կանանչեղէն, երեք պտուղ անհրաժեշտ են այս կենսանիւթէն բաւարար չափով ունենալու համար մարմնին մէջ: Առ ի յիշեցում՝ մասնագէտներ կը շեշտեն որ Սէ կենսանիւթով մասնաւորաբար հարուստ են քիւին, ազատքեղը եւ նարինջի ընտանիքին բոլոր պտուղները:

Երկար ատեն ընդունուած կարծիք էր որ Սէ կենսանիւթը անհրաժեշտ է կռիւի եւ յոգնութեան պարագաներուն, քանի որ Սէ կենսանիւթը կը զօրացնէ մարմնի դիմադրականութիւնը եւ կենսունակութիւն կուտայ գործածողին:

Բայց բժշկութիւնը այսքանով չէ բաւարարուած եւ պրպտումները նոր յայտնաբերումներ երեւան հանած են այս հանրածանօթ կենսանիւթի մասին:

Ա. ՍԷ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԸ ԿԸ ԿԱՆԽԱՐԳԻԼԷ ՔԱԹԱՐԱՔԹԸ

60-ը թեւակոխած տարեցներէն շատեր կը տառապին քաթարաքթէ, որու հետեւանքներէն մէկը տեսողութեան նուազումն է: Սէ կենսանիւթը քաթարաքթը չի դարմաներ, բայց 75 առ հարիւր համեմատութեամբ կը կանխարգիլէ այդ հիւանդութիւնը, եթէ ենթական տասը տարուան ընթացքին օրական հինգ միլիկրամ այս կենսանիւթէն սպառէ:

Բ. ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՄԵՐ ՄԱՐՄՆԻ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հարբուխի առաջին իսկ ազդանշաններու պարագային Սէ կենսանիւթի օրական մէկ կրամ սպառումը անհամեմատօրէն կը նուազեցնէ հարբուխի ուժգնութիւնն ու տեւողութիւնը: Այսպէս, այս կենսանիւթի բաւարար քանակը մեր մարմնին մէջ մեզ կը պահպանէ ձմեռնային բազմաթիւ հիւանդութիւններէ (կոկի, հարբուխ, շնչառական անհանգստութիւններ, եւ այլն):

Գ. ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԼԻՆՏԱՑԻՆ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ

Սէ կենսանիւթը կարեւոր դարմանն է բոլոր անոնց, որոնք լինտերու հիւանդութիւններէ կը տառապին:

Օրական շուրջ 1·5 կրամ Սէ կենսանիւթի սպառումը կրնայ կասեցնել լինտերու բորբոքումներն ու արիւնահոսութիւնը:

Դ. ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԷՆ

Օդի ապականումն ու այդ ապականումին կապուած գերզգայնութիւններն ու շնչառական անհանգստութիւնները ծանօթ են բոլորիս: Այս պարագաներուն եւս Սէ կենսանիւթը կարեւոր դեր կը խաղայ այս անհանգստութիւնները կանխելու իմաստով:

Մեր կերած պտուղներէն եւ բանջարեղէններէն զատ օրական մէկ կրամ յաւելեալ Սէ կենսանիւթը կը պաշտպանէ բոլոր անոնք, որոնք շնչարգելութենէ, շնչահեղձութենէ կամ շնչառական այլ անհանգստութիւններէ կը տառապին:

Ե. ԿԸ ՆՊԱՍՏԷ ՀԱՆԳԻՍՏ ՇՆՉԱՌՈՒԹԵԱՆ

Սէ կենսանիւթի տկար տոկոսը մարմնի մէջ կը նուազեցնէ ենթակային շնչառական կարողութիւնը: Մինչդեռ, օրական 150 միլիկրամ եւ աւելի Սէ կենսանիւթի սպառումը շնչառական կարողութիւնը իր կատարելութեան կը հասցնէ:

Ամերիկեան ուրիշ ուսումնասիրութեան մը համաձայն, օրական 500 միլիկրամ Սէ կենսանիւթը, տասնեակ մը տարիներու վրայ այրերու կեանքը 6 - 7 տարիով կ'երկարաձգէ, իսկ կիներու մօտ այս համեմատութիւնը շուրջ երկու տարի է:

ՀԱՐՑՈՒՄ - ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

1. - Ճի՞շդ է որ մեր մարմնին մէջ յաւելեալ Սէ կենսանիւթը կ'ոչնչանայ մէզին մէջ:

Ո՛չ, շատ չնչին մէկ բաժինը կ'ոչնչանայ, մնացեալը մարմնի պահեստներուն մէջ կ'անցնի եւ կը գործածուի քիչ առ քիչ:

Շատ գործածութեան պարագային (օրական 500 միլիկրամէն 1 կրամ), թելադրելի է Սէ կենսանիւթը առնել երկու կամ երեք հանգրուանով, նախընտրաբար ճաշերէն յետոյ, այլապէս ան շուտով կը չէզոքանայ:

2. - Կարելի՞ է սննդառութեան ճամբով օրական 500 միլիկրամէն 1 կրամ Սէ կենսանիւթ ստանալ:

500 միլիկրամնոց դեղահատ մը համազօր է 6 քիւիի, 1 քիլօկրամ նարինջի կամ 1 լիթր նարինջի հիւթի:

3. - Սէ կենսանիւթի չափազանց գործածութիւնը կրնա՞յ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ:

Ո՛չ: Մարմնի մէջ Սէ կենսանիւթի բարձր համեմատութիւնը վնաս չի պատճառեր: Սխալ է անցեալի այն կարծիքը, որ այս կենսանիւթի բարձր համեմատութիւնը երիկամային անհանգստութիւն կը պատճառէ:

4. - Ճի՞շդ է որ Սէ կենսանիւթը անքնութիւն կը պատճառէ:

Ճիշդ է որ շատերու պարագային Սէ կենսանիւթը անքնութիւն կը պատճառէ, հետեւաբար, թելադրելի է որ այս կենսանիւթը երեկոյեան ժամերուն չօգտագործուի:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախագահ Մ. Խաթամի, ընդառաջելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին փափաքին, 120 հազար տոլար նուիրած է Թեհրանի «Արարատ» Մարզական Մշակութային Միութեան նոյնանուն ֆութպոլի խումբին: Նախագահը խոստացած է յառաջիկայ տարիներուն եւս օժանդակել միութեան: Արամ Ա. Պարսկաստան իր այցելութեան շրջանակին մէջ հանդիպում ունեցած էր նախագահ Խաթամիի հետ եւ այդ առիթով ներկայացուցած էր Իրանահայութեան կարիքները եւ մտահոգութիւնները:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ԳԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Յեղափոխութեան, Դաշնակցական կուսակցութեան յարելէն ի վեր խանդավառ հիացում մը կը տածէր Պանքային հերոսներուն նկատմամբ, որոնց քաջագործութեան պրյզը «Դրօշակ»ին մէջ, ռումբով, արձանակով որոտացող, արիւնով ու մահով դիւցազնացուած, սարսուռներ, յուզումներ տուած էր իր երեւակայութեան, իր էն մեծ փափաքն է տեսնել այդ հերոսներէն մէկը, ձեռքը սեղմել ու իր հիացումը յայտնել անոր:

- Պզտիկ բան չէր ըրածնին... - կ'ըսէր յաճախ բերանաբաց սքանչացումով:

Օր մըն ալ իրեն ըսին, թէ այդ հերոսներէն մէկը Աղեքսանդրիա կը գտնուի, եկեղեցին, ուր նպարավաճառութիւն կ'ընէ:

Նպարավաճա՛ռ: Մարտիկ աղա սրտի ցաւագին սեղմում մը ունեցաւ: Հերոսութենէ նպարավաճառութի՛ւն. ռումբէն կշի՛ռ. վառօդէն դրամ, թըշնամիէն յաճախորդ. մահէն, փառքէն դրամ: Ի՜նչ անկում. ի՜նչ սրբապղծութիւն: Ո՛վ հին հերոսներու ռազմերգներ, պայթումի ու բողոքի սարսուռներ չունեցա՞ք արդեօք ձեր շիրիմներուն մէջ, երբ տեսաք ձեր հայ եղբայրները մէկիկ - մէկիկ գլորիլը, յեղափոխական հերոսական փառապանծ ասպարէզէն՝ գռեհիկ արհեստներու, արձակումնակ կեանքի ռամիկ դիրքերու մէջ: Տխուր խորհրդածութիւններու առիթ եղաւ սակայն Մարտիկ աղային, որ ուզեց տեսնել հերոս նպարավաճառը՝ անոր քաջութիւնը վարձատրելու համար հիացումով ու դրամով: Իրիկուն մը ուրեմն, եկեղեցի գնաց, միշտ ոգեւոր, ամբոխուած, աղմկալից:

Սրճարանի մը մօտեցաւ, ուր քիչ մը կուզ, գլուխը ծուռ, կախուող քիթով մէկը, ընդհանուր քրքիջի մը մէջ կը յայտարարէր՝ «Աս, պապամ, յեղափոխութիւն չէ, տեղափոխութիւն է...»: Հոն գտնուող մէկու մը հարցուց Պանքային հերոսին խանութը: Մարդը գրեթէ ճիշդ քովը խանութ մը ցուցուց: Մէկէն ի մէկ ետ քաշուեցաւ, առանց իր գիտնալուն՝ հերոսին այդքան մօտ գտնուելէն յանկարծակիի եկած, սարսափած իսկ... ընկրկեցաւ, հեռացաւ, սկսաւ հեռուէն դիտել, միանգամայն ինքզինքը ժողվըտելով, շտկուելով, պարագային յարմար հանդիսաւոր դիրք մը առնելով:

Հերոսը ... 20 - 22 տարեկան խլէզ մէկը, ճգճիմ մարմինով, սովորական դէմքով, հերոսութենէ ուրիշ ամէն բանի յարմար:

- Աս է եղեր, - խորհեցաւ Մարտիկ աղա:

Հերոսը, Պանքան ու ռումբերը մոռցած կարծես, դափնիներու, փառքի անհոգ, խանութպանի մը խղճմտութեամբ հաց կը կտրէր, պանիր կը չերտէր, սոտակ կ'առնէր, կուտար: Բայց առաջին հիասթափումը անցնելէն ետքը նպարավաճառը քիչ - քիչ կը փոխուէր, հերոսի շեշտ ու ցցունք կը ստանար, պատկառազդու մեծութիւնը կը հագնէր Մարտիկ աղային աչքերուն, որոնք զայն կը տեսնէին հիմա «Դրօշակ»ին նկարագրութենէն իրենց փոխանցուած՝ դիւցազնական պատկերներուն սքանչացումին մէջէն:

- Աս մարդը Պանքան առեր է, ռումբ նետեր է... - աս բառերը կը բաւէին հըրաշափոխելու համար աղտոտ ու խեղճուկ խանութի մը մէջ, հացի, պանիրի, ձմերուկի, նպարներու գռեհիկ շրջապատումի դրացնութեան մը մէջտեղ տնտըղնացող գաւառացին:

Յարգալից, յուզուած, Մարտիկ աղա մօտեցաւ՝ գլխարկը հանած:

- Բարեւ, - ըսաւ՝ ծանր - ծանր ձեռքը երկնցնելով:

Մարդը զբաղած՝ առանց նայելու մըռլտաց.

- Ի՞նչ կ'ուզէք ... պանիր, հաց կ'ուզէ՞ք...

- Դուն, - ըսաւ Մարտիկ աղա, - դուն Պանքան առնող հերոսներէն չէ՞ս...

Հերոսը, չհասկցած երեւոյթով մը, երեսը կը նայէր:

- Դուն Պանքան առնող դրօշակեաններէն չէ՞ս, ... եկայ քեզի յայտնեմ իմ...

- Ձա՛նըմ, - ըսաւ միւսը՝ շարունակելով իր հացը կտրել, - ձգէ հիմա, խալթ մըն էր՝ ըրինք...

Ի՜նչ հարուած Մարտիկ աղային. ի՜նչ անդունդ հիասթափում, ի՜նչ ցաւ յուսախաբութեան Մարտիկ աղային հայրենասէր սրտին:

(Շար. 44)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ։
ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ
ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ Ժամը 8.30–ին։
Պատարագ՝ Ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Բ. Օր Վարդավառի։ Յիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Յուլիս 25–ի թիւին մէջ (Դ. էջ) զօր. Լուիս–Մելիքովի ծննդեան 175–ամեակը պէտք է ըլլայ, եւ ոչ՝ 125։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91**
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55
P.A.F. 100 F

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել « Յ Ա Ռ Ա Ջ »ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–*ի (Սովորական մակարդակ) եւ* «A» Level–*ի (յառաջացած մակարդակ),* IGCSE–*ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան* TOEFL, SAT I–*ի և* SAT II–*ի պատրաստութեան։*

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւն, պարարուեստը, երգչախումբը, փողախումբը, լրագիրը, թատերական, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 28
VENDREDI
28 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.958 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.958

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 26 / 27)

ԲԱՇԽԻՉ ՑԱՆՑԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Յուլիս 26-ին Ազգային Ժողովը առաջին ընթերցումով ընդունած է բաշխիչ ցանցերու սեփականաշնորհումի օրէնքի նախագիծը: Քննարկումի փուլին զանազան կուսակցութիւններ ու խմբակցութիւններ յայտնած են իրենց տեսակէտները: Համայնավարները, Օրինաց երկիրը եւ Իրաւունք եւ միաբանութիւնը դէմ արտայայտուած են, ԱԺՄ-ն իր անդամները ազատ ձգած է, Հ.Յ.Դ.-ն եւ Հայաստան խումբը քանի մը առաջարկութեամբ պայմանաւորած են իրենց հաւանութիւնը. իսկ Միասնութիւնը եւ Կայունութիւնը որեւէ միասնական դիրք արտայայտած չեն: Այս երկուքէն առաջինը բսած է որ խնդիրը քաղաքական է եւ պատահական չէ որ միջազգային կազմակերպութիւնները ամէն ինչ կ'ընեն կեցնելու համար Հայաստանի աթոմակայանը որ երկիրը Ռուսաստանի հետ կապող օղակ է: Քուէարկութիւնը 64 թեր, 37 դէմ եւ 5 ձեռնպահ արդիւնքով աւարտած է: Թեր քուէարկած են միաձայնութեամբ, հանրապետականները, Կայունութիւն խմբակը եւ Հ.Յ.Դ.-ն: Միասնութեան խմբակցութենէն Ժողովրդական կուսակցութիւնը դէմ քուէարկած է. ԱԺՄ-էն Նախարար Դ. Վարդանեան թեր քուէ գործած է, նախագահը Վ. Մանուկեան ձեռնպահ մնացած է: Համայնավարները, Իրաւունք եւ Միասնութիւնը դէմ քուէարկած են, խստօրէն քննադատելով ալ որ անուրդին ռուսական ընկերութիւններուն մասնակցութեան իրաւունք չէր տրուած:

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀԱՅՑԱԴՈՒԼԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑԱԾ

ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար եւ պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի փաստաբանը ըսած է թէ իր պաշտպանեալը դադրեցուցած է հացադուլը, քանի որ նախաքննական նիւթերին ցուցաբերած անտարբերութիւնը այլեւս կ'ընէ շարունակել զայն: Ժ. Թաքարեան աւելցուցած է թէ Ս. Բաբայեան մարմնապէս հիւծած է. ան հերքած է ԼՂՀ դատախազութեան պնդումը թէ անոր ֆիզիքական վիճակին ծանօթացած են Հայաստանի իրաւապաշտպան շարք մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ ու ասպօրինութեան, բանութեան հետք չեն արձանագրած:

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՄՆ-էն ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ամսթերտամ – Երեւան թռիչքով Յուլիս 26-ին Երեւան վերադարձած է Պաշտպանութեան նախարար եւ Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեան: Արժեւորելով Յուլիս 24 – 26 ԱՄՆ կատարած իր այցին արդիւնքները, նախարարը ընդգծած է յատկապէս պաշտպանութեան նախարար Ու. Քոհէնի հետ ունեցած հանդիպումը, այդ առթիւ ստորագրուած միջկառավարական համաձայնագիրը: Աւելցուցած է թէ քննարկած են նաեւ Ղարաբաղեան հարցը սակայն նոր առաջարկներ չեն եղած:

ՕԹԱՆ-ի ԸՆԴ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼԸ ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԱԾ

Յուլիս 26-ին, աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան ժամանած է ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարի տեղակալ Գիւսու Ֆեթհի Քըլայպէր: Օդակայանը, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, բացատրած է թէ իր այցին նպատակն է «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրի շրջանակին մէջ ՕԹԱՆ – Հայաստան յարաբերութիւններու քննարկումը, ինչպէս նաեւ ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղար լորտ Ճորճ Ռապըրթսընի աշնան Հայաստան կատարելիք այցելութեան նախապատրաստութիւնը:

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

Դուգարքի շրջանին մէջ Յուլիս 19 – 20-ին մաքսանենգուած 10 թոն սննդեղէն – խտացած կաթ, շաքարեղէն, սխտոր, շաքար, օճառ ձեռք անցած է: Գիւմրիի մէջ ալ յայտնաբերուած է 2640 ապօրինի սիկարէթ, դաղտնաբար բերուած Վրաստանէն:

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Սահմանադրական դատարանը Յուլիս 26-ին վերջնապէս վաւերացուցած է Գիմ Բալայեանի ընտրութիւնը, յայտարարելով որ Հ.Յ.Դ. թեկնածուն պատասխանատու չէ իր մրցակիցներուն մատնանշած անկանոնութիւններուն: Գ. Բալայեան Յուլիս 9-ին երեսփոխան ընտրուած էր Արաբկիրի շրջանէն, սակայն իր մրցակիցներուն բողոքին ընդառաջելով, Կեդր. Ընտրական Յանձնախումբը չեղեալ նկատած էր անոր յաղթանակը:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

ԱՄՆ-ու Երեւանի նոր դեսպանը Փաթրիսիա Մոլըր որ կը յաջորդէ Մ. Լեմընի, Յուլիս 26-ին ընդունուած է վարչապետ Ա. Մարգարեանի կողմէ: Հանդիպումին նիւթ եղած են Հայաստանի մէջ բարեփոխումներու ընթացքը, երկկողմանի յարաբերութիւններ, եւ այլն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՌՈՒԻ ՍՈՒՐԲԻՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶԻ ՕԳՈՒՏ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Յ

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը ամերիկահայ մամուլէն տեղեկանալով կը հաղորդէ թէ «նախկին իսթանպուլահայ արժէքաւոր հայուհի Անահիտ Կարմիրեան» ընդունած է Նիւ – Ճըրզիի Յովնանեան վարժարանի փոխ տնօրէնուհիի պաշտօնը: Հոգաբարձութեան անունով Վ. Յովնանեան մեծ գոհունակութիւն յայտնած է նոյն նշանակումին համար ու անվերապահ գովեստով արտայայտուած Ա. Կարմիրեանի մինչեւ այսօր կատարած մանկավարժական հիանալի աշխատանքին մասին:

Անահիտ Կարմիրեան՝ մտերիմներու շրջանակին մէջ աւելի ծանօթ Անի անունով, արդէն երկու տարիէ ի վեր կը գործէր այդ վարժարանին մէջ նորովի ու արդիւնաւոր ձեւով կազմակերպելով հայերէնի ուսուցումը: Այդ գործունէութեան մէջ պէտք է խոստովանիլ որ կարեւոր դեր կատարած է հոգաբարձութեան կազմը, գիտնալով ճիշդ գնահատականը տալ «արժէքաւոր հայուհի»ին: Մեր իրականութեան մէջ տակաւին բացառութիւն մնացած նման հոգաբարձութիւն մեծագոյն բարեբախտութիւնն է վարժարանի մը համար որ ամերիկեանին նման միջավայրի մէջ կոչուած է գրեթէ անհնարին առաքելութեան մը:

«Մարմարա» իր տեղեկատուութեան մէջ կը նշէ նաեւ Ա. Կարմիրեանի գերմանական, անգլիական, իտալական համալսարաններու մէջ ստացած ու խորացուցած մասնագիտութիւնը որուն կորիզը կը կազմէ լեզուագիտութեան – մանկավարժութեան մարզը, երկլեզուութեան առանձնացումով:

Թերթը ապա կը տեղեկացնէ թէ ան ԱՄՆ մեկնելէ առաջ պաշտօն վարած է Փարիզի Դպրոցասէր վարժարանին, Արեւելեան լեզուներու ազգային հիմնարկին մէջ, բայց անոր գլխաւոր յաջողութիւնը կը կայանայ իր հիմնած «Մկնիկ» շաբաթօրեայ վարժարանին մէջ (1989) որուն գործունէութիւնը կը շարունակուի եւ ուր քանի մը տասնեակ պատանիներ *հայերէն կը սորվին*: «Մկնիկ»ը այսօր ալ կը վայելէ Ա. Կարմիրեանի մանկավարժական հոգատարութիւնը:

Թէ՛ բարեկամ դէմքի մը յաջողութեան, թէ՛ Սփիւռքի հայկական վարժարանի մը բախտաւորութեան տեսակէտէն խանդավառող, հպարտացնող լուրը տրտմութեան ու ընդվզումի զգացումներու խառնուրդ մը կը պատճառէ մեզի: Թունաւոր փուշի պէս սիրտ ցաւցնող է «*Մարմարա*»յի տողերուն մէջ սպրդած նշումը թէ Ա. Կարմիրեան ԱՄՆ մեկնելէ առաջ գործունէութիւն ունեցած էր Փարիզի «Դպրոցասէր»ին մէջ...: Կայ տակաւին փարիզեան այլ վարժարանի մը համար անոր տարած տքնաջան աշխատանքը որ բրտօրէն ընդհատուեցաւ, առանց հրապարակուելու փուլին հասնելու:

Տրտմութեան ու ընդվզումի խառնուրդ զգացումը առընչութիւն չունի, բնականաբար, փարիզեան վարժարաններուն, – Դպրոցասէրին ու միւսին – ներկայի ընթացքին հետ որ կարելի լաւագոյն հունին մէջ դրուած է: Սակայն, որպէս Փարիզ ապրող հայ, դժուար է սրբել լեղին որ կը յամենայ մեր մտքին ու սրտին մէջ, կարդալէ ետք Անահիտ Կարմիրեանի մասին այդ տասնեակ մը տողերէն, փարիզահայ վարժարանի մը հետ անոր գրեթէ խուսափուկ հանդիպումին նշումը:

«Հեռուին սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ» կ'ըսէ առածը. բայց մենք երկա՞ր, շատ երկար ատենէ ի վեր հպարտութեան անիրթի չե՞նք վերածած սուրբերը խորտակելու մեր բուռ հերոսութիւնը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՆԳՈՐՏԻՆ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

Պատճառներն ու հետեւանքները

Յուլիս 25-ին պատահած անհախընթաց արկածէն ետք, ձեռնհաս մարմինները կը գրաղին, վխտալով, գտնելու համար պատճառները: Երկու սեւ տուփերը, որոնք կրնան տալ հարկ եղած բացատրութիւնները, սկսան «յայտնել» թէ ինչ անցած դարձած է: Կը հաստատուի որ արկածին պատճառը կուգար թիւ 2 շարժիչէն: Այս վերջինը խանգարում մը ունեցած էր մեկնումէն առաջ եւ մնասուած կտոր մը փոխարինուած էր, բայց, կ'ըսուի թէ այդ չի կրնար ըլլալ բուն պատճառը: Ամէն պարագայի մէջ, հսկողութեան կեդրոնէն տեղեկացուած է օդաչուին որ օդանաւին մէկ շարժակը բոցերու մէջ է, բայց, Գոնգորտը որ բաւական մեծ արագութեամբ ճամբայ կ'ելլէ, կարելիութիւն չի տար որ արագութիւնը զսպուի եւ օդանաւը կենայ: Օդաչուն յայտնած է թէ այլեւս յառաջալը կարելիութիւն չունի եւ փորձած է էջք կատարել Պուրժէի օդակայանը, ուր չհասած ջախջախուած է Կոնէսի պանդոկին վրայ: Ինչ որ ալ ըլլայ յատակ չէին տակաւին, Յուլիս 27-ին, արկածին բուն պատճառները, զանազան ենթադրութիւններ կան, բայց հարկ է որ քննութիւնը իր լրումին հասնի որպէսզի կարելի ըլլայ ստոյգ բան մը ըսել: Մինչ այդ, Անգլիա փոխեց իր որոշումը եւ Յուլիս 26-ին իսկ, Գոնգորտ մը ապահովեց Լոնտոն – Նիւ-Եորք գիծը, Ֆրանսան ալ կրնայ վերսկսիլ Գոնգորտի երթեւեկը դալ չարած իսկ:

Զորեքշաբթի, Յուլիս 26-ին, Կոնէսի ժամ Պրէլ Թաղապետական սրահին մէջ տեղի ունեցած է էքիւմէնիք արարողութիւն մը, մասնակցութեամբ կաթողիկէ, բողոքական, մահմետական եւ հրեայ յարանուանութեանց եւ ի ներկայութեան ժամ Շիրաքի եւ կնոջ: Նման արարողութիւն մըն ալ կը կատարուէր յաջորդ օրը, Յուլիս 27-ին, Մատլէնի Մայր Տաճարին մէջ: Զոհերու ընտանիքները Փարիզ հասան Յուլիս 26-ի առաւօտեան իսկ եւ ոդբերգական պարագաներու մէջ, սկսան իրենց հարազատներուն դիակները ճանչնալ:

Այս արկածը պատճառ է նաեւ որ խնդրոյ առարկայ ըլլայ օդակայաններու շինութիւնը բնակելի արուարձաններու կից: Արդէն նախատեսուած է էջքի չորրորդ դաշտավայրի մը շինութիւնը Ռուասի եւ խօսք կայ նաեւ 3-րդ օդակայանի մը բանեցման մասին: Բնակիչներու զանազան միութիւններ եւ Շրջապատի պաշտպաններ համախմբուած են բողոքելու համար:

Գերմանիա սուգի մէջ է անշուշտ եւ Յուլիս 27-ին, երբ հնչէր Մատլէնի Եկեղեցիին մահազանգը, Գերմանիոյ պետական հաստատութեանց բոլոր դրօշակները կէս կը պարզուէին: Գոնգորտին 96 Գերմանացիները կը պատրաստուէին երազային արձակուրդ մը անցնել: Նիւ-Եորքէն ճամբայ պիտի ելլէին ԷՄ – ԷՍ Տոյչլանտ զբօսանաւով դէպի Պահամա, Գուպա, Մեքսիքա, Փանամա, Էքուատոր եւ Ֆրանքֆորթ վերադառնային Օգոստոս 10-ին: Զբօսանաւին միւս ճամբորդները որոշեցին սակայն կատարել իրենց պտոյտը:

Գոնգորտին օդաչուն բացառիկ անձ մըն էր եւ կցորդին եւ մեքենագէտներուն հետ սերտ ընտանիք մը կը կազմէր: Քրիսթիան Մարթի, 55 տարեկան, ամուսնացած էր եւ հայր երկու զաւկի: Էօ-Ֆրանսի մաս կը կազմէր 1968-էն ի վեր: Պոյինկներէն, Էրպիւսներէն ետք, 1999-ին իր սպարէզը կը նուիրագործուէր, երբ կ'անցնէր Գոնգորտին գլուխը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, հերոսի պէս ողջունուած է, Գազա իր վերադարձին: Կրկնած է որ Սեպտեմբեր 13-ին պիտի հռչակէ Պաղեստինի Պետութիւնը: Ամբողջ քաղաքը տօնական շունչ ստացած է, պաստառներ գծագրուած են Արաֆաթը՝ «Բարի գալուստ Արաֆաթի, պատերազմի եւ խաղաղութեան հերոսը», «Երուսաղէմը մեր աչքերուն մէջ է, վաղը մեր ձեռքերուն մէջ պիտի ըլլայ»:

ՖՐԷԺԻՒՍԻ (Հարաւային – Ֆրանսա) փապուղիին մէջ աղէտ մը առաջքն առնուած է Յուլիս 26-ին, ժամը 3.50-ին երբ հրդեհ մը ծագած է բեռնատար կառքի մը վրայ, որ հեռատեսիլի գործիքներ կը փոխադրէր: Վարորդը անմիջապէս հեռացած է, ահազանգ հնչեցուցած եւ երթեւեկը դադրած է: Վախն այն է որ կրնար կրկնուիլ Մոն – Պլանի փապուղիին աղէտը:

ԱՆԿՈԼԱՅԻ Ունիթա շարժումի ըմբոստները 181 պատանդ ազատ արձակած են: Ասոնց մէջ կային 2 կաթողիկէ քահանաներ եւ 9 կրօնաւորուհիներ:

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր նախագահը սկսած է ազատ արձակել քաղաքական բանտարկեալներ: Ասոնց մէջ կան Մահմետական Եղբայրներու անդամներ եւ Համայնավար Լիկայի:

ՀԱՅՐԵՆԻՆ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒ Ի՞ՆՉ ԱՆՈՒՆ ԿՈՒ ՏԱՆ

Խօսքը չի վերաբերիր հողին վաճառքին. գոնէ առ այժմ: Ճիշդ է որ նման խորագիր անմիջապէս պիտի առնչուի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններով սեղան բերուած Մեղրիի «փոխանակում»ին որուն գինը անպամ որոշուած է վերինները կողմէ. անոնց, որոնց համար որեւէ բան – հող, արիւն, անցեալ, մշակոյթ, եւ այլն–, որեւէ՛ պահու չուկայի ապրանքի կրնայ վերածուիլ: Սակայն, այս անգամ «հայրենի»ն հողը չէ այլ ազգային արժանաւորութեան չերտ մը ուր կ'ամփոփուին արիւնը, անցեալը, մշակոյթը, եւ այլն: Շերտ մը որ ներկայացուցած սոսկական արժէքէն զատ, նախընթացի նշանակութիւն ալ կը կրէ, այսօրուան ընդվզումին վրայ աւելցնելով սարսափին հեռանկարը:

Հարցին կորիզը կը կազմեն գերմանական այն հատորները որոնք որպէս Բ. աշխարհամարտի աւար Մոսկուա բերուած ու անկէ բաշխուած են միւս հանրապետութիւններուն ու այդ կարգին՝ Երեւանի: Աւելի քան յիսուն տարուան այդ բաշխումով Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի գրադարանը պահուած 18 հազար հատորները վերադարձնելու խնդիրը ատենէ մը ի վեր վրդոված էր երեւանեան ու սփիւռքեան չրջանակներ: Եւ տպլու կողմնակիցները, աւելի ճիշդ նախաձեռնողները, որոնց առաջին չարքին վրայ կը տրուէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի, ապա ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի անունները, անշուշտ ունէին իրենց պատճառները. սակայն, անոնք արդարօրէն անընդունելի մնացին ներսի ու դուրսի ընդդիմացողներուն համար: Ինչպէս քանի՛ քանի անգամ գրուեցաւ, ըսուեցաւ, նոյն աշխարհամարտին իր ամբողջն գերիվեր մասնակցութիւն բերած Հայաստանի զոհերուն, թափուած արիւնին, ապրողներուն տառապանքին անհատուցելի գինը կը կրէին այդ հատորները, հոգ չէ թէ չնչին համեմատութեամբ: Ո՞ւր, ո՞ր երկրին մէջ տեսնուած էր վերադարձնել նման աւար, առանց զոնէ համոզիչ փոխարժէքի մէջ:

Յունիս 15-ի երկու օրաթերթեր («Առաւօտ», «Հայկական ժամանակ») կը տեղեկացնեն թէ նման «ո՞ւր»երու պատասխան կը հանդիսանայ Հայաստանը: Նախորդ օրը Ազգային ակադեմիային գրադարանի դրան առջեւ հսկայական բեռնատար մը կանգ առած է եւ խնդրայարոյց հատորները ոստիկաններու հսկողութեան տակ բեռցուած են: Այսինքն, որոշ ընդհատումէ մը ետք, աւարտին բերուած է 18 հազար հատորները վերադարձնելու գործարքը: Վերոնշեալ թերթերը կը տեղեկացնեն թէ բեռնատարը միշտ ոստիկաններու ընկերակցութեամբ կը հասնի Փոթի, մնացածին ոչ ոք տեղեակ է:

Կատարուածին մէջ մինչեւ այսօր ուշագրաւ էր այդ հատորները արժեզրկելու, զանոնք թերագնահատելու կեցուածքը. պատասխանատու դիրքի վրայ գտնուողներ կը կրկնէին թէ անոնցմէ մինչեւ այսօր ոչ ոք օգտուած է, կամ Հայաստանին հարկաւոր բնոյթ չունին անոնք եւ այլն: Բացատրութիւններ որոնք ոչ թէ հատորներուն անպէտութեան, այլ՝ պատասխանատու դիրքի տէրերուն անգիտութեան կամ ձախաւերութեան փաստը տուին: Սակայն, յիչեալ թերթերէն «Հայկական ժամանակ»ի էջը կուտայ այլ բացատրութիւն. Լուսինէ Բարսեղեան կը գրէ թէ գիրքերը Գերմանիա կը ղրկուին առանց իրաւական հիմերու, «քանի որ այդպէս են ցանկացել Ռ. Քոչարեանը, Վ. Օսկանեանը եւ Ֆադէյ Սարգսեանը: Խիստ հաւաստի աղբիւրները հաստատում են որ Գերմանացիները ակադեմիայի փունտամենտալ գրադարանի բոլոր աշխատակիցներին անխտիր «դրամական օգնութիւն» են տուել, սկըսած 400 տոլարից մինչեւ մի քանի հազար»:

Վաղը կամ միւս օր, անկարելի չէ որ արժանապատուութեան վիրաւորանքի հովերով «ճչդում»ի, կամ «լուսաբանութեան» նման տողեր լոյս տեսնեն, այդ աշխատակիցներէն մեծի մը կամ փոքրի մը ստորագրութեամբ: Բայց ոչինչ պիտի փոխեն անոնք գիրքերու վերադարձուած ըլլալու իրականութենէն ու ատոր ստեղծած զայրոյթէն. մանաւանդ որ Լ. Աւագեան («Առաւօտ») տառացիօրէն մէջբերած է գրադարանին տնօրէն Հ. Ներսիսեանի խօսքերը. «Ունի՞ սա իրաւական հիմք, թէ ոչ, իմ գործը չէ. իմ վերադասը՝ Ֆադէյ Տաճատիչը մէկ տարի առաջ յատուկ գրութեամբ խնդրեց գտնել այդ գրքերը, պահեստաւորել եւ յանձնել գերմանացիներին»: Անոր արտայայտութիւնը չակերտելով մէջբերած է նաեւ Լ. Բարսեղեան. այս Բ. մէջբերումով ըսուածը այն է թէ «Կայ նախագահի հրամանագիրը: Մենք ընամէնը կատարածու ենք եւ պարտաւոր ենք յանձնել գրքերը»: Պարտականութեան ամուր գիտակցութեան տէր, խղճամիտ այս նոյն պաշտօնատարը համոզում յայտնած է թէ նախագահ Պուտին ալ կը հետեւի Ռ. Քոչարեանի օրինակին...: Աւելորդ է անդրադառնալ նման համոզումի աչքի փոշիի հանգամանքին երբ միջազգային մամուլն իսկ քանիցս արձագանգեց հարցին մասին Ռուսաստանի կտրուկ ու վերջնական «ոչ»ին:

Լրագրողուհին «բացառիկ արժէք ունեցող այս գրականութեան» յանձնումին ամբողջութեամբ վերջին կէտի մը կ'անդրադառնայ որ յանձնելու հրամանագիր ստորագրողներու մտքին մէջ առաջին ծագածը պէտք է ըլլար. այդ կէտը կը վերաբերի յանձնումի նման ծանրակշիռ ու ապազգային քայլ մը գոնէ արդարացնելու կոչուած փոխադարձութեան:

Որպէս այդ՝ «Հայերը կարող էին քաղաքական որոշ հարցեր լուծել» կ'ըսէ Լ. Բարսեղեան, զուգահեռ մը կազմելով այս սիմակներէն նոյն խնդրին առնչութեամբ ըսուածին թէ հատորներու վերադարձին փոխարէն գոնէ պահանջուէր օրինակ՝ ցեղասպանութեան ճանաչումը Գերմանիոյ կողմէ:

Այսօր հատորները տարուած են, գերմանական կողմէ տրուած համակարգիչներու, փոշեծծիչներու եւ այլ թէքնիք կազմածներու փոխարէն ու գրադարանի անխտիր բոլոր աշխատակիցներուն 400-էն մինչեւ քանի մը հազար տոլարի գնուած լռութեան շնորհիւ:

Լռութիւններու նմանօրինակ ցուցակի մը մէջ ի՞նչ գին արձանագրուած է արդեօք մեր հայրենի արժէքներուն, ինչպէս՝ Մեղրիին, Լաչինին, Շուշիին, կամ Հայաստանի բարօր ու ապահով ապագային, երկրին ու բնակչութեան ճակատագրով մտահոգ իշխանութիւններու, եւայլնի համար:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԻՄ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ, ԻՄ ՏԱՆ, ԻՄ ԾՆՈՂՆԵՐԻ, ԻՄ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ...»

Շատ քիչ առիթներով միայն Սերգէյ Փարաճանովը կարծիք յայտնած է հայ ֆիլմարուեստի մասին: Ռուզան Ջաքարեանի գրի առած զրոյցէ մը առնուած եւ ստորեւ տրուած Փարաջանովի կարծիքները հայ ֆիլմարուեստի մասին դատումներ եւ հաստատումներ կատարելու զուգահեռ, կ'ակնարկեն նաեւ իր նկարահանուելիք երկու ժապաւէններուն մասին, որոնք «երազ» մնացին...

«Դեւը» վերջացնելուն պէս, Երեւանում կը սկսեմ նկարահանել իմ «Խոստովանանքը», որի բեմագիրը վաղուց եմ գրել: Առաջարկում էի շատ սթուտիոների, բայց, աւա՛ղ: Ես մի նամակ ունեմ նոյնպէս վաղուց ստացուած, որ պահում եմ իբրեւ մի պերճանք. «Տոնինօ Գուերան պատմեց մեզ ձեր «Խոստովանանք»ի բեմագիրը: Ես լսեցի այն եւ երախտապարտ եմ ձեզ: Այդ պատմութեան շնորհիւ ես դարձայ «Ամարկորդ»ի հեղինակ: Ձեր՝ Ֆեդերիքօ Ֆելլինի»:

Եւ ահա «Հայֆիլմ»ը ձեռք մեկնեց ինձ: Ֆիլմը կը լինի սեւ – սպիտակ, առանց մեծ ծախսերի: Բայց այդտեղ ես կը ծախսեմ իմ ամբողջ կեանքը՝ հարազատ ժողովրդի ճակատագրի, կեանքի մասին հանրագումարի բերուած իմ ըմբռնումը:

«Խոստովանանքը» փաստօրէն իմ ինքնակենսագրութիւնն է՝ միայն թէ առնըւած փոխաբերական եւ այլաբանական պատկերների մէջ: Դա իմ երկատուած ճակատագրի պատմութիւնն է: Ֆիլմի դիպաշարը պարզ է: Թիֆլիսը կերպարանափոխւում է, ընդլայնւում, այլ մակերեսներ ու հորիզոններ ձեռք բերում: Եւ գերեզմանատները, որ միշտ քաղաքի ծայրամասերում էին, նրա մատոյցներում, յայտնուելով քաղաքի կենտրոնում, քաղաքային խորհրդի որոշմամբ վերածւում են զբօսայգու: Այսպէս «տեղաշարժուել» է հայկական Խոջիվանք գերեզմանատունը, որի մասին ես գրում եմ: Ո՞ւր գընացին իմ նախնիները, ո՞ւր պիտի ապաստանեն նրանք: Եթէ յանկարծ ինձ մօտ գան, քանի դեռ ողջ եմ, ես նրանց ընդունել չեմ կարող, որովհետեւ նրանք գրանցում չունեն, չունեն մեր օրերի անհրաժեշտ մանդատը: Սա իմ ճակատագիրն է, իմ տան, իմ ծնողների, իմ մանկութեան ճակատագիրն է: Ճակատագիրն այն բազում արհեստների, ժողովրդական արուեստների՝ իրենց յըստակ բոյրով ու խօսքով, որ անդառնալիօրէն անհետացել են: Ֆիլմը փաստօրէն մի մահերգ է, պատկերային համակարգով իմաստաւորուած փիլիսոփայական խոհ:

Կ'ուզենայի այս ֆիլմը ժառանգութիւն թողնել իմ երիտասարդ գործընկերներին, որոնք շուարած գալիս են ինձ մօտ, երբեմն չիմանալով, թէ ինչ նկարեն, ինչն է պէտք այսօր: Մինչդեռ ամէն քայլափոխի կեանքի սքանչելի հոսքն է մեզ ուղեկցում, որն արուեստագէտը կարող է դարձնել պատկեր: Բարոյական, հոգեւոր, ազգային պատկեր:

«Հայֆիլմ»ում աշխատում են ականաւոր վարպետներ. Հենրիկ Մալեանը մի անգամ չէ, որ զարմացրել է կեանքի հանդէպ ունեցած խոր վերաբերմունքով, ֆիլմարուեստի ձեւակերտական լեզուի որոնումներով. յիշենք՝ «Նահապետը», «Մենք ենք, մեր սարերը», «Եռանկիւնին»: Մալեանը ազնիւ, աշխատասէր եւ աշխատապարտ մարդկանցից է: Նրա ձայնի ելեւէջների մեղմութիւնը, վեհանձնութիւնը հիացում է առաջացնում:

Ֆրունզէ Դովլաթեանի վրայ է այսօր դրուած «Հայֆիլմ»ի գեղարուեստական ղեկավարի պարտականութիւնը: Ինձ մըտահոգում է այն, որ նա որոշ ժամանակ կարող է ստեղծագործական դադար ունենալ, բայց մի զուցէ այդ պաշտօնում Դովլաթեանը ի մօտոյ ուշադրութեամբ կը զննի, կը գտնի եւ կը ստեղծի «Հայֆիլմ»ի մասին ժապաւէն:

Այս պարագայում իմ միակ ցանկութիւնը, որ տառապանքից ծնուած է, այն է, որ նոր ղեկավարը յոյս չկապի այն բեմադրիչների հետ, ովքեր թերուս են եւ չկարծի, թէ արտադրութեան մէջ նրանք կը կրթուեն: Այս կարգի անհարկի ուշադրութիւնն ամայացնում է ստեղծագործական մթնոլորտը: Ֆիլմարուեստը անասելի ախակալ է դաւաճանութեան եւ կեղծ տաղանդի հանդէպ: Այսօր մի ֆիլմ կարող է լաւ թուալ, պատուի, յարգանքի արժանանալ, իսկ վաղը այն մոռացուած է, դուրս դրուած, նետուած ֆիլմապահոցի մութ անկիւն: Ցաւում եմ, որ հայ բեմադրիչների հանդէպ պատշաճ ուշադրութիւն եւ փոխըմբռնում չկայ: Քանի – քանիսը թռչունի պէս անցան կամ... թաղուեցին... Յիշենք, Թէկուզ, Համօ Բեկնազարեանին: Անտարբերութիւն կայ եւ իմ հանդէպ տասնհինգ տարիներէ ի վեր. սա ոչ ոք, ոչ մի սերունդ չի ների: Մէկ է, կը գայ մի Արուլաձէ՝ վրացի կամ հայ բեմադրիչ եւ ցոյց կը տայ Վաղարշին ճիւաղային հրէշի կերպարանքով...

Ֆիլմարուեստը նուրբ, զարմանալի նուրբ արուեստ է, զարմանալի կասական ու զարմանալի առանձին եւ չափազանց բարդ: Ուստի իսկական բեմադրիչներին կարելի է, նոյնիսկ անհրաժեշտ է, փայփայել, շոյել: Լաւ բեմադրիչը, որին շոյում են, ի հարկէ մանկավարժօրէն, ստատրում, նա աւելի լաւ ֆիլմ է անում: Իսկ եթէ հալածանքի մէջ է...

Բայց ես այսօր երախտապարտ եմ «Հայֆիլմ»ին, յատկապէս Ֆրունզէ Դովլաթեանին, որը վեհանձնօրէն համաձայնեց համատեղ «Արա Գեղեցիկը» նկարահանելու իմ առաջարկին: Ի դէպ, այս բեմագիրն էլ վաղուց եմ գրել: Այս կերպ հնարաւոր կը դառնայ ստեղծելու Շամիրամի այգիների գեղեցկութիւնը: Ճիշդ է, Հնդկաստանում, որովհետեւ մեզ մօտ բոլոր փղերը յետեւի ոտքերի վրայ են կանգնում եւ բոլորն անխտիր ծառայում են Տուրովին կամ կրկէսային արուեստին: Իսկ փղերի իսկական հօտերը Հնդկաստանում են, եւ փղերի իսկական ճակատամարտ կարելի է ստեղծել այնտեղ:

Իսկ ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ ինչպիսին է լինելու ֆիլմարուեստի վաղը, ապա մի բան միայն կարող եմ ասել՝ թող կրկնուի այն, ինչ եղաւ նրա արշալոյսին, երբ հրապարակի վրայ էին Ռոմմը, Քոզինցեւը, Թրաուբերկը, Վասիլեւները, թող վաղուան օրը լինի արուեստի կրկնութիւնը, եւ մենք կը դառնանք մեծ ֆիլմարուեստի երկիր: Ի՞նչ կարծում էք պատմութիւնը չի՞ դնել ամէն ինչ իր տեղը:

Ամփոփելով խօսքս, ուզում եմ յոյս յայտնել, որ երբեւէ Հայաստան կը գան Լեւ Քուլիճանովը, Ռոման Բալայեանը, Սուրէն Շահպազեանը, Սերգէյ Փարաճանովը եւ հայ նշանաւոր վարպետներ՝ Հենրիկ Մալեանի, Ֆրունզէ Դովլաթեանի, Բագրատ Յովհաննիսեանի, Ալպերտ Մկրտչեանի հետ ձեռք – ձեռքի տուած, ուղած արուեստանոցի հետ սոյմրցումութեան մէջ յաղթող դուրս կը գան: Կարծում եմ, որ իր մեծ խօսքը կը բերի նաեւ Արթուր Փելեշեանը: Կարծում եմ, որ առաջնեւում արուեստի մեծ, սարդարապատեան հզօրութեան մարտեր են ըսպասւում, եւ հայ ժողովուրդը, որ աշխատաւոր ժողովուրդ է, արժանի է մեծ ֆիլմարուեստի:

ՍԵՐԳԷՅ ՓԱՐԱՃԱՆՈՎ

CENTRE EDGAR CHAHINE

ՏԻԳՐԱՆ ՓՈԼԱՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Էտկար Շահին Թանգարանը, որու գեղարուեստական բեղուն գործունէութեան անդրադարձած էինք անցեալ տարի, կը շարունակէ նոյն ուղղութեամբ:

Այս տարուան նորութիւնն էր Լա Ֆոնթէնի Առակներու Տիգրան Փոլատի կողմէ պատկերազարդումի ցուցահանդէսը որուն բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 8-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 17:

Տիգրան Փոլատ գրեթէ մոռցուած արուեստագէտ մըն է, որ սակայն, մեծ տաղանդի տէր էր: Ծնած էր 1874-ին, Աղեքսանդրիա լեհ մօրմէ եւ հայ հօրմէ: Իր կնքահայրը եղած է Նուպար փաշա: Ֆրանսայի մէջ, յաճախած է Վանվի Միշըլէ լիսէն եւ պաքալօրէային տիրացած 16 տարեկանին, ապա իրաւագիտական ուսումը շարունակած մինչեւ տոքթորա: Բայց, հակառակ իր հօրը փափաքին, Տիգրան Փոլատ կ'որոշէ նուիրուիլ արուեստին, սկսելով գծագրութենէն: 1910-ին, կը հաստատուի Շարթոն (Լուար նահանգ) եւ հոն կը մնայ մինչեւ իր մահը, 1950: Այդ վայրերն են որ իրեն ներշնչած են իր ամէնէն գեղեցիկ եւ նուրբ ժանտափրերն (օ – ֆոռթ) եւ փասթէլները: 1926-ին, ուրիշ 19 արուեստագէտներու հետ կը մտնէ Էտկար Շահինի հիմնած «Հայկական գեղարուեստական ակումբ»ին մէջ: Անրի Վէվէրի նման գրասէրներ եղած են «Les Fables de La Fontaine»ի հրատարակութեան նախաձեռնողներէն:

Գեղարուեստական իր գործունէութեան կողքին, Էտկար Շահին Թանգարանը կը զբաղի նաեւ Հայաստանի օգնութեամբ: Հանդստեան կոչուած ակադեմական քըննիչ Տիկին Շօսէի նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Արժանթան – Հայաստան ընկերակցութիւնը»: Աժիր ընկերութեան մէջ, իրեն վիճակուած էր Թուա-

...թեան ծրագիր մը պատրաստել Երեւանի երկլեզու դպրոցներուն մէջ: Ծանօթանալէ ետք Ֆրանսայի դեսպանատան լեզուագիտական կցորդին հետ, Հայաստանէն վերադարձին կ՚որոշէ շարունակել իր գործունէութիւնը Ը. կեռակցութեան մը ստեղծումով, Արժանթան: Ֆրանսայի դեսպանատան հետ գործակցելով, նախ կը կազմակերպուի 18 աշակերտներու եւ 2 դասատուներու կեցութիւնը 1994-ին Արժանթան: Այսօր, աւելի տարի, Ընկերակցութիւնը կ՚ընդունի երիտասարդներ եւ իրենց դասատուները: Այսօր 80 անդամ ունի, 18 հազար բնակիչ ունեցող քաղաքի մը մէջ, ուր հայ համայնք գոյութիւն չունի: Ընկերակցութիւնը, Արժանթանի մէջ, զարկ տըւած է զանազան ձեռնարկներու ծանօթացներու համար Հայաստանը – Ղարաբաղի շուրջ դասախօսութիւն, ժողովրդական պարեր, լուսանկարներու ցուցադրութիւն, «Հայաստան» հիմնադրամի մասին դասախօսութիւն, հանդիպում Հայաստանի դեսպանին հետ եւ այլն:

Ներկայիս կը գործակցի «Հայաստան» հիմնադրամի միջոցաւ վերակառուցման ծրագիր մը Սպիտակի աղէտեալ շրջանը:

Փօլատի ցուցահանդէսին բացման օրը (Յուլիս 8) վիճակահանութիւն մըն ալ կազմակերպուած էր յօգուտ Արժանթան Արմէնի ընկերակցութեան, որ լաւ արդիւնք տուած է:

Խաչեր Շահին Թանգարանը իսկապէս հրաշալի վայրի մը մէջ կը գտնուի, շրջապատուած տարածուն խնամուած պարտէզներով: Թանգարանը ինքնին շատ հետաքրքրական է Շահինի եւ այլ արուեստագէտներու գործերով, շահեկան հրատարակութիւններով: Այցելութիւնը խաղաղ վայելք մը կը պատճառէ:

Ամրան շրջանին, բազմաթիւ են զանազան ձեռնարկներ, բացի Փօլատի ցուցահանդէսէն: Կան նուագահանդէսներ, երգահանդէս եւ այլն: Կարելի է յայտագիրն ունենալ հեռաձայնելով՝

02 – 33 – 39 – 15 – 15

Ա. Մ.

* Le Prieuré St-Michel,
61120 Crouttes-Vimoutiers;
ouvert du 10 mai au 17 septembre,
tous les jours (sauf mardi) de 14h à 18h.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Առաջին Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Յուլիս 3-ին, տեղի ունեցած է Հայկազեան Համալսարանի ամավերջի հանդէսը, հովանաւորութեամբ Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահի կնոջ՝ Տիկին Անտրէ Լահուտի: Ներկայ եղած են նաեւ նախկին նախարար եւ երեսփոխան Ուալիտ Ժումպլաթ, Հայկական երեսփոխանական պլոքի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովնանեան, երեսփոխաններ, Հայաստանի դեսպանը՝ Արման Նաւասարդեան, Թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, Հայ կաթողիկէ պատրիարքական փոխանորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան, Միջին – Արեւելքի Հայ աւետարանական եկեղեցիներու Միութեան նախագահ վերապատուելի Մկրտիչ Գարակէօզեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, միութիւններու ներկայացուցիչներ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է աղօթքով վերապատուելի Կայծին Սաղըրեան, ապա խօսք առած է Հայկազեան Համալսարանի նախագահ՝ վերապատուելի տոքթոր Ճոն Խանճեան, որ երեք լեզուներով (անգլերէն, արաբերէն, հայերէն) գնահատած է շրջանաւարտներու ծնողները, որոնք հանդիսացած են իրենց զաւակներուն մղիչ ուժը եւ յենարանը՝ ուսման ճանապարհին վրայ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Միննեսոթա Հաւաքական Պատասխանատուութեանց Կեդրոնի նախագահ՝ Ռոպէր Մաք Կրէկըր: Շրջանաւարտներէն Տորիս Խալաֆ ուղերձով մը Թուած է Հայկազեան Համալսարանի մէջ շրջանաւարտներուն բարի յիշատակները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊՈԼՍՈՅ Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 14-ին, բացումը կատարուած է «Կիւրիւլեան» մասնաբաժնին, յարկաբաժինը հիմնովին վերանորոգուած է Յակոբ եւ Մեսիա Կիւրիւլեան եղբայրներու նիւթական օժանդակութեամբ: Ուղերձով մը հանդէս եկած է հոգաբարձութեան ատենապետ Գրիգոր Տէօշէմէճեան: Ան շեշտած է որ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցը ցայսօր կը գոյատեւէ իր առաքելութեան մէջ, իբր բուժարան հիւանդներու եւ պատսպարան կարօտեալներու եւ տարեցներու:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Մոնօ թատերասրահին մէջ, Յունիս 23-ին, Համազգայինի «Քնար» պարախումբը բեմ ելած է ստուել զօրացած եւ ինքնավստահ: Յայտագիրը գործադրըւած է «Դասատու Համերգ» բաժինով որ նորութիւն մը եղած է իբրեւ մատուցում: Դասարանային յայտագիր մը բեմադրըւած է ներկայացնելով փորձերու պահերու մթնոլորտը: Միաժամանակ կատարուած են պարեր: Յայտագիրը նուագի բաժին մըն ալ ունեցած է:

ՊՈՅԱՃԸԳԻՒՂԻ Եկեղեցիին պարտէզին մէջ (Պոլիս), Յուլիս 13-ին Սայաթ Նովա երգչախումբը հաւաքոյթ մը կազմակերպած է օգտուելով դուդուկահար Ճիվան Գասպարեանի Պոլիս ներկայութենէն: Արուեստագէտը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Հաւաքոյթին բացումը կատարած էր Բագարատ Եսթուքեան որ ողջունած է վարպետին ներկայութիւնը, Թարգման ըլլալով իր ընկերներուն զգացումներուն: Ճիվան Գասպարեան յաջորդ օրը Երեւան վերադարձած է:

CD REÇUS

HOKIS VOLUME MEG

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ara Bozadjian
Dukes Ave Records
138A Chiswick High Road,
London W4 1PU

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2000

միջազգային համաժողով Գերմանիոյ մէջ

— • —

Քրիստոնէութեան Հայաստանի կողմէ պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առթիւ միջազգային համաժողով մը կազմակերպուած է Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքին մէջ, յառաջիկայ Սեպտեմբերին: «Հայաստան 2000» խորագրուած ձեռնարկը կարեւոր իրադարձութիւն մըն է Հայաստանի ու Գերմանիոյ մշակութային եւ գիտական յարաբերութիւններու մարզին մէջ: Կազմակերպութեան գործը ստանձնած է 1998-ին հիմնուած «Մեսրոպ» հայկական հետազօտութեան կեդրոնը: Ձեռնարկը կը վայելէ հովանաւորութիւնը Գերմանիոյ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահներ Ե. Ռաուի եւ Ռ. Քոչարեանի, նաեւ Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներուն:

Նոյն առիթով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հայկական դանձերուն ցուցահանդէսը կը բացուի նոյն քաղաքին Մորիցպուրկ պետական պատկերասրահին մէջ: Յայտագրին մէջ առնուած դասախօսութիւնները նիւթ կ՚ունենան լեզուն, գրականութիւնը, եկեղեցին, պատմութիւնը, մշակոյթը, Սփիւռքը, արուեստը, եւայլն: Անոնց զուգահեռ տեղի կ՚ունենան համերգներ, կրօնական արարողութիւններ, եւ այլն:

Մասնակցութիւնը կ՚արժէ 350 գերմանական մարք, ուսանողներուն՝ 175: Կարելի է արձանագրուիլ մասնակի ծրագիրներու համար, վճարելով միայն ընտրուածին փոխարժէքը:

Դիմումի հասցէն է.

MESROP — Zentrum fuer Armenische Studien
Collegienstr. 62 D-06886
Lutherstadt Wittenberg

Tél. : 49 - 3491 - 46.61.41
Fax : 49 - 3491 - 46.62.32
E-mail : mesrop@uni-halle-de

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

«Թալթ մըն էր ըրինք»: աս թառը սըրբազղծութեան մը, հայհոյանքի մը պէս կը հնչէր Մարտիկ աղային ականջներուն, միտքը կը պայթեցնէր, սիրտը կ՚ըմբոստացնէր: Ի՞նչ... հերոսը, դրօշակեանը խեղ կ՚ըսէր, Թէ իր ըրածը խալթ մըն էր, մինչ ինք անսահման հիացում մը ունէր այդ անմահ գործին համար, պիտի ուզէր նոյն իսկ զայն կատարողներէն ըլլալ, այդ գործին անմահ փառքովը ծածկուելու, հերոսներու տիեզերական ակի մատեանին մէջ անցնելու համար, մանաւանդ որ այդ հերոսները կեանքերնին ալ տուժած չէին: Ո՞վ պիտի չուզէր այդ գնով հերոս ըլլալ:

Ամիքան շուարած, զայթակղած, զայրացած էր Մարտիկ աղա, որ բարձրաձայն խօսելով, Թեւաշարժելով, եկեղեցին մեկնած ատենը անուշադրութեամբ ճամբայ, զարնուեցաւ կորաքամակ, երկուք կորած պառաւ կնկան մը, որ կը սլքտար մարականներուն շուրջը, հետաքրքիր, ականջները սրած, աչքերը խոշոր բացած...

Կինը վար ինկաւ, սկսաւ պոռալ, կանչել, հեծել, անիծել...

– Վա՜յ, մարդ Աստուծոյ, քիչ մը տիխաթ ըրէ... վա՛յ, կռնակս կոտրեցաւ... Աստուծմէ գտնաս հէմէն:

Գայթակղածները շուրջը ժողուըւեցան, զինքը վեր առին:

Սամաթիոյ Պալըքճըլար Թաղին բնակիչներուն անծանօթ չէ՛ Թադուկ հանըմը, իր փողոցին բերանը բարձրացող, իրեն պէս պառաւ, խորշոմոտ, խարխուլ տունովը՝ ցիցերով նեցուկուած: Հետաքըրքիր, բամբասող, շատախօս ծեր կնկան տիպարը, իր Թաղին բոլոր դէպքերուն, բարքերուն, պատահարներուն, բացօթեայ Թէ գաղտուկ, լրատուն, իր դըրացիներուն ներքին, տնական, ընկերական գաղտնիքներուն, եղելութիւններուն հանրագիտական բառարանը, կենդանի հաւաքածոն, բերանացի տօքիւմանըներու արշիւը, էն փոքր միջադէպերուն, խօսքի մը, շարժումի մը, կարձատեւ անցքի մը էնսթանթանէ ու գրեթէ միշտ պատուհանը, իր պզտիկ, պճլտացող աչքերը փողոցին, դրացի տուներուն պատուհանին, դուռին վրայ փոփոխակի յառած, միշտ դիտելու, լրտեսելու վըրայ, իր կեանքը կարծես կը խառնուի Թաղին, կը ձուլուի կեանքին հետ, որուն կ՚ունկնդրէ, կը լրտեսէ, էն չնչին չնչաւութիւնները, կը լուսանկարէ էն փոքր շարժումները, խօսք մը, բառ մը, ճիչ մը, աղմուկ մը, քըքիջ մը, ամէն բան կը բռնէ Թուխչին մէջ ու միտք կը պահէ: Չի հանգչիր, մինչեւ որ չըացատրէ, չլուսաբանէ առեղծուածային բան մը, որ զինքը հետաքրքրած է, անցնող կամ իր դրացիներուն եկող մէկը, զոր չի ճանչնար, դէպք մը, զոր չէ հասկցած, աղմուկը, որուն պատճառը կը վրիպի իրմէ:

Յուրտ ըլլայ, Թէ ձիւնէ՛, անձրեւէ, Թէ արեւ զա՛յ, Թադուկ հանըմը միշտ իր դիտարանն է, պատուհանի պահակի մը պէս անվրիպելի, պարտաճանաչ, միշտ զարանակալ՝ լուրի մը, տեղեկութեան մը, նոր դէպքի մը, շատախօսութեան՝ նոր պատրուակի մը, դէմքը փակցուցած ապակիին, իր ծեր կնկան սուր աչքերուն բոլոր դիտողութիւնովը, հոտառութիւնովը զինուած, ճանկը վեր բռնած կատուի մը պէս, որ որսին կը սպասէ, փողոցէն անցնող քայլի աղմուկի մը, քիչ մը բարձրաձայն խօսակցութեան մը, զարնուող դուռ մը, պատուհան մը, որ կը բացուի կամ կը գոցուի, կառք մը, որ կը կենայ, ճիչ մը, որ կը լսուի, շուտով դիշատող Թռչունին պատուհանը կը բացուի, կամացուկ մը, գողի պէս, ուշադրութիւն չհրաւիրելու համար, ու երկար հետաքրքիր քիթ մը ծայր կուտայ, կորած հաւկիթէն դուրս ելլող հաւճագին կտուցին պէս, որ կը լրտեսէ, մտիկ կ՚ընէ, կը հարցաքննէ:

Օ՜, խղճալի տանջանքը, անձկութիւնը այդ ցցուած, երկայն, կոր քիթին, որ խորշոմած, խոռոչուած զանկուտ դէմքին, որ կը ծամածռէ, կ՚երկարի, կը նեղնայ, աջ ու ձախ կը զարնուի պատուհանին մէջ, ինչպէս Թռչուն մը վանդակին մէջ եւ ուր կոր ու երկայն քիթէն կը ցայտէ կեռի մը, ճանկի մը պէս կոր, աւաճ փոսթ էֆլէօրէօրի մը նման յառաջացած յուպակի մը պէս հոտուըռտացող, այդ պզտիկ, աշխոյժ, յուսահատօրէն հարցաքննող աչքերուն, այդ ճիտին, որ կ՚երկննայ, կը գալարի, ծեր կնկան այդ պզտիկ մարմինէն, որ աչքերը կը սեւեռէ խորհրդաւոր, չհասկցուած դէպքի մը անզթօրէն հարցական կէտին, անծանօթին, հանելուկին:

– Քա Սօֆիկ հանըմ, ո՞վ էր, ի՞նչ էր ի՞նչ եղաւ, – յուսահատ կոչը կը լսուի մերթ դիմացի դրացիին ուղղուած...

Ընդհակառակն, ինչ անհուն ուրախութեան մը մէջ կ՚ընդլայնի իր չորցած դէմքը, ինչ չարաճճի հաճոյքով կը վառին իր աչքերը, երբ յաջողած է որսալ, իր ճանկը կամ կտուցը անցընել գայթակղութիւն մը կամ ո՛եւէ դէպք մը, հասկըցած տեղեկութիւն մը իր լրապարկին մէջ նետած:

– Քա, գիտես ո՞վ է... իշտէ քրոջը փեսան է, 200 ոսկի Թրախօմա ունէր նէ... գինով է՝ կ՚ըսեն անոր համար:

Ու կը սկսի իր բամբասանքի Թոյնը Թափել, իր անհեղամիտ դիտողութիւնները եւ խածուածքները, աչքի նշանակիչ քթթումներով, շատ բան ըսող լռութեան կէտերով, կիսապահումներով, «կը հասկընա՞ս...»:

Մէս մինակ գրեթէ, մանչ զաւակով, որ առտուն կանուխ շուկայ կ՚երթայ ու իրիկունը մութին կը վերադառնայ, իր ընտանութեանը համար Թաղեցիներուն ընկերութենէն վտարուած գրեթէ, Թադուկ հանըմին կեանքը կ՚անցնէր դիտելով Թաղին կեանքը, ըլլայ փողոցին լոյսին մէջ, Թէ տուներուն գաղտնապահութեանը մէջ, որ կեանքն է, իրն է, իր կեանքին գըլխաւոր նպատակն է կարծես, միակ ըղձաքումը, գոյութեան պատճառը, այդ ուրիշներուն կեանքը, որուն ինք կը շահագրգռուի աւելի քան իր կեանքին եւ աւելի քան անոնց, որուն կը պատկանի:

Իրիկունը տղան կը վերադառնայ, ու Թադուկ հանըմ իր օրուան դիտողութիւններուն պարկը կը բանայ, մէջինները դուրս կը Թափէ, Թաղին քրոնիկը կ՚ընէ ու օրուան պիլանչօն:

Եկաւ Օգոստոս 26-ը: Այդ օրը Թադուկ հանըմին համար մանաւանդ աղէտաբեր եղաւ: Եթէ գիտնային դաշնակցականները, Թէ որքան անէծք վաստկեցան Թադուկ հանըմէն, այն հայ ծերունի կինէն, որոնց քով անէծքի բառարանը ճոխ ու անեղծ մնացած է, Թերեւս այդ ցոյցը չէին ըներ:

«Ճըլիկ – ճըլիկ կոտորին, ճըլակոտր ըլլան, անկտրուկ ցաւերու գան, կտոր – կտոր ըլլան» բսելէն չէր դադրեր Թադուկ հանըմ:

Դատէշէք մէկ մը:

(Շար. 45)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Թեմական Խորհուրդը սրտի խոր կսկիծով կը տեղեկացնեն թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երիցագոյն հոգեւորականներէն՝

ԳԵՐՇ. Տ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

յետ երկարատեւ հիւանդութեան, ի Տէր հանգեաւ Երեքշաբթի, Յուլիս 25-ի երեկոյեան:

Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեանի Տան Կարգը կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 30, երեկոյեան ժամը 7-ին՝ Չելթընհամ Փէնսիլվանիոյ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ: Թաղման Կարգն ու Վերջին Օծումը՝ Երկուշաբթի, Յուլիս 31, առաւօտեան ժամը 10-ին՝ յընթացս պատարագի:

Արեւելեան Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեանի վախճանման քառասունքին առիթով մասնաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սեպտեմբեր 3-ի Կիրակին:

Աղօթենք որ Տէրը Իր երկնային լոյսերուն մէջ հանգչեցնէ վախճանեալ Բաբգէն Սրբազանի հոգին:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Յուլիս 26, 2000
Նիւ - Եորք, Ն. Ե.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

[illegible]

ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ

ԴԱՇՆԱԿ

Օգոստոս 6, ժամը 18-ին
Eglise Finlandaise de Stockholm

Programme :
Les Variations de Goddbag.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ագաչեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն իրենց մօր՝ Նոյեմի Էֆխանեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Ագաչեան ընտանիքէ 3000 Ֆր., (1000 Ֆր. Մշակոյթի Տան - 1000 Ֆր. Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին - 1000 Ֆր. Դաշնակցութեան Սարգիս Մինասեան խումբին), (ստանալ՝ Մշակոյթի Տունէն), Տէր եւ Տիկին Ղազարեանէ 500 ֆրանք:

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սոնա Ագաչեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր՝ Նոյեմի Էֆխանեանի մահուան առթիւ. եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այդ առթիւ ստացած հետեւեալ նուէրներուն համար, փոխան ծաղկեպսակի:

Բապուճեան - Սարգիսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Նատիրեան - Գեւոնեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մատիլեան 200 Ֆր.:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ:
ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբը ժամերգութեան՝ ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Բ. Օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն - Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11-ին հոգեհանգիստ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նիսի Պարսամեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, պէտք ունի պետական վկայականի տէր, հայ ծագումով տնօրէնուհիի մը:

Փափաքողներէն կը խնդրուի ղրկել իրենց կենսագրականով (C.V.) եւ նկարով հետեւեալ հասցէին.-

Ecole BARSAMIAN

281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE

☎ 04 93 44 44 03

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**
Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et **MARTEN YORGANTZ**
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël

RESERVATION au 04.94.19.51.50

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«**Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !**
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75-րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.959 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.959

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ

Կրասնոդարի շրջանի «Համշէն» հայկական գիտական եւ մշակութային կեդրոնը Յուլիս 15-ին հիմնադիր ժողով գումարած է: Նախագահ ընտրուած է «Երկրամաս» թերթին գլխաւոր խմբագիրը Սուրէն Տէրտէրեան: Նոյն առիթով կեդրոնը դիմում մը յղած է Նախագահ Պուտինի, անոր ուշադրութեան յանձնելու համար շրջանի ցեղային եւ կրօնական հակամարտութիւնները: Հոն կ՚ըսուի թէ Չէչէնիոյ, Ղրիմի եւ Աբխազիոյ մօտիկ դրացնութեան մէջ գտնուող շրջանը կը մնայ յետադայ բախումներու դաշտ դառնալ, մանաւանդ որ ղեկավարութիւնը անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չի դարձներ վայրին աշխարհական կացութեան:

Դիմումը ստորագրողները զօրակցելով Չէչէնիոյ մէջ սահմանադրական կարգ-կանոն հաստատելու Նախագահ Պուտինի քաղաքականութեան եւ Ռուսաստանի ամբողջականութիւնը կարեւոր նկատելով համոզում կը յայտնեն որ ան իրենց շրջանին մէջ ալ հետամուտ կ՚ըլլայ ցեղային հաւասարակշռուած քաղաքականութեան մը. կը յուսան որ աւելի կը զօրանան եւ կը զարգանան ռուս եւ հայ ժողովուրդներուն եղբայրական եւ ընկերական զարաւոր կապերը, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի բոլոր ժողովուրդներուն փոխադարձ յարաբերութիւնները:

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ Կ՚ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած Ժողովրդական կուսակցութեան Վարդենիսի եւ Գեղամաւանի շրջանային կազմակերպութիւնները յայտարարութիւններով ծանր ամբաստանութիւններ ուղղած են երկրին իշխանութիւններուն, Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործութեան քննութեան առընչութեամբ: Կ՚ըսուած է. «Համբերել ենք, որպէսզի ահաւոր դարի ոճրագործութեան հետաքննութեանը, պատմութեանները բացայայտմանը: Արդէն լցուել է ժողովրդի համբերութեան բաժակը, կորել հաւատն ամէնի եւ ամէն ինչի նկատմամբ: Չենք հաւատում ներկայ իշխանութիւններին, որոնք յանցանքը կատարողներին ձերբակալել են եւ չեն ուզում յանցագործներին ձերբակալել»:

Ուրիշ տեղ մը, նոյն յայտարարութեան մէջ, կ՚ըսուի. «Հանրապետութեան ղեկավարները, արդարադատութեան մարմինները վաղ թէ ուշ պէտք է պատասխան տան ժողովրդին, թէ ո՞ւմ էր ձեռնտու այդ ոճրագործութիւնը, ո՞ւմ էր արգելք մտնել Կարէն Դեմիրճեանի քաղաքական ասպարէզ գալը...: Վրդովեցուցիչ է, որ հանրապետութեան, ժողովրդի եւ արդարադատութեան համար պատասխանատուներն այսօր չափազանց անտարբեր դիրք են գրաւել Հոկտեմբեր 27-ի չարագործութեան հրահրիչների եւ կատարողների նկատմամբ: Պատմութիւնը կը դատապարտի նրանց եւ նրանց սերունդները դարեր շարունակ կ՚ապրեն անարգանքի սեւ խարանով: Ոչ ոք ապահովագրուած է այդպիսի ոճրի զոհ դառնալուց, քանի դեռ Հայաստանում անարգել անպատժելիութիւնն է տիրում: Չարագործ մի ձեռք էլ վաղն անպայման կը հասնի ամէն մի զազրելի չարագործի այսօր հովանաւորողներին»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 27 / 28)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՔՈՅՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարար, Մարտ 22-ի մահափորձով ամբաստանուած Ս. Բաբայեանի եւ Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի քոյրը Անոյշ Բաբայեան – Ցակորեան յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ հետապնդուած է ԼՂՀ ներկայ իշխանութիւններու իրենց հանդէպ անմարդկային վերաբերումէն եւ դիմած է Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու, Գերմանիոյ, Յունաստանի եւ այլ երկիրներու, քաղաքական ապաստանի խնդրանքով: Անոյշ Բաբայեանի պատճառներէն մէկն ալ այն է որ Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանին կողմէ իր ընտանիքին անդամները վտարուած են իրենց օրինական կերպով յատկացուած բնակարանէն:

ԼՂՀ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԺԱՄ – ՀՅԴ ՎԷՃ

Ժողովրդական Արցախ Միութիւնը (ԺԱՄ) որ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի զօրավիգ խմբաւորումն է եւ Յունիս 18-ի ընտրութեան յաղթականը, Յուլիս 27-ին Յայտարարութիւն մը հրապարակած է որպէս հակադրեցութիւն ՀՅԴ-ի Արցախի կեդրոնի Յուլիս 25-ի յայտարարութեան: Հոն կ՚ըսուի թէ ԼՂՀ միջազգային վարկանիշին համար մտահոգիչ է որ ՀՅԴ ուզէ ստուերել ընտրութեան օրինականութիւնը եւ փորձէ ինքզինք ներկայացնել ԼՂՀ իշխանութիւններէն հալածուածի դերին մէջ, մինչդեռ անոր չորս թեկնածուները մրցակից անդամ չեն ունեցած: Գալով ապօրինութիւններու, ԺԱՄ-ի յայտարարութեամբ կ՚ըսուի որ իր չորս մը թեկնածուները «սեփական դառը փորձով են համոզուել թէ ՀՅԴ Արցախի կեդրոնը ինչպէս եւ ինչ լծակների գործադրմամբ է դրանք բոյլ տալիս»:

Անդրադառնալով Ազգ. Ժողովի նախագահի ընտրութեան ՀՅԴ-ի յայտարարութեամբ «անօրինական» որակումին, ԺԱՄ-ի յայտարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այդ նախագահը առաջադրուած էր նաեւ ՀՅԴ-ի կողմէ եւ որուն թեր քուէարկած էին 24 երեսփոխաններէն 22-ը:

ԺԱՄ-ը կ՚ուզէ հաւատալ որ ՀՅԴ-ի Յայտարարութիւնը Յուլիս 30-ի Ստեփանակերտի թիւ 4 եւ 7 ընտրատարածքներու կրկնակի քուէարկութեան շուրջ անբարենպաստ մթնոլորտ ձեւաւորելու միտումով չէ եղած, այլ ընդունուած է «յոյզերի ճնշման տակ»: Ըսելով որ ՀՅԴ իր 9 երեսփոխաններուն հետ մը եւս աւելցնելու կարելիութիւնը ունի, ԺԱՄ-ը կը թելադրէ որ անոր կեդրոնը փոխանակ յայտարարութիւններ շարադրելու, ուժերը գործածէ Ազգային ժողովի երկու խմբակցութիւններուն յետագայ գործակցութիւնը ամրապնդելու:

ՀԱՅ ՏՂՈՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 13 – 25 Հարաւային – Գորէայի մէջ տեղի ունեցան մաթեմաթիքի միջազգային մրցումներ, որոնց ընթացքին Հայաստանէն երկու ուսանող արժանացան արծաթ մետալի, երեք՝ պրոնզ: Արծաթ մետալ շահողներն են՝ Սեւակ Մըխիթարեան եւ Դաւիթ Յարութիւնեան: Խմբական մրցումի մէջ, Հայաստանի ուսանողները չորրորդ տեղը գրաւեցին Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան երկիրներու մէջ:

Հայաստան 1993-էն ի վեր կը մասնակցի այս մրցումին, բայց արդիւնքը այս տարի լաւագոյնն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Լ. ԺՈՍՓԷՆ վերջապէս համաձայնութիւն տուաւ վիժումի նոր օրինագիծի մը: Ցղութեան կամաւոր ընդմիջումի համար արտօնուած պայմանաժամը տասնէն տասներկու շաբթուան կը բարձրանայ ու անչափահասներու համար ծնողական արտօնութեան պայմանը կը ջնջուի որոշ պարագաներու համար:

ԳՈՆԳՈՐՏԻ արկածի զոհերուն յիշատակին Փարիզի «Մատլէն» տաճարին մէջ Յուլիս 27-ի էքիւմէնիք արարողութեան ներկայ գտնուեցան անոնց հարազատները, «Էր Ֆրանս»ի ղեկավարներ, անձնականութէն դէմքեր: Տաճարին դրան առջեւ հաւաքուած ժողովուրդը եւս յարգանք մատուցանեց զոհերուն, հետեւելով արարողութեան: Արկածը լուսաբանելու համար մանրամասն քննութեան առնուած են օդանաւին երկու սեւ տուփերը: Նոյն ատեն բուռն վիճարկումի նիւթ է Իլ տը Ֆրանսի շրջանին մէջ երրորդ օդակայան մը կառուցանելու ծրագիրը եւ վայրին ընտրութիւնը:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԵՎԷՃԵԱՆ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի թանրերը «Ֆիկարօ»ին (Յուլիս 28) տըրւած հարցազրոյցով մը քննադատած է վարչապետ Լ. Ժոսփէնի Գորսիքայի հարցին համար առաջարկած լուծումը: Ան վախ կը յայտնէ որ առաջին այս պարագան վարակիչ նախընթացի մը բնոյթը կ՚առնէ: Կ՚ըսէ թէ վիճումի քաղաքականութիւնը կը վնասէ հանրապետութեան հիմնական սկզբունքին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ 300 քիլոմեթր արեւմուտք Սմոլէնսկի մէջ սպաննուած է շրջանի միակ անկախ ձայնասփիւռին տնօրէնը: Կայանին պատասխանատուներուն կարծիքով քաղաքական ոճիր է, քանի որ սպանեալը Սերգէյ Նովիկով ամիս մը առաջ շրջանի կառավարիչին ուղղուած նամակով մը թուած էր ոճրային շրջանակին հետ կապ ունեցող անձերու անունները, աւելցնելով որ եթէ կացութիւնը չբարելաւուի, ընդդիմադիրի դերը պիտի գրաւէ նոյն կառավարիչին դէմ, մօտակայ ընտրութեան ընթացքին:

ՏԻԽՍԷԼՏՈՐՖԻ փապուղիի կայանի մը մօտ պայթած ռումբ մը ինը հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է Յուլիս 27-ին: Երկուքը ծանր կացութեան մէջ էին: Արարքը ոչ մէկ կազմակերպութիւն ստանձնած էր:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ մամուլին տիրական դէմքը Վլատիմիր Գուսինսկի որ դեղծարարութեան ամբաստանութեամբ մօտ ամիս մը առաջ ձերբակալուած էր, ազատ արձակուած է: Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը բողոքի լայն հակազդեցութեան պատճառ եղած էր ռուս գործի մարդոց, նաեւ միջազգային շրջանակներու մէջ: Ան ծանօթ էր նաեւ որպէս նախագահ Պուտինի հակառակորդ դէմք. իսկ ազատ արձակման առընչութեամբ այն կարծիքը կը տիրէ թէ համաձայնութեան եզր մը գտնուած է երկուքին միջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՐԱՔԻ ԵՒ ՔԼԻՆԹԸՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ

Յուլիս 26-ի իսրայէլեան մամուլը արձագանգած է այն առաջարկներուն զորս Պարաք, ապա Քլինթըն ներկայացուցած են Արաֆաթի Երուսաղէմի ապագայ կարգավիճակին մասին:

Իսրայէլ, որ 1967 Յունիսին կցած է արեւելեան մասը (արաբական) եւ այդ թուականէն 180 հազար հրեաներ տեղաւորած այդ շրջանը, եռապատկելով թաղապետութեան սահմանները, կը պահանջէր որ արեւելեան – Երուսաղէմը մնայ իր միակ իշխանութեան ներքեւ եւ կը մերժէր որ պաղեստինեան ապագայ պետութիւն մը հոն հաստատէ իր մայրաքաղաքը: Բայց, Պարաք դէմ չէր թաղապետական սահմաններու փոփոխութեան մը, որպէսզի արաբական թաղամասեր – Հին Քաղաքէն դուրս, ուր կը գտնուին Ս. վայրերը – անցնին պաղեստինեան հակակշռի, նոյնիսկ իշխանութեան տակ: Ըստ Քոլ Իսրայէլ ձայնասփիւռին, Պարաք Պաղեստինցիներուն առաջարկած կ՚ըլլայ «ինքնավարութեան յատուկ վարչակարգ» մը Հին Քաղաքի զանազան թաղամասերու մէջ: Մասնաւոր ճամբայ մըն ալ թոյլ կու տայ Այսրյորդանանի Պաղեստինցիներուն որ մզկիթներու հարթավայրը երթան, որ կը մնայ իսրայէլեան իշխանութեան ձեռքը, բայց, կը վայելէ «կրօնական ինքնավարութեան յատուկ կարգավիճակ» մը:

Ասոր փոխարէն, Իսրայէլ առաջարկած կ՚ըլլայ Պաղեստինցիներուն որ ընդունին «Մեծն Երուսաղէմի» մէկ բաժնին մէջ սահեծուած շուրջ 12 հրէական թաղերու կցումը, նաեւ արուարձաններու: Արաֆաթ մերժած կ՚ըլլայ այս առաջարկները, պահանջելով արեւելեան Երուսաղէմի ամբողջական վերադարձը, իր մայրաքաղաքը հաստատելու համար: Ընդունած կ՚ըլլայ, սակայն, որ Իսրայէլ պահէ Հին Քաղաքին եւ Լացի Պատին «Հրեայ թաղամաս»ին հակակշիռը:

Ձանազան շշուկներու համաձայն, Ամերիկացիք առաջարկեր էին երկու մայրաքաղաքներու հաստատումը: Իսրայէլեան մայրաքաղաք մը, Երուսաղէմ անունով, որ կ՚ընդգրկէ ներկայ հրէական քաղաքը, արեւելեան – Երուսաղէմի մէկ մասը եւ Հին Քաղաքը որոնց կը միացուին դրացի համայնքներ: Պաղեստինեան մայրաքաղաքը, Ալ Քուտս անունով ընդգրկած կ՚ըլլար արեւելեան – Երուսաղէմի, կամ մերձաւոր, արաբական զանազան թաղամասեր: Առաջարկած կ՚ըլլան որ Տաճարի Բարձունքին (մզկիթներու հարթավայրը) պաղեստինեան «ինքնավարութիւնը» վայելէ նաեւ «պաղեստինեան պահակազօրք» մը: Ասոր փոխարէն Հրեաներուն կ՚ապահովուի յատուկ վայր մը աղօթելու համար: Բանակցութեանց խզումին նախորդող գիշերը, Քլինթըն նոյնիսկ «նոր ծրագիր» մը առաջարկած կ՚ըլլայ Երուսաղէմի շուրջ, աւելի նպաստաւոր Պաղեստինցիներուն: Պարաք յայտարարած կ՚ըլլայ «Խօսեցէք Արաֆաթին, տեսնենք ի՞նչ կ՚ըսէ»: Այս վերջին մերժած կ՚ըլլայ:

Յուլիս 26-ին, այս անդրադարձութիւնները բսել տուած են Եաիր Աշարոթի խմբագրին որ «Պարաք աւելի հեռու գացած է քան իսրայէլեան որեւէ ղեկավար զոհողութեան տալու համար պաղեստինեան պահանջներուն: Արաֆաթ յուսախաբ ըրաւ: Առաջին անգամը չէ»: Իր մէկ ծանօթ պաշտօնակիցը՝ Նահում Պարնէա կ՚աւելցնէր որ «Արաֆաթ վարպետ դարձած է պատմական սխալ որոշումներու տալու մէջ»:

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ ՎԱ՞Խ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Ցաւոտ խուլ հարցի նման բանի մը վերածուած է մարդահամարի նիւթը։ Ցաւոտ հարց մը զոր անվերապահութեամբ կարելի չէ օրակարգի բերել, կազմակերպել ու արդիւնքը յայտարարել բացէ ի բաց։ Կարելի չէ նաեւ վերջնապէս մէկդի ձգել, մոռնալ։

1989-ի փոթորկոտ շրջանին կատարուած մարդահամարը արդարօրէն «կասկածելի» կը նկատուի զանազան պատճառներով։ Ցեռերկրաշարժեան օրերու զանգուածային մեկնումները, օտարականներու ուշագրաւ ներկայութիւնը, Ղարաբաղի հարցով հարիւր հազարաւորներու տեղաշարժերը կրնայի՞ն վստահելի պայմաններ նկատուիլ մարդահամարի համար։ Պէտք չէ մոռնալ որ տակաւին կը տիրէին սովետական կարգերը որոնց օրով յաճախ արդիւնք կոչուածը նախագրեալ մըն էր որոշող՝ գործադրութեան ընթացքին ձեւականութիւնը։ Այս պայմաններով հրապարակուած արդիւնք մը որ 3·800·000-ի շուրջ թիւով մը կ՚ամփոփէր Հայաստանի բնակչութիւնը, շատ-շատ կրնար մօտաւոր նշանակութիւն մը ունենալ։

Այսօր, աւելի քան տասնամեակ մը ետք, այդ վաւերականութիւնը այժմէական ոչինչ պահած է այլեւս։ Կամուրջներու տակէն այնքա՛ն ջուրեր հոսած են որքան կրնային հոսիլ դարու մը ընթացքին։ Հայաստանի բնակչութեան թիւը վերջին տարիներուն եթէ խնդրոյ առարկայ կ՚ըլլայ, առկա մարդահամարին առընչութեամբ չէ։ Ճիշդ հակառակը. արտագաղթի երեւոյթն է որ նիւթը այժմէական կ՚ընէ, արմատապէս հակադիր տեսանկիւնէ։ Կը խօսուի, կը գրուի, կը չեշտուի անընդմէջ նուազումը, մինչդեռ բնական պայմաններու մէջ մարդահամար բսուածը ընդհանրապէս կ՚արձանագրէ բնակչութեան աճը։

Հայաստանի մէջ համբելու արարքին դիմելու տրամադրութիւն քանի մը անգամ յայտնուեցաւ անկախութեան տասնամեակին ընթացքին։ Ամէն անգամուն ալ կիրարկութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ, կամ միւս տարուան, պիւտճէի, կազմակերպչական խնդիրներու պատճառաբանութեամբ։ Բաներ որոնք որոշ չափով արդար էին վստահաբար. բայց, միւս կողմէ, չբաւեցին քօղարկելու վախի ազդակը։

Այդ ազդակին մասին բացայայտ կերպով կը խօսուի «Ազգ»ի Յուլիս 13-ի թիւին մէջ. «Ինչո՞ւ ենք վախենում մարդահամարից» խորագրուած էջը առաջին տողէն կը բացուի այդ նշումով. «վախենում ենք ճշմարտութիւնից» կ՚ըսուի հոն, մարդահամարի հեռանկարներուն թուումէն ետք. «Վախենում ենք որ կը բացայայտուի անընդհատ արտագաղթից մաշուած մեր թուաքանակը, վախենում ենք որ ակնթարթօրէն կը փլուի կեղծ ցուցիչների ու ինքնամխիթարութեան մեր իսկ ճեռքով կառուցուած ապարանքը»։

Ինչ որ այս մատնանշումէն աւելի ցընցող է «ակնարկ» կամ «գուշակութիւն» ըլլալով հանդերձ, բնակչութեան համար տրուած թիւերն են. մէկ միլիոն 800 հազար, մէկուկէս միլիոն, եւ մինչեւ իսկ աւելի նուազ...։ Նման «գուշակութեան» հիմ կը կազմեն բնակարաններու գինեբուն անկումը, անոնց համատարած վաճառքը, ձեռնարկութիւններու փակումը, օդակայանին մէջ ու քանի մը դեսպանատուներու (սկսած ամերիկեանէն) առջեւ խռնուածներու քաշքշուքը եւլն.։

Հայաստան մարդահամարի արդիւնքէն չվախնալու առաջին քայլերը առած է, Նախապատրաստական աշխատանքներու պետական յանձնաժողով կազմելով. զայն կը գլխաւորէ նախարար Լէոնիդ Յակոբեան։ Եթէ կազմակերպչական գործը յաջողութեամբ աւարտի եւ կառավարութիւնը չհրաժարի իր որոշումէն, գոնէ 2001-ին տեղի կ՚ունենայ մարդահամարը եւ ինչպէս կը գրէ լրագրողը «էթէ չըրկեղծեն, կ՚իմանանք թէ որքա՞ն ենք մընացել Հայաստանում»։

Վերջին պարբերութեան մէջ կ՚ըսուի թէ արտագաղթի չափերուն մասին կարելի է գաղափար ունենալ, օդային գիծերու գլխաւոր վարչութեան կողմէ ազգային վիճակագրական բաժնին տրուած տեղեկութիւններով։ Սակայն, երբ ականատեսներ յաճախ կը կրկնեն թէ չարաթը ծայրէ ծայր լեցուն 4–6 հանրակառք Երեւանէն Վրաստանի ճամբով Թուրքիա կը մեկնի միայն, օդային ճամբան վիճակագրութեան շատ թերի աղբիւր կ՚ըլլայ։ Արդէն, ինչպէս կ՚ըսուի գրութեան մէջ, վիճակագրական բաժնի պետ Ստ. Մնացականեան յայտնած է թէ ասկէ ետք կարելի կ՚ըլլայ փոխադրութեան այլ միջոցներով եւս մեկնողները հաշուին մէջ առնել։

Վախի ազդակին մասին խօսիլ այսպէս ազատ-համարձակ, ճիշդ է որ դրական երեւոյթ է, պատրանքներով, ինքնախաբէութեամբ աւելի երկար չօրօրուելու տեսակէտէն։ Ճիշդ է նաեւ որ համբելու գործունէութեան հիմնուած չօշափելի արդիւնքը հանրութեան համար ցնցող ազդեցութիւն կրնայ ունենալ։ Սակայն, նման պարագաներէ աւելի հիմնական ազդակ մը չկա՞յ արդեօք մարդահամարէն խուսափելու կեցուածքին ետին։ Ազդակ մը որ շուքի մէջ կը ձգէ ցնցումին հեռանկարը, տնտեսական միջոցներու չգոյութիւնը, եւլն.։

Երբ ընդունելի չափանիշներու համաձայն կատարուած մարդահամար մը իրականութիւն դառնայ ու հրապարակուի վախերը արդարացնող թիւ մը, ան տեղ գտնէ պաշտօնական լրատուութեան մէջ, անհըրաժարելի առաջնահերթութիւն պիտի չըլլա՞յ վերջապէս մտածել դարմանի մասին, ապա գործնական քայլերու ձեռնարկել...։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE DAUPHINE LIBERE»

(23 Juillet)

Rouben Elbakian émerveille de nouveau son public

Այս խորագրին տակ, թերթը կ՚անդրադառնայ այն երեւելի թէնորին որ արդէն տպաւորած էր Փարիզցիները անցեալ Մայիս 10-ին (Սալ Գորթօ) ձայնի իր մեծ կարելիութիւններով, Յուլիս 19, 21 եւ 22-ին երգած է Տոմի եւ Առտէշի նահանգներուն մէջ, ամրան փառատօնի շըրջագծին մէջ։ Հրաւիրուած Վալանսի քաղաքապետութեան կողմէ, Յուլիս 19-ին, Էթուալի եկեղեցիին մէջ առիթը ստեղծուած է լսելու եւ գնահատելու այս հոյակապ ձայնը։ Քաղաքապետարանի մշակութային բաժնի դիմումին վրայ, իր համերգին առաջին մասը յատկացուցած է միջնադարեան եւ Կոմիտասի հոգեւոր երգերու ա Գափիլլա մեկնաբանութեան, որ հրապուրած է հայ եւ ոչ – հայ հասարակութիւնը։ Երկրորդ մասը նըւիրուած էր դասական երաժշտութեան՝ Հէնտէլ, Ռոսինի, Տէպիւսի։ Պէրնար Գոմանտօրի դաշնակի ընկերակցութեամբ համերգախանդները կրցան հիանալ այս բացառիկ, հարուստ, զգայուն ձայնին։ Ամբողջական հաղորդակցութիւն ստեղծուեցաւ արուեստագէտին եւ իր հանրութեան միջեւ։ Վստահ ենք որ սկիզբն է ասպարէզի մը զոր կը մաղթենք յաջողին վերելքի մէջ համաշխարհային բեմերու վրայ։

ՏԱՆԻԷԼ ԳԱՍՈՐԼԱ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԻՐԱՒՈ՞ՒՆՔ Է ՆԱԵՒ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

1922 թ. Մարտ 4-ին կառավարական դեկրետով Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերացնելով, Պօղոս Մակինցեանն իր «լուս» ժողկոմական պարտականութիւնն աւարտած համարեց։ Պաշտօն պաշտօնի ետեւից ստանձնող կուսակցական – պետական գործիչն ու գրականագէտը այս անգամ մեկնեց Կ. Պոլիս՝ դիւանագիտական աշխատանքի։ Այստեղ, Կ. Պոլսում, նա հրատարակեց իր մտերիմ ընկեր ու բարեկամ Վահան Տէրեանի Երկերի ժողովածուի չորսհատորեակի 1 – 3 հատորները։ 4-րդը հրատարակուեց 1925-ին Երեւանում։ Ինքն էր հատորների նիւթերի կազմողը, խմբագիրը, առաջաբանի ու ծանօթութիւնների հեղինակը։ Այս հրատարակութեամբ Մակինցեանը համարւում է տէրեանագիտութեան սակաւաթիւ երախտաւորներից առաջինը։

Տալով յարգս յարգաւորին, եւ նրան հասանելի պատիւը յիշատակելով, միաժամանակ չենք կարող չնշել այդ հրատարակութեան հետ առընչուող երկու հանգամանք, որոնք արտացոլում են 1922-ի Մարտ 4-ի Որոշման, ինչպէս նաեւ Վահան Տէրեանի մակինցեանական հրատարակութեան ողբերգականութիւնը։

Գրական լեզուն բիւրեղացրած մեծ բանաստեղծ, հայագէտ ու մտածող Վահան Տէրեանի Երկերի անդրանիկ ժողովածուն առաջինն էր տարւում փորձութեան՝ հրատարակուելով մակինցեանամոյծ աբեղեանական ուղղագրութեամբ...

Հարիւրին հարիւր վստահ ենք, որ եթէ Վահան Տէրեանը կենդանի լինէր (վախճանուել էր 1920-ին), կտրականապէս կ՚արգիլէր իր գրուածքների ոչ Մեսրոպեանական ուղղագրութեամբ հրատարակումը։ Նաեւ աներկրայօրէն վստահ ենք, որ եթէ Վահան Տէրեանն ապրէր եւս երեք տարի, ապա 1922-ի Մարտ 4-ի հակազգային Որոշումը չէր լինի։ Նա կ՚արգիլէր մակինցեանական ոտնձգութիւնները, իր փայլուն լեզուագիտութեամբ կը լռեցնէր Մանուկ Աբեղեանին եւ, քաղաքական գործչի իր մեծ հեղինակութեամբ (Տէրեանը Համառուսական Կենտգործկոմի անդամ էր, Ազգութիւնների ժողովրդական Կոմիսարիատի Հայկական բաժնի վարիչը), բառ ամենայնիւ թեւ ու թիկունք կը լինէր Հայաստանի կառավարութեան նախագահ Ալեքսանդր Միասնիկեանին։ Բայց ճակատագիրը խաղացել էր իր դաժան խաղը. Տէրեանն արդէն չկար, եւ նրա գրական ժառանգութիւնը տնօրինում էր հակամեսրոպեանական Պօղոս Մակինցեանը։

Երկրորդ հանգամանքը դարձեալ ճակատագրի խաղ էր, մակինցեանական խըրատեսակ ցինիզմի արտայայտութիւն։ Աբեղեանական ուղղագրութեամբ առաջին գեղարուեստական գիրքը լոյս էր տեսնում Կ. Պոլսում, որի հայ համայնքը սոյն ուղղագրութեան դէմ առաջին ընդվզողներից էր ... ճակատագիրը, կարծես, խորհրդանշելիս լինէր, թէ պոլսահայ բանաստեղծներն էլ մի օր Երեւանում են ճաշակելու արդէն անխուսափելի դարձող նոր ուղղագրութեան բարիքները...

Սակայն ո՞վ կարող էր սպասել, որ այդ նոր ուղղագրութիւն կոչուածը հայ բառի աղաւաղումը կարող է հասցնել աբսուրդի՝ նոյնիսկ ոչ սովորական, այլ գիտական կամ, ինչպէս մեզանում ընդունուած է ասել՝ ակադեմիական հրատարակութեան պարագային։ Ապացոյց՝ Պետրոս Դուրեանի Երկերի ժողովածուի երկհատորեակի գիտա – ակադեմիական հրատարակութեան Ա. հատորը (Երեւան, 1971)։ Ահա մի քանի «գոհարներ» այդ հատորից.

Ձ՚իս աստղազարդ երկին սփոփել չ՚է կարող... (էջ 18),
Միրեցէք զ՚միմեանս... (21),
Միրեցէք զ՚իրար... (21),
... գիտեն միայն զ՚այս աստղեր... (23),
Դեռ չը ճանչցա՞ք զ՚այն... (29),
... այն է կոչել զ՚ինձ... (29),
Սիրող էակ ճանչել զ՚անի... (49),
Ես կը պաշտեմ զ՚իմ Պ... (65),
Զ՚որս ուժ օրն է նա գծէր... (65),
Զ՚աշխարհակալն Արտաշէս... (66),
Բրցուց, քաղեց զ՚անոնք սրտէս.. (69),
Ուսկից եւ մերթ զ՚անամպ երկինք... (83),
Երեկոյեան բալն կը սողար բարդի խաւ... (89, 284, 288)...

Մեկնաբանութեան կարիք չկայ. միայն ասենք, որ սրանք այդ «գոհարների» չնչին մասն են։

Այսպիսի գրագիտութիւն կարող էր լինել միայն աբեղեանական ուղղագրութեամբ ընդարմացած միջավայրում։

Գրագիտական այսպիսի խմացութեամբ, աբեղեանականները պայքարում են Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման դէմ, այն որակելով, «հետադարձ շարժում»։ Բայց մի՞թէ հնարաւոր է պատկերացնել ամենայետադիմական մի կացութիւն, երբ երեկոյեան բառը փոխուի եւ դառնայ երեկոյյան...

Աբեղեանականների «առաջընթաց շարժումն» իր ծիրի մէջ է առել մեր կենցաղի բոլոր բնագաւառները։

Վերջերս մի պատուարժան սփիւռքահայ ինձ գանգատւում էր, որ հիւրանոցում իր ազգանունն էլ, անունն էլ «սխալ» են գրել.

– Եղբայր, ես Շահէ չեմ, Շահէ եմ։ Ես Քարտաշեան չեմ, Քարտաշեան եմ։ Այնպէս արձանագրեցէք, ինչպէս որ կամ ... Ես իմ իրաւունքս է որ կը պահանջեմ։ Եւ այս իրաւունքս ինծի Մեսրոպ Մաշտոցը տուաւ։ Անոր գերեզմանը պահել – խնամել գիտէք, պատւ՚ո, բայց նոր գրելակերպը մոռցա՛ք...

Եթէ մարդն այսքան յստակին է ընկալում ընդամէնը հիւրանոցային թղթերում իր անուն – ազգանուան անհարազատ ձեւով նշումը, ապա ինչպէ՞ս կը վերաբերուէր բանաստեղծը՝ իր գրական ժառանգութիւնը տպագրուած տեսնելով այլակերպ ուղղագրութեամբ։ Ո՞ւր է մնում հեղինակային իրաւունքը, որն օրէնքով նախատեսուած է յարգել։

Քաղաքացիական եւ կամ թէ ցուտ հեղինակային՝ միեւնոյնն է, իրաւունքը մնում է իրաւունք։

Ոչ մի կերպ հասկանալի չէ այն իրողութիւնը, որ 1922 – 1991 թ. ընթացքում Խորհրդային Հայաստանում գործող աբեղեանական ուղղագրութիւնը պարտադրուել է նաեւ արեւմտահայ ու սփիւռքահայ հեղինակներին։ Եթէ իրաւունքին նայենք քաղաքականութիւնից վեր կանգնած տրամաբանութեամբ, նոր ուղղագրութեան մասին 1922 թ. խորհրդային Որոշումը ի զօրու չէր տարածուել արտասահմանեան հեղինակների վրայ, թէկուզեւ նրանք հայ էին։

Այսօր, վերանայելով անցեալը, խորին ափսոսանք ու ցաւ ենք զգում՝ բացառիկ հնարաւորութիւնները թէլ ակատար, ... լխարժէք օգտագործուած լինելու գիտակցութիւնից։ Յիրաւի, Ե՛ւ Պետրոս Դուրեանի վերոյիշեալ երկու հատորներից ամէն մէկի 20·000, Ե՛ւ Դանիէլ Վարուժանի Երկերի Լիակատար ժողովածուի գիտա – ակադեմիական հրատարակութեան (1986 – 1987 թթ.) երեք հատորներից իւրաքանչիւրի 50·000 օրինակ տպաքանակը մեր մշակութային կեանքի ասեղային ժամի արտայայտութիւններից են։ Բայց, աւա՛ղ, այդ բոլոր հատորների մէջ չկայ որեւէ ստեղծագործութիւն, որն իր ուղղագրութեամբ հարազատ լինի բնագրին։ Մինչդեռ համայն աշխարհում, գիտական հրատարակութիւնների ժամանակ, իրաւական հիմքը բնագիրն է...

Հասարակական – քաղաքական գիտակցութեան ու վայրիվերումները անկախացած Հայաստանին ցարդ հնարաւորութիւն չեն տուել պետականօրէն անդրադառնալու 1922 թուականի Մարտ 4-ի ախտաւոր Որոշմանը, որը վաղուց պէտք է որ չեղեալ յայտարարուած լինէր՝ ընդհանուր գետին ստեղծելով անցնելու միասնական համազգային Մեսրոպեան ուղղագրութեան։ Զենք կասկածում, որ այդ Որոշ-

ման օրերը հաշւուած են: Միայն թէ չենք կարող մեր զարմանքը չարտայայտել այն կապակցութեամբ, որ ուղղագրութեան միասնականացման խնդրով ամէնից քիչ հետաքրքրւում են գրողներն ու լրագրողները: Նրանց մեծագոյն մասը կամ անտարբերներ են, կամ՝ վարժուած (այսինքն՝ ակամայ) աբեղեանականներ: Վերջիններից մէկը՝ ճանաչուած արձակագիր ու լրագրող, որի հետ հին բարեկամներ ենք, անցեալ տարի հրատարակած իր գրքում արտայայտել է նաեւ իր պատկերացումներն ու ըմբռնումները դասական ուղղագրութեան վերաբերեալ: Ահա մի հատուած.

«Ուզում են շիլաշփոթ ստեղծել. մի ուղղագրութեամբ գրենք, միւսով խօսենք ... Մէկ էլ տեսար՝ ասացին, հերիք է, ինչքան Մանուկ Աբեղեանի ուղղագրութեամբ գրեցինք, պիտի վերադառնանք դասական ուղագրութեանը: Եւ մի այնպիսի շիլաշփոթ կ՚ելնի: Մի ուղղագրութեամբ խօսելու ենք, մի ուրիշ ուղղագրութեամբ գրելու: Սթափուէք, Լեւոն Միրիջանեան եւ կոմպանիա, սթափուէք եւ եւս մէկ փորձանք մի բերէք առանց այն էլ գլխին այնքան փորձանքներ եկած մեր ժողովրդի գլխին: ... Մանուկ Աբեղեանի տեղը Խաչատուր Աբովեանի կողքին է» ... եւ այլն՝ նոյն դատողութեամբ:

Գրչակից բարեկամս մի բանում իրաւացի է՝ պէտք է սթափուել: Բայց սթափուել՝ թոյլ չտալու համար, որ գրողն ու հասարակութիւնը սխալուի այն աստիճան, որ Ազգը երկու՝ մէկը միւսին կարդալ – հասկանալ չկարողացող՝ հատուածների բաժանած լեզուաբանին դնի ժողովրդի կողմից Լուսաւորիչ հռչակուած Խաչատուր Աբովեանի կողքը...

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն անպայման պէտք է վերականգնուի՝ վերահաստատելով համազգային միասնական ուղղագրութիւնը: Դա է միակ միջոցը, որով պիտի վերանայ ոչ միայն մեր գրաւոր լեզուի մէջ, այլեւ շատ ուղեղներում իշխող «շիլաշփոթը»:

Նաեւ պէտք է կարգաւորուի Հայաստանում արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակների հրատարակութիւնների ուղղագրութեան խնդիրը: Անկախ նրանից, թէ երբ կը վերահաստատուի Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակները, պարտադիր կարգով, Հայաստանում պէտք է տպագրուեն միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ:

Իսկ երբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնուի, մեզանից իւրաքանչիւրը՝ թէ՛ որպէս Հայ, թէ՛ որպէս հեղինակ՝ պիտի զգայ իր ազգային արժանապատուութեան գինը, իր մարդկային եւ գրողական իրաւունքի հպարտութիւնը:

Յուլիս 28, 2000

ՎԱԿՆԷՐԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Գերմանիոյ Պայրէօթ քաղաքը ինչպէս ամէն տարի, այս օրերուն ալ կը պատրաստուի վակնէրեան փառատօնին: Այս տարուանը 89-րդն է: Փառատօնը տեղի կ՚ունենայ այն թատրոնին մէջ զոր կառուցանել տուած է երգահանը, 1872-ին: Այսօր, անոր թոռը՝ Վոլֆկանկ Վակնէր, 82 տարեկան, տնօրէնն է փառատօնին: Ան ծանօթ է իր խստապահանջութեամբ: Թատրոնին դիմացի կրպակը որ վակնէրեան պաշտամունքին վաճառքին լծուած է, անգամ մը թիրախ եղած է երգահանին թոռան զայրոյթին: Պատճառը այն է որ կրպակին վարիչը օր մը յանդգնած է Վակնէր ընտանիքին երկու ըմբոստներուն գիրքերն ալ վաճառքի դնել: Անոնց առաջինը Վոլֆկանկին քոյրն է որ 1939-ին նացիական սարսափէն խոյս տուած է, երկրորդը՝ որդին որ հեռացած է խեղդող այդ միջավայրէն: Տեսնելով անոնց գիրքերը, Վոլֆկանկ անմիջապէս պահանջած է փառատօնին տնօրէնութեան ճամբով, որ վաճառքէն քաշուին անոնք: Այդ օրէն ի վեր հատորները կը շարունակուին ծախուիլ, բայց առանց ցուցադրուած ըլլալու:

Ռիչար Վակնէրի եւ Վակնէր ընտանիքին պատմութիւնը, հիւսուած՝ կիրքերով ու ողբերգութիւններով, կրնայ մրցիլ Պայրէօթի մէջ բեմադրուած շատ մը գործերու նիւթին հետ: Փառատօնին մեկնակէտը կարելի է տանիլ մինչեւ 1863 թուականը երբ Վակնէր Պայրէօթ հաստատուելէն տասնամեակ մը առաջ ամուսնացած է շատ գեղեցիկ դերասանուհիի մը հետ, բայց կը գողնայ իր բարեկամին՝ խմբավար Ֆոն Պիւլոուի կինը որ Լիսթի աղջիկն է: Արտամուսնական անոնց կենակցութիւնը որ մեծ գայթակղութեան պատճառ կ՚ըլլայ, ի վերջոյ դատարան կը յանգի երբ Գոզիմայի երրորդ աղջիկ զաւակը Իզոլտ կ՚ուզէ որ հաստատուի թէ իր հայրը մօրը ամուսինը չէ, այլ երգահանը:

Վակնէրի ու Գոզիմայի կենակցութիւնը կ՚օրինաւորուի 1870-ին. կ՚ունենան մանչ զաւակ մը Զիկֆրիտը որ փոքր տաղանդ մը ժառանգած է հօրմէն: Այս վերջինը միայն արժանի կը նկատուի անոր յաջորդութեան: Բայց Վակնէրի մահուան ատեն 14 տարեկան ըլլալով, փառատօնին ղեկավարութիւնը ձեռք կ՚առնէ Գոզիման: Վակնէրի կենդանութեան միայն Ռինկը (1876) եւ Փարսիֆալը (1882) ներկայացուած են, Գոզիմա աստիճանաբար կ՚աւելցնէ Թրիսթանը, Երգիչ վարպետները, Թանհոյզէրը, Լոհէնկրինը եւ Ուրուական նաւը, ղեկավարութիւնը 1908-ին Զինֆրիտի փոխանցելէն առաջ:

Խառնակ արկածախնդրութիւններ ապրելէ ետք Զինֆրիտ 46 տարեկանին կ՚ամուսնանայ գեղեցիկ անգլուհիի մը հետ որ 18 տարեկան է: 4 զաւակ կ՚ունենան: Տան մշտական հիւրն է Վոլֆ հօրեղբայրը որ ուրիշ մէկը չէ, այլ՝ Ա. Հիթլերը: Պատերազմի փոթորիկին մէջ ընդհատուած փառատօնը կը վերսկսի 1951-ին: Գործը կը գլխաւորեն երկու թոռնիկները՝ Վոլֆկանկ եւ Վիէլանտ: Առաջինը միայն վարչական գործով կը զբաղի, երկրորդը անոր հիացումին առարկան է իր բեմադրութիւններով: 1966-ին Վիէլանտի մահով Վոլֆկանկ որ սրդողած էր իր զաւակներուն, քրոջ ու եղբօր որդիներուն մեծ մասին հետ, միակ տիրականը կը մնայ փառատօնին: 1973-ին կը ստեղծուի Ռ. Վակնէր հիմնարկը ուր կը միանան հանրային իշխանութիւնը, մեկենասներն ու ընտանիքը: Այդ հիմնարկին կը տրուի փառատօնին տնօրէնը նշանակելու պարտականութիւնը. սկզբունքով, այդ տնօրէնը պէտք է Վակնէր ընտանիքէն մէկը ըլլայ: Յաջորդութեան պայքար մը կը մղուի, որ կ՚աւարտի Վոլֆկանկի յաջողութեամբ. իսկ ան իր յաջորդութեան համար յարմարագոյնը նկատած է իր երկրորդ կինը: Ան Կիւտրին կը կոչուի ու տրամադրութիւն կը յայտնէ որոշ բարեփոխում մը բերելու փառատօնին շատ քննադատուած որոշ կողմերուն: Մինչդեռ ներկայի տնօրէնին մեռած եղբօրը որդին կ՚ուզէ որ Ռ. Վակնէրի երիտասարդական օրերու գործերուն ալ տեղ տրուի փառատօնին յայտագրին մէջ, ինչպէս նաեւ Զիկֆրիտ Վակնէրի ու նոյնիսկ Պրուքնէրի, Պէրկի, եւայլն:

Խմբավար Տ. Պարէնպոյմ որ Պայրէօթի յաճախակի մասնակիցներէն է, կ՚ըսէ թէ ճնշումը մեծ է Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի որոշուի թէ ինչ պիտի պատահի Վոլֆկանկ Վակնէրի մահէն ետք: Բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ ան երբ կը մահանայ: «Որքան գիտեմ, Աստուած անդամ չէ Ռիշար Վակնէրի հիմնարկին խորհուրդին» կ՚աւելցնէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ»ին գործունէութեանը

Պոխումի համալսարանին վեցամսեայ պարբերականը 2000-ի առաջին թիւին մէջ տեղ տուած է Հայերու ցեղասպանութեան մասին էջերու, կողքին նկարն ալ յատկացնելով նիւթին: Նոյն համալսարանին կից գործող «Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն»ի տնօրէն Տոքթոր Միհրան Տապաղի ու նոյն հիմնարկէն Գրիսթին Փլաթի կողմէ ստորագրուած գրութիւնը խորագրուած է «Ցեղասպանութենէն վերապրում՝ հոգեբեկում եւ վկայութիւն»:

Յօդուածին առանցքը կը կազմեն 1990-ական թուականներուն ցեղասպանութենէն վերապրողներու պատումներուն արձանագրութիւնները որոնք կ՚ամփոփուին «Բերանացի պատմութիւն» վերնագրին տակ: Կորուստներով հարուստ – ընտանիք, բարեկամ, ընկեր, ընկերային կապեր, եւայլն – այդ պատումներու ամէնէն յատկանշականներուն տեղ տրուած է գրութեան մէջ: Յիշուած առաջին վերապրողը փարիզահայ շրջանակներու մօտէն ծանօթ դէմք մըն է. Նազարէթ Պչտիկեան: Լուսանկարներ ցոյց կուտան անցեալէն, յիշողութեան պահպանումին անոր համար ներկայացուցած մեծ կարեւորութիւնը: Ան պատմած է իր ծննդավայր Զէյթունէն մինչեւ Փարիզ աստանդական թափառումները: Լուիզա Շահպեան 1900-ին Թարսուս ծնած երկրորդ վերապրողն է: Կը յաջորդեն Գէորգ Քէշիշեանը, Արամ Կիւրեղեանը, 1909-ին Տիյարպէքիր ծնած Արաքսի Մանուկեանը:

Վերջին էջին մէջ տեղ տրուած է «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկ»ին ծանօթացման, անոր հրատարակած պարբերականին: Հիմնարկը մեկնակէտ առած է 1989-ին երբ Պոխումի համալսարանին ընկերային հոգեբանութեան եւ ընկերային մարդաբանութեան բաժինէն աշխատանքի խումբ մը գործել կը սկսի յատկապէս գաղթի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան մարզին նուիրուած ծրագիրներով: 1994-ին խումբը կը վերածուի անջատ հիմնարկի մը, «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու հիմնարկ» անունով, նոյն համալսարանին կապուած:

Հիմնարկին գործունէութեան գլխաւոր դաշտերն են ցեղասպանութեան բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, հայկական նիւթերու ուսումնասիրութիւնը, գաղթի երեւոյթին հետազօտութիւնը, Սփիւռքի բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, վերապրողներու վրայ հոգեբեկումի առընչուած ուսումնասիրութիւններ:

Հետազօտական աշխատանքին առընթեր հիմնարկին հայկական ուսումնասիրութեան բաժինը կազմակերպած է ուսանողներու համար դիտաժողովներ, ցուցահանդէսներ, միջազգային գիտահաւաքներ, ինչպէս՝ Պոխումի թանգարանին մէջ Աստուրի յետահայեաց ցուցահանդէսը (1993), Հայաստանի մշակոյթին նուիրուած մեծ ցուցահանդէսը (1995), «Օտարութեան մէջ ինքնութիւն» (1997), «Ցեղասպանութիւն եւ արդիականութիւն» (1995) գիտահաւաքները:

Հիմնարկը ունի հրատարակութիւններու շարք մըն ալ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Խեղճ Թագուհի հանըմը՝ արմատախըլուած, այրիացած իր դիտարանէն, այն անմահ, սորդ դիտարանէն՝ այնքան լաւ զետեղուած հոն, փողոցին բերանը, շատ մը փողոցներու հանդիպակէտին, ուրկէ ամէն բան կը տեսնէր, կը լսէր, ուրկէ իր աչքը կը տարածուէր Գրիգոր աղային տունէն մինչեւ Միքայէլ աղային խանութը, ուր տարիներով հսկած, լըրտեսած, դարանած էր, իր կեանքը անպարժացած էր, երջանկացած էր մեծաւոր լռութեան մը մէջ՝ դրկուած, իր փողոցէն, տունէն, դրացիներէն, ապագայ գայթակղութիւններու, դէպքերու հաճոյքէն ու մէկէն ի մէկ բանտարկուած անծանօթ երկրի մը մէջ, տարամերժուած նոր դէմքերու, առեղծուածային դէպքերու մէջ, որոնց ո՛չ ծագումը, ո՛չ ընթացքը, ո՛չ շարժուածքը գիտէր: Պապ էլ Սերայի էն ծայրի խոշոր տան մը 6-րդ՝ էն վերի բարձրագոյն յարկը նետուած, դէմքերու, անձերու մէջտեղ, որոնց լեզուն չէր հասկնար, բարքերուն վարժուած չէր, զոր հազիւ կը տեսնէր: Խեղճ Թագուհի հանըմը կ՚ըսէնք, կը հալէր ու կը մաշէր իր տունին կարօտէն, պարապ տեղը կը փորձէր բան մը հասկնալ անցած – դարձածէն, տունին թեռասէն, սանդուխին բարձունքէն մինչեւ վար ճիտը երկնցնելով ու ինչ անէծք չես ըսեր կը թափէր յեղափոխականներուն գլխուն..

– Ա՛խ, ինչ կ՚ուզէք ինէ... ի՞նչ կ՚ուզէին... չէնք – չնորհք նստեր էինք...

Ի՛նչ յուսահատութեամբ բաժնուած էր իր տունէն: Ինչ արցունքներով, բայց ինչ ընէր, տղան չէր ուզեր կոր Պոլիս կենալ:

Օրին մէկը ալ չէր կրցած դիմանալ ու որոշումը տուած էր. այդ ահռելի վիճակէն ազատելու համար ամէն առտու եկեղեցի երթալ, անոր բակին մէջ, հոն հաստատել իր դիտարանը, պոլսական դէմքերու, ծանօթ լեզուի մը մէջ խօսակցութիւններու մէջտեղ գոնէ, ու կանոնաւորապէս շուկայ գացող մէկու մը պէս, Թագուհի հանըմ ամէն առտու, իր տղուն գործի երթալէն վերջ եկեղեցի կը հասնէր, իր ցերեկուան ճաշը պարունակող ծրարիկով մը խմբերուն մէջ կը սպրդէր, մտիկ կ՚ընէր, կը դիտէր, կը հարցաքննէր, կը փնտռտէր ... ու իրիկունը տուն կը վերադառնար:

Ահա այս կ՚ընէր, զոր Մարտիկ աղա իր գայթակղած, շուարած խուճապին մէջ վար ձգեց եւ որուն քով այսքան երկարօրէն կեցանք, մինչ Մարտիկ աղա, մենէ նուազ քաղաքավար, «աֆ կ՚ընես, մայրիկ» մը լպրտելով հեռացաւ՝ տակնուվրայ եղած յեղափոխական – նպարավաճառին սրբապիղծ խօսքէն:

– Սուրբեանին ըսեմ ասիկա:

Կ՚երեւայ, թէ Սուրբեանը խօսած էր նպարավաճառին, որովհետեւ չորս – հինգ օր վերջը նպարավաճառը, իր հերոսի մորթին մէջ այս անգամ, ներկայացաւ Մարտիկ աղային, ներում խնդրեց այն օրուան խօսքին. զրպարտումի, մտացրութեան արդիւնք. ուրախացած, սքանչացած Մարտիկ աղային պատմեց իր հերոսութիւնը, ամբաձնութիւնները ու քանի մը ոսկի վարձատրութիւն առնելով գնաց:

– Ես ալ կ՚ըսէի կոր, որ բան մը կար գործին մէջը, – կը մտածէր Մարտիկ աղա, – մարդը ան ատենը մտացիր է եղեր...

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

– Մէկալնոր խնդրեց ինէ, երբ իրեն մեր նիստերուն վրայ կը խօսէի, որ մեր մէկ նիստին ներկայ գտնուի, ես ալ ընդունեցայ:

– Ի՞նչ կ՚ըսէք, – բողոքեց ձայն մը:

– Կեցէք, որ բացատրեմ, – ըսաւ Սուրբեան իր կղպուած դէմքով ու պաղ շեշտով... – Տեսէ՛ք, խնդիրը ինչ է. ոչ ոք պիտի կրնայ ուրանալ, թէ այս մարդը մեզի մեծ ծառայութիւններ մատուցանած է եւ դեռ պիտի կրնայ ընել. ոչ ոք պիտի ուրանայ նաեւ, թէ այդ մարդուն որոշումը իմ գործս չէ:

– Ոչ ոք, – հաստատեցին 4 – 5 գլուխներ շարժումով մը:

– Լա՛ւ: Ես այս մարդը կրցայ դատել իմ մէկ տեսակցութեանս միջոցին, երբ միամիտ, դիւրաբորբոք, դիւրահաւան եւ մանաւանդ զոռոզ ու փառասէր մէկը: Տեղեկութիւնները, որ քաղեցի իր վրայ, հաստատեցին իմ դիտողութիւններս, ես ալ միտքս դրի զայն շահագործել ի նպաստ մեր գործերուն: Գիտէք ինչ որ ըրի. առաջին փորձը եղաւ այն նշանաւոր նամակը, որ գուշակածիս պէս, զինքը վախցուց: Ալ վախը սրտին մէջ մտած ըլլալով՝ ուզածիս պէս վարեցի զինքը ու հասցուցի այն կէտին, որ կ՚ուզէի. մանաւանդ որ վախկոտութենէն զատ, իր էութեան էն խորունկ զգացումէն, իր փառասիրութենէն բռնած եմ զինքը: Ալ մեր ձեռքն է: Հոգով, մարմնով նետուած է գործին մէջ, որովհետեւ կը հաւատայ, թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ կը հասնի իր փառասիրական երազներուն իրականացումին: Արդ պէտք է այդ հաւատքը իր մէջ ամրացնել ու թող չտալ, որ վհատի, տկարանայ, տարակուսի՝ միշտ նոր խայծեր նետելով իր միամտութեանը՝ մեր կուսակցութեան կարեւորութիւնը ալ աւելի պատկառազդու գոյներով ներկայացնելով իրեն: Արդ, երբ ինծի այն առաջարկը ըրաւ, կոշտութիւն պիտի ըլլար մերժել մէկու մը, որ իր քսակը մեր տրամադրութեան տակ դրած է այնքան վեհանձնաբար: Պարտ էր ընդունիլ: Բայց, այդ հարկը իսկ կարելի չէ՛ ի նպաստ մեզ շահագործել, չէ՞նք կրնար զայն առիթ մը ընել Մարտիկ աղան շլացընելու ու զինքը մեզմէ բաժնուելու որեւէ կամքութեան դէմ վերջնականապէս զրահաւորելու: Կը հասկնա՞ք, ինչ ըսել կ՚ուզեմ:

(Շար. 46)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօր՝ Մուշեղ Երեւանեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ղազարոսեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Աստղիկ Ճանիկեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր շատ սիրելի զաւկին Ժան – Փիէրի, անոր արկածալի մահուան (1989, Յուլիս, 43 տարեկանին, Թայլանտ) 11–րդ տարելիցին, ինչպէս նաեւ իր սիրելի ծնողաց Սեբաստացի Արմենակ եւ Զազան Միքայէլեանի, անոնց մահուան 17–րդ տարելիցին առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ :

Տէր եւ Տիկին Վ. Քէչիչեան, Պր. Ժ. Քէչիչեան 500–ական Ֆր., Կայծ Նոր Սերունդ Միութիւն, Նագարբէկ Երիտասարդական Միութիւն 5000–ական Ֆր., Պր. Պ. Էլմայեան 300 Ֆր., Օրդ. Ա. Շիմշիրեան, Օրդ. Ա. Շիմշիրեան 500–ական ֆրանք, Օրդ. Դ. Նաճարեան 2000 Ֆր., Պր. Գ. Պահատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տուղեան, Հ. Մ. Մ. Ֆրանս. 1000–ական ֆրանք, Պր. Դ. Տօնիկեան 100 ֆրանք, Միութենական 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Տարագճեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաժան 50 Ֆր., Տիկին Զարարեան 1500 Ֆր., Միութենական 1000 Ֆր., Տիկին Թաղւորեան – Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Այնթապլի, Տէր եւ Տիկին Գ. Քէչիչեան 500–ական Ֆր., Պր. Գ. Մաճարեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Այնէճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարտիկեան 500 Ֆր., Թաշճըօղլու ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եղիկ Մեխարեան 2000 Ֆր., Պր. Հ. Աճէմեան 500 ֆրանք, Պր. Ժ. Փօլատեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թօփուզեան 500 Ֆր., Միութենական 200 Ֆր. :

(Շար.)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ : ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.30–ին :
Պատարագ՝ ժամը 10–ին :

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Բ. Օր Վարդավառի : Յիշատակ Մեռելոց :

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» :

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Յուլիս 30

Պատարագ ժամը 10–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Վարդավառի առթիւ, Տիկին Վարդուհի Շիրինեանէ 1000 Ֆր. :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

«ԱՐՓԻ»

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ – ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

լոգարանով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց 270 FF
Երկու հոգինոց 370 FF
Երեք հոգինոց 470 FF

Զեղչեալ գիներ երկար կեցութեան պարագային

HOTEL / PENSION «ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ 43-1-405 00 33
Fax 43-1-405 00 33 37
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**